

07 112004 d
LAST ZGOD. DRUSTVA

VODITELJ

v

bogoslovnih vedah.

Deus . . . ipse sapientiae dux est et
sapientium emendator. Sap. 7, 15.

Izdali

profesorji kn.-šk. bogoslovnega učilišča v Mariboru.

Uredil

Frančišek Kovačič.

Letnik V.

V Mariboru, 1902.

Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru.

VODITELJ

podgorskih vedah.

35/1902

9574

Izbrani V

V Mariboru, 1902.

Tiskovna hiša v Mariboru

Kazalo

k petemu letniku „Voditelja“.

Biblične vede.

Stran

Judovske stranke ob Kristusovem času. Dr. Jos. Léšar	20
Judovski Mesija. Dr. Jos. Léšar	150
Kaj je parafraza? J. Č.	335
Nabuhodonosor ali Nebukadnezar. Dr. Jos. Hohnjec	384

Dogmatika.

O odpustkih, njih virih in koristi. Dr. J. Mlakar	1
Darine (charismata) sv. Duha. Dr. Jos. Šemrek	166, 257, 385

Nravnoslovje.

Dvoje poglavij iz moralne statistike. Dr. Jos. Hohnjec	129, 280
Nekaj misli o našem blagoslovnem znanstvu. (Blagoslovna veda in asceza)	350
Kako greši, kdor zamudi kak glavni del sv. maše?	467
Venite adoremus! R. J.	221
Vzglede molčečnosti	488

Cerkvena zgodovina.

Sv. apostol Andrej v kršč. ikonografiji. A. Stegenšek	36
Arhivalni izpiski za zgodovino lav. škofije. M. Slekovec.	59
Slovenski reformatorji. † Jos. Benkovič	290, 399
V obrambo škofovskega reda sv. Cirila. T. Lempl S. J.	437
Otvoritev katakomb sv. Nikomeda in sv. Hipolita	383

Cerkveno pravo.

Sacra Rota Romana. Fr. Stuhec	42, 181, 314
Legitimacija »ex adulterio« roj. otrok. M. M.	61
Kaki kazni zapade katoličan, ako pred nekatoliškim duhovnikom sklene mešan zakon? Dr. A. Jerovšek	75
Navodilo c. kr. finančne prokurature pri napravi zemljiške knjige	207
Zakon z dne 26. jan. 1902, tičoč se plače bogosl. profesorjev	329
Zakon z dne 19. febr. 1902, tičoč se plače duš. past. v občekoristnih zavodih	331
Revalidatio matrimonii per novum consensum in foro interno	472

Dušnopastirsko vodstvo, liturgika in katehetika.

Snaga in snaženje cerkv. posod. A. Kovačič	65
Škapulir presv. Srca Jezusovega. J. E.	70
Znamenje sv. križa pri sv. maši. A. Č.	73
De barba clericorum. Irenaeus	78, 209
Mašne manualne štipendije pri osebnem dohodninskem davku	127
Zakaj Kristus ni delil denarja ubogim. O. B. Šalamun	202
Nekaj o blagoslavljanju z roko. M. Š.	203
Nekaj drobtinic za socijalno delovanje dušnih pastirjev	205
Nekateri odloki rimskih kongregacij	338
Onanismus	339
Kraj spovedovanja. J. E. K.	468
Pomote v direktoriju	469
Katera vprašanja so dušnemu pastirju koristna koncem vsakega leta? Dr. J. S.	471
Alkoholizem in abstinenca. J. R.	473
Teologična in konferenčna vprašanja za l. 1902	212, 340, 341
Obhajilo bolnih otrok. Dr. J. S.	74
S katerimi obredi se naj pokopavajo šolarji? Dr. J. S.	75
Liturgična vprašanja. M. Š.	77
Nekaj o izpostavljanju Najsvetejšega. M. Š.	198
Alleluia temp. pasch. pri obhajanju pri črni maši. M. Š.	201
Zakaj dušni pastir ne sme nezavestnega maziliti s sv. oljem sub conditione? Dr. J. S.	206
Intencija	211
Interruptio formae sacramentorum. Dr. J. S.	328
Kako se obhaja god župnega patrona, ako pride na nedeljo? M. K.	464
Applicatio missae. Dr. J. S.	470
Nekaj za organiste. Dr. J. S.	472
Priprave za biblične katekeze. A. Kržič.	84, 213, 341, 481
Učna metoda v Jezusovem pogovoru s Samaričanko. Fr. Kruljc	93
Katehet zoper pijančevanje. Irenaeus	465

Cerkveni letopis.

Splošen pregled	97
† Mnsgr. A. M. Šterk	102
† Dr. L. Klofutar	102
† Jos Benkovič	103
Poslanica avstr. nadškofov in škofov na duhovščino	221
Postni pastirski listi	223
Jubilej sv. očeta	228, 357
† Kardinal Missia	355
† Kardinal Ledochowski	488
Novi škofje	489
Protiverski boj na Francoskem	489
Evharistični shod na Trsatu	491
Vzhodna cerkev	105, 228, 358, 492
Misijonski obzornik. J. E. K.	108, 230, 360

Slovstvo.

Biblične vede:

Lampe-Krek, Zgodbe sv. pisma	114
Dr. J. Lézar, Uvod v bibl. zgodbe N. Z.	239
Biblische Studien. Abraham	493

Apologetika in dogmatika.

J. M. Seigerschmied, Pamet in vera	240
George Moszyński, Lettre ouverte	368
Der hl. Anselm, Warum Gott Mensch geworden	369
P. Ludovico, De consummatione sanctorum quaestio unica	496

Nравословје.

Meffert, Der hl. Alfons v. Liguori	115
P. Sporer, Theologia moralis	241
H. Noldin, Summa Theologiae moralis	369
Meffert, Arbeiterfrage und Socialismus	370
A. Lehmkuhl, Casus conscientiae. II.	501
A. Schick, Kurze Anleitung zur Verwaltung des hl. Buss sacramentes	503

Cerkveno pravo.

Actiones et Constitutiones synodi dioec. Lavant.	118, 243, 373
Tumpach, Manželství ve světlé nejst. památek	124
Acta et decreta synodi Veglensis	372

Cerkvena zgodovina in umetnost.

Tumpach, Význam a důležitost starokřest. pomníků	117
Künstle, Die Pfarrkirche St. Peter und Paul in Reichenau-Niederzell	247
Ehrhard, Der Katholizismus und das XX. Jahrhundert	247
Lavtižar, Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj	250, 370
Spomenica uršulinskega samostana v Ljubljani	371
Gregorianische Rundschau	381
M. Slekovec, Kapela žalostne Matere božje v Središču in njen častni venec	504

Liturgika.

M. Štrakl, Obrednik za organiste	253
The Blessing of the Waters on the Eve of the Epiphany	253
M. Štrakl, Officium defunctorum	379

Katehetika in homiletika.

A. Veternik, Razlaga velikega katekizma	124, 508
Fr. Bobelka, Katechismus der bibl. Geschichte	126
Höller, Katekizem o zakonu	254
P. Ladislav Hrovat, Šmarnice	380
F. Spirago, Ausgewählte Beispiele zum kath. Katechismus	381

	Stran
Dr. M. Napotnik, Spomnite se besed, katere sem vam govoril	504
Jul. Pottgeisser S. J., Predigten auf die Sonn- und Festtage	507
A. Ender, Katechismus-Dispositionen	509
J. Zabukovec, Kratek pouk o sv. zakonu	510
M. Bulovec, Krščanski detoljub	511

Ascetika.

Dr. J. B. Zwerger, Der Priester in seiner Vorbereitung und in seinem Amte	126
Accesus ad altare et recessus	379
P. Gaudentius, Orate fratres	380

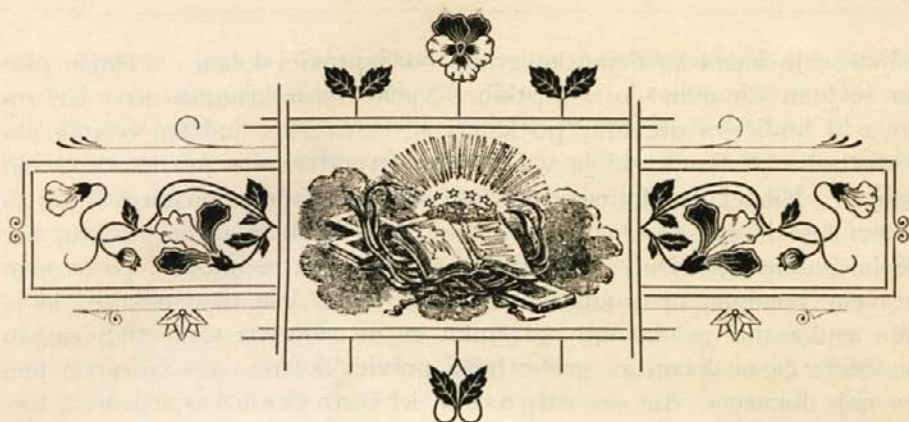
Mladinski spisi.

A. Kosi, Zabavna knjižnica za slovensko mladino	381
---	-----

Raznoterosti.

Plenitudo temporis. Dr. J. S.	96
Izrazi za smrt. M. Slekovec	127
Nekaj posnemanja vrednega v Križaničevi »Razlagi«	128
Rorate coeli! Dr. J. S.	128
Sacramenta pro resuscitatis a mortuis	255
Prava in neprava mati	255
Nekaj misli o našem bogoslovnem znanstvu	350
Stoletnica rojstva J. B. Lacordaire-a	511
Mizni blagoslov v verzih	512
Duh novega časa	512

O odpustkih, njih virih in koristi.

(Konec.)

III. O koristi odpustkov.

Dauk o odpustkih je sicer sam na sebi važen, zakaj v lepi zvezi je z našim odrešenjem, toda še bolj nas zanima v oziru na korist odpustkov, saj radi v svojem dejanju vprašamo za apostolom (Matth. 19, 27): »Kaj bode torej nam?« V tem oziru pa nas uči sv. cerkev v tridentskem zboru¹, da odpustki niso nekoristni, marveč je njih »raba krščanskemu ljudstvu čez vse zveličavna.« O koristi odpustkov naj torej govorim v tem delu, pokažem pa najprej na korist odpustkov sploh in posebej na njih korist za verne na zemlji in za verne duše v vicah, potlej pa na način in pogoje, v katerih jo delé.

1. O koristi odpustkov sploh.

Ker ima sv. cerkev od Kristusa oblast do odpustkov in jih ona deli z radodarno roko in sem »od najdavnejših časov«, se lahko sodi, da jih verno ljudstvo ne prejema brez koristi. To je tudi verska resnica in se človek le čudi, da ji ne manjka nasprotja. Lesem se šteje Montan (150), Novatian (250), Peter de Bruys (1124), Henrik de Lausanne (1149) in Peter de Veaux (1184), toda po misli teh ljudi nima sv. cerkev sploh oblasti gledé na odpuščanje grehov in njih kazni, torej pa so tudi odpustki, ki jih deli, brez vse koristi za krščansko ljudstvo. Drugače sodi Martin Luther; on trdi naravnost, da so »odpustki pobožne goljufije in odpuščenje dobrih del«² ter »ne veljajo za

¹ Sest. 25 in contin. — Denzinger-Stahl Enchiridion definitionum, števil. 862.

² Thes. 18. — Denzinger-Stahl, nav. del., števil. 642.

odpuščenje kazni za dejanske grehe božji pravici dolžne¹. Hujše piše pa še Jean Chauvin² o odpustkih. Njemu so »skrunitev krvi Kristusove in hudičeva prevara, po kateri se krščansko ljudstvo odvaja milosti božji, življenju, ki je v Kristusu, in odvrča s prave poti zveličanja.« Mihael de Molinos³ pa sodi, da »ne kaže odpustkov iskati za kazen lastnih grehov«, češ, da to »ni Bogu ljubo in ni zaslužljivo, ker se hoče ubežati križu.« Pistorijanci⁴ trdijo, da »odpustek, po svojem pravem pomenu, ni druga, kakor odpuščenje dela tiste pokore, ki je bila zaukazana po zakonih grešniku in ne velja pa torej tudi za odpuščenje časne kazni za grehe božji pravici dolžne.« — Nasproti tem pa naj dokažem, da so odpustki krščanskemu ljudstvu koristni ter dajo odpuščenje časnih kazni.

Trditev je v svojem prvem delu verska, v drugem pa versko gotova resnica. Sv. tridentinski zbor⁵ namreč uči, »da je raba odpustkov krščanskemu ljudstvu čez vse zveličavna . . . in one z izobčenjem obsodi, ki ali pravijo, da so (odpustki) brez koristi, ali pa tajé, da ima sv. cerkev oblast, jih deliti.« Gledé na odpuščanje časnih kazni, ki se godi v odpustkih, pa je sv. oče Leon X.⁶ zavrgel 19. trditev dr. Martina Luther: »Odpustki tem, ki jih dobé v resnici, ne veljajo za odpuščenje kazni, za dejanske grehe dolžne božji pravici.« Če je torej ta trditev kriva, pa je resnična njej nasprotna, ki uči, da veljajo odpustki za odpuščenje take kazni. Ker so pa odpustki koristni, njih bistvena korist pa izhaja prav iz odpuščanja časnih kazni, zato smem obe resnici obenem dokazati, najbolj še zato, ker mi je korist odpustkov tu le sploh v mislih, posebej, z ozirom na žive in rajne kristjane, pa jo še razložim pozneje. Tako namreč človek lažje nauk pregleda in ga obdrži v spominu. Poglejmo pa torej v tem oziru najprej na

a) Sv. pismo. Kristus je apostolu Petru obljubil »ključe nebeskega kraljestva« ter je (Matth. 16, 19) rekel: »Karkoli boš zavezal na zemlji, bode zavezano tudi v nebesih, in karkoli boš razvezal na zemlji, bo razvezano tudi v nebesih.« Kakor vemo, pa so taka vez tudi časne kazni za greh; če jih torej Peter, njegovi nasledniki, odpusti — v odpustkih — na zemlji, odpusti jih tudi Bog v nebesih. Ni jih potakem človeku več trpeti in, kar je glavno, Bog mu jih odpusti, torej gre za kazni greha, ki jih Bog terja, ne pa

¹ Thes. 19. — Denzinger-Stahl, nav. del., štev. 643.

² Institutiones christianae, lib. 3, cap. 5, § 2.

³ Prop. 16. — Denzinger-Stahl, nav. del., štev. 1103.

⁴ Prop. 40 in 41. — Denzinger-Stahl, nav. del., štev. 1403 in 1404.

⁵ Sess. 25 in contin. — Denzinger-Stahl, nav. del., štev. 862.

⁶ Bula »Exurge, Domine« z dne 15. maja 1520. — Denzinger-Stahl, nav. del., štev. 643.

samo cerkev. Enako obljubo imajo poleg papeža tudi škofje, kakor poroča sv. evangelij (Matth. 18, 18): Karkoli boste zavezali na zemlji, bo zavezano tudi v nebesih, in karkoli boste razvezali na zemlji, bo razvezano tudi v nebesih. Odpustki torej, ki jih delé škofje, veljajo istotako za odpuščanje časnih kazni, kakor odpustki papežev, pri Bogu, ne samo za odpuščenje kazni, ki jih nalaga cerkev. — Kristus pa ni samó obljubil te oblasti, ampak jo je tudi apostolom in njih naslednikom podelil. Po svojem vstanjenju je namreč dihnil v apostole (Ioan. 20, 11 s.) in rekel: Prejmite sv. Duha; katerim boste grehe odpustili, njim so odpuščeni; katerim pa jih boste zadržali, njim so zadržani. Z obljubo se vjema spolnitev. Kakor se namreč razveže, kar razveže sv. cerkev, tudi v nebesih, prav tako se odpusti greh, krivnja in kazen, po sv. Duhu, torej v nebesih, če ga odpusti cerkev, in to se godi v odpustkih, kar se tiče časnih kazni. Tako pa potlej ni dvoma o njih koristih. Apostol ni tudi nič o njej dvomil, ko je, kakor piše (II. Cor. 2, 6), preklical izobčenje, češ: Dosta je zanj, ki je tak, ta kazen! Ker pa je bilo možno, da si je mož s svojo pokoro, v dolgem letu izobčenja, že odslužil kazen, ki mu jo je bil Bog za njegovo pregreho prisodil, zato je apostol pristavil (II. Cor. 2, 10): Jaz, če sem kaj odpustil, sem odpustil z avtoriteto v imenu Kristusovem. Kazen sv. cerkve, izobčenje, je apostol možu odpustil, to je bilo jasno in to je apostol storil iz svoje, škofje oblasti; kazen torej, za katero je bil v dvomih, je bila druga — božja in njo je odpustil v imenu Kristusovem, ἐν προσώπῳ Χριστοῦ. — Tega nas prepričuje tudi

b) Izročilo. Tako je Tertulijanu¹ težko delo, da so mučenci pri škofih prosili za nje, ki so imeli javno pokoro in so jim škofje krajšali, z ozirom na take prošnje, dobo pokore ali so jim to popolnoma odpustili: »Kdo dopušča človeku, da odpusti, kar se pridržuje Bogu? Dovolj bodi mučencu, da se je očistil svojih grehov...« Ako druga ne, to vsaj nam montanec priča v svoji nevolji, da so mučenci verovali na korist odpustkov, na odpuščenje časnih kazni pri Bogu. On pa sicer misli, da je Bog to pridržal sebi, toda svoje dni, dokler še ni bil zašel v zmote montancev, je bil pa sodil², da »so lahko taki, ki niso imeli mirú sv. cerkve, si ga izprosili pri mučencih v ječi.« — Sv. Ciprijan, kartaginski škof, piše svoji duhovščini³: »Mislim, da je treba pomoči bratom, ki so prejeli liste od mučencev in jim letih priprošnja more pomoči pri Bogu... in oni tako pridejo h Gospodu v miru, ki so jim ga mučenci od nas prosili.« V miru priti h Gospodu se pač

¹ De pudicitia, cap. 21. — ² Prim. Ep. Ad martyres, cap. 1.

³ Epistula 12. ad clerum de lapsis. — Migne, Patr. lat. zv. 4, str. 259.

pravi: ne se bati kazni od njega in to vsled odpustkov, ki jih sv. cerkev deli na priprošnje mučencev. — Sv. Ambrozij¹ se boji, »da bi se vsled prevelike žalosti pogubil človek, ki bi se mogel rešiti po usmiljenju.« Zato priporoča odpustke in tudi papež Vigilij² prepušča škofom, da »delé odpustke brž, ko izpoznajo spokorjenca pobožnost.« S to si odsluži kazen pri Bogu in torej velja odpustek pri Bogu ter je tako leta namesto nje. — Da uči tudi

c) Sv. cerkev o koristi odpustkov isto, nam kaže v svojih delih in v svojih besedah. V delih, pravim, saj se bere skorej na vsaki strani cerkvene zgodovine o odpustkih razpisanih, o bratovščinah z odpustki obdarjenih, o samostanih, o cerkvah, o praznikih, ki se v njih ali o njih dobé odpustki³. Ker sv. cerkev skrbi ne že toliko za časno, kolikor za večno srečo svojih udov, se vé lahko, da ima prav v odpustkih sredstvo, ki se ga rada poslužuje, da jim, čim največ možno, pripomore do nje. V besedah, pravim nadalje, zakaj sv. cerkev brani od davnih časov sem našo resnico o koristi odpustkov, posebej pa sem od laži-reformacije. Papež Martin V. je zavrgel 42. člen Janeza Wiclif⁴: »Bedasto je verjeti odpustkom papežev in škofov.« Odpustki torej niso brez vse koristi, zato pa je papež Leon X.⁵ zavrgel 18. trditev dr. Martina Luther: »Odpustki so pobožna vkanjevanja vernikov in popuščanja dobrih del ter so iz števila onih reči, ki se dopusté, in ne iz števila onih, ki koristijo.« Odpustki so po takem koristni in sicer veljajo za odpuščenje časnih kazni za grehe, ker je kriva 19. trditev dr. Martina Luther⁶: »Odpustki ne veljajo tem, ki jih dobé resnično, za odpuščenje kazni dolžne za dejanske grehe pri božji pravici.« Če je tako, pa ni resnica, kar pravi 40. trditev pistorjancev⁷, »da odpustek po svojem pravem pojmu ni druga, kakor odpuščenje dela tiste pokore, ki je bila po zakonu določena.« — Papež Klement VI.⁸ je že (1350) bil izrekel, da je Kristus zaklad sv. cerkve izročil, »da se po sv. Petru, nebeškem ključarju, in njegovih naslednikih, svojih namestnikih na zemlji, za verne hasnivo podeljuje ter iz posebnih in razumnih vzrokov, sedaj za popolno, sedaj za delno odpuščenje časne kazni za grehe tako sploh, kakor posebej (kakor bodo z Bogom za dobro spoznali) zvesto obrača.« — Da se tako godi, se sodi tudi iz

d) Uma gledé na dejstvo, da sv. cerkev deli odpustke, sicer bi ona ne bila mati, polna ljubezni do svojih otrok, ampak mačuha, ki hlini

¹ De poenitentia, lib. 1, cap. 17, num. 93.

² Epistula 2. ad Eleutherium, cap. 3.

³ Glej P. Fr. Beringer, Die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch, II. del., stran 116 ss. — ⁴ Denzinger-Stahl, Enchiridion, šte. 518.

⁵ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 642. — ⁶ Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 643.

⁷ Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 1403. — ⁸ C. I. C. cap. 2. X. (5, 9).

ljubezen, pa je v srcu nima do pasterkov, zakaj spokorna dela jim odpušča, pa vé, da jih čaka vsled tega veliko težjih in dolžjih — v vicah. To se pravi, kakor uči sv. Bonaventura¹, grozovitost, ne pa ljubezen, če zmanjšuje tu pokoro, tam pa paha (duše) v težje kazni. Enako sodi stara šola sploh², pa tudi novejši dogmatiki ne drugače³. Preidem torej na vprašanje

2. O koristi odpustkov posebej.

Odpuščenje časnih kazni za grehe je bistvo odpustkov in je v tem tudi bistvo njih koristi. Kdor torej sploh prejme odpustek, dobi to odpuščenje in ima leto splošno korist od njega. Ako pa so še posebej koristi iz odpustkov, mora biti neka razlika med njimi, ki jih dobé ali za katere se delé odpustki. Ti so verni na zemlji in verne duše v vicah. Sv. vera je tu v pomenu sv. krsta, ki je, kakor uči sv. florenski zbor⁴, »duhovnega življenja vrata, kajti po njem postanemo udje Kristusovi in telesa sv. cerkve.« Ker se odpustki delé iz zaklada sv. cerkve, a do njega nima pravice, kdor ni ud cerkve, zato so odpustki samo zanje, ki so in dokler so udje sv. cerkve, drugi pa jih ne dobi in nima od njih koristi. Iz odpustkov torej ni koristi za krivoverce, ker so izobčeni iz sv. cerkve in za pogubljene, ker so ločeni od sv. cerkve, a tudi ne za svetnike, dasi so udje sv. cerkve, ker so brez časnih kazni. Imamo potakem še samo verne na zemlji in verne duše v vicah in jaz trdim, da so odpustki koristni vernim na zemlji in vernim dušam v vicah, prvim še posebej. Vzamimo torej

a) Korist odpustkov za verne na zemlji.

Da so odpustki krščanskemu ljudstvu sploh koristni, to je verska resnica, kakor uči sv. tridentinski zbor (Sess. 25. in continuat.)⁵ in verni, dokler živé na zemlji, so prav krščansko ljudstvo in so torej odpustki prav zanje koristni. Nasproti temu pa trdi dr. Martin Luther, da odpustki niso koristni bolnim, pa tudi zdravim ne, ako niso bili krivi večjih ali vsaj javnih grehov⁶. Da je to krivo, pač ni zato, da se še na dalje dokazuje, kajti dokler se ne dokaže, da se bolni ne šteje več in da se šteje le večji grešniki med »krščansko ljudstvo«, ostane resnica, »da so odpustki koristni in za duhovne učinke hasnivi⁷.«

¹ In sent. lib. IV, dist. 20, p. 2, qu. 2.

² Prim. S. Tom. Suppl. quaest 25, art. 1.

³ Glej Dr. Anton Kurz, Die kathol. Lehre vom Ablass, Paderborn, 1900, § 14.

⁴ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 591. -- ⁵ Denzinger-Stahl, nav. del. št. 862.

⁶ Trditev 22. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 646.

⁷ Trditev 20. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 644.

Ali kaj so ti »duhovni učinki«? Da odpustki delé odpuščenje časnih kazni za grehe, ni več dvoma in to odpuščenje je njih prvi in bistveni učinek. Vrhu te splošne koristi, izvira iz odpustkov za verne na zemlji še več drugih, nič manj imenitnih koristi. Tako imamo od odpustkov koristi

α) Gledé na resnice sv. vere. Ob odpustkih namreč stopi nam živo pred oči ostra pravica božja, ki terja tudi od njega, ki je v božji milosti, še časne kazni za njegove grehe, pa tudi neskončno usmiljenje božje, ki sprejema zasluženje drugih, Sinú božjega in svetnikov, za nadomestilo takih kazni. — O njih se nam potlej vtrjuje verska resnica o občestvu svetnikov, saj se zasluženje onih udov sv. cerkve, ki so že v nebesih, šteje tem v dobro, ki še živé na zemlji, ako prejmo odpustke¹; o veliki oblasti sv. cerkve, ki sega celo gori do sv. nebes: Karkoli boste razvezali na zemlji, bo razvezano tudi v nebesih (Matth. 18, 18).

β) Gledé na krščansko upanje. Res je, da človek z vsakim dobrim delom, ki ga opravi v stanu posvečujoče milosti božje, si odslužuje časne kazni, toda nič ne vemo, koliko jih imamo, še manj pa vemo, koliko si jih odslužimo². Ako pa prejmemo odpustke, za gotovo vemo, da se nam odpusté časne kazni, ali vse — v popolnih odpustkih — ali vsaj nekaj — v nepopolnih; saj nam je zato priča sveta cerkev sama, ki nam take odpustke, popolne ali nepopolne, deli in nam tudi dobra dela naznani, za katera odpustek dobimo. Če jih po njenem namenu opravimo, dobimo odpustke in po njih tudi odpuščenje časnih kazni³.

γ) Gledé na krščansko ljubezen. Kdor prejme odpustke, vdeleži se neskončnega usmiljenja Boga Očeta, ki lastnemu Sinu, kakor piše apostol (Rom. 8, 32), ni prizanesel, marveč ga je dal za nas vse, ni torej moči, da se mu ne vname v srcu bolj in bolj ljubezen do Boga Očeta, pa tudi do Boga Sina, v čigar imenu se oznanjuje pokora in odpuščenje grehov (Luc. 24, 47), in do Boga sv. Duha, ki nam ne daje duha strahú, ampak moči in ljubezni in treznosti (2. Tim. 1, 6). Enako pa čuti ljubezen tudi do sv. cerkve, ki skrbi, kakor dobra mati, za svoje otroke ter jim odpira s tako radodarno roko svoje zaklade — *coelestes ecclesiae thesaurus* (Conc. Trid. sess. 21, cap. 9 de reform).

δ) Gledé na milosti božje. Sv. cerkev uči v sv. tridentinskem zboru⁴, da vsako dobro delo pomnoži v nas posvečujočo milost božjo

¹ Prim. sv. Tomaž, Supplementum, qu. 25, a. 1. in corpore.

² Prim. sv. Tomaž, Supplementum, qu. 25, a. 1, n. 4.

³ Glej dr. Nik. Gühr, die hl. Sacramente, 2. del. § 34, 4.

⁴ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 716.

in odpustke dobimo le tako, če storimo kako dobro delo in tako so odpustki v zvezi z milostjo božjo, pa tudi z našim zasluženjem za nebesa. Večja milost božja je vzrok večjega veselja v nebesih, kajti kar človek se je, to bo tudi žel (Gal. 6, 8). Sicer pa uči sv. cerkev (Conc. trid. sess. 6. can. 32)¹, da si človek z dobrim delom služi pomnoženje večne slave — glorie augmentum —, za odpustke pa je treba dobrih del in torej večkrat, ko dobimo odpustkov, večje bode kedaj naše veselje v nebesih.

ε) Gledé na spokorna dela. Odpustka pravi učinek, effectus formalis, je odpuščenje časnih kazni. Ker se časne kazni ne odpusté, če se ne odpusti poprej krivnja greha, to pa se zgodi po pokori, zakramentu pri smrtnem, dejanju pokore pri odpustljivem grehu, zato ne dobi nihče odpustka za svoje grehe, dokler ne prejme vredno zakramenta, če ima smrten greh na vesti, ali se ne skesá, torej ne stori čina pokore, če je v stanu posvečujoče milosti božje in mu gre le za časne kazni grehov. Za odpustke je torej obeh treba, posvečujoče milosti božje in pa dejanja, čina pokore. Odpustki potakem budé v nas duha pokore, vedó človeka na to, da sprejme sv. zakramenta, sv. pokore in presv. Rešnjega Telesa, da pobožno moli, da se posti, da obiše sv. kraje, da se vpiše v bratovščino, da deli miloščino. To in drugo se nam kaže o praznikih, o katerih se dobé odpustki, posebej pa v sv. letu² in vse to stori človek iz želje po odpustkih³. Prav torej piše dr. Janez Tetzl⁴: »Ti, ki dobé odpustek, so v resničnem kesu in v ljubezni božji, in nje ne pusté lene, marveč jo vžgejo, da služi Bogu in stori dobra dela na čast božjo, zakaj jasno je, da si služijo krščanski, pobožni, bogaboječi ljudje, ne pa leni in nemarni, z velikim hrepenenjem odpustkov. Kdor si dobi odpustek, mora biti v ljubezni božji in kjer je ta v človeku, tak stori mnogo dobrih in velikih del.«

Pri tolikih koristih, ki jih verno ljudstvo dobiva iz odpustkov, ako stori po svoji strani, kar je zanje treba, se lahko umeje, zakaj sv. cerkev želi⁵, da se »dar sv. odpustkov pobožno, sveto in neskaženo podeljuje vsem vernim« na zemlji. Še večje se nam kaže usmiljenje božje, če še pogledamo na

¹ Denzinger-Stahl, nav. del. štev. 724.

² Prim. Rob. Bellarmin, De indulgentiis, lib. 1, cap. 1. Coloniae, 1600: »Tanti fructus poenitentiae, tot conversiones hominum sceleratorum, tam multa et tam praeclara pietatis opera hanc indulgentiam vel praecedunt vel comitantur, ut merito annus ille sanctus, placabilis Domino, germinans et fructuosus, quod nomine iubilaei significatur, appellari possit.«

³ Prim. Fr. Suarez, De indulg. disp. 49, sect. 5, num. 2.

⁴ Prim. Dr. Nik. Paulus: Johann Tetzl, der Ablassprediger, Mainz, 1899. str. 123. — ⁵ Conc. Trid. sess. 25 in continuat.

b) Korist odpustkov vernim dušam v vicah.

Verne duše v vicah trpé časne kazni za svoje grehe; njim ni moči se drugače izviti iz njih, k večjemu si izprosijo prikrajšanje ali olajšanje svojih časnih kazni¹. Koliko tolažbe pa je zato v nauku sv. cerkve, da se jim more pomoči z odpustki! Ali kakor pri drugih, tako se nahaja tudi pri tem nauku nasprotnikov. Brez dvoma je bilo takih že poprej, toda v zgodovini sv. cerkve se imenuje šele v 13. stoletju Henrik Suso (1261), škof v Ostiji, v 14. Franc. Mayronis (1327) in v 15. Peter iz Osme (1479) za nasprotnika tega nauka. Njih nasprotovanje pa je bilo le akademično, brez dejanskih posledic, vse drugače pa v 16. in 18. stoletju, zoper odpustke za verne duše v vicah je dr. Martin Luther² rohnel in zloglasni shod v Pistoji³ jih je smešil, češ, da so »izmišljena navrnitev«. Tem nasproti pa uči katoliška dogmatika, da so odpustki vernim dušam v vicah koristni, če jih sv. cerkev obrne zanje.

Trditev nam pové dvoje, da so 1. odpustki vernim dušam v vicah koristni, toda 2. le ti in le tedaj, ki in kedar jih sv. cerkev obrne zanje. Ker pa govorim o zadnjem še spodaj, dokažem tukaj samo prvo: dejstvo koristi odpustkov za verne duše v vicah. Trditev sicer ni verska, pač pa je gotova resnica⁴ in se opira ne toliko na besedilo sv. pisma in sv. očetov, kolikor na dejanja sv. cerkve, na določbe papežev, na nauk stare šole in na sodbo uma.

α) Sv. pismo sicer ne govori o odpustkih za verne duše, toda na večih mestih povdarja, da jim molitev, daritev, miloščina koristi. Tako se bere v 2. bukvah Makabejcev (12, 46): Sveta in zveličavna je misel moliti za mrtve, da se rešijo grehov. Iz enake misli je bil Juda napravil biro pri svojih vojakih in je poslal 12 jezer drahem srebra v Jeruzalem, da bi se daritev napravila za grehe mrtvih (2. Mach. 12, 43) vojakov. V odpustkih pa je molitev, daritev in miloščina ob enem, zato lahko rečemo, da sv. pismo per analogiam priporoča odpustke za verne duše v vicah. Nadalje je Kristus dal sv. Petru in njegovim naslednikom oblast za odpustke: »Karkoli boš zvezal na zemlji, bo zvezano tudi v nebesih, in karkoli boš razvezal na zemlji, bo razvezano tudi v nebesih.« Ta oblast obsega odpustke sploh in torej tudi za verne duše v vicah.

¹ Glej moj članek: Verne duše in njih trpljenje v vicah. »Voditelj«, leto 3, zv. 4, str. 264 sl.

² Trditev 22. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 615.

³ Trditev 43. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 1493.

⁴ Glej Dr. Pet. Einig, Institutiones theologiae dogmaticae. Trevis 1901. De sacramentis part. 2, thes. 22.

Temu ni nasproti, ko se pravi: »Karkoli boš razvezal na zemlji«, češ, da verne duše niso več na zemlji, ampak v vicah in jim torej ni moči na zemlji razvezati vezi grehov t. j. časnih kazni, ki jih trpé v vicah¹. »Na zemlji« namreč se ne veže z dopovedkom »razvezal« in tudi ne s predmetom »karkoli«, ampak z osebkom »ti«, ki tiči v pomožnem glagolu »boš«. Misel je torej tale: Karkoli boš ti, ki si na zemlji, razvezal, to se bo v nebesih razvezalo. Kazni, ki jih sv. cerkev odpusti na zemlji, se odpusté v nebesih, najsi so potlej kazni ali na zemlji ali v vicah. — Tudi

β) Sv. očetje ne govoré o odpustkih za verne duše v vicah, ali to se lahko umeje, zakaj da molčé o njih, saj odpustki sploh niso bistveni del nauka sv. cerkve in sv. očetje so imeli dovolj opravka s sovražniki sv. vere, ki so vso ali bistvene dele sv. vere napadali. Lete so torej zagovarjali, razlagali, kjer je bilo treba, in priporočali, druge nauke pa so le mimogredoč omenjali ali o njih celo molčali, kjer so vedeli, da jih ljudstvo veruje in se ravna po njih. Ako so torej o odpustkih govorili, so o njih le to omenili, kar se ni prav umelo ali kar se je o njih tajilo. Ker so odpustki za verne duše v vicah neka vrsta priprošenj, zato velja, kar se v spisih sv. očetov nahaja o priprošnjah za verne duše v vicah, več ali manj tihoma tudi o odpustkih zanje. Sv. Avguštín vpraša²: »Duše pobožnih pokojnikov se ne ločijo od sv. cerkve . . . čemu se to godi, če ne zato, ker so tudi mrtvi verniki udje sv. cerkve?« Z ozirom na to ne navedem tukaj besedi sv. očetov, ampak preidem na

γ) Dejanja sv. cerkve. V prvih stoletjih sv. cerkve tudi o njih ni mnogo sledú; šele v 7. stoletju govori sv. Izidor iz Seville (636) o odpustkih za verne duše v vicah³. Papež Paschalis (817) je dovolil odpustke za verne duše v vicah o sv. mašah, ki jih bere mašnik v cerkvi sv. Zenona⁴, papež Janez VIII. (878) pa cesarju Ludoviku za vojake, ki so v boju zoper krivoverce padli, in papež Janez IX. (900) za pok. kralja Arnulfa⁵. Sicer pa se dvomi semtertje o pristnosti teh odpustkov⁶. Najsi je pa to, kakor že koli, v 13. in 14. stoletju so bili taki odpustki že sploh v navadi in bula papeža Kalista III. (1457) »Cruciata« je pristna in govori o odpustkih za verne duše v vicah, ka-

¹ Prim. G. B. Teppe, S. I. Institutiones theologiae dogmaticae. Vol. 4. Parisiis. 1896. num. 685.

² De civitate Dei, lib. XX, cap. 9, num. 2.

³ Glej Dr. Pet. Einig, nav. del. trd. 22. op. 4.

⁴ Glej Christ. Pesch, S. I., Praelectiones dogmaticae, tom. VII. prop. 35, num. 503.

⁵ Prim. J. H. Schoofs, die Lehre vom kirchl. Ablass, Münster 1857, str. 42.

⁶ Glej Dr. Nik. Paulus, Zeitschrift für kath. Theologie. Innsbruck 1900, str. 1 s.

kor o stvari, ki je sploh znana¹. Od one dobe pa se bere o teh odpu-
 pustkih že pogosto² in papež Sist IV. je (1479) zavr-
 gel trditev (6.) Pe-
 tra iz Osme: »Rimski škof ne more komu odpustiti kazni vic³.« Na-
 sprotna je potakem resnica in papež more odpustiti tudi kazni vic.
 Papež Leon X. je zavr-
 gel 22. trditev Martina Luther: »Šesterim vrstam
 ljudi odpustki niso ne potrebni ne koristni, namreč mrtvim ali njim, ki
 umirajo, bolnim, zakonito zadržanim, tem, ki niso storili pregrehe, tem,
 ki so sicer storili pregrehe, toda ne javnih, tem, ki opravljajo boljša
 (dela).« Ako so torej odpustki mrtvim koristni, so koristni le vernim
 dušam v vicah. Trditev Pistojanecv (42), »da je še žalostneje, ker se
 je izmišljena navrnitev (odpu-
 stkov) hotela prenesti na mrtve«, je papež
 Pij VI. zavr-
 gel, češ, da je »kriva, drzna, žali pobožna ušesa, dela rim-
 skim papežem ter navadi in čutu vesoljne cerkve krivico, privede v
 zmoto, kot krivovero pri Petru iz Osme označeno in sopet zavr-
 ženo v členu 22. Luthrovem⁴.« Res je vesoljna cerkev tako čutila že iz-
 davna, zato nam je priča

δ) Stara šola. Tako je učil sv. Rajmund iz Pennafort (1234)
 in Albert Vel. (1240 vitez Bollstädt)⁵, da more sv. cerkev odpustke
 obrniti za verne duše v vicah. Sv. Tomaž⁶ piše »o navadi sv. cerkve,
 ki pridiguje križ, da ima človek odpustek zase in za duše tako živih,
 kakor mrtvih.« Enako govori sv. Bonaventura⁷ in ostali⁸ o odpu-
 stkih za verne duše v vicah. Zato mi ni treba njih besedi navajati, pač pa
 si še oglejmo

ε) Sodbo uma o odpu-
 stkih za verne duše v vicah. Vir odpu-
 stkov je, za božjim usmiljenjem, zaklad sv. cerkve, zasluženje Kristusa
 in svetnikov božjih. Sv. cerkev pa ni abstraktno bitje, marveč je kon-
 kretno društvo in jo apostol prav primerja človeškemu telesu (Rom.
 12, 5), češ, da smo mnogi eno telo v Kristusu in po enem
 smo drug drugega udje. Udje tega telesa, tega društva so tudi
 verne duše v vicah, »saj se, piše sv. Avguštín⁹, duše pobožnih pokoj-
 nikov ne ločijo od cerkve,« in se torej tudi one vdeležijo življenja, ki
 ga ima to telo, in ugodnosti, ki so v tem društvu. Ločijo se pa v tem

¹ Glej Dr. Nik. Paulus, nav. del. str. 249.

² Glej Eus. Amort, de origine, valore et fructu indulgentiarum, Augustae Vin-
 delicorum, 1735, part. 1. sect. 3, num. 27.

³ Glej Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 615. Kar imam jaz »komu«, to je ondu:
 »alicui viro«, a to baje ni prav, ampak »alicui vivo«. Tako trdi Dr. Nik. Paulus v
 »Katholiku«, 1898, zv. 2, str. 22 ss. — ⁴ Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 1405.

⁵ Glej Emil Michel, S. I., Zeitschrift für kath. Theologie. Innsbruck 1901,
 zv. 2. — ⁶ Sent. 4, dist. 45, qu. 2, art. 3. — ⁷ Sent. 4, dist. 20, part. 2, qu. 5.

⁸ Glej Rob. Bellarmin, nav. del. lib. 2, cap. 14, num. 2.

⁹ De civitate Dei lib. 20, cap. 9, num. 2.

od živih udov, ker le posredno, po živih, zajemajo te ugodnosti, dočim je živim možno to neposredno storiti. »Ni kakega vzroka, uči sv. Tomaž¹, čemu bi mogla sv. cerkev prenašati občna dobra, na katerih slone odpustki, na žive in ne na mrtve.« Nasprotno; sv. Bonaventura² kaže duhovito na usmiljenje božje ter pravi, da je Bog v svoji ljubezni skrbel za vse ljudi, kar jim služi v zveličanje, a pravi red ljubezni terja, da se po enem more drugemu pomoči, in to še bolj, če gre za človeka, ki si sam ne more pomoči. Bog pa je živim oskrbel pomoči v odpustkih, zato je moral, tako sklene a minori ad maius, oskrbeti jim pomoči, kadar jim je je treba iz vic: zato so tudi njim odpustki, če jih obrne sv. cerkev zanje, čez vse koristni.

Odpustki so po vsem tem možni tudi za verne duše v vicah in sv. cerkev jih deli iz iste oblasti, kakor živim ter z bistveno isto koristjo, ne deli pa jih vernim dušam v vicah v istem načinu in ne po istih pogojih, kakor jih deli živim svojim otrokom. Zato pa še izpregovorimo nekaj

3. O načinu sv. odpustkov.

Oblast, iz katere sv. cerkev deli odpustke, je sodna (II, 3, 6), ker v njih ona ne deli milosti božje, ampak le odpušča časne kazni za grehe. Ali ne odpušča jih jednostavno, marveč zadoščuje zanje iz svojega zaklada, to pa drugače za žive, za verne na zemlji, drugače za verne duše v vicah. V tem oziru naj še govorim na kratko

a) O odpustkih za verne na zemlji.

Verno ljudstvo na zemlji je pod sodnostjo sv. cerkve in v njenih rokah je tudi sv. zaklad, zasluženje Kristusa in svetnikov božjih. Sv. cerkev pa se poslužuje obeh, kadar deli sv. odpustke. Iz tega, sv. zaklada, zajema, da nadomestuje časne kazni, z ono, sodnostjo, pa odpusti časne kazni, češ, da je zanje dovolj zadoščenja iz zaklada. Tako uči šola sploh, in se dokaže resnica iz stvari same³. Kar se tiče α) z zaklada sv. cerkve, iz njega sv. cerkev nadomestuje časne kazni božji

¹ Suppl. qu. 73, art. 10 in corpore.

² Sent. 4, dist. 20, qu. 5: Pater misericordiarum (2. Cor. 1, 3) omnibus providit secundum ordinatissimam dispositionem et misericordissimam suam pietatem; sed recta ordinatio caritatis, quae exigit, ut unus possit ab alio adiuvari, hoc maxime exigit circa eum, qui se iuvare non potest. Si ergo hominibus in hoc mundo, quum indigent auxilio, providit Deus auxilium, per indulgentiam ecclesiae conferendum: quum illi de purgatorio indigeant auxilio et se iuvare non possint, videtur, quod indulgentiae eis factae maxime prosint et quod per hanc viam Deus eis maxime providere debuit.

³ Glej Christ. Pesch, S. I., nav. del. tom. VII, štev. 474 ss.

pravici in sicer s tem, da odloči več ali manj iz njega in to daruje božji pravici. Ona terja zadoščenje ter brez njega ne odpusti ne krivnje, ne kazni; saj pa se tudi v zakramentu sv. pokore odpušča krivnja in kazen greha iz zasluženja Sinú božjega in se sploh delé tudi milosti božje le iz njega, ali kakor pravi šola, per applicationem satisfactionum Christi. Enako odloči sv. cerkev v odpustkih iz sv. zaklada več ali manj za časne kazni in Bog letih odpusti več ali manj, prav, kakor se mu zadoščuje zanje iz zaklada. Sv. cerkev torej plača za odpuščenje časnih kazni in zato pravi šola, da deli sv. cerkev odpustke »per modum solutionis«. Tega pa človek ne sme tako umeti, da izgine zasluženje, kar ga odloči sv. cerkev za odpustke, iz zaklada in se torej leta zmanjšuje po odpustkih. Zaklad sv. cerkve se sestavlja iz zasluženja Kristusa in svetnikov božjih, ter je letéh zasluženje sveži sad zasluženja Kristusovega, torej iz njega in na njem, kakor raste sad iz drevesa in zori na drevesu. Če se torej reče, da vzame sv. cerkev več ali manj iz sv. zaklada, kadar deli večje ali manjše odpustke, reče to samo toliko, da odpusti ona več ali manj časnih kazni, ne pa, da se zato več ali manj sv. zaklad zmanjša. V šoli pravimo: *Divisio se habet solum ex parte effectus, non causae*¹. Zaklad se ne deli, ampak le kazni, ter se jih odpusti ali del ali pa vse. Tako se umeje tudi, kar se bere v buli »Unigenitus«²: »Za zaklada zmanjšanje ali spraznjenje se ni bati, nekaj zavoljo neskončnih zasluženj Kristusovih... nekaj zato, ker raste, čim več se jih iz navrnitve tega zaklada privede do pravičnosti, tembolj tudi vršaj zasluženj...«

Kar se tiče β) sodnosti sv. cerkve, pa trdim, da velja tudi za odpustke. Sodnost sv. cerkve je namreč splošna in obsega, kakor vse verno ljudstvo, tako tudi ves sv. zaklad. Kristus je rekel Petru (Matth. 16, 19): Karkoli boš razvezal na zemlji, bo razvezano tudi v nebesih. Čin razvezanja na zemlji velja torej tudi v nebesih, to pa bi ne bilo, ko bi sveta cerkev ob odpustkih Bogu ponudila namestilo iz svetega zaklada, iz zasluženja Kristusa in svetnikov, za časne kazni, ne bi pa tudi obenem letéh odpustila. Zato je apostol (2. Cor. 2, 10) pisal: Jaz, če sem kaj odpustil, sem odpustil zavoljo vas, v osebi Kristusovi. Sam je torej možu odpustil časne kazni, toda v oblasti, ki mu jo je dal Kristus, saj pa je leto poprej bil »sodil«, *κέκριμα* (1. Cor. 5, 3) ter ga je bil izobčil z močjo našega Gospoda Jezusa Kristusa, *σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ* (1. Cor. 5, 4). Tudi sv. Ciprijan³ je sodil, da bi spokornjenci, ko bi jih tudi dijakon odvezal v sili, »prišli v miru h Gospodu«,

¹ Prim. Dr. Aug. Lehmkühl, *Theologia moralis*, vol. II. num. 531, nota.

² C. I. C. c. 2. X (5, 9). — ³ Epistula 122 ad clerum de lapsis.

a to bi dijakon storil le iz sodne oblasti. Papež Aleksander III.¹ piše o tem: »Ker se ne more nihče, če ne po svojem sodniku, vezati ali odvezati, mislimo, da odpustki, remissiones, koristijo samo njim, ki so jim dovolili lastni sodniki posebej, da jim (odpustki) hasnijo.« Papež Leon X.² uči, da rimski škof »more . . . v načinu odveze, per modum absolutionis, odpustek podeliti.«

Sv. cerkev potakem v odpustkih plača za časne kazni in nje, ki dobé odpustke, odveže od časnih kazni: odpusti lete v načinu odveze in plačila, kakor pravimo v šolah. Izjema pa je, ali se kaže pri papežih. Papež namreč podeljuje odpustke in predpisuje, kdo in za kaj jih more dobiti. Papež pa ima čez vso cerkev, čez vse ude sv. cerkve, sodno oblast, a čezenj je razven v zakramentu sv. pokore nima nihče, zato papež pač more iz sv. zaklada dati namestilo božji pravici za svoje časne kazni, ne more pa se od teh odvezati in ker ga tudi nihče drugi ne more, zato je, kakor se semtertje misli³, pri papežih odpustek brez odveze. Nekateri pa sodijo⁴, da velja pri papežih gledé na njih časne kazni, »dobrohotna odveza«, »actus iurisdictionis favorabilis«. Morebiti pa se to vprašanje reši lažje, če vpoštejemo način, v katerem papež odpustke podeljuje. To stori ali za vso cerkev ali posebej za države, mesta, redove, bratovščine, ne pa, ali le redko za poedine osebe in je torej pri odpustkih nekam tako, kakor pri kazni, ki se preti v kakem zakonu in se ji pravi »latae sententiae«. Kdor tak zakon prelomi, in brž, ko ga prelomi, že zapade kazni ter je čezenj sodba že gotova: on že tiči v dotični kazni. Kadar torej papež razpiše odpustek za vso cerkev, ga prejme vsak ud sv. cerkve, torej tudi papež, če izpolni pogoje za odpustek brez sodbe, sine strepitu iudicii⁵. — Oglejmo si nadalje način

b) O odpustkih za verne duše v vicah.

Da se odpustki delé in torej niso brez koristi za verne duše v vicah, je tolažljiva resnica, vendar pa njih korist, odpuščenje časnih kazni, deli sv. cerkev vernim dušam v vicah po svojih živih udih in samo v načinu plačila, per modum solutionis, ne odveze, per modum absolutionis. Oboje skupaj se pravi: po priprošnji, per modum suffragii⁶. V tem smislu pa trdim, da so odpustki vernim dušam koristni po priprošnji ne tako vernih na zemlji, kakor sv. cerkve.

¹ Decretale Gregorianum lib. 5, tit. 38, cap. 4.

² Breve »Inter praesentes«, Card. Caiet. Sent. lib. 3, qu. 48, art. 5.

³ Prim. Christ. Pesch, nav. del. tom. VII. num. 476.

⁴ Rob. Bellarmin, De indulgentiis, lib. 1, cap. 6, obi. 6.

⁵ Prim. Franc. Suarez, In Sent. lib. 4. disp. 49, sect. 4, num. 10.

⁶ Glej Dr. Nik. Gühr, nav. del. zv. 2, § 33, op. 1.

Tako uči tudi katekizem¹ in še pristavlja, če to o njih »naravnost izreče sveta cerkev.« Niso torej vsi odpustki, kar jih deli sv. cerkev, za verne duše v vicah in ti, ki so zanje, so jim koristni ter jim dajo odpuščenje časnih kazni le vsled priprošnje. Letá pa ni priprošnja vernih na zemlji, ki dobé odpustke in jih naklonijo vernim dušam v vicah, ampak ona je priprošnja sv. cerkve, verni pa so prostovoljno sredstvo v rokah sv. cerkve, v oziru na take odpustke, in storé, kar je za te treba, iz namena, da odpustki hasnijo dušam v vicah ter se eni ali večim olajša, skrajša ali odpusti kazen v vicah.

Verne duše v vicah so sicer udje sv. cerkve, toda niso več pod sodno oblastjo sv. cerkve. Zato jim sv. cerkev more še sicer nakloniti kaj iz sv. zaklada, ne more pa jih odvezati od kazni, ki jih trpé v vicah. Ker nadalje sv. zaklad ni last sv. cerkve, ampak je ona le njegova oskrbnica, zato ne deli iz njega brez vzroka in ne brez čina svojih živih udov². Lepo nam to razlaga sv. Bonaventura³: »Ker je zaklad sv. cerkve v oblasti papeža in so ti, ki so v vicah, vsled ljubezni zmožni duhovne dobrote sprejeti, mora jim papež dobrote sv. cerkve podeliti. Kar pa se tiče sodne veljave, ker so prešli s torišča sv. cerkve in izpred cerkvenega sodišča, kaže, da se jim ne more dati odveza, če ne v načinu prošnje, in tako zanje, če gre za pravo, to ni odpuščenje; ali če se odpuščenje vzame v širjem smislu za to, da se jim podeli kakšna pomoč in se jim podaré dobrote sv. cerkve, tako pa jim to je odpuščenje, toda ni način sodbe, marveč priprošnje.« »V načinu priprošnje« potakem ne pravi, da so odpustki le priprošnja; tudi ne, da so le zasluženje del, za odpustke potrebnih; še manj pa, da so le čin živih vernikov, ampak da vernim dušam v vicah deli sv. cerkev odpustke v »načinu priprošnje«, ker njim ne odpušča časnih kazni, kakor jih svojim živim udom, ampak daje iz sv. zaklada namestilo zanje, to pa iz »polne oblasti⁴« in z »apostolsko veljavo⁵«.«

Odpustki so potakem v obče koristni za verne duše v vicah, kakor so za žive na zemlji gledé na odpuščenje časnih kazni, a sv. cerkev jih deli po drugem načinu svojim živim, po drugem pokojnim udom. Za žive nadomeščuje časne kazni iz sv. zaklada in jih odveže od njih, za druge sv. cerkev sicer tudi nadomeščuje časne kazni iz sv. zaklada, toda Bog, ne sv. cerkev, jih odveže od njih, ko vsprejme od nje namestilo zanje. Je-li pa to vselej in, če je, je-li vselej docela? V tem

¹ Prim. Veliki katekizem, vpr. 713.

² Prim. G. B. Tepe, S. I. nav. del., zv. 4, šte. 686.

³ In Sent. lib. 4, dist. 20, part. 2, art. 1, qu. 5.

⁴ Bula Sista IV. »Romani Pontificis« z dne 27. novembra 1477.

⁵ Bula Leona X: »Per praesentes«.

⁶ Prim. Fr. Suarez, S. I., In Sent. 4, dip. 53, sect. 3, num. 15.

so si veščaki v navskrižju. »To vprašanje, piše Bellarmin¹, je izmed vseh najtežje, so-li iz pravice, po gotovem zakonu in po zasluženju odpustki koristni umrlim, ali pa samo iz dobrote božje in prilično (*ex congruo*). Izmed teh mnenj se ne upam nobenega zavreči, saj se zdi človeku prvo jako pobožno, drugo pa jako umljivo.« Prvo mnenje je res pobožno, se opira na določbe rimske stolice ter se ga drži več veščakov². »Ako je, uči Fr. Suarez³, odpustek za verne duše v vicah res čin ključev, ker izhaja iz apostolske veljave, se izvršuje in se ne moti, če se vrši iz razumnega vzroka.« Verne duše namreč nimajo greha in torej od njih ni zadržka; pa tudi ni vzroka, čemu da Bog ne vsprejme zadostila, kakor ga daje sv. cerkev zanje. Sv. maša n. pr. za verne duše na privilegiranih oltarjih daje zadosta zadoščenja za dušo, za katero jo mašnik daruje⁴. — Vse to je resnično, vendar pa ima tudi drugo mnenje dokaj zase. Sv. cerkev dovoljuje za eno in tisto dušo več odpustkov, ni pa tega treba, če jo že eden — popolni — odpustek reši vseh časnih kazni. — Nadalje ima sv. cerkev brez dvoma več veljave pri odpustkih za svoje žive ude vsled odveze, kakor pa za verne duše vsled priprošnje. Kar se tiče sv. maš na privilegiranih oltarjih, pa odgovarja mera božjega usmiljenja volji božji in lete ne poznamo⁵. Ker pa nobeno mnenje, prvo ali drugo, ne omaje načina, po katerem sv. cerkev deli odpustke za verne duše v vicah, zato ni treba, da se v načelu človek za katero odloči, dosta je, če v dejanju, čim največ more, dobi in naklanja odpustke za verne duše v vicah. Zanje nam sv. cerkev daje obilo priložnosti, pa nam tudi naznanja, kaj da so v obče

4. Pogoji za sv. odpustke.

Odpustki so za žive na zemlji in tudi za verne duše v vicah, pogoji zanje pa so po nekem delu drugi za te in drugi za one, zato govorim najprej

a) O pogojih za odpustke živih na zemlji.

Da se pri pogojih za odpustke oziram le na odpustke sploh, ne pa tudi posebej na te ali one odpustke, se umeje, sicer mi naraste razprava o odpustkih čez silo in prestopi meje dogmatične vede. Treh

¹ De indulgentiis, lib. 1, cap. 14, qu. 4.

² Glej Dr. Fr. Schmid, Zeitschrift für kath. Theologie, 1893, zv. 2, str. 297 sl.

³ In Sent 4, disp. 53, sect. 3, num. 3.

⁴ Glej Fr. Beringer, nav. del., § 6, str. 47.

⁵ Prim. Decreta authentica sacrae congregationis indulgentiarum, contulit Jos. Schneider, S. I. Ratisbonae 1885, num. 283.

reči pa je treba, da človek prejme odpustke: namena, posvečujoče milosti božje in dobrih del, ki jih sv. cerkev zahteva za odpustke. Izmed teh pa so po pravem samo zadnja, dobra dela, pogoj, namen in posvečujoča milost božja sta le priprava za odpustke, ni še pa treba večih spokornih del.

α) Namena je treba za odpustke, ker so odpustki dar sv. cerkve, končno dar božji, darú pa ne prejme, kdor ga ne sprejme t. j. nima volje ga sprejeti. Veščaki govore sicer veliko o tej volji, kakor je je treba za odpustke¹, vendar pa se sploh sodi, da zadoščuje tista, ki jo človek kaže v tem, da opravlja dobra dela, za katera se dobé odpustki². Potakem pa ni brez vsega, če se semtertje pravi, da dobi človek tudi odpustke, če opravlja dobra dela, ki so v zvezi z odpustki, dasi ne ve za to³. Sv. oče neki podeli včasih popolne odpustke umirajočim, katerim ni več možno, da še vzbudé namen ali še storé kako dobro delo za odpustke, z ozirom na njih prejšnje zasluge za sv. cerkev⁴.

β) Brez posvečujoče milosti božje pa ni odpustka. O tem ni dvoma, da more odpustke dobiti le on, ki je v stanu posvečujoče milosti božje. To zahteva narava odpustkov, saj je njih pravi učinek odpuščenje časnih kazni, leto pa ni možno, dokler ni odpuščenja večne kazni. Njo pa zbríše le posvečujoča milost božja. Brez nje je človek mrtev ud na telesu sv. cerkve. Mrtev ud pa ne vživa življenja ostalih udov in torej, kdor ni v stanu posvečujoče milosti božje, ne more dobiti odpustka. Vrhu tega pa sv. cerkev noče z odpustki deliti sv. zaklada nevrednim in ne mara, kakor pravi Kristus (Matth. 7, 6), metati svojih biserov pred svinje. Odpustki so dari za dobre, dasi še slabe otroke in prijatelje božje, ne pa za sovražnike božje⁵.

Odpustke torej dobi le človek, ki je v stanu posvečujoče milosti božje in ker jih dobi šele v času, ko opravi zadnje dobro delo, ki ga je treba za odpustke, mora biti o tem delu že brez smrtne greha in torej v stanu posvečujoče milosti božje. Brez nje ni odpustkov, ne popolnih pa ne nepopolnih. Sv. cerkev zahteva tudi — vsaj redoma — v razpisu popolnih odpustkov, da se vredno prejme zakrament sv. pokore in presv. Rešnjega Telesa⁶, nepopolnih pa »srčno kesanje«.

¹ P. Petrus Mocchegiani a Molsano, Ord. Min., Collectio indulgentiarum theologicæ, canonice ac historice digesta. Quaracchi prope Florentiam 1897, part. 1, cap. 1, § 1, num. 127.

² Prim. Fr. Beringer, S. I., nav. del., str. 63, X, § 1.

³ Glej Dr. Nik. Gühr, nav. del., zv. 2, § 32, str. 259.

⁴ Prim. De Lugo, de sacramentis, disp. 27, sect. 6, num. 83.

⁵ Sicer glej Sv. Tom. Suppl. qu. 27, art. 1 in corp.

⁶ Prim. vprašanja 26. Martina V. Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 770.

corde saltem contrito; to se semtertje razlaga¹ za popolni kes in sicer pri tistih, ki niso v stanu posvečujoče milosti božje, pa imajo priliko za odpustke, ne pa še za sv. spoved². Drugim pa je »cor saltem contritum« kesianje sploh, tudi nepopolno in ga treba torej sploh za odpustke, popolne in nepopolne. Poslednje mnenje pa se bolj prilega naravi odpustkov³.

γ) Dobra dela, ki jih sv. cerkev nalaga za odpustke, je treba natanko storiti, vsa in v svojem času. Ako jih je več, zadoščuje, če se vsaj zadnje stori že v stanu posvečujoče milosti božje. Te je namreč treba v času, ko človek dobi odpustek, in to se zgodi v hipu, ko se poslednje delo opravi za odpustke⁴. Samo odpustek za smrtno uro ima to posebnost, da se dobi šele o smrti, ne že v hipu, ko človek opravi poslednje delo zanj⁵. Leta doba se namreč določuje za take odpustke v razpisu⁶. Toliko naj zadoščuje o delih, natančniše pa se o njih razpravlja v monografijah. Jaz preidem na vprašanje

δ) O lastnih spokornih delih pri odpustkih. O njih potrebi, kar se tiče odpustkov, je dvoje mnenj med veščaki. Prvo sodi, da jih ni treba, zakaj mesto njih so odpustki in torej dobi odpustke, kdor stori, kar je zanje treba, ne da še opravlja druga spokorna dela. Za to mnenje stoji sv. Tomaž⁷, De Lugo⁸, Franc. Suarez⁹ in večina novejših bogoslovcev¹⁰. Drugo pa povdarja njih potrebo, zakaj odpustki niso lenim spokornjem za blazino, marveč so gorečim pa slabim dostava. To mnenje je trdil kard. de Vio¹¹, Gregor de Valentia¹², Evz. Amort¹³, Janez Schwetz¹⁴ in dr. V tem oziru trdim, da za odpustke kot take ni treba še drugih spokornih del, marveč zanje to je mesto njih so prav odpustki.

Trditvev ni verska resnica, pač pa več ali manj splošno mnenje bogoslovcev. Vsled tega se ne dokazuje iz verskih virov, ampak z

¹ Glej Dr. Nik. Gihl, nav. del. zv. 2, str. 260.

² Primeri Decreta authentica, nav. del., šte. 427, z dne 17. decembra 1870.

³ Glej tudi odgovor kongregacije za odpustke z dne 12. januarija 1878. Decreta authentica, num. 434 ad 3.

⁴ Prim. P. Gabriel Antoin, S. I., Theologia moralis, vol. 2. Paris 1745, de indulgentiis, qu. 10.

⁵ Glej P. Petr. Mocchegiani, nav. del. part. 1, cap. 2, § 1, num. 121.

⁶ Glej P. Fr. Beringer, nav. del., X, §§ 3—6.

⁷ Sent. lib. 4, dist. 20, qu. 1, art. 3, sol. 1.

⁸ Sent. lib. 4, disp. 17, sect. 2, num. 22.

⁹ Sent. lib. 4, disp. 50, sect. 2, num. 5.

¹⁰ Glej P. Christ. Pesch, nav. del., šte. 473. — ¹¹ Sent. lib. 3, qu. 18, num. 14.

¹² Commentarius in Summam s. Thomae, tom. 4, disp. 7, qu. 20, num. 3.

¹³ De origine indulgentiarum, Augustae Vindelicorum 1735, part. 2, sect. 4.

¹⁴ Theologia dogmatica, Vindobonae 1869, vol. 3, § 116, nota 1.

razlogi, ki jih človek nahaja pri bogoslovcih. Leti pa so taki, da se zavzame, če že ne prepriča, za resnico, kdor jih resno prevdarja. Tako govori zanjo α) Narava odpustkov. Da se namreč odpusti kazen v odpustkih, ne stori drugo, kakor zasluženje Kristusa in svetnikov božjih ter zadoščuje leto za odpuščenje vse kazni in za vse grehe. Kazni ne odpusti vzrok, zavoljo katerega se odpustek razpiše, pa tudi je ne odpusté spokorna dela, za katera se odpustek dobi. Tako pa v resnici »odpustki, kakor sklepa sv. Tomaž¹, toliko veljajo, kolikor se oznanjajo, če je na strani tega, ki odpustke podeljuje, oblast, na strani tega, ki odpustke prejme, ljubezen, na strani vzroka pobožnost, ki obsega čast božjo in bližnjika hasen.«

β) Tudi namen, ki ga ima sv. cerkev z odpustki, kaže, da želi svojim otrokom olajšati pokoro. »Sv. cerkev namreč, uči angelski učitelj², ko oznanjuje odpustke, ne laže in tako toliko veljajo, kolikor se oznanjujejo.« Njej ni treba posnemati matere, ki obljubi jabelko otroku, da ga spravi v šolo, pa mu ga ne misli dati. Kar sv. cerkev obljubi, to tudi spolni; ni ji do laži, tudi do »pobožne« ne.

γ) Iz besedila, kakor se nahaja v naznanilu odpustkov, sv. Tomaž³ izvaja našo trditev: »Pravi se v papeževem listu: ‚vsem istinito skesanim in spovedanim‘. Ne pravi: ‚in zadoščujočim‘, ker odpustek ne izgovori kesa in spovedi, toda stopi na mesto zadoščevanja.«

δ) V lateranskem zboru (1215) določuje sv. cerkev oblast škofov za odpustke ter pravi, »da se po nerazsodnih odpustkih... slabi zakramentalno zadoščevanje.« Ako pa je treba poleg odpustkov še drugih spokornih del, bi to ne bilo, narobe več odpustkov, več spokornih del. Sicer pa je resnica, da se

ε) Spokorna dela tudi ne opuščajo, čeprav jih za odpustke kot take ni več treba. Spokorna dela so namreč zdravilo zoper greh in človek ne ve, kje in kedaj ga ta bolezen napade, in če si želi odpustkov, želi tudi ostati zdrav, brez greha. Zato se ne brani spokornih del, pa še tudi zato jih opravlja rad, ker ve, da si po spokornih, torej dobrih delih služi večje veselje v nebesih, z odpustki pa si le odpravi zadržke, časne kazni, na potu v nebesa⁴. Naposlednje

ζ) Človek ne ve, je-li odpustek prejel, in če ga je prejel, je-li bil popolen odpustek? Utegnil je še imeti malih grehov, pa jih ni obžaloval, ali pa celo ni bil v stanu posvečujoče milosti božje, ali ni opravil vseh spokornih del, po katerih bi bil dobil odpustek, zato še je vedno mu treba se bati časnih kazni in torej opravljanje spokorna dela. »Vča-

¹ Supplementum, qu. 25, art. 2 in corpore. — ² N. n. m. »Sed contra«.

³ Quodlibeta 2, qu. 8, art. 16. — ⁴ Prim. S. Tomaž, In Sent. 4, dist. 20, qu. 1, art. 1, ad 2.

sih so ljudje, pripomni sv. Tomaž¹, dolžniki večih (kazni), kakor mislijo.« — Vzamimo še h koncu, kaj velja

b) O pogojih za odpustke vernih duš v vicah.

Odpustki za verne duše v vicah so le taki, »o katerih to naravnost izreče sv. cerkev².« Drugih torej ni moči ali le posredno, po »junaškem činu«³, zanje darovati, toda tudi oni jim koristijo samo tedaj, če se jim naklonijo v teh-le pogojih:

α) Da je pri teh odpustkih treba namena za verne duše v vicah, za eno ali za njih večje število ali sploh za verne duše v vicah, je tem bolj gotovo, ker dobi najprej in naravnost, principaliter et directe, odpustek, kdor opravi zanj dotična dobra dela⁴. V njem se sicer ne odpusté njegove, lastne časne kazni, toda on dobi po svojih dobrih delih zmožnost, da se, namestu njemu, odpusté časne kazni vernim dušam v vicah, več ali manj, po tem, kakor je odpustek popolen ali nepopolen⁵. Tako pa pride potlej odpustek v prid le tedaj vernim dušam v vicah, če ga, bi rekel, njim odstopi ali izrecno nameni, kdor ga dobi zanje.

β) Dobra dela mora tudi za odpustke, ako jih obrne sv. cerkev za verne duše v vicah, nje živi ud opraviti natanko, vestno in v pravem času, prav tako, kakor o odpustkih, ki jih sam zase obrne. Brez vseh dobrih del, brez vsega vzroka sv. cerkev ne more in ne deli teh odpustkov⁶, sicer se ne ve, čemu tega ne stori, ko ima v rokah zaklad zadoščenja, ki se nikdar ne izprazni, in jej srce bije za svoje trpeče otroke. Vice so kraj pravice, ne usmiljenja. Sv. Avguštín⁷ celo trdi, da priprošnje, torej tudi odpustki, »imajo koristi zanje, ki so si, dokler so živeli, to zaslužili, da je poslej morejo zanje imeti.« — Pri teh dobrih delih je treba naposlednje

γ) Posvečujoče milosti božje, nič manj, kakor je je treba pri odpustkih, ki jih dobi človek zase. Ako je takih del več, mora se vsaj poslednje zvršiti v stanu posvečujoče milosti božje in to vselej, če zanje sv. cerkev zahteva sv. spoved in sv. obhajilo. Pri drugih pa gre eno mnenje na to, da mora človek take odpustke dobiti in njih za verne duše obrniti, čeprav ni v stanu posvečujoče milosti božje. Letá

¹ N. n. m. ad 1, num. 2.

² Veliki katekizem, n. n. m.

³ Glej Fr. Beringer, nav. del., str. 326.

⁴ Prim. S. Tomaž, Supplementum, qu. 71, art. 10.

⁵ Prim. Dr. Petr. Einig, nav. del. thes. 22, 2.

⁶ Prim. Dr. Nik. Gihrt, nav. del., zv. 2. § 33, 4.

⁷ Enchiridion, cap. 110, num. 29.

namreč ni vzrok, marveč je samo priprava za odpustke, vzrok pa je sv. cerkev in ne nje živi udje. Takó sodi sv. Tomaž¹, Fr. Suarez², Rob. Bellarmin³ in drugi⁴. Drugo mnenje pa je, da je tudi pri odpustkih za verne duše v vicah treba posvečujoče milosti božje vsaj pri zadnjem dobrem delu, ki ga zahteva sv. cerkev zanje, vselej, ne pa, če je to delo sv. maša na privilegiranem oltarju⁵. Pri tej namreč sv. cerkev obrne sv. odpustke za verne duše v vicah in je duhovnik, v pravem pomenu, le sredstvo v njenih rokah. Ni pa tako pri drugih delih nje živi ud le sredstvo sv. cerkve, marveč ona mu, bi rekel, nudi iz sv. zaklada več ali manj, da to obrne za verne duše v vicah. Sam pa ne dobi odpustka, če ni v stanu posvečujoče milosti božje in ga torej ne more obrniti zanje⁶. Rimska stolica⁷ sicer pusti obé mnenji, vendar pa je poslednje varniše in torej blagor njemu, ki se ga lahko drži v celem svojem življenju!

Bogato tekó potoki sv. odpustkov po livadah sv. cerkve in njih korist se razteza na žive ude sv. cerkve na zemlji, doseza pa tudi verne duše v vicah. Njih vir je zasluženje Sinú božjega in svetnikov božjih, zato pa ni strahú, da kedaj usahne, saj je usmiljenja božjega polna zemlja (Ps. 33, 5). Radi pa zato prihajajo modri otroci sv. cerkve ter z veseljem zajemajo iz virov Zveličarjevih (Isa. 12, 3) sv. odpustke.

Dr. Iv. Mlakar.

Judovske stranke ob Kristusovem času.

Zelo kvarnega vpliva na versko-nravno stanje judovskega ljudstva so bile stranke ali ločine (*αἱρέσεις, φιλοσοφίαι*)⁸. Med učenjaki sicer še ni rešeno vprašanje, ali so bile razne judovske stranke politične stranke ali pa verske ločine in tudi mi si o tem vprašanju ne upamo izreči zadnje sodbe. Menimo pa, da so bili vsaj farizeji in saduceji nele verska ločina, ampak tudi politična stranka. Pa

¹ Supplementum, qu 71, art. 3 in corp.

² Disp. 53, sect. 4, num. 6.

³ De indulgentiis, lib. 1, cap. 6.

⁴ Glej Dr. Petr. Einig, nav. del., thes. 22, num. 2.

⁵ Prim. J. Scavini, Theologia moralis, lib. 3, tract. 9, num. 272.

⁶ Prim. Dr. Petr. Einig, nav. del., n. n. m.

⁷ Glej Decreta authentica, nav. del., števil. 253, ad 341.

⁸ Act. 15, 5; 26, 5; Antiq. 13, 5, 9; 18, 1, 2.

saj v tisti dobi med Judi skoro ne moremo ločiti javnega verskega življenja od političnih teženj. Oboje je bilo tesno združeno. Zato se bomo v naslednji razpravi ozirali na obojno stran judovskih strank: na njih politične težnje in njih posebno versko naziranje.

V svetem pismu se navajajo farizeji, saduceji, herodiani, helenisti in prozeliti. Drugi stari pisatelji omenjajo kareje, esene, terapevte, hemerobaptiste, zelote in sikarije.

O vsaki imenovanih strank hočemo navesti nekaj podatkov in dostaviti nekaj malega o treh judovsko-krščanskih ločinah, namreč o ebionitih, nazarejcih in nikolaitih ali balaamitih.

a) Farizeji.

Farizeje nahajamo že pod Makabejcem Jonatanom (161—143 pr. Kr.). Izšli so iz pismouških krogov, kakor saduceji iz duhovniških vrst. Prizadevali so si, vsaj od kraja, da bi se vse godilo strogo »postavno«¹. Saduceji pa so se zlasti trudili, da bi kot plemiči zavzemali višja mesta v judovski teokraciji.

1. Ime farizejsko je hebrejsko: פְּרִישִׁי (Perušim). Aramejska oblika je פְּרִישִׁי (Perišin), stat-emphat. פְּרִישַׁיָּא (Perišajja) in odtod grško Φαρισαῖοι. Po besedi pomenja ime prav gotovo ločence. Bržkone so se farizeji imenovali ločence, ne samo, ker so se ogibali nevernikov, ki so bivali v deželi, in njih nečistosti², ampak tudi od one nečistote in nepopolnosti, v kateri je živela množica judovskega ljudstva. V tem pomenu razlagajo farizejsko ime tudi sv. očetje³. Prav verjetno je tudi, da so si dali ime Perušim farizeji sami, češ, da so popolnejši kot drugi Judje, da so neka cerkva v cerkvi (ecclesiola in ecclesia). Nasprotniki pa so ohranili ime, dali pa so mu pomen »separatistov«.

Sami so se farizeji navadno imenovali פְּרִישִׁי (Chaberim), bližnje. Mišna in sploh starejše rabinsko slovstvo istoveti ime Chaberim s Perušim. Chaber je namreč tisti, ki natančno izpolnjuje »postavo«, zlasti predpise o levitski čistoti. Pojem Chaber obsega vse tiste, ki so v vsem pokorni postavi, učene in neučene. V nasprotju s Chaberim

¹ Antiq. 13, 10, 6; 18, 1, 3.

² Prim. Esdr. 6, 21; 9, 1; 10, 11; Nehem. 9, 2; 10, 29.

³ S. Klement Homil. XI. 28: Οἱ εἰσὶν ἀφωρισμένοι καὶ τὰ νόμιμα ὡς γραμματεῖς τῶν ἄλλων πλεῖτον εἰδότες. — Pseudo-Tertullian. adv. haer. c. 1: Pharisaeos, qui additamenta quaedam legis adstruendo a Iudaeis divisi sunt, unde etiam hoc accipere ipsum quod habent nomen digni fuerunt. — Origen. Comm. in Matth. 23, 2: Qui autem maius aliquid profitentes dividunt se ipsos quasi meliores a multis, secundum hoc Pharisaei dicuntur, qui interpretantur divisi et segregati. Phares enim divisio appellatur.

pa so אַמ־הַאֶרֶץ (Am-haarec) množica tistih, ki ne izpolnjujejo natančno postave¹.

Dostaviti pa moramo, da so se srednjeveški rabini posluževali besede Chaber v pomenu »rabinski tovariš« ali učenjak. Ne smemo pa pomena, ki ga je imela beseda Chaber v srednjem veku, zanašati v navedena mesta Mišne in razna mesta starih rabinov. Chaber je namreč vsak, kdor natančno izpolnjuje postavo in izročila starejših (παράδοσεις τῶν πρεσβυτέρων), torej identičen s farizejem.

Primerno temu farizejskemu teoretiškemu naziranju je bilo tudi njih praktično postopanje. Kakor se ogiblje Izraelec, da ne bi postal »nečist«, nevernika, tako se farizej na vso moč ogiblje vsakogar, ki ni farizej. »Obleka od Am-haarec je Midras (nečista) za Perušim«². Chaber ne prihaja kot gost k Am-haarec in ga ne sprejme v svojem oblačilu kot gosta³. Tudi evangelisti pripovedujejo⁴, da so farizeji očitali Jezusu, da občuje s »cestninarji in očitnimi grešniki« ter da hodi v njih hiše.

V makabejskih bojih nastopajo neki Makabejcem prijazni bojevniki, ki se imenujejo »pobožni« (οἱ Ἀσιδαῖοι, t. j. אֲסִידִים Chasidim), kot posebna ločina ali stranka med narodom⁵. Boré se sicer ob strani Judovi za vero očetov, vendar pa ne pripadajo k makabejski stranki. Gotovo je, kar se že tudi vidi iz njih imena, da so v struji tistih, ki posebno goré za natančno izpolnjevanje »postave«, da so torej ista stranka, ki se nam nekaj desetletij kasneje pokaže kot farizeji. S prvimi Makabejci so bili »asidejci« zvesti zavezniki. Razdrli pa so se z Janezom Hirkanom, ki se je nagnil k saducejem. Sicer so načelovali sinedriju saducejski veliki duhovniki. Dejanski pa so imeli ves vpliv na javne zadeve farizeji. Da je bilo res tako, se prepričamo iz nekaterih poročil Jožefa Flavija. »Farizeji imajo množico ljudstva za zaveznico⁶; zlasti jim je vdano ženstvo⁷. Največji vpliv imajo na občine, tako da se opravljajo vsa bogoslužna dejanja, molitve in daritve po njih naredbah⁸. Njih vpliv na množico je tako velik, da jim je pokorna celo takrat, ko govore proti kralju ali velikemu duhovniku⁹. Tudi saduceji se ravnajo v uradnem poslovanju po zahtevah farizejev, ker bi jih sicer množica ne trpela¹⁰.

¹ Da sta paruš in chaber identična pojma, se zlasti prepričaš, če primerjaš Chagiga II, 7 z Demai II, 3. — ² Chagiga II, 7.

³ Demai II, 3. — ⁴ Marc. 2, 14—17; Matth. 9, 9—13; Luc. 5, 27—32.

⁵ I. Mach. 2, 42; 7, 12 ss.

⁶ Antiq. 13, 10, 6: Τὸ πλῆθος σύμμαχον ἔχόντων.

⁷ L. c. 17, 2, 4: Οἷς ὑπήκτο ἡ γυναικωνίτις.

⁸ L. c. 18, 1, 3. — ⁹ L. c. 13, 10, 5. — ¹⁰ L. c. 18, 1, 4.

Tudi iz evangelijev se prepričamo, da so imeli farizeji ob Kristusovem času prvo besedo v šolah, sinagogah, sinedriju. Javno menenje je bilo v tem času farizejsko.

2. V verskem oziru so farizeji razen svetih knjig in pisane postave visoko čislali ustno izročilo. Tako trdi izrecno Jožef Flavij¹: »Farizeji so ljudstvu po izročilu očetov (ἐκ πατέρων διαδοχῆς) naložili mnogo naredeb, ki niso zapisane v postavi Mozesovi.« Tudi iz Novega zakona² vemo, da so se farizeji sklicávali na izročilo starejših (παράδοσις τῶν πρεσβυτέρων).

Dalje so farizeji učili, »da je vsaka duša neminljiva, da pa le duše dobrih ljudi preidejo v druga telesa, duše hudobnih pa da se kaznujejo z večnimi kaznimi«³; ali, kakor pravi Jožef Flavij na drugem mestu⁴: »Verujejo, da imajo duše neumrljivo moč in da so pod zemljo kazni in plačila za tiste, ki so v življenju delali dobro ali slabo ter da je enim prisojeno večno jetništvo, drugi pa se morejo zopet vrniti v življenje.« Saduceji pa nasprotno uče, da ni vstajenja mrtvih (μὴ εἶναι ἀνάστασιν Matth. 22, 23; Marc. 12, 18; Luc. 20, 27; Act. 23, 8; prim. 4, 1—2). »Taje neumrljivost duše in kazni in plačila na onem svetu«⁵. »Duše strohné obenem s telesi«⁶.

Farizeji so dalje učili, da so dobri angeli in hudobni duhovi, saduceji pa so tajili oboje (Act. 23, 8).

Tudi o božji previdnosti in človeški prostosti pripisuje Jožef Flavij farizejem in saducejem razne nazore. Po nauku farizejev je vse odvisno od Boga in usode⁷. Saduceji pa »taje usodo popolnoma, ker Bogu ni mogoče, kaj hudega storiti ali prevideti«⁸.

3. Politiška vprašanja so reševali farizeji vedno imajoč pred očmi svoje verske nazore, dočim so bili saducejci pravi koristolovci. Nameni farizejev namreč niso bili politiški ampak verski: strogo izvrševanje postave. Uklonili so se vsaki vladi, če so le mogli »postavo izpolnjevati«. Če pa jim je katera vlada branila strogo izpolnjevanje postave, so se ji začeli upirati. To se ni godilo samo pod Antiohom Epifanom, marveč tudi in zlasti pod judovskima knezoma Janezom Hirkanom in Aleksandrom Janejem, ker sta s svojega saducejskega stališča pobijala farizejske naredbе. Pod Aleksandro, ki jim je prepustila vlado, pa so vodili politiko. Vendar so se posluževali političnih pravic samo v verske namene. Politika kot taka jim je bila bolj postranska reč.

¹ Antiq. 13, 10. 6. — ² Marc. 7, 3; Matth. 15, 2.

³ Bell. iud. II, 8. 14. — Da Jožef ne trdi o farizejih, da so učili prese ljevanje duš (μετεμψύχωσις), dokazuje nastopno mesto. — ⁴ Antiq. 18, 1. 3.

⁵ Bell. iud. 2, 8. 14. — ⁶ Antiq. 18, 1. 4.

⁷ Bell. iud. II, 8. 14. — ⁸ L. c.

Politično stanje, zlasti v Kristusovem času, ko so bili Judje pod neverniško ali nevernikom prijazno oblastjo, pa so lahko razmišljali z dvojnega stališča. Lahko so si namreč stavili pred oči previdnost božjo in potem so morali priti do zaključka, da jim je Bog sam poslal neverniško vlado za kazen. Tako sta n. pr. farizeja Polion in Šemaja¹ svetovala someščanom, naj se uklonejo vladi Herodovi. Če pa so se farizeji postavili na nasprotno stališče, češ da so Izraelci od Boga izvoljeno ljudstvo, ki se mu mora pokoriti ves svet, tedaj so se morali upirati neverniški vladi. Na tem stališču stoječ so opravičeno popraševali, če se sme davek plačevati cesarju (Matth. 22, 17 ss.; Marc. 12, 14 ss.; Luc. 20, 22 ss.). S tega stališča ni hotela velika večina farizejev priseči Herodu zvestobe. Reči se sme, da je bilo to zadnje naziranje pri ljudstvu in pri farizejih veliko bolj razširjeno kot prvo.

*4. Farizeji so bili sami v se zaljubljeni in v svojo pravičnost ter so se z neizmernim ponosom imenovali potomce Abrahamove. Jezus Kristus pa te pravičnosti nič kaj ne ceni. V svojem govoru na gori pravi poslušavcem²: »Ako ne bo obilniši vaša pravičnost, kakor pismarjev in farizejev, ne pojdete v nebeško kraljestvo.« Sv. Janez Krstnik pa svari farizeje in saduceje, ki so prihajali k njegovemu krstu, med drugim tudi tako-le³: »Ne govorite med seboj: Abrahamu imamo očeta, zakaj povem vam, da Bog more Abrahamu iz tega kamnja otrok obuditi.«

Odkraja so si farizeji sicer res prizadevali za pravo notranjo pobožnost. Pozneje pa je postala njih pobožnost bolj zunanja. Kazala se je, kakor vemo iz evangelijev, v pogostih umivanjih, v posebnostih v obleki, v branilih in čopih⁴, v dolgih molitvah, postih in skazovanju pri delitvi miloščine⁵ itd.

Nahajali pa so se med njimi tudi poštenjaki, n. pr. Nikodem (Ioan. 3, 1 ss.), Gamaliel (Act. 5, 34).

Tudi manjše ločine so bile med njimi, n. pr. šoli Šamajeva in Hillelova⁶.

Večni prepiri med farizeji samimi in zlasti med njimi in saduceji pa so morali biti ljudstvu le v škodo.

b) Saduceji.

Farizejem nasprotni so bili saduceji. Kaj pa je bilo bistvenega pri tej stranki, ni tako jasno in gotovo kakor pri farizejih. Naj bolj značilno je, da so se visoko čislali kot plemiči. Ni jih bilo sicer

¹ Prim. »Voditelj«, IV, str. 391. — ² Matth. 5, 20. — ³ Matth. 3, 7 ss.

⁴ Prim. »Voditelj«, IV, str. 144 s. — ⁵ Prim. Matth. c. 23.

⁶ Prim. »Voditelj«, IV, str. 392 s.

veliko. Kar pa jih je bilo, so bili plemiči, bogataši in prvaki ljudstva. Jožef Flavij jih opetovano označi v tem zmyslu. »Samo bogataše (εὐποροὶ) pridobe zase, ljudstva pa nimajo na svoji strani«¹. »Malo mož je sprejelo ta nauk, med njimi pa prvi veljaki (πρωτοὶ τοῖς ἀξιωμασίν)«². Ti veljaki so bili zlasti duhovniki. Sv. Luka³ in Jožef Flavij⁴ določno pričata, da so pripadale veliko-duhovniške družine saducejski stranki.

1. Ime saduceji (סַדּוּקִיִּם, Σαδδουκαῖοι) je bržkone izvajati od onega duhovnika Cadoka, ki je s svojo družino ob Salomonovem času opravljal božjo službo v Jeruzalemu. Prav gotovo je napačna razlaga od prislova קַדִּיץ (Caddiq, pravičen) ali od samostalnika קִדְּוָה (Cedeq, pravičnost). Neka apokrifna legenda⁵ izvaja ime po nekem imenitnem pismouku Cadoku, učencu Antigona iz Soha, v 2. stoletju pr. Kr. Prva razlaga je pač najverjetnejša. Stranka, ki se je opirala na plemiče-duhovnike, se je pač lahko imenovala saducejska ali cadoška, ker so bili mnogi med duhovniki בְּנֵי קַדּוֹךְ (Bené Cadoq), potomci Cadokovi. Njih smer se je lahko imenovala cadokovska.

2. Nauki saducejev temelje v načelih grških epikurejcev, materialistov in deistov. Pripoznavali so samo pisano postavo. Da bi bili pripoznavali samo Pentatevh, zametavali pa »preroke«, kakor so trdili nekateri sv. očetje⁶, ni gotovo. Tajili so torej ustno izročilo, dalje neumrljivost človeške duše, vstajenje mrtvih ter plačilo in kazni na onem svetu. Tajili so angele in hudobne duhove. Trdili so, da si človek lahko sam izbere dobro in hudo in da lahko dela, kakor se mu poljubi, da si je torej tudi sam vzrok sreče ali nesreče.

Živelii so saduceji po zgledu grških epikurejcev jako razkošno.

Kakor farizeji so tudi saduceji širili krivi nauk o zemskem kraljestvu Mesijejem.

3. V političnem obziru se da nasprotje med farizeji in saduceji ob kratkem takole označiti:

Saducejem je pripadalo plemstvo, duhovniki in tempeljski glavarji; farizejem pa so pripadali pismouki in prosto ljudstvo. Oporo so imeli farizeji v prostem ljudstvu, ki jih je zelo spoštovalo zavoljo njih verske gorečnosti. Saduceji pa so imeli oporo v tujih mogočnjakih, ki so vodili osodo judovskega ljudstva. Klanjali so se Ptolemejem in že tudi Selevcidom. Kralju Herodu so bili popolnoma pokorni in tudi

¹ Antiq. 13, 10. 6. — ² L. c. 18, 1. 4. — ³ Act. 5, 17.

⁴ Antiq. 20, 9. 1. — ⁵ V Aboth de- Rabbi Nathan.

⁶ Prim. Origen, Contra Celsum I, 49; Comment. in Matth. 22, 29; 22, 31—32; Hieronim, Comment. in Matth. 22, 31—32.

z rimskimi prokuratorji so se dobro razumevali, da niso izgubili pridobljenih predprav.

4. V socialnem pogledu so se razlikovali saduceji od farizejev zlasti v nekaterih kazensko-pravdnih in ceremonielnih vprašanjih. Kazensko postavo so razlagali saduceji dobesedno, farizeji milejše, v korist prostemu ljudstvu. Pričkali so se n. pr. farizeji in saduceji o tem, če sme stati na odpustilnih pismih (libellus repudii) ime inostranskih vladarjev ali ne. Saduceji so dejali: ne; to pa zato, da je zavzemal prvo mesto podpis saducejskega duhovnika. Farizeji so pa dejali: sme biti; saj imamo celo denarje s cesarjevo podobo. Pričkali so se dalje o tem, kdo naj določa mlaje ali neomenije. Lastili so si to pravico saduceji, češ, to je stvar duhovnikov; ti pa so bili skoro vsi saduceji. Farizeji, katerim so pripadali skoro vsi rabini, pa so trdili, da to pristaja njim kot učenjakom, in da duhovniki tega ne znajo natančno preračunati.

V nasprotju med seboj pa so bili farizeji in saduceji edini, kadar se je šlo zoper kristjane¹.

Ko je prenehala judovska država, so izginili iz zgodovine tudi saduceji. Njih moč je bila v politiki. Ko niso mogli več politikovati, jim je odbila zadnja ura. Nasprotno pa so farizeji ravno po ukončanju judovske države tem glasneje poudarjali versko stališče.

e) Kareji.

Kot naslednike saducejev in v nekem pomenu kot predhodnike protestantov lahko smatramo kareje (קַרַּיִם, Qaraim). Ime izvaja od קָרָה (Qera); od tod je מִקְרָא (Miqra), t. j. pismo, ker se drže samo pisane postave. Jožef Flavij pripoveduje², da se saduceji ne menijo za izročilo očetov, katero tako poudarjajo farizeji. To nasprotstvo med farizejskimi rabini in saducejsko nadahnjenimi judovskimi prostomisenci je krog l. 750. po Kr. rodilo novo stranko. A nan namreč, nečak Hasdaja, poglavarja izgnancev, rojen krog l. 700. po Kr. v Basri, si je silno prizadeval, da bi dosegel glavarsko čast in službo. Ker se mu to ni posrečilo, je ustanovil v Bagdadu stranko karejev, ki se je kmalu razširila po Palestini in zlasti po Krimskem polotoku. Načelno zametajo kareji vsako izročilo in se drže samo pisane Mozesove postave. Izročilo imajo samo kot seč (שֵׁרֵט), s katero so pismouki obdali postavo.

Po neki štetvi iz l. 1871. je vseh karejev komaj 6000. Žive po Ruskem, Gališkem, v Jeruzalemu in Egiptu.

¹ Prim. Act. 4, 1; 23, 2 ss.

² Antiq. 18, 10. 6.

d) Herodiani.

Herodiani se v evangelijskih enekratih imenujejo skupno s farizeji¹. Kaj so pravzaprav bili, ne moremo določiti z gotovostjo. Epifanij² in nekateri poznejši pisatelji smatrajo to stranko za versko ločino, češ, verovali so, da je bil Herod Veliki obljubljeni Zveličar. Sklicujejo se na legendarično poročilo, da je dal Herod o rojstvu Jezusovem sežgati rodovnik, v katerem so bili zaznamovani vsi potomci Davidovi, in na dejstvo, da so mnogi Judje praznovali z razsvetljavo poseben Herodov praznik³. Drugi pa trdijo, — gotovo bolj prav —, da so bili herodiani politična stranka, ki se je potegovala za vlado Herodovo, oziroma nadvlado rimsko ter zahtevala, naj ljudstvo Rimljanom plačuje davek. Tej zahtevi pa so se nekateri farizeji močno ustavljali, sklicujoč se na Mozesovo postavo, po kateri so bili Judje dolžni plačevati davek samo tempeljni⁴.

Ko je Herod V. odstavil Jezusa ali Jozua, Fabitovega sina, mu je dal za naslednika Simona, sina Boetovega, Aleksandrijsca, očeta Herodove žene Mariame. Iz privržencev tega velikega duhovnika-tujca se je bilo zbralo neko novo plemstvo, ki je imelo vse drugačne nazore, kakor dosedanji duhovniki. To narejeno plemstvo je bilo podlaga stranki herodianov. Njeni privrženci so radi menjavali svoja semitska imena v grška ali latinska, ljubili so neverniške šege in običaje, obiskovali so gledišča, prikrivali in celo popravljali si obrezo⁵ itd. Prav veliko pa jih ni bilo nikdar in njih vpliv, ki ga Kristus imenuje »herodianski kvas«⁶, ni bil posebno velik.

e) Helenisti.

1. Helenisti (Ἑλληνοισταί) so bili v narodnostnem obziru v nasprotju s hebrejci (Ἑβραῖοι) grški govoreči Judje (Ἰουδαῖοι ἑλληνοισταὶ φθεγγόμενοι, Chrys.). Hebrejci pa so bili Palestinci judovske narodnosti, govoreči širokaldejski jezik.

2. V verskem obziru so helenisti grško govoreči kristjanje, ki so se izpreobrnili iz judovstva (Judenchristen), z grškimi prozeliti vred, ki so kristjanje postali iz neverništva (Heidenchristen). Hebrejci pa so v tem pomenu v Palestini rojeni širokaldejski govoreči kristjanje, ki so se izpreobrnili iz judovstva⁷.

¹ Matth. 22, 16; Marc. 3, 6; 12, 3.

² Panarium haer. 20, quae est 7. iudaismi.

³ Prim. Heim, L. c. str. 156. — ⁴ Prim. Matth. 22, 17 ss.

⁵ Prim. I. Cor. 7, 18; I. Mach. 1, 16; Antiq. 12, 5. 1.

⁶ Marc. 3, 6; 8, 15; 12, 13; Matth. 22, 16.

⁷ Prim. Act. 6, 1; 9, 29.

3. V političkem pomenu pa so bili helenisti Judje, ki so poznali in ljubili grške šege in običaje, grški jezik in slovstvo, naj so živeli doma ali na tujem. Sem so šteti zlasti Judje, živeči v onih pokrajinah, koder so govorili grški jezik, posebej še egiptovski Judje, ki so jih bili Ptolemejci v Egiptu naselili med grškimi priseljenci¹.

f) Prozeliti.

1. Prozeliti (προσήλυτοι) so bili izpreobrnjenci iz nevernikov (οἱ ἐξ ἔθνων προσεληλυθότες καὶ κατὰ τοὺς θεῖους πολιτευόμενοι νόμους, Suidas). Dasi so namreč Rimljani in Grki zaničevali Jude zaradi njih vere, jih je vendar mnogo prestopilo k judovstvu po raznih mestih in deželah, v Jeruzalemu, v Antiohiji, sirski in pizidijski, v Atenah in Rimu. Zlasti so rade prestopale ženske. V Damasku je bilo skoro vse ženstvo Judom prijazno. Posebej so omenjati plemenite žene, ki so se zanimale za judovstvo². Celo cesarico Popejo imenuje Jožef Flavij pobožno, bogaboječo (θεοσεβής). Hvali jo tudi, da je bila vsekdar pripravljena, priporočati pri cesarju Neronu judovske prošnje³. Da ni dovolila, da bi bili po smrti njeno truplo po rimski šegi sežgali, ampak da je hotela biti maziljena po navadi inostranskih kraljev (regum externorum consuetudine), pripominja Tacit⁴. O Klavdiji Prokuli, Pilatovi ženi, smo že omenili, da se je zanimala za judovsko vero in šege izvoljenega ljudstva⁵. — Navesti moremo pa tudi zglede imenitnih mož, ki so sprejeli judovsko vero. Iz Apostolskega dejanja⁶ je znan dvornik kraljice Kandake. — Aziza iz Emeze in Polemona cilicijskega, oba svaka Agripa II., smo tudi že imenovali⁷.

2. Apostolsko dejanje in Jožef Flavij pa večkrat govorita o »bogaboječih izpreobrnjencih« (φοβούμενοι τὸν θεόν ali σεβόμενοι τὸν θεόν, ali samo σεβόμενοι in tudi προσήλυτοι)⁸. Ti so zlasti posvečevali sobotni dan in se ravnali po predpisih glede čistih in nečistih jedil, oziroma živali.

3. Od teh »izpreobrnjencev« (φοβούμενοι ali σεβόμενοι τὸν θεόν) pa so ločiti pravi prozeliti (גרמי, Gerim), προσήλυτοι, bivši neverniki, ki so z obrezo sprejeli judovsko vero in se zavezali izpolnjevati vso judovsko postavo.

¹ Prim. Rom. 1, 14 ss., kjer so Ἕλληνας Grki, βάρβαροι pa Rimljani. Βάρβαρος pomenja namreč prvotno onega, ki govori drug jezik. — Če se pa Ἕλληνας v domovinskem ali verskem oziru stavijo v nasprotje z Judi, so v Ἕλληνας umevati neverniki (Rom. 1, 16; 2, 9; 10, 12; Gal. 2, 15.).

² Prim. Act. 13, 50; 17, 4. — ³ Antiq. 20, 8, 11; Vita, 3. — ⁴ Annal. 16, 6.

⁵ Prim. »Voditelj«, III, str. 5. — ⁶ 8, 26 ss. — ⁷ Prim. »Voditelj«, III, str. 18.

⁸ Act. 10, 2, 22; 13, 16, 26, 43, 50; 16, 26; 17, 4, 17; 18, 7; Antiq. 14, 7, 2.

V Starem zakonu niso po hebrejski in grški bibliji גרִים (Gerim), oziroma προσήλυτοι, nič drugega, kakor to, kar so bili v atiški državi meteki (μέτεκοι), namreč tujci, ki so stalno bivali v deželi Izraelovi, ki pa niso bili v izraelski občinski zvezi. V govorici (usus loquendi) Talmudovi pa pomenjata oba izraza take bivše nevernike, ki so se dali obrezati in ki so popolnoma prestopili v izraelsko občinsko zvezo. Ti so bili torej pravi izpreobrnjenci. Koliko jih je bilo, ne moremo sicer povedati; ne bomo se pa motili, če trdimo, da jih je bilo veliko manj, nego »bogaboječih« (σεβόμενοι).

Ti dve vrsti izpreobrnjencev (σεβόμενοι in προσήλυτοι) nekateri novejši pisatelji istovetijo z dvema izrazoma, ki se nahajata v rabinskem slovstvu. Pravijo namreč: »bogaboječi« (σεβόμενοι) so pri rabinih »prozeliti vrat« (גרִים זָרִים, Gere hašša'ar; pravi prozeliti (προσήλυτοι) pa so »prozeliti pravice« (קִדְּשֵׁי גֵרִים, Gere hacedeq). V istini je le zadnje resnično; »bogaboječi« (σεβόμενοι) in Gere hašša'ar pa nimajo nič skupnega. Mišna loči namreč samo med גֵר (Ger) in עֲשֵׂרֵי גֵר (Ger tošab). »Ger« je popolnoma pojuden nevernik, »Ger tošab« pa to, kar pomenja v Starem zakonu »Ger«, namreč tujec, živeč v deželi Izraelovi. Zaradi večje jasnosti so pristavljali pozneje k besedi »Ger« še קִדְּשֵׁי (Cedeq), rekli so torej »Ger hacedeq«, t. j. pravični, po postavi živeči tujec. Namesto »Ger tošab« so pa govorili »Ger ša'ar«, t. j. tujec, živeč znotraj Izraelovih vrat, t. j. tujec, živeč v deželi izraelski. »Ger ša'ar« je torej prav to, kar v Starem zakonu samo »Ger«. O njih pravi Talmud¹, da so morali izpolnjevati »sedem Noetovih zapovedi«. V teh zapovedih pa so umevali Talmudisti² one zapovedi, ki jih je moral izpolnjevati človeški rod pred Abrahamom in vsi Neabrahamoviči (»sinovi Noetovi«). Teh »sedem Noetovih zapovedi« navajajo po Majmonidu takole: »Šest reči je bilo ukazanih prvemu človeku: 1. O češčenju zunanjih božanstev (de culto extraneo) = ne malikuj. 2. Slavi ime Gospodovo (de benedictione nominis). 3. O prelivanju krvi (de effusione sanguinis) = ne ubijaj! 4. Ne prešeštvuj (de revelatione turpitudinum). 5. Ne ropaj (de rapina). 6. Bodí pokoren oblastim (de iudiciis). Dodatno je bilo ukazano 7. Noetu o živem udu (de membro vivo) = ne jej živega, t. j. krvavega mesa. Tako je nastalo sedem zapovedi.«

Te zapovedi pravzaprav niso nič drugega kot razlaga natorne postave. Apostoli so v jeruzalemskem zboru³ od kristjanov in nevernikov zahtevali izpolnjevanje prve, (ki obsega drugo), tretje, četrte in sedme. Peta je obsežena v tretji, šesto pa navaja Pavel Rom. 13, 1.⁴

¹ Aboda sara 64b. — ² Sanhedrin 56b. — ³ Act. 15, 29.

⁴ Prim. Zschokke, Historia sacra A. T., 2. izd., str. 43.

Za dejansko življenje te zapovedi seveda niso bile posebnega pomena, ker so se Grki in Rimljani malo menili zanje.

4. Ko so se sprejemali novi prozeliti v judovstvo, zahtevali so po Talmudu¹ od njih tri reči: obrezo, krst s potopljenjem in daritev. Pri ženskah sta se zahtevala samo krst in daritev. Po razdejanju jeruzalemskega mesta in templja je odpala seveda tudi daritev.

g) Eseni.

Eseni ali esejci so bili neka judovska ločina, ki je nastala v 2. stoletju pr. Kristusom. Glede imena, postanka in značaja te ločine pa je še marsikaj temnega.

1. Že ime ločine se da težko razložiti. Jožef Flavij jih navadno imenuje Ἐσσηνοί², časih tudi Ἐσσαιῶν³. Plinij jih imenuje Esseni, Filon vedno Ἐσσαιῶν. Če Filon trdi, da ime pomenja ἕσσι (pobožni), je to le etimološko igranje⁴. Brez dvoma je ime semitskega izvira, čeprav se ne da še nobena razlaga z gotovostjo dokazati. V starih časih so ime izvajali od אַסַּאָיָא (Asajja), »zdravniki«. Ali ta razlaga se ne strinja z značajem ločine niti z grškim θεραπευταί, ker se eseni nikjer ne zovejo »zdravniki«, ampak samo θεραπευταί θεοῦ (služabniki božji)⁵. Naj primernejša je pač razlaga iz sirskega אַסַּאָיָא (Chasé), pobožen, pluralni stat. absol. אַסַּאָיָא (Chasen), stat. emphat. אַסַּאָיָא (Chasajja). Iz prvega se da razlagati oblika Ἐσσηνοί, iz drugega pa Ἐσσαιῶν. Nemogoči tudi nista razlagi od glagola ἁσῶ (Acá), trd biti, da pomenja esen asketa; ali pa od priloga אַסַּאָיָא (Chesen), junaški, da pomenja junake v čednosti.

2. Kakor se z gotovostjo ne da razložiti ime esenov, tako negotov je tudi postanek ločine. Jožef Flavij se jih najprvo spominja za Makabejca Jonatana krog l. 150. pr. Kr.⁶ Z gotovostjo omenja esena Juda za Aristobula I. (105—104 pr. Kr.)⁷ Začetek ločine je torej postaviti v 2. stoletje pr. Kr.

Težavnejše pa je vprašanje, ali so se eseni ustanovili samo na podlagi judovske vere, ali so bili pri njih postanku merodajni tudi tuji, posebej helenistovski vplivi? Če preudarjamo poročila Filonovo⁸, Jožef-Flavijevo⁹ in Plinijevo¹⁰, lahko trdimo s precejšno gotovostjo, da

¹ Kerithoth 81a.

² Vsega skupaj 14krat; n. pr. Antiq. 13, 5. 9; 13, 10. 6; 13, 11. 2 al.

³ N. pr. Antiq. 15, 10. 4; 17, 13. 3 al.

⁴ Quod omnis probus liber § 12 (Mang. II, 457). — ⁵ L. c.

⁶ Antiq. 13, 5. 9. — ⁷ Antiq. 13, 11. 2; Bell. iud. 1, 3. 5.

⁸ Quod omnis probus liber § 12—13 (Opp. ed. Mang. II, 457—459).

⁹ Bell. iud. 2, 8. 2—13; Antiq. 13, 5. 9; 15, 10. 4—5; 18, 1. 5.

¹⁰ Hist. nat. V, 17.

se je esenizem razvil na judovski podlagi, da je bil poostreni fari-zeizem, ki je zlasti poudarjal predpise o levitski čistoti in o praznovanju sobote, da pa je sprejel pod grškim vplivom tudi marsikaj iz parzizma (n. pr. molitev pred solncem: *εὐχὴ εἰς τὸν ἥλιον*), pitagoreizma (n. pr. teženje po telesni čistoti in svetosti, razna umivanja, priprosti način življenja, spoštovanje celibata, belo obleko, zame-tanje krvavih daritev, češčenje solnca¹), mogoče tudi kaj iz budizma¹.

3. Pa pogledjmo podrobneje, kako so po gori citiranih virih živeli eseni!

Filon in Jožef Flavij cenita število esenov o Kristusovem času več kot na 4000. Kolikor vemo, so bivali samo v Palestini, največ v vaseh na zapadni strani Mrtvega morja². Mest so se navadno ogibali zaradi nenravnega življenja mestnih prebivavcev. Živeli so skupno v posebnih hišah po natančno določenih pravilih. Načelovali so jim predstojniki (*ἐπιμεληταί*), katerim so morali biti podložniki v vsem pokorni. Kdor je hotel biti sprejet mednje, je dobil tri esenske znake: sekirico (motiko ali rovnico, *ἀξινάριον*), predpasnik (*περὶζῶμα*) in belo oblačilo (*λευκὴν ἐσθῆτα*). Niso ga pa takoj sprejeli medse, ampak je prej moral prestati enoletno preizkušnjo; potem so mu šele dovolili razna umivanja. Na to so ga zopet preizkušali dve leti. Če je dobro prestal preizkušnjo, so ga sprejeli k skupnim obedom in ko je še družbi prisegel, je postal pravi esen. Sprejemali so medse le dorasle može. Vendar so pa že tudi mlade dečke vzgajali za njih prihodnji esenski poklic. O prestopkih posameznih udov je sodil sodni zbor, obstoječ iz sto esenov. Kdor se je močno pregrešil, so ga izključili iz družbe.

Najtrdnejša vez, ki je družila esene, je bilo skupno imetje. Posameznik ni imel nič; kar so imeli, je bilo vseh. Oskrbnike (*ἐπιμελήτας, ταμίας, ἀποδέκτας τῶν προσόδων*) so si volili. Imeli so za vse samo eno blagajnico.

Živeti so morali eseni po strogem dnevnem redu. Ko so vstali, so opravili molitev. Po molitvi so jih predstojniki poslali na delo. Po končanem delu so se zbrali k predpisanemu umivanju ali kopanju. Na to so imeli skupen obed. Po obedu so šli zopet na delo ter se zvečer sešli pri skupni večerji. Pečali so se zlasti s poljedelstvom. Zanimarjali tudi niso obrti in umetnosti. Popolnoma prepovedana pa jim je bila kupčija, ker vzbuja skopost.

¹ Popolnoma napačna in bogokletna pa je trditev racionalistov (n. pr. Wachter, Voltaire, D. Strauss, *Leben Jesu*, Leipzig, 1864. pg. 187), da se je krščanstvo naravnim potom razvilo iz esenizma. Prim. Vrhbosno, 1900, str. 238 ss., članek: Krščanstvo i esenizam.

² Plin. *Hist. nat.* V, 17.

Filon in Jožef Flavij slavita esene kot junake v čednosti. Βέλτιστοι ἄνδρες τὸν τρόπον: najboljše npravne može jih imenuje Jožef Flavij¹. Živelii so zdržljivo, skromno, imeli niso skoro nič potrebsčin.

Sužnjikov niso poznali; zametali so prisego in maziljenje z oljem. Pred vsakim obedom so se kopali ali umivali v mrzli vodi. Nosili so belo obleko. Vedli so se posebno sramežljivo. Ženili se niso². Templju so sicer pošiljali darove (ἀναθήματα), živalskih daritev pa niso opravljali, ker so bolj cenili svoje daritve. Zato so se ogibali jeruzalemskega templja. Obedovali so skupno. Skupne obede so namreč imeli za daritvene obede. Jedila so pripravljali duhovniki. Da bi se bili eseni popolnoma zdržali vina in mesa, kar se je časih trdilo, se ne da dokazati.

Kakor smo že omenili, je bilo glavno esensko naziranje judovsko. Za Bogom so najbolj častili postavodajavca Mozesa. Praznovali so jako strogo soboto. Verovali so v usodo, oziroma previdnost božjo, in tudi sicer so poudarjali tiste resnice kot farizeji. Obrezo so obdržali, daritve pa so, kakor smo omenili, zavrgli. Vendar pa so obdržali duhovnike iz rodu Aronovega³.

Iz vsega se torej vidi, da so bili eseni neke vrste strogi farizeji; da pa so sprejeli tudi nekaj tujih verskih nazorov. Sprejeli pa so kmalu tudi mnogo krščanskih resnic. In res zgodovina uči, da so izmed Judov ravno oni kmalu in radi sprejeli krščansko vero. Oni pa, ki niso postali kristjani, so se naposled poizgubili med krivovernimi krščanskimi nazarejci in ebioniti.

h) Terapevti.

Esenom sorodni so bili terapevti (θεραπευταί)⁴. Omenja jih prvi Filon v knjigi Περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἐκτεῶν ἀρετῶν⁵. Razširjeni so

¹ Antiq. 18, 1. 5.

² Filon pravi (II, 633—634): Ἐσσαίων οὐδεὶς ἀγεται γυναῖκα.

³ Antiq. 18, 1. 5.

⁴ Ime izvaja Filon od grškega glagola θεραπεύειν. Ne razloči pa, ali so se imenovali ti asketi zato tako, ker je njih modrost zdravila dušne strasti, ali ker so bili goreči častivci božji.

⁵ De vita contemplativa (Mangey II, 471—486). Evzebij Cezarejski in drugi katoliški pisatelji do 16. stoletja z veseljem navajajo to knjigo, meneč, da so bili terapevti prvi krščanski asketi. Knjigo pa so zavrgli iz polemiških vzrokov prvi magdeburški centuriatorji. Tudi novodobni protestantski zgodovinarji (Lucius, A. Harnack, Schürer) trdijo, da knjiga ni pristno Filonovo delo. Jezikoslovci pa odločno priznavajo njeno pristnost in učenjaki se zopet nagibajo k stari misli, da Filon v tem delu opisuje življenje in delovanje starih judovskih asketov, ki so se morda zbrali iz pismouških krogov v diaspori. Nirschl (Die Therapeuten, Mainz 1890) pa meni, da so bili terapevti večinoma nekdanji judovski duhovniki v Jeruza-

bili po mnogih deželah; zlasti je bila imenitna njih naselbina v Egiptu v obližju Aleksandrije in Mareotiškega jezera. V tej naselbini so bili moški in ženske (starejše device, *θεραπειτιδες*). Živeli so posamezno po samotah, poljih in vrtovih v majhnih hišicah. Vsaka hišica pa je imela svetišče (*σεμνειον, μοναστήριον*), kjer so od solnčnega vzhoda pa do zahoda premišljevali svete resnice. Pridno so brali tudi sv. pismo ter je razlagali alegorično. Po solnčnem zahodu so zapuščali svetišča, da so vsak zase použili nekoliko jedi in pijače (kruha, soli, hizopa in vode). Potem so šli spat. Nekateri so uživali jed samo vsak tretji ali šesti dan. Bivališča so zapuščali samo vsak 7. in 49. oziroma 50. dan. Vsak 7. dan so se zbirali v skupnem svetišču (*κοινὸν σεμνειον*); le neka stena je ločila moške od ženskih. Tu so skupno opravljali molitve, prepevali svete pesmi ter poslušali nagovore predstojnikov. Zlasti imeniten praznik pa je bila noč (*παννυχίς*) od 49. do 50. dne (po Veliki noči?). Tedaj so se zbrali v belih oblačilih k veselemu obedu, pri katerem so zaužili »najsvetejšo jed« (okvašen kruh s soljo in hizopom). Mnogo so tudi molili, prepevali in celo rajali¹.

Terapevti so bili v marsičem podobni esenom; le da so ti bolj delali, terapevti pa več premišljevali. Tudi so terapevti strožje živeli kakor eseni.

i) Hemerobaptisti.

Sv. Epifanij² s tem imenom označuje neko judovsko ločino. Nazivali so prvržence te stranke z grško besedo hemerobaptiste³, ker so se vsak dan umivali ali kopali⁴, bodisi da so tako strogo jemali postavo o telesni čistosti, bodisi da jim je bilo vsakdanje kopanje posebne zdravilne ali skrivnostne pomembe. V verskih nazorih so se hemerobaptisti po Epifanijevem poročilu vjemali z nauki pismoukov in farizejev. Glede umivanja ali kopanja pa so trdili, da je človeku potrebno vsak dan, da se očisti vseh grehov.

Že Petavij, ki je izdal dela sv. Epifanija, pripominja, da hemerobaptisti menda niso bili posebna judovska stranka. Po Marc. 7, 3. 4 »farizeji in vsi Judje ne jedo, da bi si rok pogosto ne umivali... In ko prihajajo s trga, ne jedo, da bi se ne umili. In več drugega je, kar jim je izročeno izpolnjevati: pomivanje kozarcev in vrčev, in kotlov in klopi.« Prav tako poroča Jožef Flavij o esenih, da so se vsak

lemu, ki pa so se pokristjanili in z družinami zbežali v Egipt, da so se l. 35. rešili preganjanja sinedrija.

¹ Prim. Exod. 15, 1. 20. — ² Haer. 7. — ³ Καθ' ἡμέραν βατιζόμενοι.

⁴ Prim. Tertullian. De baptismo c. 15: Ceterum Israel Iudaeus quotidie lavat, quia quotidie inquinatur.

dan umivali¹. O svojem učitelju Banu pa isti pripoveduje², da se je pogosto kopal po dnevi in po noči v mrzli vodi, da bi se posvetil. Kaže se torej, da so se nekateri posebno goreči farizeji, da bi dosegli večjo popolnost ali levitsko čistoto, kopali vsak dan. Take so menda, morda sramoteč jih, imenovali hemerobaptiste. Posebna ločina pa bržkone niso bili.

j) Zeloti in sikariji.

Stranka zelotov (ζηλωταί) ali gorečnikov je nastala o Kristusovem času iz farizejske stranke. Tedaj namreč, ko je cesarski namestnik Kvirinij za pregnanim Arhelajem popisával l. 7. po Kr. deželo in prebivavce, se je farizej Cadok združil z Judom Galilejcem ali Gavloničanom ter se ustavil popisávanju³. Farizeji z velikim duhovnikom Joazarjem na čelu pa so bili v nasprotju z zeloti zmernejši. Juda je sicer Kvirinij umoril; stranka njegova pa se je še dalje ohranila⁴. Judova sinova Jakopa in Simona je ukazal umoriti Tiberij Aleksander⁵. Sin Menahem je bil med glavnimi načelniki o pričetku upora l. 66.⁶ Judov potomec in Menahemov sorodnik Eleazar je branil trdnjavo Masado l. 73.⁷ Tej stranki je menda pripadal tudi Simon »zelot« ali »kananejec«, preden je postal apostol⁸. Bržkone so bili pri tej stranki tudi oni Judje, ki jih je dal Pilat v templju umoriti, ko so opravljali daritve⁹.

Iz stranke zelotov se je porodila za kralja Heroda Agripa I. še drznejša stranka sikarijev, ki so politične nasprotnike morili z bodali¹⁰. Sikariji so se upirali Rimljanom, a so tudi ropali po Judeji.

O nazorih zelotov ali gorečnikov izvemo največ iz apokrifne knjige »Assumptio Mosis« (Ἀνάληψις Μωϋσέως), ki jo je spisal neki zelot bržčas kmalu po Herodovi smrti¹¹.

k) Ebioniti.

Navesti hočemo še tri, sicer ne judovske, ampak judovsko-krščanske ločine, ki so se pa odcepile od prave cerkve vsled napačnih nazorov o judovstvu. Te ločine so: ebioniti, nazarejci pa nikolaiti.

¹ Bell. iud. 2, 8. — ² Vita c. 2. Ψυχρῶ ὕδατι τὴν ἡμέραν καὶ νύκτα πολλάκις λουόμενον πρὸς ἀγνείαν.

³ Prim. »Voditelj«, III. str. 4. — ⁴ Act. 5, 37. — ⁵ Antiq. 20, 5. 2.

⁶ Bell. iud. 2, 17. 8—9. — ⁷ L. c. 2, 17. 9.

⁸ Luc. 6, 15; Act. 1, 13. — Za biblijsko-hebrejski קַנַּנִּי (Qannā) se v poznejši hebrejščini čita tudi קַנַּנַּי (Qannai) in קַנַּנִּי (Qanan). Iz zadnje oblike je posredno iz plurala קַנַּנַּיִם (Qananajja) nastal grški Καναναίος (Matth. 10, 4; Marc. 3, 18) namesto pravičnega Κανανίτης. — ⁹ Prim. Luc. 13, 1.

¹⁰ Prim. Act. 21, 38. — ¹¹ Prim. Schürer L. c. II, 630—638.

Ebioniti¹ ali ebionci imajo ime, kakor nekateri razlagajo, po nekem Ebionu iz Kohabe v Basanu. Drugi pa verjetneje trdijo, da je ime hebrejsko עביוני (Ebjonim), kar pomenja reveže, ubožce. Bili so potomci občanov prve krščanske srenje v Jeruzalemu, o kateri vemo, da je bila obubožala. Zlasti pa so postali veliki reveži tedaj, ko so l. 70. pred obleganjem zapustili Jeruzalem ter bežali v Pelo v Pereji. Učili so, da veže judovska ceremonielna postava vse kristjane. Sv. apostola Pavla so imeli za krivoverca, Kristusa pa za največjega preroka. Posluževali so se samo (pokvarjenega) evangelija sv. Matevža.

l) Nazarejci.

Ebionitom sorodna ločina so bili nazarejci². Njih nazori so se razlikovali od krščanstva manj kakor ebionski. Ceremonielno judovsko postavo so imeli obvezno samo za Jude. Ni pa gotovo, če so tajili božanstvo Kristusovo. Tudi apostola Pavla niso sovražili tako kakor ebioniti, ampak so ga čislali kot pravega apostola. Posluževali pa so se tudi oni (pokvarjenega) hebrejskega evangelija sv. Matevža.

Bivali so nazarejci v Bereji (sirski), v Peli in v Kohabi v Bataneji.

m) Nikolaiti.

Nikolaiti so bili Cerintu in poznejšim gnostikom sorodna ločina. Nekateri trdijo, da so se imenovali po diakonu Nikolaju, ki se v Apostolskem dejanju³ med diakoni navaja najzadnji iz podobnega razloga kot Juda Iškarjot v seznamu apostolov⁴. Drugi pa verjetneje trdijo, da so si ime nadeli iz prevzetnosti, češ, da so visoko presegali navadne ljudi v verskem spoznavanju. Ime izvajajo namreč iz grškega νικάν λαόν , presegati ljudstvo. Drugi so jih istovetili z balaamiti⁵. Kaže se namreč, da je ime nikolait prestava hebrejskega balaamit ($\text{בַּלְעָם בְּנֵי בַלְעָם}$ Bala' am = νικάν λαόν). Apokalipsa jih navaja kot malikovavce in prešeštnike⁶. Pripisávali so jim, da so jedli malikom darovano meso in da so živeli silno razkošno. Iz citiranih mest Apokalipse se vidi, da so širili nenravno kugo zlasti v Efezu in Pergamu. Iz Apoc. 2, 20 sklepamo, da so brezbožne nauke širili tudi v Tiatri. Njih tukajšnji pristaši so (po v. 24.) »spoznali globokosti satanove« ($\text{ἐγνώσαν τὰ βράθεια τοῦ σατανᾶ}$). Iz teh sarkastiških besedi moramo sklepati, da so s svojimi nauki družili tudi gnostiške nazore.

* * *

¹ Epifanij, Haer. 30. — ² Epifanij, Haer. 29. — ³ Act. 6, 5.

⁴ Diakon Nikolaj je bil baje ljubosumen na svojo lepo ženo. Zato so ga apostoli svarili. On pa je v prevzetnosti peljal ženo k apostolom, tam se ločil od nje ter postal krivoverec in ustanovitelj nikolaitске ločine.

⁵ Prim. Apoc. 2, 14; II. Petr. 2, 15. z Iud. 5, 4. 11. 19. — ⁶ Apoc. 2, 6. 14. 15.

»Voditelj« I.

Po raznih opisanih ločinah in strankah, ki so stavile človeška menenja nad božje ukaze, se je Mozesova postava že pred Kristusom začela izpreminjati v judovstvo (v slabem pomenu). »Postava in preroki« — napačno umevana — nista več zadoščala; postala sta črka, ki mori duha. Celo »krst pokore« Janeza Krstnika je mogel srca samo oblititi, ozdraviti pa jih ni mogel. Gniloba se je vedno širila ob verstvu Starega zakona. Temelj kraljestva Izraelovega je bil izpodkopan. Še rabljive kamne stare sinagoge je porabil Kristus za duhovni temelj Novega in večnega zakona. Ostalo trhlo zidovje pa se je sesulo, da nikdar več ne vstane.

* * *

»Kaj ima slama pri pšenici? pravi Gospod. Mar niso moje besede kakor ogenj, pravi Gospod, in kakor kladvo, ki razbije skalo? Zatega voljo, glejte, pojdem jaz nad (lažnive) preroke, pravi Gospod, ki moje besede drugemu (pravemu preroku) kradejo. Glej, jaz pojdem nad preroke, reče Gospod, ki lastno besedo uče in pravijo: Gospod tako govori. Glej, pravi Gospod, jaz pojdem nad preroke, ki imajo lažnive sanje, in jih pripovedujejo, in zapeljujejo moje ljudstvo s svojo lažjo in s svojimi (navideznimi) čudeži, ko jih vendar jaz nisem poslal, ne jim zapovedal; in ki temu ljudstvu niso k pridru, pravi Gospod. Če te bo torej to ljudstvo, ali prerok, ali duhoven vprašal, rekoč: Katero je breme Gospodovo? jim reci: Vi ste breme; proč vas bom namreč vrgel, pravi Gospod«¹.

Dr. J. Léšar.

Sv. apostol Andrej v krščanski ikonografiji².

Nihče ne more prešteti, v koliko podobah se časti sv. Andrej po krščanskem svetu; zgodovinar ve, da večina teh podob zanj nima nobene vrednosti: Posnetki so bolj slavni del. Zgodovinar vpraša le po teh izvornikih, katere so vstvarili umetniki iz svoje duše; in v ikonografskih študijah še bolj omeji svoja raziskavanja. Ni mu mar za umetnike in njih življenje, ne za kakovost in estetično vrednost umotvorov; ikonograf se zanima le za idejo, katero umetnik predstavlja, in jo zasleduje od prvega umotvora, v katerem se javi, pa do

¹ Jerem. 23, 28—33.

² Prednašal v slavnostni akademiji prirejeni na čast zlatomašniku kardinalu Andreju Steinhuberju dne 12. maja 1901 v cerkvi Device Marije di Campo Santo v Rimu. Pis.

dandanes. Piše zgodovino idej, kakor odsevajo iz umetniško prestvarjene materije. Ne pozna naključja, ampak v vsem vidi razvoj; vsaka poznejša kulturna doba je popolnejše izražala svoje idejale.

Prve podobe sv. Andreja nahajamo v katakombah¹. Tam vidimo apostole kot priče in sosodnike pri Kristusovi sodbi; potem jih gledamo, kako jih 7 sedi okoli polukrožne mize, na kateri leži pripravljena na krožniku riba — Kristus —; zopet se nam prikažejo stojé ali sedé na prestolih okoli učečega Zveličarja. To so apostoli, to vemo. Ne moremo pa reči: Ta je sv. Peter, ta Andrej, ta Janez itd. Umetnik ni mislil predstaviti posameznih oseb, ampak skupni kolegij. Moderni slikar ve, da celota obstoji iz individualitet. Ako bo slikal vojake, bo postavil Jožka poleg Jernejčka in Tomaža itd. Dasi imajo isto obleko, se vendar ločijo po obrazih, po življenju, ki jim polje v telesih. Stari umetnik drugače. Množico je predstavljal tako, da je množil isto individualiteto n. pr. Kaja. In to se najde v vseh tehnično manj razvitih dobah. N. pr. še pri bl. Angeliku so si na večih slikah vse svetnice med seboj podobne kakor sestre, in med svetniki se nahaja nekaj tipov, ki se vedno ponavljajo.

V rimski cerkvi dobiva prva individualno življenje prvaka-apostola sv. Peter in sv. Pavel. Bronasta kolajna ju kaže morda še za časa preganjanj v moških potezah in z brado. Iz aleksandrijske cerkve pa se nam je ohranila zanimiva slika v aleksandrijski katakombi². Kristus stoji v sredi in polaga roke na kruh, katerega prineseta od obeh strani apostola Peter in Andrej — ANΔPEAC —, bradat in postaren mož, kateremu od naglice vihra konec palija po zraku. A slika je še le iz VI. stoletja.

Ko je cesar Konstantin podelil kristjanom mir, so brž hiteli porušene cerkve popravljat in nove staviti. Prav so jim prišle cesarske podpore iz javnih blagajn, ker le tako so mogli tudi v umetnostnem oziru tekmovati s krasoto in bogastvom paganskih templjev. Marmor in mozaik, leskeče zlatnine in pisane tkanine pripovedujejo zdaj v duhovito razrejenih podobah važnejše dogodke iz življenja Kristusovega in mučenikov. Največji in najlepši umotvor, ki ga je tedaj ustvarila starokrščanska umetnost, je mozaik v cerkvi sv. Pudencijane v Rimu (konce IV. stol.). Kristus sedi med apostoli in uči. Ti so krepki možje v najboljših letih in večinoma bradati. Kako klasično se kre-tajo! Ali bi mogli spoznati med njimi sv. Andreja? Je-li je morda oni,

¹ Kraus, Realencyklopädie I, str. 64. in Wetzer und Welte, Kirchenlexikon I, str. 826. Po teh dveh člankih Detzel, Christl. Ikonographie II, str. 132. — Grimonard, Manuel de l'art chrétien 1873, str. 478. Krasno delo R. de Fleury, Les saints de la Messe, dasi že pri sedmem zvezku, vendar še ne razpravlja o našem apostolu.

² Posnetek v barvah v Bolletino d'archeol. christ. Agosto 1865.

ki sedi poleg Petra? Mogoče; to je njemu pristojno mesto, a umetnik ni hotel, da bi uganili njegove misli. Niti imena ni pripisal. To sredstvo je sicer neumetniško, a v grški cerkvi je celo v navadi, in tudi v Rimu je bil v cerkvi sv. Agate mozaik v absidi¹, kjer je bil Kristus med dvanajsterimi apostoli in pod nogami vsakega je bilo pripisano njegovo ime. Umotvor je minil, imamo pa še preriske. Sv. Andrej je visokorasel mož z gostimi lasmi in ravno tako kratko brado.

Ta čas so tudi drugače predstavljali apostole. Abside so navadno delili na dve polji, v zgornjem večjem je bilo mesto za zgodovinsko-nebeške dogodke, v spodnjem ozkem traku pa je v sredi simbolični hrib s štirimi rekami in na hribu stoji jagnje — Kristus; k jagnjetu pa prihaja od leve in od desne po šest drugih jagnjet — apostolov — iz mest Jeruzalema in Betlehema. Prva krščanska umetnost ni poznala teh simbolov; v rimskih mozaikih od VII. do XIII. stol. se pa vedno nahajajo, tudi na krstah in na pozlačenem dnu steklenih posodic niso nenavadni. Mesto jagnjet vidimo včasih golobe; na sprednjem robu galskega oltarja vidimo v sredi konstantinski monogram Kristusov, na vsaki strani pa po šest golobov, ki se obračajo proti sredi. Še jasnejše se izraža ta misel v absidnem mozaiku cerkve sv. Klementa v Rimu (iz XIII. stol.), kjer krasi deblo križa dvanajst belih golobov okoli križanega Zveličarja.

Umevno je, da niti tako simbolično obrazovanje apostolov (pod podobo jagnjet ali golobov) niti splošno zgodovinsko (kakor v cerkvi sv. Pudenciane, v kateri smo videli osebe apostolov, nismo pa mogli posameznim dati imena), vernikom ni moglo za vedno zadostovati. Smoter umetnikov je zato bil apostole in sploh svete osebe sčasoma individualizirati. Zato ni dovolj, da se pripišejo imena (kakor v cerkvi sv. Agate), ampak treba je vstvariti novih tipov. Prvi tak korak najdemo v mozaikih cerkve sv. Praksede v Rimu (začetkom IX. stol.). Na stropu prizidane kapelice sv. Zenona je doprsna podoba Kristusova, katero nosijo štirje angeli; na stenah pa so sledeči svetniki: Preblazena Devica Marija in sveti Janez Krstnik na prvi, sv. Peter in Pavel na drugi, sv. Janez evangelist, sv. Andrej in sv. Jakob na tretji, na četrtri pa sv. Neža, sv. Pudenciana in sv. Prakseda. Kristus, angeli, apostoli in device — skrajšane litanije vseh svetnikov. Sv. Andrej je vpriporjen na zlatem dnu; v snežnobeli obleki s svitkom v desnici in dolgo zašiljeno belo brado dviga v skrbeh častljivo glavo, katero obkrožajo obilni sivi lasje. Nad njimi čitaš: S. ANDREAS. Ta podoba je bila tedaj že tipična, zakaj njo zopet srečamo med dvanajstimi medaljoni

¹ Ciampini, Vetera monimenta, 1697, I tabla 77.

z doprskimi podobami apostolov na čelni strani naše kapelice, pa tudi na slavlouku te cerkve.

Ne smemo se pa čuditi temu starikavemu tipu¹ našega apostola. Umetnost je bila v IX. stol. sama postarna in je še komaj životarila. Iz te propadne dobe (še iz XII. stol.) imamo še podobo sv. Andreja v absidi rimske cerkve sv. Frančiške na foru. Svetnik je celo krivo zarisan in obraz ima poteze in duh bolnika.

Ko se je pa zopet okrepilo krščansko življenje pod papeži, kakor Inocencijem III. in Honorijem III., so postali tudi svetniki v mozaikih čvrsti, zdravi, sveži, polni duševnega čuvstva.

Honorij III. je pozval umetnike iz Benetk, da bi dovršili mozaike v absidi cerkve sv. Pavla izven obzidja; Rim je tedaj imel sicer svoje stavbarje in tudi svoje mozaiciste, a ti so bili večji le dekoraciji, ne pa visoki obrazni umetnosti. Zato so morali tujci pomagati. V tej absidi najdemo na odličnem mestu, koj poleg sv. Petra, našega apostola sv. Andreja. On je resen mož z rjavimi lasmi in ravnotako zašiljeno brado; tudi je glava prevelika v razmežju s telesom. V roki drži razgrnjen svitek s stavkom iz svoje legende: *Beatus Andreas, dum penderet in cruce, deprecabatur Dominum Iesum Christum.*

Ravno ta tip z dolgimi lasmi in zašiljeno brado najdemo v absidi lateranske bazilike (iz l. 1290); svitek nosi napis: *Tu es magister meus Christe.* Na vrhuncu razvoja stoji podoba našega apostola v pročelnem mozaiku cerkve Marije Večje (iz l. 1308). Kristus sedi na prestolu med štirimi angeli; na levi so sv. Pavel, Jakob, Hieronim; na desni sv. Janez Krstnik, Peter, Andrej, Matija. Sv. Andrej je krasna prikazen v modri tuniki in z zlatom pretkanem rdečem plašču in v sandalih. Vidi se, da je že precej postaran mož; med obilnimi lasmi in valovito brado so že bogato zasejane srebrne nitke; vendar pa še kaže obraz svežo moč in očetovsko dobrohotnost. Na svitku čitamo: *Invenimus Messiam, quod est interpretatum Christus* (Ioa. I, 41).

Iz teh mozaikov razvidimo, da se je sv. Andrej posebno častil v Rimu kot brat prvaka apostola in prvega rimskega škofa sv. Petra; dasi se je pa mnogokrat obrazoval, vendar nima nobenega posebnega znamenja, razven svitka, ki pristojajo vsakemu apostolu.

Ravno tak razvoj bi morali zasledovati v kiparstvu in miniaturah na Laškem, pa tudi istočasni bogato razviti romanski umetnosti na severu. Tam so apostoli bosi brez sijaja, s svitkom ali knjigo v rokah. Tako pozdravljajo na severnem Francoskem znad glavnega vhoda, tako

¹ Nekdo je v XVI. stoletju popisal ta tip takole: »S. Andreas Apostolus senex valde longo et denso capillo elevato, barba longa, magnis cillis, lata fronte.« Videla ga je še na vezanem antependiju Janeza VII. *Révue de l'art chrétien* 1900, str. 19.

stojijo v saksonskih in turinških stolnicah okoli velikega oltarja ob stelah presbiterija kakor dvorniki nebeškega kralja¹. Nikdar pa niso osebno določeni, niti prastari tip sv. Petra se ne najde, tudi nimajo pridevkov.

Zadnji korak v obrazovanju apostolov je bil ravno v tem, da so jim dali umetniki v roke razne simbole, pred vsem znamenja njih mučeništva. Tisoč let je že bila obrazovala umetnost apostole, ko je še le splošno uvedla to individualistično sredstvo. V starokrščanski umetnosti je edini sv. Peter, ki nosi ključ. Za poznejšo dobo nam poroča izročilo², da je bila v absidi Marije Večje slika mučnikov, in pod nogami vsakega je bilo naslikano orodje, s katerim so ga mučili. Ravno tako si je pomagal mozaicist pri podobi sv. Neže (IX. stol.) v absidi njene cerkve zunaj rimskega obzidja: pri nogah leži meč in gorita dva majhna plamena — kot spomin na grmado. Svetnikom v roke je dal umetnik ta orodja šele mnogo pozneje. Na bronastih vratih cerkve sv. Pavla drži sv. Andrej križec v desnici, kakor je sploh zelo navadno pri grških svetnikih (kakor pri nas n. pr. sv. Alojziju). Zato je negotovo, da je mislil umetnik s tem križcem namigniti na apostolovo smrt na križu. Celó v mozaikih iz XIII. stoletja nismo nikjer našli sv. Andreja s križem; le na neki Giottovi sliki (na deski), ki je spadala k velikemu oltarju bazilike sv. Petra, vidimo sv. Andreja opirati se na dolgo palico, ki konča na vrhu z malim križcem. Torej je tukaj križ še bolj simbolično uprizorjen; realizem se polasti Rima šele mnogo pozneje.

Na škrinjah s sv. ostanki in na oltarjih na Nemškem se mnogokrat nahaja sv. Andrej z ravnim križem (†). Tak križ je tudi simboličen, ker je proti svojemu nositelju za $\frac{2}{3}$ manjši, in posejan z dragimi kameni³. V severnolaških sakramentarjih vidimo, kako sv. Andreja križajo. Križ je navaden, kakor Kristusov, samo da je truplo privezano po dolgem na vodoravno bruno, roki pa sta razpeti na navpičnem brunu⁴. Križ iz poševnih brun se najde šele v 14. stoletju in prejme po apostolu tudi ime: Križ sv. Andreja. Med podobami smo ga prvič zasledili l. 1380 na neki sliki kolinske šole.

¹ Primeri n. pr. Kuhn, Allg. Kunstgeschichte. Plastik str. 328, 333, 334.

² De Rossi, Mosaici christiani. S. Agnese fuori le mura. Tam citira o Mariji Večji (po Gruteru) ta-le verz:

»Sub pedibus iacet passio cuique sua
Ferrum, flamma, ferae, fluvius saevumque venenum.«

³ Primeri Springer, Handb. der Kunstgeschichte II. str. 134.

⁴ Ebner, Iter Italicum. Sakramentara v Ivreji in Vidmu. Grimonard l. c. str. 478. Primeri tudi Wlha-Svoboda, Miniaturen aus dem Psalterium der hl. Elisabeth, 1898 (dne 30. novembra).

V Italiji je še prvorenesanška umetnost koncem XV. stoletja ta križ simbolizirala. Paolo Romano je vstvaril pred svetovno znanim Ponte Molle kip sv. Andreja, ki ima sicer poševni križ v rokah, a ta je tako majhen in tanek, da bi bil za križanje nepripraven.

Popolen realizem je prodril v svetem mestu šele v dobi, ko je slavilo klasično slovstvo svoj preporod in je tudi umetnost težila po antiknem realističnem izrazu. Paolo-Romanov kip sem že omenil; v svoji idealnosti stoji še začetkom te dobe; spada pa med najlepše, kar jih je ustvarila mlada renesanca. Kip združuje mir in notranje življenje; stoji pa med vitkimi cipresami na mestu, kjer je papež Pij II. l. 1462 sprejel klečé v svoje roke glavo našega sv. apostola, katero je rešil pobegli morejski vladar pred pogubnimi navali Turkov¹. Na konec preporodne dobe, že v zadnji, barokni čas, spadajo prizori iz življenja sv. Andreja v njegovi kapelici pri cerkvi sv. Gregorija na Čeliju. Domenichino in Guido Reni sta tukaj tekmovala. Zadnji riše apostola, kako ga peljejo k mučeništvu. V daljavi zagleda križ in pade na kolena, kakor poljubljajo romarji tla, ko zagledajo prvič stolp božjepotne cerkve. Domenichino sam pa si je stekel večjo slavo z živobarvnimi podobami iz življenja našega apostola sv. Andreja v Dolu (della Valle). Svoje dni so zelo občudovali tudi nadč'oveški kip sv. Andreja v cerkvi sv. Petra; delo ni samo velikansko, ampak tudi skrbno. Tri leta se je trudil z njim Nizozemec Duckesnoy, in ko ga je izgotovil, ni našel pri papežu tistega priznanja, kakor je pričakoval. Od jeze in žalosti je zbolel, da, skoro je obupal². Ta kip je otrok svojega časa. V vsaki potezi se javi pretiran, že skoro konvencionalen realizem. Velikanski križ iz neobtesanih brun, vihrajoč kosec obleke, strast v izrazu in kretanju kažejo, da je tedanji čas upal izraziti notranje življenje in notranjo velikost z zunanjim silovitim patosom.

Naštevati druge podobe našega apostola bi bilo zaman; naš namen je bil edino, pokazati, kako se je razvil tip sv. Andreja tekom stoletij. Videli smo, da je šla krščanska umetnost od simboličnega k istinitemu, od splošno zgodovinskega k individualnemu in je vstvarjala ob enem svoje tipe. Videli smo pa tudi, kako mnogostranski je cerkvena umetnost reševala svoje naloge, vedno v duhu svoje dobe, tako, da so jo mogli umeti učeni in neučeni.

Aug. Stegenšek.

¹ Pastor, Geschichte der Päpste, II, 174, 180—182.

² Passeri, Vite de' pittori, scultori etc. 1772, str. 83.

Sacra Rota Romana.

Zgodovinsko-pravoslavna črtica.

Ko sv. cerkev še ni bila tako močno razširjena ter pravne razmere v posameznih krščanskih državah še ne urejene, so papeži kritična vprašanja razreševali sami. Le za važnejše reči so se sklicevali ali občni ali provincijalni ali pa tudi škofijski zbori, kakor je bilo pač potrebno. Tako je bilo v prvih stoletjih krščanstva.

Toda opravki so se množili dan za dnevom, kakor je to umevno z ozirom na naglo pronikujočo in razvijajočo se krščansko prosveto. Posebno v srednjem veku so raznotera preporna vprašanja spravljali v toliki meri pred papeški sodni stol i kot najvišjo instanco prizivnim potom i kot sodišče prve stopnje, da so si papeži morali izbrati pomočnike. To pa le za posamezne slučaje; vrh tega ti svetovalci nikakor niso bili vselej v Rimu. Toda papeži so uvideli, da jim je treba stalnih in rednih pomagačev, pozvanih iz vseh delov katoliškega sveta. Tako se je sčasom razvil kolegij kardinalov — *Romanae ecclesiae senatus*.

Sprva kardinali — kakor znano — niso bili uvrščeni v posamezne kongregacije z določenim delokrogom, ampak so bili papežu v pomoč v težavnih vprašanjih ali poedince ali pa korporativno. Poslednje je bilo zlasti važno; bil je to konzistorij, v katerem so glasovali vsi kardinali, in kjer so se večinoma reševale vse preporne točke.

Vsekako pa se je dogodilo, da je papež obravnavo v prvih stadijih izročil enemu ali več kardinalom, oziroma kateremu izurjenemu pravniku v njegovi bližini — kar so bili navadno papeški kapelani. Le-ti so morali poročati (referirati) papežu samemu ali v konzistoriju; razsojal je vselej papež sam. Le včasih je koga pooblastil kar za celo obravnavo, izvzemši končno razsodbo (*sententia*).

Ko se je delo množilo in kupičilo, bilo je potrebno konzistoriju olajšati poslovanje ter gotova vprašanja izročiti raznim odsekom. Tako so nastale raznotere komisije, obstoječe iz kardinalov ali prelatov, ki so se same po sebi razpuščale, ko so opravile svojo nalogo. Iz njih so se tekom časa razvila sodišča in kongregacije¹.

Med sodišči zavzema prvo mesto *S. Rota Romana*, ki je blizu šest stoletij slovela po vsem krščanskem svetu kot edino merodajno sodišče, kot »*der älteste, würdigste und einstmals wichtigste Gerichtshof der Welt, diese Hochschule mittelalterlicher Jurisprudenz und Pflanzschule der tüchtigsten Juristen*»².

* * *

¹ *Prim. Santi, Praelectiones I. tit. 31. n. 39.*; *Leg a, De iud. eccl. v. I. p. II. str. 7-15.* — ² *Tübinger Quartalschrift 1895, str. 99.*

Sacra Rota Romana je bilo cerkveno sodišče, po katerem je papež redno razsojal zapravo preporne cerkvene civilne zadeve celega krščanskega sveta prizivnim potom¹, kakor tudi posvetne prepire iste vrste iz cerkvene dežele² tudi na prvi stopnji.

Gledé imena ‚Rota‘ so raznoteri pisci raznih mnenj; definitivno se ne more nič povedati.

Aichner³ se drži Emeriksovega naziranja; »quod auditores Rotae in orbe sedentes controversias rotant et examinant«⁴; a to je nekako premalenkosten povod. Istotako je precej neverjetno, da bi ta beseda prišla v rabo radi tega, ker so baje imeli rokovni koledar (Terminkalender) v obliki kolesa. Drugi zopet trdé, da je ‚Rota‘ v zvezi z besedo ‚rotulus‘, ki v prenesenem pomenu znači: v kolobar zvit spis.

A še več razlag je. Največ ima za-se ta, da je v tlaku sodne dvorane bila podoba kolesa (rota porphyretica)⁵. Po drugi razlagi beseda ne znači kolesa, ampak nestanovitnost, zlasti v zvezi s ‚fortuna‘. Ferraris⁶ trdi, da je prišlo ime od tega, ker so v krožkih razsojali (per turnum).

Najnovejšo razlago je podal o. Ehrle v »Historia bibliothecae Rom. Pont. . . «⁷. Pravi namreč, da je ‚rota auditorum‘ bila stojalo za knjige v sodni dvorani v Avignonu, češče s četverimi oddelki ter tako narejeno, da se je dalo okrog vrteti. Tu so se shranjevali razni sodnijski dokumenti ter dela juristov-učenjakov. Od tega potem ime.

K vsem tem razlagam pripominjamo, da je beseda ‚Rota‘ vulgarno ime, ki se prvič nahaja v konstituciji ‚Romani Pontificis‘ Martina V. (1417—31), dočim se Rota oficijelno imenuje ‚Causarum sacri palatii auditorium‘⁸.

¹ »Nihilominus cum iure primatus nonnullae causae immediate ad Sm. Pm. et potissimum graviore ab universo orbe deferantur, proinde ex his nonnulla committi consueverunt auditorio s. Rotae in prima instantia definiendae. Sed hic est casus singularis, pro regula enim habetur, a Rota causas definiri in gradu appellationis.« (Lega, l. c.)

² Po Plettenbergu v Lega, l. c. str. 59. tudi: »civitatis Avenionensis et comitatus Venuxini in Gallia.«

³ Comp. iur. eccl. ed. IX. str. 379. n. 1. — Prim. Bangen, die röm. Curie, str. 297.

⁴ Prim. Scheuffgen, Die Hierarchie in der kath. Kirche, str. 186.

⁵ Phillips, Kirchenrecht VI. str. 484.; Binder, Realencyclopädie VIII. str. 952.

⁶ Bibliotheca prompta, I. str. 182.

⁷ Glej Lega, l. c. str. 41.

⁸ Prim. pismo Janeza XXII. ‚Ratio iuris‘ iz l. 1326.; Benedikta XIV. konst. »Causarum«.

Po rimski Roti¹ so se tudi druga višja sodišča imenovala — Rota, n. pr. Ferrariensis, Maceratensis, Matritensis² itd.

I. Zgodovina.

O starosti Rote se ne more reči nič precizno gotovega, ker ni pozitivnih virov. Kar vemo, to so raznoteri učenjaki sk epali iz postranskih podatkov; zlasti iz C. J. C., iz pisem Inocencija III. (1198—1216) in iz regestov.

Vsekako je presmela trditev, da je Rota v svojem bistvu (!) tako stara kakor sv. cerkev³, ali da je iz časov Konstantina Velikega (Bernino pri Sägmüller, l. c. str. 99), ali iz prvih časov srednjega veka. Bangen n. pr. piše: »Schon vom frühen Mittelalter an pflegten die Päpste die wichtigeren Streitfälle, selbst die blossen Anfragen aus dem damals soweit reichenden Gebiet der kirchlichen Jurisdiction an das Tribunal der Rota zur Begutachtung oder zur definitiven Entscheidung (?) zu übertragen«⁴. — Istotako pretirano govori Gregorovius: »Die päpstliche Justiz entschied zahllose Prozesse und zog daraus unermessliche Einkünfte; der oberste Gerichtshof, die ‚Rota‘ war schon im 12. Jahrhundert von europäischer Geltung«⁵.

Z najstarejšo zgodovino Rote so se posebno natanko pečali Phillips (op. c. str. 447—472), Hinschius (Kirchenrecht I. Bd.) ter Sägmüller (l. c.).

Prva dva sta dognala, da so ‚auditores palatii domini papae‘⁶ postali stalni uradniki še e koncem 13. stoletja. Proučavati so imeli zadeve, ki so prišle pred papeža; niso pa smeli izreči definitivne razsodbe razven, če se jim je v to svrho dalo posebno pooblastilo. Tudi niso imeli določenega delokroga⁷. Phillips, ki je posebno skrbno preiskal dekretale Gregorija IX. in Liber sextus ter pisma papeža Inocencija III., pravi konečno, da je doba glavnega Rotinega pokreta konec 13.

¹ »Hoc tribunal praeter s. Catharinam virginem et martyrem Alexandrinam a Rota dictam patronam auditorum coelestem etiam in coelestem patronum elegit d. Augustinum Cantuarensium Angliae apostolum, quem divus Gregorius Magnus titulo honestavit, auditoris mei. (Lega, l. c. str. 38.)

² ‚Rota Matritensis‘ se ne sme zamenjati z Roto španske nuncijature, katero je ustanovil Klement XIV. s pismom od dne 26. sušca 1771. Urejena je liki rimska, le da ima samo šestero avditorjev; obstoji še zdaj. Več o nji glej Archiv für katholisches Kirchenrecht XI. (Neue Folge 5. Bd.) str. 376 in 395—401; XV. (Neue Folge IX. Bd.) 169 sq.

³ Aichner, op. c. 379: pontificibus coaevum. — ⁴ Op. c. str. 393. Prim. str. 294.

⁵ Die Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter, 2. Aufl. 5. Bd. S. 596.

⁶ Tako se imenujejo, »cum isti nomine papae ius dicerent ac veluti eius vices gerentes causas in palatio apostolico definirent.« (Ferraris, op. c. str. 182.)

⁷ Prim. Phillips, op. c. str. 464—69.

stoletja, ker je za Janeza XXII. (1316—34) bilo že urejeno sodišče. A ravno iz teh let primanjkuje virov.

Sägmüller je pregledal papeške regeste do Janeza XXII. ter prišel do sledečih zaključkov:

a) Od Inocencija IV. (1243—54) pa do Klementa V. (1305—14) so se ‚causae maiores‘ obdelovale ali v rednem (tajnem) konzistoriju ali pa jih je razsojal papež sam. Razven tega se je posameznim ali več kardinalom kot avditorjem dajalo v proučavanje prepire glede posestev, škofijskih pravic, podložnosti samostanov, glede nadarbin, desetine, plačil in izobčenja ter zakonske zadeve. Avditor je o tem poročal papežu, ki je sam ali ‚de fratrum consilio‘ stvar razsodil, če ni kar skraja tega dovolil avditorju in je on le sodbi pritrdil. — Redkokedaj so se za avditorje imenovali papežki kapelani.

b) Od Inocencija IV. naprej se za ‚subdiaconi et capellani‘ kar naenkrat nahajajo naslovi, kakor: ‚capellanus et auditor, palatii causarum auditor, palatii sacri causarum auditor, palatii apostolici causarum auditor‘, posebno značilno pa: ‚generalis palatii causarum auditor‘. Iz tega je sklepati, da je imenovani papež prvi imenoval nekaj svojih kapelanov generalnimi avditorji za mnogobrojne zadeve, ki so prišle pred kurijo.

»Capellani papae¹ vocabantur saeculo XIII. non ii tantum qui in sacris functionibus in oratorio seu capella papae exclusive vacabant, sed etiam alii, qui illi operam dabant in negotiis expediendis... Capellani papae progressu temporis facti sunt poenitentarii et auditores. Scilicet poenitentarii, qui vacabant negotiis fori interni, auditores, qui negotiis fori externi. — Iamque huiusmodi causas iudiciales iampridem coepit pontifex delegare suis capellanis pro necessario factorum examine, ut puta pro excipiendis attestationibus, pro exquirendis instrumentis, eo consilio, ut capellani de allatis et probatis postea papae referrent, aliquando amplissimo adstante cardinalium senatu seu consistorio².«

Tekom časa so kapelani dobili tudi jurisdikcijo, t. j. pravico razsojati. — Pečati so se imeli s prepiri o podložnosti samostanov, o dolgovi in plačilih, vizitacijah in prokuracijah, pred vsem pa o nadarbinah. Kako so se vršile pravde, to se tudi iz regestov ne da posneti, kakor tudi ne, koliko veljavo so imeli generalni avditorji. Toliko je gotovo, da jim je papež vsakokrat posebej odkazal pravdo bodisi ‚ad instruendam causam‘ ali pa ‚ad causam fine debito terminandam‘³.

¹ Izraz ‚capellani palatini‘ pri Scheuffgen, op. c. str. 186. ni dober, ker so ‚c. palatini‘ kapelani na knežjih dvorih.

² Lega, op. c. str. 10. 13. 15. — Prim. Wetzer-Welte Kirchenlexicon 2. Aufl. VI. str. 152. — ³ Prim. Wetzer-Welte, Kirchenlexicon X. str. 1317.

Istotako se ne more za gotovo reči, da bi avditorji referirali pred kardinalskim kolegijem; »es widerstreitet«, pravi Sägmüller, »die Ernennung solcher Generalauditoren, welche unzweifelhaft deswegen erfolgte, um die bisherige richtende Behörde, das Consistorium, bei der Menge der einfallenden Geschäfte zu entlasten, einem solchen Referat, jedenfalls wenigstens einem längeren«.

Avditorji so torej v tej dobi bili povsem odvisni od papeža, ki je bil takrat pravzaprav edini sodnik.

»Solche Generalcommission hatte zur Folge, dass ausser den Kardinalauditoren und Generalauditoren kaum sonst mehr jemand mit einer Thätigkeit mit solchen Processen beauftragt wurde, wie auch die gewöhnlichen päpstlichen Kapläne nach und nach ganz aus diesem Felde verschwinden«. (Sägmüller.)

Kakor se torej nič gotovega ne da posneti iz listin, to pa vendar opazamo, kako se je razvijalo papežko sodnistvo; da se je namreč gotove reči odločilo iz delokroga papeževega in kardinalov; in kako je to dalo povod, da so se pozneje uredila stalna sodišča, ki so se slednjič združila — v Roto.

e) Povod ustanovitvi posameznih sodišč je dal razvoj cerkvene države, zlasti za Nikolaja III. (1277—80). Seveda so bila tudi po državi sodišča, vendar pa je mnogo prizivov došlo pred papeža v Rim, tembolj, ker je mnogo mest cerkvene države imenovalo papeža svojim županom (podestà). Sploh pa je v srednjem veku vse vprek iskalo pravice v Rimu, s trdno vero, da jo bo tam tudi našlo. »Das ist die Eigenart der katholischen Kirche, dass sie ein grosses Gesamtwesen bildet, von einem sichtbaren Oberhaupte geleitet, von einem Mittelpunkte aus belebt, und dass von diesem Centrum aus Wahrheit und Gnade, Lehre und Gesetz, Heil und Segen in alle Aeste und Zweige hinausströmt, während hinwiederum alle Theile in diesem einen Mittelpunkte ihre gesammte Einiguug sehen und finden¹.«

Da bi se torej papežu in kardinalom olajšalo delo, ustanovilo se je za Martina IV. (1281—85) leta 1281. kriminalno sodišče v Orvietu. (A za Roto to ni toliko važno, ker se ona nikdar ni bavila s kriminalnimi zadevami.)

Roto je deloma ustanovil Nikolaj IV. (1288—92). Leta 1288. je namreč svojemu kapelanu Carbona-tu podelil (ad ipsius sedis beneplacitum) oblast, da je smel obravnavati vsakršni priziv iz Petrove dežele, iz Tuscije in iz Romagne; le tiste osebnosti in realne pravde razsojala je še apostolska kamora, katerih vrednost je presejala 100 funtov

¹ Kathol. Kirche in Wort und Bild. I. str. 474.

veljavnega denarja. Jednake pravice je dobil nek magister Raynucci de Murro za Kampanijo in Maritimo, magister Raymund de Ponte pa za mejno krajino Ankono in za vojvodino spoletsko.

Tako se je torej ustanovilo začasno sicer, a samostojno prizivno sodišče za svetne civilne zadeve vsakršne vrste iz cerkvene države. Pozitivnih poročil sicer nimamo, pa vsekako je to sodišče ostalo, ker se nikjer ne pravi, da bi se uvedlo drugo.

Bile so pa seveda tudi cerkvene civilne pravde, zlasti odkar so se izza časa Inocencija IV. bile namnožile papežke provizije. Vsak, ki je v Rimu dobil provizijo, iskal je kajpada svojih pravic v Rimu. Toliko pa je bilo število teh pravnih, da se niso mogle reševati navadnim potom po avditorjih (poedince) in sv. kolegiju. Zato je Klement V. leta 1307. v pismu »Ad nostram dudum« svojemu kapelanu in avditorju (palatii) Bernardu Royard izročil vse pravde gledé prezentacije, kanonikatov, prebend, perzonatov itd., pa le za čas od njegovega imenovanja (1305) do Vseh svetnikov l. 1306. Od njega se je moglo apelovati na nekega opata cistercijskega redu, na najvišji stopnji pa na vicekancelarja. Vse druge cerkvene zadeve je papež izročil kardinalu-avditorju ali generalnemu avditorju.

Dasi je Royard pozneje zopet bil generalni avditor ter je torej rešil svojo nalogo, vendar je imenovano sodišče ostalo. L. 1309. je namreč Klement V. magistru Juriju da Piacenza, svojemu kapelanu in avditorju (palatii) izročil vsakršni priziv in tudi tožbe prve stopnje, četudi bi po svojem značaju pripadale sv. stolici.

Iz tega sledi, da je Klement to pot za cerkveno-civilne pravde ustanovil docela samostojno in stalno sodišče.

Kdaj in kdo je potem sodišči Nikolaja IV. in Klementa V. združil v eno — v Roto, to se dozdej še ni dognalo. Toliko je gotovo, da je Rota pred pismom Janeza XXII. »Ratio iuris« od l. 1326. postala samostojno, obojestranski pristojno prizivno sodišče. Napačno pa je trditi, da se je v isti dobi spremenilo ime »auditores sacri palatii« v »auditores Rotae«, ker se ime Rota, kakor smo že rekli, nahaja prvič šele 100 let pozneje¹.

* * *

Dasi je torej Rota bila faktično že prej ustanovljena, vendar je omenjena konstitucija² Janeza XXII. za nas takorekoč njeno ustanovno pismo. Namen tega pisma je ta:

¹ Prim. Bangen, op. c. str. 297.

² Tekom razprave bomo v odlomkih navedli celo.

»Ratio iuris exigit, debitum honestatis exposcit, et pietatis consideratio persuadet, ut in cunctis dirigendis iudiciis et iustitia ministranda sint quoad praesidentes vigilantia studiosa, venusta modestia, cordium puritas, munditia manuum et consiliorum sanitas requirendae. In personis quoque ad conscribendum acta iudicialia deputatis sufficientia operosa, fidelitas comprobata, vitae honestas, decentia commendanda, mercedis exactio moderata, benignitas ad pauperes compassiva sint merito exigendae. Igitur in Romana curia communi quidem patria, ubi est summum tribunal iudicii divinitus constitutum, et ubi lux et forma iustitiae praeeminent et praelucent, haec oportet necessario reperiri. Quare nos, qui, licet immeriti, sumus b. Petri successores et vice Christi fungimur super terram, cupientes, ut in apostolico palatio audientiae causarum ac in personis ad examinationem et conscriptionem illarum pro tempore ordinatis habeatur ordinatio limitata, congrua et salubris circa earundem causarum auditores ipsorumque notarios scribentes in causis huiusmodi, suadentibus rationabilibus causis statuta et ordinamenta, quae particulariter et seriatim praesentibus adnotantur, auctoritate apostolica edimus et ea praecipimus perpetua futuris temporibus observari.« — Krasen uvod!

Zaradi tega pisma so nekateri Janeza XXII. smatrali ustanoviteljem Rote. Aleksander Natalis n. pr. piše: »Tribunal XII. auditorum Rotae instituisse traditur« (namr. Janez XXII.)¹. A je napačna ta misel; kajti sestav dekreta je že tak, da se razvidi, da je v isti dobi Rota bila že dokaj razvita².

Značilno pa je to, kako se je ravno v tej dobi mogla Rota tako organizovati, sploh kako da je niso zadušili že v njenih povojih, ko se je vendar za časa Janeza XXII. tako v obče od cerkvene in svetne strani (Marsiglio iz Padove in dr.) odtegovalo cerkvi in papežu vsakršno sodno oblast. Pariško vseučilišče se je stavilo nad papeževo kurijo. Prav v tem se razodeva moč sv. cerkve, ki tudi v viharnih časih ne omaga, kadar hoče izvesti kako plemenito, občekoristno idejo.

Odsihdob je Rota v bistvu ostala ista. Vsa naslednja papežka določila so delovala le v to, da so olajševala poslovanje avditorjem in strankam, vzdrževala red, natančneje zarisavala pristojnost itd.

Razven dekreta »Ratio iuris« nimamo iz 14. stoletja nobenega drugega dokumenta. Šele iz let 1418. in 1424³ imamo dve konstituciji⁴

¹ Hist. eccl. VIII. str. 46. — Prim. Binder, l. c. Scheuffgen, op. c. str. 187.

² Glej Kirchenlexicon, X. str. 1317.

³ Ker se v tej konstituciji nahaja prvokrat ime »Rota«, zato meni vatikanski arhivar o. Ehrle, da je Rota bila ustanovljena šele začetkom 15. stoletja. (Gl. Lega, op. c. str. 40.) — ⁴ »In apostolicae« ter »Romani Pontificis«.

Martina V. (1417—31), ki se bavita z avditorji, zlasti z načinom, kako se je sprejemal novi avditor v kolegij¹.

Prej se sploh ni moglo delati v tem smislu, ker so papeži od Janeza XXII. pa do Martina V. imeli dovolj opravka na zunaj vsled avignonskega prognanstva in vsled nesrečnega zapadnega razkolstva. Sodišče je bilo sicer ustanovljeno, pa kdo ve, kake razmere so bile tam, ker je pri avignonski kuriji vladal denar. Povrh pa so vsi papeži v Avignonu razven Urbana VI. (1378—89) bili premalo energični. Vsestranski reformator Urban VI. je menda tudi pri Roti posegel vmes, a že ni dosti izdalo, ker si je vse odtujil s svojo nesrečno politiko »die Dinge zu brechen statt zu biegen«². Za Roto v Avignonu pač niso bila ugodna tla. Šele ko so se papeži zopet preselili v Rim (Martin V.), začela se je za njo doba spopolnjevanja in procvita, dasiravno humanizem ni kaj blagodejno vplival na kurijo. Rim je pač tisto mesto, v katerem se je ustanovila latinska literatura, kjer so bile zapisane in odkoder so se ljudstvom oznanjevale pravice. Rim je bil sedež, središče cerkvenega in — že smemo reči — tudi svetnega prava³.

Druga papežka pisma, ki se bavijo z Roto, so: »Romani Pontificis« Siksta IV. od l. 1472.; »Circumspecta« in »Finem litibus« od Inocencija VIII. (1484—92); Leon X. (1513—21) je l. 1513. izdal konstitucijo »Pastoralis«, Urban VIII. (1623—44) »Exponi nobis«, Pij IV. (1559—65) »In throno iustitiae«. Pijeve naredbe je Pavel V. (1605—21) deloma odpravil, deloma razširil z »Universi agri«. Posebno pozornost je Roti naklonil Benedikt XIV. (1740—58) s pismi »Quantum ad«, »Romanae Curiae«, »Rerum humanarum« in »Inveterata reipublicae«, zlasti pa z »Iustitiae et pacis«.

Iz 19. stoletja so za Roto posebno važni edikt Pija VII. (1817), »Regolamento giudiziario e legislativo« Gregorija XVI. ter določba Leona XIII. iz l. 1882.

O teh odlokih bomo kolikor toliko govorili tekom razprave. Novejšo Rotino zgodovino bomo donesli na koncu.

II. Osojbe Rotino.

Osojbe Rotino je bilo precej mnogoštevilno; razločujemo pa avditorje, odvetnike, prokuratorje, notarje in nižje uradnike.

a) Avditorji.

Za pravo tvorijo Roto avditorji (auditores Rotae, uditori di Rota) kot sodniki.

¹ Prim. Phillips, op. c. str. 476.

² Pastor, Geschichte der Päpste I. str. 107. — ³ Prim. Pastor, op. c. str. 138.

O imenu ‚auditor‘ piše Bouix: ‚desumpto scilicet nomine ab antiquo eorum officio audiendi dumtaxat causas et referendi ad Sm. Pm., qui sententiam ferebat‘¹. — »Der Name ‚auditor‘ hat... seinen Ursprung in gewissen Randbemerkungen, die auf Processacten geschrieben wurden: audiat N. N. = N. N. soll den Process bearbeiten‘².

Avditor je mogel postati le ‚doctor iuris famosus‘, ‚doctor aliquis valde excellens et maximi nominis‘³, navadno duhovnik ali vsaj tak, ki je imel kak nižji red. Moral je napraviti doktorat iz obojega prava na kakem javnem, od sv. stolice potrjenem vseučilišču⁴. Kandidat je moral vsaj dve ali tri leta že predavati. Posebno strogo se je gledalo na to, da je bil na dobrem glasu. Avditorji sami so pazili, da se ni vtihotapil kak nevednež, češ, kronika naj uči, da rajši zapadejo jezi papeževi ter prognanstvu nego da bi sprejeli koga v svojo sredino, ki je na slabem glasu ali pa ima ‚defectus natalium‘⁵. Pripoveduje se, da se je celi avditorij uprl Sikstu IV., ko je izjemoma hotel avditorjem imenovati sicer slavnega, a nezakonskega Antona di Parma⁶.

»Das muss auch von den Gegnern der Kirche anerkannt werden, dass der hl. Stuhl in der Berufung, zumal in die wichtigeren Congregationen stets nur die Fähigsten und Tüchtigsten auszusuchen bestrebt gewesen ist, Männer von hervorragendem Talente und langer Erfahrung, im Dienste der Kirche ergraut, durchdrungen von der Verantwortlichkeit ihrer Aufgabe, alle von dem einen Gedanken beseelt, der Kirche und in ihr Gott zu dienen‘⁷.

Zahtevalo se je tudi, da je kandidat imel bodisi iz dedščine ali pa iz beneficijev toliko letnih dohodkov, da je mogel svojemu stanu primerno živeti. »Qui habeant stipendia de camera vel de beneficiis, coniunctim vel divisim florenos CCC‘⁸.« Novejše čase se je zahtevalo 1000 skudov t. j. približno 4800 K.

Vse potrebne dokumente je Rotin dekan natančno pregledal ter o vsem poročal vicekancelarju. Rota je bila namreč celo pod jurisdikcijo vicekancelarjevo, vsaj sprva. Kancelarija je tudi nadzorovala ves

¹ Tractatus de Curia Romana str. 279. — ² Kathol. Kirche, I. str. 279.

³ Barbosa, Votorum tom. II. lib. III. vot. 121. n. 10 sl.

⁴ Prim. Benedikt XIV. ‚Inter conspicuos‘. — Silno redko se je dogodilo, da je uslužbenec pri kuriji postal Rotin avditor. Po končanih študijah iz cerkvenega in svetnega prava je praktical pri kakem izvrstnem odvetniku; zatem šele se je smel vdeleževati študija Rote. Po mnogih letih in dobro prebitih primernih izpitih je postal kurijalni odvetnik. Potem je lahko postal zasebni avditor kakega kardinala ali pa ‚adiutor studii‘ katerega Rotinega avditorja, a pri Roti sami je težko dosegel avditorsko čast.

⁵ Lega, op. c. str. 46. — ⁶ Prim. Bangen, op. c. str. 310. in 311.

⁷ Kathol. Kirche, I. str. 475. — ⁸ Coll. Mansi, t. 28. tit. 31. c. 7. — Po Philipsu samo dvesto. Prim. Scheuffgen, op. c.

kolegij. Če so uradniki bili nemarni v svoji službi, jih je vicekancelar najprej prijazno opominjal; ako ni nič pomagalo, jim po preteku treh mesecev ni dajal več komisarijev; ko bi se po zopetnih treh mesecih še ne poboljšali, prosil je papeža, da jih odslovi¹. Pozneje je to nadzorstvo prešlo na dekana.

Če je papež sklenil koga imenovati avditorjem, se je to dotičniku uradno javilo, na kar se je kandidat prišel papežu zahvaljevat. Potem pa si je dal napraviti pri datariji običajni motuproprio, katerega je papež podpisal s pristavkom: *servatis de iure servandis*. Vsled tega pristavka je šel kandidat k dekani Rote, da je dal motuproprio v prihodnji seji avditorjem v presojo. Odboreni dokument se je vrnil imenovancu, ki se je na to šel vsem avditorjem oficijelno predstavljat; dva pa je moral naprositi, da sta šla papežu javit, da je Rota vsprejela motuproprio. Še isti dan je znova obiskal vse avditore. Na to je Roti predložil prošnjo, da bi pregledala spričevala, kar je trajalo navadno tri mesece; tako dolgo pa zato, da se je kandidat seznanil s kurijo, zlasti če je bil tujec. Sploh je bil ta „novicijat“ silno kompliciran in nič kaj prijeten za kandidata. Minilo je nekaj ceremonij, predno je bil proglašen avditorjem, in to je mnogo stalo. »*Occasione primarum functionum, quae quandoque durant per integrum annum . . . auditores sustinent varias et graves expensas, a quibus pontifices pro tempore ipsos levare solent per assignationem alicuius pensionis*«. Benedikt XIV. je sicer v »*Inter conspicuas*« pisal, da ti obredi »*novam atque meliorem normam, Deo favente, a nobis accipient*«, pa ni prišel do tega, kolikor nam je znano. Ostalo je pri starem razen nekaterih malenkosti.

Ko je pretekel prvi obrok, prosil je kandidat, da se završi preiskava in da se rezultat javi papežu, kar je opravila deputacija dveh avditorjev. Papež je na to zahteval, da Rota v prihodnji seji določi za imenovanca »*punctum disputationis*« in dan za javno disputacijo. Za predmet se je navadno vzel slučaj, ki je bil ravno pred Roto; oziralo se je tudi na to, ali je bil dotičnik kanonist ali legist. Predmet se je obdeloval v dvanajsterih konkluzijah. Petero se mu jih je navadno spregledalo, ostalih sedmero pa je moral dati tiskati in jih predložiti papežu, kardinalom, avditorjem, prelatom, konzistorijalnim odvetnikom ter drugim članom kurije. Obenem jih je povabil k javnemu razgovoru. Vicekancelarja pa je še posebej obiskal z dvema najmlajšima avditorjema.

Disputirati je moral z malimi izjemami vsak kandidat. Le »*doctor valde excellens et maximi nominis in Rota sine examine recipi potest*

¹ Phillips, op. c. str. 402. — ² Bouix, op. c. str. 281.

»Voditelj« I.

et debet¹. Vendar pa tudi to ni šlo vselej. Isti Barbosa poroča, da nek Felinus Sandacus, *iuris canonici coryphaeus*² z ozirom na svojo poznato učenost ni hotel delati skušnje, a se je nazadnje vendarle moral podvreči, vsaj *pro forma*².

Ob določenem dnevu je kandidat v veliki dvorani apostolske pisarne (cancellaria) otvoril disputacijo s primernim govorom o nalogi — v prisotnosti vicekancelarja, kardinalov in drugih dostojanstvenikov. Ugovarjali so trije avditorji in kurijalci. Ta govor je bil takorekoč samo uvod; prava disputacija je bila 14 dni pozneje. To pot pa so bili navzoči le vicekancelar in vsi avditorji. Najmlajši avditor je izpraševal, vsi drugi pa so ž njim vred po vrsti prav ostro zasegali odgovore kandidatove. Po končani disputaciji so avditorji glasovali (pismeno); najmlajši je pobral glasove ter jih dal vicekancelarju. V ugodnem slučaju je le-ta sprejel kandidata med avditorje ter mu je v znamenje prelature izročil manteleto.

V pričo kardinala-kamornika (nekdaj pred vicekancelarjem) je novi avditor slovesno prisegel:

»Ego N. auditor ab hac hora in antea fidelis ero b. Petro S. R. E. et domino meo d. N. et eiusdem successoribus canonice intransibus. Non ero in facto, consilio vel consensu, quod vitam perdant aut membrum vel capiantur mala captione, consilium, quod per se vel alium nuntium suum seu litteras mihi credituri sunt, signo, verbo vel nutu me sciente ad eorum damnum seu praeiudicium nemini pandam et simpliciter sic sua, quae secreta esse cognovero, servabo secreta, quod nulli personae, de qua credam sibi disciplicere, si ei revelarem, ipsa manifestabo scienter. Si damnum eorum tractari scivero, pro posse meo impediam, ne fiat eisdem. Si per me impedire non possem, per nuntium vel litteras eis significare curabo vel illi, per quem citius ad eorum notitiam deducatur. Papatum Romanum et regalia b. Petri et omnia Romanae ecclesiae, quae habet, ubicumque manutenebo totis viribus et defendam. Negotia et officia mihi a d. papa vel domino S. R. E. vicecancellario commissa vel committenda fideliter geram et sollicitate exercebo et specialiter officium auditorum sacri palatii, reddendo iustitiam unicuique. Dona vel munera seu xenia aut obligationem vel promissionem super illis per me vel alium seu alios a partibus coram me causas habentibus seu earum aliqua, vel a notariis deputatis ad scribendum coram me acta dictarum causarum vel aliis pro eisdem seu eorum nomine non recipiam, quinimmo omnes familiares et officiales meos omni diligentia, qua potero, faciam abstinere. Nec etiam

¹ Barbosa, l. c. — ² Ib. n. 12. — Prim. reformno predlogo Aleksandra VI.: »Favoribus non assumantur.«

pro sigillo meo nec pro rubricis faciendis in causis, in quibus sum vel fuero deputatus auditor, nec alio quaesito colore aliquid percipiam nec a praedictis meis officialibus seu familiaribus recipi permittam. Consilia quoque coauditorum meorum secreta secreta tenebo, usquequo in causa sententia sit prolata¹. Supradicta omnia et singula promitto et iuro attendere et observare sine omni dolo et fraude. Sic me Deus adiuvet et sancta Dei evangelia².«

V prihodnji seji apostolske kamore mu je kardinal-kamornik izročil roket; dva avditorja sta ga predstavila papežu, ki mu je dal pravico odločilnega glasovanja (votum decisivum) in da sme streči pri papeževih cerkvenih opravilih. V prvi seji ga je dekan predstavil vsem avditorjem rekoč: imposterum esto auditor!

Novi avditor je navadno dobil vse zadeve, katere je umrli ali odstopivši pustil nerešene; in sicer, če je bilo dvoje mest praznih, dobil je agende tistega, ki je prej umrl ali odstopil, četudi bi novoimenovani pripadal drugemu narodu. V prvi seji pa še ni glasoval³.

Prve čase število avditorjev ni bilo stalno. Navadno jih je bilo štirinajst, včasih tudi dvanajst — ‚pro arbitrio pontificum‘⁴. Kakor je razvideti iz zapisnika udeležencev kostniškega cerkvenega zbora (1414 do 1418), bilo je prisotnih štirinajst avditorjev, večinoma kanonistov (decretorum doctores)⁵. Na tem zboru je nemški narod glede števila Rotinih avditorjev zahteval: ‚nec sint ultra sedecim nec pauciores duodecim‘⁶. Toda šele Sikst IV. je l. 1472. s pismom ‚Romani Pontificis‘ določil, da jih naj bo dvanajstero⁷.

Samo na sebi je bilo to število zadostno. Ker pa so nekateri avditorji vpricho svojih zaslug avanzirali za škofo in nadškofe, nastale so neprilike; če so ostali v Rimu, da so še nadalje izvrševali sodnijsko službo, bilo je to na kvar njihovim škofijam, narobe pa je bila Rota na slabem. Zato je Inocencij VIII. v ‚Circumspecta‘ zaukazal, da škof ali nadškof ne more biti drugače Rotin avditor, nego če ima škofijo

¹ Sploh se je moralo o vsem, kar se je godilo v Roti, strogo molčati; skraja pod milejšimi kaznimi, pozneje pa ‚sub poena excommunicationis papae reservatae‘. Le to se je smelo izjaviti, na katero stran se je Rota odločila v pravdi, a imena votantov se niso smela izdati. »Et quod consilia coauditorum secreta secreta tenere debeant usque post sententiam promulgatam, contrarium vero facientes per unum mensem ab ingressu eiusdem palatii suspendantur. Si autem iterato in eandem culpam inciderint, priventur perpetuo eorum officio audientiae causarum palatii prae-libati.« ‚Ratio iuris‘ § 6. Prim. Lega, op. c. str. 47; Ferraris, op. c. I. str. 182.

² ‚Ratio iuris‘ § 8. — ³ Prim. Ferraris, op. c. I. str. 182.; Lega, op. c. str. 46.

⁴ Reiffenstuel, Ius canonicum universum I. str. 32.

⁵ Mansi, op. c. t. 28. tit. 46. — ⁶ Ib. tit. 31.

⁷ »In praestituendo numerum XII auditorum pontifex exprimere voluit in auditorio causarum s. palatii formam collegii apostolici.« (Lega, op. c. str. 42).

in partibus¹. Vendar pa v tem slučaju ni bil več za pravo avditor, ampak se mu je reklo locumtenens. Z omenjenim avančementom je namreč postal brat papežev in je torej nehal biti njegov uslužbenec². Tak tudi ni mogel postati Rotin dekan. »Deinceps vero et perpetuis futuris temporibus episcopum, archiepiscopum et patriarcham, etiam titulares, decanatum optare non posse statuimus; sique decanum ad aliquam ex his dignitatibus etiam titularem promoveri contigerit, non obstante etiam retentione loci auditoris expressa in provisione ecclesiae, decanatum ipsum vacare volumus.« Tako Klement XII. v pismu ‚In summi pontificatus‘ iz l. 1734³.

Dandanes je samo osmero avditorjev. Leta 1880. jih je bilo 12, a v 50tih letih le 10, osmero rednih in dvoje tajnih.

Znamenit je ukaz Pija IV., da se dvanajstero avditorjev naj imenuje iz vseh delov sveta, »ut hac ratione in eo tribunali existant viri, qui in singulis respectue provinciis et nationibus versati sunt⁴.« Prej so bili večinoma Lahi⁵. V navadi je bilo vsekako že prej, da so nekateri imenitnejši narodi imeli vsak po svojega avditorja⁶, a privilegija, oziroma postave ni bilo do Pija IV. Povod Pijevemu odloku je dala nemalo tudi zahteva nemškega naroda na kostniškem cerkvenem zboru: »unde et sint de diversis provinciis«⁷.

Dvanajstero avditorjev je bilo torej iz sledečih dežel in mest: trije iz Rima, eden Toskanec (in sicer enkrat iz Siene, drugokrat iz Pise ali pa Perugije); eden iz Bologne (to mesto je enkrat izgubilo ta privilegij vsled upornosti, a si ga je zopet pridobilo); eden iz Francozkega⁸, dva iz Španskega (za Kastilijo in Aragonijo po eden); eden iz Benetk in eden iz Milana. Ferraris⁹ pripoveduje, da je svoje dni med avditorji bil tudi eden Neapolitanec, da pa je pozneje Napolj izgubil ta privilegij.

Šestero prvih je papež imenoval prosto; štiri naslednje so predlagale dotične države; Milan in Benetke pa so dajale tri ali štiri može

¹ Prim. Pastor, op. c. III. str. 254.

² Reformna predloga Aleksandra VI.: »Per episcopatum desinat esse auditor.« Pastor, op. c. III. str. 837.

³ Prim. Bouix, op. c. str. 291. — Barbosa, Summa decisionum, str. 43: »Auditorum Rotae Romanae officium vacat per promotionem ad ecclesias cathedrales.«

⁴ Reiffenstuel, op. c. I. str. 33.

⁵ Prim. Pastor, op. c. I. str. 200.

⁶ Bangen (op. c. str. 308) pravi celo, da so papeži razum Nemcev, Francozov in Špancev imenovali tudi Angleže in Poljake avditorji. — Prim. Scheuffgen, op. c. str. 188. — ⁷ Mansi, op. c. tit. 31. c. 7.

⁸ Pehem, Ius eccl. univ. I. str. 270 pravi, da sta bila dva Francoza v avditoriju.

⁹ Op. c. I. str. 183.

v terno. Dandanašnji imata izmed tujih držav le Avstro-Ogerska in Francija vsaka svojega avditorja¹.

Avstrija se novejši dni ne zaveda prav pomena svojega privilegija². Celo dandanes, ko je minila vsa nekdanja Rotina slava, ni brez vsega pomena ta privilegij; kajti državin avditor je obenem tudi njen agent pri rimski kuriji. Pa v naši katoliški Avstriji se z ozirom na cerkvene zadeve dogajajo čudne reči. Najprej so papežu odpovedali konkordat, ker po vatikanskem cerkvenem zboru vsled verske resnice o nezmotljivosti papeža le-ta ni bil več tisti, ki je sklepal konkordat. Ko pa je l. 1877. umrl avstrijski avditor, vlada po isti visoki filozofiji ni hotela imenovati novega, češ, Rota ni več to, kar je bila nekdanj. Le prošnjam papeževim se je posrečilo, da je cesar dne 22. julija 1877 imenoval Tirolca msgra. de Montel-a avstrijskim avditorjem; a papež je moral privoliti, da bo novi avditor obenem »consulente« avstrijskega poslanika v duhovnih zadevah. Vsled tega ima De Montel pravice poslaniških uradnikov napram italijanski vladi. Zdaj je De Montel obenem Rotin dekan.

»Verum etsi in deputatione auditoris attendatur beneplacitum vel praesentatio principis, e cuius statu eligitur, tamen semel ac quis in hoc tribunal coaptatus fuit, omnino immunis est a iurisdictione sui principis neque ullam habet mandatam sollicitudinem pro negotiis suae civitatis, cum indiscriminatim in lites cuiusque generis et status incumbere debeat³.«

Avditorji niso mogli drugače izgubiti službe kakor če so kaj velikega zakrivali. »Auditores sunt in suo officio perpetui«. Zato Ludovik XVIII. francozki kralj ni nič opravil, ko je silil na to, da bi papež odslovil avditorja, katerega je bil imenoval Napoleon I.⁴

Avditorji so se ločili v »auditores primi, secundi et tertii gradus« t. j. bili so razdeljeni v tri⁵ senate, ki so v gotovih slučajih tvorili raznotere instance. Vsak senat je imel svojega referenta in tri votante.

Izmed avditorjev je bil eden »auditor secretus«, ki je zastopal Roto napram strankam.

Vsak avditor — in tudi odvetnik — je imel svoj »studio« t. j. v uradni pisarni so se zbirali mladi doktorji, ki bi radi postali uradniki rimske kurije. S temi je avditor (oz. odvetnik) proučeval raznotere zadeve. Na ta način so se praktično izobraževali ter spoznavali

¹ Tako čitamo vsaj v Kathol. Kirche I. Msgr. Lega pa pravi, da ima tudi Španska še svojega avditorja. Dasi je Lega kot kurijalec verodostojen, vendar bo v tem imela »Kath. Kirche« prav, kajti sem je članek pisal avditor Rote (Giovanni Befani). — ² Prim. Bangen, op. c. str. 809.

³ Lega, op. c. str. 43. -- ⁴ Glej Bouix, op. c. str. 280.

⁵ Bernini, Scheuffgen in dr. omenjajo le dvoje razredov.

kurijalne šege. Ti mladi juristi so se imenovali ‚secreti‘ ali ‚adiutores studii‘. Niso pa bili sprva pravi uradniki, ampak le takozvani ‚iudices pedanei‘ ali ‚mandatarii‘ tistega, čigar studio so obiskovali. Med svoje uradništvo jih je Rota sprejela šele z odlokom od dne 8. maja 1641. Tudi oni so morali priseči, da bodo čuvali tajnosti Rote.

Iz studijev so izhajali najizbornejši kurijalni odvetniki. »Exinde enim«, pravi Lega, »iudici magnum comparatur auxilium, iuvenibus vero optima schola seu palaestra, qua in praxim traducant abstractas iuris notiones¹.«

Roti načeluje dekan — kanonično najstarejši avditor. Dekan je na isti stopinji kakor prefekt kake kongregacije in se ga ne more drugače odlikovati nego da se mu da purpur. Njegovo delo je, da gleda na to, da se vse v Roti vrši v redu po papežkih določbah. Nadzoruje celo osobje Rote. Vse izdelke raznih uradnikov mora on pregledati. Če je bilo treba, smel je nemarne uradnike tudi odpraviti iz službe za nekaj časa. Dekan je tudi avtoritativno določeval, kaj se naj sprejme, kako se ima pravda vršiti itd.

Avditorji so ‚praelati domestici Suae Sanctitatis‘; imajo torej obleko liki škofje, po posebnem privilegiju tudi mitro in palico. Nekdaj so se avditorji volili izmed papežkih kapelanov (oz. kardinalov)²; pozneje (od Janeza XXII. naprej) pa so ravno s tem, da so bili avditorji, postali tudi papeževi kapelani.

»Palam et publice ubique terrarum et coram quibuslibet«³ so se smeli pokazati le s ‚cappa magna‘ in z roketom. »Statuimus igitur et ordinamus, quod auditores sine cappa et rochetto in loco, ubi residet curia, in publico non incedant«⁴; torej kakor škofje, le da so imeli višnjev klobuk⁵.

Pozneje se je ta dolžnost spremenila v privilegij. L. 1742. pa je kongregacija ‚Ceremoniale‘ celo prepovedala vsakomur hoditi javno z roketom (v necerkvenih opravilih). Vendar je Benedikt XIV. avditorjem Rote zopet dal privilegij »utendi ac deferrendi rockettum, cum . . . sive ad Romani Pontificis audientiam sive ad pontificias capellas et functiones sive ad auditorium perrexerint atque inde discesserint.« Konst. »Praelara«.

¹ Op. c. str. 47. — ² Prim. Phillips, op. c. str. 459, 465 itd.; Lega, op. c. str. 12, 38, 43. — ³ Bouix, op. c. str. 290. — ⁴ Ratio iuris. § I.

⁵ Prim. Mansi, t. 28. tit. 31. c. 7: »Circa constitutiones Ioannis papae XXII. quoad cappam et rockettum, portandum semper in publico per auditores, locum habeant, quando vadunt ad Rotam vel audientiam (sc. k papežu) vel consilia seu missas et officia alia papalia vel exequia et sermones et alios actus in curia publicos. Item quando vadunt equitando in curiam post papam vel dominos cardinales. Haec tamen intelligenda sunt, dum non est tempus pluviosum aut lutosum.«

To je moralo sploh biti nekaj impozantnega, ko so avditorji n. pr. na konjih šli k zborovanju itd. Tako kaže slika iz l. 1762. v Vatikanu z napisom: »in equis ad Vaticanum transvehuntur«, kako so avditorji v treh vrstah po štirje jezdili v celem svojem prelatskem ornatu. Pred njimi so šli peš razni kurijalni uradniki, kurzorji pa so nesli Rotine insignije. — Posebno svečano se je otvarjalo juridično leto, t. j. prva seja po velikih počitnicah. Najmlajša dva avditorja sta v prelatski opravi jezdila naprej na lepo okrašenih konjih, spremljala pa sta ju dva konzistorijalna advokata, dva prokuratorja Rote in več uslužbencev kardinalov — »qui pariter equitant, induti quodam solemni habitu violaceo, qui per eos in capella pontificia et in publicis functionibus adhiberi solet«¹. Ostali avditorji pa so se vsak za-se peljali za njimi v opletanem vozu, najzadnji dekan. Za njimi so šli peš skoro vsi kurijalni uradniki, sodniki, odvetniki itd. V papeževi kapeli v Vatikanu so bili vsi pri sv. maši, potem pa so se prebrale vse papeške določbe glede Rote², kako posluje in kake privilegije ima, končno pa je imel eden avditor — per turnum (excepto decano), frequentius vero iunior — kratek nagovor.

Tako je bilo v 17. veku, ko je živel kardinal de Luca, in še v 30tih letih 19. stoletja. Dvajset let pozneje teh svečanosti ni bilo več³.

Dasi v Roti včasih ni bilo vse v redu⁴, vendar so bili avditorji v obče čislani sodniki. »Mögen im Laufe der Jahrhunderte hie und da bei den verschiedenen Institutionen Irrungen und Menschlichkeiten vorgekommen sein; ein dürres Blatt entstellt nicht die herrliche, immergrüne Laubkrone...«⁵. Pred vsem se je Rota odlikovala po poštenosti svojih uradnikov, »quae sane praeclare enituit et enitet in officialibus curiae romanae, uti omnes scriptores testantur et hinc diserte docet experientia, res in curia iudicatas magis reverentia et admiratione obedientiam sibi vindicasse quam auctoritate et imperio«⁶.

Avditorji so stali v vrstah tistih, ki so se v kritičnih časih neustrašno potegovali za papeževe pravice⁷.

Kaj čuda potem, da so papeži avditorje na raznotere načine odlikovali ter jim podeljevali raznotere privilegije.

Po odloku Leona X. (v pismu »Sedis apostolicae«) so brezplačno dobivali vsa njih tičoča se papežka pisma; Klement VII. jim je l. 1525. dovolil imeti več beneficijev, pridrževati grehe liki škofje, delati oporoko tudi o premoženju, ki so si je pridobili iz beneficijev, menjavati beneficije; dovolil jim je tudi, moliti brevir »etiam postpositis horis«;

¹ De Luca pri Lega, op. c. str. 78. — ² Prim. »Ratio iuris« § 38.

³ Bangen, op. c. str. 334. — ⁴ Prim. Pastor, op. c. II. 190; III. 253, 255, 372.

⁵ Kath. Kirche I. str. 475. — ⁶ Lega, op. c. str. 57.

⁷ Prim. Pastor II. str. 133.

maševati, predno se svita, uživati meso tudi prepovedane dni ‚de consilio utriusque medici‘. Bili so tudi izvzeti iz jurisdikcije legatov, škofov itd. ter jim ni bilo treba plačevati raznovrstnih davkov. »Et his privilegiis non censetur derogatum etiam per litteras apostolicas habentes clausulam, quod tenores et formae illarum habeantur pro expressis. Et quod non comprehendantur auditores aut locumtenentes nisi eorum nomina et cognomina in eis expressa fuerint¹.« — Vse te privilegije je Pavel III. l. 1537. potrdil ter jim priklopil še predpravice referendarjev, n. pr. da je avditorje šteti med rimsko plemstvo, da si smejo voliti notarje, imenovati doktorje, nositi mitro, prstan, pastorage.

Posebej znamenito pa je imenovanje avditorjev apostolskimi subdijakoni po Aleksandru VII.² l. 1655. V prejšnji dobi, piše Phillips, osobito v začetku 13. stoletja, so razven kardinalov zlasti oni papeževi kapelani postali avditorji, ki so že imeli subdijakonot; le izjemoma nahajamo enkrat akolita v tej službi. Ali se je že takrat ali šele pozneje skrčilo število apostolskih subdijakonov, ki so bili prej razvrščeni v troje razredov po sedmero udov, o tem ne govorimo; zadostuje to, da jih je v začetku 16. stoletja bilo le pet, in ti so popolnoma ločeni od avditorjev; prvi so bili več ko slednji. Eden subdijakon je navadno pri svečanostih nosil križ pred papežem, sploh so se menjavali v asistenci pri papeževih pontifikalnih mašah; avditorji pa so svoje dni bili akoliti, če je teh manjkalo. Ko se je odpravilo subdijakone, stopili so odslej avditorji docela na njihovo mesto; njihov dekan ima redno službo de mitra³. Čast apostolskih subdijakonov imajo avditorji še dandanes.

Povrh so avditorjem v skrb izročeni paliji. Novoizdelane palije izroči avditor papežu, ki jih na grobu sv. Petra na predvečer praznika sv. ap. Petra in Pavla po prvih slovesnih večernicah blagoslovi. »Expлетis itaque vesperis«, pravi Benedikt XIV., »descendat ad confessionem unus ex auditoribus causarum palatii apostolici, sacris subdiaconalibus vestibibus indutus, atque is praeparata pallia coram pontifice aut cardinale pontificalia exercente afferat et sistat. Decet enim huiusmodi munus iniungi praefatis auditoribus in subdiaconorum ordine pontifici ministrantibus, quorum videlicet collegii decano singulis annis traduntur agni, ex quorum velleribus contexenda sunt sacra pallia⁴.«

¹ Konstit. »Convenit aequitati«. — Gl. Barbosa, Summa decis. str. 43.; Ferraris, op. c. I. str. 182.; bula »Coenae Domini« cas. 8. 12.

² Konst. »Nuper certis«. — ³ Op. c. str. 482.

⁴ Konst. »Rerum ecclesiasticarum«. — Prim. Ferraris, op. c. I. str. 183.; Santi, op. c. I. tit. VIII. n. 6.; Kirchenlexicon IX. 1313. — Natančno našteva vse privilegije Tailletti, Breve esposizione cronologica dei privilegi concessi agli uditori della S. Rota R.

Rotin dekan je redni ud inkvizicije, indeksa in C. examinis episc. ter še dandanes zavzema eno izmed najbolj častnih mest v rimski kuriji. Eden avditor je vselej regens penitencijarije (zdaj msgr. Aless. Carcani), eden pri C. fabr. s. Petri, trije najstarejši so pa udje kongregacije obredov kot „consultores nati“¹.

(Dalje prihodnjič.)

Fr. Stuhec.

Arhivalni izpiski za zgodovino lav. škofije.

a) 1354, 24. junija. Klara, vdova Herdega Ptujskega ustanovi v Ormožu vsakdanjo rano sv. mašo.

Ich Clara Herrn Herdegens wittbe von pethaw dem gott genad, meine khindlein. Herdegn Hertl vnd all vnser Erben vnd ich otte von Lichtnstain Chamerer in Steier zw der Zeyt der vorgeanten meiner vrawen von Pethaw vnd Jer Erben gerhab. Wir verichen vnd thuen khundt mit disem offen prieff. Allen den dy in sehen oder hören lesn. das wir an vnsers liebn vatters statt Herrn Herdegens des vorgeant. vnd vnser diener vnd auch der purger statt zue fridaw. Gott zu aine lob. vnd vnser seel vnd vnsern vordern zue aine trost. Zue fridaw ein Ewige fruemes tiglich gestift haben. vnd darumb haben wir mitt ratt vnser freundt. vnd mitt wol pedachtem muett. Prueder bartholomeus zue den Zeyten, pfarrer zue fridaw, vnd allen seinen nachkhomen, vnd Irn Orden Ewiglich zue peleyben, vnd dem haws zum Suntag, Ainmuel-tiglich geben, vnd Eingeantwurd fierzechen marckh gelts zue fraier khost, vnsers freien vnd ledigen aigens. Des erstn in dem Scharding gelegen. vierzig Emer weins pergkrecht. fridawer maß. vnd zue dem obern Hartlein in dem dorff vnder frawnhaim ein mul. dañon man alle Jar dient. sechzig alt grätzer pfeninng. vnd daselb. funftzen hieben gelegen. mitt allen den rechtn. vnd darzue gehört. Leut vnd guet ägkher. wifmadt holtzstokh vnd stain. gepawn vnd vngepawn. gesuecht vnd vngesuecht. oder wie es anderst genät sey. Als wier es vntzther

¹ To je že stara navada, kakor poroča Benedikt XIV. (De serv. Dei beatif. l. I. c. 15), da se je kanonizacijske zadeve izročalo nekaterim avditorjem Rote v presojo, predno so se predložile konzistoriju. Vendar pa to ni bilo pozitivno potrebno, ker so to delo lahko opravili tudi drugi veščaki. Sicer pa so avditorji že natančno in skrbno izvrševali svoj posel, dasi so imeli nekatere privatne nazore, n. pr. da za kanonizacijo niso potrebni čudeži, nego da zadostujejo čudežna znamenja (signa). Za Inocencija X. (1644–55) se je ta navada v toliko spremenila, da se je novoustanovljeni kongregaciji obredov pridjalo troje kanonično najstarejših avditorjev z „votum consultivum“. Prim. Bangen, op. c. str. 76.

in nutz vnd gwer Inen gehabt haben. vnd lobn wir in dÿ vorgeant mul die huebn. vnd das pergkrecht an alles geferdzt zw schermen fuer rechtes aign mit recht an alln Iren schadn. Nach des lands recht zw steier. vor aller ansprach. Auch geloben wir Iren die vor genant. gueter vnd auch die Leut getreulich zu vogtn vnd zu schermen. vor vnrecht vnd vor gewalt. Als vnser aigentlich guet. als vor vnd wir vermügen. vns schulen auch die vorgeant Leut von dem Obern Hartlein Ir von den hueben. Järlichen an sandt Oswalds tag. gen pethaw dienen zw vogtrecht. Zway huener. der soll Je ainer ein alt-gratzer pfening wert sein vnd damit schulen die leut vnd auch das guett fuerbas alle Jar gäntzlich von vns ledig vnd lofs sein. Also das wier khain and. vordrung. von Inen nicht mer thuen. weder an nacht fedll noch fueratt noch tagwerch. noch an khain andern drankhsal. das Inen wider sey. War auch das dy vorgeant. leut. mit vnützen worten- oder werchen sich vnder Iren selber. oder mitt andern leutn gen einand. vergäfsen. Da schol few Ier rechter her vnd auch das gericht als von alter herkhomen ist. vmb puefsen. vnd nicht wir. vmb welch schuld das sey. Wan Ir herschaft fuerbas mit vnser gunst vnd guetn willen. mit den leut vnd mit den oftgenantn aigethum vnd gewernen mugen. Nach Iren willen. vnd nutz. Das Ine vnd vns. das also stätt vnd vnzerprochen peleyb. Darüber zw Einer vrkhundt der warhayt. geben wir in difen offen prief versigelten mit vnserer anhangundn Insigeln vnd zue ainer pefsern betzeugnufs der warhayt. mit der statt Insigl zw fridaw. Ditz ist geschechen. vnd ist difer prief geben zw fridaw. da man nach Christÿ gepurdzt zelt Tausendt Jar dreyhundert vnd darnach In dem vier vnd funffzigisten Jar an sandt Johanstag vnser herrn taufer zw Sunewente.

(Prepis v križniškem arhivu na Dunaju.)

b) 1475, 22. januarija. Sekovski škof Jurij IV. Agricola posveçi vsled prošnje Ulrika grofa Schaunberg grajsko kapelo v Ormožu.

Georgius dei gracia Epus Ecclesie Seccouienfis. Uniuerfis et fingulis xpifidelibus ad quos pntes nostre lre peruenerint Salutem in domino sempiternam. Pia mater ecclesia de aiarum falute follicita deuociom fidelium per quedam munera spualia indulgenciam uidelicet atque pctorum remifsion. invitare confueuit ad debitum famulatus honorem deo et facris edibus impendendum vt quanto crebrius et deuotius afsidue faluatoris gracia implorando xpianus populus illuc confluxerit tanto delictorum fuorum veniam et gloriam amplius increatur eternam. Cupientes igitur vt Capella in castro Fridaw Magnifici domini domini Vdalrici comitis de Schawnberg etc

Saltzeburgen. dioe. fita in honore Sancti Iohannis Apli et evnte Die Solis que fuit vicesima feda mensis Ianuarii Anni infrascripti per nos confecrata congruis frequentetur honoribus et a xpifidelibus iugiter dignis laudibus veneretur fideles quoque predicti eo libencius ad eandem confluant. Atque ad eiusdem Capelle conseruacom diuini cultusque augmentum manus promptius porrigat adiutrices. Omnibus vere penitentibus confessis et contritis qui in festiuitatibus Natiuitatis, Circucifionis Ephie pasce penthecoftes, Trinitatis Viuifici corporis dni nostri Ihesu xpi et in quatuor folemmitatibus gloriosissime virgis Marie scilicet purificacois, anucacionis, Afumptiois et Natiuitatis Btorum Petri et pauli ac aliorum aplorum, oimn sanctorum Necnon in festo dedicacionis et per octauas eiusdem ac in singlis dicte caplle patronorum et altar. festiuitatibus memoratam Capellam Sancti Iohannis deuociois causa aut peregrinacionis visitauerint vota sua inibi perfoluendo et pro ornamentis luminibus siue quibuscuque necessitatibus eiusdem manus porrexerint adiutrices De omipotentis dei misericordia et Beatorum petri et pauli aplorum eorum confisi fuffragiis Quadraginta dies indulgencie de inuctis eis penitencis in dno misericorditer relaxamus perpetuis futuris temporibus duraturis. Anniuerfarium autem siue dedicaciois dicte capelle diem que pro dedicacois festo supranotato congruere no videbatur Nos ad instantem et deuotam petitionem prefati Magnifici domi Vdalrici comitis in Schawnberg etc aliasque causas ltimas in domicam proximam post festum sancti Iohannis ante portam latinam Aucte nostra qua in pontificalibus vtimur transposuimus et tenore prefencium ltrarum Sigilli nostri maioris appensione mutarum. Datum in castro nostro Seccav prope leibentz Sexta die Mensis februaryi Anno domini Millesimo Quadringentesimo Septuagesimo quinto.

(Izvirna listina na pergamenu z rdečo svilnato vrvice brez pečata je v knezoškof. arhivu v Mariboru.)

M. Slekovec.

Dušno pastirstvo.

A.

Legitimacija „ex adulterio“ rojenih otrok. O pozakonjenju v prešestvu (za adulterium je slov. jurid. izraz prešestvo) rojenih otrok ima cerkv. uk. list za lav. škofijo 1899 VI. 40 navod: »Weil aber das bürgerliche Recht eine Ehelichkeits-Legitimation auch im Ehebruche gezeugter Kinder zuläßt, sofern nur dieser Ehebruch nicht gerichtlich erwiesen ist, so haben sich solche Eheleute, denen es um die Vorschreibung der Ehelichkeits-Legitimation ihrer im Ehebruche erzeugter Kinder betreffs der staatlichen und bürgerlichen Rechtswirkungen zu thun ist, an die k. k. Statthalterei im Wege der betreffenden k. k. Bez. Hauptmannschaft zu wenden.«

Jaz si tega navodila ne morem inače tolmačiti kakor:

1. Da morajo zakonci takih otrok le potom pol. oblasti doseči vpis legitimacije.

2. Da »sofern dieser Ehebruch gerichtlich erwiesen ist«, sploh tudi po civilnem pravu, legitimacija ne bi bila mogoča. (NB. Sicer pa le v tem slučaju, namreč, da je prešestvo »gerichtlich erwiesen«, po civ. pravu nastopi zadržek.)

V isti zadevi pa daje Wenzel Schreiner v »Corr. Bl. Nr. 15, 1901, Hirtentasche Nr. 8, Sp. 60 ad b, 2« zadnji odstavek, navodilo: »Ist eine in jeder Beziehung (in kirchlicher und staatlicher Beziehung) giltige Ehe geschlossen worden, so ist in kirchl. Beziehung eine Legitimation dieser unehelichen Kinder nicht möglich, wohl aber in staatlicher. Es bedarf dazu weder der Intervention der politischen noch staatlichen Behörden, sondern es ist nur nöthig, dass sich die Eheleute zu dem Pfarrer . . . begeben« etc. kakor navadno. Po tem navodilu torej ni treba posredovanja c. kr. oblasti za vpis pozakonjenja.

Kdo ima prav, cerkv. uk. list ali Hirtentasche? *M. U.*

Odgovor. Da si to navidezno nasprotstvo pojasnimo, moramo razven navedenega mesta iz cerkv. uk. lista 1899 VI. 40 imeti pred očmi tudi t. 38. istega cerkv. uk. lista str. 92 (v posebni izdaji »Weisungen . . .« Marburg, 1899, str. 25), ki se glasi: »Nur in einem einzigen Falle gestattet das bürgerliche Gesetz, dass von Seite des Matrikenführers in späterer Zeit ohne Intervention einer staatlichen oder kirchlichen Behörde zu einem bereits eingetragenen Acte ein Zusatz in die Matrik gemacht werde. Die nachträgliche Eintragung des Vaters eines unehelichen Kindes kann nämlich nicht nur gleich bei der nach der Taufe stattfindenden Eintragung des Kindes in das Taufbuch, sondern muss auch, unter Beobachtung der diesfalls vorgezeichneten Vorsichten, später und zwar wann immer der als Vater sich angegebende Mann es verlangt, vorgenommen werden«¹.

To velja tudi za vzakonjenje nezakonskih otrok »per subsequens matrimonium«². Otroci »ex adulterio nati« tu niso izvzeti (seveda le pred civilno postavo, ker samo o tej je tukaj govor), ker državna postava tu ne dela razločka³.

Uporabiti je torej pri vzakonjenju iz prešestva rojenih otrok obojno določilo, namreč t. 38. in 40. imenovanega cerkv. uk. lista. Kdaj naj se uporabi to ali ono določilo, naj se posname iz sledečih slučajev.

¹ Prim. C. Seidl, Matrikenführung, Wien 1897, str. 78.

² Odl. min. znotr. zad. 12. sept. 1868 št. 3649, cit. v Dannerbauer, Praktisches Geschäftsbuch, str. 107.

³ Dr. Moriz v. Stubenrauch, Commentar zum österr. bürgerl. Gesetzbuche. 6. Auflage. Wien 1892. I. Band, str. 258, 3.

Občni državljanski zakonik pozna tri različne vrste vzakonitve: I. Kot neposredni učinek postavne določbe (legitimacija »ex lege«); II. vzakonitev »per subsequens matrimonium« roditeljev; III. vzakonitev po milosti vladarjevi (per rescriptum principis)¹. Ker se tretja vrsta legitimacije ne dotika našega slučaja, oziramo se samo na prvo (I.) in drugo (II.) vrsto.

I. Legitimacija »ex lege« se izvrši: 1. S poveljavo neveljavnega zakona, in 2. v slučaju dozdevnega zakona (matrimonium putativum).

1. Nasprotuje kak zadržek — to velja tudi o prešestvu, če je dokazano —, tedaj je tak zakon pred državno postavo neveljaven, in se tudi otroci ne morejo vzakoniti, dokler se zakon ne poveljavi. Pri poveljavi pa moramo razločevati sledeče slučaje:

a) Se je dobil spregled zakonskega zadržka, in se je zakon poveljavil po predpisu § 88. obč. drž. zakona z novo privolitvijo, mora se tak zakon po §§ 88. in 160. obč. drž. zak. tako smatrati, kakor bi bil prvotno veljavno sklenjen. Otroci v takem zakonu rojeni niso le legitimirani, ampak se imajo za resnično zakonske².

b) Se je zakonski zadržek odstranil ne po spregledu, nego na drug način (n. pr. ker je v slučaju dvojnega zakona zapuščen zakonski umrl, ali ker se je prvi zakon razveljavil), in spada med zadržke javnega prava, in se je potem zakon sklenil s potrebnimi slovesnostmi, tedaj se tudi otroci legitimirajo po § 160. obč. drž. zak. s tem, da se zakon poveljavi³.

c) Je zadržek pa zasebnega prava, in je izgubil svojo moč ne po spregledu, ampak na drug način n. pr. ako je varovanec stopil v zakon brez privolitve varstvenega oblastva, ali zadržek se je s poznejšo privolitvijo odstranil, tedaj se zakon sploh razveljaviti ne more. Tak zakon mora torej imeti vse učinke veljavnega zakona, in otroci iz takega zakona se morajo imeti za resnično zakonske⁴.

Temu bi še pripomnili, da se za spregled zakonskega zadržka, torej tudi za spregled prešestva, kadar je dokazano, mora obrniti na politično deželno oblastvo⁵, in da določilo § 160. obč. drž. zak., po katerem so bili za kazen od legitimacije izključeni otroci, rojeni iz neveljavnih zakonov, katerim so nasprotovali zadržki §§ 62—64. obč. drž. zak., nima več veljave vsled odredbe cesarjevega ukaza z dne 3. junija 1858 št. 92 D. Z.⁶

¹ Stubenrauch, op. cit. I. str. 255, I.

² Stubenrauch, op. cit. I. str. 173 in 256, 2 a.

³ Stubenrauch, op. cit. I. str. 174, 175, 256, 2 b.

⁴ Stubenrauch, op. cit. I. str. 175 B, 256, 2 c.

⁵ Min. ukaz 1. jul. 1868, št. 80 D. Z. § 2. Stubenrauch, op. cit. I. str. 167.

⁶ Stubenrauch, op. cit. I. str. 256 A.

2. Se zakonski zadržek ni odstranil, ampak se je zakon razveljavil, tedaj velja ugodnost § 160. obč. drž. zakon t. j. otroci se legitimirajo po predpisu imenovanega § a, toda le pod pogojem, da je eden roditeljev v nezadolženi nevednosti zakonskega zadržka, in da so otroci rojeni v postavni dobi t. j. ne že v sedmem mesecu po poroki ali pa v desetem mesecu po smrti moževi, ali pa po popolni ločitvi zakona (§ 138. obč. drž. zak.)¹.

II. Če prešestvo ni dokazano, ni tudi drugega zadržka, in so 1. otroci vpisani v krstni matici kot nezakonski (n. pr. otroci nezakonske matere z oženjenim možem, ali otroci zakonske žene iz prešestva, katerim je zakonski mož izpodbil zakonsko rojstvo, ali otroci zakonskih, ki so postavno ločeni), ni treba posredovanja politične ali sodnijske oblasti, ampak otroci se vzakonijo »per subsequens matrimonium« kakor navadno².

2. So pa otroci vpisani v krstni matici kot zakonski, moramo razločevati, a) ali so se vpisali kot zakonski po pomoti, b) ali pa po postavnem določilu.

a) So se vpisali kot zakonski po pomoti, tedaj se morajo v matici popraviti napačni podatki. Treba bo torej, da se legitimacija omogoči, obrniti se na višjo oblast zavoljo spremembe matrik, ali na politično deželno oblastvo potom pristojnega c. kr. okrajnega glavarstva, kakor beremo v cerkv. uk. listu 1899 VI, 40, ali na pristojno sodnijo, da na podlagi cesarskega patenta z dne 9. avgusta 1854 družinske okolnosti uveri in potrebno vkrene, da se matica popravi, kakor se to razlaga v Hirtentasche str. 59. Se je vpis v matici popravil, in ni nobenega zadržka, se vzakonitev izvrši, kakor smo zgoraj pod št. II. razložili. Nasprotuje pa zadržek, potem je mogoča le legitimacija »ex lege«.

b) So pa otroci vpisani kot zakonski, ker postava tako zahteva in se zakonsko rojstvo ni izpodbilo po §§ 158. in 159. t. j. od zakonskega moža, ki je vpisan kot oče, v treh mesecih a tempore notitiae otrokovega rojstva, ali v slučaju, da je zakonski mož umrl pred pretekom te določene dobe, od pravnih naslednikov v isti dobi treh mesecev, računajoč od smrti moževe, potem se zakonsko rojstvo takih otrok sploh izpodbiti ne da³, torej tudi vzakonitev ni mogoča. Vzakonitev namreč zahteva, da izven zakona rojen otrok vstopi v družino svojih roditeljev. Če se to zgoditi ne more, ker je že ud druge družine, tedaj je tudi legitimacija »per subsequens matrimonium« izključena. Smatra pa se otrok kot ud druge družine tudi tedaj, ako je

¹ Stubenrauch, op. cit. I. str. 256 in 257.

² Stubenrauch, op. cit. I. str. 258, 3. — ³ Stubenrauch, op. cit. I. str. 253—255.

sicer rojen iz prešestva, ali njegovega zakonskega rojstva niso izpodbili, niti zakonski mož njegove matere, niti njegovi pravni nasledniki, vsled česar je kot zakonski otrok vstopil v njihovo družino¹.

Iz navedenih slučajev razvidimo:

1. Da ni treba posredovanja višje oblasti za vzakonitev v slučaju II. 1., ker se je ravnati po t. 38. imenovanega cerkv. uk. lista glede legitimacije »per subsequens matrimonium«.

2. Da se je obrniti na višjo oblast v slučaju II. 2a v svrhu, da se popravi vpis v krstni matici. Vzakonitev se potem izvrši ali »per subsequens matrimonium« ali »ex lege«.

3. Da v slučajih I. 1. a, b, c ni mogoča legitimacija »per subsequens matrimonium«, ker je ali prešestvo dokazano, torej zakonski zadržek (tu velja: »sofern dieser Ehebruch gerichtlich erwiesen ist«), ali ker zakonu nasprotuje drug zadržek, pač pa je mogoča v teh slučajih vzakonitev »ex lege«.

M. M.

Snaga in snaženje cerkvenih posod. »Domine, dilexi decorem domus tuae«, tako zatrjuje vsak dan mašnik Bogu v obraz. A ta beseda mu ne sme biti v ustih prazna, izgovorjena, samo ker je predpisana, temveč mora preiti v dejstvo, čin mora pokazati nje resničnost. Kajpada se ima ta »decor« — bliščeča lepota, krasota javljati v prvi vrsti na rečeh, ki pridejo v najtesnejo dotiko s sv. evharistijo — in za njih snago in lepoto mora cerkveni predstojnik najprej skrbeti. Za to ni treba kot dokaze še navajati kakih cerkvenih določb². Večinoma so sv. posode zelo dragocene, in nesnažnost, ne samo, da se kar ne spodobi, jih tudi uniči.

Gotovo bo torej le premarsikateremu g. sobratu ustrezno, ako podam kratko navodilo, kako ohraniti sv. posode snažne, in kako jih snažiti; to pa tem bolj, ker mora duhovnik tudi cerkveniku in njegovim pomagačem dati potrebna navodila in prava snažila za posode, katere smejo snažiti, da se z neprimernimi sredstvi ne trudijo brezuspešno ali celo posode pokvarijo.

1. Da se ohranijo sv. posode snažne, in to dalje časa, je treba najprej pač vse zabraniti in odstraniti, kar jim škoduje, zavarovati jih pred zrakom, kislinami, ki so v njem, vlago in prahom.

Posode (menim posebno kelihe, ciborije in monštrance) naj bodo torej, kadar se ne rabijo, na suhem, in zavite, bodiši da ima vsaka svojo leseno ali papirnato ali usnjato shrambico ali platnen ovoj, ali se vsaj dobro zavij od vseh strani v tenek fin papir.

¹ Stubenrauch, op. cit. I. str. 258 b.

² Komur drago, oglej si jih v Linz. Qu. Schr. 1376 I. zv. in pa »Gesta et statuta« synodi dioec. lavant. 1896 str. 275.

Ne jih brez potrebe prijemati z golimi rokami, ker so navadno nekoliko mokrotne, in blesk posode na tistem mestu je kar skaljen, če že ne posoda tudi na lahko umazana. — To je posebno zabičati cerkveniku, ne samo ker mu je sploh prepovedano prijemati sv. posode z golimi rokami, ampak tudi radi večje snažnosti; naj tudi ne praši po cerkvi, ko jo pometa; pri tem poslu naj rabi mokro žagovino.

Kadar se posode več ne rabijo, jih je vedno prej dobro obrisati in posušiti. Da so kelihi, patene, ciboriji včasih — čudovito rjavi, to navadno ni od tega, ker je zlato že zglodano in je spodnja kovina oksidirala, ampak rja je od — vina in znamenje — zanikernega brisanja pri purificiranju. Spodaj je še zlato, če tudi le na tenko. Brisati pa se ne sme premočno, omni corporis nisu, ampak rahlo, da se mehko zlato ne zgloje in ne razpraska; zato pa tudi purifikatoriji ne smejo biti ostri ali trdi.

Paziti je pri nalivanju v kelih, posebno kadar majhen ali neroden ministrant vlije za ablucijo, ker takrat le prerado kaj kane po spodnjem zunanjem delu keliha ali pa se celo zaleze v cizelirani ovoj kupe in povzroči rjo in zelenjak, če se pusti. Vse take kapljice je treba hitro zbrisati, po letu pa je kelih še povsod obrisati in osušiti, koder ga prijemaš s svojimi od vročine mokrimi rokami; tudi na zunanjem gornjem delu kupe, kjer se omoči z ustnicami, vsled česar drugače tam zarjavi.

Obrisati je tudi pateno, ki pri obhajilu mokrotna postane od diha, tudi na spodnji strani, kjer se tudi omaže od prijemanja pri prelaganju.

Če se tako pazi na sv. posode, ostale bodo ne samo dalje časa snažne, ampak tudi svetle, bliščeče in dobro ohranjene, in marsikateri strošek za nje bo izostal.

2. Vendar pa še samo to ne zadostuje. Vkljub tudi največji pazljivosti se dragocene posode, četudi so iz kovin, ki jim zračne sestavine ravno ne škodujejo zelo, ne dadó ohraniti popolnoma snažne; umažejo se vsled rabe in vlage in prahu, posebno po letu, ko ljudje cerkev nadihajo. Treba jih je torej — snažiti.

To nalagajo tudi cerkvene določbe, ki velevajo snaženje cerkvenih posod vsako leto, vsaj veliki teden. In tedaj je tudi najprimernejši čas za to. No, po nekod morebiti čas pred kanonično vizitacijo, posebno pred birmo.

In svetih posvečenih posod, katere gole prijemati ima samo mašnik pravico, tudi ne sme dati lajiku v roke, da jih osnaži, ne pozlatarju, ne cerkveniku, temveč mora to sam storiti.

Pozlatarju, pasarju se sme izročiti sv. posoda še le, ako je treba novega pozlačenja ali pa popravila. In le premnogi cerkveni pred-

stojnik da kar pozlatarju sv. posode snažiti, bodisi, ker sam ne zna, kar bo navadno, bodisi iz komoditete, kar se pravi po domače lenobe, ali ker se mu ravno kdo vsili; prav dostikrat pa tudi ne spozna prav ali je treba novega pozlačenja, ali zadostuje samo snaženje; kjer je kaj zarjavelega, posebno in navadno pri kelihu, tam, meni, že ni več zlata. In dobičkaželjni pozlatar jo dobi v pozlačenje, pa jo samo osnaži in zlika, mogoče tuintam kaj pozlati, zaračuni pa, kakor da bi bil vso pozlatil. In namestu enega, dveh gld. se jih plača 30 in več.

Treba je torej, da si duhovnik sam pridobi znanja in prakse v snaženju cerkvenih posod. Ne trdim pa, da kar vsak. Marsikateri bo nespreten in nepraktičen, ali kdor nima dobrih oči, tak rajši pusti in izroči snaženje drugemu, a duhovniku, drugače več pokvari, ko pravi.

Dovoljujem si torej s temi vrstami podati svojim duhovnim sobratom navodilo za snaženje sv. posod in jim izročam svoje izkušnje v tem oziru. Marsikaj sem si pridobil od pozlatarjev samih.

Rabi se za snaženje nekaj orodja, snažil in še drugih priprav. Ako je treba posodo mestoma ali celo osnažiti in se je bati, da se tekočina ali prah kar med posamezne dele ne zajé, mora se posoda prej razložiti v posamezne dele. (V tem še ne izgubi posvečenja, kakor tudi ne, če se snaži, če prav tudi kupa in znotraj). Zato pa je treba kleščic, ploščnatih in šiljastih, da more vse odviti, kakor tudi zopet sestaviti in zložiti. Toda na nekaterih mestih, posebno v srednjem notranjem delu monštrance, kjer so navadno priviti vdeleni biseri in kamenčki ali je pritrjeno steklo, in se male matice dotikajo ali notranje stene, ali pa tiče v jamicah, ali so sploh tako male, da klešče lahko ž njih zdrčijo, naj se ne odvija matica s kleščami, temveč je treba s prstom, če se da matico pritisniti in držati in na zunanji strani odvijati kamen z roko; kleščice namreč drugače zelo razpraskajo zlato, ker že skoraj ni mogoče, da bi se ga ne dotaknil ž njimi.

Vse dele je imeti zložene v gotovem redu na mizi, mehko prekriti, da se kaj ne pokvari, ako se prevrne, tudi da se ne ogloje na golem.

Treba je za snaženje tudi še drugih priprav: mehke fine drevesne volne ali krpice platna te baže ali tudi gobico za prvo snaženje s snažili; za manj dragocene reči, na pr. medene svečnike, kose sukna; mehko krtačico, kakršna je za zobe, da se more odrgniti tudi po kotih, jamicah in jarčičih; večjo mehko krtačo za druga mesta, posebno da se na zadnje po likanju odpravi prah; ali tudi mehke čopič v ta namen; mehke volnen obrisač; posodo z vročo vodo (še boljše vroča milnica), da se umazanec prej razmoči, eno pa z mrzlo čisto za izplaknjenje; tudi je dobro imeti večjo posodo z drobno mehko žagovino

za osušenje, biti pa mora fino vdela na mehka koža, irha za likanje — potem pa stekleničice in škatljice in skledčice z raznimi snažili. Seveda se za vsako posodo ne potrebuje vseh teh reči. Kdor ima nekaj vaje v snaženju, bo hitro vedel, česar mu je potreba.

Način snaženja je navadno in večinoma ta:

Kupa keliha, ciborija, patena in lunula se najprej enkrat umije z vodo, katera se ima viliti v šakrarij (poznejših vod ni treba). Potem pa se vsa posoda razdene in razloži. Začetniku bo posebno pomniti in paziti, kako so zloženi posamezni deli, in zato jih tudi naj istotako razporedi pred seboj, in pri snaženju jim naj mesta ne zamenjuje. To je posebno priporočati pri monštranci. Nato del za delom osnaži s snažilom, s katerim je ravno potrebno z ozirom na onesnaženost ali kovino.

Dela se to navadno z volno ali tenko cunjico, ali tudi gobo, katera se namaka v snažilo, ki je navadno tekoče; ž njo se na lahko odrgne, dostikrat, posebno pri zlatnini pa je tudi dovolj, da se samo rahlo — potegne, obriše; pri bolj začrnelih rečeh pa je treba drgniti z volno v snažilo namočeno cunjico, ali pa ž njo namazati in nato krtačiti, posebno če je reč izrezljana. Potem se reč oplakne v vodi, še ogleda in popravi, če kje ni celina osnažena, še oplakne, pusti, da se ocedi, in obriše z mehkim obrisačem, ali dene v žagovino, da se tam posuši, s krtačo ali čopičem odpravi žaganičin drobec, z likalnim prahom olika, da se podeli kovini pravi lesk — dela se to z volno ali cunjico ali irho; v jamicah zaostali prah se izkrtači, nato pa se z irho odrgne — in kovina bodisi kaka koli, mora imeti svoj kovinski blesk.

Lahno drgnjenje z irho že podeli osnaženi kovini njen blesk čeprav še ne v najvišji meri, in se naj drobno zrezljane in jamčaste reči ne likajo s prahom, ampak samo s kožo, ker prahu potem ni mogoče celoma iz jamic odpraviti. Ako je kje zaostal, treba ga odstraniti z drobnim kosom lesa in krtačo, če pa ga je le preveč, pa z vodo in krtačo, potem pa osušiti in s kožo zlikati. Pri tem likanju s kožico je paziti na srebrne dele, ki jih je pasar pustil motne, da se jih ne odrgne, drugače se svetijo, kar bi ravno naj ne bilo. Dobro je imeti pri snaženju usnjate rokavice na rokah in vsako reč držati s kako cunjico (robcom, obrisačo), da se koža rok kje ne rani ali zjé, in tudi da se že osnaženi deli ne omažejo. Z ranjenimi rokami naj se ne snaži, ker se lahko zastrupi.

To snaženje se lahko hitro izvrši. V eni uri se da tudi najbolj umazan kelih osnažiti.

Snažila — pri vsem snaženju najvažnejše — so priporočati seveda taka, ki ne škodujejo kovini, nesnago odzamejo, in sicer hitro, in jih je lahko dobiti tudi v najbolj oddaljenih krajih, ali recimo, bolj

domače pomočke. In priporočalo se je po raznih listih že marsikaj, pa sem mnogo preizkusil, in lahko priporočim sredstva, s katerimi se večinoma samo — potegne, obriše, in reč je snažna. In tu podajam nekatera, ki so dobra za snaženje raznih kovin. Ne trdim, da so najboljša ali edino dobra, hvaležen bom, ako zvem za boljša, upam jih še izpopolniti, vendar pa trdim, da so prav dobra in se z njimi uspeh popolnoma doseže in mnogo jih rabijo sami pozlatarji.

Za zlato: ako je še lahko umazano, je dober špirit (tudi droženka, slabša je slivovka), ostrejša je deteljna sol (Kleesalz), kristalizovana sol iz deteljne kisline, strup; dobiva se v špecerijah po ceni; (2—3 zrn zdrobljenih in v pol čašice vode raztopljenih zadošča za cel kelih); rjavine z zlata ne odzame; zato je izvrsten tobačni pepel z vodo zmočen — po njem sem bil sam nekdanj posegnil v sili, ko so že odrekli drugi pomočki; — seveda ga je treba dobro semleti in hitro z njim odrgniti, ker drugače nekoliko zlato zjé. Tudi limonin sok je dober. Mušjake je treba prej v kropu ali vroči milnici zmehčati. Paziti je tudi, ali je posoda galvanično ali v ognju pozlačena; v prvem slučaju je zlato čisto zato pa mehkejše in bolj občutljivo; treba je bolj rahlo delati.

Za srebro: izvrstna je solna kislina (Salzsäure), ki se mora zelo zredčiti z vodo; s to tekočino se sme samo — brisati, umivati, ker srebro zjé; paziti je tudi na svoje roke. Tudi salmiak in limonin sok sta dobra. Vso črnobo hitro odzame od srebra: Universal-Putz-Pasta Fritz Schulz, Leipzig; v malih zavojih $2\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2} \times 5\text{cm}$ ¹. (Tega mila ne morem prehvaliti, ker je dobro v večji ali manjši, pa vedno povoljni meri za vsako kovino); v sili: z vodo ali bolje na špirit semleta kreda (z vodo, počasen pomoček).

Za medenino: limonin sok; »Silberputz« (bel prah)² s špiritom; deteljno sol.

Za pakfon in cin: Putzpomade (bela).

Za baker: Universal-Putz-Pasta.

Snaženje z lugom, vročo milnico, kuhanjem v njej, s kuhanimi in skisanimi pšeničnimi otrobi, — kakor so to drugi že večkrat priporočali, — to se mi zdi vse prepočasno in prenerodno delo.

Za medenino (svečnike) se priporoča navadno dunajsko apno s stearinovim oljem; no, čeprav se uspeh doseže, vendar le polagoma in je delo neukusno in umazano.

Omenjam še tudi »Berndorfer Putzpulver«, ki ga je Hagnbuchner priporočal v Linz. Qu. Schr. 1883. str. 104. za zlato, srebro, alpako, pakfon in cin (izkusil ga nisem, ker ga nisem dobil).

¹ V Mariboru v špeceriji Koroščevi po 10 vin.

² Dobiva se v malih zavitkih à 40 vin. pri proizvajalcu Wolframu v Mariboru.

Nikakor pa se ne sme snažiti z ostrimi rečmi, s kakim peskom, debelim prahom, tripelnom, ker se vse razpraska in samo toliko osnaži, kolikor — odgloje.

Kot prah za likanje se lahko rabi že imenovani »Silberputz« ali pa bolj fini »Styria-Brillant«¹.

Na ta način in s temi pomočki lahko osnažiš vse reči, da se bodo svetile, kakor da bi jih ravno bil dobil od pasarja, zakaj kovina katera-koli in kakšnakoli, se mora blesketati, in v slast ti bo, ko se bo pri službi božji vedno lahko svetilo, pa lahko sam sebi porečeš: »Ecce nova facio omnia«.

A. Kovačič.

Škapulir presv. Srca Jezusovega. »Božji Zveličar močno želi da njegovi prijatelji nosijo na svojem srcu podobo presv. Srca«², tako je pisala dne 2. sušca 1685. l. bl. Margarita Marija Alacoque redovnici — materi de Saumaise. Ker je pobožna redovnica zatrjevala, da ji je Jezus večkrat dal to naročilo, so res začeli nositi podobo presv. Srca Jezusovega, vezeno ali drugači pritrjeno na beli volni, bodisi na traku, bodisi na obleko prišito. Želji ljubega Zveličarja se je ustreglo ne le v samostanih obiskovanja, marveč povsod, kjer se je ukoreninila pobožnost do presv. Srca, je bil v časti tudi ta škapulir³. Ta pobožna navada torej ni človeška iznajdba, marveč ima svoj izvir v božjem naročilu. Bog je neredko sam očitvidno pokazal, da mu je ljuba ta navada, ki se je razširila osobito po Francoskem. Posebno v hudih stiskah, v vojnah in ob času strašne kuge, je uslišal vernike, katere je ščitila podoba presv. Srca. Ko je n. pr. l. 1720. kuga razsajala v mestu Masiliji, je imela podoba presv. Srca za tiste, ki so jo nosili, toliko moč proti kugi, da so jo v obče imenovali »zavetje«.

Potem se je ta navada še bolj širila po celem Francoskem in sosednih pokrajinah. In dandanes je že zelo udomačena. Na mnogih krajih se ozaljšajo možje in žene s to podobico pri javnih pobožnostih v čast presv. Srca Jezusovega; tako tudi romarji v Paray-le-Monial. Ogromna vojska apostolske molitve si je tudi izvolila to znamenje za ščit. V zadnjih kitajskih homatijah so se kristjani često vojevali pod ščitom presv. Srca Jezusovega, ki je krasilo njih prsi. »Alle Christen trugen auf ihrer Mütze ein rothes Kreuz und eine Abbildung des hei-

¹ Senefelder, Gradec, v škatljicah, rujav.

² »Le divin Rédempteur désire vivement que ses amis portent sur leur coeur l'image de son Coeur Sacré. Cf. P. I.-B. Lemins, Le scapulaire du Sacré-Coeur. Sa constitution, son origine, son efficacité. En vente chez le procureur général des Oblats de M. I. 26, rue de Saint-Pétersbourg, page 8.

³ Sevé to ni bil škapulir v pravem pomenu, marveč bilo je le znamenje, spomin presv. Srca.

ligsten Herzens Jesu«, poroča o. Maquet S. J. iz južnovzhodnega dela dežele Čeli¹.

Zato se je zdelo rimski stolici primerno, obdarovati pobožno navado z odpustki in opozoriti kristjane, da ni le v duhu sv. cerkve, temveč tudi dušam jako hasnovita. Papež Pij IX. je po reskriptu S. C. Indulg. dne 28. vinotoka 1872. l. na željo in prošnjo dublinskega nadškofa podelil nepopoln odpustek 100 dni enkrat na dan vernim, ki nosijo mali škapulir presv. Srca in molijo očenaš, češčeno Marijo in čast bodi Očetu. Ta reskript je potrdil isti papež v svojem apostolskem pismu dne 28. sušca 1873.

Pravi škapulir presv. Srca Jez. so vpeljali šele l. 1876. istotako na Francoskem. Dva bela traka združujeta dva koščka bele volne. En del nosi podobo presv. Srca Jezusovega, kakor se navadno predstavlja, drugi pa podobo prebl. D. M. z nadpisom: »Jaz sem popolnoma usmiljena«. Dne 26. mal. srpana 1877. l. je ta škapulir potrdil msgr. de la Tour d' Auvergne, nadškof v Bourges-u, in od listopada preteklega leta se je razposlalo že nad pol milijona teh škapulirjev.

Začetkom l. 1900. je predložil o. generalni prokurator »oblatov brezmadežnega Spočetja« sv. očetu Leonu XIII. en tak škapulir ter prosil aprobacije. Sv. oče ga je oddal S. C. R., in ta je napravila dve majhni spremembi. Določila je namreč dne 4. mal. travna leta 1900., naj se izbriše škapulirček presv. Srca Jezusovega, ki ga je na prsih nosila prebl. Dev. M. na podobi v Pellevoisinu, in nadpis na podobi Matere božje naj se glasi ‚mati usmiljenja‘. Hkrati je predpisala poseben obrazec, kako se naj blagoslavlja in daje².

¹ Die kath. Missionen, Freiburg, 1901, str. 86.

² Ritus et formula benedictionis atque impositionis scapularis Sacri Cordis Iesu. Suscepturus scapulare Sacri Cordis Iesu genuflectat et sacerdos apostolica facultate pollens, stola alba indutus, capite detecto dicat:

Ÿ. Adiutorium nostrum in nomine Domini.

R. Qui fecit coelum et terram.

Ÿ. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam.

R. Et salutare tuum da nobis.

Ÿ. Domine, exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te veniat.

Ÿ. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Domine Iesu, qui ineffabiles Cordis tui divitias Ecclesiae sponsae tuae singulari dilectionis beneficio aperuisti: hoc scapulare eiusdem Cordis tui emblemate decoratum bene † dicere digneris; ut quicumque illud devote gestaverit, intercedente Beata et Clementissima Genetrice tua Maria, virtutibus et donis coelestibus ditari mereatur: Qui vivis et regnas etc.

Postea sacerdos scapulare aspergit aqua benedictia illudque imponit dicens:

Blagoslavljati in dajati ta škapulir sme le duhovnik, ki je prejel to oblast od sv. stolice. Z dekretom S. C. R. od dne 19. vel. travna 1900. je dobil to oblast general oblatov brezmn. Spočetja in ta more to oblast podeliti tudi menihom in svetnim duhovnikom. Ravnoisto oblast so dobili rektorji bazilike de Montmartre v Parizu, svetišča v Paray-le-Monialu in cerkve della Pace v Rimu.

Z brevejem od dne 10. mal. srpana 1900. je sv. oče pobožnim vernikom obojega spola, ki nosijo tak od pooblaščenega duhovnika blagoslovljen škapulir izrecno v namen, »da bi se taka pobožnost in in goreča ljubezen do božjega Srca Jezusovega med verniki stalno ohranila in širila vedno bolj in bolj«, podelil sledeče odpustke:

I. Popolni odpustki pod navadnimi pogoji: 1. na dan, ko jim v to pooblaščen duhovnik po potrjenem obredu blagoslovi in podeli škapulir; 2. ob smrti uri, ako po sprejemu sv. zakramentov (ali, če to ni več mogoče, s skesanim srcem) pobožno kličejo sv. ime Jezus, z ustmi ali vsaj v srcu, in voljno sprejmejo iz rok božjih smrt, kot mezdo za grehe; 3. ob praznikih Gospodovih: Božič, novo leto, sv. Trije kralji, Velika noč, Vnebohod, Telovo, praznik Srca Jezusovega; 4. ob praznikih Marijinih: spočetje, rojstvo, oznanjenje, svečnica, vnebovzetje, in na praznik Marije »matere usmiljenja«.

II. Nepopolni odpustki: 1. odpustek 7 let in 7 kvadragen ob manjših praznikih Gospodovih in Marijinih, ki se praznujejo v vesoljni katoliški cerkvi, ako verniki, ki nosijo škapulir, vsaj skesanega srca obišejo cerkev in molijo po namenu sv. Očeta; 2. 200 dni (enkrat na dan), ako zmolijo očenaš, češčeno Marijo in čast bodi Očetu, ali pa vzdihnejo: Marija, mati milosti, mati usmiljenja, obvaruj nas pred sovražnikom in vsprejmi nas ob smrti uri; 3. 60 dni za vsako delo, ki se stori pobožno in iz ljubezni.

In konečno še se morejo udeležiti rimskih postajnih odpustkov, če obišejo župno ali kako drugo javno cerkev ob dnevih, ki so zaznamovani v rimskih mašnih bukvah in tam izpolnijo zapovedane pogoje. Ti dnevi so: *a)* za popolne odpustke: Božič, veliki četrtek, Velika noč in Vnebohod; *b)* za nepopolne odpustke: α) 30 let in

---

Accipe, frater, (soror) hoc scapulare Sacri Cordis Iesu, quo ornatus in honorem et memoriam amoris et passionis eius, per intercessionem Beatae Mariae Virginis Matris Misericordiae, divinae gratiae largitatem et aeternae gloriae fructum consequi merearis. Per eundem Christum Dominum nostrum.

Deinde una vice cum adscripto dicat sive latino sive vernaculo idiomate sequentes preces iaculatorias:

Iesu, mitis et humilis corde, fac cor nostrum secundum cor tuum.

Maria, mater gratiae, mater misericordiae, Tu nos ab hoste protege, et mortis hora suscipe.

30 kvadragen ob praznikih sv. Štefana, sv. Janeza Evang., nedolžnih otročičev, obrezovanja, razglašanja, 1., 2. in 3. predpelnično nedeljo in ob vseh postnih nedeljah, veliki petek in veliko soboto, vse dni velikonočne osmine z belo nedeljo vred, ob prazniku sv. evang. Marka, ob Križevem, na binkoštni praznik in vse dni osmine razven nedelje; β) 25 let in 25 kvadragen na cvetno nedeljo; γ) 14 let in 14 kvadragen 3. adventno nedeljo, ob božični bilji na sv. noč ob 1. sv. maši, v jutro pri 2. in predpoldne pri 3. sv. maši; na pepelnico in sredpostno nedeljo; δ) 10 let in 10 kvadragen 1., 2. in 4. adventno nedeljo; vse dozdej navedene postne dneve, na binkoštno biljo, sredo, petek in soboto vsake kvatre (izjema so binkoštna kvatre).

Vsi ti odpustki (izvzet je odpustek ob smrti uri) morejo se obrniti v prid ubogim dušam v vicah.

Teh odpustkov se morejo udeležiti verniki, ki nosijo ta od sv. Očeta potrjeni škapulir, katerega jim je blagoslovil in dal v to pooblaščen duhovnik. Drugo se ne zahteva, tudi molitev ne. Zato morejo ta škapulir nositi tudi otroci in sploh taki, ki niso pri pameti. Če ne bi kdo mogel dobiti škapulirja od pooblaščenega duhovnika, ga sicer lahko nosi, vendar se ne udeleži odpustkov¹.

J. E. K.

Znamenje sv. križa pri sv. maši. Sv. križ spominja velikih skrivnosti naše sv. vere; križ nas opominja, da smo grešniki in da potrebujemo pokore; križ je znak pravice božje, pa tudi božjega usmiljenja in božje neskončne ljubezni. Z znamenjem sv. križa spoznava kat. kristjan osobito svojo vero, znamenje sv. križa je bilo orodje, s katerim so svetniki po božji milosti delali čuda; omenim sv. apostola Janeza, sv. Benedikta, ki je s tem znamenjem razdrobil kozarec, v katerem je bila pijača namešana s strupom.

Ni ga pa svetejšega opravila, pri katerem bi kat. duhovnik večkrat napravil sv. križ, kot pri sv. maši, ki je ponavljanje križeve daritve Jezusove. Pred povzdigovanjem napravi mašnik pogostokrat križ nad darovi, kruhom in vinom — skupno in posebej ter kliče s tem blagoslov božji z nebes, da nam kruh postane prav isto telo, ki je na križu viselo za nas, in vino, da se nam spremeni v prav isto kri, ki se je na križu za nas prelivala. Pet križev, ki jih naredi mašnik takoj po povzdigovanju, so zopet vse drugačnega pomena, kot so križi, ki jih dela pred spremenjenjem nad kruhom in vinom. Pred povzdigovanjem so križi prava tvorna znamenja blagoslavljanja. Tu pa se ne

¹ Kdor se hoče natančneje poučiti, naj bere: P. I.-B. Lemins, *Le scapulaire du Sacré-Coeur*. »Das neue Herz-Jesu-Scapulir«, erschienen bei Fel. Rauch, Verlags-handlung in Innsbruck. *Sendbote des göttl. Herzens Jesu*, Innsbruck, 1900, S. 363 f. 1901, S. 191 ff. *Theologisch-praktische Quartalschrift*, Linz, 1900, S. 922 ff. 1901, S. 198 ff.

blagoslavlja več, ampak s prekrizevanjem se kaže, da je na oltarju prav isto telo Jezusovo, ki so je Judje bili pribili na križ, in ista kri, ki je tekla iz ran Jezusovih.

Kot kristjan, še bolj pa kot namestnik Kristusov, mora duhovnik imeti veliko spoštovanje pa ljubezen do križa ter to spoštovanje kazati, kadarkoli opravlja svojo sveto službo: bodisi, da rešuje iz oblasti satanove otročiča pri sv. krstu, ko ga obliva v znamenju sv. križa, na katerem nam je božji Zveličar priboril in zaslužil milost božjo; bodisi, da v spovednici kot namestnik božji tudi z znamenjem sv. križa podekuje sv. odvezo in spričuje spravo božjo z grešnikom; bodisi da opravlja najsvetejšo daritev novega zakona.

Kako in v čem naj se kaže spoštovanje in ljubav do sv. križa? Mislimo, da saj v tem, in da je to najmanjša zahteva, če duhovnik z blagoslovljeno roko dela res znamenje križa. Pisec teh vrstic se je sam prepričal pogostokrat, kako malomarno, hitro in brez spoštovanja se dela pri sv. opraviilih križ, a kaj rečem križ! Ko bi bilo res znamenje križa, bi se zadovoljil, ako je že tako ali tako, manjše ali večje, boljše ali slabše narejeno. Prav mnogokrat se dogodi, da opazovalca sili smeh ali pa ga zgrabi nevolja, ko izvršujoč službo subdijakona ali dijakona vidi in opazuje, da celebrant nikakor ne dela res križev pri sv. daritvi, ampak se zdi, kot bi muhe podil.

Nikakor ne trdimo, da bi se ta ali druga napaka namenoma godila; prihaja gotovo le od prehitre naglice ali zanikrnosti. Zato je dobro, prav in potrebno, da se tovariši bratsko med seboj posvarjajo in opozarjajo na to ali drugo napako pri sv. opraviilu. Potrebno je, da pridejo te reči v razgovor pri duhovskih konferencijah; potrebno je, da duhovnik sam prebira večkrat liturgijo in cerkvene obrede, zlasti obrede pri sv. maši, da bo mogel sv. opravila izvrševati ne le v korist ampak tudi v spodbudo vernikom. A. Č.

Obhajilo bolnih otrok, kateri so že čez sedem let stari in še niso bili pri šolarski spovedi, po nekaterih krajih naše vladikovine ni v navadi. Nekateri duhovniki sprevidijo s presveto popotnico samo tiste šolarje, ki so bili že pri spovedi, drugi še le samo tiste, kateri so bili že pri obhajilu. Tako se zgodi, da večkrat sedem- do dvanajstletni šolarji ne dobijo presvete popotnice ob zadnji uri. Kako nam je ravnati, da bo prav?

Lavantinski obrednik (1896, pag. 78) veleva: »Ad pueros vero graviter aegrotantes, etiamsi ad primam Communionem nondum accesserint, deferendum erit, dummodo ad tantum sacramentum suscipiendum satis edocti et dispositi fuerint.«

Iz tega že tedaj sledi, da se morajo bolni otroci v smrtni nevarnosti tudi obhajati, akoravno še niso bili pri sv. obhajilu. Natančneje

nas poučita papež Benedikt XIV. (De Syn. l. 7. c. 12 n. 3.) in sv. Alfons L. (Lib. 6. n. 301) o tem vprašanju.

Nikakor ni dovoljeno po sedanji cerkveni šegi obhajati otrok, ki še niso pri pameti. Zakaj taki še ne morejo razločevati nebeškega kruha od navadne vsakdanje hrane in bi ne imeli potrebnega spoštovanja do najsvetejšega zakramenta.

Otroci pa, kateri so že pri pameti (t. j. okoli 7. leta), se smejo in morajo obhajati, ko bi jih še tudi ne vezala splošna zapoved velikonočnega sv. obhajila, ako so v smrtni nevarnosti. Razlog je ta, da jih veže božja zapoved (praeceptum divinum), in da v taki nevarnosti cerkev ne tirja večje priprave. Takim otrokom tedaj ni treba znati celega nauka o sv. Rešnjem Telesu, ampak zadostuje, »ut cibum illum coelestem et supernum a communi et materiali discernere possint (Benedikt XIV.)¹ in da z dostojno pobožnostjo zavžijejo nebeško jed.

Dr. J. S.

S katerimi obredi se naj pokopavajo šolarji? Dva duhovnika sta različnega mnenja glede na »ordo sepeliendi parvulos«. Eden pravi, da se morajo ali vsaj smejo otroci od 7. do 14. leta pokopavati z belo stolo in z molitvami, ki so predpisane po obredniku pro infantibus seu parvulis, drugi pa trdi, da je treba šolarje ali otroke od 7.—14. leta pokopavati iuxta ordinem sepeliendi adultos. Kateri se ravna po cerkvenih obrednih postavah?

Odgovor: Drugi, kateri trdi, da se morajo šolarji pokopavati kakor odrasli. Nikakor ni merodajno, ali je že šolar bil pri sv. obhajilu ali ne. Zakaj obrednik lavantinske vladikovine določi (pag. 187)²: »Cum igitur infans vel puer baptizatus defunctus fuerit ante usum rationis... parochus superpelliceo et stola alba indutus, et alii de Clero... accedant ad domum defuncti.« Dokler tedaj otrok k pameti ne pride, se pokopava v barvi nedolžnosti in ne potrebuje priprošnje.

Po sedmem letu pa so pri normalnih razmerah (včasih tudi poprej) otroci že pri pameti, padejo že lahko v razne grehe in potrebujejo priprošenj drugih kristjanov. Tem bolj se »usus rationis« mora predpostavljati pri šolarju! Duhovnik, kateri bi take otroke pokopaval »iuxta ordinem sepeliendi parvulos«, bi jim veliko krivico delal, ker bi jih oropal priprošenj in molitev, ki jih predpisuje sv. cerkev »in ordine sepeliendi adultos«.

Dr. J. S.

Kaki kazni zapade katoličan, ako pred nekatoliškim duhovnikom sklene mešan zakon? Mešani zakoni se po naših krajih žali-

¹ Ali z drugimi besedami, da verujejo v Kristusa, pričujočega v presv. zakramentu.

² Istotako obrednik za ljubljansko škofijo (iz l. 1844) tudi na str. 187, t. 1.

bog vedno bolj množé, posebno po mestih. Navadno seveda dado zaročenci potrebne garancije, na kar se jim iz tehtnih vzrokov podeli spregled od cerkvenega zadržka. A zaročenca morata skleniti zakon pred katoliškim duhovnikom. Niti to jima ni dovoljeno, da bi pred nekatoliškim zastopnikom ponovila sklenitev zakona, ki sta ga poprej sklenila v katoliški cerkvi.

Ako pa se da katoličan vkljub tej prepovedi vendarle poročati pred nekatoliškim duhovnikom, potem gotovo smrtno greši. Vprašanje pa je, ali zapade tudi ekskomunikaciji?

Do leta 1869 je bil tak katoličan gotovo izobčen. Ako se je namreč sklenil mešan zakon pred nekatoliškim zastopnikom in se je potem katoliški del spametoval in želel obnoviti zakonsko obljubo v katoliški cerkvi, je seveda moral prositi za spregled od zak. zadržka mešane vere. Ta spregled pa je rimska stolica vedno podelila s pristavkom: *Praevia absoluteione a censuris ob id incursis*. In tudi škofje so dobivali od apostolske stolice oblast dispenzirati od tega zadržka vedno pod klavzulo: *Praevia semper absoluteione a censuris et impositis poenitentiiis salutaribus, si matrimonium contractum fuerit coram ministro haeretico.* Katoličana je torej takrat gotovo zadela kazen izobčenja. L. 1869 pa je izišla konstitucija »*Apostolicae Sedis*«, ki je skrčila število cenzur, tako da brez malo izjem veljajo zdaj le tiste cenzure, ki jih konstitucija našteva. Med njimi pa ni navedena ekskomunikacija zaradi sklenitve mešanega zakona pred nekatoliškim duhovnikom. Smelo bi se torej sklepati in se je sklepalo, da omenjena cenzura ne obstoji več. A iz formule pri spregledih se ni izpustil dostavek: *Praevia absoluteione a censuris ob id incursis*, in s tem je kongregacija sv. oficija oficijelno še vedno priznavala obstoj cenzure. In ker se potemtakem postopanje kongregacije navidezno ni ujemalo z omenjeno konstitucijo, zato se je meseca decembra l. 1873 sešla kongregacija sv. oficija v posvet, da definitivno določi, ali se v formuli za dispenze od zadržka mešane vere, kadar je bil mešan zakon že sklenjen pred nekatoliškim zastopnikom še zanaprej ohrani dostavek: *Praevia absoluteione a censuris ob id incursis*, s katerim se je priznaval obstoj cenzure. A takrat še ni prišlo do definitivne rešitve tega vprašanja. Sklenilo se je samo, da ostane vse pri starem do definitivne določbe, ki je sledila še le 22. marcija l. 1879, ko se je kongregacija sv. oficija izrekla za obstoj cenzure v slučaju, da se mešan zakon sklene pred akatoliškim duhovnikom. Katoličan torej, ki se da poročati v mešanem zakonu od akatoliškega cerkvenega zastopnika, zapade kazni ekskomunikacije »*speciali modo Romano Pontifici reservatae in Const. Apostolicae Sedis n. 1 latae in apostatas, haereticos eisque credentes eorumque receptores, fautores, defensores.*« Tak katoličan

je torej uvrščen tukaj med krivoverce, ker je na sumu kot tak, ker je tako ravnanje »*quaedam implicita haeresi adhaesio*«. Na vprašanje: *Utrum absolutio a censuris omnibus catholicis, qui coram ministro a catholico nuptias contraxerunt, necessaria sit*, je odgovorila ravno ista kongregacija dne 29. avg. 1888. *Affirmative*. S tem je torej zopet potrdila svojo prvo določbo iz l. 1879.

Pomniti pa je treba, da zapade cenzuri le tisti, ki ve, da je za kak prestopek cerkvene postave določena cenzura¹. Gledé odveze od te ekskomunikacije, ki je specialni modo sv. očetu pridržana, je kongregacija sv. oficija dne 18. maja 1892 določila: »*Qui matrimonium coram ministro haeretico ineunt, censuram contrahere; Ordinarios autem vi facultatum quinquennialium nedum posse eos absolvere, sed etiam alios subdelegare ad eosdem absolvendos.*« Od omenjene cenzure morejo torej škofje vsled od papeža podeljene oblasti odvezati. Ako je pa tak izobčenec po sklenitvi zakona že bil večkrat pri spovedi in je dobil odvezo od grehov, ne da bi bil prejel odvezo od cenzure, in ima mirno vest, potem ga pozneje ni treba več vznemirjati. Kongregacija sv. oficija je namreč dne 18. maja 1892 tudi določila: »*Qui vero hucusque nulla praevia a censuris absoluteione ab huiusmodi culpa absoluti sunt, iuxta exposita non esse inquietandos*«. *Dr. A. Jerovšek.*

Liturgična vprašanja. Nek ameriški benediktinski samostan je poslal več liturgičnih vprašanj v Rim. S. R. C. mu je odgovorila dne 14. junija 1901. Tukaj povzamemo nekatere bolj važne točke²:

IV. *Generalis regula statuit, quod in Officio, si conclusio hymnorum est: »Gloria tibi, Domine, qui natus«, Benedicamus Domino cantatur in tono de Beata; quaeritur, an hisce diebus in Missa idem tonus sit adhibendus pro »Ite Missa est«, etiamsi Praefatio non esset de Beata vel de Nativitate, e. g. in festo Ss. App. Petri et Pauli, infra Oct. Corporis Christi vel die octava S. Ioannis Ap. et Ev.?*

V. *Quinam tonus adhibendus pro »Ite Missa est«, in Missa votiva solemnibus de SS. Corde Iesu cantata infra aliquam Oct. B. Mariae V.?*

VI. *In festo S. Elisabeth Reg. Vid. (8. Iulii) notatur versus proprius »Ora pro nobis«; quaeritur, quinam versus adhibendus sit pro comm. B. Mariae V. in suffragiis?*

VII. *Si alicubi dies octava Patroni aut Dedicationis Ecclesiae in perpetuum impediatur per festum I vel II classis, quaeritur: Utrum talis dies octava semper reducenda sit ad instar simplicis, an transferendum sit festum I vel II classis?*

¹ Cnfr.: *Actiones et Constitutiones Syn. dioec. Lav. Marburgi, 1901. pag. 337. Gasparri, Tract. can. d. Matrim. Parisiis, 1900. Pag. 313.*

² Cnfr. *Dr. J. Schnitzer, Kath. Eherecht, Freiburg im Breisgau. 1898. Pag. 261.*

³ *Kölner »Pastoralblatt«, št. 11, 1901, str. 323, 324.*

VIII. Si transferendum sit tale festum I vel II classis, an idem tenendum de festis maioribus e. g. Omnium Sanctorum?

IX. Si Missa de Requiem legatur pro uno et una defunctis, an liceat mutare orationem hoc modo: »animabus famuli tui et famulae tuae?«

R. Ad IV. Affirmative in omnibus iuxta Decretum n. 3421, Ratisbonen. 25 Maii 1877, ad dubia quoad cantum I, II et III in fine.

Ad V. Si hymni habeant doxologiam: »Gloria tibi, Domine, qui natus, etc.«, tonus adhibendus est ut in festis B. M. V.

Ad VI. Retineatur versus prouti in Breviario, tum pro Festo enunciato, tum pro suffragiis B. M. V.

Ad VII. Serventur Rubricae et Decreta.

Ad VIII. Provisum in VII.

Ad IX. Negative.

M. Š.

De barba clericorum. Trdi se tu in tam, da je prešla navada briti se, od mehkužnega francoskega dvora v druge dežele; zahtevalo se je že včasi, naj bi duhovniki opustili to »nenaravno« modo ter s tem rešili svoj ugled in svojo moštost: ako se povrnejo k stari navadi »častitljive« dolge brade, spoštovalo bo jih ljudstvo tem bolj. Poglejmo, kako je bilo z brado v preteklih stoletjih in kaj je cerkev dočela »de barba clericorum«.

Grkom je bila brada do Aleksandra Vel. dika mož in starčkov (*ἀγλαία, κόσμος ἀνδρός*); zato so jo skrbno gojili, kar so imenovali *πυγωνατροφείν*. Lepa, dolga, gosta brada (*πώγων βαδύς* ali *δασύς*) je bila znamenje moštosti. Takim, ki se v boju niso vedli pogumno, porazali so brke na eni strani gornjih ustnic. Klasiki omenjajo »*κουρπεῖς ἀδόλεσχοι καὶ λάλοι*«, brivce, ki so strigli lase in prirezavali brado različno po stanovih ter bili, kakor kaže priimek, že takrat gibčnega jezika. Da bi se kdo popolno obril, do Aleksandra Vel. ni bilo v navadi. To se je vpeljalo še le iz Egipta. Grki niso bili nič kaj veseli nove mode; še le sčasoma so se jej udali. Pač pa niso opustili dolge brade modrijani; posebno so jo gojili stojiki. Zato je postala »dolga brada« znak stojika, seve bolj hudomušno nego bistveno.

Rimljani so hodili bradati po svetu do l. 454. p. U. c. Še le takrat je Ticinius Maena spravil prvega brivca na rimska tla. Naročil ga je bil iz Sicilijanskega. Rimljani so se privadili novi šegi. Nekateri so si dali brado le prirezati = »tonsi«, drugi pa celo obriti = »rasi«. Prišlo je tako daleč, da so le sužnji še nosili brado. Značilno znamenje oprostite (manumissio) je postalo, da so si sužnji, ko so postali slobodni, pristigli ali obrili brado. Prost Rimljan (nobilis) je nosil dolgo brado le ob času in v znamenje hudega žalovanja, zasebnega ali javnega. Na slikah najdemo vse cesarje do Hadrijana brez brade.

Ta cesar je nosil brado zaradi peg na obrazu. Po njem so se, seve ne iz istega vzroka, ravnali nasledniki do Konstantina, ki se slika brez brade.

Jutrovci — posebno Izraelci — so skrbno gojili brado ter jo različno prirezavali in brili. Le Egipčani se z brado niso sprijaznili. Samo ob velikem žalovanju so ji privoščili življenje in sužnji in jetniki so jo morali nositi. Oslobojeni pa in oproščeni so se hitro tudi — obrili, prim. Jožefa Egipt.¹

Judom je bilo zapovedano obriti se le v dveh slučajih: obriti se je moral vsak levit pri vstopu v duhovsko službo² in gobovi pri očiščevanju³ v znamenje, da ne smeta pred Gospodom imeti ničesar, kar bi spominjalo na prejšnjo nečistobo; na bradi se pa kaj lahko prime, kar ni čedno. Tako razlaga Bähr⁴. Hudodelcem se na jutrovem še dandanes v kazen in sramoto obrije brada; sužnji je že od nekdaj niso smeli nositi, ker niso bili prosti, tedaj niti pravi možje. Lepo vzrasla brada je bila posebno Judom dika lepega, prostega moža.

Brada je bila naravno, zunanje znamenje moštosti; vsakdo je hudo občutil, če mu niso pustili brade pri miru. Kdor je pri svoji bradi prisegel, je veljala ta prisega kakor pri možki, častni besedi dana obljuba. Brado komu blagosloviti, je pomenilo, mu kot možu vse dobro želeti. Kdor je možu častil brado, počastil⁵ je moža samega v njegovi moštosti.

V znamenje posebnega spoštovanja se na jutrovem pri vstopu gosta pokadi njegova brada, se z dišečo tekočino oblije ali celo poljubi⁶. Ne razžališ pa jutrovca hujše, nego če mu pljuneš na brado, jo onesnažiš ali puliš iz nje dlako. — Kadar so hoteli koga prav občutljivo osramotiti in globoko ponižati, so mu brado na pol ali do cela obrili. Hanon, kralj Amonijanov, je Davidovim služabnikom »obril polovico brade . . .«, in sv. pismo pristavlja: »grdo so bili možje (s tem) osramočeni, še celo domov niso smeli, dokler jim ni brada zopet zrastle«⁷. — Prerok Izaija govori o stiskah Judov pod Asirci, katere si je najel v pomoč Ahaz ter našteva med drugimi tudi to: »Gospod bo obril z najeto britvijo, ž njimi, ki so za reko (Evfrat), z asirskim kraljem Judom glavo in kocene na nogah in vso brado«⁸ t. j. razdejal bo njih deželo popolnoma in jo pred vsem svetom osramotil. Isti prerok opisuje grdo obnašanje Judov do Mesije ter navaja kot znak njegove nenavadne pokorščine tudi: »Svoja lica sem dal njim, ki so pulili«⁹ — brado, kar je bilo na jutrovem hudo zasramovanje.

¹ Gen. 41, 14. — ² Num. 8, 7: Radant omnes pilos carnis suae.

³ Lev. 14, 9. — ⁴ Symb. d. mos. Cult. II. 521.

⁵ II. Reg. 20, 9. — ⁶ Ib. 10, 14, 15. — ⁷ Is. 7, 20. — ⁸ Ib. 50, 6.

Kadar pa si jutrovcu sami pulijo, obrijejo ali celo zanemarijo brado, je to zunanje znamenje, da so hudo užaljeni ali da jih je zadela velika nesreča. Tako n. pr. Job¹. Ko so zarotniki preganjali Davida in je ljudstvo tarnalo po njem ter poslalo do njega poslanca, naj bi jih zopet vladal, tedaj je »tudi Mefiboset, sin Savlov, prišel doli kralju nasproti z neumitimi nogami in neobrito brado«². Drugje beremo o žalovanju zarad ženitev s ptujkami. »Ko sem to slišal, sem pretrgal svoj plašč in suknjo, sem si lase iz glave in brade pulil in žalosten sedel«³. Izaija grozi Moabljanom: »Moab tuli zavoljo Naba in Medabe (dvoje mest), vse njegove glave so plešaste, vsaka brada je obrita«⁴ — v znamenje hude žalosti. Možje iz Sihema, Sila in Samarije pridejo h Godoliji »z obrito brado in pretrganimi oblačili in nečedni«⁵ — v znamenje žalosti zavoljo pokončane domovine. V pismu do svojih rojakov v babilonski sužnosti opisuje Jeremija vraže, s katerimi so paganski duhovniki tolažili in častili malike (posebno Adonija zaradi njegove tragične smrti) ter navaja tudi to, da posedajo v templjih »z raztrganimi suknjami in z obritimi glavami in bradami«⁶. On prosi in roti judovske duhovnike, naj se tega nikar ne navadijo od malikovalcev, temveč naj ostanejo zvesti postavi Gospodovi. Gospod pa je bil že nekdanj prepovedal: »Las ne strižite na okroglo« (tako, da bi le na sredi šopek ostal, kar so delali neki arabski rodovi na čast maliku, katerega so Grki primerjali Bakku), »in ne brijte si brade«⁷.

Isto prepoved ponavlja Bog duhovnikom⁸ in nazarejcem⁹ z razločkom, da so se morali slednji (kakor gobovi) dvakrat obriti in ostriči¹⁰, ako so se onečistili (n. pr. z mrličem). Duhovniki se niso smeli niti zaradi žalovanja po kakem ranjkem obriti. Njim kakor tudi nazarejcem je pomenila rast lasij in brade moč in rast v dobrem in napredovanje v vseh čednostih.

Iz navedenih podatkov izvaja dr. Thalhoffer¹¹, da je naš Gospod — kakor tudi apostoli — kot jutrovec in zlasti kot Izraelec nosil brado. Lentulus piše istotako rimskemu starešinstvu o Zveličarju: »Njegova brada je gosta in krepka, po barvi jednaka lasem (zlatorumena), ne predolga, v sredi razdeljena«. S tem poročilom se ujemajo Abgarove slike¹².

¹ Job, 1, 20. — ² II. Reg. 19, 24. — ³ I. Esdr. 9, 3. — ⁴ Is. 15, 2.

⁵ Jer. 41, 5. — ⁶ Bar. 6, 30. — ⁷ Lev. 19, 27.

⁸ Lev. 21, 5. — ⁹ Num. 6, 5. — ¹⁰ Ibid. 9.

¹¹ »Über den Bart der Geistlichen«.

¹² Abgar, 14. knez osrenski, je baje poslal pismo Kristusu, proseč ga, naj ga pride ozdravit: bil je gobav. Kristus mu je [ali sam ali po Tomažu] odgovoril, da k njemu priti ne more, pač pa mu hoče poslati kakega apostola. Poslal (?) mu je i vtis svojega obraza, sliko, ki je prišla pozneje v Carigrad, odondot v Silvestrovo

Iz vseh teh označenih razmer bi se sklepalo, da so čislali brado tudi krščanski možje, posebno škofje in duhovniki, kot nasledniki in žive podobe Kristusove in jo povsod in vedno nosili. Temu ni bilo tako!

Kdor hoče rešiti svojo brado s tem, da se izgovarja na prva stoletja krščanstva, mu spodleti ta izgovor, kar spričuje usoda brade pri katoliških duhovnikih.

Apostoli so naročevali spreobrnjencem, naj ne spreminjajo v svoji zunanosti ničesar, kar bi novo vero smešilo ali dražilo nasprotnike. Mnogo učenjakov trdi, da se v prvi, najstarejši dobi krščanstva niti za božjo službo ni rabila posebna, ampak le navadna, vsakdanja obleka. Tem manj so se brigali takrat za brado: niti na misel jim ni prišlo, da bi zaradi nje kaj posebnega ukazali. Taka naredba bi se bila zdela vsakomur »*lex nova caeremonialis*«, pa bi tudi zaradi preganjanja kristjanov ne bila umestna, pač pa bi bila vernike izdajala nevernikom. Kdor je bil posebno goreč, je posnemal tudi v zunanosti svoje učnike, apostole, v znamenje spoštljivosti do duhovnih očetov. Pri vsem tem pa so bili v začetku krščanstva lajiki in kleriki gledé brade brez posebnih naročil.

Pred Kristusom so se brili Grki in Rimljani, jutrovci pa ne. Ob času Kristusovem in pozneje pa ni bilo posebne mode: vsak je ravnal po svojem okusu. To sklepa Thalhoffer iz podob rimskih cesarjev omenjene dobe. Od Konstantina Vel. do Karola Vel. imajo na slikah nekateri brado (najdaljšo Julijan odpadnik, Heraklij in Konstantin IV.) drugi ne; oblika brade je različna. Tudi med kristjani, niti med lajiki niti kleriki, ni bilo še določene postave o bradi. — Pisatelji iz prvih stoletij nam poročajo le malo o tej stvari.

Tertulijan smeši možke, ki so lišpali, gladili in mazilili lase in brado po žensko: »*proprias praestigias formae et hic sexus (virilis) agnoscit, barbam acrius caedere, intervellere*«¹. Ni mu ugajal, kdor si je prirezaval na posebne načine kras obraza. Navada je morala tedaj biti, da so nosili brado dolgo ali pa celo ne. Obveljalo bo menda prvo, ako razumemo Laktancija: »*ad cutem usque novacula vel catinensi pumice radere est effeminatorum vel cynaedorum, barbae enim ratio incredibile est, quantum conferat ad dignoscendam corporum maturitatem vel ad differentiam sexus vel ad decorem virilitatis et ro-*

---

cerkev v Rimu, po drugem sporočilu v Genovo; obe mesti se ponašata, da imata pravo sliko Zveličarjevo.

Opomba: Pristnost tega pisma in poročila jih zagovarja le malo (n. pr. Nirschl), večina učenjakov sodi drugače. Op. ur.

¹ De cultu femin.

boris. *Hircus barbae fiducia naturae etiam quodam instinctu ovibus sese et masculum femineo praeferens antecedit*¹.

Prvi kanon o bradi klerikov, ki je potrjen od cerkvene oblasti, najdemo še le na IV. cerkvenem zboru v Kartagi (l. 398.). Vsprejet je tudi v rimski cerkveni zakonik in veli: »clericus nec comam nutriat nec barbam»². Govori se tu le o dolgi ne o prizrežani bradi; ne zapoveduje se še s tem klerikom, da bi se brili. Drugi berejo v starih rokopisih isti kanon takole: »clericus nec comam nutriat nec barbam radat«. Taka razlika pa odvzame temu najstarejšemu kanonu skoraj vsak pomen, ker se glasi tako različno.

Iz besed sv. Jeronima sledi, da so nosili ob njegovem času menihi brado in lase, kakor so jim zrasli.

Rustiku se pritožuje o takih, ki se nosijo po zunanje celo meniško, pa le ne morejo pozabiti ženskih: »videas nonnullos accinctis renibus, pulla tunica, barba prolixa a mulieribus non posse discedere«. Drugje svari: »viros fuge, quibus feminei contra apostolum crines, hircorum barba, nudi in patientia frigoris pedes«. Hudo se loti Jovinijana, ki je bil menih (longobarbus), pa je zapustil samostan in postal klerik; grozi mu: »quamquam barbam raseris, inter hircos numeraberis« — na sodnji dan. Torej niso nosili kleriki rimske cerkve takrat več brade, vsaj dolge ne. — Iz besed sv. Avguština povzamemo, da so v njegovih krajih brado še precej gojili; izraža se o njej le pohvalno n. pr. »barba virtus ostenditur»³ — »barba significat fortes, iuvenes strenuos, impigros, alacres; ideo, quando tales describimus, barbatus homo est, dicimus»⁴, imenuje jo »virile ornamentum»⁵.

V prvi dobi srednjega veka se je v zahodni cerkvi izcimila — consuetudine an lege, ne more se natanko določiti — šega, da so kleriki brado brili ali vsaj prav kratko nosili. V starih listinah se niti ne govori o tem razločku. Kot vzrok te noše je veljal vzgled sv. Petra; o njem so goreči »rasi« trdili, da je on sam zapovedal, brado si »radere« ali vsaj »tondere«. Resnice na tem je menda le toliko: Neimenovan, jako star kronist opomni v svoji »compilatio chronologica« k l. 50 po Kr. sledeče: »Petrus a paganis captus et ad ludibrium Christianorum barba rarus et capite decalvatus et in gyrum attonsus, hoc deinceps ipse in mysterio in ecclesia fieri instituit«. Poznejši rodovi so to brali in začeli po Petrovem vzgledu lase v označeni obliki in brado do cela briti ali vsaj prav kratko. Tako kratko brado nahajamo navadno na slikah sv. Petra in najstarejših papežev, skoraj do konca IV. stoletja.

¹ De opific. Dei c. 7. — ² c. 5. X. III. 1. — ³ Com. in ps. 33, n. 4.

⁴ In ps. 132, n. 7. — ⁵ De civit. Dei l. XXII. c. 24.

Ni dolgo trajalo in obriti so hodili vsi kleriki, na glavi pa so nosili tonzuro Petrovo. To spričujejo izrazi v spisih č. Bede, zgodovinarja Amalarija, Rabana Mavra, ki navaja kot vzrok celo besede pri Ecehijelu¹, s katerimi se naroča preroku, naj si obrije lase in brado.

Do IX. stoletja se je ta noša udomačila. Kdor še o tem dvomi, naj posluša Focija, ki očita škofom zahodne cerkve: »quod clerici eorum barbas radere non abnuant«. Tako očitaje se je ponavljalo pri vsakem naslednjem verskem prepiru. Cerularij že ni rekel več »clerici« temveč kar »latini« barbam radunt. Kardinal Humbert, legat Leona IX. (1049—54), se pritožuje na carigrajskem dvoru: »Graeci, capillos capitis ac barbam nutrientes, eos qui comas tondent et secundum institutionem romanae ecclesiae barbas radunt, in communione non recipiunt«. Tu se naravnost omenja tonzura in nebradatost kot cerkvena naredba. Torej so bili kleriki zahodne cerkve gladko obriti, niso nosili več niti kratkih brk. Ko bi bili nosili vsaj kratke brke, bi jim Grki ne bili mogli toliko očitati. Zgodovina brade nas namreč uči, da tudi na vzhodu niso vselej niti vsi nosili dolgih brad. Grški cerkveni pisatelji so se spodtikali marveč nad tem, da so se Latinci brili popolnoma.

Vzhodni vpliv se je pokazal kmalu na sardinskem otoku. Tamošnji duhovniki so začeli brado gojiti. Odločno se jim je ustavil sv. Gregorij VII. (1073—85), ki je prisilil nadškofa Cagliarskega, da se je obril. Ravnal je strogo po določenih cerkvenih zborov v Bourges (leta 1031.) in v Cajazzo (na Neapolitanskem, l. 1050.). Tam se je bilo naročilo: »clerici tonsuram ecclesiasticam habeant, hoc est barbam rasam et coronam in capite« ter »semper coronas opertas habeant et barbam radant«.

Narodopisni ostanki iz X. stol. pričajo, da so takrat lajiki nosili po Angležkem, Francoskem, Nemškem pa tudi Laškem (od V. stol. sem, po vzgledu Longobardov) dolgo ali vsaj kratko brado. Potem takem so se ločili od njih kleriki v tem, da niso smeli nositi brad. Da je temu tako, naj nam spriča veronski škof Ratezij, ki očita nekaterim klerikom, da se le še zunanje — po tonzuri in razuri — ne pa več po duhu razlikujejo od posvetnjakov: »ad tantam impulit consuetudo impudentiam, ut solummodo barbirasio et vertice cum aliquantula vestium dissimilitudine distare eos videas a ritu laico«. — Ko so se zavračali na cerkv. zboru v Limoges (l. 1031.) napadi vzhodnih neprijateljev, se je naravnost povdarjalo in opravičevalo ravnanje zahodne cerkve glede brade s tem, da se razločujejo kleriki tudi na zunanje od lajkov. Na cerkvenem zboru v Toulouse (l. 1119.) se je izobčil

¹ Ezech. 5, 1.

»Voditelj« I.

klerik, »qui tamquam laicus comam barbamque nutrierit«. Aleksander III. (1159—81.) naroča: »clerici, qui comam nutriunt et barbam, etiam inviti a suis Archidiaconis tondeantur«. Poslednje naročilo se bere tudi v cerkvenem zakoniku¹.

Irenaeus.

(Konec prihodnjič.)

B.

Priprave za biblične katekeze.

38. Zlato tele.

I. Uvod. Katero slabo lastnost Izraelcev sem zadnjič posebno grajal? Kateri mi vé povedati? Da, omahljivost in nestalnost je bila njih posebno velika slabost, o kateri se bomo še posebej prepričali v današnjem nauku.

II. Pripovedovanje: *a)* Mojzes je bil 40 dni na gori; Bog mu da dve kameniti tabli z zapovedmi; *b)* ljudstvo malikuje; *c)* Mojzsova sveta jeza; *d)* Bog odpusti ljudstvu in Mojzesu vnovič zapiše zapovedi na dve kameniti plošči.

III. Pojašnjevanje: *a)* »Ostane 40 dni in 40 noči«. Pristaviti vam moram še znamenito sporočilo sv. pisma, da je bil Mojzes ves ta čas brez jedi in pijače. To je bil zares nenavaden, čudežen post. — »Ter se pogovarja z Bogom«. Bog mu je naročil še mnogo reči za izraelsko ljudstvo, zlasti v službi božji, kar se bomo učili v št. 39. in 40. — »Kameniti tabli« = kameniti plošči. Imenitne reči, ki imajo trajno veljavo, se morajo napisati na trden papir (pergament). Zapovedi božje, takorekoč listina božje zaveze, so za vse čase in vse človeštvo ter odločilne tudi za večnost, so se morale zapisati neizbrisno. Na prvi plošči so bile zapisane tri prve zapovedi, ki nas učijo dolžnosti do Boga; na drugi pa onih sedem, ki obsegajo dolžnosti do nas samih in do bližnjika.

b) »Naredi nam bogov... Mojzesu.« Ali se vam ne zdi ta zahteva zelo neumno sestavljena? Kako nerodno je povedan vzrok, zakaj da bi radi malikovali! Ali res zato, ker ne vejo, kaj se je prigodilo Mojzesu, naj bi bili opravičeni, da malikujejo!? Vidi se takoj, da je bilo to le pretveza, prazen izgovor. Pravi vzrok je bil, kakor pri malikovalcih sploh, sprijenost srca, nezmernost, razbrzdano in nečistost. Saj se je to takoj pokazalo, ko so začeli malikovati: okoli teleta so jeli in pili, igrali in plesali kakor pagani! — »Da bi Izraelce odvrnil...« Mislil je namreč, da se bodo rajši

¹ c. 7. X. III. 1.

odrekli svoji želji po malikovanju, kakor pa bi se ločili od dragocenega lepotečja (ki so ga dobili pred odhodom od Egipčanov). Hotel je eno strast zamenjati z drugo; pa se mu ni posrečilo. — »Iz uhanov ulije tele in napravi oltar pred njim.« (Tiskovna pomota: »otlar«.) Egipčani so po božje častili vola Apisa, ki je bil črne barve z belim čelom in belo liso na hrbtu. Ni smel živeti več kot 25 let; če ni poprej poginil, so ga z veliko svečanostjo — utopili, potlej pa s tužno skrbjo iskali drugega itd. Zato je Aron ulil tele, da bi posnemali malikovalske Egipčane. Nekateri razlagalci menijo, da ni bilo vse tele iz zlata, marveč notranji del iz lesa, nazunaj pa obito in zalito z ulitimi zlatimi ploščami.

c) »Zažene tabli na tla, da se razdrobita.« Ker so Izraelci prelomili zavezo, naj se uniči tudi listina te zaveze. — »Sežge ga in stere v prah.« Kar je bilo lesenega, je sežgal (glej prejšno razlago), kar je bilo zatega, je razdrobil (dal razbiti in izpiliti). — »In ga (prah) strese v vodo.« Sv. pismo še pristavi, da je dal to z zlatim prahom pretreseno vodo piti Izraelcem, češ, naj bi tako izprevideli, kako ničevno je bilo to — kar so častili. — »Levijeve sinovi« = moške iz Levijevega rodu, ki se je bil najmanj udeležil malikovanja.

d) »Lesketal se mu je obraz.« Bog je hotel, naj se Mojzesoova srčna svetost razodene tudi po zunanje. Zopet se je namreč postil in molil 40 dni in 40 noči. Tako blaži in lepša post in molitev človeško srce! Na sliki spoznamo Mojzesa na tem, da se mu na glavi žarita dva šopa žarkov.

IV. Razlaga. 1. Božje usmiljenje. Izraelsko ljudstvo se je zelo pregrešilo z malikovanjem in vendar mu je Bog odpustil na Mojzesovo priprošnjo. (Vpr. 56.) Odpusti pa le skesanim grešnikom, ki imajo res voljo se poboljšati. Trdovratni Izraelci, ki so še potlej nadaljevali malikovanje, ko se je bil že vrnil Mojzes, so bili brez usmiljenja pomorjeni.

2. Posvetno uživanje je povod mnogim grehom ter dovede slednjič do nevere in brezboštva.

3. Strah pred ljudmi. S katerim ptujim grehom se je pregrešil Aron? (Vpr. 792.) Katere poglavitne čednosti ni imel? (Vpr. 815.)

4. Sveta jeza. Zakaj ni bila Mojzesova jeza pregrešna? (Vzrok je bil opravičen, namreč gorečnost za čast božjo in dušni prid ljudstva.) Kdor resnično Boga ljubi, ne more mirno gledati, ko drugi žalijo Boga; in kdor odkritosrčno ljubi bližnjika, mu je hudo, če ga vidi na potu v časno in večno pogubo.

5. Molitev: a) Priprošnja za grešnika je Bogu močno všeč, kakor vidimo iz tega, da je Bog na Mojzesovo priprošnjo ljudstvu odpustil tako velik greh. (Vpr. 279). — b) Molitev je izvrsten po-

moček za blaženje in posvečenje srca. Po goreči molitvi in pobožnem premišljevanju so se posvečevali svetniki stare in nove zaveze. (Vpr. 262.)

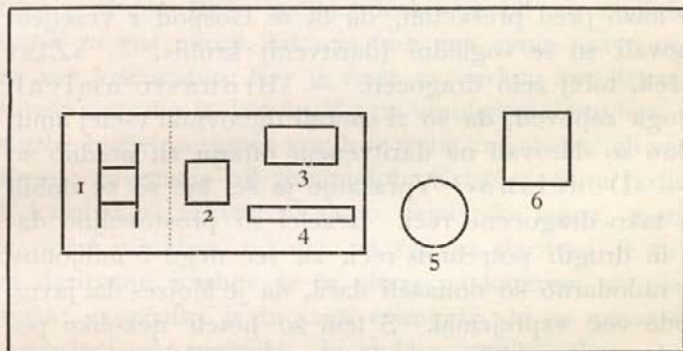
6. Mojzes je bil 8. predpoda Jezusa Kristusa: 1. Mojzes je srednik Stare zaveze — Kristus je ustanovnik Nove zaveze; 2. Mojzesa je bil egiptovski kralj obsodil v smrt, pa je bil čudovito rešen — Jezusa je Herod preganjal itd.; 3. Mojzes je zapustil častni blišč kraljevega dvora, da bi pomagal svojim stiskanim bratom, — Kr. je zapustil nebeško veličastvo svojega nebeškega Očeta, prišel na zemljo, da bi človeštvu pomagal s svojim odrešenjem; 4. Mojzes se je pripravil v puščavi za svoj poklic in se je postil 40 dni, predno je ljudstvu izročil Gospodovo postavo, — Kr. je bil do tridesetega leta v nepoznani samoti in se je 40 dni postil, predno je začel očitno učiti, oznanjati postavo nove zaveze; 5. M. je rešil ljudstvo iz Egipta in peljal v obljubljeni deželo, — Kr. je rešil človeštvo iz satanove sužnosti in nam je voditelj v nebeško domovino; 6. M. se je izkazal s čudeži, da ga je Bog poslal, — Kr. je s premnogimi čudeži dokazal, da je Sin božji, pravi živi Bog; 7. M. se je vrnil z gore z žarečim bliščem okrog glave, — Kr. je bil na gori Tabor nebeško spremenjen, prikazala sta se mu tudi Mojzes in Elija; 8. M. je bil srednik med Bogom in ljudstvom, — Kr. je bil na križu in je vekomaj v nebesih naš Priprošnjik pri nebeškem Očetu; 9. M. je bil postavodajalec in je oznanjeval božjo besedo, — Kr. je najvišji postavodajalec in je sam večna beseda, ki se je včlovečila.

V. Uporaba. Nehvaležnost. (Za srce). Vsak greh je že sam ob sebi studen in ima še kako posebno zlobnost v sebi: drugačno n. pr. skopost, drugačno nezmernost, krivičnost, nečistost itd. V eni reči so si pa vsi grehi enaki, eno lastnost imajo vsi skupno: nehvaležnost. Na vprašanje: »Kaj je greh?« bi lahko na kratko odgovorili: Greh je nehvaležnost. Le pomislite, kaj je bil prvi greh, greh v nebesih? Bog je angelom podaril toliko prednosti, toliko milosti, a s temi še niso bili zadovoljni, hoteli so biti več, kakor Bog — ti črni nehvaležniki! Kaj je bil drugi greh, greh v rajju? ali ne zopet grda nehvaležnost? Na ponudbo sta imela Adam in Eva v vsej obilici vseh rajskih dobrot, katerihkoli si je pozelelo srce. Pa nehvaležna za vse drugo, sta roko stegnili po tem, kar je bilo prepovedano. Bog jima je bil odmenil neizmerno prednost, da sta bila tudi po telesu neumrljiva, in jima je povedal dovolj jasno, da bosta izgubila ta neprecenljivi dar, če grešita, in da bosta umrla, pa sta vendar nehvaležno odklonila življenje in si izvolila smrt. Ali pogledajte Izraelce! Sami so lahko videli, kolika dobrota in prednost jim je to, da si jih je Bog edine izmed vseh narodov odbral za svoje posebno izvoljeno ljudstvo, pa

nehvaležni preslepljenci zavržejo to srečo in zahtevajo bogov, katere naj jim Aron še le naredi! Vse čudeže in dobrote, katere jim je Bog skazoval po izhodu iz Egipta, so pozabili; tudi Mojzesa so pozabili, kolika nehvaležnost! In Aron, kako nehvaležno poplačuje tudi on čast in zaupanje, ko mu je vendar Bog sam izročil voditeljstvo, ker njegov brat ni bil dovolj zgovoren! (Kako pa si bil ti že nehvaležen svojemu predobrotljivemu Bogu? ... Prim. »Dobra spoved«, str. 27 id.)

39. Sveti šotor.

To (in morda tudi nastopno) številko bi kazalo nekoliko drugače obravnavati, kakor prave zgodbe. Ako ni pri rokah kake večje slike o tem predmetu, naj si katehet pomaga z risanjem: ali tako, da že pred uro načrta obris na šolsko tablo; ali pa sproti riše, ko pripoveduje. Najprej naj naredi pravokotnik tako, da se lahko razdeli v kvadrate; en kvadrat naj oddeli za »presveto«, onadva za »sveto«. Takoj tudi opiše, kako je bilo to narejeno: »Iz desek dragega lesa...« To naj ponovi z učenci. Potlej naj našteje, kaj je bilo v vsakem oddelku, ter nariše s preprostimi potezami. Nazadnje pa še naredi naokrog »dvor« za ljudi in, kar je bilo v tem prostoru. Nekako tako-le:

Razmerje: Dvor je 100 komolcev dolg in 50 širok, prostor pred svetiščem je 50 komolcev — polovica.

1. Škrinja zaveze; 2. kadilni oltar; 3. miza za kruhe in vino;
4. zlati svečnik; 5. umivalnica; 6. daritveni oltar.

I. Uvod. (Prvi odstavek iz knjige.) Izraelci do sedaj niso imeli posebnega svetišča, v katerem bi bili Boga častili, in tudi posebnega duhovništva ne. Njih pobožni očaki so Bogu darovali sedaj na tem mestu, sedaj na onem. Pozneje so starejšine posameznih družin opravljali duhovska opravila. Sedaj je pa imelo to biti drugače. Po božjem povelju je Mojzes dal narediti poseben šotor, ki se imenuje sveti šotor; določil je, kdaj, kje in kako se bode darovalo, in postavil je posebno duhovenstvo. Danes se bomo učili samo o svetem šotoru.

II. Pripovedovanje. Danes pa kar takoj odprite knjige. Poglejte sliko na str. 51. Kaj vidite v sredi? V sredi proti zadnjemu koncu je nizko podolgasto poslopjče. To poslopjče je sveti šotor; zagrjeni

prostor na okrog je dvor za ljudstvo. Le pazite, vam bom naredil na tablo obris, enako kakor ste že sami delali obris šole, domače hiše itd. (Dalje kakor v opomnji; pridene se še konec o maziljenju. Potem se bere in pojašnjuje.)

III. Pojašnjevanje. «Razložen». Paziti je na naglas: razložen, ne: razložén t. j. tak, ki se da razložiti v posamezne dele in zopet sestaviti, da ga je bilo mogoče prepeljavati ob selitvah. — »Trideset komolcev...« Koliko je to po naši meri? (Gl. št. 7. III, b.) — »Potem jih je ogrnil s čveterimi pregrinjali«, t. j. streha, ki je bila podprta s temi deskami, je bila narejena iz čveterih, (dveh tkanih in dveh kožnatih) pregrinjal, ki so pokrivala tudi stene, deloma skoro do tal. Ob sobotah in praznikih so menda odstranjali gornja zagrinjala, da se je šotor videl tudi v svoji zunanji lepoti. — V škrinjo je dejal...« Pristaviti je še, da je dejal v njo tudi mane in Aro-novo palico, tako slavno po božjih čudežih. — »Za dvanajst kruhov«. To je bila vedna daritev dvanajsterih rodov. Ti kruhi so se menjavali vsako soboto z novimi in (po šest in šest na enem ploščku) postavljali na zlato mizo pred presvetim, da bi se Gospod z veseljem oziral nanje. Imenovali so se »ogledni (daritveni) kruhi«. — »Zlat svečnik« 45 *ky* težek, torej zelo dragocen. — »Bronasto umivalnico«. Bila je stroga zapoved, da so si morali duhovniki vselej umiti roke in noge, predno so darovali na daritvenem oltarju ali predno so stopili v svetišče. — »Dodelano«. Vprašanje je še, kje so se dobili potrebni stroški za tako dragocene reči. Izraelci so prostovoljno darovali zlata, srebra in drugih potrebnih reči, za več nego 5 milijonov kron, in sicer tako radodarno so donašali daril, da je Mojzes dal javno oznaniti, da ne bode več vzprejemal. S tem so hoteli nekoliko popraviti svojo pregreho, ker so bili poprej tako darežljivi za mališko tele.

IV. Razlaga. Trojen pomen sv. šotora: a) Navadni pomen. Bilo je to svetišče z vsemi lepimi in dragocenimi napravami jako primerno za javno službo božjo; ker je bilo razložno, so ga lahko prepeljali, kadar so dalje potovali po puščavi.

b) Simbolični pomen. Razne reči tega svetišča so imela še poseben vzpodbuden namen in so močno nagibale Izraelce k pobožnosti in lepemu vedenju. Presveto, tako skrivnosten prostor s slikama kerubov in oblakom nad škrinjo zaveze, je spominjalo Izraelce, da je Bog najsvetejši vedno med njimi. — Kar je bilo v škrinji zaveze, jih je spominjalo dobrot, katere jim je bil Bog že dodelil in katere jim je še delil. Te dobrote so bile: čudežno rešenje iz Egipta, Božje zapovedi, zapisane na kamenitih ploščah, ter milostno vod-

stvo in spremstvo po puščavi, na kar jih je opozarjala Aronova palica; ljubeznivo in očetovsko oskrbljevanje, kar je vedno svedočila posodica z mano. — Kerubina sta jih spominjala na izgubljeni raj in opominjala, naj Boga molijo in mu zvesto služijo kakor angeli. — Zlati svečnik, na katerem so morale vedno luči goreti, je bil podoba vere v pravega Boga in je opominjal Izraelce, naj živé po tej veri. — Umivalnica jih je spominjala na to, da je treba s čistim srcem se bližati Bogu in biti pri službi božji. — Kakor se je iznad kadilnega oltarja vzdigovala proti nebu prijetna vonjava, tako naj bi tudi Izraelci pogosto svoja srca povzdigovali k Bogu v pobožni molitvi. — Daritveni kruhi so bili Izraelcem veden opomin hvaležnosti do Boga, od katerega prihaja vse dobro za dušo in telo. — Pregrinjalo pred »presvetim«, je naznanjalo, da so bila vrata v nebesa še zaprta.

c) *Predpodobenski pomen.* »Šotor je predpodoba sedanjega (krščanskega) časa«, piše sv. apostol Pavel (Hebr. 9, 9), torej predpodoba svete katoliške cerkve v obojnem pomenu: kot družbe in svetega poslopja (hiše božje). Kakor je bil en sam šotor in ista služba božja za ves narod, tako je tudi ena sama prava cerkev v novi zavezi za vse krščanstvo. Ker je naša sv. cerkev katoliška, t. j. vesoljna, torej za vse narode, je kot družba po vesoljnem svetu ista, a za obhajanje iste službe božje po raznih krajih je treba več svetišč ali cerkvá. — Oblak nad škrinjo zaveze je bil predpodoba Kristusa, Sinu božjega, v tabernaklu. V katoliških cerkvah ni samo zemeljska mana, marveč »živi kruh, ki je prišel iz nebes«; »oltar za žgavne daritve« je tu sveti križ; »miza za daritvene kruhe« je tu oltar, na katerem se vsak dan daruje sv. maša; »svečnik« je tu sveti evangelij, ki se oznanja in razlaga; sedmero luči na svečniku, je sedem svetih zakramentov, ki ogrevajo z ognjem nebeške milosti srca človeška; »umivalnica« je tu krstni kamen (ali: spovednica), kjer se očiščujejo in posvečujejo naša srca. (Tudi blagoslovljena voda v škropilnem kamenu, ako jo pobožno rabimo, nas očiščuje malih grehov.) Iz tega je pa tudi razvidno, koliko so svetejše naše cerkve — celo najrevnejše vaške cerkve — kakor pa je bilo svetišče stare zaveze, osobito radi tega, ker v presv. Rešnjem Telesu Jezus vedno med nami biva, nas blagoslavlja, se za nas daruje ter nam je najslajša dušna mana.

»Škrinja zaveze« se imenuje tudi »škrinja miru in sprave«. S tem naslovom častimo in kličemo Marijo v lavretanskih litanijah, ker je rodila Jezusa, ki je srednik nove zaveze. Kadar so šli Izraelci v boj, so jemali s seboj škrinjo zaveze ter zmagovali ž njo. Z Marijino pomočjo tudi mi zmagujemo v boju zoper vse skušnjave. K njej se zatekamo v potrebah.

V. Uporaba. 1. Vse naprave v cerkvi naj ti bodo častitljive; večkrat pomisli njih pomen, da te bodo navdajale s spoštovanjem in navajale h goreči pobožnosti. (Naj se zopet naštejejo najiminitnejše.)

2. Izraelci so bili tako radodarni, ko je Mojzes napravljaval svetišče Gospodu; tudi mi moramo biti vneti za lepoto hiše božje. Tudi majhen dar bo Bogu všeč, kakor dar one vdove, ki jo je Jezus sam pohvalil... (Ničesar ne ponesnažiti po tleh, po stenah...)

40. Vnanja služba božja.

I. Uvod. Bog je bil na gori tudi naročil Mojzesu, kako naj uredi službo božjo: daritve, praznike, duhovenstvo. To troje pride danes na vrsto. Učili se bomo najprej A. o daritvah, potlej B. o praznikih in C. o judovskem duhovenstvu.

II. Pripovedovanje. A. Izraelci so jako veliko darovali Bogu. Nauk o teh daritvah stare zaveze si boste najlažje zapomnili, ako si odgovorimo na vprašanje: 1. kdaj? 2. kaj? 3. zakaj in 4. kako? se je darovalo. — Ad 1. Izraelci so darovali vsak dan zjutraj in zvečer; vsako soboto še enkrat toliko; prvi dan vsakega meseca, vsakega leta in še o posebnih praznikih so pridevali navadnim daritvam še druge daritve. Te daritve so bile redne za vse ljudstvo; izredno je pa daroval posamezen Izraelec o raznih prilikah. — Ad 2. Daritve so bile krvave in nekrvave. Za krvave so jemali: goveda, ovce, jagnjeta, koze in golobe, ki so se zato imenovali tudi čiste živali (moralne so biti brezmadežne); za nekrvave pa so jemali: žita, moke, kruha, vina, olja, soli in kadila. — Ad 3. Gledé na namen, zakaj se je darovalo, razločujemo: a) žgavne, b) spravne in c) mirovne daritve, ki so ali zahvalne ali pa prosilne. (V počeščenje božje so bile žgavne daritve, za grehe in zadolženja so darovali spravne daritve; mirovne daritve pa so kazale prijateljsko zvezo z Bogom in so se darovale ali v zahvalo za prejete dobrote ali pa kot prošnja novih dobrot.) — Ad 4. Pri žgavnih daritvah se je vse sežgalo; pri spravnih se je sežgala le mastnina, mesnino pa so dobili duhovniki; pri mirovnih daritvah se je mastnina tudi sežgala, mesnina pa se je razdelila med duhovnike in darovalca, ki je daritveno gostijo napravil zase in za svojo družino¹.

¹ V pregledu (morda na šolski tabli):

1. Kdaj? a) vsak dan, b) vsak teden (v soboto), c) vsak mesec (prvi dan), d) vsako leto (prvi dan), e) v praznikih.

2. Kaj? a) krvave, } jedne,
b) nekrvave, } pitne.

3. Zakaj? a) žgavne, } zahvalne,
b) spravne, } prosilne.
c) mirovne, }

III. Pojašnjevanje. Prvi oddelek se čita iz knjige ter izpraševaje izpopolni po navodu sub II.

Pripovedovanje. B. a) Trije glavni prazniki; b) dan sprave.

Pojašnjevanje. »Praznike Gospodove«, t. j. tri poglavitne praznike, ko so morali vsi možki (od 12. leta dalje) bližati se svetišču Gospodovemu, t. j. svetemu šotoru in potlej v templu. Otroci, starci, ženske niso bili dolžni, a smeli so prihajati prostovoljno. — »Opresni kruh« — kakšen je? — »Praznik postave«, obletnica tistega veličastnega dne, ko jim je bil Bog tako slovesno dal svoje zapovedi na Sinajski gori. — »Ko spravite vse pridelke« — v jeseni. — »Praznik šotorov« je trajal sedem dnij in je bil najveselejši. — »Dan sprave« se je obhajal pet dnij pred praznikom šotorov. — »Ta dan delaj to pokoro«. Ta dan so se morali vsi (razun otrok in bolnikov) ostro postiti ves dan, torej niso smeli ničesar jesti do solnčnega zahoda. Tudi so morali veliko moliti, obtoževati se grehov in goreče prositi božje milosti. — »Goveda« (junec) in »kozlič« sta se morala sežgati zunaj šotorišča. Ko je prišel veliki duhovnik nazaj iz »presvetega«, je roko položil še na drugega kozliča, češ, da nanj položi grehe ljudstva, in potlej ga je izročil možu, ki ga je odvedel v puščavo, da je tam poginil.

Morda kaže tu še pristaviti, da so Izraelci še posebej praznovali vsako sedmo leto kot sobotno leto, in vsako petdeseto leto kot jubilejno leto. Sobotno leto (leto počitka) niso smeli obdelovati polja in kar je samo zrastle, je bila občna lastnina, zlasti ubožcev in popotnikov. Slično se je obhajalo jubilejno leto; poleg tega, kar je že zapovedovalo sobotno leto, so se morali izraelski sužnjiki oprostiti, prodano zemljišče se je moralo brezplačno vrniti poprejšnjemu lastniku ali njegovim dedičem. To je imelo opomniti Izraelce, da je Bog lastnik vse dežele, oni pa le najemniki, in da ne smejo preveč navezovati srca na posvetno imetje ter tudi ne pustiti, da bi kateri rod preveč ubožal.

Pripovedovanje. C. Veliki duhovnik, duhovniki in leviti.

Pojašnjevanje. »Iz rodu Levijevega«. Po številu in imenih Jakobovih sinov se je vse Izraelsko ljudstvo delilo v dvanajst rodov. Eden izmed njih je bil Levijev rod, iz katerega sta bila Mojzes in Aron. — »Sveta oblačila«. Naštevaje naj se olajša s podobo, kakor knjiga omenja pod črto. Pod tu naštetimi oblačili je imel do tal segajočo platneno srajco z lepim pasom, kakor drugi duhovniki. — »Ko so bili njegovi sinovi in leviti posvečeni«. Duhovnike je

---

4. Kako? a) pri žgavnih se vse sežge; b) pri spravnih sežge se mastnina, mesnino dobé duhovniki; c) pri mirovnih sežge se mastnina, mesnino dobé duhovniki in darilec.

mazilil z oljem (pa ne izlil olja na nje), leviti pa so se morali umiti in so bili poškropljeni z očiščevalno vodo in izročeni Gospodu v last. Pozneje je bil prvorojenec Aronove rodbine vselej veliki duhovnik, drugi sinovi pa duhovniki; sinovi drugih družin iz Levijevega rodu so bili pomočniki pri službi božji ali leviti.

IV. Razlaga. 1. Daritev je najpopolnejše počesčenje neskončno veličastnega Boga. Ob tem darovalec spozna, da vse, kar je in kar ima, je od Boga; ker mu pa ne more vsega dati, odbere najboljše in najpopolnejše, da mu daruje, t. j. njemu v čast ukonča, da neha biti človeška last. Žival se zakolje in sežge (vsaj deloma) vino se razlije, kadilo zažge itd. (Vpr. 590). Poseben pomen so imele spravne daritve. Darovalec je hotel naznaniti: Prav za prav sem jaz zaslužil smrt s svojimi grehi; ker pa ti, neskončno usmiljeni Bog, ne zahtevaš še moje smrti, ti darujem življenje tega-le jagnjeta itd. Seveda živalska kri (daritev živalskega življenja) ni imela sama ob sebi spravne moči, t. j. ni mogla pridobiti odpuščanja in milosti. To moč je imela le z ozirom na prihodnjega Odrešenika. Le če je grešnik veroval v obljubljenega Odrešenika in v zaupanju vanj obžaloval svoje grehe, mogel je res dobiti milost božjo.

Torej je pravi pomen daritev stare zaveze le v tem, ker so bile predpodoba prečiste in odrešilne daritve Jezusa Kristusa. Krvave daritve so bile predpodoba krvave Kristusove daritve na križu, nekrvave predpodoba sv. maše in gostije pri daritvah so bile predpodoba sv. obhajila. Zato so morale biti te daritve brezmadežne. — Odkar pa se je Jezus daroval na sv. križu in se vsak dan daruje pri sv. maši, so brez pomena vse daritve stare zaveze, torej so vse prenehale (Vpr. 592, 593.)

2. Judovski prazniki so bili predpodoba naših praznikov. *a)* Bili so trije poglobitni prazniki (praznik sprave ni bil prav za prav praznik, marveč le dan pokore in molitve); tudi v novi zavezi so trije poglobitni prazniki Gospodovi. Velikonočni in binkoštni praznik sta imela pri judih, kakor že znano, nekatere sličnosti s praznikoma istega imena v novi zavezi (katere?). Praznik šotorov pa je lepa predpodoba našega veselega praznika presv. Rešnjega Telesa, ki se tudi slovesno obhaja pod milim nebom in nas živo spominja, kako je Jezus Kristus naš predobrotljivi voditelj skozi puščavo zemeljskega življenja. Praznik sprave pa je bil predpodoba našega velikega petka.

b) Judovski prazniki so bili judom posebni dnevi zahvale za največje dobrote in milosti, katere je bil Bog izkazal izraelskemu ljudstvu; ob enem so pa morali te dni Izraelci skupno in slovesnejše Boga častiti nego druge dni; sličen namen imajo tudi prazniki nove zaveze. (Vpr. 485.)

3. Tudi judovska duhovščina je nekako predpodoba katoliške duhovščine. Veliki duhovnik je bil božji namestnik na zemlji, duhovni poglavar judovskega ljudstva in njega srednik pri Bogu. Duhovniki so opravljali vsakdanje daritve v dvoru in svetišču, skrbeli za luči na zlatem svečniku ter blagoslavljali zbrano ljudstvo pred svetiščem. Leviti so duhovnikom pomagali pri svetem opravilu, stražili sveti šotor, prenašali svete posode in dele šotora (razun škrinj zaveze), kadar so se Izraelci dalje pomikali itd. V novi zavezi so: papež, škofje in mašniki, njih pomočniki.

V. Uporaba. Lepota službe božje. (**Za srce.**) No danes vam pa moram zopet pohvaliti Izraelce. Vem, da so se vam bili že precej zamerili, najprej, ker so godrnjali zoper Mojzesa in Arona, potlej pa še posebej zato, ker so malikovali. A sedaj so se pa pošteno trudili, da bi popravili svojo napako. (Mnogo najslabših je bilo že itak pomorjenih.) Ni se jim škoda zdelo ne zlata, ne srebra, ne drugih dragocenosti, da bi le kar moč lepo in veličastno mogli opravljati javno službo božjo. Rad bi bil navzoč v onem slovesnem trenutju, ko so se Izraelci prvokrat zbrali k službi božji v tem krasnem svetišču, ko je duhovščina v tako lepi opravi z resnobno pobožnostjo opravljala službo božjo, ko je ljudstvo z ginjenim srcem se udeleževalo tako pomenljivih obredov! Kako bi bilo lepo! — Vendar, otroci, ni nam treba zavidati Izraelcev, — stokrat lepši in veličastnejši so naši katoliški prazniki; brez primere imenitnejša je služba božja v naših katoliških cerkvah; ne dá se primerjati čast in oblast naše katoliške duhovščine s častjo izraelskega svečeništva. Niso bili še tako srečni, da bi imeli Sinu božjega med seboj v presv. Rešnjem Telesu; njih duhovniki niso imeli oblasti grehe odpuščati; ni še bilo premilih Marijinih praznikov in tako vzpodbudnih praznikov svetniških; niso imeli tako ganljivih šeg in svečanosti itd., kakor nam tako radodarno ponuja in daje sv. katoliška cerkev. Oj, kako bi bilo to vendar žalostno in sramotno za nas, ko bi bili pri službi božji razmišljeni, mlačni, mrzli! — Ko bi se nič ne veselili, kadar nam zvonovi tako milo lepo oznanjajo svete praznike, že poprejšnji dan in potlej zjutraj na vse zgodaj...! Ko bi ne spoštovali katoliških duhovnikov, ki so namestniki božji!... (Skupno kesanje in skupna prošnja za odpuščenje radi vseh grehov in napak, katere so morda otroci že storili v tem oziru.) *A. Kržič.*

(Dalje prihodnjič.)

C.

Učna metoda v Jezusovem pogovoru s Samaričanko. Ni še dovolj, da kmet orje in dela, mnogo je tudi odvisno od tega, kako obdeluje polje. Tako tudi ni zadosti, da duhovnik uči, k uspešnemu

delovanju pripomore zelo mnogo, kako uči, po kakšni metodi razlaga svete resnice, bodi v šoli, bodisi na prižnici.

Svetni učitelji opirajo svojo metodo na veljavne avtoritete. Na te se sklicujejo. Duhovniki imajo mnogo, tisoč in tisočkrat boljše zaslonbo za svojo metodo. V svoji metodi se morejo naslanjati na Boga samega, na Jezusa Kristusa, učenika vseh učencikov. Metoda, katero je imel naš Gospod, presega vse metode.

Da se te metode naučiš, poslušaj Gospoda, kako uči, kako se razgovarja o vzvišenih nebeških resnicah s tem in onim.

Osebe, ki jih poučuje Gospod, so uprav tipične. Gospod gotovo ni izvolil brez vzroka ravno teh oseb, da se je z njimi razgovarjal o vzvišenih nebeških resnicah. Značilne osebe, ki so orisane v evangelijih, srečavamo v praktičnem življenju skoro vsak dan tudi mi in smo z njimi v dotiki. Učimo jih nebeških resnic, istih resnic, katere je učil Jezus sam. Način, kako jih je on učil, bo tudi za nas merodajen.

O vseh teh tipičnih osebah nisem namenjen tukaj pisati. Samo o eni bi rad zapisal nekaj misli kot prinos k metodi v poučevanju v verskih resnicah. O tej pa za to, ker ogromna večina ljudi, na katere se razteza naš delokrog, ima v njej svoj tip.

To so ljudje, kateri še nekaj vedo o verskih resnicah, pa veliko ne. V mislih imam priprosto ljudstvo na deželi. Njihovo umstveno stran nadkriljuje srce. Lahko jih označim tako-le: srca imajo več kakor pameti. Te besede izražajo: za dobro in vzvišeno in sveto so dovzetni, za to so hitro navdušeni, če tudi vsega ne umevajo, kakor bi bilo treba.

Teh značilnih potez, ali jih ne nosi Samaričanka, s katero se je razgovarjal naš Gospod ob Jakobovem studencu? Vtisek, katerega nareja njen značaj, je: srce dovzetno za svete reči, um pa precej omejen. Kako jo je učil Gospod? Pogovor z njo se suče o najvzvišenejših skrivnostih naše svete vere, namreč: o Jezusu odrešeniku, ustanovitelju jedino pravega bogočastja.

Cela situacija v tem razgovoru je dovolj znana (Jan. 4, 5—26). Zato začenjam takoj z analizo razgovora samega.

Za uvod rabi Gospod okoliščino, katera je bila pač v stanu vzbuditi pozornost Samaričanke. Da jo Gospod, katerega spozna za Juda, prosi vode, to ne gre skupaj z njenim naziranjem o Judih. Znano je, kakšno je bilo razmerje med Judi in Samaričani. Od Juda kaj takega ne pričakuje. To je za njo nenavadno. Zato se čudi. Kako je pač umel Gospod vzbuditi pozornost Samaričanke na sebe! Za duhovnika učitelja je tukaj izraženo imenitno pravilo: pripravljaj svoje poslušalce na predmet, katerega jih hočeš učiti, vzbujaj njih pozornost z nečim, kar je z edne strani navadno, dovolj znano, če mogoče poslušalcem

vsakdanje (vodnjak, voda Samaričanki), z druge pa neposredno v zvezi s predmetom samim (vodnjak, studenec naravne vode, Jezus, temelj pravega bogočastja, studenec nebeške vode, milosti), da omeniš okolnost, ki daje navadnemu značaj nenavadnega (Jezusova prošnja za vodo).

Pozornost Samaričanke je že vzbujena. Nadaljni razgovor stori, da pozornost raste in pa, da se vzbuja spoštovanje do Jezusa (takoј nagovori Gospoda z »Gospod«) ter zanimanje za njega in za njegov dar. (»Ti nimaš posode, da bi zajemal. Od kod imaš živo vodo? Ako bi hotel to izpolniti, bi moral biti več kakor naš očak Jakob. Ta je moral kopati, je moral imeti posodo, da je zajemal vodo za sebe in svoje črede iz njega.«.)

Drugo pravilo za duhovnika učitelja: Da se obvarujejo poslušalci nespoštljivih misli, katere je v stanu vsled popačenosti človeške narave po izvirnem grehu vzbuditi še tako nedolžna stvar, moraš jih takoj v začetku napolniti s spoštovanjem do svojega predmeta. To je negativna stran tvojega nadaljnega dela, pozitivna pa: da se pozornost stopnjuje v zanimanje, kot neobhodno potrebno dispozicijo za vzbujanje hrepenenja, želj, za nagibanje volje.

Zanimanje Samaričanke porabi Gospod, da ji vzbudi hrepenenje po daru v nadaljnem razgovoru. (»Daj mi vodo, da me ne žeja več in da ne hodim več semkaj zajemat.«.)

Tako je pripravil Gospod srce Samaričanke za vsprejem svojega nauka. Jezusovi nauki morajo prevzemati srce. Vzgleđ, prevzvišeni vzgleđ nam je Marija prečista devica. »Et mater eius conservabat omnia verba haec in corde suo«. (Luc. 2, 51.)

Duhovnik učitelj vidi v tem migljaj, da ne sme že takoj v začetku utruditi poslušalcev, da preveč deluje na njih razum, temuč da si takoj v začetku pridobi srce. Gospod se je strogo držal poti od lažjega do težjega.

Zdaj še le pripravi Gospod tudi razum Samaričanki, za vsprejem svete rešnice. Najprvo povzdigne Jezus spoznanje Samaričanke o sebi, katerega ima, da ga vidi, da ga sliši, tedaj njeno čutno spoznanje v nadčutno. Samaričanka začne spoznavati v Gospodu, česar ji ne morejo povedati njeni počutki, spoznava preroka. Njen razum deluje. Do zdaj je Gospod budil s svojim izpraševanjem in razlaganjem duševno delovanje Samaričanke. Tukaj zdaj nastopi Samaričanka nekako samostojno. Sama da vprašanje Gospodu. Ker je spoznala v Gospodu preroka, hoče s tem spoznanjem pridobiti drugo spoznanje, katerega še nima, ki je pa v prav tesni zvezi s prvim, namreč rešitev vprašanja o bogočastju. Samaričanka sklepa tako: samo prerok more rešiti to vprašanje. Jezus je prerok. Za takega ga je spoznala. Od njega torej

pričakuje rešitev vprašanja. Zato mu ga stavi in Gospod ji ga tudi reši. A rešitev ji ni povsem jasna, ker ne ve, kako bi bilo to mogoče. Nam je rešitev že jasna, ko vidimo veličastno katoliško bogočastje, ki je v resnici adoratio Dei in spiritu et veritate. Toda ta rešitev je razširila njeno prvo spoznanje »prerok«. Ta rešitev je vez njenih misli od »preroka« do »Mesija«. Da se poslužim v pojasnilo primere iz narave, je kakor na cvetlici čaša, s katero bo sprejela nebeško roso — razodeto resnico. To resnico ji zdaj tudi razodene Gospod jasno in razločno. »Jaz sem, ki govorim s teboj«. Do tega, da bo s pridom sprejela sveto resnico, jo je hotel privedi Gospod. Seveda tako privedi človeka do vsprejema svete resnice, je razumel samo Gospod. On je vsem učiteljem pač nedosegljiv vzor.

Duhovnik učitelj vidi odkazano pot, po kateri mora pripravljati poslušalce, da bodo s pridom sprejemali svete resnice. Od čutnega do nadčutnega, in kadar je dovolj pripravljeno nadčutno spoznanje, se jim pove, se jim mora povedati božja resnica, ker ta ni plod človeškega umovanja.

Fr. Kruljc.

Plenitudo temporis. V spisih sv. Gregorija Nis. (In diem natalem Christi) beremo sledečo razlago: »Pri Gospodovem prihodu se dan množi, tema zmanjšuje. Zdi se mi, da ju slišim govoriti: premisli človek, ki to vidiš, da se ti skrite reči v vidnih razodevajo. Vidiš, da noč, ko je postala najbolj dolga in ne more napredovati, obstoji in se vrača nazaj? Premišljuj, da je noč pogubljivega greha, ki je polna vseh hudobnih zvijač in je dospela do vrhunca, danes (o Božiču) pretrgana, da ne lazi naprej, ampak se povrne tje, kjer popolnoma vničena preneha.

Ali vidiš mnogobrojne svitle žarke, in solnce nenavadno visoko? Pomisli, da navzočnost prave luči celi svet razsvetljuje po evangelijskih žarkih. Da se pa Gospod ni prikazal v začetku človeškega življenja, temveč v poznejših časih, smeš morebiti v tem iskati razlog, ker se je hotel včlovečiti, da bi odstranil zlobnost in je moral torej počakati, da je vsa po sovražniku vsejana in razširjena hudobija pognala svoje korenine, na katere je, kakor se bere v evangeliju nastavljal sekiro (Mat. 3.)

Zakaj tudi zdravniki počakajo, da mrzlica človeško telo pretrese, da bi iz učinkov spoznali celotno bolezen, in ne dajejo bolniku jedil v pomoč; šele potem, ko se bolezen ustavi in v celoti spozna, rabijo zdravila. Tako je tudi zdravnik dušnih bolnikov čakal, da se pokaže hudobije bolezen, ki je premagala človeško naravo, v svoji celoti, da bi ničesar ne ostalo skritega in neozdravljenegega.

Zato ni poslal za časa Noetovega, dasi je bilo vse meso v hudobiji pokvarjeno, zdravila s svojim prihodom, ker še ni pognala korenika sodomskega hudodelstva; pa tudi ob razdjanju Sodome ni prišel

Gospod, ker je bilo v človeški naravi še skritega mnogo zla. Kje je namreč še brezbožen faraon? Kje neukročena egipčanska hudobija?

Pa še takrat za časa egipčanskih hudobij, pravim, ni bil čas, da bi se popravitelj vesoljstva temu življenju pridružil, ampak trebalo je, da se razodene brezbožnost izraelska. Trebalo je še kraljestvo Asircev in Nabuhodonozorjev napuh živo pokazati. Trebalo je, da umor pobožnih ljudi kakor hudobna in trnjeva rastlina požene, iz zle korenine hudičeve. Trebalo je, da se razkrije razdivjanost Judov, ki so preroke morili, božje poslance kamnjali in konečno Zaharija med templom in oltarjem umorili. K številu hudobnih početij dodeni še, kako je Herod otročiče pomoril.

Ko se je tedaj oblast hudobije celo izlila in na razne načine prisirno rastle v srcu tistih, ki so se v posameznih stoletjih po zločinstvu odlikovali: potem je Bog, kakor pravi Atencem Pavel, začel sovražiti čas nevednosti ter je prišel v poslednjih dneh, ko ni bilo takega, ki bi spoznal in iskal Boga (Ps. 13), ko so vsi odpadli in postali nekoristni (Rom. 3), ko je bilo vse v grehah zapečaćeno (Gal. 3.), ko je hila obilna zlobnost, ko je senca raznih strasti prikripela do vrhunca. (Izai 9.)

Takrat se je prikazala milost, takrat je zasvetil žarek prave luči; takrat je onim, ki so v temi in smrtni senci sedeli, vzslo solnce pravice; takrat je On privzel človeško naravo, je s svojo nogo strl mnogim kačam glavo, jih je potrl na tla ter jih zdrobil.«

Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus (Gal. 4, 4. 5). Dr. J. S.

Cerkveni letopis.

Splošen pregled. Leon XIII., ki pač najbolj čuti in spoznava, kaj cerkev teži, je sedanji položaj v nagovoru na kardinale dne 15. m. travna 1901 orisal s temi besedami: «Laeta, tristia communicare vobiscum, uti par est, sueti, non ea hodie reticebimus, quibus potissimum angimur hoc tempore. Nos videlicet illa cura sollicitat vehementer, quod asperae res atque incommoda, catholico circumfusa nomini, non modo nihil remittunt, sed in dies ingravescunt: imo ex aliis in alias Europae partes velut contagione propagantur. En quippe multi simul, diiuncti spatiis locorum, consiliorum similitudine coniuncti, ad hostilia aperte descendere, quaeque hominum generi peperit Jesus Christus beneficia, non minus ingrata quam superbe respuere.»

Protikatoliško gibanje se javlja zlasti v dveh oblikah: v agitaciji za ločitev od Rima in pa v boju proti krščanskemu redovništvu. Dasi je

liberalizem proglasil za nekako dogmo, da vera nima s politiko nič opraviti, so vendar sovražniki katolicizma verski in politični moment tako prepletli, da je v posameznih slučajih težko določiti, prevladujejo li verski ali politični motivi. Da je na Avstrijskem protirimsko gibanje ob enem politično in antidinastično, je neovržno dejstvo. Zelo bi se pa motil, kdor bi mislil, da ima to gibanje svoj izvor v naših političnih razmerah, da se s tem gibanjem hoče morda le nemštvo braniti, kjer je v dotiki s slovanskim življenjem. Motivi so čisto drugačni in oni, ki imajo vedno polna usta tolerance in so jim vse vere dobre, z vsemi mogočimi sredstvi tudi izven nemškega ozemlja delajo propagando za «čisti evangelij». Po Slavoniji n. pr. se med hrvaškim narodom klatijo kalvinski agitatorji, ki skušajo ljudstvo odvrniti od vere, katero so očetje branili stoletja proti Turku. Zagrebški «Kat. List» javlja v št. 21. 1901 str. 247, da po zagrebški nadškofiji lazi zistematično urejena družba luteranskih predikantov, ki med ljudstvom delijo protestantsko sv. pismo ter ga hujskajo na odpad. Luteranska in kalvinska propaganda je razpredena tudi po celi Franciji. Poleg nebrojnih časopisov in knjižic imajo popularno misijonsko družbo, ki vzdržuje do 100 postaj. Drugo, evangelijsko podporno društvo ima do 370 občin ter gre od mesta do mesta in dela za odpad. Tudi v Belgijo je že preneseno to gibanje, zlasti mnogo socialistov so si pridobili protestantje in baje do 65% kat. šolskih otrok v Bruselju več ne zahaja k veronauku, ker jim je to po postavi na prosto dano. — V Rimu samem razne sekte zadnja leta očitno in skrivno rujejo in imajo zaslonbo v vladajočih krogih, ki so v rokah protozidarjev. Zdi se, da živimo v dobi arijanizma ali kje v 16. stoletju, ko je buknil plamen verskega prevrata na Nemškem, le da je delovanje dandanes mnogo strastnejše in silnejše, ker so na razpolago nova, prej neznana sredstva. Mnogim je pač to gibanje morda res le sredstvo za politične cilje, kakor n. pr. vidimo iz izjave na skrivnem shodu v Gradcu koncem l. 1898, kjer se je za pravo skoval bojni načrt zoper katolicizem na Štajerskem. Ondi se je med drugim soglasno reklo: «Wir, die wir hier sind, sind überzeugt, dass es ein nationaler Gewinn ist, in Österreich möglichst viele Protestanten zu schaffen. Jede protestantische Familie ist ein Schützpunkt gegen die slavisch-klerikale Hochflut.»¹

Splošno vendar motivi in cilji tega gibanja gredo veliko dalje kakor «slavisch-klerikale Hochflut.»

Ako si ta pokret nekoliko natančneje ogledamo, vidimo, da je to grozničavo delovanje popolnoma negativno in razdevajoče. Berimo njih liste in neštnevilne agitatorične brošure, poslušajmo govore na njih shodih in sicer tudi cerkveno-uradnih, zasledujmo religiozno-moralni značaj odpadnikov: o kakem pozitivnem delu ni duha ne sluha. Mesto pozitivnega razlaganja Kristusovega evangelija mrgoli brez števila fraz in človeških mnenj razbrzdanega subjektivizma. Eden priznava v Kristusu Boga, drugi samo človeka, enemu je sv. pismo knjiga nad knjigami, drugemu se je sv. pismo pod nožem samovoljne slutvokritike razdrobilo v prah. Mnogim je odveč že 12 členov apostolske vere in jim zadostuje neko nedopovedljivo zaupanje v očeta nebeškega, mnogi pristaši «čistega evangelija» so pa pristni pan-teisti, materijalisti, ateisti.

¹ Die Los v. Rom-Bewegung in Steiermark. Von Pfarrer (protestant) P. Bräunlich, Lic. theol. München 1901. Lehmanns Verlag. Str. 7.

Notranje razdejanje protestantskih sekt označuje najbolj učeni Harnack, nekaj prerok modernega protestantizma: «Wenn man uns vorhält: Ihr seid zerspalten; soviel Köpfe, soviel Lehren, so erwidern wir: So ist's, aber wir wünschen nicht, dass es anders wäre; im Gegentheil — wir wünschen noch mehr Freiheit, noch mehr Individualität im Ausspruch und Lehre.»¹

Mesto pravega navdušenja za pristno pobožnost, svetost in krepostno življenje vidimo v protestantskih sektah fanatično sovraštvo in brezmejno obrekovanje katoliške cerkve in njenih naprav. Da, v sovraštvu do katoliške cerkve in v obrekovanju je protestantizem res velik, naravnost nedosegljiv. O sredstvih zoper moderno brezverstvo in moralno pokvarjenost ni govora v teh sektah, ampak nasprotno z brezmejnimi hujskanjem vgašujejo v srcih še zadnjo iskrico pozitivne vere in rušijo temelje krščanske narnosti.

Kaj je torej cilj današnjega protikatoliškega gibanja in kaj bo njega posledek? Edino le verski in nramni nihilizem, ki sledi z logično nujnostjo iz tega procesa. V tedniku »Die Zeit« je nek odpadnik naravnost priznal, da je verski nihilizem bil motiv, ki je njega in njemu enake nagnil k protestantizmu. »Eine Befreiung der Geister nicht nur vom römischen Joch, sondern auch von der protestantischen Orthodoxie«². In tako bo prišlo, da bo katolicizem ostal edina pozitivna religija, izven njega pa samo nihilizem.

V ozki zvezi s protirimsko gonjo je boj proti redovništvu, ki se je uprizoril na Francoskem, Španskem in Portugalskem. Dobro urejeno redovništvo je najmočnejša opora cerkvi in cvet krščanskega življenja, zato se mora podreti najprej ta trdnjava. Francoska vlada sicer hinavsko zatrjuje, da neče boja zoper cerkev, a bolj odkritosrčni njeni zavezniki so odločno izjavili, da je to le predstopnja boja zoper cerkev samo.

Zakonski načrt zoper francoske redove je vkljub mnogim protestom in sijajnim govorom mnogih odličnih poslancev najrazličnejšega mišljenja postal postava, ki je začela že delovati.

Že itak trd zakon je še vlada poostrila z brezobzirnimi naredbami (réglement). Mnoge kongregacije se skušajo nekako prilagoditi težkemu položaju in vsaj nekoliko zaprečiti velikansko škodo, ki bi zadela Francijo in cerkev, ako bi vse kongregacije prenehale. Vložile so torej prošnjo za avtorizacijo. Druge pa, in med temi zlasti jezuitje, so si izvolile prognanstvo rajši kakor bi si pustile djati na vrat krivičen jarem. Sv. stolica je v tem oziru kongregacijam dala prosto roko in pod nekaterimi pogoji dovolila, da lahko prosijo za avtorizacijo.

Štirje jezuitski provincijali opravičujejo v javnem pismu z dne 1. vi-notoka 1901 svoje ravnanje in pravijo, da je glavni razlog, da nečejo prositi za avtorizacijo, ta, ker postava nima namena zaprečiti morda zlorabo, marveč nje pravi namen je boj zoper cerkev samo. Z avtorizacijo si vlada hoče podjarmiti ne le kongregacije, ampak cerkev samo.

Dočim vlada z vso ostrostjo postopa proti katoliškim kongregacijam, pusti pri miru razna protestantska in židovska društva, ki imajo tudi dokaj imetja in so tudi »verske kongregacije«. Zelo močna je »evangelijska

¹ Cit. v delu «Das Wesen des Christentums» v. Dr. G. Reinhold. Wien 1901, str. 76 iz Harnackovega dela «Das Wesen des Christentums», (Leipzig 1900) str. 172.

² Cit. v »Vaterland«, Mrgnbl. 6. nov. 1901 št. 305.

družba« za Francosko, potem so dijakonise (torej redovnice) luteranske cerkve, metodistična družba pastorej evangelistov, družba ameriške cerkve, angleška misijonska družba, izraelska tempelska družba, biblične družbe itd.

Vse te prostozidarjem niso na poti, ampak le katoliške družbe. Égalité, fraternité!

Na Španskem so ložini bratje nahujskali ulico zoper redovnike, vladini organi so pa nasproti temu bili neodločni ali ravnodušni. Toda kdor seje veter, žanje dež. Rogovljenje zoper redovništvo se je kmalu prelevilo v revolucionarno republikansko vstajo.

Krik zoper redovništvo je našel močan odmev tudi v zadnjem kotu južnozahodne Evrope, na Portugalskem. Tu je kralj Carlos šel loži popolnoma na roke. Izdal je dva dekreta; s prvim — 10. sušca 1901 — je ukazal administrativnim oblastim preiskavo glede redovniških zavodov. Z drugim dekretom — 18. m. travna — je pa obnovil vse stare zakone zoper redovništvo. Kontemplativni redovi so vsi zatrti. Ostati smejo le oni redovi, ki se pečajo s poukom, s karitativnimi deli ali pa z misijoni v kolonijah, a izprositi so si morali od vlade potrjenje. V sredini meseca vinotoka je potekel obrok za prošnje in poroča se, da jim je vlada zadnji čas podelila odobrenje, a prostozidarji že zopet ščuvajo k izgredom. V Italiji je država že itak oplenila samostane in redovništvo s trdimi postavami tako zvezala, da komaj diše. A vse to je še premalo; zahteva se in bojda tudi pripravlja še ostrejša izjemna postava, ki bo popolnoma zadušila redovništvo¹.

Tudi pri nas se komaj pričakuje trenutek, da se začne kruti boj zoper redovništvo.

Ta boj je zistematično zasnovan v onih temnih sektah, ki z infernalnim sovraštvom sikajo sploh na pozitivno krščanstvo, ta boj uprizarja oni duh današnjega časa, ki hoče zatreti v človeški družbi tudi zadnji sled in vpliv krščanstva ter človeštvo kratkomalo poživititi. Pri tem se ne brigajo ne za naravne in osebne pravice, ne za prostost vesti, ne za nasledke, ki morajo nujno nastopiti. Sicer je pa prav značilno za današnji čas, da se napoveduje boj redovništvu, ki ima za podlago popolno pokorščino, ker današnji svet plôve v naročje anarhizmu; umljivo je, da se preganja redovništvo s prostovoljnim uboštvo, ker današnjemu času je materijalno uživanje vse, zatorej ne more pojmiti nauka Kristusovega: *Si vis perfectus esse vade, vende, quae habes et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo: et veni, sequere me*². Umljivo je nadalje, da današnji svet sovraži redovništvo in obsoja obljubo vednega devišta kot socialno zlo, ko dandanes prostitucija bujno cvete. Svet bi pač moral obsoditi sam sebe, če bi čislal redovništvo z obljubo vednega devišta. V resnici, nismo več daleč od onih prizorov, ki jih beremo n. pr. v življenju sv. Neže. A kaj, dalje že smo; pred čistimi vestalinkami je rimski liktor vklonil svoje »fascēs«, moderna država pa s surovo silo hoče razgnati Bogu posvečene device. Z druge strani je pa ta duh v protislovju s svojimi lastnimi nazori.

Krščanstvu odtujen svet se dandanes ogreva za budizem in vendar tudi v budizmu nahajamo redovništvo in sicer v jako slabi obliki. Da bi

¹ Civ. Cattolica, quad. 1232, vol. IV. l. 1901. str. 130. — ² Mat. 19, 21.

se vsaj iz tega učil svet, da je redovništvo tesno spojeno z verstvom, da je nekaj naravnega in častitljivega!

Zgoraj imenovani protestantski učenjak Harnack prišteva med senčne strani protestantizma, da je popolnoma odpravil redovništvo in smatra kot veselo znamenje, da je z dijakonisami zopet začel to uvajati, kar je nekdanj izgubil¹. Na daleč in široko razširjene teosofistične družbe gojijo dandanes na svoj način kontemplativno, mistično življenje kot psihološko potrebo človekovo in nikdo jih zavaljo tega ne vznemirja, krščansko askezo pa in kontemplativno življenje v katoliškem redovništvu pa svet zasramuje in obsoja kot lenobo. Povsod je torej redovništvo dobro in potrebno samo v katolicizmu ne!

Dokaj temna je pač ta slika, s katero smo skušali v glavnih potezah predstaviti splošni položaj kat. cerkve ob koncu l. 1901. Vendar tesnoba, obupnost in pesimizem ne sme prevladati našega srca: »Amen, amen, dico vobis: Quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra convertetur in gaudium«². Zaupajoč na Onega, ki je svet premagal in poslužujoč se nadnaravnih sredstev, zlasti molitve, ne smemo rok križem držati, ampak s čistim namenom in svetim navdušenjem se je treba bojevati za kraljestvo božje na zemlji. Brezmadežno življenje pa neumorno in požrtvovalno pastirsko, karitativno in kulturno delovanje je najmočnejša naravna obramba zoper otroke Kaj-nove.

S temi perečimi časovnimi razmerami, kakor so se razvile zlasti pri nas v Avstriji, se peča tudi zadnji skupni pastirski list avstrijskih škofov z dne 15. novembra. Vernemu ljudstvu izrekajo škofje pohvalo, da je doslej v kljub vsemu hujskanju ostalo zvesto in trdno v svoji veri in udanosti do svojega duhovnega in svetnega vladarja. Krščansko življenje in delovanje krščanske ljubezni se v marsikaterem oziru lepo razvija, toda poleg tega se kažejo pojavi, ki ne obetajo nič dobrega. Pred vsem vzbuja skrbi današnja pomanjkljiva in celo napačna javna vzgoja mladine. Drugo zlo našega časa, ki zaduši marsikatero dobro delo, je razburjenost, nezaupnost, nesložnost duhov. Da se doseže nekaka edinost vsaj med onimi, ki so dobre volje, naj bi se oklenili načel, ki jih razvija Leon XIII. v svojih okrožnicah, zlasti v oni »Graves de communi«. Namere današnjega sveta gredo za tem, da ljudi odvrnejo od Kristusa in prav zato jih hočejo odvrniti najprej od njegovega namestnika, rimskega papeža. Ta boj je sicer že star, a naše dni se je pri nas ponovil z novo ostrino. Izdalo se je geslo: »Proč od Rima«, ki pa pomeni tudi proč od katoliške cerkve, proč od Kristusa, proč od Boga; v političnem oziru pa tudi proč od Avstrije. Zoper to brezvestno ščuvanje in zapeljevanje se je že marsikaj storilo v besedi in dejanju, kolikor sploh dopuščajo današnje razmere, ker pa še cerkvi in državi nevarno gibanje le ne poneha, smatrajo avstrijski škofje za svojo dolžnost povzdigniti skupno svoj glas. Odločno se zavrne trditev, kakor da bi nekatoličani v Avstriji trpeli kak pritisek od katoličanov. Sredstvo, katerega se pred vsem poslužuje to ničvredno gibanje, je drzno obrekovanje katoliške cerkve. S tem hujskači napeljujejo k odpadu zlasti one, ki v svojem življenju že itak zanemarjajo svoje verske dolžnosti, in pa nezkušeno mladino. Zlasti pa očitajo kat. cerkvi, da je sovražna napredku.

¹ Reinhold, o. c. str. 83. — ² Ioan. 16, 20.

Z ozirom na te nevarne razmere opominjajo škofje svoje vernike, naj se oborožijo s ščitom žive in trdne vere; dušni pastirji in stariši naj skrbijo za temeljit pouk v sv. veri. Ker je nevera navadno posledica slabega življenja, je treba pred vsem svoje življenje vravnati po naukih sv. vere. Zasramovanje in obrekovanje zavračajmo s čistim življenjem pa z ljubeznijo do sovražnikov. Ljubezen do sovražnikov pa nam ne prepoveduje braniti sveto stvar proti napadam. Posebno nevaren sovražnik, katerega se je treba varovati, je slab tisek. Drugo zlo je pomanjkanje krščanskega duha na srednjih in visokih šolah. Dolžnost vsakega katoličana je, da s svojo volivno pravico pomaga spraviti v javna zastopstva krščanske može. Istotako opominjajo škofje, naj vsak po svojih močeh z deli krščanske ljubezni pomaga reševati družbeno vprašanje, zlasti pa ni prezreti delavske organizacije. Prav posebne važnosti pa je, da se v družinah obnovi krščanski duh, da se omeji nezumno vživanje alkohola in povrne čast in veljavo domačemu delu ter tako omeji nenaravno vrvenje iz dežele v mesta.

Poslanica se res ozira na aktualne razmere ter daje resne in odločne nauke. Mi Slovenci skušajmo v svoji ožji domovini razmotrivati in lečiti nezdrave pojave, na katere se ozira pastirski list.

E. K.

† Mnsgr. Andrej Marija Šterk.

Tržaška škofija si je oblekla žalno vdovsko obleko. Dne 17. sept.

1901 ob 9. uri predpoldne je po daljši in mučni bolezni izdihnil dušo njen blagi nadpastir Andrej Marija. Visoki pokojnik je bil bližnji rojak slavne škofa Dobrile, rojen 28. novembra 1827 v Voloskem pri Opatiji iz čestite hrvaške obitelji. Dne 24. kimovca 1853 je bil za mašnika posvečen; dne 26. januarija 1894 je postal škof na otoku Krku, čez dve leti pa, namreč 1. junija 1896 je bil poklican na stolico sv. Justa v Trst. S tržaško škofijo mu je pa bil naložen na rame težki križ, pod katerim je večkrat milo zdihoval, njegova mitra je bila ovita s trnjem, ki ga je večkrat hudo bodlo. Bil je mož plemenitega značaja in usmiljenega srca. Vselej je dobro mislil in delal z najboljšim namenom, nikomur ni hotel storiti krivice, a njegove dobre težnje so vselej zadele ob trd kamen. Hudobni nasprotniki, gluhi in slepi za pravico, niso hoteli pripoznati njegovega dobrega mišljenja, kar je rajnemu močno grenilo srce. Besna strast je sovražnike gnala tako daleč, da so blagega škofa črnili in tožili na najvišjih mestih. Še celo po smrti se divje sovraštvo ni moglo utišati, ampak je z nogami poteptalo ne le krščansko ljubezen, ampak sploh vsako humaniteto.

Upamo pa, da je rajni nadpastir po trnjevi poti prišel k svojemu Zveličarju na goro Tabor, kamor ne sega več zloba človeška in kjer ne besni strasti vihar.

† Dr. Lenart Klofutar.

»Voditelj« si šteje v dolžnost postaviti vsaj majhen spominek doslej »najmarljivejšemu eksegetu na Slovenskem«. Rodil se je 6. nov. l. 1819 v Trziču; po končanih bogoslovnih študijah v Ljubljani je bil l. 1843 posvečen za mašnika in kmalu na to poslan na Dunaj, kjer je nadaljeval bogoslovne študije in dosegel doktorsko čast. Po kratkem službovanju v dušnem pastirstvu je postal profesor v kn. šk. bogoslovnem učilišču v Ljubljani in sicer je pre-

daval novi zakon. Profesorsko službo je opravljal čez 40 let, a 25 let je bil ravnatelj bogoslovnih nauk. L. 1888 je postal infulirani stolni prošt v Ljubljani; blizu 25 let je bil ud deželnega šolskega sveta kranjskega. Za svoje zasluge je bil odlikovan s Franc Jožefovim redom, z redom železne krone in častno spominsko zaslužno svetinjo. Dr. Klofutar je bil blagega srca, mirnega in ljubeznivega značaja in obsežnega znanja. V znanstvu se je vstrajno in dosledno pečal z eno stroko, s eksegezo novega zakona. Med našimi ukovitimi pisatelji, zlasti bogoslovci jih je malo, ki bi se dosledno pečali z enim predmetom, ki bi bili res strokovnjaki, kakršnih je treba za pravo znanstveno delovanje. Dr. Klofutar je bil v tem oziru predhodnik prihodnjim slovenskim strokovnjakom v bogoslovni vedi. Še kot prošt in starček je ostal zvest svoji stroki, tako da je po pravici mogel pisati v uvodu k drugi izdaji Matevževega komentarja: »non obstante se-nectute mea, s. Scripturae studio semper intentus permansi.«

L. 1878 je v lastni založbi izdal »Svete listne bukve katoliške cerkve, ali razlaga in dejanska obravnava vseh listov, ki se berejo ob nedeljah in zapovedanih praznikih celega leta.« V tej knjigi, ki obsega 310 + IX. strani, podaja od vrste do vrste kratko besedno in stvarno razlago listov zraven pa nadoveže nra vni nauk. Delo ima seveda bolj homiletičen kakor pa eksegetičen namen, sicer pa obsega obilo lepih in jedrnatih misli, a med mlajšo duhovščino, kakor se zdi, je premalo znano.

Ostale svoje knjige, namreč komentarje k evangeliju sv. Matevža, Marka, Lukeža in Janeza ter k listu sv. Pavla do Rimljanov, je dr. Klofutar spisal v latinskem jeziku. A če tudi ta dela niso spisana v narodnem jeziku, so vendar važen pojav v našem bogoslovnem znanstvu, in priporočati je, da se naši bogoslovski pisatelji večkrat poslužijo latinskega jezika, zlasti pri učenih spisih, ki se v domačem jeziku ne bi mogli lahko razpečati. S tem se pred učenim svetom povzdigne čast našemu domačemu znanstvu, če bi se pa mesto domačega jezika posluževali n. pr. nemškega ali italijanskega jezika, tedaj jih bo pač svet štel med Nemce in Italijane.

Klofutarjevi komentarji se v nekaterih bogoslovnih učiliščih rabijo kot učne knjige, zato je komentar k Janezu (1894) in pa k Matevžu (1898) izšel v drugi, pomnoženi in popravljeni izdaji, dočim je komentar k Marku in Lukežu izšel v enem zvezku l. 1892. V razlaganju se drži Vulgatinega teksta a ozira se tudi na grško besedilo in rabi kot pripomočke najznamenitejše starejše in novejše eksegete.

V zgodovini našega bogoslovnega znanstva mu ostane trajen spomin, v večnosti pa mu bodi v delež neminljiva aureola.

† Josip Benkovič.

S težkim srcem pišemo te vrstice v slovo in spomin dragemu prijatelju in sotrudniku. Z J. Benkovičem je izgubil »Voditelj« enega najboljših sodelavcev. Sicer je stopil v krog »Voditeljevih« sotrudnikov šele l. 1901 a listu je bil naklonjen že izpočetka in je imel dobro voljo in lepe načrte še marsikaj podati čitateljem »Voditeljevim«.

Še 15. vinotoka 1901 je poslal oceno Lavtižarjeve knjige in pisal uredniku, naj mu pošilja korekture v njegovo začasno bivališče, v Vele-sovo. »Nadaljevanje spisa o sinodah«, piše, »pošljem, kadar se na svojem novem mestu popolno vdomačim«. A komaj je minilo 14 dni in se je začel

mesec, ki je nekako posvečen bratom v nebesih in vernim dušam v vicah, in tudi J. Benkovič je v cvetu svojih let dne 5. nov. zapustil pusto zemljo in se preselil v večnost.

Rodil se je J. Benkovič dne 25. svečana 1869 v Kamniku. Že v začetnih šolah pri oo. frančiškanih se mu je vzbudila želja po samostanskem življenju, katero je nosil v sebi neizpolnjeno do groba. Gotovo pač ni bila Gospodova volja. Gimnazijo je pohajal v Ljubljani in bil gojenec v Alojzijevišču. Telesno je bil slaboten, resen, tih, rahločuten, pa nadarjen in marljiv kakor čebela. Že na gimnaziji je mnogo preučeval slovensko književnost in zgodovino in že zarana je začel pisateljevati. Že šestošolec je pisal v »Vrtec« v vezani in nevezani besedi. L. 1888 je stopil v ljubljansko bogoslovnico; tu je vrlo napredoval v svojih obligatnih in neobligatnih študijah, zraven pa marljivo pisateljeval. Bil je pesnik, pripovedovalec, življenjepisec. Podal je v »Dom in Svetu« več temeljitih življenjepisov zaslužnih slovenskih mož, zlasti je pa zanimiva njegova literarno-zgodovinska razprava »Slovenski koledarji in koledarniki«. Dne 23. jul. 1892 je bil v mašnika posvečen. Ko je bil vikarij v Novem mestu, je urejeval tudi »Dolenjske Novice« in začel spisovati tudi politične članke za »Slovenca«. V »listku« Slovenčevem je priobčil več razprav, ki spadajo v področje cerkvene zgodovine, kakor: o srednjeveških božjih sodbah (1890), sv. Primož in Felicijan v Slovencih (7891), imena papežev po prerokovanju škofa Malahije (1893). Pisal je tudi za Mohorjevo družbo, za »Pomladne glase«, za »Venec cerkvenih bratovščin«.

Nekaj let je bil špiritual v Alojzijevišču, a zaradi bolehnosti si je želel zopet venkaj na deželo. In prišel je v Komendo, kjer se je z vso vnemo posvetil dušnemu pastirstvu in zgodovinskim študijam. Njegova prava stroka je bila domača kulturna in cerkvena zgodovina. Večkrat je javno in v zasebnih pismih opozarjal, koliko je še v tem oziru pri nas praznine in koliko krivih nazorov se je vkoreninilo, največ vsled neznanja.

Za »Voditelja« je spisal obširno razpravo »Ljubljanska škofija in škofijske sinode«. O tem spisu piše uredništvu dne 8. svečana 1901: »Dalo mi je precej truda, ker sem moral iskati po tolikih virih. Hočem pa s tem nekoliko dokazati, koliko je cerkev že v srednjem veku storila za Slovence. Da se je toliko doseglo, pripomogli so največ sinodalni statuti, ki so bili kvalitativno tako obsežni, in stroga disciplina duhovnikov, ki se je vzdrževala tudi največ le po sinodah.«

Res je občudovanja vredna njegova marljivost. Poleg mnogega dušnopastirskega opravila ga je še bolehnost vedno ovirala in vkljub temu je veliko storil.

Razen omenjenega članka, katerega je še precej v rokopisu in še pride letos na vrsto, je g. Benkovič spisal za »Voditelja« več ocen, tako o Ant. Mart. Slomšku od dr. Ant. Medveda, o Verwystovem angleškem življenjepisu Frid. Baraga in pa Lavtizerjevi knjigi. Mislil je še pisati o slovenskem herezizarju Smolnikarju, zbiral je tudi tvarino za zgodovino slovanskih svetnikov, a vse te in še druge lepe načrte je odnesel seboj v hladni grob.

Škoda takega moža! se človeku nehote izvija iz prs. Toda naše misli niso božje misli. Rajni je bil pobožen, nadarjen, marljiv, goreč duhovnik. Želel si je samostanske tihote in mislil, da bo tamkaj našel mir in najlažje zveličal svojo dušo. Meseca avgusta 1901 je torej stopil kot novinec

v cistercijski samostan v Stičini, a že čez 2 meseca je moral zaradi bolehnosti zapustiti samostan.

Upamo, da sedaj uživa blaženi mir, katerega mu ta svet ni mogel dati. Pax Tibi!

F. K.

Vzhodna cerkev. Najznamenitejši, dasi ne nenavaden dogodek, nam je zaznamovati v carigrabski razkolni cerkvi. Prišlo je do nasprotja med patrijarhom Konštantinom V. in udi patrijarhijske sinode. Patrijarhu so očitali, da je kriv mnogih neuspehov pri porti in da sploh razvija premalo delavnosti. Dne 9. m. travna 1901 je sinoda trikrat ponovila zahtevo, da se odpove patrijarhijski časti, a patrijarh se ni udal. Na to so soglasno sklenili, da se naprosi visoka porta, naj ga odstavi, in to se je tudi zgodilo. Tako je veličje najvišje cerkvene oblasti carigrabske cerkve popolnoma v rokah turške vlade. V preteklem 19. stol. je sedelo na carigrabski stolici 26 patrijarhov, ker le malo jih učaka 5 let. Ko so odstavili Konstantina V., je grška cerkev dobila šestega odstavljenega patrijarha, katerih vsak preži iz svojega zakotja in čaka ugodnega časa, da zopet zleze na prestol sv. Andreja, kakor carigrabski Grki mislijo. Tokrat je solnce sreče posijalo na Atoško goro odstavljenemu patrijarhu Joahimu III. Ta je rojen Carigrabčan in je že za rana odšel na sv. goro (Atos). Nekaj časa je bil dijakon pri grški cerkvi sv. Jurija na Dunaju, l. 1860 je pa prišel v Carigrad in postal drugi dijakon in tajnik pri patrijarhu Joahimu II. L. 1874 je prišel za metropolita v Solun in l. 1878 je postal patrijarh carigrabski. Njegovo vlado hvalijo pravoslavni¹; kot patrijarh da je vredil ekonomske zadeve patrijarhata, l. 1880 je otvoril v Carigradu tiskarno in zasnoval bogoslovni list »Εκκλησιαστική Ἀλήθεια«, ki je eden najodličnejših listov pravoslavne cerkve a rimsko-katoliški cerkvi tudi jako sovražen. L. 1879 je otvoril centralno šolo za duhovnike in se sploh energično boril proti raznim zlorabam in razvadam med duhovščino in med ljudstvom. Sedaj poročajo listi, da misli ustanoviti pri svoji stolici muzej za krščanske starine vzhodne cerkve. Govori razven grškega rumunski, turški in nemški jezik. L. 1884 je moral odstopiti največ radi homatij z Avstrijo glede bosanskih pravoslavnih škofij. Med duhovščino je pa vedno še imel dokaj pristašev in tako se mu je zdaj posrečilo vrniti se iz zatišja v patrijarško palačo. Kako dolgo bo užival svojo čast, je seveda le vprašanje časa, kajti njegov položaj je v resnici nedostojen, in Grki so morali izgubiti že ves zmisel za pristno urejenje Kristusove cerkve, da tega ne sprevidijo.

Hlapčevska odvisnost patrijarhova se vidi že iz opravnika, po katerem se vrši volitev. Najprej se sestavi listina kandidatov in sicer pošljejo imena v zapečatenem pismu vsi patrijarhu podložni metropolitje in cerkv. občine 28 eparhij. Ta listina se predloži visoki porti, ki črta njej neljube kandidate. Ko vlada listino vrne, se zberejo udje sinode in mešovitega patrijarškega sveta kakor tudi zunanji zastopniki, kleriki in lajiki k seji. Tu jim upravitelj razloži voljo vladino in potem volijo tajno z večino glasov tri kandidate. Imena teh treh kandidatov vzamejo metropolitje in gredo vsi skupaj v cerkev in izmed teh treh volijo samo metropolitje patrijarha, ostali smejo le navzoči biti. Čim je dovršena volitev, se sestavi zapisnik in se predloži visoki porti. Ako ji je izvoljen po godu, mu sporoči, da se gre osebno poklonit sultanu, ki mu ustno izrazi svoje priznanje. Na

¹ »Istočnik« (pravoslavni list) v Sarajevu 1901 br. 12, str. 284.

to gre k porti (ministerstvu) in naznani svoje odobrenje in šele sedaj se smatra za patrijarha. Jurisdikcijo mu da torej sultan. Sedaj šele ga kot patrijarha pozdravijo in v slovesnem sprevedu spremljajo v patrijarško palačo. In ta stvar sultan ima naslov »ekumenski patrijarh«. Ako bi torej carigrajska cerkev bila res prava cerkev Kristusova, bi se morali vsi kristjani okleniti carigrajskega očaka in bi bil potem v istini to, kar je sedaj le po imenu; potem bi pa tudi ves krščanski svet prišel pod sodno in vrhovno oblast turškega sultana!

To enostransko in omejeno narodno-politično stališče je ravno oni črv, ki razjeda telo vzhodne cerkve in razdira njeno enoto. Narodno-politični separatizem je vstvaril veličje carigrajske cerkve in ta bo jo tudi pokopal. Carigrajski patrijarhat je sedaj vladino in pa panhelenško orodje. Še pred kakimi 40 leti je imel pod seboj 117 eparhij, sedaj jih ima le še 74. V najbližjem času bo izgubil Kreto, če se priklopi grškemu kraljestvu, sčasoma bodo se odcepile od njega še druge škofije.

Tudi v Palestini se vedno bolj spodmikajo tla panhelenizmu carigrajskega patrijarha. Da bi spodbili ruski vpliv, hočejo Grki ustanoviti posebno društvo za sv. deželo, toda uspeha si ne morejo obetati kaj posebnega. Pravoslavni samostani in zavodi v Palestini potrebujejo zdatne denarne pomoči in to jim Rusija tudi velikodušno deli. V tem se Grki ne morejo meriti z Rusi. V kratkem utegne priti do resnega spora med Grki in Rusi v sv. deželi. — Treba je le ugodne prilike, pa bodo mu hrbet obrnile tudi bosansko-hercegovinske pravoslavne vladikovine, ki so itak le vsled turške sile prišle pod oblast carigrajskega patrijarha.

V Bosni in Hercegovini so bile doslej tri vladikovine, letos je ustanovljena še štrta, ki ima sedež v Banjaluki. Vse te vladikovine imajo svoje bogoslovno učilišče v Reljevu. Morda bo čitatelje zanimalo, ako jim podamo učni načrt, po katerem pravoslavna cerkev izobrazuje svojo duhovščino. To je seveda le sedaj in sicer v Reljevu, v prejšnjih časih, in ponekod še sedaj, sploh ni bilo govora o kaki višji duhovski izobrazbi.

Bogoslovno učilišče v Reljevu ima 9 profesorjev, med temi so 4 lajki. Predavajo se ti-le predmeti: Uvod v sv. pismo st. z. v I. l. 3 ure na teden; uvod v n. z. s hermenevtiko v II. l. 2 uri na t.; eksegeza n. z. v II. l. 3 ure na t. — Cerkvena zgodovina s patrologijo v II. l. 3 ure na t. — Dogmatika: I. del o Bogu in njegovem odnošaju k svetu in človeku II. l. 3 ure na t.; II. del o Odrešeniku in njegovem odnošaju k človeku v III. l. 3 ure na t. — Nravno bogoslovje v III. l. 4 ure. — Liturgika v IV. l. 3 ure. — Homiletika z govorniškimi vajami v IV. l. 2 uri. — Pastirna v IV. l. 3 ure. — Katehetika v IV. l. 1 ura. — Cerkveno pravo v IV. l. 5 ur. — Pedagogika in metodika v III. l. 5 ur. — Cerkveno-slovenski jezik v I. l. 3 ure, v II. l. 2 uri. — Novozakonski grški jezik v I. l. 3 ure, v II. l. 2 uri. — Cerkveno petje: I. in II. l. 3 ure, III. in IV. l. 3 ure. — Pouk o cerkveno-uradnem poslovanju je v IV. l. spojen s homiletiko. Predava se pa tudi higijena v I. l. 2 uri, poljedelstvo v III. l. 2 uri in živinoreja v IV. l. 2 uri¹.

Kakor je razvidno, je ta učni načrt povzet iz naših bogoslovnih učilišč, a je nekaterim važnim predmetom odmerjeno jako malo ur, pač pa

¹ »Istočnik« 1901, št. 11, str. 259—262.

posebno pozornost obračajo na pedagogiko in cerkveno petje, tudi pouk o kmetijstvu ni odveč.

Ker smo se že dotaknili kulturnih naprav vzhodne cerkve, omenimo še nekatere slovstvene pojave, ki se tičejo vzhodne cerkve. Za ravnokar omenjene bosanske vladikovine je namenjen bogoslovski list »Istočnik«, ki poleg uradnih stvari donša tudi članke iz raznih bogoslovskih strok, večinoma prevode. Nekateri članki se tičejo tudi nas zahodnjakov; letos je n. pr. med drugim prinesel članek o zgodovini sv. obhajila v vzhodni in zahodni cerkvi, o zgodovini cerkvene obleke na vzhodu in zahodu, članek Leo I. in Atila, prevod pridige o. Agost. da Montefeltro o potrebi vere, pa razne kratke črtice in novice, katere pa včasih povzame iz najbolj zaigranih liberalnih listov, včasih so pa dokaj objektivne.

Cerkveni uniji je na slovenskem jugu posvečen v »Voditelju« že večkrat omenjeni »Balkan«, ki letos izhaja že 6. leto. O tem listu smo že večkrat govorili in tudi izrazili nekatere nasvete, ki se pa niso sprejeli. Zdi se, da ima list premalo sotrudnikov. Urednik je pač izvrsten mož, toda po svojem poklicu ni teolog. Moral bi imeti nekoga, ki bi mu sestavljal kratek pregled o bogoslovski književnosti zlasti med katoliškimi in pravoslavni Slovani ter razne krajše črtice iz področja obeh cerkvij.

Prav dobro pa napreduje italijanski list za unijo »Bessarione«. V 6 letih je izšlo že 61 snopičev in se je z 61. sn. začela II. serija. Nekateri članki so jako imenitni za orijentalne študije. Ozira se precej tudi na Slovane, zlasti na Ruse. Prinaša jako zanimive dopise iz Carigrada in črtice o vzhodnih cerkvah.

Za poznavanje ruske liturgije je znamenito delo protojereja Devolskega: Dni bogoslužjenja pravoslavnoj katoličeskoj vostočnoj cerkvi (Petrograd 1901, 2 zv.), še bolj zanimivi in nam zahodnjakom bolj pristopni so spisi Aleksija Malceva, prošta pri carski poslaniški cerkvi v Berlinu. L. 1898 je izdal v ruskem in nemškem jeziku »Tainstva pravoslavnoj katoličeskoj vostočnoj cerkvi« in še istega leta »Činy pogrebenija« (Begräbnis-Ritus). Prvo delo (ki je pa že V. del liturgičnih knjig ruske cerkve, katere je bil M. že prej izdal) obsega v treh delih zgodovinsko-dogmatični pregled obredov pri sv. zakramentih vzhodne in zahodne cerkve, potem pravi ritual (Trebnik) ruske cerkve za deljenje sv. zakramentov in v dodatku še nekatere predpise, ki se nanašajo na razne obrede. V »činy pogrebenija« pa najprej primerja obrednik vzhodne in zahodne cerkve pri pokopu. Pomenljivo je, da vzhodna cerkev mesto našega »Requiem aeternam . . .« neprestano ponavlja alleluia. Nam zahodnjakom se to morda nekoliko čudno zdi, vendar je ta običaj bil nekaj tudi v rimski cerkvi in je nekak izraz Jobovih besed: »Dominus dedit, Dominus abstulit. Sit nomen Domini benedictum!« Poleg »officium defunctorum«, grški Εὐχολόγιον, obsega drugi večji del 29 obredov pri raznih prilikah v ruskem cerkvenem letu. Ruska cerkev se sicer drži grškega obreda, vendar od njega v marsičem odstopa, kakor je ravno razvideti iz knjig prošta Malceva. O teh knjigah je obširno poročal in jih jako pohvalil učeni jezuit v Inomostu p. N. Nilles v Zeitschrift f. kath. Theologie, 1901 zv. II. str. 309 in zv. IV. str. 715.

List »Bessarione« (št. 59—60, str. 436) je prepričan, da bodo Slovani (Rusi) v bodočnosti rešili religiozne probleme in zatorej toplo priporoča proučevanje običajev, nazorov, teženj in zgodovine slovanskih pravoslavni

cerkev. Tudi protestantje in anglikanci nas morajo k temu vspodbujati. Oni mnogo potujejo po vzhodu, marljivo proučavajo jezike, zgodovino in običaje, dopisujejo si z odličnimi grškimi in ruskimi prelati, hoteč skleniti z njimi neko zvezo in edinstvo. Neumestno bi bilo, ko bi se mi v neki ozkosrčni nadutosti popolnoma zaprli proti njim. F. K.

Misijonski obzornik.

Azija.

Sirija. Kongregacija Matere žalosti za uboge delavce v Beirutu, katero je bil ustanovil o. Fiorović S. I., deluje izredno blagonsko. Na tisoče revnih Maronitov, ki so pristopili kot udje, se je rešilo pogina. Zdaj šteje kongregacija okoli 2000 udov. Vsako nedeljo imajo zborovanje. Apostolska molitev in češčenje presv. Srca Jezusovega med njimi posebno cvete. Mnogo jih sprejema vsak prvi petek v mesecu sv. zakramente. Iste dni adorira 40 udov in sicer v oddelkih po 5, in to po težkem delu. Dvakrat na leto imajo duhovne vaje, o Božiču 7 dni, o Veliki noči 14 dni. Premišljevanje je šele po solnčnem zahodu. Potem je vselej predstava z velikimi transparenti, ki predočujejo verske resnice, čednost in greh v konkretnih slikah. — Vspodbudljiva je bratska ljubezen med udi in pa gorečnost, s katero pridobivajo izgubljene ovčice. Tačasni predsednik kongregacije je jezuit o. Michel.

Indija zahodna. List »Madras Weekly Mail« (3. prosinca 1901) je prinesel članek »Hinduizem« iz peresa nekega bramana. Ko je izobraženi braman začrtal stališče, katero zavzemajo posamezne kaste napram veri, podedovani od očetov, pravi, da oficialni hinduizem ni imel in tudi ne bo imel nikdar nobene »socialne naredbe«, t. j. da se ni in se ne bo nikdar oziral na gmotno in нравno blagostanje svojih »vernih«. Nasprotno pa je katoliška cerkev socialna, t. j. se ozira na vse stanove in skrbi za njih časni in večni blagor. Njena zgodovina je zgodovina ljubezni in dobrotljivosti. Ako se torej hinduizem hoče vzdržati, si mora prisvojiti duha katoliške vere in se skrbno ozirati na telesni in нравni blagor svojih sinov. Le tako more zavzemati dostojno mesto med velikimi verami sveta, sicer bo pa prej ali slej za vselej pokopan. To priznanje učenega bramana priča, da je vsaj en del izobraženih Indov začel — misliti.

Velike važnosti v Indiji so višja katoliška izobraževališča. Radi njih ima katoliška cerkev velik ugled, ki odpira veri Kristusovi duri v višje kaste. Ako izvzamemo duhovniška semenišča in obrtne šole, je višjih deških izobraževališč okoli 40 do 50, v katerih se poučuje 14.000 do 15.000 učencev. Samo jezuiti vodijo na svojih postajah Kalkutta, Bombay, Puna, Mangalor, Tričinopoli 10 višjih šol (6700 gojencev). Najbolj obiskan je zdaj kolegij sv. Jožefa v Tričinopoli. Brat I. Mahé poroča, da je bilo v šolskem letu 1900/1901 2200 gojencev; med temi 500 katoličanov, ostali so bramini in drugi pagani. — Višjih dekliških šol je okoli 30. — Brezverske državne šole imajo akademično izobražene učitelje. Zato pa tudi katoliški škofje pošiljajo mlade nadarjene misijonarje na angleške univerze, da se tam pripravijo za profesuro. Tak na angleški univerzi promoviran »Magister artium« je v očeh Indov skoro že nadzemeljsko bitje. — Indi

študirajo s posnemanja vredno vstrajnostjo in pridnostjo. Izpite prebiti mora vsakdo, naj velja kar hoče, ker mu je sicer zaprta pot v državno službo, ki je zadnji namen vsakega Inda. Katoliški gojenci so tudi pobožni in že mnogo jih je bilo poklicanih v mašniški ali redovniški stan. Misijon v Maduri je imel l. 1898. že 30 jezuitov — domačinov.

Vladikovina Puna. Jezuit o. O. Weishaupt poroča o velikem uspehu katoliškega misijona v zadnjih 20 letih na planinski ravnini Dekhana. L. 1878. je bila ustanovljena prva postaja Kendal; l. 1889. z velikimi težavami Wallan; l. 1892. zdaj zelo cvetoči misijon v Sangamnu; l. 1895. se je pridružila postaja v Ghogargavu. Te 4 postaje imajo okoli 3000 kristjanov. Zdj pa bi radi ustanovili centrum v mestecu Kopargav; prosijo podpore.

Iz Nagpora poroča salezijanec o. Anthony, da so se zadnje mesece posušile vse reke in vsi ribniki. 90% živine je moralo žeje poginiti. Nek veleposestnik je umrl žalosti, ker mu je od 4000 glav živine ostalo samo 60. K lakoti se je pridružila še kolera. — Enake žalostne vesti so prihajale tudi iz Pondicherry in drugih krajev Indije.

Kitajsko. V severni Čeli, Čekiang in Kiangsi so se vrnili lazaristi in so deloma začeli zopet misijonariti.

Centralna Mongolija. O. Van Kerckhoven iz scheutveltske družbe poroča, da je položaj misijona še vedno žalosten. Roparske drhali še vedno pustošijo deželo. V okolici Ōl-še-kia-ce se širijo žalostne vesti. Neka nova tajna družba »Mang-gniu-huě«, t. j. »bikova družba« namerjava napad na Peking in novo mesarsko klanje. Med ljudstvom se razširjajo listki, na katerih je naslikan bik s krvavim gobcem; bik sedi pred odsekano glavo Evropejca, zraven katere leži krvav nož. Napis se glasi: »Velik poraz lepih gospa«. Nadaljnje besedilo je: »Jaz sem bronast bik, rojen v nebesih; Jü-ti me je poslal na zemljo, da znova začnem boj proti tujcem. Ne žrem ne trave ne žita, marveč redim se s krvjo zahodnih hudičev, ki letajo po celem svetu«. Ali ne diši to, kakor napoved krvavega boja? — Misijonar ríše dalje silno pustošenje. Večina Bogu posvečenih devic in sirot v južnozahodni Mongoliji je prodanih v Kansu. Subdijakon umorjenega škofa Hamerja, Jang Tadej, je pribežal v centralno Mongolijo; s seboj je prinesel monštranco in kelih, edino, kar je še mogel rešiti. Na mesto škofa Hamerja je stopil Bermyn. — Iz Scheutvelde se je natopilo nekaj misijonarjev črez Rusko in Sibirijo zopet na Mongolsko.

Mandžurija še ni mirna, kakor poroča misijonar Bourlès iz pariškega semenišča. Na deželi prežijo roparji ob vseh potih, mesta strahuje tajna družba Tsä-li-ti (t. j. tistih, ki se postijo). Na misijonsko delovanje še ni, da bi mislili.

V severnem Šenzi hudo razsaja lakota in draginja. Beda ljudstva je neizrekljiva. Brez števila otrok izpostavljajo. Jajce, ki je prej stalo 2 sapeka, se težko dobi za 56 do 60 sapek. Prednica frančiškank v Tong-iüen-fang, s. Marija Rozalija, poroča generalni prednici o žalostnem položaju misijona. Nepopisno veliko morajo trpeti revni kristjani. — Fu-te (namestnik) Tun-fan v Si-ngan-fu je bil imenovan za namestnika v Honanu, kar je močno užalostilo misijonarje in sestre. Tun-fan je namreč pravičen, dobrotljiv za uboge, misijonu naklonjen. Misijonarji so mu hoteli nakloniti neko darilo v znak priznanja, kar pa je Tun-fan odklonil, češ, on je storil le svojo dolžnost. Nekaj pa je vendarle vzel, in sicer ljubko uro budilko

rajnega škofa Pagnuccija. Ko mu jo o. Silvester izroči, reče fu-te: »Veliki mož, nekaj, kar vi imate, bi me zelo razveselilo«. — »Prav, prav,« odvrne oče, »Fu-te samo blagovoli povedati.« — »Ako mi hočete pokloniti kako darilo, bi si želel eno steklenico blagoslovljene vode; prepričan sem, da bo prinesla meni in moji rodbini blagoslova«. Razume se, da je ta prošnja vzbudila veliko pozornost pri kristjanih. Naslednji dan obstoji pred samostanom voziček, obložen z odejami in raznimi drugimi darili; med drugim je bil tudi zabojček čaja. Dva dni pozneje pa pride nepričakovano vest, da je Tun-fan vendar definitivno imenovan za namestnika v Si-ngan-fu. Veselje je nepopisno.

Iz Šanzi piše frančiškan o. Mihael Chiapetta svoji materi, kako slabo se godi kristjanom. Najbolj bridko je, da misijonarji ne morejo ugoditi niti skromni prošnji za malo prosa.

V južnem Honanu mislijo pagani, da ni pregrešno, preganjati in moriti kristjane.

Apost. vikariat Fu-čeu. Portugiškemu jezuitu, o. Díaz de Puntoja, ki je deloval tukaj začetkom 17. stoletja, je posvečen majhen tempel pri nekem studencu. Najbrž je jezuit dal studenec snažiti, povečati in zidati in je tako spremenil nezdravo vodo v pitno. Paganii so pa ta uspeh pripisovali nadnaravnemu vplivu in so jezuitu v čast postavili tempel in kip; slednjega danes ni več.

Japonsko. Vladikovina Ozaka. Za časa kitajskih nemirov je Japonsko gostoljubno vsprejemalo ne le misijonarje in sestre, marveč tudi ranjene vojake drugih narodnosti. Škof Msgr. Charron, misijonar iz pariškega semenišča v mestu Hiroshima, poroča, da je japonski rdeči križ prav lepo oskrboval ranjene Francoze. Imenovano društvo šteje okoli 600.000 udov, ki plačujejo 6 Yen (en zlat Yen = 2 K 50 v.) letnine. Sestre rdečega križa so večinoma iz dobrih rodbin, skrbno odgojene in izvršujejo nalogo izborna. Njega veličanstvo mikado se je osebno zelo zanimal za tuje vojake. Vedno se je informiral o njihovem položaju ter jim pošiljal darila. Ako so kateremu morali kak ud amputirati, mu ga je cesar dal napraviti iz kavčuka.

Filipine. Začetkom l. 1900. so se španski jezuiti vrnili na otok Mindanao. Ljudstvo je prosilo ameriško vlado za nje. O. Conrath piše: »Na veliki četrtek je prišel nek jezuit v nek kraj, in je našel lep, božji grob v cerkvi; mesto Najsvetejšega je zastopal križ. Ljudstvo je kar vrelo od vseh strani, da bi pozdravili očeta in mogli opraviti sv. spoved. Pri spovednici je nastala strašna stiska in velik prepir, ker so se bali, da bi o. odpotoval, predno pridejo vsi na vrsto.« — Španska postavodaja pod Filipom II. je bila pedagogično zelo modra. Mladenič, ki je bil deklico zapeljal, je moral 30 dni opravljati težavna občinska opravila, deklica pa ob nedeljah s prižgano svečo klečati pred cerkvenimi vratmi. Druga kazen za ponesrečena dekleta je bila, da so morala s srpom travo pokositi krog cerkve. Te kazni so bile še kratkomalo pred vojsko v navedi.

V listu 'Standard and Times', ki izhaja v Filadelfiji, objavlja nadškof Manile, msgr. Nozaleda de Villa, da prebivalstvo odločno zahteva menihe nazaj. Ameriška vlada, podšuntana od protestantskih pridigarjev, zabranjuje na vse možne načine njih vrnitev.

Afrika.

Spodnji Egipt. L. 1885. je bila ustanovljena apost. prefektura Nil-Delta. Glavne postaje te prefekture so: Sagasig, Tanta, Zifle, Samanud, Mahalla, Šubra, Zeitun-Matarieh. Po zadnjem poročilu apostol. prefekta o. Dureta šteje misijon 9000 katoličanov; dušno pastirstvo oskrbuje 24 evropskih duhovnikov, 17 cerkvic in kapelic pa je v rokah orientalskih duhovnikov. Mladi misijonarji se vzgojujejo v duhovskem semenišču v Kairi. Razun tega ima misijon 1 kolegij in 15 šol. V 5 lekarnah dobiva vsak dan povprečno 800—900 bolnikov zdravila brezplačno. — Misijonarji so si postavili na grškem otoku Samos svoj sanatorij.

Egiptski Sudan. Misijonarijo sinovi presv. Srca Jezusovega. Apost. vikar, msgr. Roveggio poroča, da je postaja Omdurman, katero je vničila mahdi-vlada, zopet začela delovati. 16 let so bili verniki brez katoliškega duhovnika in brez cerkve. Fanatični derviši so ravnali ž njimi, kakor s sužnji. Zdaj pa so zopet prišli misijonarji, veselje vernih je nepopisno. Lani v decembru se je msgr. Roveggio napolil z nekaterimi misijonarji med zamorce ob belem Nilu. Nekateri poglavarji so radovoljno vsprejeli njegova darila, vendar pa so izjavili, da pri njih za krščanstvo niso ugodna tla. — Iz Omdurmana se je podal misijonski parnik »Redemptor« v okraj Kaka, kjer prebivajo Šiluk-zamorci. Poglavarja ni bilo doma, zato je škof moral dalje. Ko je dospel v Fašodo, rezidenco maka (sultana) Šiluk zamorcev, je poslal 3 možje, da so pozdravili maka. Mak je poslal hitro darila in prosil konjaka. Drugi dan pa je prišel sam k škofu na obisk. Drage volje je dovolil, da sme misijon ustanoviti v Fašodi svojo šolo. Darila so igrala veliko ulogo. Zato so zamorci pozdravljali misijonare: »Bon fok«, t. j. možje Gospoda. — Veselje priprostih črncev je bilo veliko. Poglavar okraja Tongo je misijonarjem priredil zabavni večer, divjo vojno igro. K sklepu je poglavar nagovoril svoje podložne: »Bratje! Naši pretekli dnevi so bili žalostni; zdaj pa je minil čas žalosti in bolečin in napačil je dan sreče in blagoslova, kajti Gospod nam je poslal blagovestnike, ki ne iščejo ničesar drugega, kakor naš blagor. Med nami je bila nesloga, je bilo sovraštvo; zdaj pa se morate spraviti, živeti in igrati v vedni slogi in se pomešati med seboj, kakor zrna te zemlje. To rekši, je vrgel peščico prahu na bojavnike; isto je storilo 5 ministrov, ki so med nagovorom stali za hrbtom poglavarja. — Sredi med okraji Tongo in Fašoda je ustanovil škof Roveggio postajo Lul, ki pa je pred kratkim večinoma pogorela.

Iz Abesinije so morali lazaristi pobegniti. Dedžac Hagos, poglavar provincije Agammie, je sprožil preganjanje, ker ni dosegel svojih sebičnih namenov. Misijonarjem je vzel cerkev, šolo in stanovanja v mestih Naiga in Alitiena. Cerkve je prepustil krivovercem. Katoličani so zaman prosili varstva pri francoskem konzulu; lazaristi so morali zapustiti svoj vinograd in so se umaknili v Egipt. Menelik, »varih« misijonarjev, jih je poklical nazaj z dekretom: »Vicit leo de tribu Iuda, Menelik II., izvoljenec Gospodov, kralj kraljev Etiopije, očetu Janezu. Kako se imate? Meni gre, hvala Bogu, dobro. Trpinčenja, kateremu ste podvrženi proti moji volji, ne morem razumeti. Ostanite na prostorih, katere ste posedli z mojim privoljenjem. Da vas ne bo nikdo več vznemirjal, sem dal inštrukcije Ras Uolil-u. Dogovorite se ž njim. Dano, dne 16. myazia v letu milosti 1893. (24. malega travna 1901).«

Madagaskar. Francoska postava od dne 27. listopada 1896 je odpravila sužnost na celem otoku. Da se ni položaj že itak zapuščenih sužnjev še shujšal, je zasluga francoskih jezuitov, ki so jih vzeli v svojo skrb. V glavnem mestu Tananarivo imajo prostorno cerkev in šole, ki so v rokah šolskih bratov in sester. — Kolegij sv. Mihaela v Amparibi šteje 100 gojencev, med katerimi so sinovi najodličnejših madagaskičnih rodbin. V tem zavodu, ki je gotovo najboljši na otoku, veje krščanski duh. Mnogo gojencev vsprejema vsak teden sv. zakramente. — Iz distrikta Ambohimaso poroča o. Fontanié, da je število kristjanov doseglo že 8500, in to vsled neumornega delovanja o. Acnala, katerega imenuje ‚palico svoje starosti‘.

Apost. prefektura ob spodnjem Nigru. Prefekt o. Lejeune iz družbe očetov sv. Duha poroča kardinalu Ledochowskemu, da je prebivalstvo v Oniči enoglasno izvolilo za kralja katoliškega katehista Samuela Oksi Okolo. Bil je prej 7 let protestantski ‚evangelist‘, toda nesebično delovanje katoliških misijonarjev in sester, osobito njih dela usmiljenja so mu odprla oči. Samuel je postal katoliški katehist v Nsubi in Aguleri in je deloval zelo uspešno. Zdaj pa je ‚Samy‘ bil izvoljen za kralja, dasi so mu protestanti delali silne poteškoče. Prvo, kar je novi kralj ukrenil, je bilo, da je svojemu spovedniku, o. Vogleru, izročil kraljevski ‚kronidol‘, t. j. leseno orodje, katerega so se njegovi predniki posluževali, kadar so izrekli obsodbo na smrt. Drugi ukaz je bil: »Nad mojim prestolom naj se pritrdi lepi križ, ki mi ga je daroval prefekt, da bodo pred znamenjem odrešenja padali na kolena katoličani, protestanti in pagani.« V tretje pa je daroval prostor na svojem posestvu, da si misijon postavi kapelico in šolo. Dokler šola ne bo postavljena, se poučuje v njegovem stanovanju 60 do 80 otrok in v občie mladih ljudij v krščanskem nauku. Sv. oče Leon XIII. je vzradoščen nad tem veselim poročilom katoliškemu kralju zamorcev takoj poslal krasno madono v lepem okviru, prefekt propagande pa 20.000 lir.

Amerika.

Združene države. Škofje iz vseh krajev se pritožujejo nad vlado radi krivične politike. Položaj indijanskega misijona je obupen. Iz ene strani namreč vlada z nogami tepta pravice Indijancev, iz druge strani pa amerikanski katoličani premalo podpirajo ta gmotne podpore tako potrebni misijon. Bridko toži nad to brezbriznostjo msgr. Montgomery, škof v Los Angeles v južni Kaliforniji: »Da bi pač vsi katoličani videli in spoznali razmere, kakor je mi vidimo in spoznamo, bi gotovo pritisnili vlado, da bi nam dala prosto roko vsaj v pouku indijanskih otrok. Toda kdo se briga za Indijance, polovica prebivalstva niti ne ve, da indijansko vprašanje sploh eksistira.« Prepotrebno je, da se indijanskemu misijonu seže krepko pod rame in se odpravi skrajna beda, neobhodno potrebno pa je tudi, da se katoličani vendar enkrat osrčijo in ne trpijo dalje, da se v blato teptajo njih najsvetejše pravice. — Da ubogi rdečeokožci res zaslužijo sočutje in pomoč vseh katoličanov, je razvidno med drugim iz pisma jezuita o. Hermana Schuler, ki misijonari v Desmetu (Idaho). Katoliški Indijanci imajo dobrega duha in so goreči kristjani. V noveni v čast presv. Srcu Jezusovemu je prišlo veliko Indijancev v Desmet, nekateri prav daleč; tako ima n. pr. rod Kalispel 100 milj do misijonske postaje. Okoli 500 jih je prejelo sv. zakramente. — Indijanci se svoje vere ne sramujejo pred drugo-

verci. Svojo odločnost pokažejo tuintam prav drastično. Neka mestna gospa se je najbrž iz radovednosti udeležila službe božje. Ker se je v cerkvi ozirala okrog, je stopil k nji Indijanec, vzela njeno glavo med obe roki in jo obrnil proti oltarju, češ, zdaj je treba gledati na oltar. — Otroci, ki se vrnejo iz šole k svojim starišem, ne opuščajo molitev, ampak opravljajo navadno klečé večerno molitev, četudi jih radi tega zasmehujejo domači — pagani. Mladi Indijanci igrajo ob nedeljah po večernicah 'base ball' (amerikanska igra). S kristjani igrajo tudi pagani. Ko pa zazvoni 'zdravomarijo', popadajo kristjani, četudi sredi igre, na kolena in molijo v veliko začudenje svojih paganskih drugov. Ako Indijanci obedujejo v mestu v gostilni, opravljajo brez pomisleka očitno molitve pred jedjo in po jedi. Marsikdo naših modernih katoličanov bi se mogel vzgledovati nad njimi.

Brazilijska L. 1896. je bila za divje Indijance ustanovljena misijonska postaja São José de Providencia v Alto Alegre, en dan hoda od Barra do Corda. V samostanu so živeli 4 kapucini iz milanske provincije, in sicer oo. Rinaldo da Paulo, Zaccaria da Malegna, Vittore da Bergamo in br. Salvator d' Albino. Od l. 1898. jim je bilo v pomoč 7 kapucink iz Genuje. Misijon je imel cerkev, šolo, 2 sirotiščnici in razne rokodelske delavnice. Vse je bilo v najlepšem razvoju. Indijanci so radovoljno dajali svoje otroke misijonarjem in sestram v odgojo; trikrat na teden je bil krščanski nauk za odrasle Indijance. Tu raznesejo trije potepuhi (João Cabore, Mansel Justino in José Cadeti) med lahkoverne divjake obrekovalno vest, da misijonarji pridobivajo otroke za se, da bi jih potem skrivaj prodali belim. Dne 14. malega travna napade divja drhal misijon. Med povzdigovanjem, ko je bilo vse vtopljeno v globoki pobožnosti, začne pokati skozi okna in vrata v cerkev. Mašnik pred oltarjem — o. Vittore da Bergamo — se zgrudi, v glavo zadet, mrtev na tla. Istodobno prilomasti drhal, oborožena z noži in loki, v cerkev, začel se je grozovit prizor. Navzoče sestre so vse pri priči zabodli v cerkvi. Le o. Rinaldo in sestra prednica sta se skrila. Potem pa v samostan. Neka sestra-domačinka pelje ravno najmanjše otroke iz spalnice k drugi sv. maši. Na stopnicah jo zadene ostri nož; potem jo vržejo v jamo, kjer je bilo že več mrličev. Molila je rožni venec, dokler ni izdihnila svoje duše. Potem drvi drhal v samostan očetov. O. Zaccaria se krepko brani, a vendar podleže kruti sili. Br. Salvatore uide sicer v bližnji gozd, nikakor pa ne more uiti smrti. Dopoldne so usmrtili okoli 200—250 kristjanov. Opoldne so šteli mrličev in tu opazijo, da še niso vsi mrtvi. Zdaj poiščejo vsak kot in najdejo o. Rinaldo in prednico. Usmrtilo ju brez usmiljenja. Otroke so odpeljali vse s seboj v gozdove. Kristjan André Carlos de Oliveira je srečno ubežal v Barra do Corda in pri uradu naznanil to grozovitost. Poročnik Tomaž Vicira Passos je bil odposlan z 80 možmi v Alto Alegre, pa je komaj ubežal gotovi smrti. 40 dni pozneje je bil o. Janez tam in je našel še mlake krvi v cerkvi in v samostanu. Mrličev, ki so bili že precej strohnjeni, so prenesli v samostan v Barra do Corda; mrliča br. Salvatore ni bilo mogoče najti.

J. E. K.

Slovstvo.

Biblične vede.

Zgodbe Svetega Pisma. Slovenecem priredila in razložila † dr. Franč. Lampe ter dr. Janez Ev. Krek. 8. snopič. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1901.

Sodba o celotnem delu je že bila v našem listu izrečena, zato mi je ni treba ponoviti. Pri tem delu, ki ni zgolj prevod sv. pisma z opombami pod črto à la Allioli niti zgodbe sv. pisma v vulgarnem pomenu, temveč od vsakega nekaj, ni najmanjša potežkoča zasnovati dober načrt. Kaj se naj bolj in natančneje razpravlja? Ali to, kar je poglavitno? Ali to, kar je potrebno k dobremu umevanju sv. pisatelja? Ali to, kar je večjega didaktičnega pomena? Ali to, kar je lažje razumljivo? Pisatelj sam je čutil to težavo. Na platnicah namreč piše: »Načrta in osnove mi je bilo treba iskati pred vsem. Rajni dr. Lampe je osnovo svojega velikega dela pač nosil v svojem orjaškem umu, zapiska o njej pa ni bilo najti v njegovi ostalini. Sodite drugi, koliko sem pravo zadel!«

No, priznati moramo, da je v obče pravo zadel. Seveda so subjektivnemu mnenju tukaj stavljene precej široke meje. Tako bi bilo menda boljše, če bi bil pisatelj začetno prikazen božjo preroka Ezekijela povedal kratko in priprosto. Tu je prav težko pomen razložiti in tudi Rafaelova slika, ki je sicer prav lepa, pa jako slobodno koncipirana, k boljšemu razumevanju nič ne pomore. Priprosti čitatelj se Ezekijela kar zboji, češ, če je že začetek tako veličastno-nerazumljiv, kaj še le bo kasneje. Pri drugih partijah pa, ki so lažje razumljive, bi želeli, da bi se bil pisatelj dalje pomudil in poudaril posebno moralčno uporabo.

Z znanstveno-bogoslovskega stališča se »Zgodbam« ne da dosti oporekati. Podajajoč literarni smisel se pisatelj z velike večine drži Vulgatinega teksta, tu pa tam se tudi ozira na prvotni tekst in LXX. Tipični ali mistični smisel pa črpa

iz običajnega katol. tolmačenja, ki temelji na sv. pismu in razlagi sv. cerkvenih očetov in poznejših eksegetov. — Ne smemo pričakovati, da bi se pisatelj, ki sv. pismo tolmači za ljudstvo, mnogo ukvarjal z Bog ve kakšnimi znanstvenimi vprašanji, osobito še s takimi, ki so preporna. Zato pa moremo vse, kar nam podaja znanstvenega, z mirnim srcem podpisati.

Le h kronologiji po babilonski sužnosti (str. 981) bi opomnili, da se Zorobabel ne da lahko istovetiti s זְרֹבַבֶּל (Ezdr. 1, 8), potemtakem se je knez, ki je za kralja Cira Jude peljal iz babilonske sužnosti, imenoval Sassabasar, Zorobabel pa se je še le za Darija Histaspoviča vrnil v domovino.

Na str. 952. navaja pisatelj nekega sv. Evzebijja, ki nam je v svojih spisih ohranil odlomek iz Abydena, v katerem popisuje, kaj si Kaldejci pripovedujejo o bivšem kralju Nabuhodonozorju. K znanstveni veljavi tega zgodovinskega podatka bi bilo treba, da bi bil pisatelj navedel delo, v katerem ga je Evzebij zapisal, ali vsaj povedati bi bil moral, kdo je bil ta sv. Evzebij in kdaj je živel. Najbrž misli škofa in mučenika, ki je od Ariancev trpinčen umrl l. 371.

Na nekaterih mestih bi želeli, da bi pisatelj porabil besedo, ki bolje podaja smisel prvotnega teksta, ali pa dostavil razlago, ki naj pojasni njegov prevod. Tako n. pr. prevaja Ezek. 7, 11: »Nihče izmed hruma ne bo ostal«. Kaj pomeni izmed hruma? V originalu stoji מְרִמְרֵם (מֵרָם = murmuravit, strepuit), kar ne pomeni samo hruma, ampak tudi hrumečo in šumečo množico.

Ezek. 9, 1 prevaja: »Blizu so obiskovanja mesta in vsako ima moralno orožje v svoji roki.« V originalu čitamo מְרִמְרֵם; מְרִמְרֵם pomeni v abstraktnem smislu obiskovanje, kazni, konkretno pa tiste, ki obiskujejo kaznilnice. Na mnogoterih mestih pogrešamo potanje razlage, n. pr. Ezek. 7, 20, Dan. 11, 27, Zah. 3, 9, Zah. 11, 8 itd. Pri delu, ki je namenjeno

pred vsem priprostemu ljudstvu, ne kaže, da prelagatelj štedi s tolmačenjem ali vsaj s kratkimi opombami.

Kar se tiče jezikovne strani, je Krekov jezik pravilen in beseda mu teče prav gladko; zato se njegov prevod jako prijetno čita. Le na nekaterih mestih ga kazijo prevečkratni »in«, vsled katerih se prevod preveč vleče. Vulgata ima sicer na teh mestih tudi samo koordinirane stavke, v hebrejščini pa stoji 1, ki ne pomenja samo veznice in, temveč zastopa tudi druge partikule ter izraža nasprotje, posledico, vzrok itd.

G. pisatelju čestitamo k njegovemu lepemu delu, ki ga je vzmogel v tako kratkem času ter je s tem dal tem lepši dokaz svoje vsestranske nadarjenosti. Želimo, da bi se mu tudi tako posrečile ostale knjige St. Z., poseбно pa N. Z.

Dr. Jos Holmjec.

Navrosloyje

Der heilige Alfons von Liguori, der Kirchenlehrer und Apologet des XVIII. Jahrh. Von Dr. Franz Meffert. Mainz, Franz Kirchheim, 1901. Str. XVI, 280.

To je vsebina 3. snopiča 2. zvezka znamenitega zbornika »Forschungen zur christl. Litteratur- und Dogmengeschichte«, ki ga je »Voditelj«¹ že svoječasno naznanil¹. Predmet, ki ga obdeluje ta knjiga, je prav aktualne važnosti. V razburkanih valovih našega javnega življenja se je vzdignila divja burja proti sv. Alfonzu Liguorskemu in njegovemu moralnemu sestavu in ta cerkveni učenik mora služiti za zidolom gotovim strankam, da ž njim bijejo ob steno ladije sv. Petra. Pisatelj stoji na znanstvenem stališču in se zatorej ne peča naravnost z zloglasnim pamfletom Grassmanovim, pač pa pretresuje načelno vprašanje o moralnem sestavu sv. Alfonza in njega veljavi v današnjih časih, ki je vsled debat splavalo na površje.

Pisatelj opetovano poudarja, da je treba sv. Alfonza presojati iz stališča njegovega časa in z vednim ozirom na

dejanske razmere, v katerih je živel svetnik. Temu načelu je pisatelj tudi sploh ostal zvest v celem delu.

V uvodu nam poda najprej nekaj življenjskih podatkov sv. Alfonza (roj. 27. sept. 1696, † 1. avg. 1787) in pa splošen pregled njegovega literarnega delovanja. Alfonz Liguori je nenavadno plodovit pisatelj, kakor redko kateri. Pisal je iz prepričanja in v nadi, da s tem izpolni nalogo svojega življenja. Znano je, da se je svetnik z obljubo obvezal, nikdar ne izgubiti trenutka časa. V zgodovini bogoslovnega znanstva zavzema Alfonz važno mesto kot moralist. On je konec storil strastnemu boju med moralisti in med raznimi enostranskimi sestavi izbral neko sredino ter ustvaril moralni sestav, ki se v praksi da lahko uporabiti, v teoriji pa zadošča znanstvenim zahtevam.

Iz spisov Liguorijevih zasleduje pisatelj od mladosti svetnikove pa do konca njegovega življenja, oziroma od l. 1785, ko je izšla zadnja izdaja njegove Theol. Moralis, katero je še sam oskrbel, kako je Alfonz bistril in razvijal svoje nazore in pilil svoj moralni sestav. Izprva ga vidimo med pristaši probabiorizma, ker v tem je bil vzgojen in k temu ga je nagibal njegov resnoben nravni značaj. Toda v svojem misijonskem delovanju se je kmalu prepričal, da se probabiorizem praktično ne da uporabiti; polagoma se je seznanil tudi s pisatelji probabiliističnega sestava, zlasti Busembaumova l. 1650 izdana Medulla Theol. moral. je bila Alfonzu vodnik od probabiorizma k probabilizmu. K tej Busembaumovi knjigi je več let dostavljaj svoje opazke in iz tega je narasla njegova slavna Theologia Moralis, ki je prvokrat zagledala svet v Napolju l. 1748. Za podlago in okostje ima tekst Busembaumov. Od l. 1748—1756 je Alfonz izdal I. in II. izdajo svoje moralne teologije in še dve razpravi o moralnem sestavu. V tem času je Alfonz brezdomno probabilist in se tesno oklepa moralistov iz družbe Jezusove; oni so mu mojstri v moralki.

¹ »Voditelj«, l. 1900, str. 86.

V dobi od l. 1756—1762 se opaža neka izprememba v stališču in naziranju Alfonzovem. Zunanji dogodki in njegov znotranji duševno-znanstveni razvoj, to dvojno je vplivalo na Alfonzovo stališče. Doslej se je tesno oklepal jezuitov, a v tem času se je vzdignila huda burja zoper jezuite; med drugim se jim je očital laksizem v moralki. Alfonz se je zbal za svoje lastno delo in za kongregacijo, katero je ustanovil; po l. 1762 se izraža o probalističnem načelu jako previdno, vedno bolj se ponavljajo izjave, da njegov sestav nima nič skupnega z jezuitskim probabilizmom in pride celo do trditve, da je »probabiliorist« (str. 53, 83). Razven zunanjih okoliščin so se tudi v duhu Alfonzovem bolj in bolj čistili in utrjevali noetični pojmi o »lex dubia«. Iz te spremembe sklepajo nekateri moralisti, da je Alfonz v okviru probabilizma zavzel posebno stališče, oziroma probabilizem izobličil za poseben sestav, ki se inenuje *aequiprobabilizem*, kakor se svetnik sam izraža (Homo apost. I, 75): *Meum systema aequiprobabilis opinionis evidenter demonstrasse mihi suadeo*. Naš pisatelj pa z mnogimi drugimi in zlasti tudi z würzburškim vseučiliščem — šteje Alfonza k probabilizmom in skuša probabilizmu nasprotne Alfonzove izjave razložiti tako, da se iste ne dotikajo jedra stvari same in merijo na oni probabilizem, ki je za pravo laksizem, in da je pri Alfonzu »notabiliter probabilior« istovetna z »moraliter certa«. Mislimo, da pisateljevi razlogi ne bodo spreobrnili nobenega *aequiprobabilista*. Priznati mora sam, da Alfonz ni probabilizma povsem dosledno izpeljal. Teologi Alfonzove družbe smatrajo svojega ustanovitelja za očeta *aequiprobabilizma*; o tem sporu, ali je Alfonz prištevati probabilizmu ali *aequiprobabilizmu* pa misli pisatelj, »es wäre besser, diesen Streit um leere Worte auf sich beruhen zu lassen«. Vsekako je menda sedanji spor med probabilizmom in *aequiprobabilizmom* zadnji stadij v dolgem in večkrat ognjevitim znanstvenem boju.

Važnost in zasluga Alfonzova ni toliko v tem, da bi bil cerkvi dal kak nov moralni sestav, ampak v tem, da je spodbil farizejski rigorizem janzenizma, ki je v 18. stoletju prešnil že širje cerkvene kroge.

Alfonz je spisal tudi več apologetičnih spisov. Kot apologet ni tako znamenit kakor kot moralist. Tu je poljuden pisatelj in piše bolj eklektično kakor pa samostavno.

Kakor v moralki, hoče tudi v dogmatici posredovati. Njegovi dogmatični spisi se sučejo zlasti okoli treh točkov, ki so bile takrat predmet živahnega razpravljanja med teologi: nauk o milosti in prosti volji, o brezmadežnem spočetju D. M., o primatu in papeževi nezmotljivosti. V nauku o milosti se oklepa t. zv. sinkretističnega sestava, ki ni obveljal; v Mariologiji zagovarja brez. spočetje, sicer pa so nekatere njegove trditve iz dogmatičnega stališča pretirane; isto tako že tudi on uči papežovo nezmotljivo učiteljstvo. Zgodovinski spis je »Trionfo della Chiesa«, zgodovina krivih ver. V presojevanju raznih dogodkov in poročil je Alfonz premalo kritičen. Zatorej ne kaže kar na lahko roko porabljati v spisih ali v homilijah dogodkov, ki se naštevajo v njegovih dogmatičnih in ascetičnih knjigah. Marsikaj je pripisati značaju napoljskega ljudstva, večkrat pa hoče svetnik v obliki dogodka dopovedati kako resnico, ne da bi s tem trdil resničnost dogodka samega. Bilo bi torej neumestno v današnjih časih vse te dogodke prodajati kot dognano resnico. To bi utegnulo dobri stvari bolj škodovati kakor koristiti.

Znamenit je Alfonz kot poljuden pisatelj tudi po svojih ascetičnih spisih, med katerimi zavzemajo prvo mesto spisi o presv. R. T. Ascetični spisi Alfonzovi so izraz njegovega lastnega notranjega življenja. Pisal je pa za vse stanovce.

V sklepu (str. 268—277) se ozre na Grassmannovo brošuro in na aktualno vprašanje o današnjem stanju kat. moralke.

Ko se je vsled znane brošure vzdignila divja burja, je nek vseučilišni profesor v »Kölnische Volkszeitung« priobčil vrsto člankov, v katerih pravi, da kat. pravoslovje dandanes niti z ozirom na tvarino niti z ozirom na metodo ne stoji na vrhuncu časa, ne zadostuje svoji nalogi in je poglaviten vzrok kat. »inferiornosti«. Zlasti »kazuistiko« pisatelj hudo prijema. Slične članke je prinesla tudi berlinska »Germania«. Nasprotniki so te izjave pohlepno pograbil in dobro izrabili proti katoliški cerkvi. V katoliških krogih so pa dotični članki izzvali odločen ugovor. Lista »Der Katholik« (Mainz) zv. za julij, avgust, oktober, novemb. 1901, pa »Stimmen aus Maria Laach« 6. in 8. zv. i. l. zavračata odločno napade na današnjo kat. moralno bogoslovje. Obžalovati je res, da se je ta kočljiva stvar spravila pred nepoklicano sodišče v političnih listih, sicer je pa stvar vredna resnega preudarka. Že dalje časa so se oglašali glasovi, ki niso povsem zadovoljni z današnjim stanjem in z metodo moralnega bogoslovja kot znanosti. Sedanji škof in takratni profesor pravoslovja dr. Paul Keppler n. pr. ji je l. 1898 v »Lit. Rundschau« očital, »dass die Zeiten spurlos an ihr vorüber gegangen seien«. Stvar pa se je zaostri, ko je znana Grassmannova knjižura razburila najširje sloje. Te pritožbe so v marsičem pretirane in neutemeljene; da bi pa bilo pravoslovje povsod ravno v najlepšem cvetu in ne bi potrebovalo nikakšnega spopolnjenja, pa tudi ne moremo verjeti.

Med liguorijansko literaturo, ki jo pisatelj navaja, se pogrša znamenito francosko delo: R. P. Berthe, Saint Alphonse de Liguori. Paris 1900, 2 vol.

Napačno je, se v vsem krčevito držati dandanes sv. Alfonza. Načela krščanskega pravoslovja morajo pač ostati neporušna, kakor jih je Kristus učil, toda obrniti se morajo na različne razmere, ki se neprenehoma spreminjajo. Kako se je v 100 letih — od časa sv. Alfonza — razvilo politično, socialno, obrtno življenje! Vse to mora dandanes moralist

dobro vpoštevati kakor tudi filozofsko etično gibanje današnjega časa. Tudi nam Slovencem prav krepko po ušesih brni krik zoper krščansko-katoliško pravoslovje, naj bi se torej tudi pri nas resno in solidno pretresovali etični problemi, v življenju pa realizovali večnoveljavni nauki krščanskega pravoslovja. F. K.

Cerkvena zgodovina.

Význam a důležitost starokřesťanských památek a pomníků pro vědu a náboženství. Podává dr. Jos. Tumpach. V Praze 1901. Cyrillo-Meth. knihtiskárna V. Kotrba. Str. 106, c. 130 K.

Dr. Tumpach je l. 1898 izdal češki prevod lepega dela poljskega arheologa dr. Jos. Bilczewskega, sedanjega nadškofa levovskega, pod naslovom »Archaeologie křesťanská ve službách dějin církevních a věrouky.«

Na podlagi te knjige je imel potem dr. T. l. 1899 na češkem vseučilišču v Pragi poljudna predavanja, in na mnogostransko prošnjo je sedaj ta predavanja v tisku izročil širjemu občinstvu. Ta knjižica je torej le nekaj izvod iz »Archaeologie«. V uvodu nas g. pisatelj pouči najprej o razvoju krščanske arheologije, ki se je nagloma razcvetla, odkar so okrite katakombe, in ima že odličnih zastopnikov med vsemi večjimi evropskimi narodi; med Slovani gre prvenstvo Hrvatom (Bulić, Jelić) in Poljakom (Bilczewski, Pawlicki, Moravski), sicer se pa tudi Rusi živo zanimajo za krščansko starinoslovje, a pisatelj jih ne vpoštevava.

Na to v I. pogl., oziroma predavanju razlaga, kako starokrščanski spomeniki osvetljujejo pravno razmerje kristjanov v rimski državi. Kot vera ali nabožna družba krščanska cerkev od pag. države ni dobila nikdar zakonitega priznanja. V 1. stoletju je državna oblast kristjane smatrala za posebno judovsko ločino, judovstvo pa je bilo državno priznано, tako se je izprva v senci sinagoge krščanstvo širilo. Pozneje se je seveda to spremeni, a sedaj je kristjanom dobro došel

zakon, ki je dovoljeval pogrebna društva; za to drugo ni bilo treba, kakor državnim uradom naznaniti ustanovitev takega društva. Kristjani so torej na zunaj nasproti državi bili organizovani kot pogrebna društva, ki so imela svoja pokopališča in so se smela ob določenih časih tudi shajati. Seveda ob času preganjanja to vse nič ni pomagalo, v mirnih časih so pa vendar v tem imeli nekako postavno zaslobo. To pravno razmerje nam potrjujejo in pojasnjujejo starokrščanska rimska grobišča s svojimi spominki.

V II. predavanju zremo, kako nam starokrščanski spomeniki kažejo pot, po kateri se je širilo krščanstvo. To velja zlasti za Rim pa tudi za izvenrimske krščanske občine. Napisi in drugi spomeniki nam svedočijo, kako je že v apostolski dobi bilo krščanstvo v Rimu močno razširjeno in sicer tudi v najodličnejših rodovinah, ne izvzemši cesarskega dvora. Po drugod nam spomeniki kažejo, da je krščanska vera poganjala korenine najprej po otokih, pobrežjih in mestih, od tod je polagoma prodirala v notranjost, v oddaljena selišča. Tretje poglavje nam pove, kako nam starokrščanski spomeniki predstavljajo življenje prvih kristjanov. Na spomenikih nahajamo sledi raznih hierarhičnih stopinj že v najstarejši dobi, istotako so rimska pokopališča v najožji zvezi z urejenjem župnij; posebno lepo in zanimivo je, kar nam spomeniki spričujejo o sužnjih. Štrto poglavje nam kaže, kako starokrščanski spomeniki spričujejo ljubezen stare cerkve do lepih umetnosti; mrtvo kamenje zavrača nesmiselno očitaje, da je prvotno krščanstvo bilo sovražno umetnostim.

V V. poglavju opozarja g. pisatelj na apologetično važnost starokrščanskih spomenikov, ker nam razodevajo vero prvih kristjanov. Vera v trojedinega Boga, sv. zakramenti, molitev za umrle, občestvo svetnikov, prvenstvo Petra in njegovih naslednikov in še drugi članki vere so izraženi na najstarejših spomenikih.

Tako nam ta po obsegu majhna knjiga podaja mnogo tehtnih naukov. F. K.

Cerkveno pravo.

Actiones et Constitutiones synodi dioecesanæ, quam anno sacro 1900 instituit atque peregit Michael Napotnik, Princeps Episcopus Lavantinus. (6 + 601 str. Cena nevezane knjige 5 K; po pošti 30 v. več. Naroča se pri kn. šk. lavantinskem ordinarijatu v Mariboru.)

»Opus grande est et latum«¹. Tako pač sme reči s podjetnim Nehemijem neutrudljivi vladika lavantinski, zakaj dovršil je veliko in obširno delo z izdajo konstitucij III. lavantinske sinode. To ni delo enega dne, ne delo enega meseca ali leta: ta knjiga je sad intenzivnih študij in večletnega napornega, morečega dela.

Škofijski zbori so zelo stara naprava v sv. katoliški cerkvi. Vršili so se že, ko še od cerkvene oblasti niti zapovedani niso bili. Razmere in potrebe časa so jih zahtevale in vpeljale. In ti zbori so se pokazali zelo koristne, da celo potrebne. Sčasom žalibog je nastala glede shajanja škofijskih sinod neka mlačnost, zato je 4. lateranski cerkveni zbor l. 1215 zapovedal katoliškim škofom, da naj enkrat v letu skličejo škofijske sinode. Tridentinski zbor pa je to zapoved obnovil in potrdil². Sv. cerkev, katero vlada in vodi sv. Duh, je namreč spoznala potrebo in korist škofijskih sinod, zato jih je v svoji modrosti in skrbljivosti zapovedala. In ako vsled raznih okoliščin in ovir škofje ne morejo obhajati vsako leto sinode, morajo imeti za to opustitev poseben indult od rimske stolice. Vkljub temu indultu pa še vendar rimska stolica pri rešitvi relacije super statu dioeceseos, katero morajo oddati škofje ob določenih obrokih pri kongregaciji koncila, opozarja škofo na dolžnost gledé škofijske sinode, pristavljajoč: »Cures, ut synodum celebres.« Praznovanje diecezanskih sinod je torej škofova dolžnost. Zato je pa tudi neumestno in kaže ali necerkvenega

¹ II. Esdr. 4, 19.

² Sess. 24, c. 2. de reform.

duha ali pa nevednost cerkvenih postav in naredeb, ako se škofje, ki obhajajo sinode, smešijo, namesto da bi se proslavljali za svojo delavnost in vestnost v izvrševanju od sv. cerkve jim naložene dolžnosti. Ako bi sinode ne bile koristne, potrebne in vrhutega še zapovedane, bi si škofje pač premislili, predno bi začeli s tako utrudljivim, napornim, duha in telesno zdravje morečim podjetjem. A dolžnost je dolžnost in tirja izpolnitev.

In koristi škofijskih sinod so v resnici velike. Sinode pospešujejo prepotrebno edinost in tesno zvezo med duhovščino in njenim od Boga postavljenim voditeljem. Škof spozna na sinodi svoje duhovnike, duhovniki pa škofove blage, za škofijo koristne namene. To vzbuja medsebojno spoštovanje in ljubezen ter nagiba škofa in duhovščino še bolj k vztrajnemu in blagonosnemu delovanju. In to je v škofiji gotovo vesel, nadebuden pojav, katerega tudi spremlja blagoslov božji.

A koristi še segajo mnogo dalje. Po sinodah se ohrani ali pa zopet oživi cerkvena disciplina. Škof spozna na vizitaciji razne nedostatke v svoji vladikovini in kot skrben čuvaj si mora prizadevati, da nedostatke in nepopolnosti po modrih naredbah odstrani. V tem ga pa podpira sinoda. Res je sicer, da je na sinodi postavodajalec škof sam, vendar pa se zbrani duhovščini nudi prilika, da izrazi na sinodi prosto¹, stvarno, mirno in v primerno spoštljivi obliki svoje želje in da svoje nasvete. Koncem sinode sploh škof opomni sinodalce, da vsak prosto in spoštljivo označi vse, kar mu na sinodi ni ugajalo, da se po možnosti in potrebi spremeni². Modri postavodajalec bode po možnosti tudi vpošteval te nasvete ter po njih spopolnjeval, spreminjal in raznim okoliščinam priličeval svoje odredbe. Tako složno, zastopno in vzajemno delovanje pa bode gotovo v korist

celi škofiji in je primerno, da ohrani cerkveno disciplino in jo spopolnjuje ali pa propadlo disciplino zopet povzdigne in uredi morebitne zmedene cerkvene razmere. Velik in navdušen reformator propadlega cerkvenega življenja, sv. Karol Boromejski, pripisuje samo škofijskim sinodam, ki jih je v 18. letih imel 11, zboljšanje cerkvene discipline v svoji milanski nadškofiji. Na drugi strani pa se išče vzrok propadlemu cerkvenemu življenju ponajveč v tem, da se sinode ali nikdar ne vrše ali pa le redko kdaj. Tako pravi papež Aleksander VII. v svojem pismu do italijanskih škofov: »Quo intermisso (scilicet instituto synodorum) magna in moribus continuo ad omnem improbitatem ac peccandi licentiam facta est immutatio«¹. In to potrди tudi sv. Karol Borom., ki pravi v nagovoru na sinodalce v svoji ednajsti sinodi: »Quae (scilicet synodus) sicuti adeo efficax et potens fuit medium ad augendam, promovendam ac stabiliendam ecclesiasticam omnem disciplinam, sic eius intermissio origo fuit atque principium tantae ruinae ac pernicietate spirituali«². Pri opuščanju škofijskih zborov se torej opazuje propad cerkvene discipline.

Zatorej pač ni čudno, ako sta škofijske sinode zapovedala 4. lateranski občni zbor in pa tridentinski ter da so jo priporočali in zabičevali papeži in škofje, kakor tudi kat. kanonisti. Med drugimi piše papež Aleksander VII. o sinodah: »Persuasissimum vobis esse non dubitamus, nihil frequenti animarum recognitione Synodorumque celebratione, populorum salutem ac veteri disciplinae constituendae . . . accomodatius esse«³. Benedikt XIV. pa je gotovo pokazal svoje navdušenje za škofijske zборе že s tem, da je spisal o njih občeznano knjigo: De

¹ *Actiones et Constitutiones Syn. Lav.* str. 107.

² *Ibidem* str. 55.

¹ *Act. et Const. Syn. dioec. Lav.*, 1900, str. 4.

² *Gesta et Stat. Syn. dioec. Lav.*, 1896, str. 3.

³ *Act. et Const. Syn. dioec. Lav.*, 1900, str. 4.

synodo dioeclesana, v kateri imenuje diecesanske sinode »validum fulcimentum ad nutantem in dioecesi disciplinam sustinendam« (L. I. c. 2, n. 4). Da pa ne bode kdo rekel, da so sinode priporočali le srednjeveški in sploh starejši papeži, zato hočemo tukaj navesti tudi mnenje modernih, naši dobi najbližnjih papežev, Pija IX. in Leona XIII. Misli Pija IX. o sinodah se kažejo v izdelanem načrtu konstitucije o sinodah, ki je bila namenjena, da se predloži vatikanskemu občnemu zboru, a je vsled pomanjkanja časa in raznih ovir ostala brez potrjenja. V njej se kratko obravnava korist, potreba, namen in predmet škofijskih sinod ter se končno namerava uvesti dolžnost, da škofje vsaj vsako tretje leto sklicujejo take zборе. Ravno tako navdušen je za to tudi Leon XIII. V instrukciji do avstrijskih škofov z dne 22. julija 1898 glede škofijskih konferenc posebno priporoča, da se premotriva oživitve sinod: »Synodorum iuxta Tridentinas leges instauratio.«¹ In dubrovniški vladika G. Marčelič, ki je l. 1900 obhajal sinodo, nam isto potrjuje o Leonu XIII., ko pravi o njem: »Litteris ad Nos datis de die 18. Junii a. 1900 synodorum utilitatem imo necessitatem ardentem inculcavit.«² In ko je isti škof Leonu XIII. v privatni avdijenciji dne 4. julija 1900 razodel svoj sklep, obhajati sinodo, ga je sv. oče nad vse pohvalil.³ Poln hvale in veselja je bil Leon XIII. tudi, ko mu je lavantinski vladika izročil l. 1897 knjigo, obsegajočo konstitucije škofijske sinode iz l. 1896; in še večje veselje je imel sivolasi starček s konstitucijami zadnje lavantinske sinode, katere mu je izročil knezoškof lavantinski v avdijenciji dne 8. oktobra l. 1901.

In kakor papeži in škofje, tako povdarjajo tudi katoliški kanonisti in drugi

učenjaki korist in blagodejnost škofijskih sinod. Ne bodemo naštevati tukaj starih kanonistov, navesti hočemo le dva novejša, in ta sta Santi¹ in Wernz.² Posebno zadnji je za nas pomenljiv. On namreč vse zastarele in zdaj že neveljavne določbe zistematično izroči v presojo kanoničnemu starinoslovju ter jih preskoči. O škofijskih sinodah pa govori prav natanko, in se veseli dejstva, da se v novejših časih povsod opazuje resno zopet oživiti škofijske zборе.³

Ker so torej škofijske sinode tako pomenljive in imenitne, za to se ne smemo čuditi, da so se začeli katoliški škofje zadnja desetletja posluževati tudi tega pripoznanega sredstva pri vladanju svojih škofij. In v tem oziru gotovo načeluje lavantinska vladikovina vsem drugim škofijam avstrijskim.

V lavantinski škofiji, kakor je od l. 1859, se je vršila prva sinoda l. 1883. Obhajal jo je navdušeni in vneti knezovladika Jakob Maksimilijan v silno težavnih razmerah. Pri tej sinodi je posebno sodeloval dr. Mihael Napotnik, takratni bogoslovni profesor, ki jo je tudi kratko opisal v lični knjižici naslovljeni: »Kratko poročilo o prvi lavantinski diecezni sinodi obhajani v Mariboru dne 27.—30. avg. l. 1883.«

Božja previdnost je hotela, da je 6 let pozneje ravno isti zasedel škofijsko stolico lavantinsko. Nad vse skrben in in poln navdušenja za večno zveličanje sebi izročeni ovčice, je uporabljal vsa škofom podeljena sredstva v dosego svojega namena. Med drugim se je začel takoj pripravljati na novo sinodo, katero je res po dovršeni vizitaciji cele škofije z velikim trudom in naporom slavno obhajal l. 1896. Ta sinoda je bila velikega pomena. Postala je podlaga in nagib za

¹ Kirchl. Verordbl. f. Lav. Dioec. 1. oktobr. 1898, X. n. 65, str. 145.

² Acta et Decreta Syn. Dioec. Ragusinae. Jadera, 1901. str. 9.

³ L. c. st. 9.

¹ Santi, Praelectiones iuris can. Ra-tisbonae. 1898. L. I. Str. 357—361.

² Fr. X. Wernz S. J., Jus decretalium. Tom. II. Romae, 1899. Str. 1094—1108.

³ L. c. str. 1098.

druge sinode.¹ Po tej sinodi se jih je v Avstriji obhajalo že več, in marsikatera se naslanja in sklicuje na drugo lavantinsko. Navesti hočemo le dubrovniškega škofa Marceliča, ki v svojem nagovoru na sinodalce pri sinodi l. 1900 našteva razne vire, po katerih se je ravnal pri svojem škofijskem zboru, ter pri tej priložnosti izrečno omenja II. lavant. sinodo govoreč: »Haud omisimus acta quoque aliarum synodorum imprimis Lavantinae a. 1896 a Celsissimo et sollarissimo Principe Episcopo Michaelae Napolnik celebratae . . .«² Gotovo lepo priznanje!

Druga lav. sinoda je bila blagosodna za celo škofijo. Obrodila je mnogo in dobrega sadu. Pričela se je nova doba za cerkveno življenje pri duhovščini in pri ljudstvu.³ Kot sad zadnje sinode naj bode tukaj posebno omenjeno veselo gibanje na znanstvenem polju, ki se je vzbudilo in že prav lepo razvilo, kakor nam priča ravno »Voditelj«, ki je preteklo leto izhajal že na 8 polah po štirikrat na leto.

A kdor v dobrem ne napreduje, nazaduje! Da bi započeto in nadejno gibanje na polju cerkvenega življenja ne nazadovalo in sčasom popolnoma zopet ne utihnilo, temveč da bi napredovalo in se razcvitalo do vedno večje popolnosti, zato je neutrudljivi in za vse dobro vneti lavantinski knezovladika obhajal na meji 19. in 20. veka novo sinodo, na kateri je podal ljudstvu in duhovščini nova modra navodila, da še bolj utrdi in povzdigne disciplino v škofiji. In praznovanje te velepomembne sinode je natanko opisano v obširni in dragoceni knjigi, ki obsega na III. lav. sinodi objavljene znamenite konstitucije in razne s sinodo tesno spojene odloke ter druge zanimive podrobnosti.

¹ Vaterland, št. 274 l. 1901.

² L. c. str. 10.

³ Act. et. Const. Syn. Dioec. Lav. str. 3.

Ta knjiga je res impozantna. Podaja nam na 600 straneh bogato vsebino.

Deli se v 4 dele. Prvi del obsega natančno določen dnevni red za sinodo, kakor tudi obrede in razne molitve, ki so se opraljale na njej. V drugem delu nahajamo razne pri sinodi potrebne odloke in obrazce Tretji del pa nam natančno opisuje dogodke posameznih zborovanj ter navaja nagovore, brzojavke, pisma in seznamek vseh sinodalcev. Sadržaj četrtega in najvažnejšega dela pa so konstitucije.

Uvod in prva dva dela.

Knjiga ima nekak uvod, v katerem knezovladika posveti sinodo Kristusu, Kralju vseh vekov, od katerega prihajata milost in blagoslov. Nad vse lep je konec tega uvoda, kjer pravi knezoškof, da »svoje žive dni ne bonehal prositi Jezusa Kristusa, večnega duhovnika, pastirja božjega in kralja kraljev, da bolj in bolj ukrepi edinost in slogu med škofom, duhovniki in ljudstvom lav. škofije« (str. 2). Ali se ne zrcali v teh vzvišenih besedah zlato srce nadpastirjevo in blag namen vsega njegovega delovanja?

Nato je v knjigi priobčen napovedni oklic, ki je že sam za se znanstveno delo v pravem pomenu besede. Naslanja se na blagosodno sinodo iz l. 1896., h kateri so celo kardinali pri kongregaciji koncila čestitali lavant. knezoškofu (str. 4). Nato navaja več izrekov rimskih papežev o koristi in potrebi škofijskih sinod. Citira tudi začrtani predlog o škofijskih sinodah, ki je bil namenjen, da se izroči v presojo vatikanskemu concilu, in po katerem bi imeli škofje dolžnost vsaj vsako tretje leto obhajati sinode. Znamenit pa je zgodovinski del napovednega oklica, v katerem sklicatelj kratko povdarja zgodovino škofijskih zborov lavantinske kakor tudi drugih škofij, kjer je ta blagosodna cerkvena naredba dolgo spala, dokler se v zadnjem času ni zopet oživila.

Pred vsem pa moramo pripomniti, da bode vsakega čitatelja razveselila že pri napovednem oklicu kakor sploh pri vseh razpravah ki se nahajajo v knjigi, prav bogato našeta literatura.

Prestopimo sedaj k pravi vsebini sinode.

Prvi in drugi del sinode, ki obsegata dnevni red in razne formule in dekrete ter druge podrobnosti, se bodeta sicer marsikomu zdeli nepotrebna. Marsikdo bode morda porekel: Isto se nahaja že vse v prvi sinodi, zakaj še torej se enkrat ponavlja? A tak ugovor bi bil neumesten.

Res ima tudi predzadnja sinoda dnevni red in razne dekrete in formule. Vkljub temu pa je vendar velika razlika v prvih dveh delih med zadnjim in predzadnjim lav. škofijskim zborom. Molitve, ki so se opravljale pri procesiji, so prirejene po molitvah, katere se opravljajo pri dolgi procesiji, ki spremlja med predpevanjem psalmov sv. očeta iz Vatikana v cerkev sv. Petra, kadar se vrši tam slovesna kanonizacija kakega svetnika. Lav. knezovladika se je udeležil take procesije l. 1897 in je zdaj priredil molitve za sinodo po tistih, ki jih je takrat opravljal (str. 24).

Pa tudi dekreti niso popolnoma enaki odlokom iz l. 1896. Vsebina seveda se mora ujemati, a besede se v marsičem razlikujejo. In v tem se ravno nahaja spretnost sestavljavca tega dela, da je umel iste misli vendar izraziti v nekoliko drugačni obliki. Občudovanja vreden je je res dekret o razpustu sinode. Kako krasno navdušuje v njem knezoškof zbrane duhovnike za vedno pokorščino do papeža in cesarja, predno se razidejo!

A tudi brezpomembna nista ta dva dela.

Prvi del z raznimi in primernimi molitvami prav živo kaže, da sklicatelj sinode nikakor ne zida na svojo moč, temveč išče v molitvi pomoči in blagoslova božjega, brez katerega postavodajalec ne more dati dobrih, času primernih postav, pa jih tudi podložniki ne morejo

izvrševati sebi in škofiji v čast in korist. Skoraj v vseh molitvah se povdarja prošnja za razsvitljenje, da bi postavodajatelj hodil vedno pravo pot resnice in pravice (str. 44, 51, 53).

Na koncu prvega dela so tudi akklamacije, s katerimi se je sinoda sklenila. Za to se navadno rabijo sufragiji; a ker se je predzadnja sinoda končala z njimi, so se zdaj sprejele akklamacije, ki niso tako pogosto v rabi.

Tudi drugemu delu se ne more očitati brezpomembnost. Seznan nas namreč z mnogimi zanimivimi podrobnostmi iz sinode, ki imajo trajno vrednost.

Pri sinodah se imenujejo razni činovniki. Služba nekaterih traja samo za časa sinode, drugi pa jo izvršujejo tudi po sklepu škofijskega zbora.

Z raznimi činovniki nas seznan drugi del. Med drugim posnamemo iz tega dela, da se je imenovalo na sinodi 6 eksaminatorjev za ordinande, ki naj po naročilu trid. zbora po svoji vesti sodijo, ali so duhovniški kandidati sposobni za vzvišen poklic ali ne. Izvolilo se je dalje 18 eksaminatorjev za župnijske izpite. Znano je, da škof predloži sinodi imena tistih, ki so po njegovem prepričanju za to sposobni. Sinodalci imajo pravico črtati iz predloženega seznamka, ako jim kdo ne ugaja, nimajo pa pravice, namesto izčrtanih postavljati drugih. Imenovali so se pri sinodi tudi udje škofijskega sodišča ter »iudices in partibus«. Imena zadnjih se morajo poslati v Rim, da se potrdé za svojo prevažno službo, ki je v tem, da se ti sodniki delegirajo od rimskega papeža za preiskovanje in presojevanje takih pravnih reči, v katerih se iz dotične škofije apelira v Rim.¹

Ti in drugi činovniki so bili imenovani s posebnimi odloki, v katerih je obsežen že natančen pouk o dolžnostih in pravicah, ter so končno prisegli, da hočejo svojo službo vestno izvrševati.

¹ Dr. M. Napotnik, kratko poročilo o prvi l. d. sinodi; v Mariboru 1883. Str. 17.

Iz drugega dela izvemo tudi, da je imel škofijski zbor 5 generalnih in 3 javne slovesne seje. Razven tega so zborovali v prostem času tudi 4 odseki ali komisije, v katere so bili imenovani le nekateri sinodalci. Naloga odsekov je bila, pregledati konstitucije ter glede teh podatki pametne nasvete. Veselo znamenje je bilo, da so komisije res kazale zanimanje za stvar.

III. del.

Ta del je posebno zanimiv zaradi treh krasnih in navdušenih knezoškofovih nagovorov.

Prvi nagovor je pristrčen pozdrav mnogoštevilnih — zbralo se jih je 207 — zborovalcev. V vznesenih besedah izraža govornik svoje veselje, da mu je ljubi Bog dal čakati srčno zaželjene druge sinode. Na to govori o namenu in koristi škofijskih zborov; omenja, da je zadnja sinoda mnogo koristila, da je odstranila marsikateri nedostatek in vzbudila živahno gibanje po škofiji. Namen nove sinode pa je, ta napredek cerkvenega življenja utrditi in pospeševati. Vztrajno delovanje nas bo rešilo. »*V o l u m u s m e l i o r a t e m p o r a n o n e x p e c t a r e s e d f a c e r e*« (str. 107).

Sinodo posveti govornik Kristusu Kralju. Služi pa naj še blagemu spominu rajnega knezoškofa Antona Martina Slomška, »kojega ime sladko doni škofljanom« kakor tudi spominu nepozabnega Jakoba Maksimiljana, »ki je bil oče dijaškega semenišča in s tem v pravem pomenu oče duhovnikov« (str. 109).

Z zahvalo za božje milosti, prejete v 10 letih škofovanja in v 25 letih mašništva ter s prošnjo za nebeško pomoč pri sinodi sklene govornik svoj vznezen in navdušen nagovor.

A vse prizadevanje škofovo ne pomaga mnogo, ako nimajo dušni pastirji kot zastopniki škofovi pri ljudstvu pravega cerkvenega duha, ki je nasproten duhu sveta. Cerkveni služabnik brez cerkvenega duha bode pač težko pripeljal dragocene duše do večne sreče.

Za to razpravlja vladika v drugem nagovoru o potrebi cerkvenega mišljenja in čutenja pri duhovniku.

Duhovnik mora čutiti s sv. cerkvijo, on mora misliti in delati, kakor misli in dela sv. cerkev. In na podlagi štirih znamenj prave cerkve, ki je edina, sveta, katoliška in apostolska, razloži govornik, kaj se pravi čutili s sveto cerkvijo.

Pri duhovniku se mora pred vsem kazati duh edinosti. Tak duhovnik je pripravljen v vsem poslušati Kristusovo cerkev. On živi v edinosti z rimskim papežem in s svojim škofom, hvali naredbe svojih predstojnikov in jih ne kritikuje. Tudi proti ljudstvu govori o cerkvenih predstojnikih lepo spoštljivo ter ne ščuva zoper nje.

In ta znak edinosti je za duhovnika potreben posebno dandanes, ko hoče hudobni svet vse razdružiti in raztrgati in si prizadeva celo tudi nahujskati duhovnika zoper duhovnika, da bi tem lažje razpršil in ugrabil katoliško ljudstvo; kajti: »*Ubi sacerdotum cum praelato suo cor unum et anima una invenitur, ibi fraus, ibi dolus, et deceptio exulat.*«¹ Zatorej pa vladika tako lepo navdušuje duhovnike za edinost z besedami: Ohranimo duhovniško edinost . . . Ljubimo edinost, za katero je naš Gospod Jezus Kristus pri zadnji večerji tako goreče in pristrčno prosil svojega Očeta!« (Str. 122.) Na ta prijateljski klic pač duhovščina ne more storiti drugega, kakor da se res trdno oklene svojega nadpastirja in se ravna po izjavi, katero je dala pri sinodi po svojem prokuratorju, govoreč s sv. Tomažem: »*Eamus et nos, ut, si necesse fuerit, moriamur cum eo, cum nostro celsissimo ac reverendissimo Domino Principe-Episcope!*« (Str. 99.)

Edinost pa bode trdna in mogoča, ako v duhovniku odseva tudi svetost. Cerkev je sveta in kdor hoče biti njenega duha, mora biti svet. Duhovnik čuteč s sv. cerkvijo posvečuje sebe po molitvi

¹ Gesta et Statuta Syn. dioec. Lav. Marburgi, 1897. Pag. 3.

in premišljevanju, rad prejema sv. zakramente, zvesto časti sv. Rešnje Telo in je vnet za cerkvene obrede. Skrbi pa tudi vestno za posvečenje sebi izročenihi duš in svojih duhovskih sobratov, kratko rečeno: »Duhovnik, ki je pravega cerkvenega duha, živi sam sveto in uči druge sveto živeti!« (Str. 125.)

Cerkveni duh pa je tudi katoliški duh, za to dela duhovnik, čuteč s cerkvijo, tudi katoliško. Ravna se v vsem po neovrgljivih kat. načelih. Cerkev je za vse brez izjeme, ki so mu izročeni, da jih z božjo pomočjo zveliča.

Zadnji znak cerkvenega čutenja pri duhovniku je duh apostolski, ki neumorno deluje za blagor bližnjega na prižnici, v spovednici, v šoli, pri obiskovanju bolnikov i. t. d. brez ozira na trud in težave.

Tak mora biti duhovnik, ki čuti s sv. cerkvijo. Vladika sam rad in z veseljem prizna, da so njegovi duhovni sobratje v obče res cerkvenega duha, ki delajo v duhu apostolskem in katoliškem, v edinstvu s svojim škofom.

Kratek pa jednat je tretji nagovor v zadnji javni seji.

Knezoškof izraža svoje srčno veselje, da se je sinoda tako krasno obnesla, ter se zahvali vsem sinodalcem posebno pa činovnikom za sodelovanje in trud. Opozarja jih tudi, da prišedši v svoje duhovnije delajo z vsemi močmi za to, da se sinodalni sklepi izpolnjujejo in udomačijo. »Sinoda se danes ne konča, temveč se še le začne. Da naš trud ne bo zastoj, da bo zasejano seme rastle, procvitalo in blagodejni sad obrodilo, si je treba z vsemi močmi prizadevati, da zvesto izpolnjujemo in stanojtno izvršujemo, kar smo z božjo pomočjo določili na sinodi. (Str. 149.) Tudi vernike je treba seznaniti s sinodalnimi sklepi, ki jih zadevajo, da se morejo ravnati po njih. Na ta način bode »naš trud na sinodi res v telesni in duševni prid, v časno in večno srečo lavantinskih škofljanov!« (Str. 150.)

Končno se priporoči oslabei vladika v pobožno molitev ter se poslovi od zborovalcev navdušujoč jih še k vztraj-

nemu, neutrudljivemu delovanju: »Pojdite in užgite na vseh krajih škofije ogenj božje ljubezni! . . . Ljubite vrhovnega Pastirja Jezusa Kristusa in svoje po dragoceni krvi božjega Zveličarja odrešene ovčice, pasite jih z dobro hrano, razsvitlujte in čistite jih ter jih tako pripeljite v nebeška bivališča!« (Str. 190.)

To so nagovori, kateri kažejo moža, ki dela z železno vztrajnostjo in pravim apostolskim duhom za zveličanje izročenihi ovčice. *A. Verhovski.*

Manželstvi ve svetle najstarejših památek a pomníkú křest'anských. Sděljuje dr. Jos. Tumpach. V Praze 1901. Str. 49, c. 0-90 K.

Tudi ta knjižica se oslanja na Bilczewskega »Archeologijo«; kar je tam povedano na pičlih treh straneh, je v tej knjigi obširneje obdelano. Spis je g. pisatelj priobčil letos v češkem bogoslovskem glasilu »Časopis katolického duhovenstva«, kateremu je profesor Tumpach sourednik, in ga dal posebej natisniti.

Za zgodovino zakonskega prava je knjižica važna in jako zanimiva.

Iz spisov najstarejših krščanskih pisateljev, odlokov raznih sinod in iz umetnostnih spomenikov ter grobnih napisov spoznavamo vzvišeno krščansko naziranje o zakonu, zaročne običaje v starih krščanskih časih in vzgledno zakonsko življenje, o katerem še po smrti zakoncev dajejo spričevalo nagrobni napisi. Že v najstarejših časih so se sklepali zakoni pred škofom ali sploh cerkvenim služabnikom, zakone z drugoverci je cerkev branila.

Marsikatera lepa misel se da iz tega dela povzeti tudi za poljudno homilijo ali katekezo. *F. K.*

Katehetika.

Razlaga velikega katekizma ali krščanskega nauka. Za cerkev sestavil po raznih virih Anton Veternik, župnik pri sv. Jakobu na Dolu. V Ljubljani 1901. Založila katoliška bukvarna v Ljubljani. Zvezek II. Str. 473. Cena 2:50 K.

Izrečna želja (glej let. IV. str. 505—507), da bi se kmalu izdal drugi zvezek, se je izpolnila, predno smo pričakovali. Pred nami je knjiga, ki obsega 61 krščanskih nauk ter nam podaja razlago drugega (v naukih 53—67) in tretjega (v naukih 68—113) poglavja. Razložena so torej vsa vprašanja velikega katekizma (254—507) o upanju in molitvi, o ljubezni in zapovedih.

Kakor se je že spoznalo iz prvega zvezka, je g. pisatelj vešč svoji nalogi in kakor jo je v prvem delu rešil častno, ne zaostaja nikakor tudi v obdelovanju drugega dela. Način razlaganja je popolnoma isti, kakor poprej. Nekaj vprašanj združi pisatelj v krščanski nauk, jim da lasten uvod in »zvršetek« ter poda k posameznim katekizmovim odstavkom besedno, stvarno razlago ter posamezne resnice tudi dokaže iz sv. pisma, iz ustnega izročila zv. cerkvenih očetov in učnikov ter iz vsakdanje skušnje in pameti, ako je potreba.

Marsikateri čitatelj se bo ustrašil mnogobrojnih citatov iz sv. pisma in tu pa tam tudi iz cerkvenih pisateljev, in cela razlaga se mu bo morda zdela suhoparna in dolgočasna. Drugi pa bo ravno v tem spoznal posebno prednost Veternikove razlage; in to po pravici. Govornik, ki je oborožen z besedami sv. pisma, razlaga v resnici besedo božjo. Ta pa ima nepremagljivo moč do dobrohotnih poslušalcev. In tudi reki cerkvenih očetov podajajo mnogokrat v kratkih besedah težko umljivim in abstraktnim verskim skrivnostim jasnost in razvidnost v nepričakovani meri.

Razven tega pa si vsakdo izmed raznih rekov lahko vzame svojim poslušalcem najprimernejšega in ni mu ga treba še le po kaki konkordanci iskati in časa tratiti. Ker cerkvena katekeza spada med prave govore, se je treba tudi ozirati na to, da se izberejo le taki izreki, taki dokazi, ki govorniškemu smotru vsakokrat najbolje služijo. Gotovo pa je primernejše rabiti malo citatov, pa tiste bolj razložiti in pojasniti in tako verske res-

nice učiti in dokazovati, kakor pa neprebavljene kopičiti.

Dobro pa je, da podaja »Razlaga« mnogo orožja, da si govornik po svoji individualnosti izbere, kar okoliščine najbolj zahtevajo v obrambo proti verskim sovražnikom in oviram čednostnega življenja.

Razni verski pojmi upanja, molitve, ljubezni, obljube, prisege, posta itd. so izborno pojašnjeni tudi za priproste poslušalce. Naobračbe so mnogokrat zelo natančne in segajo v raznovrstne položaje človeškega življenja n. pr. pojasnuje se odstavek katekizmov: »S prostovoljnim in krivičnim poškodovanjem tuje lastnine greši na primer t. kdor zanemarja ali slabo opravlja delo, katero je dolžan storiti« (vpr. 449 str. 364) tako-le: »Na ta način greše mnogi rokodelci, na primer krojači, ki narejajo obleko iz starega, zaležanega blaga in še to slabo sešijejo; črevljarji, ki kupujejo slabo usnje mesto dobrega; mizarji, ki napravljajo v njihovo stroko spadajoče reči iz črvicega lesa; zidarji, ki slabo zidajo, da bi poprej dovršili svoje delo in prejeli poprej izgovorjeno plačilo. Ali ne trpi vsled tega delodajavec škode? Ali ni to krivično?«

Vzglede svetnikov najdemo v tem zvezku mnogo n. pr. na strah 266, 279, 285, 287, 323, 343, 370, 381, 398, 408, 445. Tudi beremo na str. 193: »Kdo ne ve, koliko moč ima vzgled? Že stari Rimljani so rekali: »Verba movent, exempla trahunt«, »besede mičejo, vzgledi vlečejo«. Tudi mi potrebujemo, ako hočemo postati krščansko popolni, kakor je dolžnost vsakega kristjana, vzgledov, ki nas vabijo k posnemanju. Sicer imamo v Kristusu najlepši vzgled popolnosti, ali on, ki ni le človek, ampak tudi pravi Bog, nam je prevzvišen, ker ne moremo doseči njegove popolnosti, lažje posnemamo svetnike, ki so bili samo ljudje.«

Lepe besede! Ko bi se bil g. pisatelj pri sestavljanju krščanskih nauk še bolj po njih ravnal, bi mu bili pač zelo hvaležni. Posebno bi bila razlaga »Gospo-

dove molitve« res nekaj krasnega, ko bi imela več vzgledov.

Na str. 178 se čita: »V Belgiji so si napravili društvo, katerega udje si dadó vžgati na podplate križ, da bi tako neprenehoma teptali križ s svojimi nogami. Ali ni to peklensko sovraštvo do Jezusa Kristusa? V Italiji imajo neki zastave, na katerih je naslikana podoba hudobnega duha, in pri neki pojediní so baje hudobnemu duhu celó napivali in »Živijo!« klicali.«

Pri teh dveh poročilih bi bilo na vsak način potrebno zabeležiti vir, iz katerega sta zajeti. Ako zadeva ni popolnoma zanesljivo dopričana, je boljše kaj takega pri nauku opustiti.

Razven nekaterih tiskovnih pomot, kakor Cesa = Česa (str. 63), Clovek = Človek (178), Vzeličarja = Vzveličarja (206), časiitljiva = častitljiva (210) in dr. je omeniti, da je (str. 212) citat Tridentinskega cerkvenega zbora ob koncu napačen v besedah: »ter hrepeneti po popolnosti«. V latinskem se namreč glasi: »et ad pietatem colendam« (Sess. XXV.), kar bi se moralo prestaviti: ter gojiti pobožnost.

Sodbo glede na rabo slovniških oblik: bližnjik (str. 73), najdik (362), razžalnik (73), pravičnik (264), pustolina (362), združba (116), prepuščamo slovničarjem. Sicer je pa »Razlaga« pisana v lepi, gladki slovenščini.

Nauk o drugem in tretjem poglavju novega velikega katekizma je mnogo obširnejši, kakor je bil v starem. Zato ima v marsičem tudi Veternikova razlaga prednost pred starimi in zasluži že radi tega priporočilo. Pisana je v pravem krščanskem duhu, z veliko vnemo in požrtvovalnostjo. Daj Bog, da bi jo dušni pastirji rabili v časni in večni blagor izročeni jim ovčic! Dr. Jos. Somrek.

Katechismus der biblischen Geschichte des alten Bundes oder der letzte Unterricht hierüber, synoptisch, pragmatisch und apologetisch dargestellt, zunächst für Volks- und Bürgerschulen von Fr. H. Bobelka, Kaplan. Mit Fürst-

bischöflicher Druckerlaubnis. Graz 1902. Utr. Mosers Buchhandlung XII + 74. Cena 1.20 K.

Dosedaj nam je podal marljivi in spretni pisatelj že dvoje prav rabljivih knjig za katekete. S to knjigo pa nam ponuja, rekli bi, šolsko knjigo, namenjeno za katekete in otroke v zadnjem šolskem letu. V prašanjih sinoptično, pragmatično in apologetično sestavljenih obdeluje na kratko celo tvarino »svetopisemskih zgodeb«, ki se poučujejo v ljudskih in meščanskih šolah. S knjigo smo zadovoljni. Tvarina je dobro izbrana. Posebno so apologetične pripombe dobre, za slednjo šolsko stopinjo razumljive in jako rabljive, ker so ravno sedanjim razmeram primerne. Dobra je tudi razlaga mesijanskih mest, prerokb in predpodob. Vendar pa bi si želeli iste vkljub sinoptike na konec knjige, kot naraven prehod na novi zakon. Knjigo priporočamo. Vsak kateket bo našel v nji mnogo rabljivega pri razlaganju vstvarjenja sploh, vstvarjenja angelov in človeka, o antikristu, za razlaganje prerokb in predpodob Kristusovih.

Sicer bo pa knjiga dosegla popolnoma svoj namen le pri zistematičnem pouku svetopisemskih zgodeb, ali pa kot učna knjiga. M. Š.

Ascetika.

Der Priester in seiner Vorbereitung und in seinem Amte. Eine Sammlung von Bibelstellen. Jugendarbeit des Fürstbischofs Dr. Joh. B. Zwerger. Herausgegeben von Fr. Frh. v. Oer. Graz. J. Meyerhoff. Mala 8°, str. 160. Broš. 1.20 K. — To je mladostno delo imenitnega poznejšega knezoškofa, v katerem je nadepoln, za svoj poklic ves navdušen bogoslovec četrtoletnik pokazal, kako globoko je umeval vzvišenost duhovskega stanu in je želel, da bi bili tudi drugi prešinjeni istega duha, ter postali vzgledni duhovniki, in ne polovičnjaki. »Ganz ist der Mann«. Drugič se pa v tem delcu vzgledujemo na pridnem delavcu, vneti čebelici. Kakor v svoji »Apis ascetica, Eine Blumenlese aus ascetischen Wer-

ken«, tako je tukaj iz svetega pisma nabrajal lepo množico citatov, ki se tičejo duhovskega stanu. Rajni dr. Zwerger nam je, kakor naš Slomšek, jako vspodbuden vzgled, kako nujno potrebno je duhovniku zgodaj — že v bogoslovju — začeti sestavljati »repertorij«, da postane in ostane dober govornik, »qui profert de thesauro suo nova et vetera.« — Naša knjižica, ki je bila že tedaj (1851) pripravljena za tisek, je namenjena gg. bogoslovcem, I. del, in duhovnikom, II. del.

Prve poučuje o njih poklicu, kako ga spoznati in kako ga utrditi. Duhovnika uči, kako naj občuje z Bogom, kako naj sam sebe posvečuje, kako naj skrbi za čredo sebi izročeno. Vsem pa stavi pred oči najprej najvišji vzgled Jezusa Kristusa, in utrjuje svoja izvajanja z neovrgljivimi izreki sv. pisma. — Če tudi knjižica ni vsestransko dovršeno delo, kakor ga pisatelj sam le »ein Register« imenuje, ga vendar nihče ne bode bral brez prida. Nekatera mesta pa so zelo lepa. J.

Raznoterosti.

Izrazi za smrt. V starih mrtvaških knjigah nekaterih župnij se nahajajo raznovrstni, jako pomenljivi in lepi izrazi za smrt. Tu podam nekaj takih izrazov iz mrtvaške matice majšperške župnije. Zapisal jih je ondotni župnik Franc Ks. Jamnikar (Jamnigger), ki je župnikoval v Majšpergu od 5. majnika 1752 do junija 1762 in je umrl v svoji domačiji v Rogatcu 17. svečana 1774.

»Mortuus est. Migravit ex vita. Discessit e vita. Obiit in Dno. Obdormivit in Dno. E vita pie discessit. Pie in Dno obdormivit. Pie in Dno ex hac vita discessit. Migravit ex hac vita. Migravit ad Dnum. Defuncta est. Terrenis valedixit. E vivis discessit. Obdormivit. Vivere desiit. Obiit in Christo. Placidissime efflavit animam suam. In Dno exspiravit. Pie in Dno occubuit. Vitam finivit. Mundo valedixit. Obiit miserrime in Dno. Discessit fructus ex pietate et ex labore mercedem obtenturus. Exspiravit. Finem vitae clausit. Commutavit terrestrem cum coelesti. Post diurnam infirmitatem valedixit tandem huic mundo. Mundo valedixit et ad coelestes superos ascendit. Vita functus. Sancte et placidissime finem suum clausit. Vitam opetiit innocentem. Inopina morte percussus. Repentina morte correptus discessit e vita. Obiit ab improvise. Obiit in Dno senio confecta. Mor-

tem pie opetiit. Clausit felicem suum finem. Pie in Dno migravit in coelum. Ivit ad coelestem gloriam. Vitam cum morte commutavit. Animam efflavit. Repentina morte rapta est. Pie in Dno hanc vitam cum aeterna commutavit. Mortem occubuit. Morte exstincta. Vita privata fuit. Animam amisit. Pie in Dno occubuit mortem. Pie in Dno animam efflavit. Mortem laeta aspexit. Vitam mortalem cum immortalis commutavit. Vita fuit privatus. Morte exstinxit. Animam Deo placidissime reddidit. Post longaevum et gravem morbum vitam sempiternam cum beata morte commutavit. Migravit ad coelestem gloriam. Animam suam deposuit. Migravit in aeternam vitam. Mortem decubuit. Christo suo reddidit spiritum. Reddidit Redemptori animam suam. Migravit ad suum Salvatorem. Migravit in coelestem patriam. Reddidit spiritum Domino. Spiritum Deo reddidit. Suavissime obdormivit in Dno. Pie diem clausit supremum. Extremum clausit diem. Exhalavit spiritum suum. Migravit in Christo. Terrae benedictae mandatus fuit. Animam suam reddidit Creatori. Pie in Dno finivit vitam. Migravit de hoc saeculo.« M. *Slekovec.*

Mašne manualne štipendije pri osebnem dohodninskem davku se morajo pripoznati. Tako je odločilo finančno ministerstvo dne 28. jun. 1901 z ozirom na

spremenjeno postavo o kongrui: »Es sind demnach alle Messstipendien ausnahmslos zur Personal-Einkommensteuer einzubekennen, ohne dass es zulässig wäre diesbezüglich einen Unterschied zwischen fundierten und Manual-Messstipendien zu machen.« — Ne vemo, zakaj se ta odlok ni uradno razglasil, ko je vendar v tej točki bila tolika nejasnost.

Nekaj posnemanja vrednega v Križaničevi „Razlagi“. Kritiki so po zaslugi pohvalili to razlago. Med drugim so s priznanjem omenjali, da podaja lepih vzgledov. Ne spominjamo se pa, da bi bil kdo poudarjal, da je prav mnogo vzgledov iz domačih krajev. Človek, ki je vajen slišati vzgledov le od drugod, se res razveseli, ko vidi, da se tudi med nami zgodi kaj takega, kar se lahko drugim pové za vzgled. Skoro se nam zdi, da ima tak vzgled tudi večjo moč, nekateri trdijo, da celo večjo verjetnost. Pa na to stran se je pri nas pač premalo storilo. Ni jih bilo, ki bi posnemali tudi v tem nedosežnega Slomškega. Ne pravimo, naj bi vsak duhovnik pisal take življenjepise kot jih je Slomšek, a vsak duhovnik bi iz svoje skušnje vedel lepih in svarilnih vzgledov. Samo zapisati in priobčiti je treba. Ljubljanska »Zgodnja Danica« bi rada vsprejela kaj takega, pa mislimo, da bi se tudi »Voditelj« ne branil. Naše znanje bodi tudi v tem, kakor Akvinec zahteva, *communicabile*. *Goričan.*

Rorate coeli! Rosite nebesa od zgoraj, in oblaki naj deže pravičnega; odpri se zemlja in poženi Zveličarja; in pravičnost se rodi ob jednem (Iz. 45, 8).

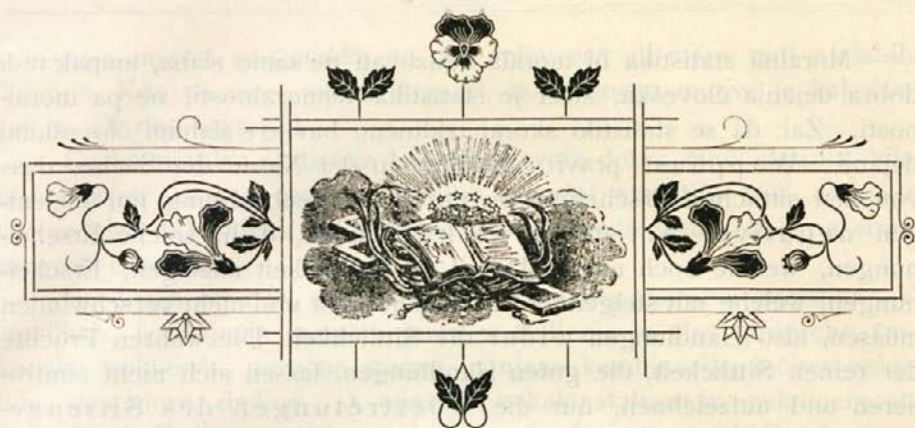
Skoraj sedem sto let pred Kristusom ima svoj početek to prerokovanje, pa za služi še dandanes našo pozornost. V hebrejščini, kakor tudi v grščini imamo abstracta mesto concreta, t. j. pravičnost, zveličanje mesto pravičnega, zveličarja. Mesto povratne oblike »odpri se«, razlagajo drugi: odpri (aperiat terra), namreč vode, potoke, reke kot podobo blagoslova in rešitve. Pri »poženi zveličarja« vzamejo nekateri osebek »nebesa«, mesto »zemlja«, ker je v hebr. 3. oseba juss.

množine; torej: germinant salutem, sc. coeli, aether, omnia effundant et producant salutem [Jan. Mariana S. I. († 1624), Malvenda († 1628)]. Zadnji del: pravičnost se rodi, se glasi v smislu hebrejskega: iustitiam germinare faciat sc. terra.

Že za časa sv. Hijeronima so nekateri to prerokovanje razlagali tako, da se nanaša ali samo na Cira, ki ima Izraelce rešiti babilonske sužnosti, ali samo na Mesija. Sv. Tomaž Akvinski in Lyran tolmačita mesto v besednem pomenu ^o Ciru, v mističnem o Kristusu. Večina latinskih razlagalcev umeva te besede naravnost in izključno o Kristusu, kakor Jan. Maldonat S. I. († 1583), Adam Sabout, Mariana, Sanctius (Sanchez) S. I. († 1628). Večinoma pa dostavijo po pravici, da se prerok od slabe podobe obrača do prave osebe ali kakor se izraža Sanchez: ex eius libertatis cogitatione ad maioris libertatis desiderium assurgit, oratque Deum. Po svojem stiku in po glasilu hebrejskih besed prerokovanje ne zahteva sicer naravnost osebe Mesijeve, pa vendar izraža iskreno željo po delih, po odrešenju Mesijevem. Res je, da prerok poprej opisuje pomenljiv čin rešitve Izraelskega naroda po Ciru, vendar je popolnoma jasno, da ima prerok pred očmi višji konečni smoter, kateremu Cir povzroča še le prvi početek. Odrešenje v polni meri, v obilnosti, katero tvori nebo s svojimi silami in zemlja s svojo plodovitostjo znači nekaj popolnega, popolno obilno odrešenje, popolno obilno pravičnost. Vse to je dobilo človeštvo le po pravem Mesiju, odrešeniku Kristusu.

Prerok tedaj hrepeni v goreči molitvi, da bi se uresničil načrt božje previdnosti, vsled katerega ima napočiti vsemu človeštvu pravičnost, zveličanje in odrešenje. Gorečnost preroške prošnje se javlja v tem, da se prerok obrača do nebes in oblakov, da bi nam poslali oživljajočo roso in plodonosen dež božjega blagoslova in nebeške milosti za dušne potrebe. Pa tudi zemljo nagovori da bi nam podala razven drugih sadov tudi najdragocenejši sad našega odrešenja.

Dr. J. S.

Dvoje poglavij iz moralne statistike.

Statistika je že bila od nekdaj pri omikanih narodih. Zakaj v vsaki boljše organizovani državi, kjer je tudi dokaj napredovala znanost in opazovanje, so se popisovali ljudje s poklici in življenjskimi odnošaji vred. Posebno kat. cerkev od tridentinskega koncila pridno goji statistiko, ker svojim duhovnikom pod strogo kaznijo nalaga, naj zvesto vodijo krstne, poročne in mrliške knjige. V tem oziru daje dr. Ertl kat. cerkvi prav dobro spričevalo. Piše namreč¹: »Wer in Oesterreich längere Zeit im Matrikenwesen der verschiedenen Confessionen gearbeitet hat, weiss, um wie vieles die katholischen Matriken alle anderen übertreffen.«

Seveda samo navajanje in seštevanje številčk še ni znanstvena statistika, zato ji nedostaje formalnega objekta. Kot veda se je statistika jela gojiti v 17. stoletju in do zdaj se je prav krepko razvila ter je tako širna, kakor je širno polje, na katerem se pojavlja in dejstvuje človeško življenje in človeška moč, psihična in fizična. Najzanimivejši pa tudi najtežavnejši del statistike je moralna statistika. Najzanimivejši zato, ker ji je namen spoznati in opisati npravstvene razmere ljudi in ker je, razpravljajoč z velike večine samo slaba človeška dejanja, nekaka *chronique scandaleuse* človeške družbe; najtežavnejši pa zato, ker je tukaj treba pravega vrhovnega filozofskega in dogmatičskega načela, iz katerega potekajo izvajanja in zaključki.

Moralna statistika je potemtakem veda, ki temeljujoč na dobro urejenem množstvenem opazovanju slobodnih človeških dejanj razpravlja npravstvene razmere človeške družbe.

¹ Statist. Monatsschrift. Hgg. vom Bureau der k. k. stat. Central-Commission. Wien. XIII. Jahrg. 1887, pg. 402.

Moralna statistika bi morala opazovati ne samo slaba, ampak tudi dobra dejanja človeška, sicer je statistika nemoralnosti, ne pa moralnosti. Žal, da se statistiki skoraj izključno bavijo s slabimi človeškimi dejanji. Wappäus¹ pravi: »Es liegt in der Natur der Sache, dass von den sittlichen Erscheinungen durch die Beobachtung nur diejenigen negativer Art erfasst werden können, d. h. solche Erscheinungen, welche noch einen Mangel an Sittlichkeit anzeigen, Erscheinungen, welche mit steigender Sittlichkeit mehr und mehr verschwinden müssen, also Handlungen wider die Sittlichkeit. Die wahren Früchte der reinen Sittlichkeit, die guten Handlungen, lassen sich nicht kontrollieren und aufzeichnen, nur die Übertretungen des Sittengesetzes können beobachtet werden, unmittelbar kontrollieren lassen sich aber von diesen unsittlichen Handlungen wiederum nur diejenigen, welche, insofern das Sittengesetz zugleich ein bürgerliches ist, auch Übertretungen des bürgerlichen Gesetzes sind und als solche durch den Staat verfolgt werden.« In v Meyerjevem konverz. leksiku čitamo²: »Moralstatistik ist vorwiegend Statistik der Unsittlichkeit, weil das sittlich Gute sich mehr der Öffentlichkeit entzieht und, wenn auch dies nicht der Fall ist, oft schwer als solches zu erkennen ist (z. B. Wohlthätigkeit aus Ehrgeiz, Berechnung, Furcht oder aus reiner Menschenliebe). Infolgedessen dient die positive Sittlichkeitsstatistik (Entwicklung des Sparkassenwesens, gemeinnütziger Anstalten und Vereine, Gestaltung des geistlichen und religiösen Lebens) im Wesentlichen als eine mit Vorsicht zu behandelnde Ergänzung der Unsittlichkeitsstatistik.«

Pritrdimo, da se ne dajo dognati vsa dobra dela posameznikova, saj se tudi slaba ne dajo, če niso javna. Ne moremo pa razumeti, zakaj se ne bi dalo konstatirati veliko dobrih del množice, zakaj se n. pr. ne bi dalo konstatirati, kako se v kakem kraju ali okraju ali deželi izpolnjujejo verske dolžnosti, kako ljudje zahajajo v cerkev, kako sprejemajo sv. zakramente itd. Ne moremo tudi razumeti, zakaj se ne bi dalo vsaj z večine konstatirati, kako se izpolnjujejo dolžnosti, ki nam jih nalaga ljubezen do bližnjega, kako je n. pr. v tej ali oni deželi poskrbljeno za ubožce, kako ta ali ona cerkvena družba socialno deluje, koliko je takih ljudi, ki zapustijo dom, stariše in svet ter svoje življenje iz ljubezni do Boga popolnoma posvetijo službi ubožcev in človeških trpinov. In če člankar v Meyerjevem leksiku meni, da se, čeprav so dobra dela zunanje konstatirana, vendar ne da določiti, iz

¹ Wappäus, Allgemeine Bevölkerungsstatistik. II. Theil. Leipzig 1861. pg. 415.

² Meyers Conversations-Lexikon. 4. Auflage. Leipzig 1890. Sub voce: Moralstatistik, pg. 794.

kakšnega motiva so potekla, to pač velja več ali manj tudi o slabih dejanjih. Kdo pa more vselej dognati, iz kakšnega motiva je kak človek to ali ono zagrešil!

Ce bi moralna statistika bolj upoštevala dobra člov. dejanja, bila bi slavospev za kat. cerkev. Ker pa moralni statistiki naši cerkvi z večine niso naklonjeni, zato potiskajo svojo vedo vedno bolj na stran pregreh človeških.

Še druga hiba je, na kateri hira dandanes moralna statistika¹. V številkah, izražujočih razmere javnega življenja in člov. pregrehe (zakonsko frekvenco, poročno starost in njene kombinacije, ločitev zakonov, samomore, zločine . . .), opazimo nekako stalnost in enakomernost. Odkod to? Protestant Süssmilch pravi, da je to posledica božjega reda. Materijalist Quételet pa meni, da je to nekaj naravno-nujnega. Človek namreč ni slobodno bitje, in zato je to, kar stori človek, storjeno z naravno nujnostjo. Konsekventno govori Quételet o »budgetu vislic in ječ«, ki se mora izpolniti. S Quételetovim načelom, ki zanika človeško prostost in moralno odgovornost, se soglaša mnogo statistikov, n. pr. Bukle, Ad. Wagner, E. Engel in dr. Tudi najboljši avstrijski statistik v sedanjosti in predsednik centr. stat. komisije na Dunaju Teod. de Inama-Sternegg deloma zanika člov. prostost, ker človeka preveč smatra odvisnega od ekonomskih odnošajev.

Tretje, kar moramo grajati, je to, da so naši dobri prijatelji protestantje pod vodstvom »Evangelijske zaveze« moralno statistiko v zadnjem času spremenili v arzenal, iz katerega jemljejo orožje proti kat. cerkvi, hoteč dokazati, da so protest. narodi bolj moralni nego katoliški.

Iz tega trojnega razloga je obžalovati, da se katoličani tako malo brigajo za to vedo. V novejšem času so nekatera znamenja, ki kažejo, da se bo ta napaka popravila. Leon pl. Hammerstein D. J., ki je na tem polju spisal nekaj monografij (n. pr. Confession und Sittlichkeit) pravi²: »Wir halten das Gebiet der Moralstatistik für ein äußerst wichtiges. Dieselbe ist eben eine ziffernmässige nähere Ausführung der Worte des göttlichen Heilandes: An ihren Früchten werdet ihr sie erkennen.« Da bi odbil protest. napade na katol. cerkev, je Krose D. J. spisal brošurico³, v kateri dokazuje, da se iz večjega števila nezakonskih otrok ne da kar naglo sklepati na večjo nemoralnost dotičnih dežel, temveč ako se naj razne dežele primerjajo v tem oziru, je treba, da se upoštevajo različne razmere, socialne, ekonomske in

¹ Primeri o tej stvari: Gutberlet, Die Willensfreiheit und ihre Gegner. Fulda 1893. III. poglavje. — ² Stimmen aus Maria-Laach. Jahrg. 1900. 5. H. pg. 563.

³ Der Einfluss der Confession auf die Sittlichkeit. Nach den Ergebnissen der Statistik. Freiburg i. Br. Herder. 1900.

druge, ki vplivajo na količino nezakonskih otrok. Primerjajoč med seboj katol. in protest. pokrajine s popolno enakimi odnošaji, ki vplivajo na število nezakonskih porodov, pride avtor do zaključka, da so katoličani tudi v tem pogledu bolj moralični nego protestantje.

Iz obširnega polja moralne statistike namerjam v naslednjem podati dvoje poglavij, ki sta v zvezi med seboj, poglavji o zakonih in nezakonskih otrokih, omejujoč se, kolikor se da, na dežele, zastopane v dunajskem državnem zboru.

I. Zakoni sklenjeni v avstrijskih deželah v zadnjih treh desetletjih preteklega stoletja.

1. Uvodne opombe.

Zakon je naravna uredba, katere namen je ohraniti človeški rod, nagniti in prisiliti ljudi, združene s to vezjo, k medsebojni podpori, uzadovoljiti spolno poželjivost, tešeč na dostojen način želo mesa (stimulum carnis), kakor ga imenuje sv. pismo. Iz važnosti tega trojnega namena se vidi, kolikega pomena je zakon za človeštvo. Zato je Bog že v raju ustanovil zakon, in sicer monogamični in nerazdružljivi zakon, ter ga posvetil, in naša sv. kat. cerkev ga je skrbno očistila peg, ki so tekom stoletij omadeževale njegovo od narave lepo lice, in vedno neustrašeno branila zakramentalni značaj, ki ga je prejel od Zveličarja. Zakon in iz njega se porajajoča obitelj je temelj npravnosti in poštenosti ne samo za domačo družino, ampak tudi za celo družbo, civilno in cerkveno. Zakon je tisti vir, iz katerega neprestano vre za človeštvo nova moč, se porajajo novi člani. Čim močnejši in čistejši je vir, tem močnejša in čistejša je tudi reka, ki iz njega poteka. Čim slabši, čim kalnejši pa je vir, tem manjša in grša je tudi reka.

Znani protest. moralni statistik Öttingen pravi¹: »Die auf monogamischer Ehe ruhende Familie bildet die Grundlage für alle social-ethische Bewegung«, kar je resnično. Ne moremo pa se strinjati s tem avtorjem, ko se, govoreč o zakonskem činu (actus coniugalis) in njegovih učinkih, odloči za generacijonizem. »Es hieße«, tako pravi², »den gottgesetzten Zusammenhang von Ursache und Wirkung durchbrechen, wenn man in jeder Zeugung einen neuen Anfang der Menschengeschichte derart voraussetzen wollte, wie z. B. diejenigen thun, die den Act der Zeugung zu einem rein physischen Process degradieren und den Geist des Menschen durch einen Deus ex machina wunderbar von oben in die embryonische Zelle eingesenkt werden

¹ Die Moralstatistik in ihrer Bedeutung für Socioethik. 3. Aufl. Erlangen. 1882. pg. 53. — ² L. c. pg. 83.

lassen.« »Warum sollten wir«, tako stvar razsodi¹, vor dem Gedanken zurückschrecken, dass unser persönliches Dasein und Sosein, unsere ganze geistig-seelische Natur durch die Zeugung von Vater und Mutter zunächst bedingt ist, dass durch göttliche Erhaltungsordnung (concurus Dei) auf dem Wege der Empfängnis und Geburt die einzelnen Seelen entstehen und daher auch eine eigenthümliche geistige Mitgift auf den Weg bekommen (principium individuationis).« Tak generacijonizem ali traducijonizem je neresničen in nemogoč. Zakaj zakonski čin je nekaj materijalnega in kot tak ne more povzročiti duše, ki je spiritualna ter se vsakikrat neposredno od Boga vstvri in vdihne. Stariši vplivajo le v toliko, v kolikor Bog vdihne dušo, primerno od starišev pripravljene materiji, še bolj pa po vzgoji vplivajo kakor na telo, tako tudi na dušo otrok. Öttingen je preveč pristaš moralnega in naravnega determinizma, in če piše²: »Wir können es noch fort und fort aus der Beobachtung menschlichen Gemeinlebens entnehmen, dass jeder einzelne die sittliche Entartung infolge der entarteten Geschlechtsgemeinschaft, also von Vater und Mutter, an sich trägt«, odreka, če ne celotno, pa vsaj deloma človeku moralno prostost in lastno določljivost ter preveč oži in skoraj zanika njegovo moralno odgovornost.

Kat. cerkev sicer višje ceni devištvo nego zakonski stan, vendar nikakor ni zakonu nasprotna, temveč s tem diha vanj pravega duha. Stan popolnosti je le za tiste, ki ga morejo pojmiti. Ni jih dosti, ki to pojmiyo, in čeprav pojmiyo, dokler so v svetu ter si ne izberejo gotovega verskega in cerkvenega poklica ali pa se ne zaprejo v duhovne hiše, tega izvršiti ne morejo. Po statističkih izkazih živi dandanašnji v Evropi tretjina tistih, ki so sposobni za zakon, v prostovoljnem ali prisiljenem celibatu. Tako je³ n. pr. l. 1875. izmed 100 ljudi starih nad 15 let obojnega spola ostalo

	s a m s k i h		
	moških	žensk	poprečno obojih
na Ogerskem	30:34	20:80	25:57
„ Francoskem	35:90	30:33	33:08
„ Angleškem	38:40	36:14	37:32
„ Laškem	41:36	33:66	37:51
„ Avstrijskem	40:90	38:11	39:45
„ Nemškem	42:10	37:91	39:49
v Skandinaviji	42:01	40:10	41
v Holandiji	43:21	40:03	41:57
na Švicarskem	46:02	42:71	44:31
v Belgiji	47:11	42:75	44:93
Poprečno	39:72	34:83	37:23

¹ L. c. pg. 85. — ² L. c. pg. 86. — ³ Öttingen l. c. pg. 140.

Učenjaki posebno ostro prijemajo tiste stare lahkožive in razuzdane neoženjence (Hagestolze), ki se zato nečejo ženiti, da bi jim ne bilo treba omejiti svojega srca, brzdati svojih strasti ter trpeti in skrbeti za obitelj. Tistim, ki si hočejo na tak način podaljšati življenje, jemlje statistik Wappäus vsak takšen up, statistično jim dokazujoč, da možje, ki trpijo ter se v potu svojega obraza trudijo za obitelj, v obče dalje živé nego takšni celibaterji.

Potemtakem je želeli, da si tisti, ki morejo in smejo, kolikor mogoče polnoštevilno naložijo zakonski jarem.

2. Število zakonov.

Kar se tiče zakonske frekvenca, zavzema naša Avstrija med evrop. državami nekako osrednje mesto, kakor se vidi iz naslednje tabele, predočujoče nam zakone, ki so se sklenili l. 1875. Tega leta je namreč na 10.000 ljudi prišlo porok:

na Irskem	45	v Holandiji	83
„ Grškem	67	na Angleškem	84
„ Švedskem	71	„ Danskem	85
„ Škotskem	74	v Italiji	84
„ Belgijskem	72	na Nemškem	91
„ Švicarskem	90	„ Ogerskem	109
v Avstriji	84	„ Ruskem	96
na Francoskem	82	„ Srbskem	109

Ni naš namen dalje prisposodbljati Avstrijo z drugimi evropskimi državami, temveč rajši ostanemo v naši domovini in njenih različnih pokrajinah. Pred vsem moramo postaviti semkaj število zakonov sklenjenih zadnje 3 decenije preteklega stoletja. Sklenjenih je namreč bilo zakonov:

l. 1871	194.591	l. 1881	176.983	l. 1891	186.412
„ 1872	192.406	„ 1882	183.372	„ 1892	187.707
„ 1873	194.815	„ 1883	176.016	„ 1893	193.235
„ 1874	189.017	„ 1884	179.171	„ 1894	194.233
„ 1875	180.349	„ 1885	175.233	„ 1895	199.761
„ 1876	176.148	„ 1886	180.191	„ 1896	198.554
„ 1877	161.337	„ 1887	182.088	„ 1897	202.936
„ 1878	164.233	„ 1888	185.991	„ 1898	199.723
„ 1879	169.088	„ 1889	177.771	„ 1899	213.926
„ 1880	167.200	„ 1890	178.906		

Če pogledamo to tabelo, takoj opazimo veliko nestalnost, s katero se pregibljejo številke. Skrajna mejnika, med katerima se vrši to gibanje, 213.926 iz l. 1899. in 161.337 iz l. 1877., sta narazen drug od drugega za diferenco 52.589 zakonov. Številke, izkazane za l. 1871., 1872., 1873., se še le vrnejo l. 1893. in 1894. Od vrhunca, do katerega se povzpne število l. 1873., konstantno in jako znatno pada naslednja 4 leta, in sicer znaša razlika med l. l. 73. in 74. 3.07 %, med

l. l. 74. in 75. 4·81 ‰, med l. l. 75. in 76. 2·38 ‰, med l. l. 76. in 77. 9·18 ‰, torej med l. l. 73. in 77. 19·44 ‰. Od l. 1878. se število polagoma dviga, toda nestalno. Ves 9. decenij je sličen rekonvalescentnemu človeku, ki se mu počasi okrepljajo moči, ki pa je tudi večkrat recidiven, dokler se mu popolnoma ne utrdi zdravje, kar opazimo v 10. deceniju.

Ker je težnja po zakonu (tendance au mariage) človeku prirojena in jo navadno izpolni vsakdo, če le more, zato moramo razloge te različnosti in nestalnosti iskati v zunanjih vzrokih. In res je zakonska frekvenca odvisna od socijalnih in ekonomičnih odnošajev, v katerih živé ljudje. Kakor učé statistički veščaki (Engel, Hermann, Wappäus, Öttingen . . .), je težnja po zakonu, ki se kaže v številu sklenjenih zakonov, prav dober in nazoren barometer ekonomičnega upa in strahu. Anglež Malthus je statističsko neovrgljivo dokazal, da je zakonska frekvenca odvisna od možnosti preživiti sebe in obitelj. Tako statistika potrjuje, da je človek vzvišen nad žival, ki izvršuje združenje obeh spolov, ne da bi se brigala za to, ali bo mogla prerediti plod, ki se poraja iz takega druženja.

Statistiki mnogo razpravljajo o ekonomičnih razmerah, ki vplivajo na število zakonov. Seveda niso edini, ko navajajo činitelje, katerim se naj prisoja takšen vpliv. Tako je med njimi preporno, ali je žetev in žitna cena takšen činitelj. Popolnoma se to ne da zanikati, ker se da statističsko dokazati. Kajpada se ta vpliv pojavlja le takrat, kadar žitna cena jako poskoči ali pa zelo pade, in sicer v nižjih slojih, ki poglavitno živé od žita ter nimajo več nego kar je absolutno potrebno za življenje. Ta vpliv je torej večji pri revnih nego pri bogatih, večji na deželi kakor po mestih, večji pri sklepanju protogamičnih zakonov kakor pa palingamičnih, o katerih je vsaj za Angleško dokazano, da so narasli za časa dražjega žita. Dr. B. Weisz priznava¹ v svoji disertaciji: »Die Ehefrequenz in ihrer Abhängigkeit von den Getreidepreisen« takšno učinkovanje žitne cene ter podpira svojo trditev z dokazi, povzetimi iz statističskih poročil skoraj vseh evropskih držav. Za vzgled navedem samo Avstrijo.

Sklenjenih je bilo zakonov

	za časa		
	nizke	srednje	visoke žitne cene
od l. 1831—1840	136.185	131.052	131.133
„ „ 1841—1850	140.340	165.045	140.789
„ „ 1851—1860	147.042	—	135.190
„ „ 1861—1870	171.494	170.074	170.595

¹ Stat. Monatsschrift, herausgeg. vom Bureau der k. k. stat. Central-Commission. Wien. V. Jahrg. 1879. pg. 513—524, 563—573.

Poleg Weisza prisojajo žitni ceni ta vpliv Quételet, Süßmilch, Engel Wagner, Malthus in Wappäus, ki pojašnjuje stvar z vzgledom l. 1846. in 1847. L. 1846. je namreč v Evropi bila tako slaba žetev, da je v naslednjem letu bilo izvanredno žitno pomanjkanje. Posledica je bila, da je skoraj v vseh evropskih državah število zakonov prav znatno padlo. Tako je n. pr. v Avstriji v tem letu zakonska frekvenca za 11·7 padla pod srednjo številko celega decenija, na Bavarskem pa celo za 35·07. Na Bavarskem je bilo to le razmerje:

l. 1847.   l. 1847—56.

zakon : prebivalci = 1 : 180·18,   1 : 145·11

Zato pravi nacionalni ekonom Roscher¹: »Nach einer guten Ernte pflegt die Zahl der Geburten und Trauungen beträchtlich zuzunehmen, ebenso umgekehrt nach schweren Missernten sich zu vermindern.«

Dandanes ko je ekonomija napredovala, ko so se živila pomnožila, ko sta se produkcija in promet tako spopolnila in razširila, ta vpliv ni več tako velik, in zato ga Juraschek², ki ga priznava pri številu otrok, pri sklepanju zakonov smatra za veliko manjšega nego je oni, ki ga ima možnost zaslužka v industrijelnih razmerah. Za dokaz navaja l. 1873. To leto je bila slaba žetev in zato drago žito, vendar pa je število zakonov zelo poskočilo vsled industrijalnega razvoja in zavoljo upanja, ki so ga ljudje stavili vanj. Toda to upanje jih je varalo, ljudje so bili goljufani za svoj denar, tisoč in tisoč človeških eksistenc je bilo uničenih in možnost zaslužka je padla prav globoko. Zato pa se je tudi zakonsko število v naslednjih letih rapidno nižalo. Ekonomična kriza je takrat nastopila sicer tudi v nekaterih drugih evropskih državah, pa nikjer ni imela tako usodnega vpliva na ljudstvo kakor v Avstriji. Prišli so sicer ranocelniki, izprali so rano in jo obvezali, pa rana je celila jako počasi, kakor se tudi vidi iz zgoraj navedenih števil.

Ekonomičnim nezgodam se kot činitelji, vplivajoči na zak. frekvenca, pridružijo kuga in druge epidemične bolezni, politične kalamitete (vojska) in socialne zmešnjave. Velikega pomena je tudi civilno zakonodajstvo. Če državni zakon k pravomočnemu sklepanju zakonov zahteva, da privoli vanj civilna oblast, — ki seveda ne da dovoljenja, če je revščina ženina in neveste prevelika —, zak. število takoj pade. Če se pa tak zakon odpravi, se zak. število naenkrat dvigne. Zato je koncem 7. decenija prejšnjega stoletja, ko se je odpravila politična

¹ Nationalekonomik, 7. Aufl. § 240; citat je vzet iz Weisz. razprave l. c. pg. 515. — ² Stat. Monatsschrift l. 1883. v razpravi: »Einfluss der Ernten- und Fruchtpreise auf die Volksbewegung in Oesterreich.«

zak. privolitev, zak. frekvenca precej znatno poskočila, in ko je 1. majnika l. 1860. stopil v veljavo novi obrtni zakon, je že v istem letu zak. število naraslo za 27.684 zakonov ter je neprestano raslo do l. 1870.

V naših deželah, ki so krščanske in z velike večine katoliške, vpliva tudi nekaj verski moment prepovedanega časa, ki završi predpustni čas. Pomniti je treba, da je prvo četrletje v vsakem letu z ozirom na ljudsko gibanje najizdatnejše. Zakaj v njem se sklene največ zakonov, katerim je predpust najbolj naklonjen, v njem se porodi največ otrok, ker se koncepcije najčešče dogajajo meseca majnika, v njem umre največ ljudi, ker je kosa bele žene spomladi najbolj nabrušena. Vpliv predpustnega časa se da s številkami dokazati, kakor spričuje naslednja tabela:

Sklenjenih je bilo v prvem četrletju

leta	zakonov	ko je predpust trajal	leta	zakonov	ko je predpust trajal
1885	49.709	42 dni	1891	53.522	35 dni
1886	65.205	62 „	1892	57.493	55 „
1887	57.209	47 „	1893	50.954	39 „
1888	55.233	39 „	1894	48.758	31 „
1889	60.918	58 „	1895	62.053	51 „
1890	48.486	43 „			

Čim daljši je torej predpust, tem več zakonov se sklene v 1. četrletju, čim krajši pa je, tem manj. To je znak, da se cerkvena uredba prepovedanega časa v obče zvesto izpolnjuje. Sicer pa se navadno to, kar se je v prekratku predpustu opustilo, v normalnih razmerah pozneje, osobito v jeseni nadomesti.

Če se še enkrat, predno se obrnemo do posamnih pokrajin, ozremo na zak. števila, nasledujoča si tekom 3 decenijev pret. stoletja, in če vpoštevamo besede, ki jih je zapisal znani statistik Wappäus¹: Wenn die Proportion der stehenden Ehen bei einer fortschreitenden Bevölkerung nur nicht abnimmt, so zeigt dies schon für einen Fortschritt in der allgemeinen Prosperität, denn mit dem Dichterwerden der Bevölkerung in einem schon wohlbevölkerten Staate wird die Schwierigkeit des Erwerbes der Subsistenzmittel nothwendig größer, wenn nicht zugleich ein entsprechender Cultur-Aufschwung, namentlich auch in volkswirtschaftlicher Beziehung stattfindet«, smemo soditi, da ljudsko gibanje v Avstriji, javljajoče se v zak. frekvenci, ni nezdravo, posebno če hkrati vzamemo v poštev tudi porodno in mrliško število.

O zak. frekvenci v posameznih avstrijskih pokrajinah nas pouči tabela 1. Iz nje povzamemo, da je l. 1873. vsled navideznega velikanskega gospodarskega napredka in velikih nad, ki so jih ljudje stavili vanj, zak. število skoraj v vseh pokrajinah močno poskočilo. Nekateri

¹ Allgemeine Bevölkerungsstatistik. Leipzig. 1861, II. Theil, pg. 240.

dežele se še dozdej niso mogle zopet povspeti do vrhunca, na katerem so v tem oziru stale l. 1873. in to so Zg. Avstrija, Štajerska, Gorica in Predarlško. Druge pa so ga dosegle pozno in z velikim naporom, n. pr. Sp. Avstrija l. 1893., Moravska l. 1897., Češka l. 1898. Še dve leti sta zanimivi: l. 1877., v katerem je zak. število padlo po celi Avstriji — izjema je samo Dalmacija z 0.02 % napredkom —, in l. 1881., v katerem se je to število po celi Avstriji povzdignilo.

Tabela 1.

Dežela	Število zakonov								
	absolutno						percentualno (na 1000 prebivalcev)		
	1873	1877	1882	1887	1892	1897	1877	1888	1898
Sp. Avstrija . . .	21.954	16.095	19.375	20.153	21.804	25.944	7.39	7.82	8.74
Zg. Avstija . . .	6.159	5.318	5.197	5.451	5.843	5.853	7.11	7.19	7.22
Solnograško . . .	1.207	1.066	891	1.244	1.332	1.520	6.90	7.44	7.76
Štajersko	9.725	7.681	8.412	8.406	9.325	9.378	6.48	6.68	6.88
Koroško	1.988	1.735	1.778	1.924	1.923	2.196	5.12	5.75	5.63
Kranjsko	3.699	2.946	3.391	3.391	3.329	3.538	6.26	6.89	6.30
Tržaško	1.276	1.055	1.156	1.282	1.128	1.303	7.64	8.29	8.74
Goriško	1.811	1.449	1.602	1.583	1.572	1.603	6.66	6.88	6.81
Istra	2.429	2.039	2.315	2.347	2.572	2.599	7.46	7.62	7.77
Tirolsko	5.360	5.088	4.523	5.149	4.926	5.701	6.41	6.23	6.99
Predarlško	898	833	619	740	733	783	8.22	6.47	6.58
Češko	50.910	41.149	45.744	43.485	45.431	48.550	7.62	7.59	8.33
Moravsko	18.983	16.149	17.639	16.514	16.839	19.050	7.72	7.57	7.86
Šlesko	4.755	4.040	4.582	4.605	4.690	5.508	7.15	8.39	8.57
Galicija	54.969	45.823	56.314	55.774	55.886	59.272	7.52	9.03	7.66
Bukovina	5.344	4.646	5.671	5.888	5.740	5.534	8.39	9.64	7.07
Dalmacija	3.348	4.255	4.169	4.152	4.634	4.604	9.03	7.35	7.32

Način, po katerem se giblje zak. število, je v raznih pokrajinah različen, kakor so tudi različni odnošaji, geografski in etnografski, socialni in ekonomični. Če izvzamemo Galicijo, ki je klasična dežela skokov, moramo reči, da so dežele, kjer možnost zaslužka temelji osobito v industriji, bolj podvržene nestalnosti in menjavanju, dočim se dežele, ki so z večine poljedelske, tudi v tem oziru bolj nagibajo h konzervativizmu. Naša tabela tudi percentualno izraža zak. frekvenco, ker kaže, koliko zakonov pride na 1000 prebivalcev. Boljše pa se izrazi ta frekvenca, če se vzame v poštev ne število prebivalcev v občē, ampak število onih, ki so sposobni za zakon, kakor se tudi prava rojstvena frekvenca ne kaže v številu porodov, ampak v številu žensk, ki so sposobne za rojenje. Po tem razmerju izraža tabela 2. pravo zak. frekvenco. Tukaj vidimo, da je takih ljudi, ki so sposobni za že-

nitev, ozir. možitev, največ na Koroškem, Solnograškem, Tirolskem, Predarlskem in v ostalih alpskih pokrajinah, najmanj pa v Bukovini, Dalmaciji, Galiciji, v sudetskih in obmorskih pokrajinah, in naobratno da je največ zakonskih v Bukovini, Dalmaciji, Galiciji, v sudetskih in litoralnih pokrajinah, najmanj pa na Koroškem in drugih alpskih deželah. Pozneje bomo videli, v kakšni zvezi je to s številom nezakonskih otrok.

Tabela 2.

Dežela	Izmed 100 prebivalcev je sposobnih za žentev (možitev)			Na 100 za zakon sposobnih pride zakonskih		L. 81-90 je prišlo toliko zakonov na 1000 prebival		L. 81-90 je na 1000 žensk, samih sposobnih za rojenje prišlo nezakonskih otrok	L. 1890. se je izmed 10.000 prebivalcev pečalo s			
	mošk.	žensk.	v občē	mošk.	žensk.	v občē	sposobn. za zakon		poljedelstvom	indust.	trgovino	raznimi služb.
Sp. Avstrija	39:50	41:08	40:30	83:39	77:29	7:46 ₇	18:51 ₁₁	57:16 ₃	2.478	4.179	1.737	1.606
Zg. Avstrija	39:39	39:62	39:54	83:07	82:56	6:87 ₁₁	17:37 ₁₂	43:17 ₇	5.180	2.852	737	1.231
Solnograško	46:19	45:89	46:04	58:73	57:98	6:71 ₁₃	14:57 ₁₁	53:39 ₅	4.979	2.312	965	1.744
Štajersko	40:89	41:76	41:33	74:04	71:24	6:59 ₁₄	15:94 ₁₃	53:07 ₆	6.342	1.968	565	1.125
Koroško	46:64	49:04	47:86	50:26	45:94	5:23 ₁₇	10:96 ₁₅	38:85 ₁	6.386	1.896	523	1.195
Kranjsko	33:76	37:52	35:73	91:46	81:77	6:78 ₁₂	18:97 ₁₀	22:35 ₁₂	7.191	1.455	423	922
Tržaško	37:27	42:39	39:93	93:05	75:52	7:75 ₁	19:40 ₉	37:22 ₉	846	3.570	3.730	1.854
Gorica	31:39	31:07	31:23	109:46	115:38	7:21 ₁₀	23:10 ₆	9:20 ₁₇	7.047	1.765	524	664
Istra	33:67	29:20	31:52	102:99	130:45	7:45 ₅	23:63 ₅	11:87 ₁₄	7.284	1.170	766	780
Tirolsko	43:03	44:23	43:64	63:71	62:32	6:03 ₁₆	13:82 ₁₆	10:29 ₁₆	6.472	1.785	661	1.082
Predarlško	43:18	45:74	44:48	64:24	58:75	6:32 ₁₅	14:20 ₁₃	10:65 ₁₅	4.196	4.090	756	958
Češko	29:62	34:11	31:94	126:37	102:86	7:59 ₈	23:75 ₄	38:36 ₈	4.065	4.014	888	1.033
Moravsko	29:84	35:16	32:61	122:91	96:40	7:38 ₉	22:62 ₇	27:48 ₁₀	5.002	3.304	684	1.010
Šlesko	30:98	36:60	33:91	113:66	87:71	7:67 ₃	22:62 ₈	27:32 ₁₁	4.125	4.212	666	997
Galicija	30:39	31:78	31:09	110:08	108:91	8:01 ₃	25:64 ₃	50:00 ₄	7.738	926	794	542
Bukovina	27:20	26:69	26:96	133:79	137:77	8:74 ₂	32:42 ₁	58:60 ₂	7.571	1.110	725	594
Dalmacija	29:84	30:04	29:95	117:27	120:39	8:13 ₂	27:14 ₂	12:22 ₁₃	8.612	458	408	522

Če oni dve vrsti, katerih prva primerja zakone, sklenjene med l. 1881-90., s številom prebivalcev v občē, druga pa s številom onih prebivalcev, ki so sposobni za zakon, primerjamo med seboj, vidimo, da samo Koroško, Predarlško, Galicija, Bukovina in Dalmacija v obeh vrstah ostanejo na istem mestu, druge pa zamenjajo stališče, in sicer se alpske pokrajine v občē pomaknejo nazaj, sudetske in obmorske pa naprej. Druga vrsta nam podaje bolj resnično in zvesto podobo zak. frekvence nego prva. Tako bi se n. pr. iz prve vrste dalo sklepati, da ima Bukovina komaj dvakrat večjo zak. frekvenco nego Koroško, v resnici pa ima, kakor se vidi iz druge vrste, trikrat večjo.

Ta različnost zak. frekvence v raznih pokrajinah ima svoje glavne razloge v različnih razmerah, socialnih in gospodarskih. Iz

stat. izkazov, ki nam jih podaje tabela 3., vidimo, da se velika večina avstrijskega prebivalstva peča s poljedelstvom, čeprav se to število vedno bolj manjša v prid drugih poklicev, posebno industrijalnih. Hkrati nam tabela pojasnjuje intenzivnost zak. frekvence v raznih poklicih. Številke nas poučé, da daje industrija veliko več upanja, prilike in možnosti za sklepanje zakonov nego pa poljedelstvo.

Tabela 3.

	Razni poklici, izkazani pri ljudskem štetju dne 31. dec. l. 1890				Zakoni sklenjeni l. 1895			
	v absolutnih šte- vilkah		procentual. številkih		v absolutnih številkih		procentual. številkih	
	moški	ženske	moški	žen.	moški	ženske	moški	žen.
A. Pečali so se:								
1. s poljedelstvom	4,164.642	4,304.581	50·96	51·44	99.329	109.955	49·72	55·03
2. z industrijo . . .	2,155.860	725.037	26·38	8·66	71.402	24.381	35·74	12·21
3. s trgovino . . .	596.355	248.718	7·30	2·97	16.170	2.570	8·11	1·28
4. Živelí so od raz- nih služb . . .	769.786	449.094	9·42	5·37	10.075	1.471	5·04	0·75
B. Hlapci in dekle	31.890	424.387	0·39	5·07	868	13.461	0·43	6·74
C. Ljudje brez do- ločenega poklica	454.202	2,216.960	5·55	26·49	1.917	47.923	0·96	23·99
	8,172.735	8,368.777	100	100	199.761	199.761	100	100

Tabela 4. nam predočuje, kako so razni poklici razdeljeni po posamičnih pokrajinah. Poljedelske dežele so torej Galicija, Bukovina, Dalmacija, Istra, Gorica; na spodnjem Štajerskem, Kranjskem, Koroškem in Tirolskem prevladujejo čisto poljedelski kraji, v ostalih alpskih pokrajinah pa se 60—70 % prebivalcev peča s poljedelstvom. Poglavitni sedeži industrije so sudetske dežele. Češko ima 22, Moravsko 3, Šlesko 4 politična okrožja, v katerih se prebivalci z velike večine pečajo z industrijo, pa tudi v ostalih krajih si relativno veliko število ljudi v njej išče zaslužka.

Izmed onih, ki se pečajo s poljedelstvom in živé od njega, je samostalnih, torej takih, ki morejo stopiti v zakon, največ na Predarlskem, v Galiciji, Bukovini, na Kranjskem, v obmorskih in sudetskih deželah, najmanj pa v alpskih deželah, kjer delo največ opravljajo hlapci in dekle, ki niso tako samopravni, temveč spadajo k obitelji svojega gospodarja ter se zato ne morejo tako lahko ženiti, oz. možiti. V tem oziru se posebno odlikuje zgornje Štajersko, katero Inama-

Sternegg imenuje¹ »das klassische Land der Dienstbotenwirtschaft«. Tudi način, kako se izvršuje industrija, vpliva na zak. število. Če se namreč izvršuje po načinu obrtnikov in rokodelcev, kakor posebno v alpskih deželah, potem delo opravljajo pomagači, ki so večinoma neoženjeni, če pa se izvršuje s stroji en gros, kakor se posebno dogaja v sudetskih deželah, tedaj so delavci bolj samostalni ter imajo lastno ognjišče in živé v zakonu.

Tabela 4.

Dežela	Izmed 10.000 prebivalcev se je l. 1890. pečalo s				L. 1895. Izmed 100 zakonskih			
	poljedel- stvom	indu- strijo	trgovino	raznimi služ- bami	mož		žen	
					je bilo			
					proto- gam.	palin- gam.	proto- gam.	palin- gam.
Spodnja Avstrija	2.478	4.179	1.737	1.606	86·80	13·16	92·17	7·83
Zgornja Avstrija	5.180	2.852	737	1.231	83·93	16·07	90·43	9·57
Solnograško	4.979	2.312	965	1.744	87·10	12·90	89·61	10·39
Štajersko	6.342	1.968	565	1.125	85·71	14·29	90·67	9·33
Koroško	6.386	1.896	523	1.195	88·25	11·75	93·70	6·30
Kranjsko	7.191	1.455	423	922	85·24	14·76	93·28	6·72
Tržaško	846	3.570	3.730	1.854	86·71	13·29	90·88	9·12
Gorica	7.047	1.765	524	664	86·21	13·79	92·69	7·31
Istra	7.284	1.170	766	780	87·20	12·80	94·08	5·92
Tirolsko	6.472	1.785	661	1.082	88·22	11·78	94·01	5·39
Vorarlberško	4.196	4.090	756	958	90·85	9·15	95·15	4·85
Češko	4.065	4.014	888	1.033	85·46	14·54	93·14	6·86
Moravsko	5.002	3.304	684	1.010	85·08	14·92	91·58	8·42
Šlesko	4.125	4.212	666	997	83·02	16·98	89·94	10·06
Galicija	7.738	926	794	542	80·87	19·13	83·10	11·90
Bukovina	7.571	1.110	725	594	81·45	18·55	87·75	12·25
Dalmacija	8.612	458	408	522	85·90	14·10	92·40	7·60
	5.588	2.576	885	951				

Iz vsega, kar sem tukaj navedel, se vidi, kolik vpliv imajo go-
spodarske in socialne razmere na zak. frekvenco, vidi se pa tudi, zakaj
je zak. število v raznih avstrijskih pokrajinah tako različno.

3. Civilni stan poročencev, poročna starost, mešani za- koni.

O civilnem stanu poročencev nas pouči tabela 5. Na prvi pogled
spoznamo, da so številke tukaj bolj enolične ter se pregliblejo veliko

¹ Stat. Monatsschrift XXI. Jahrg. Wien. 1895. v razpravi: Die landwirthsch.
Arbeiter und deren Löhne in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und
Ländern.

bolj enakomerno nego pri zak. frekvenci. Iz številčk povzamemo, da so najbolj navadni zakoni med samskimi. To je naravno in tudi najprimernejše bistvu in namenu zakonskemu. Čim bolj so torej zdrave razmere v državi, čim lažje je priskrbeti živila in vse drugo, kar je potrebno za posamnika in celo obitelj, tem bolj se zakoni sklepajo med samskimi. Čim večje pa so nezgode, bodisi gospodarske bodisi socialne ali politične, ki stiskajo ljudi, tem bolj se dviga upanje vdovcelih. Zato nam naša tabela za ono petletje ekonomičnega poloma in njegovih najhujših posledic (1874—78) izkazuje najmanjše število zakonov med samskimi. Čim bolj pa je napredovalo zdravljenje, tembolj se je dvigalo to število, dokler je l. 1896. doseglo 80·45 %. Zakonom med samskimi se numerično najbolj približujejo oni med vdovci in samci. Vdovci imajo navadno otroke in lastno gospodarstvo; kakor je vdovcu treba žene, tako otrokom treba matere, gospodarstvu gospodinje. Zakoni med vdovci in vdovicami in med vdovicami in samci so skoraj enakoštevilni, vendar se češče dogaja, da vdova vzame samca kakor pa vdovca. Posebno za časa gospodarskih nezgod se visoko dvigne upanje vdov; zakaj takrat so, kakor spričuje zadnja rubrika naše tabele za petletje 1874—78, vdove bolj iskane od moških, tudi samskih in mlajših, ki seveda poleg žene iščejo doto. Včasih pa je žalibog dota prvi in poglavitni cilj njih stremljenja, žena pa le bolj postranski. Iz prejšnje tabele 4. vidimo, koliko protogamov in palingamov je med moškimi in ženskami in kako so razdeljeni po raznih pokrajinah. Največ protogamov ima med moškimi in ženskami Predarlsko, največ palingamov med moškimi Galicija, med ženskami pa Bukovina.

Tabela 5.

	1. tečaj				Celo leto					
	1874	1876	1878	1880	1882	1884	1886	1888	1890	1896
Zakoni med samskimi . .	70·3	75·1	74·7	75·7	76·73	77·40	76·54	77·60	77·02	80·45
Zakoni med odovcelimi . .	6·5	5·4	5·8	5·3	5·41	5·17	5·39	5·26	5·59	4·15
Zakoni med vdovci in samicami	15·1	13·2	13·5	13·2	12·20	12·17	12·75	12·02	12·37	10·98
Zakoni med samci in vdovami	8·1	6·3	6·0	5·8	5·56	5·26	5·32	5·12	5·02	4·31

Velikega pomena je ne samo za posamnike, ampak tudi za celo državo, v kateri starosti se sklepajo zakoni, ali predčasno ali pravočasno ali kasno.

Tabela 6 (a, b) nam predočuje starost poročencev v Avstriji. Kakor iz te tabele spoznamo, se moški najbolj ženijo med l. 24.—30., dobra petina ženinov stoji med 30—40. l., slaba petina pa pod 24. l.

Za ženske imata dobi 20—24 in 24—30 skoro enako veliko možnostno verjetnost. Veliko deklet že stopi pred 20. letom v zakon, in tudi takšne ženske, ki so že prekoračile 30. leto ter se vedno bolj bližajo tisti dobi, v kateri preneha sposobnost za rojenje, imajo, kakor spričujejo številke, dokaj veliko upanje, da še dobijo moža. Tudi starkam, ki že imajo 50 let na hrbtu, ni vselej treba tožiti: Moj up je šel po vodi. Potemtakem sega ženitna ozir. možnostna starost — to je starost, v kateri je nad polovico poročencev — v naših deželah do l. 30. Avstrija torej tudi iz tega pogleda stoji v sredi med evropskimi državami; stoji sicer za Rusijo in Anglijo, kjer sega ta starost do l. 24., toda pred Nemčijo.

Tabela 6. a.

	Procentualno						Absolutno
	1880	1883	1886	1888	1889	1896	1894
Ženini stari —24 let . . .	23·01	19·89	18·89	19·53	15·38	12·05	28·457
» » 24—30 » . . .	41·88	44·11	45·34	46·03	48·62	52·67	96·589
» » 30—40 » . . .	21·37	22·04	21·68	21·28	22·46	22·90	43·676
» » 40—50 » . . .	8·05	8·26	8·47	7·79	8·06	7·01	14·783
» » 50—60 » . . .	3·96	3·90	3·82	3·71	3·72	3·76	7·405
» » nad 60 » . . .	1·73	1·80	1·80	1·66	1·76	1·60	3·323

Tabela 6. b.

	Procentualno						Absolutno
	1880	1883	1886	1888	1889	1896	1894
Neveste stare —20 let . . .	18·45	17·70	17·11	17·91	17·10	14·84	33·640
» » 20—24 » . . .	30·64	29·94	30·65	30·36	29·98	32·10	59·016
» » 24—30 » . . .	28·24	29·50	30·04	30·06	30·50	31·24	59·150
» » 30—40 » . . .	15·39	15·47	14·71	14·63	15·19	15·15	28·644
» » 40—50 » . . .	5·58	5·68	5·70	5·31	5·38	4·65	9·761
» » nad 50 » . . .	1·70	1·71	1·79	1·73	1·85	2·00	4·022

Tabela 7. nam pojasnjuje razmerje med poročno starostjo in med raznimi poklici, v katerih živé ljudje. Najbolj zgodaj se ženijo ljudje brez določenega poklica in tisti, ki se pečajo s poljedelstvom. Industrija zaostaja v 1. in 2. starostni dobi za poljedelstvom, v 3. in 4. (24—30, 30—35) pa že znatno prekaša. Najdalje odlašajo zakon takšni, ki imajo javne službe, ki so uradniki ali pa živé od tako zvanih prostih poklicev. To so sloji inteligence, ki navadno morajo premagati veliko zaprek, predno si priborijo tak ekonomičen položaj, ki je vsaj deloma ugoden za zakon.

Tabela 7.

izvrševalo je te-le poklice	Izmed 100 ženinov								
	ki je bilo starih let:								
	—20	20-24	24-30	30-35	35-40	40-50	50-60	60-70	nad 70
Poljedelstvo . . .	0:34	12:58	52:14	14:29	7:05	7:66	4:18	1:50	0:26
Industrijo . . .	0:06	11:80	55:31	15:43	6:79	6:44	3:01	0:99	0:17
Trgovino . . .	0:09	6:25	48:30	20:94	9:53	9:29	4:07	1:32	0:21
Razne službe . . .	0:05	5:37	39:61	24:44	12:07	9:10	4:84	3:49	1:03
Hlapci, dekle . . .	—	6:45	50:23	22:93	10:14	7:14	2:42	0:58	0:11
Brez določ. poklica	0:32	13:67	56:23	12:88	5:11	4:95	4:02	2:04	0:78
	0:19	11:41	52:37	15:78	7:14	7:40	3:77	1:41	0:26

Treba je še, da pogledamo poročno starost v posamičnih pokrajinah. V to svrhu nam služi tabela 8. a). Iz nje spoznamo na prvi pogled veliko razliko, ki v tem oziru vlada med raznimi avstrijskimi deželami. Naslednja tabela, v kateri sem seštel, koliko izmed 100 ženinov in nevest stopi po posamičnih deželah v zakon pred 30. letom, bo nam to stvar še boljše pojasnila. L. 1895. je bilo izmed 100 ženinov in nevest, ki so stopili v zakon, starih manj nego 30 let:

	ženinov		nevest
na Moravskem	70:98	na Goriškem	86:14
v Bukovini	69:79	v Istri	85:75
v Istri	69:62	v Dalmaciji	85:67
na Šleskem	69:41	na Češkem	81:68
v Galiciji	69:27	v Bukovini	81:50
na Češkem	69:02	na Moravskem	80:67
v Dalmaciji	62:63	v Galiciji	80:52
na Goriškem	62:05	na Šleskem	78:21
„ Kranjskem	57:28	„ Kranjskem	77:47
„ Spod. Avstrijskem	54:80	„ Spod. Avstrijskem	70:47
„ Tržaškem	51:24	„ Tržaškem	68:51
„ Predarliskem	47:12	„ Tirolskem	66:87
„ Štajerskem	45:61	„ Predarliskem	66:09
„ Zgornj. Avstrijskem	44:35	„ Štajerskem	64:16
„ Tirolskem	42:51	„ Zg. Avstrijskem	63:79
„ Koroškem	41:25	„ Koroškem	61:55
„ Solnograškem	39:28	„ Solnograškem	60:06

Kombinacijo poročne starosti nam predočuje tabela 8. b) za trojno skupino alpskih, sudetskih in primorskih dežel. Kar smo rekli o veliki razliki, ki vlada gledé na poročno starost med posamičnimi avstrijskimi provincijami, najdemo tukaj potrjeno. V alpskih deželah stopi izmed moških, ki se sploh ženijo, pred 30. letom v zakon komaj polovica (498:81 od 1000), izmed žensk pa, ki se možijo, do 25. leta, kjer se za ženske že začne aetas superadulta, niti 3. del ne. Zato se v

teh pokrajinah nahaja toliko starih žen in nevest. Čisto drugače pa so razmere v sudetskih deželah. Tukaj je več nego dve tretjini žen starih manj kakor 30 let, za samo dobo 24—30. l. je že izkazanih 566·42 na tisoč. Zato v teh krajih relativno najmanj moških ostane do poznih let samskih. Izmed nevest pride tukaj skoraj polovica pred 25. letom do poročitve. To razmerje poročne starosti, katero vlada med tema dvema skupinama dežel, si moramo dobro zapomniti, ker se bo pozneje v drugi obliki vrnilo pri številu nezakonskih porodov ter nam bo pomagalo raztolmačiti različno število nezakonških otrok v obeh skupinah. V sredi med tema skupinama so litoralne pokrajine. Tukaj namreč je izmed moških, ki se ženijo, starih manj nego 30 let polovica, ne pa dve tretjini. Ženske pa se tukaj najbolj zgodaj možijo, zakaj izmed nevest še nima več nego polovica (557·26 pro mille) za seboj 25 let. Treba je še pripomniti, da se v južnih deželah nahaja največ zgodnjih, celo prezgodnjih zakonov, in sicer na moški strani do l. 20. 17·58 pro mille, na ženski pa do l. 16. 11·17 pro mille. Statistiški izkazi torej opravičujejo sklep, da se v južnih deželah veliko zakonov sklepa prezgodaj, v alpskih pa prekasno. Oboje je zlo. In to zlo je še večje, če je v poročni starosti velika neskladnost, ker mladosti na eni strani odgovarja neprimerno velika starost na drugi strani.

Iz tabele 9. a, b) vidimo, koliko moških si izbere žene manjše, enake, višje starosti. Zadnja kombinacija, ki nikakor ne prija zakonskemu namenu, je zastopana z 12 %, kar je veliko. Tretja tabelica nam podaja takozvane monstrozne zakone (Conventionsehen), to je zakone, pri katerih vlada gledé na poročno starost velika disharmonija. Obžalovati je, da ti zakoni ne pojemajo, temveč od leta do leta rastejo. Takih zakonov namreč ne sklepa ljubezen, ampak sebičnost, in zato sta v njih največkrat zak. ljubezen in zvestoba neznanj cvetlici.

Dostaviti še moramo, kar so statistiki dognali o vplivu poročne starosti na zakonsko plodovitost. Anglež Sadler¹ in Francoz Quételet² menita o tej stvari; 1. prezgodnji zakoni pospešujejo neplodovitost, in otroci, ki se iz njih porodijo, imajo le slabo življenjsko probabiliteto; 2. na zak. plodovitost nič ne vpliva poročna starost, če ne presega pri moških kakšnih 33 let, pri ženskah pa kakšnih 26 let; 3. zato so tisti zakoni najbolj rodovitni, kjer se moški pred 33. letom združi z žensko mlajšo ko 26 let; 4. če se ozremo na relativno starost poročencev, so tisti zakoni najrodovitnejši, kjer je mož najmanj toliko ali nekaj let starji ko žena.

¹ Law of Population II. pg. 514.

² De l'homme II. pg. 514. Glej Wappäus l. c. pg. 325 sq.

Tabela 8. a.

I e t o 1 9 9 5.

D e ž e l a	Od roo ženinov je bilo starih let:							Od roo nevest je bilo starih let:										
	20	20-24	24-30	30-35	35-40	40-50	50-60	60-70	nad 70	16	16-20	20-24	24-30	30-35	35-40	40-50	50-60	nad 60
Nižje Avstrijsko	—	6-22	48-58	21-55	10-07	8-59	3-47	1-23	0-29	0-07	5-79	26-53	38-08	14-59	6-61	6-21	1-81	0-31
Zgor. Avstrijsko	—	5-45	38-90	23-91	11-67	12-57	5-02	2-19	0-29	0-07	4-90	23-01	35-81	16-87	8-02	8-38	2-65	0-29
Solnograsko . . .	—	4-28	35-00	25-49	14-59	14-08	4-94	1-25	0-37	0-22	4-13	22-62	33-09	18-35	9-72	9-51	2-14	0-22
Štajersko	—	5-56	40-05	22-94	11-61	12-14	5-64	1-70	0-36	0-09	6-92	23-02	34-13	16-49	8-38	8-07	2-43	0-47
Koroško	—	5-25	36-00	23-65	14-25	13-95	5-25	1-50	0-15	0-35	6-70	23-15	31-35	16-40	11-10	8-80	2-00	0-15
Kranjsko	0-25	7-87	49-16	20-37	8-77	8-59	3-78	0-96	0-25	0-25	11-31	29-44	36-47	11-43	4-99	4-85	1-09	0-17
Tržaško z okolico	0-24	10-25	40-75	22-34	10-73	10-09	3-36	2-00	0-24	0-16	8-07	29-06	31-22	14-01	7-88	6-24	2-72	0-64
Goriško	0-18	11-96	49-91	18-79	9-33	6-41	2-93	0-49	—	0-06	9-93	40-82	35-33	7-14	2-94	2-69	0-97	0-12
Istrija	0-90	17-09	51-63	14-09	6-49	5-75	3-07	0-79	0-19	0-73	17-77	41-29	25-96	6-17	2-84	3-30	1-63	0-31
Tirolsko	0-45	4-56	37-50	24-31	13-46	14-04	4-40	1-09	0-19	0-36	5-49	25-06	35-96	17-40	7-78	6-78	1-01	0-16
Vorarlbersko . . .	0-14	4-58	42-40	26-38	11-55	10-91	2-42	1-48	0-14	0-54	3-50	23-02	39-03	17-76	8-35	6-59	1-21	—
Češko	0-07	12-97	55-98	14-31	6-48	5-92	2-84	1-19	0-24	0-14	9-42	37-78	34-34	9-07	3-95	3-64	1-31	0-35
Moravsko	0-08	12-51	58-39	13-27	5-57	5-42	3-07	1-37	0-32	0-16	9-20	34-92	36-39	9-37	3-96	4-13	1-45	0-42
Šlezko	0-08	12-65	56-68	13-37	5-81	5-96	3-57	1-49	0-39	0-12	10-38	33-36	34-35	10-45	5-25	4-26	1-63	0-20
Galicija	0-19	13-82	55-26	11-98	5-59	6-81	4-44	1-64	0-27	2-67	24-22	30-36	23-27	8-43	4-28	4-41	1-92	0-44
Bukovina	0-23	14-93	54-63	10-88	5-56	6-82	4-77	1-82	0-36	4-82	32-41	27-54	16-73	6-55	3-60	5-38	2-39	0-58
Dalmacija	3-32	14-93	44-38	19-49	8-98	5-24	2-69	0-83	0-14	2-04	25-95	32-43	25-25	6-61	3-59	2-97	0-97	0-19
	0-19	11-41	52-36	15-78	7-41	7-40	3-77	1-41	0-27	1-05	13-97	31-57	31-06	10-49	4-97	4-84	1-69	0-36

Tabela 8. b.

O d l o o p o r o k											
so ženini bili stari let:	so neveste bile stare let:										
	-16	16-20	20-24	24-30	30-35	35-40	40-50	50-60	nad 60	skupaj	
Alpinske dežele	-20	0.15	0.11	0.17	0.11	—	0.08	0.04	—	—	0.66
	20-24	0.08	7.75	26.44	18.97	3.72	0.97	0.49	0.08	—	58.50
	24-30	0.72	37.78	148.86	186.43	46.36	12.85	5.98	0.61	0.06	439.65
	30-35	0.27	11.16	49.79	93.75	44.80	15.64	8.70	0.89	0.11	225.11
	35-40	0.08	3.51	17.64	35.12	26.50	15.78	10.65	1.37	0.17	110.82
	40-50	0.05	1.27	8.01	24.00	25.08	19.67	23.07	4.48	0.36	105.99
	50-60	0.02	0.38	1.75	4.63	6.53	6.59	15.05	6.80	0.74	42.49
	60-70	0.04	0.04	0.32	0.95	1.52	1.75	4.35	3.76	1.25	13.98
	nad 70	—	—	0.05	0.15	0.19	0.27	0.99	0.87	0.28	2.80
Skupaj . .	1.41	62.00	253.03	364.11	154.70	73.60	69.32	18.86	2.97	1000	
Sudetske dežele	-20	0.11	0.14	0.28	0.14	0.01	—	—	—	—	0.68
	20-24	0.22	17.94	67.92	37.08	3.71	1.00	0.38	0.03	—	128.28
	24-30	0.86	63.45	239.07	215.01	36.50	7.84	3.42	0.23	0.04	566.42
	30-35	0.11	9.14	40.95	56.25	21.51	8.34	3.11	0.26	0.04	139.71
	35-40	0.08	2.99	12.59	21.41	12.39	7.57	4.35	0.49	0.08	61.95
	40-50	0.08	0.92	5.44	14.39	13.08	9.67	11.62	2.53	0.22	57.95
	50-60	0.01	0.20	0.65	3.04	4.26	4.53	10.44	5.72	0.84	29.69
	60-70	—	0.01	0.19	0.70	0.89	1.46	4.16	3.64	1.59	12.64
	nad 70	—	0.01	0.04	0.15	0.11	0.27	0.66	0.76	0.68	2.68
Skupaj . .	1.47	94.80	367.13	348.17	92.46	40.68	38.14	13.66	3.49	1000	
Primorske dežele	-20	1.01	10.06	4.58	1.83	—	0.10	—	—	—	17.58
	20-24	2.44	38.61	70.52	27.84	2.85	1.52	0.41	—	—	144.19
	24-30	5.69	99.28	191.45	140.63	21.35	6.29	2.54	0.41	0.20	467.84
	30-35	1.32	28.04	61.17	60.26	20.52	7.32	3.56	1.02	0.20	182.91
	35-40	0.41	8.54	20.83	29.57	13.82	7.32	4.77	0.61	—	85.87
	40-50	0.10	3.06	8.13	15.04	12.08	10.67	9.85	2.64	0.31	61.88
	50-60	0.10	0.51	0.91	2.85	4.27	4.17	10.47	5.18	0.71	29.17
	60-70	0.10	0.20	0.20	0.71	0.81	0.51	2.44	3.25	0.92	9.14
	nad 70	—	—	—	—	—	0.31	0.20	0.61	0.30	1.42
Skupaj . .	11.17	188.30	357.79	278.73	75.20	38.21	34.24	13.72	2.64	1000	

Opomba. Pod naslovom »skupaj« navedene številke podajejo v horizontalni vrsti starost nevest, v vertikalni pa starost ženinov.

Končno še bomo nekoliko spregovorili o mešanih zakonih. Znano je, da kat. cerkev te zakone jako odsvetuje, in sicer iz prav tehtnih razlogov. Kjer namreč ni verske edinosti, tam ni potrebne skladnosti med zakonskima, tam je kat. del v vedni nevarnosti, da odpade od svoje vere ali vsaj pade v pogubno versko brezbriznost, tam je tudi zelo obtežana, če ne nemogoča enotna otroška odgoja. Tudi protestant Öttingen meni: »Das Schließen einer Mischehe wird als Zeugnis dafür angesehen werden dürfen, dass man die kirchliche Zugehörigkeit für indifferent beim häuslich-ehelichen Gemeinschaftsleben ansieht und die Schwierigkeit der confessionell gesonderten oder gemischten Erziehung der Kinder nicht in ihrer Tragweite erkennt¹.« Zato raztočo frekvenco mešanih zakonov ne smatra kot znamenje tolerance, ampak rastoče konfesionalne indifference².

Tabela 9. a.

Izmed ženinov si je izbralo	L e t a		
	1880	1881	1882
neveste manjše starosti	55·84	55·59	56·08
» enake »	31·78	31·94	31·44
» večje »	12·38	12·41	12·48

Tabela 9. b.

		L e t o				
		1888	1889	1890	1891	1892
Ženini stari nad 60 let, in neveste	stare — 20 let	29	22	42	39	54
	» 20—24 »	76	80	71	88	97
	» 24—30 »	244	233	226	225	274
	» 30—40 »	588	551	576	548	607

Tabela 9. c.

Monstrozni zakoni.

		L e t o				
		1888	1889	1890	1891	1892
Ženini stari —24 let, in neveste	stare nad 50 let	30	39	62	72	62
	» 40—50 »	193	169	174	169	176
	» 30—40 »	1.657	1.302	1.298	1.369	1.334

V Avstriji, kjer živi 91 % katoličanov, skoraj 2 % protestantov, 2·3 % razkolnikov in 4·8 % židov, število mešanih zakonov ne more biti prav znatno. Tabela 10. nam podaje število mešanih zakonov za

¹ Öttingen l. c. pg. 127. — ² Öttingen l. c. pg. 128.

Tabela 10.

Dežela		H e t o 1 0 0 0 .													M e š a n i z a k o n i				H e t a					
		Zakoni med takimi, ki izpovedajo isto vero						ženin																
		katoliško		protestant.		zidovsko		rimsko katoliško		protestant.		katoliško		protestant.									zidovski	
grško, arm.	orjental.	grško, arm.	orjental.	grško, arm.	orjental.	grško, arm.	orjental.	grško, arm.	orjental.	grško, arm.	orjental.	grško, arm.	orjental.	grško, arm.	orjental.	grško, arm.	orjental.							
Sp. Avstrija .	22.525	8	17	346	906	47	21	13	3	300	1	3	2	1	243	3	33	2	13	48	679	559	571	
Zg. Avstrija .	5.617	—	—	105	7	—	1	1	—	46	—	—	—	—	37	—	1	—	—	—	87	41	54	
Solnograsko .	1.453	—	—	2	2	—	—	—	—	10	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	20	20	12	
Štajersko . .	9.106	—	—	45	9	4	1	1	—	34	—	—	—	—	34	—	—	—	—	—	69	48	32	
Koroško . . .	1.941	—	—	71	—	—	1	2	—	38	—	1	—	—	33	—	—	—	—	—	75	33	57	
Kanjško . . .	3.540	1	—	2	—	—	2	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	1	
Tržaško . . .	1.256	—	5	7	28	4	1	7	—	11	—	—	—	6	—	—	8	—	—	10	43	32	38	
Gorica	1.512	—	—	2	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	
Istra	2.426	—	—	7	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—	—	
Tirolsko	5.525	—	—	7	2	—	—	—	—	9	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	16	5	5	
Vorarlbersko .	682	—	—	2	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	9	13	
Češko	48.075	1	—	784	713	19	5	—	—	376	12	1	—	350	—	3	13	5	13	865	546	607	607	
Moravsko . . .	17.847	—	—	480	331	2	2	—	—	67	1	—	—	57	—	—	—	—	—	5	134	85	77	
Slesko	4.435	—	—	709	80	2	2	—	—	50	1	—	—	102	—	—	—	—	—	—	156	120	154	
Galicija	23.966	23.034	4	306	2.848	12.756	1	—	—	46	12.965	67	1	37	4	1	—	—	—	—	5.826	34	16	
Bukovina . . .	595	147	3.884	123	518	—	40	22	—	21	—	—	—	48	11	14	12	18	3	1	210	84	55	
Dalmacija . . .	3.448	—	678	—	—	—	2	7	—	—	—	—	—	1	12	—	—	—	—	—	22	6	24	
Skupaj	153.949	23.191	4.588	2.991	5.446	792.835	531.018	163.021	17.828	13.936	7.538	528.110	5.826	3.826	7.538	528.110	5.826	3.826	7.538	528.110	5.826	3.826	7.538	528.110

nekaj let in nam hkrati pojasnjuje, kako so ti zakoni l. 1896. bili razdeljeni na razna veroizpovedanja. Od števila, ki nam ga podajajo za to leto statistički izkazi, moramo odšteti one zakone, ki so jih med seboj sklenili katoličani latinskega in grškega obreda, ker niso mešani v onem smislu, katerega se mi tukaj držimo. Potemtakem ostane za l. 1896. 2361 mešanih zakonov. Izmed teh je 2098 takih, v katerih je en del bil katoliški in sicer si je 1114 moških izbralo žene drugega veroizpovedanja in 984 žensk si je izbralo drugoverske može. Kar se tiče nagnjenja do mešanih zakonov in njemu indirektno proporcijonirane verske zvestobe in žilavosti, stojé na prvem mestu protestantje s 40 % — to je izmed 100 zakonov, ki jih sklenejo protestantje, je 40 mešanih —, tem se pridružijo razkolniki z 2:53 %, židje z 2:45 % in katoličani z 1:13 %. V tem obziru torej številke za katoličane niso neugodne.

Dr. Jos. Hohnjec.

(Konec prihodnjíč.)

Judovski Mesija.

Iz opisanega politiškega in versko-nravnega stanja judovskega ljudstva o Kristusovem času se da sklepati, da je bil nastal med Judi duh nevolje in jeze zoper Rimljane. Željo po maščevanju so komaj še skrivali. Ljudstvo ni imelo več pravega zaupanja niti v sé niti v previdnost božjo. Nasprotno se je v njem porodila jeza zoper vladajoče Rimljane in celo upornost zoper Boga. V tej nevolji se je strastno oklepalo ideje o pričakovanem, močno zaželjenem Mesiju, kakršnega si je bilo samo izmislilo, ki jim je moral po njih željah postati rešitelj iz trinoških verig Herodianov in Rimljanov.

Takodaleč pa so mogli zaiti samo zaslepljeni in nasprotujoč previdnosti božji. Ni jim bilo namreč za rešitelja, ki naj bi jih rešil grešnih spon. Hoteli so imeti rešitelja, ki naj bi jih oprostil trinogov in ki naj bi jih vodil na bojnem polju od zmage do zmage ter jih postavil poglavarje vsemu svetu. Ta rešitelj naj maščuje vse krivice, ki so jih kdaj pretrpeli Judje, napolni jim shrambe z zlatom, nasiti naj jih z vsemi sladnostmi življenja in pridobi naj jim slave in časti med vsemi narodi.

Da so Judje o Kristusovem času res željno pričakovali Mesija, vemo iz njih vsakdanje molitve Šemonê esrê¹. V 10. proš-

¹ Prim. »Voditelj«, IV, str. 147 s.

nji prosijo namreč, naj Gospod zbere raztresene otroke Abrahamove; v 11., naj zopet postavi domače sodnike in oblastnike; v 14., naj jim zopet sezida Jeruzalem; v 15., naj jim kmalu pošlje potomca Davidovega in ustanovi njegovo kraljestvo; v 17., naj zopet vpelje daritve v Jeruzalemu. Isto povzemljemo iz velikonočne hagade, ki je povzeta iz 25. vrste hebr. 118. psalma: Pošlji nam, prosimo, Gospod, Zveličarja!¹

V Novem zakonu pa imamo neštivilno dokazov. Starček Simeon »je čakal oveseljenja Izraelovega«. Razodeto mu je bilo, da ne bo umrl, »dokler ne vidi Maziljenca Gospodovega«. In res! Videl je »zveličanje« (Zveličarja), ki ga je Gospod pripravil pred vsemi narodi: »luč v razsvetljenje nevernikom in v čast Izraelu, svojemu ljudstvu². — 84letna vdova, prerokinja Ana, je častila Gospoda in govorila o Mesiju vsem, »ki so čakali Izraelovega odrešenja«³. — Imeniten svetovavec (sinedrist) Jožef iz Arimateje »je čakal božjega kraljestva«⁴. — Pismarji ljudstva razložé kralju Herodu prerokbo Mihejevo (5, 2) o rojstvu Mesijejem v Betlehemu⁵. — Janez Krstitelj vpraša Jezusa⁶: »Ali si mar ti, ki ima priti, ali naj drugega pričakujemo?« — Apostol Peter je spoznal Jezusa za »Kristusa, Sina živega Boga«⁷. — Ko je šel Jezus slovesno v Jeruzalem, ga je vse ljudstvo pozdravljalo kot Mesija, rekoč: »Hozana sinu Davidovemu! Hvaljen bodi, ki prihaja v imenu Gospodovem! Hozana na višavah«⁸.

Taki prizori so nam le tako umljivi, če vemo, kako živo da je bila v narodu ukoreninjena mesijanska ideja.

Za dobo po Kristusu ni treba posebnih dokazov za to, da se prepričamo, kako živo so Judje tudi še takrat pričakovali Mesija. Številni politiško-verski nemiri za prokuratorjev (44—66) nam jasno pričajo, kako živo da je narod pričakoval, da bode kmalu Bog sam neposrednje posegel v usodo svojega ljudstva. Kako bi bili sicer ljudje kot Teoda⁹, Juda Galilejec¹⁰, in neki Egipčan¹¹ našli na stotine in

¹ Prim. Ps. 117, 25. 26. — ² Luc. 2, 25—32.

³ Luc. 2, 36—38. — ⁴ Marc. 15, 43; Luc. 23, 51.

⁵ Matth. 2, 4 sqq. — ⁶ Matth. 11, 3; Luc. 7, 19. 20.

⁷ Matth. 16, 13 sqq.; Marc. 8, 27; Luc. 9, 18 sqq.

⁸ Matth. 21, 1—9; Marc. 11, 1—10; Luc. 19, 29—38; Ioan. 12, 12 sqq.

⁹ Act. 5, 36: »Pred temi dnevi je vstal Teoda, ki se je delal velikega, kateremu se je pridružilo okoli štiristo mož po številu; bil je ubit, in vsi, ki so mu verjeli, so bili razkropljeni in uničeni. — Lat. Theodas, grški Θεόδης, je okrajšano Θεοδόσιος, Θεόδωρος ali Θεόδοτος. Bržkone je misliti na Matija, sina Margalotovega. Matija je namreč hebr. מַתִּיָּהוּ (Mattiah) = Božidar = Θεόδωρος. (Prim. »Vode, II, str. 297). Sicer pripoveduje tudi Jožef Flavij (Antiq. 20, 5. 1) in za njim Evzebij (H. e. 2, 11) o nekem Teodu, ki ga pa komaj moremo istovetiti z našim, naslednje: Ko je bil Kuspj Fad oskrbnik v Judeji (44—46), je pregovoril neki krivi prerok veliko množico ljudi, da so šli za njim do Jordana, vzemši seboj vse premoženje.

tisoče vernikov, ki so verjeli njih obljubam? Zgodovina priča, da se je oglasilo že nad šestdeset Mesijev¹. Vsakega so nekaj časa pripopoznavali, samo pravega so umorili zastopniki naroda.

Jožef Flavij trdi celo², da je upanje na mesijansko odrešenje Jude najbolj naganjalo k ustaji zoper Rimljane. Seveda se Jožef v svojem hinavstvu do rimskih mogotcev predrzne mesijanske prerokbe razlagati o Vespazianu. Njegove razlage pa sta se poprijela tudi Tacit³ in Svetonij⁴.

Obetal jim je, v dokaz, da je poslan od Boga, da bode, kot nekdaš Jozua, razdelil vodo Jordanovo ter jih suhih nog prepeljal čez reko. S takimi obeti jih je res mnogo premotil. Kmalu pa je bil Fad tej drhali z vojsko za petami. Njegovi konjeniki so jih mnogo pobili, še več pa zajeli. Tudi Teoda so vjeli, mu razklali črepinjo in jo prinesli v Jeruzalem. — Sicer prim. o njem tudi »Voditelj«, III, str. 13.

¹⁰ Act. 5, 37: »Za tem se je vzdignil Juda Galilejec, v dneh popisavanja, in je ljudstvo naše potegnul. Pa je poginil, in vsi, kolikor se mu jih je bilo pridružilo, so bili razkopljeni.« — O Judu Galilejcu, ki se zato tako imenuje, ker je bival v Galileji, ali Gavloničanu (rojen v mestu Gamali v Gavlonitidi) smo potrebno povedali v »Vod.«, IV, str. 4 in V, str. 34. Morda je misliti Act. 5, 37 na Juda, Sarifajevega sina, ki je dal pred Herodovo smrtjo z Matijem, sinom Margalotovim, po učencih posekati iznad tempeljskih vrat zlatega rimskega orla in je bil zato sežgan. Jožef Flavij govori namreč (Bell. iud. 1, 33, 2) o modrijanu Judu. — Sicer prim. o njem Antiq. 18, 1, 6; 20, 5, 2; Bell. iud. 2, 8, 1). — Juda in Teoda se spominja tudi sv. Janez Krizostom (Hom. IV. de laudibus s. Pauli) v latinski prestavi takole: »Quodsi temporum opportunitas cuncta fecisse dicatur, ad repellendum Theudas et Iudas profertur, qui quum iisdem fere, quibus etiam Christus temporibus existisset, et veritatem etiam per quaedam etiam signa impugnare tentassent, repente destructi sunt.«

¹¹ Act. 21, 38: »Nisi li ti Egipčan, ki si pred temi dnevi napravil punt in izpeljal v puščavo štiritisoč razbojnikov?« — O nekem Egipčanu pripoveduje tudi Jožef Flavij (Antiq. 20, 8, 6; Bell. iud. 2, 13, 5), da je kot prerok nastopil pod oskrbnikom Feliksom. Krog sebe je baje zbral velikansko množico (Bell. iud. 2, 13, 5, govori celo o 30.000 možeh), peljal jo proti Oljiski gori, češ, da se bode na njegovo besedo sesulo zidovje jeruzalemsko, kot nekdaš Jeriha (Ios. 5, 13—6, 21). Oskrbnik Feliks pa je z rimskimi vojaki napal drhal ter jo razgnal. 400 je bilo ubitih, 200 ujetih, Egipčan sam je ubežal (Antiq. 20, 8, 6). — Na prvi hip se vidi, da je Jožefovo poročilo nezanesljivo. Prim. Felten, Die Apostelgeschichte, Freiburg i. B., Herder, 1892, pri 21, 38.

¹ Prim. Klofutar, Commentarius in evangelium s. Ioannis, 2. izdaja, Labaci, 1894, pri 5, 43.

² Bell. iud. 6, 5, 4: Τὸ δὲ ἐπαρὰν αὐτοῦς μάλιστα πρὸς τὸν πόλεμον ἦν χρησιμὸς ἀμφίβολος ὁμοίως ἐν τοῖς ἱεροῖς ἠύρημένος γράμμασιν, ὡς κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον ἀπὸ τῆς χώρας τις αὐτῶν ἄρξει τῆς οἰκουμένης. Τοῦτο οἱ μὲν ὡς οἰκείον ἐξέλαβον καὶ πολλοὶ τῶν σοφῶν ἐπλανήθησαν περὶ τὴν κρίσιν. Ἐδῆλου δ' ἄρα τὴν Οὐδεσπασιανοῦ τὸ λόγιον ἡγεμονίαν, ἀποδειχθέντος ἐπὶ Ἰουδαίας αὐτοκράτορος.

³ Hist. V, 13: »Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum libris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret oriens profectique Iudaea rerum potirentur.

Dasi so torej Judje o Kristusovem času tako željno pričakovali Zveličarja, ga vendar niso pripoznali, ko je javno nastopil in svoje božje poslanstvo potrdil s čudeži.

Kako naj si to razlagamo? Vzrokov ni iskati v zgodovinskem razvoju ljudstva, marveč v judovskem strankarstvu in rabinskih šolah. Po njih se je namreč učila in gojila misel o zemeljskem kraljestvu Mesijevega. Judje te dobe so bili preveč mogočni po mišljenju. Njih rodoljubje je bilo naopačno. Hoteli so največ veljati na zemlji. Tako so si domišljali svojega Mesija kot mogočnega kralja z božjo močjo, ki bo vladal vesoljnemu svetu in kraljeval še slavnije kot Salomon.

Slava in moč judovskega ljudstva bi bila morala biti v živi veri, v natančnem izpolnjevanju postave in v trdnem upanju na Zveličarja, ki naj bi rešil ves človeški rod iz grešnih spon, v katere je zabredel. A bilo je drugače. Da bo Mesija imel predhodnika, kakor je bilo prerokovano¹, in da bo delal čudeže, so pričakovali Judje vsepovsod. Da bo pa Bog, zato so se malo menili. Še manj jim je šlo v glavo, da bo moral trpeti in umreti. Prerokovanj o trpečem Mesiju² niso raz-

Quae ambages Vespasianum ac Titum praedixerat; sed vulgus more humanae cupidinis sibi tantam fatorum magnitudinem interpretati ne adversis quidem ad vera mutabantur.»

¹ Vespas. c. 4: »Percrebuerat oriente toto vetus et constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Iudaea profecti rerum potirentur. Id de imperatore romano, quantum postea eventu paruit, praedictum Iudaei ad se trahentes rebellarunt.«

¹ Is. 40, 3; Malach. 4, 5.

² V drugem stoletju po Kristusu se pač nahajajo neki sledovi, da je bila med Judi tuintam razširjena misel, da mora Mesija trpeti. Tako poroča sv. Justin (v knjigi *Dialogus cum Tryphone* c. 68): »Če jim (Judom) navajamo mesta sv. pisma, ki jasno kažejo, da mora Mesija trpeti in da ga moramo moliti, ker je Bog, prisiljeni priznavajo, da je na dotičnih mestih sicer govor o Mesiju, vendar se pa drznejšo trditi, da ta (Jezus) ni Mesija. Verujejo pa, da bo šele prišel in trpel in vladal in da ga bo treba moliti.« Še bolj jasno se izraža Trifon na drugem mestu (c. 89): Παθητὸν μὲν τὸν Χριστὸν ἔτι αἱ γραφαὶ κηρύσσουσι, φανερόν ἐστιν· εἰ δὲ διὰ τοῦ ἐν τῇ νόμῳ κεκατηραμένου πάθους, βουλόμεθα μαθεῖν, εἰ ἔχεις καὶ περὶ τούτου ἀποδείξειαι. (Jasno je, da sv. pismo naznanja trpečega Zveličarja; če pa bo trpel po trpljenju, ki se ima po postavi razliti nadenj, se hočemo poučiti, če me moreš o tem prepričati). Na teh mestih je sicer res govor, da mora Mesija trpeti, ne pa, da mora trpeti za grehe sveta, še manj, da mora umreti na lesu sv. Križa. — Priznati moramo dalje, da so v 2. stol. po Kr. nekateri Judje razlagali Izaijevo prerokbo o »možu bolečin« (c. 53.) o Mesiju. (N. pr. Iustin. Dial. c. Tryph. c. 90.: Παθεῖν μὲν γὰρ καὶ ὡς πρόβατον ἀχθῆσθαι οἴδαμεν· εἰ δὲ καὶ σταυρωθῆναι κ. τ. λ.). Ali trdili so o vsakem pravičnem, da mora zadoščati s trpljenjem za storjene grehe in da koristi njegovo presežno trpljenje drugim. Vendar je bila misel o spravnem in zadostilnem trpljenju Mesijevega le malo razširjena. O tem se do cela prepričamo iz vedenja učencev in

lagali o osebi Mesijevi, marveč o trpljenju vsega naroda. Zadostilo, ki bo po prerokih Mesija ž njim zadostil za razžaljenja božja, bo po njih mislih samo neka priprošnja pri Bogu. O večnem, torej tudi predsvetnem bitju Mesijevem niso tistodobni učitelji učili ničesar. Mesijevo kraljestvo so umevali vseskozi kot posvetno kraljestvo. To je bila tudi glavna misel onega ljudskega sklepa, s katerim je bil Hazmonejec Simon l. 142. pr. Kr. imenovan vladarjem (ἐπιβασιλευσας) in velikim duhovnikom obenem (l. Mach. 14, 41)¹.

Kakšnega Mesija so o tem času pričakovali Judje, izvemo iz nekaterih apokrifnih knjig Starega zakona, namreč iz knjige Henohove², apokalipse Baruhove³, IV. knjige Ezdrove⁴ in sibilskih knjig⁵.

nasprotnikov Jezusovih. (Prim. Matth. 16, 22; Luc. 18, 34; 24, 21; Ioan. 12, 34.) Po tem soditi, lahko trdimo, da je misel o trpečem Zveličarju Judom v Kristusovi dobi splošno neznana. — ¹ Prim. »Voditelj«, II, str. 290.

² Spisana je bila od več pisateljev, rojenih Judov v Palestini, med l. 140. — 125. pr. Kr., torej v dobi, ko je bila po Partih oslABLJENA moč Selevcidov in so Judje pod Makabejci ponosno dvigali glavo. Ti pisatelji so se precej ozirali na prerokbe Ezechiela, Daniela, Hageja, Zaharija in Malahija. Obsega 108 poglavij z raznimi razodnji, prikaznimi ali vizijami in prerokbami. Tudi mnogo modrostnih in iz zgodovine povzetih naukov je v njej. Najstarejši del so pogl. 1.—36. — razodenja o grehu angelov — in pogl. 37.—64. Pogl. 70. in 71. pripovedujeta v podobenskem jeziku potovanja in prikazni Henohove. Ta dva dela pa astrološka knjiga (pogl. 72. do 82.) sta spisana od enega pisatelja in sta najstarejša in prava knjiga Henohova.

Od drugega pisatelja so pogl. 65.—69. — knjiga Noetova.

Poglavja 83.—90. tvorijo zopet samostojno knjigo sanj, katere drugi del so modrostni nauki (pogl. 91.—105).

Poglavje 106.—108. tvorita dva dostavka, ki sta morda od pisatelja glavnega dela knjige. Prim. Dr. J. N. Friedlieb, *Das Leben Jesu Christi des Erlösers*, 2. izd., Münster und Paderborn, Schöningh, 1887, str. 126—151.

³ Apokalipsa Baruhova je bila spisana šele po razdejanju Jeruzalema v sirskega jeziku. Našli so jo v Milanu v ambrozijanski knjižnici v zvezi s sirskega prestavo sv. pisma, imenovano Pešita (Cod. Ambros. B. 21 Inf.). Knjiga je znana postala šele v latinski prestavi Cerianijevi iz l. 1866. Pozneje je izdal Ceriani še sirskega tekst in sicer l. 1871. v tisku, l. 1883. pa v fotografiranem posnetku. — V knjigi pripoveduje namišljeni Baruh, kaj se mu je pripetilo neposrednje pred in po razdejanju Jeruzalema in kaj mu je bilo razodeto. Prim. Schürer, l. c., II., str. 638 ss.

⁴ IV. knjiga Ezdrova je po vsebini podobna Apokalipsi Baruhovi. Obsega namreč sedem prikazni, ki jih je baje imel Ezdra. Spisana je bila pod Domicianom (81—96 po Kr.). Med vsemi judovskimi apokalipsami ni bila v starem in srednjem veku nobena tako razširjena kakor IV. Ezdrova knjiga. Nekateri grški in latinski cerkveni očetje so jo imeli celo za sveto in preroško knjigo. Zato so jo kmalu predstavili v sirskega, etiopskega, arabskega, armenskega in latinskega jezika. Ta stara latinska prestava se je ohranila v mnogih rokopisih sv. pisma, kar priča, da so jo radi čitali še v srednjem veku. To je tudi vzrok, da se v natiskih knjigah še vedno dodajajo uradni »Vulgatic«. — Vse gori navedene prestave so prikrojene po grškem tekstu, ki je bržkone tudi prvotni izvornik, ki pa se je izgubil.

Iz teh virov lahko posnamemo naslednje glavne nauke, ki so jih učili rabini te dobe o Mesiju:

Ime: »četrt« knjiga Ezdrova je običajno samo v rimski cerkvi. Kanonični knjigi Ezdra in Nehemija se imenujeta namreč I. in II. Ezdrova knjiga. Apokrifni Ezdra, ki je pridejan Septuaginti, grški prestavi sv. pisma St. zakona (prim. Val. Loch, *Vetus testamentum graece iuxta LXX interpretes*, edit. altera, Ratisbonae, Manz, 1886, str. 438—452), in je kratek posnetek zadnjih dveh poglavij Kronike, kanoniške Ezdrove in enega dela Nehemijeve knjige, ima v »Vulgati« naslov: »tretja« Ezdrova knjiga. Vsled tega se naša knjiga imenuje v »Vulgati« četrta Ezdrova knjiga. Najstarejše ime naše knjige je bilo brzkone Ἐσδρας ὁ προφήτης ali pa Ἐσδρα ἀποκάλυψις.

° O Sibilah in sibilskih knjigah je čitati več v leposlovnem listu »Dom in Svet«, l. 1892, str. 416 ss. in 467 ss. — Tu imamo pred očmi reke judovskih in krščanskih sibil. Kakor so namreč Grki in Rimljani s pomočjo sibilskih rekov širili svoje verske nazore, prav tako so se tudi nekateri Judje priprijeli tega skrivnostnega pripomočka za razširjenje svoje vere. Kolikor se more izpričati, so se začele med Judi najprej v drugem stoletju pr. Kr., in sicer iz Aleksandrije, širiti dozdevne sibilске prerokbe. Uspeh je moral biti dober, zakaj kmalu so jih posnemali nekateri drugodi živeči Judje, potem pa tudi nekateri krivoverni kristjanje. Tako skrivnostno vedeževanje se je širilo do tretjega in četrtega stoletja po Kr. Napravljale so se tudi zbirke dozdevnih sibilskih prerokob. Ž njimi se je zagovarjalo judovstvo, oziroma krščanstvo, nasproti poganstvu. Zbirka, ki se nam je ohranila do današnjih dni, je polagoma nastala od drugega stoletja pr. Kr. pa do četrtega po Kr. Sestavili so jo deloma Judje, deloma pa krivoverni krščanski liliasti.

Vseh sibilskih knjig štejemo danes v najnovejši izdaji Friedliebovi iz l. 1352. štirinajst. Med vsemi najimenitnejša je III. knjiga. Sibila, ki se ji pripisuje ta knjiga, pravi, da je sinaha Noetova, s katerim se je v ladji rešila ob vesoljnem potopu. Dalje trdi, da jo je Bog izbral kot oznanjevalko božjih sklepov in naredeb od začetka pa do konca sveta. Potem pripoveduje stvarjenje sveta, hudobijo ljudij o Noetovem času in vesoljni potop. Opisuje, kako bodo nastali iz Noetovih potomcev štirje veliki, v Aziji gospodujoči narodi: Perzi, Makedonci, Selevcidi in Ptolemejci; kako bodo osnovali slavna kraljevstva, ki pa bodo neslavno porušena. S posebno ljubeznijo se mudi pri judovskem ljudstvu, napoveduje prihodnjega Odrešenika, njegove čudeže, smrt in vstajenje, preganjanje učencev in vseh vernikov. Nazadnje opisuje usodo večnega Rima, nastop Antikristov in konec sveta. Nekatero točko iz življenja in trpljenja Mesijevega so na dolgo in široko opisane. Za zgled podajemo naslednje stihe:

Sibyll. III, 652—656:

Καὶ τότε ἀπ' ἡλίου θεὸς πέμψει βασιλῆα,

Ὃς πᾶσαν γαίαν παύσει πολέμοιο κακοῖο,

Ὅς μὲν ἄρα κτείνας, οἷς δ' ἔρκια πιστὰ τελέσας.

Οὐδέ γε ταῖς ἰδίαις βουλαῖς τάδε πάντα ποιήσει,

Ἄλλὰ θεοῦ μεγάλιοι πιθήσας δόγμασιν ἐσθλοῖς.

Pošlje vladarja takrat nam Bog od solnčnega vzhoda,

Kteri bo vojsko končal in mir naredil na zemlji:

Enim življenje bo vzcl, izpolnil bo drugim obljuje.

Odločeval pa ne bo po sodbah lastnega uma,

Ampak ukazom sledeč božanskim in volji vseišnji.

1. Stiske, bridkosti in zmešnjave bodo na svetu, preden bo prišel Mesija. Prerokovano je bilo to že v Starem zakonu¹. Tako so rabini razvili nauk o bolečinah Mesijevih² (חֲשֵׁבֵי יְרֵבֵהּ, Cheble hammašiah), ki bodo nastopile pred njegovim rojstvom, t. j. javnim nastopom. Z raznimi znamenji se bodo napovedovale one stiske. Solnce in mesec bosta otemnela. Meči se bodo prikazovali na nebu. Čete pešcev in jezdecev se bodo drvile po oblakih³. Natorni red se bo izprevrgel v pravcat nered. Solnce bo sijalo ponoči, luna pa podnevi. Iz lesa bo kapala kri; kamenje bo dajalo od sebe glasove, in sladka voda bo napolnjena s soljo⁴. Obsejani kraji bodo kakor bi bili neobsejani. Polne žitnice bodo prazne in viri potokov bodo usahnili⁵. Tudi med ljudmi se bodo pretrgale vezi navadnega reda. Greh in brezbožnost bosta zavladata na zemlji. Kakor norci bodo ljudje preganjali drug drugega. Prijatelj se bo vzdignil zoper prijatelja, sin zoper očeta, hči zoper mater, ljudstvo zoper ljudstvo. Za vojsko pridejo potresi, ogenj, lakota, ki bodo morili ljudi⁶.

2. Z ozirom na Mal. 4, 5. 6: »Glej, jaz vam pošljem preroka Elija, preden pride Gospodov dan, veliki in strašni. In bo obrnil srce očetov k sinovom, in srce sinov k njih očetom, da ne pridem in ne udarim zemlje s prokletstvom«, so pričakovali Judje, da bo pred Mesijem prišel prerok Elija, ki mu bo pripravljaj pot⁷. Tudi v knjigi Jezusa

Sibyll. III, 46—50:

Αὐτὰρ ἐπεὶ Ῥώμη καὶ Αἰγύπτου βασιλεύσει,
 Εἰς ἓν ἰθύνουσα, τότε δὴ βασιλεία μεγίστη
 Ἀθανάτου βασιλῆος ἐπ' ἀνθρώποισι φανεῖται.
 Ἥξει δ' ἀγνὸς ἄναξ, πάσης γῆς σκλήπερα κρατήρων
 Εἰς αἰῶνας πάντας, ἐπειγομένοιο χρόνιο.
 Tistikrat, ko bo Rim podvrgel si tudi Egipet,
 V trdno edinstvo težêč, takrat bo nesmrtnega kralja
 Veliko žezlo in moč zavladata ljudstvom po zemlji.
 Prišel tedaj bo vladar, ki zemlje vesoljne oblasti
 Družil bo v svojih rokah nad vsemi rodovi na veke.

¹ Os. 13, 13; Dan. 12, 1 in drugod.

² Izraz je povzet iz Os. 13, 13: »Bolečine kakor porodnice bodo prišle nadenj«. Prim. Matth. 24, 8: Πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων; Marc. 13, 9: Ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα.

³ Orac. Sibyll. III, 795—807. Prim. Bell. iud. 6, 5. 3; Tacit. Hist. V, 13.

⁴ IV. Esdr. 5, 1—13. — ⁵ L. c. 6, 18—28.

⁶ Apocal. Baruch. 70, 2—8; IV. Esdr. 6, 24; 9, 1—12; 13, 29—31. Prim. tudi Matth. 24, 7—12. 21; Marc. 13, 19; Luc. 21, 23; I. Cor. 7, 26; II. Tim. 3, 1.

⁷ Prerok govori o dvojnem prihodu Mesijevem na svet in o dveh njegovih predhodnikih. Prvi Mesijev predhodnik o njegovem prvem prihodu je bil sv. Janez Krstnik, ki je budil ljudi k pokori v Elijevem duhu in moči. (Matth. 11, 14; Luc. 1, 17. Drugi Kristusov predhodnik pa bo Elija, ki pride pred njegovim drugim pri-

Siraha¹ se nahaja ta misel. Pisatelji Novega zakona se večkrat sklicujejo nanjo². Tudi v sibilskih prerokbah nahajamo izraženo to pričanje³. Namen prihoda Elijevega bode, napraviti na zemlji mir in sploh vse zopet spraviti v pravi tir⁴. Tuintam nahajamo tudi mnenje, da bo Elija mazilil Mesija⁵ in oživiljal mrtvece⁶. — Zraven Elija so mnogi pričakovali še nekega preroka kakor Mojzesa, obljubljenega v Deut. 18, 15.⁷ Drugi pa so razlagali to mesto o samem Mesiju. — Nekateri so pričakovali tudi še preroka Jeremija⁸, in sicer zato, ker je veljal kot poseben zaščitnik izraelskega ljudstva (II. Mach. 2, 5 sqq. in 15, 6–16). — V krščanskih virih se nahaja tudi še misel, da bo prišel pred Mesijem Henoh⁹, o katerem vemo iz Geneze (5, 24), da ga je Bog vzel, in iz Sirahovih Bukev (44, 16; 49, 16), da je prestavljen v raj, da bi opominjal narode k pokori.

3. Potem se bo prikazal Mesija.

Imenuje se: Maziljenec, grški Χριστός κυρίου, hebr. חַמְשִׁיָּח (Hammašiach)¹⁰, aram. סַחְשִׁיחַ (Mešicha')¹¹ ali סַחְשִׁיחַ סַחְשִׁיחַ (Maleka Mešicha')¹². V podobenskih govorih knjige Henohove se zaznamuje z iz-

hodom k sodbi. Da prerok Elija na koncu časov res zopet pride na svet, je stanovitno izročilo med Judi in v krščanski cerkvi. To potrjuje tudi Jezus Kristus sam. (Matth. 17, 11; Marc. 9, 11.).

¹ 48, 10.: »(Elija, prerok), ki si bil postavljen v hudih časih, utolažiti Gospodovo jezo, nagniti očetovo srce sinu in zopet ustanoviti (izpreobrniti) Jakopove rodove«. Prim. Mal. 4, 6. in Matth. 11, 14; 17, 12.

² Matth. 17, 10; Marc. 9, 11; prim. tudi Matth. 11, 14; 16, 14; Marc. 6, 15; 8, 28; Luc. 9, 8. 19. Ioan. 1, 21.

³ Orac. Sibyll. II, 187–190:

Καὶ τόθ' ὁ Θεοβίτης γε, ἀπ' οὐρανοῦ ἄρμα τιταίνων
Οὐράνιον, γαίῃ δ' ἐπιβάς, τότε σήματα τρισσά
Κόσμῳ ἔλθῃ δείξει τε ἀπολλυμένου βίῳ τοιο.

»In tedaj bo napregel Tezbit kočijo nebeško,

Prišel in plamenu na svet in znamenje trojno bo zemlji

Z grožnjo naznanil, rekoč, da konec se bliža vesoljstvu.«

⁴ Prim. Matth. 17, 11: Ἀποκαταστήσει πάντα; Marc. 9, 12: Ἀποκαθιστᾷ πάντα.

⁵ Iustin. Dial. cum Tryph. c. 8.: Χριστὸς δὲ εἰ καὶ γεγένηται καὶ ἔστι πῶς, ἀγνωστός ἐστι καὶ οὐδὲ αὐτὸς πῶς ἑαυτὸν ἐπίσταται οὐδὲ ἔχει δυνάμιν τινα, μέχρις ἂν ἐλθῶν Ἡλίας χρίσῃ αὐτὸν καὶ φανερόν πᾶσι ποιήσῃ. — Ibid. c. 49.: Καὶ γὰρ πάντες ἡμεῖς τὸν Χριστὸν ἀνθρώπον ἐξ ἀνθρώπων προσδοκῶμεν γενήσεσθαι καὶ τὸν Ἡλίαν χρίσαι αὐτὸν ἐλθόντα.

⁶ Sota IX, 15 na koncu: »Vstajenje mrtvih pride po preroku Eliju. — To pričakovanje se naslanja na dejstvo, da je Elija v St. zakonu res obudil mrtveca. Prim. III. Reg. 17, 17 sqq. — ⁷ Ioan. 1, 21; 6, 14; 7, 40. — ⁸ Matth. 16, 14.

⁹ Ev. Nicodemi c. 25 in razlagavci Apoc. 13, 3. coll. Hebr. 11, 5.

¹⁰ Mišna Berachoth I, 5. — ¹¹ Mišna Sota. IX, 15. — ¹² Targumim.

razi: Sin človekov, Izvoljenec, Sin božji, Sin žene¹. — Da se bo rodil iz rodu Davidovega, se je splošno priznavalo na podlagi prerokeb St. zakona². Zato je »Sin Davidov« navadni izraz za Mesija³. Kot Davidov potomec se mora roditi v Betlehemu, mestu Davidovem⁴.

O času prihoda Mesijevega so imeli poznejši rabini čudno mnenje. Trdili so, da bo ta svet stal 6000 let, primerno šesterim dnevom stvarjenja, kajti »en dan je pri Bogu kakor tisoč let«⁵. Dobo šest tisoč let pa so rabini razdelili v tri manjše dobe: 2000 let bo človeški rod brez postave, 2000 let bodo Judje imeli postavo, 2000 let pa bo vladal Mesija. Zanj določeni čas je torej že prišel; Mesija pa še ne more nastopiti zavoljo pregreh ljudi. Prikazal se bo šele, ko se ljudstvo spokori ter začne natančno izpolnjevati postavo.

Prišel pa bo Mesija naglo kot blisek in nastopil bo kot zmagojoč vladar⁶. Rojen bo sicer v Betlehemu. Ko pa bo naglo nastopil, ne bo nihče smel vedeti, od kod da je, t. j. kateri družini pripada⁷. V jeruzalemskem Talmudu⁸ se pripoveduje, da se je rodil Mesija v Betlehemu tisti dan, ko so Rimljani porušili tempelj. Odnesel pa ga je materi kmalu po rojstvu strašen vihar. Pri poznejših judovskih pisateljih se nahaja mnenje, da bo slovesno nastopil v Rimu⁹. Sploh pa je bila razširjena vera, da se bo kot Mesija skazal s čudeži¹⁰.

4. Ko bo Mesija nastopil, se bodo vzdignile zoper njega skupno vse neverniške moči¹¹. Tuintam se nahaja tudi misel, da se mu bo nasproti postavil neki glavni nasprotnik — antikrist¹². — V poznejših rabinskih virih nahajamo za tega glavnega nasprotnika izraelskega ljudstva in njegovega Mesija skrivnostno ime Armilos

¹ Henoch. 46, 1—4; 45, 3, 4; 105, 2; 62, 5.

² Is. 11, 1, 10; Jer. 23, 5; 30, 9; 33, 15, 17, 22; Ez. 34, 23 s.; 37, 34 s.; Os. 3, 5; Am. 9, 11; Mich. 5, 2; Zach. 12, 8. — Prim. Matth. 22, 42; Marc. 12, 35; Luc. 20, 41; Ioan. 7, 42.

³ V Novem zakonu večkrat: $\sigma\upsilon\varsigma \Delta\alpha\upsilon\iota\delta$; v Targum Jonat. k Os. 3, 5: $\bar{\text{ב}}\bar{\text{ר}} \bar{\text{ד}}\bar{\text{ו}}\bar{\text{ו}}\bar{\text{ד}}$ (Bar David); v Šemone Esre, 15. blag.: $\bar{\text{ד}}\bar{\text{ו}}\bar{\text{ו}}\bar{\text{ד}} \bar{\text{מ}}\bar{\text{צ}}\bar{\text{ח}}$ (Cemach David).

⁴ Mich. 5, 2; Matth. 2, 5; Ioan. 7, 41, 42.

⁵ Barnabas c. 15; Iren. V, 28, 3; prim. Ps. 89, 4. — ⁶ Prim. Matth. 24, 27.

⁷ Prim. Ioan. 7, 27: »Tega poznamo, od kod je; kadar pa pride Kristus, ne bo vedel nihče, odkod je«, coll. Ioan. 7, 42: »Ali ne pravi pismo: Iz Davidovega zaroda, in iz trga Betlehema, kjer je bil David, pride Kristus?«

⁸ Prim. Lightfoot. Horae k Matth. 2, 1. — ⁹ Targum Jerušalmi pri Ex. 12, 42.

¹⁰ Matth. 11, 4 ss.; Luc. 7, 22 ss.; Ioan. 7, 31.

¹¹ Ta napad so pričakovali Judje brez dvoma z ozirom na 11. poglavje Danielovo. — ¹² Ime se nahaja v Novem zakonu: I. Ioan. 2, 18, 22; 4, 3; II. Ioan. 7; tvarina pa II. Thess. c. 2, ter Apoc. Ioan. c. 13.

(ארמילום)¹. — Pričakovali so Judje tudi, da se bosta zopet vzdignila zoper Mesija Gog in Magog² ter izvršila zadnji napad na mesijansko kraljestvo.

5. Mesija pa bo pokončal vse sovražne moči. Že v najstarejši Sibili (III, 652 ss.) nastopa kot kralj,

»Kteri bo vojsko končal in mir naredil na zemlji:

Enim življenje bo vzel, izpolnil bo drugim obljube³.«

Pomandral pa bo sovražnike s samo besedo⁴.

Šele potem bo nastopila vesela mesijanska doba. Kajti »dokler so brezbožneži na svetu, traja jeza božja; kakor hitro pa izginejo s sveta, izgine tudi jeza božja s sveta⁵.«

6. Ker se bo mesijansko kraljestvo ustanovilo v Sveti deželi, se mora pred vsem prenoviti Jeruzalem. Prenovitev pa so si mislili Judje različno. Dokler je še stal stari Jeruzalem, so pričakovali le neko očiščenje sv. mesta, ker je bilo onesnaženo po nevernikih⁶. Po razdejanju Jeruzalema pa so upali, da bo Jeruzalem zopet sezidan in sicer na večno⁷. Nekateri so pa tudi mislili, da je novi Jeruzalem v nebesih že pripravljen, da ga treba torej le v mesijanski dobi prestaviti na zemljo. Podlaga za tako domnevanje se nahaja pri prerokih St. zakona, n. pr. pri Ezehielu (pp. 40—48)⁸, Izaiju (54, 11 ss., c. 60), Hageju

¹ Buxtorf, Lex. Chald. coll. 221—224; Wetzer & Welte, Kirchenlexicon pod zaglavjem »Armillus«.

² O Gogu in Magogu govori že Ezehiel pp. 38 in 39. Preroku sta Gog in Magog zastopnika vseh sovražnikov Mesijevega kraljestva. Kaj sta bila Gog in Magog, pa je težko določiti. Med razlagavci je kolikor glav toliko misli. Malvenda De antichristo, l. 6. c. 30., navaja šestnajst razlag. Magog je prvotno ime enega sina Jafetovega (Gen. 10, 2). Pozneje pa pomenja divje narode v severovzhodni Aziji in v vzhodni Evropi, n. pr. Skite, Tartare idr. Gog je, vsaj pri Ezehielu, posebna oseba, knez mozoški in tubalski. Prerok ga ima namreč za voditelja raznih zaveznikov. (Prim. Lic. Jos. Bautz, Weltgericht & Weltende, str. 96 ss. — O zadnjem napadu sovražnih moči na sveto cerkev govori brez dvojbe z ozirom na navedeno Ezehielovo prerokbo sv. Janez v Skrivnem razodetju (20, 7—10): »Ko bo dokončanih tisoč let, bo satan izpuščen iz ječe, in pojde venkaj, in bo zapeljeval narode, ki so na štirih voglih zemlje, Goga in Magoga, in zbral jih bo na vojsko. Njih število je kakor pesek morja. In so šli gori po širjavi zemlje, in so ostopili tabor svetnikov in ljubo mesto. Prišel pa je ogenj od Boga z neba, in jih je požrl. In hudič, ki jih je zapeljal, je bil treščten v ognjeno in žvepleno jezero, kjer bosta trpela tudi zver in lažnjivi prerok noč in dan vse vekomaj.«

³ Prim. str. 155.

⁴ Psalterium Salom. XVII, 27. 39: Ἐν λόγῳ στόματος αὐτοῦ. Prim. Iz. 11, 4: »Percutiet terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium.«

⁵ Mišna, Sanhedrin X, 6 fin. — ⁶ Psalterium Salom. XVII, 25. 33.

⁷ Prim. Šemonê Esrê, 14. blagoslov.

⁸ V poglavjih 40.—48. pelje Gospod Bog preroka na visoko goro, da od tam gleda podobo novega templja (40.—43.), ki ga vsega natančno premeri. Potem

(2, 7—10), Zahariju (2, 6—13). Odtod so razlagati tudi mnogi izrazi v Novem zakonu, n. pr.: ἄνω Ἱερουσαλήμ (gornji Jeruzalem, Gal. 4, 26), Ἱερουσαλήμ ἐπουράνιος (nebeški Jeruzalem, Hebr. 12, 22), καινή Ἱερουσαλήμ (novi Jeruzalem, Apoc. 3, 12; 21, 2. 10)¹. Po apokalipsi Baruhovi je stal nebeški Jeruzalem prvotno, preden je Adam grešil, v raj. Po grehu pa ga je Bog odmaknil in shranil z rajem vred v nebesih. Pozneje ga je Bog pokazal Abrahamu v nočnem videnju in Mojzesu na Sinajski gori². Tudi Ezdra ga je videl v prikazni³. Ta novi in krasni Jeruzalem se bo torej po judovskem mnenju prikazal na zemlji, in sicer na onem mestu, kjer je stal stari Jeruzalem. Po lepoti in krasoti pa bo daleč prekosil zemeljski Jeruzalem⁴.

7. Po svetu raztreseni Judje se bodo zopet zbirali v novem Jeruzalemu. Na pesniški način opisuje Salomonov psalterij⁵, kako se zbirajo od Večera in Jutra, od Severa in Otokov izraelski raztresenci in kako korakajo proti Jeruzalemu. Pa saj je prerokoval že Izaija, da bodo neverniki vodili raztresene Jude v novi Jeruzalem ter jih darovali templju⁶.

Po IV. knjigi Ezdrovi so se deseteri rodovi naselili v neki do tedaj neobljudeni deželi z imenom Arzareth (v latinski prestavi) ali Arzaph (konec sveta, v sirski prestavi), da bi tam izpolnjevali božje postave⁷. Od tam se bodo v mesijanski dobi zopet vrnil domov; in Najvišji bo zamašil izvirke Evfratove, da ga bodo mogli prebroditi⁸. V Šemonê esrê molijo Judje vsak dan (10. blagoslov): »Vzdigni zastavo, da zbereš naše razkropljene brate od vseh štirih strani sveta!«

8. Tedaj se začne veličastno mesijansko kraljestvo v Palestini. Načeloval mu bo sicer Mesija. Vendar pa bo imel najvišjo oblast v tem kraljestvu Bog sam. Zato se tudi imenuje v nasprotju do neverniških svetnih kraljestev božje kraljestvo (βασιλεία τοῦ θεοῦ, v Novem zakonu zlasti pri Marku in Luku. Sibill. III, 47—48: Βασιλεία μεγίστη ἀθανάτου βασιλέως). V istem pomenu se poslužuje sv. Matevž rekla: nebeško kraljestvo (βασιλεία τῶν οὐρανῶν). V tej zvezi pomenjajo namreč »nebesa« po judovski govoricu Boga samega. To je kraljestvo, ki mu ne vladajo zemeljske oblasti, ampak najvišje nebeške moči.

(44.—46.) sliši od spremljevalca — angela — zakone novega bogočastja. Konečno (47.—48.) gleda prerok prenovljeno Sv. deželo.

¹ Prim. tudi Test. Dan. c. 5: ἡ νέα Ἱερουσαλήμ, novi Jeruzalem.

² Apoc. Baruch. 4, 2—6. — ³ IV. Esdr. 10, 41—59.

⁴ Henoch 53, 6; 90, 28—29; IV. Esdr. 7, 26; prim. tudi Apoc. Baruch. 32, 4.

⁵ Ps. XI. — ⁶ Is. 49, 22; 60, 4. 9; 66, 20.

⁷ Arzareth je = ארצה ארצה (Arec aharet), druga zemlja (terra alia, IV. Esdr. 13, 40. Prim. hebr. izraz Deut. 29, 27, kar obrača Mišna (Sanhedrin X, 3) na desetero rodove. — ⁸ IV. Esdr. 13, 39—47.

Središče tega kraljestva je Sv. dežela. »Zemljo posesti«¹ je torej toliko kot deležen biti mesijanskega kraljestva. Mesijansko kraljestvo pa ne bode obsegalo same Palestine, ampak ves svet. Saj je bilo prerokovano že v St. zakonu, da bodo tudi neverniki priznavali Boga Izraelovega za najvišjega sodnika², da se bodo izpreobrnil³, da bodo sprejeti v kraljestvo božje⁴, da bo torej Jahve kraljeval vsej zemlji⁵ in da bo Mesija znamenje za vse narode⁶. Najdoločneje obeta Daniel⁷ izvoljencem Najvišjega, da bodo vladali vsem kraljestvom sveta. In to upanje so gojili tudi poznejši Judje.

Sploh pa se opisuje na podlagi St. zakona mesijanska doba kot doba veselja in neskajlene radosti. Vojskã, preprirov, needinosti ne bo več, ampak na zemlji bo mir, pravičnost, ljubezen in zvestoba.

Celo divje živali bodo postale krotke in bodo služile človeku. Natora bo izredno rodovitna. Vsled tega bo med ljudmi veliko bogastvo in cvetoče blagostanje. Ljudje bodo živeli do blizu tisoč let; starosti pa ne bodo čutili, ampak bodo vedno veseli kot živahna mladina. Časih se radost mesijanskega kraljestva opisuje pod podobo vesele gostije, ki jo bo Bog pripravil pravičnim.

Te in podobne telesne dobrine pa niso edine, ki čakajo Mesijeve izvoljence. Deležni jih bodo zato, ker so sveto, Bogu posvečeno ljudstvo. Med njimi ne bo nobene krivice. Služili bodo Bogu v svetosti in pravičnosti⁸.

Deležni pa bodo blaženosti ne samo živeči po vsem svetu razkropljeni Judje, ampak tudi umrli Izraelci. Vstali bodo namreč iz grobov in se pridružili živečim bratom⁹.

Mesijansko kraljestvo bo trpelo vekomaj, kakor so napovedovali preroki¹⁰. Zato pravijo Judje o Kristusovem času: »Mi smo slišali iz postave, da Kristus ostane vekomaj«¹¹.

Vendar pa niso vérovali vsi Judje, da bo mesijansko kraljestvo večno. Nekateri¹² so trdili, da bo trajalo štiristolet, ker je trajalo egiptovsko suženjstvo štiristolet¹³. Drugi pa so učili z ozirom na besede Psaljmi-

¹ Prim. Matth. 5, 5. — ² Is. 2, 2 ss.; Mich. 4, 1 ss.; 7, 16 s.

³ Is. 42, 1—6; 49, 6; 51, 4—5; Jer. 3, 17; 16, 19 s.; Soph. 2, 11; 3, 9; Zach. 8, 20 ss. — ⁴ Is. 55, 5; 56, 1 ss.; Jer. 12, 14 ss; Zach. 2, 15.

⁵ Zach. 14, 9. — ⁶ Is. 11, 10. — ⁷ Dan. 2, 44; 7, 14, 27.

⁸ Prim. Luc. 1, 74, 75. — ⁹ Prim. Dan. 12, 2.

¹⁰ Prim. Jer. 24, 6; 33, 17, 22; Ez. 37, 25; Ioel 4, 20; Dan. 7, 27.

¹¹ Ioan. 12, 34.

¹² IV. Esdr. 7, 28—29: Omnis, qui liberatus est de praedictis malis, ipse videbit mirabilia mea. Revelabitur enim filius meus Iesus cum his qui cum eo sunt, et iucundabuntur qui relictis sunt in annis quadringentis. Et erit post annos hos, et morietur filius meus Christus, et omnes qui spiramentum habent homines.

¹³ Prim. Gen. 15, 13 ter Ps. 90, 15.

stove (89, 4), da je pri Bogu tisoč let kot en dan, ki je minul, da bo mesijansko kraljestvo trajalo tisoč let. Na to mnenje se opira tudi Apoc. 20, 4—6. Povsod pa, kjer se trdi, da mesijansko kraljestvo ne bo večno, se na koncu dni pričakuje še neko prenovljenje sveta in poslednja sodba.

9. Nauk o prenovljenju sveta, חֲדוּשׁ הָעוֹלָם (Chidduš ha'olam, παλιγγενεσις) se opira na Jes. 65, 17; 66, 2, kjer je govor o novih nebesih in novi zemlji¹. Ločili so namreč rabini sedanji in prihodnji svet, הַיָּמִים הַחֲדָשִׁים (Ha'olam hazzeh) in הַיָּמִים הַבָּרִיִּים (Ha'olam habba'), v Novem zakonu večkrat²: ὁ αἰὼν οὗτος in ὁ αἰὼν ἁμέλλων ali ὁ ἐρχόμενος. Gledé tega novega sveta pa niso soglašali vsi rabini. Eni so učili, da se bo pričenal z mesijansko dobo; drugi pa, da se bo začel na koncu mesijanskih dni. Starejši in prvotni nauk je bil pač ta, da se bo prihodnji ali novi svet začel z nastopom Mesijevim.

10. Preden bo poslednja sodba, bodo vsi mrtveci vstali. Nauk o vstajenju mrtvih se je opiral na mnoga jasna mesta St. zakona (n. pr. Dan. 12, 2; II. Mach. 7, 9. 14. 23. 36; 12, 43 s.). V Kristusovem času so ta nauk širili zlasti farizeji in njih privrženci³. Le Saduceji so tajili vstajenje mesa⁴. Eseni in aleksandrijski modroslovci pa so trdili, da bo duša večno živela sama záse⁵. Za dobo med smrtjo in vstajenjem mesa so farizeji učili, da bodo pravični uživali neko časno srečo, hudobni pa, da bodo časno trpeli⁶.

11. Po vstajenju mesa bo poslednja sodba. Bog sam bo sodil izraelsko ljudstvo in vse človeške otroke, vsakega po njegovih delih, ki se zapisujejo že za življenja vsakega človeka v nebeskih knjigah⁷. Kakor bodo kazale knjige, se bo glasila sodba. Hudobni bodo pah-njeni v geheno⁸, kjer bodo večno goreli. Pravični bodo pa sprejeti v paradiž⁹, kjer bodo bivali v višavah onega sveta. Gledali bodo obličje božje in njegovih svetih angelov. Njih obličje se bo svetilo kakor solnce. Živeli bodo večno¹⁰.

* * *

¹ Prim. tudi Matth. 19, 28; II. Petr. 3, 13; Apoc. 21, 1.

² N. pr. Matth. 12, 32; Marc. 10, 30; Luc. 18, 30; Ephes. 1, 21.

³ Prim. str. 23. — ⁴ Prim. str. 25. — ⁵ Antiq. 18, 1. 5; Bell. iud. 2, 8. 11.

⁶ Prim. priliko o bogatinu in ubožcu Lazarju (Luc. 6, 22. ss.).

⁷ Henoch 98, 7—8. — Prim. Luc. 10, 20; Phil. 4, 3; Apoc. 3, 5; 13, 8; 20, 15

⁸ Prim. »Voditelj«, II, str. 206.

⁹ V rabinščini se nazivalja paradiž navadno גַּן עֵדֶן (Gan 'Eden, prim. Gen. 2, 8), ali tudi פַּרְדֵּס (Pardes); v Novem zakonu παράδεισος (Luc. 23, 43; II. Cor. 12, 4). Poslednja beseda je perziškega izvira. Vpeljal jo je Ksenofon v grško slovnstvo. Pomenja pa v perzijskem jeziku vrt, park, gaj, raj. V tem splošnem pomenu se nahaja tudi še v svetem pismu St. zakona (Cant. 4, 13; Eccli. 40, 28).

¹⁰ Dan. 12, 3.

Pa ne samo Judje, ampak tudi neverniki so pričakovali in sicer ravno v Kristusovi dobi Zveličarja sveta.

1. Da so ga pričakovali sosedje in sorodniki Judov, Samarijani, vemo iz evangelija sv. Janeza (4, 5—26). Imenovali so ga v svojem jeziku Taheb, t. j. rešitelj. Ker so izmed svetih knjig ohranili Pentatevh, so v Devteronomiju (18, 15) čitali in prav razlagali mesijansko prerokbo: »Preroka izmed tvojega naroda in izmed tvojih bratov, kakor mene, ti bo obudil Gospod, tvoj Bog; njega poslušaj!«

2. Da so nekega zveličarja pričakovali Indi, se poučimo iz višnuizma.

3. Pričakovali so ga stari Kitajci. Konfucij (krog l. 550. pr. Kr.) piše: »Dejanja njegova (zveličarjeva) se kažejo v zakonih neba in zemlje; in ni se bati, kadar bo prišel oni »svetec«, ki ga pričakujemo, da bi se mu ne izkazovala ista čast, ki jo ima kot vladar sveta¹.«

4. Iranci niso poznali samo boga luči (Mitra) kot posredovavca med Bogom in ljudmi, ampak tudi posebnega rešitelja (Sosioš) na koncu sveta.

5. Tudi Mohamedani verujejo v nekega zveličarja. Mohamed sam sicer ni trdil o sebi, da je Mesija, pač pa, da je imeniten prerok, kot Mojzes in Kristus. Sicer se v Koranu Jezus priznava kot Mesija in Devica Marija kot Mati njegova (Sura 3. 19. 57. 66.), pa prerok se stavi v isto vrsto, in o drugem zveličarju ni več govora. Vendar pa pričakujejo mohamedanski rodovi nekega zveličarja. Proti koncu sveta, pravijo, bo ustanovil eden izmed starejših kalifov kraljestvo, ki bo trajalo tisoč let. Mahdi, 10. imam, rojen v 255. letu Hedžre, je baje nekje skrit. Na koncu sveta pa se bo zopet prikazal in se bo v zvezi z Jezusom bojeval zoper antikrista ter bo ustanovil tisočletno kraljestvo. — Res so vstajali med Mohamedanci do najnovejših dni navidezni mahdiji, ki so podžigali razne arabske rodove za vojsko proti nevernikom.

6. Egipčani so z Iranci in Semiti verovali vstajenje mrtvih in odrešenje vseh stvari (*ἀποκατάστασις πάντων*). Ni pa gotovo, ali so verovali tudi v osebnega zveličarja.

7. Pri Grkih se je kazalo hrepenenje po odrešenju iz suženjstva greha v basnih o Latoni (Leto) in Apolonu ter o Prometeju. — Platon navaja v dvogovoru »Alkibiad II.« Sokrata takole govorečega: »Treba je čakati, da se nam bode povedalo, kako se treba vesti do Boga in do ljudi.« Alkibiad mu odgovori: »Kdaj, o Sokrat, bo pač

¹ Novejši preiskovavci kitajskih verskih običajev trdijo, da je pod onim »svetcem« umevati neki modrijan iz Konfucijeve dobe.

ta čas in kdo bo učitelj?« Sokrat odgovori: »Ta je, ki záte skrbi«¹. Klemen Aleksandrijski navaja v svojih *Στροματεῖς* tále odlomek grškega pesnika Evripida: Pošlji nam luč, ki razsvetljuje duha; ki nas uči, od kod se porajajo boji življenja; kaj je vir vsega zla; kateremu Bogu treba darovati, da zadobimo mir v bridkostih².

7. Z Grki soglašajo Rimljani. Njih hrepenenje po zveličarju izraža pesnik Horac takole³:

»Kôga od bogov na pomoč naj kliče
Ljudstvo, ko kraljestvo nam v prah se ruši?
S kakšno prošnjo kličejo naj device
Vesto, da čuje?

Kôga bo izbral si Jupiter, da izbriše
Greh naš? . . . Pridi, prosimo te, že skoraj
Od oblaka svetlega naodet, naš prerok,
pridi Apolon!

Vergil se veseli⁴, ker se bo kmalu vrnila zlata doba in Saturnovo kraljestvo, ki ga je napovedala Sibila:

»Blaženi zadnji je čas prišel že Kumejske Sibile,
Velike dobe kolo iznova je teči začelo.

¹ Ἀλκιβιάδης δεύτερος ἢ περὶ προσευχῆς v Platonis Opera, t. IV., Lipsiae, Tauchnitz, 1829, c. XXII. s. Σω. Ἀναγκαῖον οὖν ἐστὶ περιμένειν, ἕως ἂν τις μάθῃ ὡς δεῖ πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους διακεῖσθαι C. XXIII. Ἄλ. Πότε οὖν πάρεσται ὁ χρόνος οὗτος, ὃ Σώκρατες; καὶ τίς ὁ παιδεύσων; ἤδιστα γὰρ ἂν μοι δοκῶ ἰδεῖν τοῦτον τὸν ἀνθρώπον τίς ἐστίν. Σω. Οὗτός ἐστιν ὃς μέλει περὶ σοῦ.

² Πέμψον μὲν φῶς ψυχᾶς ἀνέρων τοῖς βουλομένοις ἄθλους προμαθεῖν ποιθὲν ἔβλαστον, τίς ρίζα κακῶν, τίνα-δεῖ μακάρων ἐκθύσαι μένους εὐρεῖν μόχθων ἀνάπαυλαν.

³ Carm. I. 2. 25:

»Quem vocet divum populus ruentis
Imperi rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctae minus audientem
Carmina Vestam?

Cui dabit partes scelus expiandi
Iupiter? Tandem venias, precamur,
Nube candentes umeros amictus
Augur Apollo.

⁴ Eclog. IV.:

Ultima Cumaei venit iam carminis aetas;
Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo.
Iam redit et Virgo; redeunt Saturnia regna;
Iam nova progenies coelo demittitur alto.

To pesem so nekateri sv. Očetje imeli za neke vrste mesijansko prerokbo, (prim. Aug. de Civ. Dei, 10, 27; ep. 155.), dasi se v prvi vrsti nanaša na Salonija, sina konzula Poliona.

Vrača Devica se že, Saturna se vrača kraljestvo,
Zarod prenovljen hiti raz sinje nebeške prostore.«

Ciceron piše¹: Ne more biti drug zakon v Rimu, drug v Atenah; drugačen sedaj, drugačen pozneje; marveč vse narode in v vsakem času bo družil eden ter isti zakon, večin in neminljiv; in vsem ljudem bo eden in skupen učitelj in zapovedovavec — Bog.

8. Stari Germani so družili podobno kot Grki prva človeka (Odin in Frigga) z zveličarjem.

9. Od drugih narodov navajamo samo še Mehikance in Peruanca. Oboji so gojili hrepenenje in upanje po boljši dobi².

Ohranili pa so si neverniki upanje v Odrešenika deloma iz prvotnega razodetja, deloma pa iz svetih knjig St. zakona. Saj je že za asirsko-babilonske dobe tolmačil prerok Daniel Nabuhodonozorju svoje sanje o štirih svetovnih monarhijah, ki jih bo zdrobilo kraljestvo Kristusovo, samo pa bo ostalo vekomaj³. Podobno so se širile tudi druge mesijanske prerokbe med neverniki⁴. Po pravici vpraša torej Tertulian⁵: Kateri pesnik, kateri modrijan ni pil iz studenca prerokov? In Teofil, škof Antiohijski († l. 182.), trdi⁶: Vedé ali nevedé so grški in latinski pesniki isto učili, kakor preroki, četudi so veliko mlajši in so svoje misli zajemali iz postave in prerokov.

Prav verjetna je tudi misel, ki jo izrekajo že cerkveni očetje⁷, razlagajoč besede sv. Janeza (1, 4): »In življenje je bilo luč ljudi«, da je Bog sam razsvetljeval tudi nekatere nevernške modrijane (n. pr. Sokrata, Platona, Cicerona, Seneka), da so nevernike pripravljali na oznanjevanje sv. evangelija.

Dr. J. Léšar.

¹ De rep. 3, 6: »Nec erit alia lex Romae, alia Athenis; alia nunc, alia posthac; sed et omnes gentes et omni tempore una lex et sempiterna et immortalis continebit unusque erit communis quasi magister et imperator omnium Deus«. Prim. tudi de div. 2, 54; de nat. deor. 2, 28.

² Prim. Dr. H. Lücken, Die Traditionen des Menschengeschlechtes, 2. izd., Münster, Aschendorff, 1869, str. 336—411; dr. F. Stiefelwagen, Theologie des Heidenthums, Regensburg, Manz, 1858, str. 534—542; Wetzer-Weltejev Kirchenlexicon, 2. izd., VIII. zv. stolp. 1405—1418. — ³ Prim. Dan. 2, 31—45.

⁴ Prim. Kröll, Die Beziehungen des klassischen Alterthums zu den hl. Schriften des Alten und Neuen Testaments. Trier, Paulinus-Druckerei, 1901.

⁵ Apolog. c. 47: »Quis poetarum, quis sophistarum, qui non de Prophetarum fonte potaverit?«

⁶ Πρὸς Αὐτόλοχον, III.

⁷ N. pr. Klemen aleksandrijski (Strom. 1, 6): Kakor se je v tem času k nam doneslo blagovestje, tako so bili dani v starem času postava in preroki Judom, Grkom (nevernikom) pa modrost, da so se pripravljali na oznanjevanje evangelija.

Darine (charismata) sv. Duha.

Sectamini caritatem, aemulamini
spiritualia! I. Cor. 14, 1.

Daš Gospod in Zveličar je svojim učencem mnogokrat obljubil sv. Duha, Tolažnika¹. Temu že Joel pripisuje v preroškem duhu slavne, imenitne čine, ko pravi: »Izlil bom svojega Duha čez vse meso; in prerokovali bodo vaši sinovi in vaše hčere; vaši stari bodo sanje imeli in vaši mladeniči bodo prikazni gledali. Pa tudi čez svoje hlapce in dekile bom tiste dni izlil svojega Duha. In dal bom čudovitna znamenja na nebu in na zemlji².«

Te preroške besede so se popolnoma vresničile, da v mnogih činih so se še bolj čudovito izpolnile. Nebeški ogenj je padel v podobi gorečih jezikov nad apostole, in ko se je na binkoštno nedeljo v Jeruzalemu vnel med prvimi kristjani, tudi pozneje v pravi krščanski družbi ni več ugasnil.

Oni Duh, kateri je okrepčal boječe apostole in obdaroval prve kristjane s svojimi darovi, je hotel vsled božjega sklepa vedno ostati pri cerkvi božji na zemlji, pri vseh narodih, skozi vsa stoletja, dokler bo delovala sv. cerkev v dosego svojega vzvišenega smotra.

Sveti Duh pa je cerkev, nevesto svojo, oblagodaril obilno z raznimi darovi in milostmi, tako da trdi sv. Krizostom o prvem binkoštnem prazniku: »Naliv duševnih milosti (χαρισμάτων) — oblaki so prišli navzdol³.«

Toda ne le ob Binkoštih, ampak tudi v celi apostolski dobi najdemo obilno darežljivost sv. Duha. »Zakaj nebesa so bila takrat cerkev in (sveti) Duh je takrat vse prevladal⁴.«

Ker cerkev Kristusova ostane vedno ista, se veseli tudi dandanes kakor ves čas svojega obstanka posebnega varstva svetega Duha. Še zdaj gori lučica navadnih darov sv. Duha v srcu pravičnih kristjanov, še zdaj zasvetijo tu pa tam goreči jeziki sv. Duha po izvanrednih in nenavadnih darovih, dasi ne tako močno, tako pogostoma, kakor v času apostolskem.

Takrat je bila tema brezbožnega paganstva mnogo večja, mnogo nevarnejša. Verniki še takrat niso imeli, kakor imamo dandanes oči-viden zgodovinski dokaz devetnajstih stoletij, da je Kristusova cerkev

¹ Luk. 24, 49; Jan. 14, 26; Djan. 1, 4. — ² Joel. 2, 28.

³ Ὄμβρος χαρισμάτων πνευματικῶν — νεφέδες ἰνέχθησαν ἄνωθεν. Hom. I. de Pent.

⁴ Καὶ γὰρ οὐρανὸς ἢ ἐκκλησία τότε, τοῦ πνεύματος πάντα διημαγωγῶντος. Chrys. Hom. XXXVI. in I. Cor.

prava, da stoji kakor edini, nepremagljivi steber vkljub vsem sovražnikom in preganjalcem.

O takih izvanrednih, nenavadnih darovih ali harizmih sv. Duha bomo govorili in sicer tako, da bo v prvem delu razprava o darinah sv. Duha v obče, v drugem delu pa o posameznih darinah. Poprej si pa še oglejmo vire, iz katerih se da zajemati tvarina sledeče razprave.

Pregled nekaterih virov o darinah.

Darine sv. Duha spoznavamo najpoprej in najboljše iz božjega razodetja. Zato zavzema sv. pismo starega in novega zakona, kakor tudi ustno izročilo, v katerih dveh je shranjen zaklad božjega razodetja, med vsemi viri prvotno in glavno mesto glede na njih nauk.

Kar se tiče starega zakona, najdemo v njem že mnogo darin, kakor je razvidno iz I. Mojz. 20, 7; V. Mojz. 18, 15—22 in iz vseh pre-roških spisov. Razven tega se nahajajo skoraj v vseh knjigah povesti izvanrednih dogodkov, ki se vjemajo s posebnim delovanjem sv. Duha.

Ko pa izgine senca starozakonskih predpodob, se prične, kakor je že Joel 2, 28 napovedal, divnejše razvijati delovanje sv. Duha, kar nam poroča novi zakon.

Semkaj spadajo mesta: Mark. 16, 17; Djan. 2, 4; 8, 18; 10, 46; 19, 6. Rim. 12, 6—8; Gal. 3, 5; Efež. 4, 11 posebno pa I. Kor. 12.—14. poglavje. Sploh nam spisi sv. Pavla dajejo mnogo najdragocenejših naukov in razkrivajo razne skrivnosti te nejasne tvarine.

Nauk ustnega izročila imajo: Klement Rim. I. Cor. 38; Justin († 167): Dial. c. Tryph. 76 in 82; Irenej († 202): Adv. haeres. II. 31; Klement Aleks. († 217): Strom. IV. 21; Tertulijan († 240): De exhort. cast. IV, Ad uxor. I. 3, De resur. car. 47; Origen († 259): In Rom. I. 1. 12 et I. Cor. I. 7, 8, C. Celsus VI. 13, VIII. 17; Atanazij († 373): De incarn. Verb. D; Ciril Ieruz. († 386): Cat. XIII. 40, XVI. n. 12, 22, XVII. 37; Efreem Sirski († 373): Encomion in glor. martyr; Eusebij: Hist. Eccl. III. 37, V. 3. 24. 28, VI. 5. 11. 29. 40. VII. 7.

Razven teh odličnih pisateljev in cerkvenih očetov so napisali v prvih stoletjih krščanske vere še nekateri drugi o našem predmetu marsikaj zanimivega.

Med vire druge vrste ali bolje rečeno med pomočke smemo prištevati razne razlage in komentarje k poprej omenjenim svetopisemskim mestom n. pr. sv. Jan. Krizostoma hom. XXIX—XXXVII. in I. Cor., Teodoret, Teofilakta, Tomaža Akv., Estija, Kornelija a Lapide in drugih iz najnovejše dobe (Bisping, Cornely).

Osobito govorijo o našem predmetu; S. Hyppolyti de charismatibus apostolica traditio (Opp. curante I. Alb. Fabricio. Hamburgi

1716); Tobiae Pfänneri: Diatribe de charismatibus sive donis miraculosis antiquae ecclesiae. Francf. et Gothae 1680; J. Ad. Scherzer: *Συναγχαζα* donorum Spiritus s. specialium. 1691; I. Iac. Wund: Copia charismatum et virtutum in ecclesia apostolica. Heidelberg. 1753; Frid. Reuss: Dissertatio theolog. de donis spiritus s. miraculosis, ut praecipuo pro veritate doctrinae apostolicae argumento. Tubing. 1768; J. Schulthess: De charismatibus spiritus s. Lips. 1818; J. B. A. Englmann: Von den Charismen im Allgemeinen und von dem Sprachencharisma im Besonderen. Regensburg. 1849; Dr. M. Seisenberger: Charismen im Wetzter und Weltes Kirchenlexicon. 1884. Bd. III. S. 82—89; Jos. Kleutgen: Die Theologie der Vorzeit II. S. 337—358; Pesch Chr.: Praelectiones dogmaticae t. I. n. 409. 410. 425. tom. V. 434—447. Gutberlet: Lehrbuch der Apologetik 1895. II. S. 94, 342; Dr. Paul Schauz: Apologie des Christenthums 1898 III. Henri Joly, Psychologie des Saints. Paris, 1898. etc.

Prvi del.

O darinah sv. Duha v obče.

Vsaka veda skuša prodreti stvarem do bistva. Tudi nam bo treba obravnavati o pojmu, številu in drugih lastnostih, da tako spoznamo bistvo in naravo darin sv. Duha. V treh poglavjih hočemo obdelati občna načela in sicer tako, da bomo v prvem govorili o pojmu darin sv. Duha, v drugem o njih številu, v tretjem o njih raznih lastnostih.

Prvo poglavje.

O pojmu darin sv. Duha.

Da dobimo pravi pojem o darinah, hočemo si najpoprej ogledati razna njihova imena ali zaznamovanja, potem jih hočemo primerjati z drugimi darovi sv. Duha in slednjič bomo natančno določili pojem darine. Vse to bo razvrščeno v treh oddelkih.

1. Razna imena darov sv. Duha.

Začeti nam je pri imenu ali zaznamovanju, ako naj pridemo do pravega pojma namenjene stvari. Kar mi »darino« imenujemo, imenujejo latinci »charisma«. Vendar pa si učenjaki niso v zaznamovanju tega pojma vsi edini. Sveti Tomaž Akvinski¹ po Aleksandru de Ales (ki je prvi rabil ta izraz) ima besedo: »gratia gratis data«, da se razlikuje od nasprotnega pojma: gratia gratum faciens. Ta izraza se pri dogmatikih splošno najmeta.

¹ Thomas Aqu. Summa theol. I. 2. qu. III. a. 1.

Gotovo se zelo razločuje gratia gratis data in gratia gratum faciens. Zadnja pove več kakor prva, ker človeka naredi Bogu priljubljenega, kar je njej lastno. Zato obdrži »gratia gratis data«, ki tega ne stori, splošno ime, kakor se to večkrat zgodi; in tako si nasprotujeta dva dela razdelitve, kakor »gratum faciens« in »non faciens gratum«¹.

Ker pa ljudje po milosti vrejujejo svoje življenje in tako pridejo k Bogu (kar se vrši po gotovem redu), zato se milost (gratia) primerno razdeli v »gratiam gratum facientem«, po kateri se človek z Bogom tesno spoji in v »gratiam gratis datam«, po kateri drug drugemu pomaga sodelovati k zveličanju².

Toda izraza »gratia gratis data«, kakor že rečeno, ne najdemo v sv. pismu. V grški bibliji beremo besedo *χάρισμα* enkrat pri I. Petr. 4, 10; šestnajstkrate v listih sv. Pavla³ ali pa *τὰ πνευματικά*⁴ in *πνεύματα* mesto *χάρισμα*.

Vulgata prestavi besedo *χάρισμα* z »gratia«⁵ ali »donum«⁶ ali »donatio«⁷, enkrat »charisma«⁸ ali splošno »spiritualia«⁹.

Tertulijan je mnogokrat rabil besedo »donativum«: »Data dedit filiis hominum i. e. donativa, quae charismata dicimus«¹⁰. Drugi cerkveni pisatelji in učeniki razven grških, ki se izražajo po sv. pismu z besedo *χάρισμα*, je bila v navadi beseda »donum«¹¹ ali »charisma«¹².

Naše slovensko sveto pismo prestavlja vulgatine: gratia, donum, donatio, charisma, spiritualia z besedo dar¹³ ali duhovni dar¹⁴.

O Nemcih pravi Kleutgen, ki sicer zavrača napačne nazore Hirscherjeve o darinah: »Wir wollen diese Gaben mit Hirscher und Andern »Geistesgaben« nennen, weil wir in unserer Sprache keinen passenden Namen, der gebräuchlich wäre, finden«¹⁵.

¹ Ibid. qu. 111. a 1. ad 3: »Gratia gratum faciens addit aliquid supra rationem gratiae gratis datae; quod etiam ad rationem gratiae pertinet, quia scilicet hominem gratum facit Deo: et ideo gratia gratis data, quae hoc non facit, retinet sibi nomen commune, sicut in pluribus aliis contingit; et sic opponuntur duae partes divisionis sicut gratum faciens, et non faciens gratum.«

² Summa theol. I. 2. qu. 111 a. 1. concl.

³ Rim. 1, 11; 5, 15, 16; 6, 23; 11, 29; 12, 6. I. Kor. 1, 7; 7, 7; 12, 4, 9. 28. 30. 31. II. Kor. 1, 11; I. Tim. 4, 14; II. Tim. 1, 6.

⁴ I. Kor. 12, 1; 14, 1. 14. — ⁵ Rim. 1, 11; 5, 16; 6, 23; I. Kor. 1, 7; 12, 4. 9. 28. 30; I. Tim. 4, 14; II. Tim. 1, 6; I. Petr. 4, 10.

⁶ Rim. 5, 15; 11, 29; I. Kor. 7, 7. — ⁷ Rim. 12, 6; II. Kor. 1, 11.

⁸ I. Kor. 12, 31, — ⁹ I. Kor. 12, 1; 14, 1.

¹⁰ Adv. Marc. V. 8. Cf. Ad uxor. 1. 3; De resurr. car. 47.

¹¹ August. in Ioa. Evg. c. 4. tract. 14. 10; Luculentius in Rom. c. 12.

¹² Irenaeus, Adv. haer. IV. — ¹³ Rim. 5, 15, 16; I. Cor. 1, 7; 12, 4. 9. 28. 30. 31. — ¹⁴ Rim. 1, 11; I. Cor. 12, 1; 14, 1.

¹⁵ Kleutgen, Theologie der Vorzeit. Bd. II. S. 338. Anm. 2.

V latinščini moramo iz znanstvenih vzrokov dati prednost izrazu »charisma«. Vzeta je iz grščine in se je pri Latincih popolnoma udomačila. *Χάρισμα* se izvaja po *χάρις* iz *χαρίζεσθαι* (perf. pass. *εσχάρισμα*) ter pomenja dar ali darilo.

Tudi vulgata rabi »charisma« in je bolj določeno kakor »gratia«, zasluži prednost pred daljšo sholastično »gratia gratis data« in je boljša kakor splošna beseda »donum«, ker v nadnaravnem življenju je več kaj donum. Katero besedo naj rabimo Slovenci za »charisma?« V slovenskem sv. pismu piše prestavljatelj: »Bogoslovci ... posebne darove sv. Duha imenujejo zgolj darove ali milosti, ali milosti iz milosti (gratia gratis data), ker zavoljo njih človek ni Bogu prijetniši. Temu nasproti pa drugi darovi, ki nam jih Bog v prid naše lastne duše in zveličanja deli, nas Bogu prijetniše store, ako sami po dolžnosti z njimi delamo in se torej posvečujoči darovi (posvečujoče gnade) imenujejo.«

Zgolj darovi, milosti, milosti iz milosti, duhovni darovi ali darovi, vse to so izrazi, ki zaradi splošnosti, obširnosti in neokretnosti niso za znanstveno rabo v naši zadevi. Nerazločnost v izrazih pa povzroči tudi nejasnost v pojmih. Zato se moramo v sedanji razpravi okleniti izraza, ki zasluži, da ga vedno rabimo, ne da bi se nam trebalo bati kake zmedenosti; oklenimo se besede darina sv. Duha¹.

Vsled svoje korenike znači »darina« to, kar *χάρισμα*, donum. Ker imamo pa različne darove sv. Duha, med katerimi zavzemajo sedmeri darovi, kakršne tudi katekizem omenja, odlično mesto, zato »charismata« ne smemo imenovati darove sv. Duha, ker so različni od sedmerih darov.

In kakor je čutil Tertulijan potrebo vstvariti za nov pojem nov naziv »donativum«, tako upamo, da nam nihče ne bo zameril, ako predlagamo za bogoslovski pojem slično tvorjeno obliko »darina«.

2. Darine se razločujejo od drugih darov sv. Duha.

Da prav spoznamo darine, treba nam jih je dobro razločevati od drugih darov sv. Duha, ki so med seboj zopet mnogovrstno označeni in določeni. Sv. Duh deli namreč tudi darove posvečujoče milosti, nadnaravnih čednosti in darove v ožjem in navadnem pomenu. Od teh pa se darine v marsičem razločujejo.

Imamo torej darove, ki storijo človeka Bogu ljubega in prijetnega, kakor je posvečujoča milost, čednosti vere, upanja in ljubezni, ponižnost, modrost, strah božji, srčnost in razne druge.

Darine pa same po sebi ne storijo osebe Bogu všeč in se po tem bistveno razlikujejo od darov sv. Duha, katere našteva prerok

¹ Cf. M. Pleteršnik: Slovar I. pag. 122.

Izaija¹: »In Gospodov duh bo na njem počival, duh modrosti in razumnosti, duh sveta in moči, duh vednosti in pobožnosti, in duh strahu božjega ga bo napolnil.«

Katekizem jih našteva in razlaga tako-le:

1. Dar modrosti nam pomaga spoznavati, občudovati in ljubiti Boga naravnost v njegovi slavi in popolnosti ter vse presojati in ceniti po tem spoznanju in tej ljubezni.

2. Dar umnosti nam pomaga natančneje spoznavati pomen verskih resnic.

3. Dar sveta nam pomaga v dvomih in težavnih rečeh se odločevati za to, kar je Bogu ljubo.

4. Dar moči nam pomaga premagati težave, ki nas ovirajo na potu zveličanja.

5. Dar učenosti nam pomaga doseči trdno prepričanje, da so razodete resnice verodostojne, in spoznati, kaj naj storimo ali opustimo.

6. Dar pobožnosti nam pomaga gojiti vedno otroško mišljenje do Boga.

Dar strahu božjega nam pomaga, iz spoštovanja do božjega veličastva izogibati se vsega, kar bi utegnilo biti Bogu neprijetno.

Po teh dobi torej človek nekako nagnjenje do tega, da rad sledi nagibom sv. Duha. Ti darovi spopolnjujejo štiri pglavitne čednosti. Čednosti namreč odstranijo zapreke, ki nas odvrčajo od Boga, in sicer tako, da krotijo našo poželjivost in jo spravijo v oblast pameti. Sedmeri darovi pa nagibajo našo dušo k Bogu, in sicer tako, da njene zmožnosti krepijo in jih nekako povzdignejo in poostrijo, da sv. Duh lažje na dušo deluje in vpliva.

Zato jih sv. Tomaž Akvinski imenuje: »Habitus, quibus homo perficitur ad prompte oboediendum Spiritui sancto«². Darove svetega Duha imenujemo torej take darove, s katerimi nas stori sv. Duh voljne, da radi sprejemamo njegove svete in opomine ter tako popolneje izvršujemo krščanske čednosti.

Pravični jih vedno dobivajo, da bi se bolj lahko zveličali. Oziirajo se pa darovi na vse, kar je predmet raznih čednosti (intelektualnih in moralnih), vendar v vzvišenejši smeri, na zlahtnejši način. Vsi so združeni po krščanski ljubezni³.

Darovi izpopolnjujejo dušne sile z ozirom na sv. Duha, ki jih nagiblje, čednosti pa izpopolnjujejo ali samo pamet ali pa druge moči (appetitum rationalem et sensitivum) glede na vodstvo pameti ali razumnosti. Božje čednosti so zlahtnejše kakor darovi, ker dušo z Bogom

¹ Isai. 11, 2. 3. — ² Summa thcol. 1. 2. qu. 68. a. 3.

³ Dr. Car. Weiss: De septem donis Spiritus s. Viennae 1895.

združijo, kar je več kakor samo nagibati. Vse druge čednosti pa so imenitne kakor darovi, uči sv. Tomaž Akvinski¹.

Ako vse na kratko posnamemo, moramo reči: Darovi sv. Duha so 1. darovi, ki naredijo človeka Bogu ljubega; 2. sad posvečujoče milosti, kateri sledijo; 3. so med seboj v najozji zvezi; 4. jih lahko vsak človek dobi, ako hrepeni po krščanski pravičnosti.

Vse to pa se o darinah ne more trditi, kakor bomo v teku razprave natančneje spoznali. Iz tega tedaj sledi, da so darine različne od raznih drugih, posebno pa od sedmerih darov sv. Duha.

3. Opredelba darine v pravem pomenu.

Raznovrstni so darovi sv. Duha, ki se nahajajo pri začetku in napredku pravičnih in bogoljubnih kristjanov. Od takih nam je dobro razločevati harizme ali darine.

Pa tudi besedo charisma (darina) cerkveni učeniki v različnem pomenu omenjajo. Ni nam govoriti o naravnih darovih, kakor o telesni krepkosti, bogastvu, telesni lepoti, katere Origen² imenuje *χαρίσματα*, ampak v mislih so nam le darovi čeznaravnega reda.

V najširšem pomenu je pri sv. Pavlu *χάρισμα* — *ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῆ τοῦ ἐνός ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ*³. V tem smislu piše Hipolit: *Αὐτὸ τὸ ἀπαλλακτὴν πολυθέου ἀσεβείας καὶ πιστεῖσαι Θεῷ πατρὶ διὰ Χριστοῦ. χάρισμα ἔστι Θεοῦ. Samo odvrniti se od mnogoboške brezbožnosti in verovati Bogu očetu po Kristusu, je harizma božji⁴; in sv. Krizostom: *Τὸ μέγιστον χάρισμα — ἡ ἀγάπη*⁵.*

V ožjem pomenu so charismata (darine) posebni darovi sv. Duha, posebne milosti, podeljene posameznikom z ozirom na njih osebni značaj, da svojo službo dobro izvršujejo ter krščansko živijo.

O teh govori sv. Pavel: *Ἐκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ, ὅς μιν οὔτως, ὅς δὲ οὔτως*⁶. Semkaj prištevajo mnogi devišstvo (Ciril Jezuzalemski)⁷, zatajevanje (*ἐγκράτεια ἔννομος*-Hipolit). Origen meni: *εἶναι τὴν ἀγνὴν ἀγαμίαν χάρισμα φησιν* (namreč sv. Pavel) *καὶ τὸν κατὰ λόγον Θεοῦ γάμον εἶναι χάρισμα*⁸.

Razven tega sv. očetje miloščino in podporo bolnikov (*ἐλεημοσύνη*), ubošтво (*ἀκτημοσύνη, κατακρημνιστὴν τῶν τοῦ σώματος πραγμάτων*)⁹, mučeništvo¹⁰ zaradi Kristusa in slične smatrajo za harizme.

¹ Summa theol. I. 2. qu. 68. a. 8.

² Orig. In Rom. I. I. 12. — ³ Rom. 5, 15. Cf. Rom. 1, 11; 6, 23; 11, 29.

⁴ Hipp. Opp. ed. Fabric. I. 246. — ⁵ Chrys. Hom. 34. in I. Cor. n. 1.

⁶ I. Cor. 7, 7. Cf. 1, 7; I. Petr. 4, 10. — ⁷ Cyr. Hier. Catech. XVI. n. 22.

⁸ Orig. In Math. t. XIV. 16. — ⁹ Cyr. Hier. Cat. XVI. n. 12. 22.

¹⁰ Chrys. in Phil. 1, 29. Hom. 4: *χάρις εἶναι καὶ χάρισμα . . . τὸ πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ.*

Vsi ti in enaki darovi se nahajajo v Kristusovi cerkvi, katere organično telo oživljajo skrivne moči sv. Duha. On deli posameznim, kar je njim in celi verski družbi najprimernejše, skrbi pa tudi radodarno za cerkveno celoto, da na znotraj in na zunaj vrlo raste in prospeva.

In ako po dosedaj naštetih darovih (v najširšem in ožjem pomenu) prejmejo verniki naravnost in prvotno posebno milost sv. Duha, da postanejo sveti, da dosežejo svoje večno zveličanje, dasi pride vse to tudi drugim udom cerkvene družbe v korist vsled dobrega vzgleda in tudi drugače, darinam v pravem pomenu jih vendar ne moremo prištevati.

To je namreč lastno darinam v pravem pomenu, da jih sv. Duh prvotno in naravnost ne daje v korist in zveličanje tistih, kateri jih prejmejo. Nanašajo se torej izključno ali vsaj prvotno na blagor kake posamezne verske srenje ali cele verske družbe.

Tudi bi ne bilo primerno, da bi take darine vsakdo prejel brez razločka, ker družbeno življenje vernikov kaj takega ne pripušča. Nikakor bi mu to ne bilo v prosep in napredek.

Zato sam sv. Pavel lepo označi darine v njih najožjem in pravem pomenu, ker jih imenuje *φανερώσεις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ σὺμφέρον* sc. ἐκκλησίας — manifestatio Spiritus ad utilitatem sc. ecclesiae — razodenje Duha v prid sv. cerkve¹.

Vsled tega imamo opredelbo: Darina je dar sv. Duha, nekaterim v korist drugih podeljen in čutno razodet².

Pravimo: 1. dar sv. Duha, ker ga daje sv. Duh, kateri deli slehernemu, kakor hoče in ne radi zasluženja³;

2. nekaterim, ker ni vsakemu pravičnemu lasten, ampak ga samo posamezni izvanredno prejmejo⁴;

3. v korist, namreč k večnemu življenju in k sredstvom, da se isto doseže, kakor k pravi veri, pravi cerkvi, zunaj katere ni zveličanja;

4. drugih, ker je odrejen prvotno in pred vsem, da se drugi zveličajo, ne pa tisti, ki dar prejme. Na ta način se darina loči od drugih darov, ki storijo človeka Bogu ljubega in služijo pred vsem v njegov blagor;

5. čutno razodet. Darine so namreč razodetje sv. Duha⁵ t. j. pokažejo se na zunanji, našim čutom prikladni način, v gotovih čutnih znamenjih. Po njih se pokaže očitno delovanje sv. Duha. Bistveno pripada torej k darinam, da so nekaj čutnega, razvidne in nazorne v svojih učinkih.

¹ I. Cor. 12, 7. — ² Donum Spiritus sancti nonnullis ad aliorum salutem concessum et sensibiliter manifestatum.

³ I. Cor. 12, 7; 12, 11. — ⁴ I. Cor. 12, 28—30. — ⁵ I. Cor. 12, 7.

V tem najožjem smislu bodo tedaj darine sv. Duha predmet naše razprave in preiskave. Ko imamo pojem darin, pogledimo še njih število in njih razdelitev!

Drugo poglavje.

Število darin sv. Duha.

Preden določimo pravo število darin in jih prav razdelimo, se nam je ozreti na razna mnenja učenjakov, ki se ne strinjajo ne v številu ne v razdelitvi.

Pravega mnenja se bomo oklenili in druge nazore ovrgli. To bo obsegala razprava treh oddelkov. Prvi oddelek nas seznanja z različnimi nazori glede na število in razdelitev, drugi s pravim mnenjem, tretji zavrača nasprotnike.

1. Razna mnenja o številu in razdelitvi darin.

Vsi, ki so kedaj pisali o tej tvarini, so edini v tem, da sv. Duh deluje v Kristusovi cerkvi prav mnogovrstno in različno. Vsi smo sicer krščeni v enem Duhu v eno telo in vsi smo se v enega Duha napojili¹, vendar »kakor nekaj drugega prejme roka, da dela; nekaj drugega oko, da gleda; nekaj drugega uho, da sliši; nekaj drugega noga, da hodi; duša pa je ena, ki vse dela, v roki, da deluje, v nogi da hodi, v ušesu, da sliši, v očesu, da vidi:

Tako so različni darovi vernih in so razdeljeni vsakemu po njemu lastni meri«².

Na tak način je mnogo darin v širšem pomenu. Pa o teh nam tukaj ni govoriti, ker se vsi vjemajo v tem, da je veliko njihovo število. O darinah v najožjem pomenu si torej hočemo ogledati različna mnenja.

A. Število. 1. Jan. Englman piše: »Z ozirom na darine v ožjem smislu pač ni mogoče povedati določenega števila³.« Kar tako utemeljuje:

a) Nikjer v sv. pismu, kjer se naštevajo, štetje ni popolno.

b) Sv. Pavel hoče v I. Kor. 12, 8—10 podati samo vzgled, ne pa natančnega števila.

Pri vsem tem pa Englman na drugem mestu (§ 13)⁴, kjer govori o razdelitvi darin sv. Duha in jih posname iz raznih mest sv. pisma, našteje triindvajset darin.

¹ I. Kor. 12, 13. — ² Avguštin in Ioa. c. 4, tr. 14, 10.

³ Dr. Joh. Bapt. Englmann: Von den Charismen im Allgem. u. v. Sprachencharisma im Bes. 1848, S. 82: »In Hinsicht der Charismen im engeren Sinne ist die Angabe einer bestimmten Zahl nicht wohl möglich.« — ⁴ Ibid. S. 90—94.

2. Dr. M. Seisenberger¹ poroča: Število darin v strogem pomenu se da komaj omejiti na vrste, ki jih sv. Pavel navaja v I. Kor. 12, 8—10; zakaj v poznejšem naštevanju (I. Kor. 12, 28—30) se dodenejo še nove vrste.

V svoji razpravi se Seisenberger odloči za dvanajstero darin.

B. Razdelitev. V ozki zvezi z določitvijo števila darin sv. Duha je njih razdelitev. Kakor o številu tako najdemo tudi o razdelitvi različna mnenja.

1. Prvo je mnenje tistih, ki pripisujejo, oziraje se na grški tekst, Pavlu samemu razdelitev (I. Kor. 12, 8): Ὁ μὲν ... vers. 9 Ἐτέρω ... 10. Ἄλλω δέ.

Tako menijo Beza, Billroth, Meyer, Rückert.

2. Drugi se ozirajo na I. Kor. 12, 4—6. in delijo: 4. Διαίρεσις δὲ χαρισμάτων εἰσίν, ... 5. Καὶ διαίρεσις διακονιῶν εἰσίν, ... 6. Καὶ διαίρεσις ἐνεργημάτων εἰσίν.

3. Sv. Tomaž Akvinski² pa predlaga z ozirom na smoter, da darine razdelimo v take, ki

a) spopolnjujejo spoznanje, kakor vera, beseda modrosti in beseda znanosti;

b) potrjujejo pouk, kakor dar ozdravljanja, delanje čudežev, preročtvo, razločevanje duhov;

c) delijo zmožnost govorjenja, kakor raznovrstnost jezikov, razkladanje govorov³.

4. Engelman in Seisenberger razdelita vse darine v dve skupini, tako da so v

I. skupini tiste, ki najprej in neposredno pospešujejo od znotraj cerkveni blagor in podelijo zmožnost prav opravljati kako cerkveno službo.

II. skupini tiste, ki dajo kakemu udu sv. cerkve v občni blagor izvanredno, čudežno zmožnost in tako pospešujejo na zunaj občni cerkveni blagor, ne da bi bile neobhodno združene s kako cerkveno službo.

K prvi skupini se prištevajo:

a) dar apostolstva (char. apostolatus);

¹ Wetzter und Weltes Kirchenlexicon 1884. III. pag. 82: »Die Zahl der Charismen im strengen Sinne lässt sich kaum auf die neun von Paulus I. Cor. 12, 8—10 aufgeführten Arten beschränken, denn in der späteren Aufzählung (v 28—30) werden neue Arten hinzugefügt.« — ² Summa theol. I. 2. qu. III. a 4. concl.

³ L. cit. Conclusio: Recte dividit Apostolus dona gratiae gratis datae; alia enim ad perfectionem cognitionis, ut fides, sermo sapientiae ac sermo scientiae; alia ad doctrinae confirmationem, ut gratia sanitarum, operatio virtutum, prophetia, discretio spirituum; alia ad pronuntiandi facultatem spectant; ut genera linguarum et sermonum interpretatio.

b) cerkveno učenje (preroštvo, razločevanje duhov, učenjaki [doctores], beseda modrosti in znanosti);

c) cerkvene službe (vladanja, pomaganje).

K drugi skupini:

a) vera;

b) delanje čudežev in ozdravljanje (sanationes);

c) raznovrstnost jezikov, razkladanje govorov.

2. Koliko je darin, in kako jih naj razdelimo?

Kaj naj sprejmemo z gotovostjo o številu in razdelitvi darin, nas uči sv. Pavel I. Kor. 12, 8—10: 8. »Enemu se po Duhu daje beseda modrosti, a drugemu beseda znanja po ravno tistem Duhu; 9. drugemu pa vera v ravno tistem Duhu, a drugemu dar ozdravljanja v ravno tistem Duhu; 10. drugemu delanje čudežev, drugemu preroštvo, drugemu razločevanje duhov, drugemu raznovrstnost jezikov, drugemu razlaganje govorov.«

Po tem nauku spoznamo torej, da je devet darin sv. Duha in ne več in ne manj, namreč:

1. Beseda modrosti; 2. beseda učenosti; 3. vera; 4. dar ozdravljanja; 5. delanje čudežev; 6. preroštvo; 7. razločevanje duhov; 8. raznovrstnost jezikov; 9. razlaganje govorov.

Človeška pamet, razsvetljena po verskem razodetju, spozna primernost te razdelitve. Darina se ozira na to, da človek z drugim sodeluje v dosegu zveličanja. Človek pa ne more k temu sodelovati po notranjem nagibanju (kajti to more le Bog), ampak s tem, da zunanje poučuje in prepričuje.

Zato pa darina obsega vse tisto, kar potrebuje človek k temu, da drugega pouči v božjih rečeh, katere presegajo človeški razum.

V to se zahteva trojno: najpoprej, da človek ima popolno spoznanje nebeških skrivnosti, ker le tako more druge poučevati; drugič da more potrditi in tisto dokazati, kar trdi, ker drugače njegov nauk ne doseže zaželjenega učinka ali uspeha; tretjič, da more tisto, kar sam pojmi, primerno tudi svojim poslušalcem povedati.

Kar se tiče prvega, je zopet trojno potrebno, kakor je razvidno iz človeškega poučevanja. Kdor ima namreč drugega poučevati v kaki znanosti, za tega je najprej potreba, da so temeljna načela tiste znanosti popolnoma gotova in z ozirom na to imamo vero (I.), ki je gotovost v nevidnih rečeh, katere so pogoj k načelom katoliškega nauka.

Drugič je treba, da učenik prav ravna s prvotnimi znanstvenimi zaključki (conclusiones); in tako imamo besedo modrosti (II.), ki je spoznanje božjih reči.

Tretjič mora učenik imeti na razpolago vzglede in spoznati učinke, po katerih se včasih pojavijo vzroki; in v tem oziru imamo besedo učenosti (III.), ki je spoznanje človeških reči; »zakaj kar je nevidljivega na njem (Bogu), se od stvarjenja svetá sem po tem, kar je vstvarjenega, spozna in vidi¹.«

V tem pa, kar ne presega človeškega razuma, si pridobimo potrdilo resnice po dokazih; kar je pa razodeto in presega človeški razum pridobimo potrdilo resničnosti le po tem, kar je božji vsemogočnosti lastno in sicer na dva načina.

Prvič tako, da učenik svetega nauka stori kaj takega, kar more le Bog sam storiti po čudežnih delih. To se ozira ali na telesno ozdravljenje in tedaj imamo dar ozdravljanja (IV.), ali pa se ozira samo na to, da se pojavi božja mogočnost, kakor če solnce obstoji ali mrkne ali če se morje razdeli; in tako imamo delanje čudežev. (V.)

Drugič prejmemo potrdilo resničnosti tako, da učenik kaj takega more razodeti, kar je mogoče le Bogu samemu vedeti, t. j. namreč slučajna prihodnja dejstva (contingentia futura), in iz tega stališča imamo preroštvo. (VI.) Ali pa razodene skrivnosti človeškega srca in v tem slučaju imamo razločevanje duhov (II).

Zmožnost, po kateri drugim kaj povemo, se da opazovati ali glede na govorico (idioma), v kateri nas drugi razumijo, in v tem slučaju imamo raznovrstnost jezikov (VIII.); ali glede na zmisel tega, kar nameravamo povedati, in v tem slučaju imamo razlaganje govorov (IX.)².

Iz te razlage sledi sama ob sebi razdelitev darin sv. Duha. In to razdelitev je smatrati za najprimernejšo. Zasluži torej prednost pred drugimi.

Darine sv. Duha delimo tedaj tako le:

I. Darine, ki spopolnjujejo spoznavanje. Semkaj štejemo: 1. vero, 2. besedo modrosti in 3. besedo učenosti.

II. Darine, ki služijo v potrdilo pouka. Te so: 4. dar ozdravljanja, 5. delanje čudežev, 6. preroštvo, 7. razločevanje duhov.

III. Darine, ki podelijo zmožnost govorjenja, namreč 8. raznovrstnost jezikov, 9. razlaganje govorov.

Zakaj dajemo tej razdelitvi sv. Tomaža prednost pred drugimi, se bo razvidelo še bolje iz naslednjega oddelka. Takrat bomo namreč natančneje uvaževali razloge nasprotnih trditev in lažje spoznali boljše mnenje.

¹ Rom. 1, 20 — ² Thomas Aqu.: Summa theol. I. 2. qu. III. a. 4.

3. Nasprotna mnenja o številu in razdelitvi niso opravičena.

a) Število darin sv. Duha.

Kar Englman¹ trdi o številu darin sv. Duha, ima v tem v svoj razlog, da pojma darine ne določi popolnoma natančno.

Ako tedaj trdi, da se darine v sv. pismu nikjer popolnoma ne naštevajo, mu odgovorimo: Darine v najožjem pomenu se nahajajo v polnem številu v I. Kor. 12, 8—10; in katere najdemo na drugih mestih sv. pisma, so darovi v širjem pomenu ali pa prave darine pod drugim izrazom in so torej identične z navedenimi v I. Kor. 12, 8—12.

Drugi ugovor, ki ga Englman navaja², da namreč apostol Pavel v I. Kor. 12, 8—10 hoče podati samo vzgled, nikakor pa celotnega števila, ni nikjer dokazan in tudi ni po apostolovih besedah utemeljen.

Ravno nasprotno moramo trditi, ker sv. Pavel pravi: »O darinah pa nečem, bratje, da bi bili nevedni³. Nevednost pa bi hotel, če bi ne podal natančnega nauka o njih, ampak le vzgled. Razven tega ne pojasnjuje sv. pismo nikjer kake resnice z devetimi vzgledi ob enem. Zato tudi pri I. Kor. 12, 8—10 taka razlaga nikakor ni umestna. Ako bi bil hotel sv. Pavel podati samo vzgled, bi ne bil naštel devet darin, ampak gotovo manjše število, kakor je to na drugih mestih tudi resnično storil⁴.

Zato je torej Englmanovo mnenje o številu darin neopravičeno in se ne da vzdržati.

Večjo težavo povzroči Seisenberger, sklicevaje se na I. Kor. 12, 28—30, kjer najde nove darine in različne od tistih, katere sv. Pavel našteva v I. Kor. 12, 8—10. Take so apostolstvo, učenjaštvo (doctoratus), pomaganja (opitulationes), vladanja (gubernationes) i. dr. Na ta način pride Seisenberger, ker združi v enoto besedo modrosti in učenosti, do sklepa, da je dvanajst darin.

Takega mnenja je mnogo modernih eksegetov; tudi Cornely piše: »Pa pomni, da vse darine niso tukaj (namreč v I. Kor. 12, 8—10) našteje: Tu jih navaja apostol devetero, spodaj (v. 28) samo osmero... in med temi apostolstvo in učenjaštvo, ki so pa tudi na našem mestu z drugimi imeni zaznamovane, vladanja (gubernationes κυβερνήσεις) in pomaganja (opitulationes, ἀντιλήψεις), ki so tu izpuščena; iz Rim. 12, 6 še bo najbrž treba dodati παράκλησις (exhortatio, opominjanje), μετάρδοσις (distributio, radodarnost), ἐλεεμοσύνη (misericordia, usmiljenost)... in zdi se, da se odstranijo od pota resnice tisti, ki s Tomažem (Akvt.) iz

¹ Prim. II. poglavje, oddel. I. str. 174 a). — ² Ibid. sub. b).

³ I. Kor. 12, 1. — ⁴ I. Kor. 14, 26.

tega mesta (namreč I. Kor. 12, 8—10) sklepajo na splošno in popolno razdelitev darin¹.

Pri vsem tem pa Cornely vendar prizna glede na apostolstvo (apostolatus) in učenjaštvo (doctoratus), da sta tudi na našem mestu, t. j. I. Kor. 12, 8—10 z drugimi izrazi označena². Posebno pa meni o apostolih tako le³: »apostoli« so vsi, ki so nevernikom označevali evangelij in ustanavljali nove cerkve. To so tedaj možje, ki so po sv. Duhu poklicani na izvanreden način in ozaljšani z nenavadnimi darinami, in so tedaj nekaki pomočniki tistih, katere je Gospod sam izvolil, da bi redno razširjevali sv. evangelij, in katerim samim pripada v najozjem svojem pomenu nazivanje apostola;... ti pa so pred vsem potrebovali besedo modrosti, da bi svojo službo prav izvrševali; z besedo modrosti in z izvanrednim apostolstvom se, kakor smemo trditi, zaznamuje ena in ista darina; učenjaki (doctores) so ozaljšani z darino besede učenosti in oznanjajo verske nauke vernikom⁴.

Zato vsaj o teh dveh darinah apostolstva in učenjaštva ni mogoče dvomiti, da sta razven v I. Kor. 12, 8—10 šteti še enkrat pod drugim izrazom v I. Kor. 12, 28. To moramo še o ostalih trditi, v kolikor ne spadajo med darove v širjem pomenu.

Tudi Benedikt XIV. pravi z ozirom na I. Kor. 12, 28—30: Potem našteva (Pavel) službe in dela cerkvenih udov... Poslednja se vjemajo s prvimi, izvzemši apostolstvo... Vsi omenjeni so darovi božji in dani drugim v korist, pa darine se imenovati ne morejo, ker spada k bistvu darine, da je čutna in razvidna v svojih učinkih⁵.

¹ R. Cornely, Commentarius in I. Cor. pag. 367: »Neque omnia charismata hic (I. Cor. 12, 8—10) enumerari adverte: hoc in loco novem Apostolus recenset, infra (v. 28) octo tantum, inter quae apostolatum et doctoratum, qui probabiliter etiam nostro in loco aliis nominibus sunt indicati, gubernationes ($\kappa\omicron\upsilon\beta\epsilon\rho\nu\gamma\iota\tau\epsilon\iota\varsigma$) et opitulationes ($\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\lambda\gamma\acute{\iota}\psi\epsilon\iota\tau\epsilon\iota\varsigma$), quae hic praetermittuntur;... atque a vero videntur aberrare, qui cum Thoma ex hoc loco generalem et completam charismatum divisionem desumunt.«

² L. cit. Apostolatus et doctoratus, qui probabiliter etiam nostro in loco (I. Cor. 12, 8—10) aliis nominibus sunt indicati.«

³ L. cit. pag. 386: apostoli de omnibus, qui infidelibus evangelium annuntiabant novaeque ecclesiae fundabant, explicantur. Viri ergo designantur, quia Spiritu s. extraordinario modo vocati et extraordinario charismate ornati, quasi adiutores constituti sunt eorum, quos Dominus ipse ad ordinariam evangelii propagationem elegerat, quibusque solis nomen apostoli stricto suo sensu competit.

⁴ Sermone sapientiae igitur et apostolatu extraordinario unum idemque charisma designari iure asseritur... doctores autem charismate sermonis scientiae ornati doctrinas fidei fidelibus explicasse rectius dicuntur. L. cit. pag. 387.

⁵ Benedictus XIV: De serv. Dei beatif. et can. I. III. cap. 42 ad 3 et 4: »Deinde numerans ministeria et operationes membrorum ecclesiae... Postrema haec

Po takem imamo torej le devetero darin v ožjem pomenu. Oni pa, ki niso tega mnenja, se še do sedaj niso v številu zedinili. Vsak ima ali drugo večje ali nedoločeno število darin, ali pa se tega vprašanja izogne.

b) Nasprotna mnenja o razdelitvi.

Ko imamo določeno število darin sv. Duha, nam ne bo težavno označiti primerno število. Pred vsem nam ne ugaja razdelitev Beza, Billrotha itd.¹.

Način take razdelitve ni utemeljen in tudi ni nikake enakosti v posameznih delih tiste razdelitve.

Tudi drugi razdelitvi² ni mogoče pritrčiti, ker z besedami *δυναμεις χαρισμάτων* se ne pove drugega, kakor to, kar je rečeno v Rim 12, 6. *χαρισματα διαφορα*. Zato so grški razlagalci sv. pisma trdili, da trojno ime (*χαρισμάτων — δακονιών — ενεργημάτων*) po namenu sv. Pavla znači iste reči.

Latinski razlagalci vzamejo besedo »charismata« v splošnem pomenu, ministeria in operationes pa kot vrste charismatis³.

Na ta način se nam tedaj ne podaje prava razdelitev po označenem drugem mnenju⁴.

Kar se pa tiče razdelitve, kakršno najdemo pri Engلمانu in po njem pri Seisenbergerju⁵, nas tudi ne zadovolji, dasi se je dandanes zelo udomačila.

Kajti v prvi skupini naštevata: preroštvo, razločevanje duhov, besedo modrosti, besedo učenosti, v drugi pa vero, delovanja čudežev, raznovrstnost jezikov, razlaganje govorov.

Vendar pa načelo te razdelitve ne kaže resničnosti. Zakaj, če si ogledamo darine v prvi skupini, najdemo tamkaj čudežne darine (Wundercharismen) kakor n. pr. preroštvo, razločevanje duhov. Te darine pa niso le pripravne na znotraj pospeševati cerkveni blagor, ampak tudi na zunaj. Nadalje najdemo besedo modrosti in učenosti ne le v osebah, ki so v cerkveni službi, ampak tudi pri drugih; tako tudi n. pr. preroštvo pri ženskah.

Nasprotno pa morejo darine označene v drugi skupini imeti tudi osebe, ki so v javni cerkveni službi, kakor n. pr. vero, ozdravljanje; tudi pospešujejo cerkveni blagor na znotraj kakor n. pr. dar ozdrav-

concordant cum primis, excepto apostolatu . . . Omnia praedicta esse dona Dei et conferri ad aliorum utilitatem, sed gratiae gratis datae dici non posse, cum ad essentiam gratiae gratis datae pertineat, ut sit sensibilis et evidens in suis effectibus.«

¹ Prim. II. pogl. 1. oddel. str. 175. 1. — ² Ravnotam pri 2.

³ Estius: Commentarius. Moguntiae 1842. Ad I. Cor. 12, 6.

⁴ Prim. II. pogl. 1. oddel. str. 175. 2. — ⁵ Ravnotam str. 175. 4.

ljanja, raznovrstnost jezikov in sicer ne le posredno ali v drugi vrsti, ampak naravnost in v prvotnem oziru.

Ako tedaj vse te razloge premislimo in pretehtamo, spoznamo, da nam najboljšo razdelitev podaja sv. Tomaž Akvinski¹. Poprimimo se tudi mi te razdelitve in ostanimo pri njej.

Tako so tedaj rešeni ugovori o številu in razdelitvi darin sv. Duha. Resnično ne zasluži nobeno izmed raznoterih mnenj učenjaških prednosti pred nazori sv. Tomaža Akvinskega, dasi današnji moderni razlagalci in dogmatiki v mnogem številu zagovarjajo druga načela.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Jos. Somrek.

Sacra Rota Romana.

II. Osojbe Rotino.

b) Odvetniki.

Rota suos habet advocatos et procuratores et hos tantum apud se admittit². Kurijalni odvetniki, potrjeni od kompetentne oblasti, ne zastopajo strank v obče, n. pr. pri zaslišanjih, ali da spravijo potrebne akte itd., ampak le preiskujejo, kaj je v dotični zadevi pravično po postavi; šele, ko so akti skončani, delajo v interesu stranke ali pa tudi sodnika. Zato so odvetniki in prokuratorji kurije docela različni. Le v manj važnih rečeh delajo promiscue, ali pa če stranka ne bi rada delala velikih stroškov. Toda za časa, ko je bila rimska kurija na vrhuncu svoje slave, se to nikakor ni smelo zgoditi, in še zdaj je n. pr. pri kanonizaciji v nekaterih ozirih prepo vedano³.

Če je kdo hotel postati kurijalni odvetnik, moral je napraviti doktorat iz obojega prava, vežbati se v studiju katerega avditorja ali S. C. C. ter pod nadzorstvom kakega izkušenega odvetnika dalj časa prakticirati, nazadnje pa napraviti izpit⁴.

c) Prokuratorji.

Stranke so pri Roti zastopali prokuratorji. Tudi ti so morali vpričo vicekancelarja, enega ali dveh avditorjev in drugih prokuratorjev napraviti izkušnjo.

¹ Summa theol. I. 2. qu. III. a. concl. 4.

² Lega, op. c. str. 51. — ³ Prim. C. R. 12. maja 1897.

⁴ Prim. Bangen, op. c. § 29.

Zastopajo pa prokuratorji stranko — prisotno ali ne — le v tistih rečeh, kjer je zastopstvo po cerkvenem pravu utemeljeno¹.

Omenjamo takozvani »collegium patronorum² causarum palatii«, tudi »collegium procuratorum« imenovan. Lega pravi, da se je ta kolegij ustanovil za Benedikta XII. (1334—42), da so podpirali pri delu konzistorijalne odvetnike. Moramo ločiti med prokuratorji »collegiales« in »non collegiales«. Prvih je bilo 24 ter so imeli raznotere privilegije kakor: da so le oni smeli biti prokuratorji pri beatifikaciji in kanonizaciji, da brez njihovega privoljenja drug prokurator ni smel uradovati³. Sprva so služili samo pri Roti; odtod ime »coll. patron. causarum palatii«. Ko pa se je pozneje Rotin delokrog znatno razširil, prišlo je v navado, da so se za Roto prokuratorji volili izmed navadnih, ki so pa morali v to svrho napraviti izkušnjo pred Rotinim dekanom in dvema najstarejšima prokuratorjema iz kolegija. Potemtakem kolegijalni prokuratorji pri Roti niso imeli več posla. To šego je Benedikt XIV. s pismom »Inter conspicuos« potrdil in ukazal, da mora kandidat biti doktor iz obojega prava in da je rigorozne moral napraviti na rimskem arhi-gimnaziju. S temi Rotinimi prokuratorji se je dopolnjeval kolegij »patronorum«⁴.

d) Notarji.

Po konstit. »Ratio iuris« je vsak avditor smel imeti po štiri⁵ notarje: quilibet dictionum auditorum notarios intelligentes, fideles et honestos habeat, ita, quod quattuor notariorum numerum non excedat« (§ 11.); pozneje so jih imeli več ali manj.

Delo teh je bila pisarija in opravljanje, kakor jih imajo notarji sploh. Uradovali so v pisarni, imenovani »uffizio della Rota« v palači na Montecitorio. Posle so si razdeljevali po škofijah v abecednem redu. Morali pa so vse akte izvrševati natančno; če ne, »exercitium tabellionatus amittant fiantque perpetuo infames et ad instrumenta sive scripturas publicas in posterum conficiendas inhabiles reddantur, donec ab huiusmodi reatu absolutionem et infamiae abstersionem obtinuerint«⁶. Imeli so pa nalogo »scribendi et actitandi« ne le v stvareh, ki so se izročale Roti, ampak tudi v zadevah, ki so jih avditorji dobivali v presoji »extra Rotam« kot avditorji, ne kot prelati⁷.

¹ Prim. c. 1. in VI. (I, 19). Lega, op. c. str. 51—57.

² V kurijalnem jeziku se namreč prokuratorji češče imenujejo patroni.

³ »Sine licentia Rotae nemo procuret«. Reformni predlog Aleksandra VI.

⁴ Prim. Bangen, op. c. str. 69 in 317 sq.; Lega, op. c. str. 51—54; bularij Benedikta XIV. t. I. str. 30 in 445.

⁵ Dva si je izvolil avditor sam, dva pa mu je dal vicekancelar.

⁶ Bened. XIV. v »Pastoralis regiminis«. Prim. »Ratio iuris« § 16 in § 35.

⁷ Prim. Bened. XIV. »Iustitiae et pacis«.

V posebno skrb so notarjem bili izročeni registri ali zapisniki¹. V tem pa niso bili posebno vestni. Zato se je leta 1735. na povelje Klementa XII. sešla posebna kongregacija, ki je ukazala notarjem, da naj na lastne stroške sestavijo sumarični zapisnik vseh razsodb od leta 1671—1728, od 1728. l. naprej pa celotne regeste — v teku enega leta, sicer je moral vsak zanikerni notar plačati 10 zlatih skudov kongregaciji ‚S. Hieronymi caritatis de urbe‘².

Sploh niso bili nič kaj na dobrem glasu. »Es scheint«, pravi Philips, »dass sie sich oft grosser Missbräuche in ihrem Verhalten gegen die Parteien schuldig gemacht haben, weil derartiges vielfach in den Gesetzen gerügt wird; auffallend ist es, dass gerade bei ihnen der Concubinat vornehmlich im Schwunge gewesen zu sein scheint«³.

Vsak notar je moral biti najmanj 25 let star ter je moral napraviti izkušnjo pred vicekancelarjem, dekanom in dvema najstarejšima notarjema Rote. Tudi je moral vpričo vicekancelarja priseči:

»Ego N. notarius N. auditoris, commissum mihi officium sollicite et fideliter exercebo et partibus causas habentibus vel habituris, in quibus sum vel fuero notarius deputatus, vel ab earum aliqua seu a quocumque alio earum nomine quovis colore seu modo quaesito nihil recipiam ultra taxationem per Sanctiss. D. N. D. Ioannem XXII. Summum pontificem super hoc ordinatam. Nullam causam mihi committi procurabo scribendam nec adhibebo instantiam aliquam in hac parte⁴. Nec ero promotor seu procurator in causis, quae coram auditore meo agitantur seu quas agitari continget. In causis praedictis in quibus sum vel fuero, ut praefertur, notarius deputatus, omnes actus iudiciarios substantialiter in manuali seu memoriali in auditoris mei praesentia et etiam partium, si hoc expectare voluerint, conscribam, et postquam illos conscripsero, eos necnon instrumenta et omnia alia et singula in causis producta, ubi requisitus ab auditore vel partibus seu earum aliqua fuero, in registrum fideliter redigam vel redigi faciam; requisitus ab eisdem partibus vel earum aliqua in singulis terminis successive et partibus ipsis copiam, cum per auditorem decreta fuerit, sine difficultate et fraude quacumque faciam, salvo meo salario per ipsum Dominum Summum pontificem moderato. Secreta causae secrete tenebo et praesertim consilia auditorum et sententiam, donec ipsa sit prolata. Supradicta omnia et singula promitto et iuro attendere et servare sine omni dolo et fraude. Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei evangelia⁵.«

Na domu avditorjevem je smel biti le eden notar ‚pro commissionibus excipiendis‘. Nadomestovati se niso smeli dati po drugih razun če so bili bolani⁶. Tudi ni mogel eden notar delati za dva avditorja

¹ Gl. ‚Ratio iuris‘ § 24.

² Gl. Bullarium Bened. XIV. t. I. pg. 445.

³ Op. c. VI. str. 483. Prim. ‚Ratio iuris‘ § 24.

⁴ Prim. Mansi, l. c. — ⁵ ‚Ratio iuris‘ § 18.

⁶ Prim. ‚Ratio iuris‘ § 11.

niti ni mogel služiti ob enem kakemu kardinalu, ne v kamori, kakor tudi dotični notarji niso imeli ničesar opraviti v Roti¹.

O plačilu notarjev govori natanko ‚Ratio iuris‘ § 12, 25—34.

e) Nižji uradniki.

a) Rotin uradnik je bil posredno tudi takozvani ‚revisor commissionum‘, ki je skrbel za to, da so zadeve, ki so bile same po sebi ali pa na željo strank odmenjene temu ali onemu sodišču, redno dohajale na dotični tribunal. Imenoval se je tudi ‚revisor causarum s. palatii‘. Sprva je bil revizor Nemeč, in sicer so ga predlagali provizorji cerkve ‚S. Maria dell' Anima‘; od 18. stoletja naprej pa je opravljal to službo navadno kak Flamec iz škofije Lüttich. Od l. 1831. pa revizorja ni več.

b) K osebju Rote spadajo tudi solicatorji, mladeniči, ki se hočejo izvežbati v odvetništvu in prokuratorstvu, ter agenti. Prvi so pomočniki odvetnikov in prokuratorjev v uradnih poslih, agenti pa imajo skrbeti za to, da se poslovanje hitreje reši; sploh so jim izročeni vsi izvensodnijski posli.

c) Prezreti ne smemo tudi kurzorjev ali raznašalcev raznovrstnih aktov, komisorijev, pozivnic itd.

III. Jurisdikcija ali sodnost Rote.

Kočljivo je vprašanje glede jurisdikcije avditorjev, ali je namreč bila *ordinaria* ali *delegata* v dobi do l. 1834. Od tistega leta naprej je Rota vsled določil »Regolamenta« Gregorija XVI. imela jurisdikcijo ‚*quasiordinariam*‘, ker se niso dajali več komisoriji.

Omenjeni komisorij (*Processvollmacht*, Mandat) — po Lega op. c. str. 40: ‚*speciale et omnino singulare Rotae*‘, dasi so jih dajale tudi signatura in kongregacije — je natanko določeval, kaj je imel avditor storiti. Če je torej prišlo kaj vmes, kar ni bilo zaznamovano v naročilu (*dubia incidentia*), tedaj do 15. stol. sodnik ni smel dalje obravnavati, ampak je moral zato prositi novega pooblastila. Inocencij VIII. je v »*Finem litibus*« določil, da ima tisti avditor, ki je dobil prvi komisorij, jurisdikcijo za celo obravnavo, če je bilo drugim avditorjem prav. Za rzsodbo moral pa je vsekakor stvar predložiti Roti. »*Quamvis unaquaequae causa*«, piše Bouix (op. c. str. 282), »*uni ex auditoribus committatur, iurisdictio in illam causam non est huic auditori exclusive propria, sed pertinet ad totum auditorum collegium seu ad totam Rotam, est communiter a doctoribus admissum.*« In pismo Pija IV., ‚*In throno iustitiae*‘ pravi: »*auditor tamen in aliqua honesta causa, sive*

¹ Ib. § 11, 21, 23.; Mansi, l. c.

magni sive parvi momenti existat, etiam si eius decisio clari iuris esse videatur definitivam sententiam vel interlocutoriam vim definitivae habentem ferre non valeat nisi causa in Rota proposita et habitis votis coauditorum, nisi partes in actis expresse consenserint, quod causa sine voto eorundem coauditorum expediri possit. Idemque in aliis quibusvis praejudicialibus decretis reservari volumus, si actor vel reus, quod negotium in plena Rota cognoscatur, insteterit¹.

Ravno zavoljo teh komisorijev razni pisatelji niso edini v determinaciji jurisdikcije. Phillips je za to, da je bila jurisd. le ‚delegata‘: »Solange nämlich auch für alle jene regelmässig an die Rota überwiesenen Fälle immer noch in jedem einzelnen derselben ein ausdrückliches Commissorium von dem Vicekanzler auf eine an den Papst gerichtete Supplik für den dafür zu bestellenden Auditor ausgefertigt wurde, so kann daraus, dass die Rota aus zwölf Auditoren zusammengesetzt ist, die von der päpstlichen Kanzlei in den einzelnen Fällen delegiert werden, keine iurisdictio ordinaria für die Rota plena gefolgert werden.« Drugi sodijo tako: v rečeh, ki so redno prihajale v avditorij, je Rota imela jurisd. ‚ordinariam‘, ‚delegatam‘ pa, če je papež kako zadevo, v kateri se pravzaprav ni moglo nanj pozivati, vendarle izročil Roti. Bouix (op. c. str. 282): »esse ordinariam in procedendo, et delegatam in pronuntiando«. Večina kanonistov je za to, da je Rota plena imela do l. 1831. neposredno (ordinariam) jurisdikcijo v vseh rečeh, ki so po papežkih konstitucijah spadale pred njeni forum. Vsak avditor zase je imel le j. delegatam².

»Rotae iurisdictio«, pripominja Ferraris, »quoad singulos cessat statim ac papa moritur et innotescit per sonum campanae Capitolinae, quae iuxta morem pulsari solet, dum papa expirat; quod evenit die 9. decembris 1669, cum Rota iam erat congregata et lectum erat primum memoriale, et tunc cessavit processus ad ulteriorem discussionem causarum... Sed postea repertum fuit, contrarium fuisse servatum in obitu Leonis XI... et in obitu Urbani VIII... nam continuata fuit Rota usque ad expeditionem causarum; nam aequius videtur, ut sic continuet Rota, quia actus inceptus legitime debet prosequi³.«

IV. Pristojnost Rote.

Sprva Rota ni imela nobenega določenega delokroga, ko še namreč ni bila samostalno sodišče. Takrat je avditor delal le to, kar mu je bilo od papeža kot sodnika ukazano. Kaj je bil pravzaprav takrat

¹ Prim. Bangen, op. c. str. 323. — Te določbe sta potrdila Pavel V. (z »Universi agrī«) in Benedikt XIV. (»Iustitiae et pacis«).

² Prim. Bangen, op. c. str. 298; Lega, op. c. str. 44., Kath. Kirche I. str. 470. in dr. — ³ Op. c. I. str. 183.

avditor, pojašnjuje pred vsem pismo, katero je Inocencij III. pisal leta 1204. nadškofu v Canterbury, in katero podaja razloček med avditorjem in sodnikom [C. 27. X. (l. 29)]: »A subdelegato cum iurisdictione appellari potest: secus si sine iurisdictione nisi modum excedat; tunc enim potest recusari, nisi datus sit de partium consensu . . . cum totam causam committit alicui (sc. delegatus) vel principium aut finem ipsius, ab eo tamquam a iudice potest licite provocari. Cum autem alicui medium tantum committit, ab ipso tamquam ab auditore provocari non potest: nisi mandati fines excedat vel merito sit suspectus, unde ne valeat recusari, proinde statuimus, ut de partium detur vel recipiatur assensu . . . Cum autem (delegatus a nobis) sibi aliquid de iurisdictione reservat, si causa sit ei appellatione remota commissa, non ad nos, sed ad eum poterit de iure appellari. Unde si forsan appellaretur, ab eo, cui medium causae comittitur, sive cognitor sive essecutor dicatur vel (quod melius est) auditor, pro eo, quod vel mandati fines excedat, vel merito sit suspectus: nihilominus tamen delegatus a nobis . . . causam poterit definire: ut parcatur laboribus partium et expensis«. »Hieraus erhellt«, dostavlja Phillips, »dass der Auditor gleichsam als eine Person mit dem ihn Delegierenden gedacht und dass ihm nicht eine eigentliche Jurisdiction, sondern zunächst nur der Auftrag gegeben wird, den Sachverhalt durch Anhörung der Parteien, Vernehmung von Zeugen, Einsicht und Prüfung von Urkunden herzustellen und (dann dem Auftraggeber hierüber Bericht zu erstatten. Es haben daher die Auditoren eine Jurisdiction nur insoweit, als sie berechtigt sind, die Parteien und Zeugen vor sich zur Audienz citieren zu lassen; damit kann dann ausdrücklich der weitere Auftrag gegeben werden, dass sie auch das von der Bestätigung des Papstes abhängige Urtheil formulieren.« (op. c. VI. str. 453.)

Ko se je Rota konstituirala kot taka, imela je sicer to nalogo, da je v imenu in namesto papeža razsojala v duhovnih rečeh iz celega krščanskega sveta in iz cerkvene države, kot prizivno sodišče pa v svetnih zadevah iz cerkvene države; vendar pa je njen delokrog bil vselej natanko določen po komisoriijih. Prošnje za rabsodbo v pravnih zadevah je namreč moral vsakdo poslati naravnost papežu, ki je ali sam imenoval komisije — dokler še ni bilo kongregacij — ali pa je to storil kancelar. Šele sčasoma se je iz teh komisorijev izcimil določen stylus, da se je moglo reči, v katerih zadevah so pristojni kardinali ali kamora ali pa Rota. Iz teh navad napravili so potem papeži pozitivno postavo.

Martin V. je v konstituciji ‚Romani Pontificis‘ l. 1422. ukrenil, »quod causa super quibusvis beneficiis ecclesiasticis, saecularibus et regularibus, quorum fructus, redditus et proventus sexaginta floreno-

rum auri secundum communem aestimationem valorem annuum non excedunt, S. R. E. cardinalibus nullatenus committantur, et commissiones sint nullae, si fuerit contrafactum.« To je torej prišlo pred Roto. Nadalje je Inocencij VIII. v »Finem litibus« prisodil Roti zadeve vdov in sirot, posvetne pravde v vrednosti do 500 gld. v zlatu in beneficijalne zadeve v obče, v kolikor ji namreč pripadajo vsled enkratnega komisorijsa. L. 1564. je potem Pij IV. z »In throno iustitiae« določil sodnijske stroške od sledečih predmetov: *a*) od posvetnih (denarnih) pravn v vrednosti 1000—20.000 zlatov; *b*) od beneficijalnih zadev, ki donašajo letnih 100—3000 zlatov in *c*) od zadev, ki jih ni mogoče z denarjem ceniti.

Vsak avditor je bil po komisoriju samostojen v vseh rečeh dotične instance do razsodbe.

Opozarjamo, da se Rota ni nikdar pečala s kriminalnimi reči. »Es lässt sich . . . nicht nachweisen, dass die Rota sich jemals mit Kriminal Sachen beschäftigt habe«¹; edino, če so bile v zvezi z beneficiji². Za kriminalne reči so bila nastavljena posebna sodišča kakor: Tribunal auditoris Camerae, Congregatio criminalis, Sacra consulta itd.

Istotako niso smele priti pred Roto zadeve prelatov in cerkvenih dostojanstvenikov sploh. »Ad curiam vero hodie non possunt episcopi convenire citati aut moneri, sive ex officio procedatur, sive per denunciationem vel accusationem, nisi ob causam, ex qua venirent deponendi aut privandi, et tunc etiam a solo Summo Pontifice terminandam«³. Isto velja o kardinalih⁴.

Če se oziramo na to, da je kamora imela do cela določen delokrog, da so pred sodni stol kardinalov prišle le najvažnejše reči in se Rota v obče ni bavila s kriminalnim pravom, smemo iz tega sklepati, da je bila Rota sodišče, po katerem so papeži redno razsojali cerkvene pravde iz celega krščanskega sveta ter svetne zadeve iz cerkvene države kot višja instance.

Ko je Sikst V. (1585—90) izvanredne komisije kardinalov spremenil v kongregacije z določenim delokrogom, vplival je ta odlok v toliko na Roto, da se je tudi njena kompetenca natančneje omejila. Obredoslovne reči n. pr. je morala prepustiti dotični kongregaciji. Vendar pa so se še vedno dajali komisoriji tudi v rečeh, ki so de iure pripadale Roti.

Dostikrat so papeži zadeve, ki so bile že v kamori, a se vsled različnosti glasov niso mogle razsoditi, izročili Roti.

¹ Sägmüller op. c. str. 113. — ² Prim. Pija IV. »In throno iustitiae« etc.

³ Barbosa, De episcopis I. str. 172, n. 28.

⁴ Prim. »Eugen IV. Non mediocri«.

Blizu do druge polovice 16. stoletja se je Rota večinoma ukvarjala z duhovnimi zadevami. Ko pa je tekom 16. stoletja mnogo ljudstev odpadlo h krivoverstvu in vladarji iz političnih ozirov niso več pripuščali prizivov na inozemska sodišča, ter so se beneficiji sčasoma tako natančno oblikovali, da se ni dalo mnogo o njih prepirati, od tistih dob so v Roti prevladale svetne zadeve. To tem bolj, ker so se skoro v istem času ustanovljale kongregacije, ki so Roti odtegnile malodane vsakršno delo v duhovnih prepornih vprašanjih, predvsem 'kongregacija trid. cerkv. zbora' in 'signatura pravice', ki sta bili takorekoč nad Roto.

Rota je bila nekako potisnjena v kot, tako da so glede njene pristojnosti nastali zmedeni nazori. Vrhtega je koncem 17. stoletja nastalo v Rimu nebroj zasebnih sodišč: »in immensum excrevisse, ut iudicum et tribunalium ordinariorum iurisdictio magnopere decreverit et . . . frequentes contentiones . . . irrepserint¹«. Da bi torej restavriral nekdanjo slavo rimske kurije, torej tudi Rote, prepovedal je Inocencij XII. vsakomur voliti si zasebne sodnike; le-tem je odvzel vsakršni privilegij ter ukazal, da se mora vse prnesti »ad iudices ordinarios et competentes eiusdem Romanae curiae«. Odvzel je jurisdikcijo konzulatoma, vseučiliščem itd. češ: »succedant et procedant iudices ordinarii iuxta eorum ordinarias facultates²«.

Posebni zasluge glede reformacije Rote si je stekel slavni Benedikt XIV., ki je svojedobno bil sam njen avditor. Papež je bil jako ponosen na ta kolegij. »Praeclara debitae«, pisal je 10. aprila 1743, »erga insigne dilectorum filiorum capellanorum nostrorum causarum palatii apostolici auditorum collegium existimationis opinio ab ipsa adolescentia nostra ex eo potissimum concepta, quod, postquam sedulam utriusque iuris studiis operam dedissemus sub disciplina clar. mem. Alexandri primum causarum palatii apostolici auditoris, deinde S. R. E. cardinalis Caprara, per plures annos, praestito apud idem collegium sacramento, in causarum controversiarumque ab eorundem capellanorum arbitrio decidendarum terminandarumque disquisitione pro virili parte versati fuerimus, magis magisque deinceps apud nos, crescentibus annis auctisque muneribus, ita invaluit, ut conspicuam ipsorum capellanorum muneris dignitatem eorumque egregiam in administranda iustitia sapientiam et integritatem ea, qua decebat veneratione semper prospexerimus.«

Da bi spravil Roto v pravi tir, je Benedikt XIV. določil:

»Statuimus et declaramus, causas omnes graviores, quae in Romana curia tam in tribunali Sanctae Romanae ecclesiae cardinalis nostri et Romani pro tempore pontificis in urbe eiusque districtu vicarii in spiritualibus

¹ Inocencij XII. v »Romanus Pontifex«. — ² Ibid.

generalis quam in tribunali causarum curiae Camerae apostolicae generalis auditoris in prima instantia iudicatae definitae fuerint, in secunda seu alia ulteriori instantia nullatenus praelatis extra Rotam nec ipsis Rotae auditoribus uti praelatis, sed quidem tam in petitorio quam in possessorio iudicio eiusdem Rotae auditorio omnino esse et fore committendas. Ubi vero causae graviores huiusmodi ad Romanam curiam deferantur in gradu appellationis a sententiis et iudicatis quorumcumque iudicum de partibus, decernimus liberum quidem esse parti appellanti, pro suo arbitrio, vel eas immediate ad ipsum Rotae auditorium committi facere vel, si maluerit, ad praedictum cardinalem vicarium seu ad causarum curiae Camerae praedictae generalem auditorem, iuxta horum duorum tribunalium congruas facultates appellationem interponere: verum deinde, si ulteriori appellationi locus sit, volumus eas praedictae Rotae auditorio, numquam autem praelatis extra Rotam neque ipsis quidem Rotae auditoribus uti praelatis committi posse.»

Manj važne reči so se le v višjih instancah obdelovale v Roti.

»Porro causae graviores et consequenter rotales, et non praelatitiae, ut supra, censeantur et censeri debeant causae omnes, in quibus agitur de iurisdictionibus, exemptionibus, adoptionibus, sponsalibus, filiationibus, legitimationibus, praeelementis et praecedentiis, iuribus quoque patronatus aliisque honorificis nominandi, eligendi, conferendi et similibus, aut de iuribus decimandi, quotizandi aliisque similibus; causae quoque servitutis personalis et generaliter omnes et singulae causae pecuniariae et profanae tum citramontanae tum de partibus ultra montes positae, infrascriptae, summam respective attingentes, citramontanae nimirum, si et quatenus earum valor est aestimatio ad summam et quantitatem quingentorum scutorum auri, aliae vero de partibus ultra montes, dummodo ipsarum valor ad summam mille scutorum auri similibus respective ascendunt.»

Ravnotako se je pri »census, causa, libellum, servitus (realis aut mixta)« moralo gledati na vrednost.

Item causas graves et consequenter rotales ac minime praelatitiae ad praemissorum effectum decernimus intelligendas esse et fore causas illas beneficiale, in quibus agitur de titulo beneficii ac de iure in re vel ad rem, nempe ad ipsum beneficium; sicut etiam causas super pensionibus ecclesiasticis aut super reservationibus fructuum, reddituum et proventuum beneficiorum ecclesiasticorum, quoties annuus valor beneficii litigiosi ac respective annua pensio aut quantitas fructuum reservatorum summam viginti quattuor ducatorum auri de Camera excedat; easque praeterea causas, in quibus agitur de primis dignitatibus ecclesiarum, nempe de dignitate post pontificalem maiore in cathedralibus aut de dignitate principali in collegiatis ecclesiis, cuiuscumque valoris dignitas huiusmodi existat; omnesque huiusmodi causas, utpote graviores, inter rotales, non autem praelatitiae volumus accenseri.»

Pomembno pa je to, da je Rota od pamtiveka imela pravico, obravnavati prizivnim potom vsakršne beneficijalne in sploh cerkvene zadeve iz Portugalskega¹.

¹ Prim. breve Julija III. »Romanum decet Pontificem« (1554); Barbosa, Praxis exig. pens. pars I. qu. 6. n. 31. sq.

Zadeve klerikov v Rimu obravnaval je A. C. (auditor camerae), pa le skupno z Roto¹.

Graviores itidem causas esse declaramus et censeri debere statuimus omnes causas matrimoniales, tam super foedere matrimonii quam super divortio; necnon causas omnes super nullitate professionis regularis emissae; et has quidem numquam praelatis neque Rotae auditoribus uti praelatis, quantumvis accedente consensu partium, committi volumus, sed aut ipsi Rotae auditorio committi aut . . . et definiri mandamus.

Po konstit. ‚Romanae curiae‘ Bened. XIV. imel je jurisdikcija čez zakonske reči v mestu Rimu mestni vikar, ki jih je lahko poveril tudi A. C. (auditori camerae). Kostniški cerkveni zbor je predlagal, naj se v rimski kuriji ne obravnavajo zakonske zadeve, »quae non fiunt inter personas sublimes vel praepotentes, exceptis casibus perhorrescentiae et negligentiae iudicis inferioris aut de consensu partium«² in Phillips zatrjuje, da se Rota vobče ni mnogo pečala s tem predmetom. Kakor pa posnemamo iz števila votov, alegacij i. dr. v raznih delih Barbose, ki vrh tega razločno pravi, »quia cognitio causarum matrimonialium est de arduis, quae soli episcopo reservantur et ex stylo Curiae committuntur«³, in kakor je razvideti iz navedenih določil Benedikta XIV., bavila se je Rota prav pogosto z raznoterimi zakonskimi zadevami višjih in nižjih, ter so bile njene decizije v tem oziru že merodajne . . .

Preporna vprašanja, ki so spadala ‚ad forum curiae Capitolinae‘, smela so se le po želji strank obravnavati v Roti.

Vsa navedena določila se nahajajo v konstit. »Iustitiae et pacis«.

Tožbe zaradi storjene škode smeli so sprejeti le tedaj, če se je poškodovanec oglasil v osmih dneh; primieramente dovrà costare al medesimo (= o ecclesiastico o secolare giudice), che la parte danneggiata o per se stessa o per mezzo dei suoi ministri, custodi o serventi dentro il termine di otto giorni continuo dal giorno, che averà patito alcun danno, ne abbia esposto querela alla presenza di due testimoni«⁴.

Če so stranke enoglasno želele, da bi se manj važen predmet obravnaval pred Roto ali pa važna zadeva pred prelati, je Benedikt to dovolil, a s pristavkom: »ut consensus huiusmodi a legitimis earumdem partium respective procuratoribus expresse praestitus appareat a tergo commissionis, nec aliter«, in pa, da je auditor Rotae tudi kot prelat ni smel sprejeti. (‚Iustitiae et pacis‘.)

Papež Leon XII. je leta 1827. sodišča svoje države precej reformiral; dal jim je bolj enostavno upravo, da bi se pravde vršile hitreje in ceneje. Še bolj jim je omejil delokrog Gregor XVI. s svojim »Re-

¹ Benedikt XIV. »Romanae curiae«. — ² Mansi, t. 28. tit. 35. a. 6.

³ De episc. III. str. 591. št. 7. — ⁴ Bened. XIV. »Inveterata rei publicae«.

golamento legislativo e giudiziario' l. 1831. Glede Rote je ukrenil, da ima kot izvanredno sodišče po naročilu vladarja ukrepati o veljavi papežkih pisem, kot redno sodišče pa da ima opravka: 1. v rečeh gledé povrnitve storjene škode (restitutio), katere so rimska in provincijalna sodišča že bila obravnavala, a je rzsodba bila zalezala in izgubila pravno moč; 2. v zadevah, ki so jih civilna in trgovinska sodišča v Rimu, Perugia, Foligno, Spoleto, Rieti, Viterbo, Orvieto, Civitá-vecchia, Frosinone, Velletri in v Beneventu rzsodila; če se je od teh apelovalo na Roto, tvoril je eden njenih senatov drugo instanco. Ako je ta razveljavil rzsodbo prve instance, dobil je zadevo v obravnavo drugi senat kot tretja instanca. Istotako je bila Rota tretja instanca v slučajih, če sta prizivni sodišči v Bologni in Macerati rzsodili proti sentenci prve instance. Odlok Pija VII. (Edict. 1816.), da se ne more več apelovati, če sta že dve instanci jednako rzsodili, ostal je tudi zdaj v veljavi.

Naj navedemo oddelek tega važnega dekreta, ki govori ravno o Roti.

§ 321.

Sodišče ‚Sacra Rota‘ razsoja v drugi in tretji instanci v vseh rečeh, kakor se naštevajo v sledečih točkah.

Delijo pa se te zadeve v *causae maiores* in *minores*. *Maiores* so tiste, ki presegajo vrednost 500 rimskih skudov ali katerih vrednost se ne da natanko oceniti; vse druge so *minores*.

§ 322.

Sodišče obravnava v drugi instanci *causae maiores*, o katerih so na prvi stopnji razsojali: civilni oddelek apostolske kamore, kapitolško kolegijalno sodišče, trgovinsko sodišče v Rimu, civilna in trgovinska sodišča v Perugia, Foligno, Spoleto, Norcia, Rieti, Viterbo, Orvieto, Civitá-vecchia, Velletri, Frosinone, Benevento.

§ 323.

(Sodišče Rota) ukrepa v tretji in zadnji instanci:

1. v zadevah, ki je je po prejšnji točki v drugi instanci eden krožek (turnus-senat) Rote rzsodil različno od prvotne rzsodbe;
2. v *causae maiores* in *minores*, katere so prizivna sodišča v Bologni in Macerati ter trgovinsko sodišče v Ankoni v drugi instanci rzsodila različno od prve¹;

¹ Prizivno sodišče v Bologni (Rota Bononiensis) je bilo druga instanca za sodišča v Ferrari, Forli in Ravenna; Maceratsko (R. Maceratensis) pa za sodne okraje: Urbino, Pezzaro, Ancona, Fermo, Ascoli, Camerino in Loreto.

3. v *causae minores*, katere je eden izmed obojih krožkov civilnega oddelka apostolske kamore v drugi instanci razsodil različno od prve.

§ 324.

Rotino sodišče presoja kot najvišje sodišče ravnotako: v prvi in ob enem zadnji instanci vse zadeve, ki se tičejo obveznosti kakega papeškega odloka ali pisma in katera se Roti izročajo s pristavkom, *de aperiitione oris*, in v instanci *restitutionis ad integrum* v zadevah, katere so sodišča v Rimu in pokrajinah že razsodila, tako da je razsodba že postala *res iudicata*.

§ 327.

S. Rota ima redno in izvanredno jurisdikcijo.

Kot redno sodišče in brez komisarija razsoja v zadevah *appellationum aut restitutionis ad integrum* za mesto Rim in državo (posvetno papeževu): kot izvanredno sodišče pa na povelje vladarja avtoritate *commissionis seu delegationis principis* v zadevah o obveznosti papeških odlokov in v zadevah inozemskih držav, kadar se izročajo njeni razsodbi.

Ta redna pristojnost — brez komisarija — velja tudi za cerkvene reči. O teh govore sledeče točke:

§ 377.

Sodišče S. Rote razsoja na drugi stopnji jurisdikcije zadeve, ki presegajo vrednost 500 rimskih skudov ali zadeve nedoločene vrednosti, kakor tudi take, katere se v duhovnih rečeh smatrajo kot važnejše, — katere so v prvi instanci razsodili ordinariji škofij, sodišče rimskega vikarijata in prelat avditor kamore.

§ 378.

V tretji in zadnji instanci razpravlja in sodi

1. zadeve, ki presegajo 500 skudov, katere so različno razsodili na prvi stopnji sufragani, na drugi pa metropolit;
2. istotako 500 skudov presegajoče zadeve, katere so različno razsodili na prvi stopnji ordinariji, sodišče rimskega vikarijata in prelat avditor kamore; in na drugi stopnji drugi krožek Rote.

§ 379.

Razpravlja in sodi na stopnji *restitutionis ad integrum* v zadevah, kjer je to mogoče, ravnotako kakor v drugih civilnih rečeh.

§ 380.

Za te cerkvene zadeve da se vporabiti, kar je bilo povedano v 7. oddelku (namreč §§ 321—324.)

§ 381.

V zadevah ničnosti zakonov in slovesnih zaobljub se je držati odlokov Benedikta XIV. ‚Si datam‘ in ‚Dei miseratione‘ ter od točke ‚Graviores itidem causas‘ druge konstitucije ‚Iustitiae et pacis‘.

K temu pripominjamo: paragrafi sicer govore o pristojnosti Rote za duhovne zadeve, ker je pravzaprav le ona sodišče za-nje, toda fak-tično jih je le redkokdaj dobila v presojo, ker so se stranke v tem oziru večinoma odločevale za kongregacije. Vobče so le ‚casus mixti‘ dohajali pred Roto.

V. Rotin koledar.

‚Est mos aequae certae curiae Romanae, cuicumque tribunali aut congregationi fixum assignandi diem pro congressibus et conventibus generalibus‘. (Lega, op. c. str. 33.)

Za Roto so bili uradni dnevi — dies iuridici, dies rotales — pon-deljek in petek. Po Phillipsu je bila tudi sredo uradni dan; a prav-zaprav je bila v sredo seja le takrat, če je v ponedeljek ali pa v petek bil praznik, pa tudi ne vselej. Ako bi se dogodilo, da bi bil v pon-deljek, sredo in petek praznik, sešla se je Rota samo v soboto (v če-trtek nikdar, kakor misli Phillips). Ta sobotna seja se je imenovala Rota Martiniana, ker jo je uvedel papež Martin V.

Ti dnevi torej — ponedeljek in petek pozitivno, sredo in sobota pa posredno — so bili dies iuridici. Le te dni je Rota zborovala kot taka (Rota dubiorum, Congregatio Rotalis) ter izvrševala sodnijske posle (actus iudiciales); ž njimi so potekali tudi obroki. Drugi dnevi tedna imenovali so se dies feriat; le po pozitivnem povelju je bila te dni seja, pač pa so se lahko opravili izvensodnijski posli.

Počitnice so bile redne (solemnes) in izvanredne. Redne so bile štirikrat na leto: o Božiču, o pustnih dneh, o Veliki noči in velike ali poletne počitnice, prvih troje navadno po štirinajst dni, velike pa (feriae aestivae, generales) od začetka julija do konca septembra. Tudi v osmini praznika presv. Rešnjega Telesa niso zborovali, zato pa je bila seja v sredo pred praznikom, in imenovala se je ta seja Rota Cordubensis po avditorju Corduba. K rednim počitnicam spadajo tudi dnevi, ko se vzpričo cerkvenega praznika ni moglo zborovati (dies impediti, feriat). Ob praznikih pa je avditor smel imeti ‚studio‘ in tudi stranke so se lahko privatno informirale.

Izvanredno (repentinae) počitnice so pa nastale, če ni bilo papeža, če se je sklical javni konzistorij ali če je prišla vmes kaka slovesnost, o kateri se prej ni moglo vedeti¹.

Znamenite so seje ‚Rotae memorialium‘, ki so bile prvi in zadnji dan četverih letnih počitnic, t. j. ž njimi se je otvarjalo in zaključevalo redno Rotino zasedanje. Le na koncu velikih počitnic je ni bilo, ampak zato že ali sredi ali koncem julija. Zadnji dan počitnic je zato ni bilo, ker so se takrat sešli vsi avditorji, sploh vsi uradniki kurije, da so slovesno otvorili Roto. Julijeva seja ‚memorialium‘ se je zvala tudi ‚Congregatio generalis‘, ker se je tedaj ekspediralo vse, kar in v kolikor je bilo možno.

‚Rotae mem.‘ so se nazivale: post reges (= po sv. Treh kraljih ali po božičnih počitnicah), post aquas (pisces), post cineres, post agnos. A ti izrazi lahko značijo tudi čas med posameznimi počitnicami, dasi se čas obligatnega zasedanja navadno imenuje ‚tertiaria‘. Le doba od 1. oktobra² do Božiča zove se stalno ‚ad kalendas‘.

Vse to se je lahko videlo na posebnem koledarju, ki se je izdajal početkom vsakega juridičnega leta. Podajamo vzorec takega koledarja za leto 1849/50³:

Curiae commoditati Dies,
quibus habetur Rota, Congregationes Rotaes, Signatura Gratiae et Iustitiae.

Die Veneris 16. Novembris 1849 in aperitione Rotae Oratio in Aula Vaticana habebitur a. R. P. D. Valdina La Grua.

Eadem die legentur Bullae et Constitutiones Rotaes, atque iuramentum praestabitur.

Syllabus D. D. Rotae Notar. deputat. in vim Constitutionis Sa. Me. Papae Clementis X. dat. apud S. Mariam Maiorem 5. Kalend. Ianuarii Anni 1672.

1. Laurentius Alibrandi Praeses et Administrator. 2. Aloysius Serpetti. 3. Seraphinus Marinelli. 4. Vacat.

November.

1. Iovis Festum Omn. Sanct.	7. Mercurii
2. Veneris Com. Omn. Fid. Def.	8. Iovis
3. Sabathi	9. Veneris Dedic. Basil. SS. Salv.
4. Dominica	10. Sabathi
5. Lunae	11. Dominica
6. Martis	12. Lunae
	13. Martis
	14. Mercurii

¹ Prim. Santi II. tit. 9.; »Ratio iuris« § 4 in § 5, ki pravi, da si avditorji naj ne delajo sami počitnic.

² Počitnice so včasih trajale tudi noter do novembra.

³ Iz Bangen, op. c. str. 538 sq.

15. Iovis
16. Veneris + Rota 1. Iuramenti
17. Sabathi
18. Dominica
19. Lunae Rota 2
20. Martis
21. Mercurii
22. Iovis
23. Veneris Rota 3.
24. Sabathi
25. Dominica
26. Lunae Rota 4
27. Martis
28. Mercurii Rota 5 et erunt Ex Ann.
29. Iovis
30. Veneris S. Andreae Apost.

December.

1. Sabathi
2. Dominica Prima Adventus
3. Lunae Rota 6
4. Martis
5. Mercurii
6. Iovis
7. Veneris Rota 7
8. Sabathi Conceptio B. M. V.
9. Dominica
10. Lunae Rota 8
11. Martis
12. Mercurii
13. Iovis
14. Veneris + Rota Mem.
15. Sabathi
16. Dominica
17. Lunae
18. Martis
19. Mercurii
20. Iovis
21. Veneris S. Thomae Ap.
22. Sabathi
23. Dominica
24. Lunae Vig. Nat. D. N. I. C.
25. Martis Nat. D. N. I. C.
26. Mercurii S. Stephani Prot.
27. Iovis S. Ioannis Ap. et Ev.
28. Veneris S. S. Innoc. Mm.
29. Sabathi S. Thomae Cant.
30. Dominica
31. Lunae S. Silvestri Papae

»Voditelj« II.

Ianuarius 1850.

1. Martis Circumc. D. N. I. C.
2. Mercurii
3. Iovis
4. Veneris
5. Sabathi
6. Dominica Epiphan D. N. I. C.
7. Lunae + Rota Mem.
8. Martis
9. Mercurii
10. Iovis
11. Veneris Rota 1.
12. Sabathi
13. Dominica
14. Lunae Rota 2.
15. Martis
16. Mercurii Rota 3
17. Iovis
18. Veneris Cath. S. Petri Rom.
19. Sabathi
20. Dominica
21. Lunae Rota 4.
22. Martis
23. Mercurii
24. Iovis
25. Veneris Rota 5
26. Sabathi
27. Dominica Septuagesima
28. Lunae Rota 6
29. Martis
30. Mercurii
31. Iovis

Februarius.

1. Veneris Rota 7
2. Sabathi Purific. B. M. V.
3. Dominica
4. Lunae + Rota Mem.
5. Martis
6. Mercurii
7. Iovis
8. Veneris
9. Sabathi
10. Dominica
11. Lunae Carnis Privi
12. Martis Carnis Privi
13. Mercurii Dies Cinerum
14. Iovis
15. Veneris Rota 8 Urbana

13*

16. Sabathi
17. Dominica
18. Lunae Rota 9
19. Martis
20. Mercurii
21. Iovis
22. Veneris Rota 10
23. Sabathi
24. Dominica S. Mathiae Ap.
25. Lunae Rota 11
26. Martis
27. Mercurii
28. Iovis

Martius.

1. Veneris Rota 12
2. Sabathi
3. Dominica
4. Lunae Rota 13
5. Martis
6. Mercurii
7. Iovis
8. Veneris Rota 14
9. Sabathi
10. Dominica
11. Lunae Rota 15
12. Martis
13. Mercurii
14. Iovis
15. Veneris Rota 16
16. Sabathi
17. Dominica Passionis
18. Lunae Rota 17
19. Martis S. Iosephi C.
20. Mercurii + Rota Mem.
21. Iovis
22. Veneris
23. Sabathi
24. Dominica Palmarum
25. Lunae Annunt. B. M. V.
26. Martis
27. Mercurii
28. Iovis
29. Veneris
30. Sabathi
31. Dominica Pasch. Resurr.

Aprilis.

1. Lunae Pasch. Resurr.
2. Martis Pasch. Resurr.

3. Mercurii
4. Iovis
5. Veneris
6. Sabathi
7. Dominica In Albis
8. Lunae + Rota Mem.
9. Martis
10. Mercurii
11. Iovis
12. Veneris Rota 1
13. Sabathi
14. Dominica
15. Lunae Rota 2
16. Martis
17. Mercurii
18. Iovis
19. Veneris Rota 3
20. Sabathi
21. Dominica
22. Lunae Rota 4
23. Martis
24. Mercurii
25. Iovis
26. Veneris Rota 5
27. Sabathi
28. Dominica
29. Lunae Rota 6
30. Martis

Maius.

1. Mercurii S. S. Philip. et Iac. Ap.
2. Iovis
3. Veneris Inventio S. Crucis
4. Sabathi
5. Dominica
6. Lunae Rota 7
7. Martis
8. Mercurii Vesp. Pap. et Mut. Cap.
9. Iovis Ascensio D. N. I. C.
10. Veneris Rota 8
11. Sabathi
12. Dominica
13. Lunae Rota 9
14. Martis
15. Mercurii
16. Iovis
17. Veneris Rota 10
18. Sabathi
19. Dominica Pentecostes
20. Lunae Pentecostes

21. Martis Pentecostes
22. Mercurii
23. Iovis
24. Veneris Rota 11
25. Sabathi
26. Dominica S. Philippi Neri
27. Lunae Rota 12
28. Martis
29. Mercurii
30. Iovis Solemn. Corp. D. N. I. C.
31. Veneris Rota 13

Iunius.

1. Sabathi
2. Dominica
3. Lunae + Rota 14 Resum.
4. Martis
5. Mercurii
6. Iovis
7. Veneris Rota 15
8. Sabathi
9. Dominica
10. Lunae Rota 16
11. Martis
12. Mercurii
13. Iovis
14. Veneris Rota 17
15. Sabathi
16. Dominica
17. Lunae Elect. SSmi D. N. Papae
18. Martis
19. Mercurii
20. Iovis
21. Veneris Coron. SSmi D. N. Papae
22. Sabathi

23. Dominica
24. Lunae Nativ. S. Ioan. Bapt.
25. Martis
26. Mercurii Rota 19
27. Iovis
28. Veneris
29. Sabathi SS. Petri et Pauli Ap.
30. Dominica

Iulius.

1. Lunae
2. Martis Cap. S. Mariae in via lata
3. Mercurii
4. Iovis
5. Veneris
6. Sabathi
7. Dominica
8. Lunae Rota Mem¹
9. Martis
10. Mercurii
11. Iovis
12. Veneris
13. Sabathi
14. Dominica
15. Lunae
16. Martis
17. Mercurii
18. Iovis
19. Veneris
20. Sabathi
21. Dominica
22. Lunae
23. Martis
24. Mercurii
25. Iovis

¹ Ab hac die usque ad diem aperitionis Rotae sunt feriae generales.

Die 22. Iulii erit Congregatio Rotalis ordinaria pro causis minoribus et commercialibus, ac pro memorialibus super appellationibus, coeterisque incidentalibus quaestionibus exceptis dumtaxat aliis pro expeditionibus.

Die 5. Augusti erit Congregatio Rotalis pariter ordinaria pro memorialibus tantum super expeditione aliisque cum iisdem connexis.

Diebus vero 19. Augusti, 2. et 16. Septembris erunt Congregationes Rotaes habendae a Patribus in Curia praesentibus.

Singulis diebus, quibus habetur Rota, quilibet R. P. D. Auditor proponit duo dubia praeter memorialia.

Tribus vero in Audientiis, quae Rotas memorialium signo notatas (+) praecedunt aliisque tribus, quae illas insequuntur, et in quibus de memorialibus non fit relatio, quivis R. P. D. Auditor tria dubia proponere potest.

26. Veneris
27. Sabathi
28. Dominica

29. Lunae
30. Martis
31. Mercurii

(Konec prihodnjič.)

Fr. Stuhec.

Dušno pastirstvo.

A.

Nekaj o izpostavljanju Najsvetejšega in o takozvanih sv. mašah z blagoslovom. Povod sledeči razpravi je vprašanje, ki se je uredništvu priposlalo: »Se li sme dati ob nedeljah sv. blagoslov z monštranco po navadni tih sv. maši, pri kateri se ne orgla, ne poje in tudi glasno ne moli?«

a) Izpostavljanje Najsvetejšega.

1. Najsvetejši zakrament sv. Rešnjega Telesa je zakrament, kateremu je posvečevala sv. cerkev od nekdanj največjo ljubezen pa ga tudi skrivnostno zakrivala. Bil je »per eminentiam« predmet »disciplinae arcanae«. Skrivala je sv. cerkev ta zakrament pred neverniki, ki niso vedeli, kaj pomeni. Bala se je, da ga ne dobijo v roke in ga onečastijo. »Nolite dare sanctum canibus« (Matth. 7, 6). Svojim otrokom pa, ki so bili že poučeni v veri, ga ni skrivala in ga ne skriva, marveč razpostavlja ga z veliko svečanostjo ter vabi vernike, da ga pridejo molit in počastit. »Sanctissimam Eucharistiam non solum tabernaculo conclusam pio cultu prosequi, sed etiam publicae fidelium venerationi pompa quadam exponere consuevit ecclesia. Quod fit, ut Filio Dei sollemnes honores summusque cultus coram omnibus redantur, animique adstantium in eius amorem incendantur atque inflammentur¹.

2. Želi pa sv. cerkev, da se ne izpostavlja Najsvetejše prepogostokrat. Tako izpostavljanje ne pospešuje pobožnosti do sv. R. T. med vernim ljudstvom. »Quotidiana vilescunt«, velja žalibog tudi tukaj. »... Multo melius est, ut non ita frequenter exponatur, et tunc cum debita reverentia, quam ut frequentius et sine debito obsequio id fiat². Vendar pa nimamo občne cerkvene postave, ki bi nam določevala, kolikokrat in kedaj se naj izpostavi Najsvetejše. Zato so merodajne v tem slučaju škofijske določbe za posebne vladikovine: »Cum autem

¹ Gesta et Statuta synodi dioecesis Lavantinae 1896 celebratae: Tit. II. cap. VII.: »De cultu sanctissimae Eucharistiae sacramenti« pag. 281. n. 4.

² Cfr. »Gesta et Statuta« l. c. et Bened. XIV. Instit. XXXIV. 6, § 30.

*ecclesia lege communi non definit, sed potius episcopis determinandum reliquit, quam frequenter, spectatis locorum circumstantiis fideliumque indigentiis, sanctissimum Sacramentum utiliter exponatur*¹...

Ker nam je prišlo zgoraj omenjeno vprašanje iz lavantinske škofije, se moramo pri odgovoru ozirati na določbe lav. škofijstva. Te se pa nahajajo posebno v »Gesta et Statuta synodi dioec. Lavan-tinae 1896 celebratae« ter v oni zbirki² disciplinarnih in pastoralnih določb, katero je izdal knez in škof Slomšek dne 24. sept. 1854. in na katero se sklicujejo tudi »Gesta et Statuta«.

b) Sv. maše z blagoslovom.

Pri oltarju, na katerem je izpostavljeno Najsvetejše, se ne sme služiti sv. maša. »Durante expositione Missae ad altare expositionis non celebrentur«³. Po splošni cerkveni postavi so dovoljene sv. maše z blagoslovom v osmini praznika sv. R. T. in sv. maša pro exponendo vel reponendo ss. Sacramento. Nahajajo se še druge izjeme. Za lav. škofijo pa veljajo sledeča pravila⁴.

1. Sv. maša z blagoslovom se sme služiti ob nedeljah in praznikih ter se dati blagoslov pred in po sveti maši in sicer le pri glavni službi božji in samo tam, kjer se nahaja ta navada iz davnih časov. Ob Gospodovih in Marijinih praznikih, če so »festa fori«, se lahko intonira: »Tantum ergo« in »Genitori«.

Pri drugi službi božji pa se naj da le na koncu blagoslov z monštranco. Izvzeti so le najvišji prazniki in kvatrne nedelje.

2. Ob drugih dnevih se naj služi sv. maša z blagoslovom le »ex causa publica et ex Episcopi licentia«. »Causa publica« pa je: »sollemnitas festi, concursus populi, causa pacis et similia«⁵. »Sanctissima Eucharistia ne quavis causa, sed publica tantummodo, eaque gravi exponatur«⁶. Razun tega se morajo take sv. maše iz pridiznice oznaniti, ter se verniki povabiti k obilni vdeležbi.

3. Pri zornicah (svitnicah, Rorate), ob dovoljenih devetdnevnih in pobožnostih ter v osmini praznika presv. R. T. so lahko sv. maše z blagoslovom posebno tedaj, če se zbere mnogo pobožnega ljudstva. Vendar se takrat pri drugi sv. maši ne sme zopet izpostaviti Najsvetejše. Sv. maše proti hudemu vremenu, ki so po nekaterih krajih v navadi, se naj služijo le tedaj z blagoslovom, ako župljani želijo po-

¹ »Gesta et Statuta« l. c. Primeri: Zupančič »Duhovno Pastirstvo« str. 400. 1. in »Hirtentasche« 1889, pg. 72.

² Sammlung specieller Disciplinar- und Pastoral-Vorschriften für die Lavanter Dioecese« str. 35. § XX. »Weisungen über die sogenannten Segenmessen«.

³ Gesta et Statuta l. c. pag. 282. — ⁴ Glej zgoraj: a) točko 2.

⁵ Gesta et Statuta l. c. — ⁶ S. Carolus Bor. 11. syn. dioec.

sebno svečanostno službo božjo, da si izprosijo od Boga ugodno vreme.

c) Blagoslov z Najsvetejšim.

S. R. C. ni odobrila navade, po kateri se daje blagoslov z Najsvetejšim dvakrat n. pr. pred in po sv. maši, pred in po litanijah. Decr. 11. jul. 1857 n. 3058 I. Ni je pa cerkev popolnoma obsodila. Prepustila je pa tudi tukaj škofom oblast, da po svoji previdnosti vravnajo take pobožnosti.

Da se sme dati v lav. škofiji dvakrat sv. blagoslov, je razvidno že iz točke b) 1. Druga lavantinska sinoda določuje: »Per octavam vero festi Corporis Domini licebit eam (sc. expositionem ss. Eucharistiae) fieri tum in Missa sollemni, tum in vesperis, benedictione iterato data. Licebit insuper sollemnem benedictionem dare singulis diebus sacrarum missionum tempore, in festo sanctissimi cordis Iesu et ubicumque fit devotio quadraginta horarum; et in aliis diebus ab Ordinario assignatis¹.

Dovoljeno je, dati dvakrat sv. blagoslov pri popoldanski službi božji ob najvišjih praznikih, kadar navadno ni krščanskega nauka, istotako ob kvatrnih nedeljah, če je Najsvetejše za molitev izpostavljeno. Ob navadnih nedeljah in praznikih pa se da le enkrat in sicer koncem litanij pa le z monštranco. Ob sobotah in predvečerih velikih praznikov pa se da pri večernicah, kjer so v navadi, koncem litanij blagoslov s ciborijem².

Po teh določbah se moramo ravnati, ako hočemo odgovoriti na zgoraj omenjeno vprašanje. Rečemo tedaj:

1. Ni dovoljeno dati blagoslova pri navadni tihi sv. maši, naj si bo ob nedeljah in drugih katerihkoli praznikih, ako se ista maša ne šteje ne za rano ne za pozno sv. mašo. Če bi bila to tudi navada, morala bi se na previden način odstraniti, čeravno bi se pritoževalo kakšne pobožne osebe. Na take bi se ne smelo ozirati. Gassner pravi: »Wie es Leute gibt, welche man bei Austheilung des Weihwassers nicht genug besprengen kann, so kann ihnen auch niemals oft genug sogar bei einer und derselben Andacht der Segen mit dem Allerheiligsten ertheilt werden.«

2. Ako pa bi ta tiha maša sicer ne bila ne glavna ne druga služba božja, pa bi se zbirala pri njej šolska mladina n. pr. dijaki, ki še zraven pojó, tedaj bi se lahko dal koncem sv. maše z dovoljenjem škofovim sv. blagoslov z monštranco. Ako bi se pa kedaj slučajno ne popevalo pri taki maši, bi se lahko dal blagoslov, ako je bilo v navadi tako in če je veliko občinstva, katero bi pogrešalo blagoslov.

¹ »Gesta et Statuta« l. c. pag. 281. — ² Sammlung etc. l. c.

Moral bi se dati pa tudi v tem slučaju le z monštranco ne pa s ciborijem, kar je razvidno iz točke e). V počitnicah pa bi se tudi to ne smelo zgoditi. Vendar pa morajo duhovniki tudi takrat previdno ravnati, posebno če bi bila ta maša z blagoslovom tudi res pobožnim ljudem všeč in že dolgo časa v navadi. Velja pač v takem slučaju isto, kar je pisala S. R. C. Limburškemu škofu, ki je prosil v Rimu določb zastran izpostavljanja Najsvetejšega in sv. maš z blagoslovom. S. R. C. ga je opomnila na dotična določila ter ni odobrila navade po Nemškem in tudi po naših deželah. Rekla pa je: »Dum autem ita definitiv, eius mens minime fuit, ut contra abusus adeo generales et inveteratos Amplitudo Tua insurgere statim debeat, omnique vi adniti, ut incunctanter eradicerentur. Ex hac enim agendi ratione turbæ ac dissensiones oriri facile possent¹».

Ravno tako pravi Slomšek: »Dušni pastirji pa naj previdno in pametno ravnajo in dosledno ter naj ne izpostavljajo Najsvetejšega po lastni volji, tudi ne po večkrat celo neosnovanih prošnjah nekaterih pobožnih duš, najmanj pa, da, nikoli ne iz umazane dobičkarije.

M. Š.

„Alleluia“ tempore pasch. pri obhajanju pri črni maši. »Alleluia« je beseda, s katero izražamo kristjani nepopisljivo veselje. Glasi se neštevilnokrat pri sv. obredih in molitvah, posebno v velikonočnem času, v času namreč največje slovesnosti in veselja, ker je od smrti vstal naš Gospod Jezus Kristus. Tudi izvoljeni v nebesih pojó večni »alleluia«, kakor piše sv. Janez v Skriv. razodetju (19, 1. 3. 4. 6). Tu na zemlji pa smo še udje vojujoče cerkve. Zato se ne glasi zmiraj in povsod »alleluia«. Ni še dopolnjeno nad nami veselje izvoljenih, ki ne poznajo ne tuge ne žalosti. Določila je zato sv. cerkev lat. obreda natanko, kadar se poje in prideva liturgičnim molitvam »alleluia« bodisi o velikonočnem času bodisi drugekrati. Glavno pravilo je: »Kadar ima čas spokornosti značaj, kadar hoče izraziti sveta cerkev v svojih molitvah in obredih žalost ali ponižne prošnje, takrat se »alleluia« izpusti. Tako se prideva med drugimi obredi »alleluia« v velikonočnem času onim molitvam, katere moli duhovnik po obhajanju. Če pa obhaja in paramentis nigris, pa se opusti tudi v tem času iz zgoraj navedenih vzrokov »alleluia«, akoravno se moli molitev »Spiritus etc.« E. Gonnella² pravi: dedecret addere Alleluia precibus liturgicis, quae gemitus supplicantium, vel poenitentiam vel luctum exprimunt. Hinc non additur Alleluia in Precibus Primæ et Completorii, quando dicen-

¹ S. R. C. in Limburg dd. 9. maji 1857, ad dub. IX. et in Ultrajectensem dd. 11. Julii 1857 ad dub. 1.

² Caeremoniale iuxta Ritus Romanum a P. Aloysio Maria de Carpo M. O. elucubratur, ecclesiis, religiosis ordinibus ac personis Romano Ritu utentibus pro-

dae; nec in administratione Ss. Eucharistiae in paramentis nigris ad V. Panem etc. et B. Omne etc., quamvis sit dicenda oratio »Spiritus etc.«; neque in benedictione Ss. Sacramenti, quae impertiri solet pro agonizantibus, vel post delatum infirmis Viaticum, etiam devotionis causa tantum. Quae generatim habentur in Rituali Romano, semper dicuntur prout iacent, nulla habita ratione Temporis Paschalis. Tako tudi Hartmann »Repertorium rituum« 9. Aufl. pag. 518. 5. M. Š.

Zakaj Kristus ni delil denarja ubogim? Da ob času Kristusovem ni manjkalo ubogih, se vidi iz besed, katere Judež pri Jan. 12, 5. govori: »Čemu ta potrata? Zakaj se to mazilo ni prodalo za tristo denarjev in dalo ubogim?« Sploh se nikjer v evangelijih ne bere, da bi bil Zveličar dajal ubogim darila v denarju. Vprašamo torej, zakaj ni Jezus, tako dobrotljivi ljudski prijatelj, kateri je tolikim slepcem dal pogled, tolikim mutastim govorico, toliko bolnikov ozdravil samo po svoji besedi, delil tudi sam denarja ubogim ali pa po svojih apostolih? Ali ni prišel prineset ubogim veselo oznanilo evangelija, oznanjevat bšedo večne resnice in dan povračila? Na to odgovorim:

1. Kristusu je bilo mogoče obilno zlata in srebra razdeliti, kaže namreč to, ko je Petru naročil, ribo vloviti, v katere ustih je bil stater t. j. štiri drahme, s katerimi je plačal tempelski davek.

2. Svitlih kovin ni hotel deliti ubogim, zato

a) ker je, neglede na nebeške zaklade, katere je trpečemu ljudstvu prinesel, delil dragocenejša darila, kakor je zlato in srebro. Kaj ima večjo vrednost, denar ali zdravje? Ko je hudiče iz obsedenih izganjal, kateri so jih strašno mučili; ko je mrtvoudnemu zapovedal »vstani, vzemi svojo posteljo in idi«, je gotovo s tem te nesrečneže bolj razveselil, kakor ko bi jim dajal obilno denarja, kajti zdravo, močno telo je boljše, ko veliko bogastvo; (Eccl. 30, 14.)

b) ker je sam po svoji božji besedi priporočal evangelijsko uboštvo; in kar je učil s svojo besedo, to je pokazal s svojim vzgledom, katerega nam je zapustil v posnemanje.

c) Priložnost dela tate, pravi pregovor. Kakor je bila mošnja Judežu za zanjko, tako da je postal tat in na zadnje izdajalec, ravno tako bi se tudi morda godilo ubogim, ko bi bili od Jezusa obdarovani. Ali bi ne bil primoran pozneje izustiti čez tiste, katere je preje blagoslovil, nesrečno prokletstvo: »Gorje vam bogatinom!«

d) Konečno je hotel Kristus vsem prijateljem človeštva namigniti, da z denarjem samim ubogim še ni vse pomagano. In ravno to je

positum. Editio VII. cum adnotationibus ac recentioribus Decretis a. Ss. Rituum Congregatione editis nec non appendice aucta, cura et studio Eduardi Gonella, sac. Taurin. Augustae Taurinorum Typographia Pontificia Petri Marietti. 1896.

napačno mnenje marsikaterih državnikov, ki mislijo ravno z denarjem pomagati proletarijatu. Denar in žito je delila tudi rimska država, a ni mogla izlečiti socialnega zla. Najprej naj se preskrbi duševna hrana, potem pa telesna; in s tem je veliki korak storjen v pomoč trpečemu človeštvu. Za vzor si torej naj vzamejo ljudskega prijatelja Jezusa! Pauperizem ni samo gospodarsko vprašanje, ampak tudi etično. O. B. Šalamun.

Nekaj o blagoslavljanju z roko. Pri mašniškem posvečenju pomazili škof novomašniku roke »cum oleo catechumenorum« v podobi križa od palca desne roke do kazalca leve in od palca leve do kazalca desne roke, rekoč: Consecrare et sanctificare digneris Domine, manus istas per istam unctionem et nostram benedictionem. Amen¹. In zakaj to blagoslavljanje rok? »Ut quaecumque benedixeris, benedicantur et quaecumque consecraveris, consecrentur et sanctificentur in nomine Domini nostri Iesu Christi. Amen«.

Škof torej ne blagoslovi rok samo za to, da sme duhovnik prijemati svete posode, da sme vzeti v roke presv. Rešnje Telo, ampak posebno zato, da blagoslavlja in posvečuje ž njimi in sicer ne samo različne reči, ampak tudi ljudi, »ut quaecumque benedixeris, consecraveris, benedicantur, consecrentur et sanctificentur«.

Kakor izvira vsa milost in ves blagoslov iz zasluženja našega Gospoda Jezusa Kristusa, tako ima tudi to blagoslavljanje in posvečevanje svojo moč le v imenu Jezusovem »ut benedicantur, consecrentur et sanctificentur in nomine Domini nostri Iesu Christi«. V tem svetem imenu ga deli duhovnik kot namestnik božji, od Boga ima to oblast in milost. Prav lepo je to izraženo v sledeči molitvi, ki se moli pri blagoslavljanju nove šole: »Omnipotens et misericors Deus, qui sacerdotibus tuis tantam prae ceteris gratiam contulisti, ut quidquid in tuo nomine digne, perfecteque ab iis agitur, a te fieri credatur: quaesumus immensam clementiam tuam, ut quidquid modo visitaturi sumus, visites, et quidquid benedicturi sumus, benedicas...«.

Od Boga imajo duhovniki to oblast in le samo oni in nikdo drugi.

Pred vsem in v najvišji meri imajo to oblast seveda škofje, ker je škofovsko posvečenje vrhunec in najvišja stopnica mašniškega posvečenja².

»Škofje imajo to prednost, da smejo ljudstvo slovesno blagoslavljanje tudi zunaj javne službe božje, celo zunaj cerkve na kateremkoli kraju lastne dieceze (ako ni pričujoč kak cerkveni predstojnik, ki je višji od njega) molčé storeč znamenje sv. križa³. Privatno sme tudi

¹ Glej Pontificale Romanum: De Ordinatione Presbyteri.

² Križanič, Razlaga n. V. Kat. str. 516.

³ Gl. Zupančič, Pastirstvo str. 766 § 219. 3.

navadni mašnik blagoslavlja vsaki čas, posamezne ali njih več skupaj; stori naj nad njimi znamenje sv. križa, govoreč katerekoli primerne besede, n. pr. »Benedicat te (vos) omnipotens Deus etc.«, ali »Benedictio Dei omnipotentis . . . descendat super vos et maneat semper. Amen«. Lahko pa podeli ta blagoslov tudi molčé, da ima le namen blagosloviti. To velja posebno pri blagoslavljanju križcev, svetinjic itd., kadar ni predpisana kakšna posebna molitev, kakor n. pr. pri škapulirju, čeravno se podelijo s tem blagoslavljanjem na iste reči odpustki. Treba je tedaj, da napravi molče z roko križ ter ima namen dotični blagoslov podeliti.

Čemu se pa navadno deli ta blagoslov z roko? Da bi Bog človeka vzel pod svoje posebno varstvo, da bi mu podelil zdravje na telesu in duši ter mu podelil različnih milosti.

Zato moramo sprejemati ta in vsak blagoslov s pobožnim srcem in obuditi v srcu namen, katerega ima pri blagoslavljanju sv. cerkev, katere služabnik in zastopnik je, duhovnik.

Komu naj deli blagoslov duhovnik?

Vsakomur, kdor ga prosi, posebno pa bolnikom in otrokom. Bolniku pomaga ta blagoslov zoper napade hudega duha, ki se križa boji in beži pred njim, blagoslov da bolniku moč, prenašati potrpežljivo svojo bolezen.

S tem blagoslovom izroči duhovnik bolnika v posebno varstvo Križanega ter ga prosi, kakor smo že rekli, da bi mu podelil zdravje na duši in na telesu. Zato je zapovedan ta blagoslov na koncu vseh obredov pri sprevidenju bolnika. Coll. Rituum »De Communione infirmorum«, 25. ob koncu pravi: . . . Sacerdos praedictis precibus recitatis, eum (infirmum) manu benedicat, adhibens formulam: Benedictio Dei — omnipotentis . . .

Posebno rad in mnogokrat pa naj blagoslavlja duhovnik otroke, ki so drevesca v božji vrtec vsajena. Blagoslov jim bo pomagal, da bodo zmiraj bolj in bolj rastle v nebo, kakor tudi mlada drevesca vedno višje rastejo proti nebesom. Posebno gg. kateketi naj ga pridno delijo svojim učencem. Naj pa jih primerno vselej opomnijo, kaj dobijo in da je ta blagoslov porok nebeškega blagoslova. Pove jim naj, da morajo med blagoslovom v srcu prositi Boga, da jih blagoslovi, da jim podeli to in ono milost, za katero ga ravno sedaj hočejo prositi. Tako jih uči obujati pravi namen pri blagoslavljanju in jih vadi pravilno in pobožno Bogu v čast in sebi v korist porabljeni blagoslovila v občé.

Izvedeni in izkušeni kateketje trdijo, da je velikega pomena pri pouku tak blagoslov. Naj pa ne bo prepogost, da se ga otroci preveč ne privadijo. Quotidiana vilescunt. Naj jim bo plačilo za lepo vedenje

in posebno pridnost v veronauku. Ž njim naj začne kateket novo šolsko leto, ž njim ga naj konča, ž njim naj začne pouk za prvo spoved, za prvo sv. obhajilo, za sv. birmo itd. Šolarje pa, ki zapuščajo šolo, naj odpusti z blagoslovom kot poroštvo božjega varstva na vseh potih novega življenja med svetom, kamor sedaj stopijo. M. Š.

Nekaj drobtinic za socialno delovanje dušnih pastirjev. O stanovski organizaciji je »Voditelj« že obširneje govoril v III. letniku l. 1900. V ljubljanski škofiji so že dobro razvite marijanske kongregacije, v lavantinski škofiji je pa ravnokar v živahnem toku mladeniška organizacija. Ta pojav zasluži, da ga zasledujemo s paznim očesom, zakaj moški spol se je le preveč že odtujil cerkvenemu življenju, česar je nekoliko kriva ona nerodna praksa nekaterih duhovnikov, kakor bi katoliško cerkev Kristus bil ustanovil le za nekatere molenke.

Toda to gibanje ne sme zahirati, kakor se pri nas Slovencih rado zgodi z marsikaterim podjetjem. Pred vsem je tu treba imeti pred očmi določen smoter, ki bi se naj z organizacijo dosegel in pa sredstva k temu. V mislih imamo pred vsem cerkvena mladeniška društva, naj si bodo že pod tem ali onim imenom. Njih namen je seveda pred vsem verski, navajanje h krščanskemu življenju. V to svrhu se opravljajo razne pobožnosti, molitev, sprejemanje sv. zakramentov itd. Vsako leto bi se naj priredila, kolikor mogoče, lepa skupna cerkvena slovesnost. To mogočno vpliva na ljudi. Tudi pri pogrebih soudov bi se naj vdeležila družba kot korporacija.

Če je pa enkrat družba urejena, lahko se tudi v drugem oziru veliko dobrega doseže. Pred vsem je priporočati petje. To mladini ugaja in je velike važnosti zato, da se med ljudstvo zanesejo dobre pesmi, da izgine grdo, neolikano in nesramno tuljenje; da se čisti ljudem okus in s tem oplemenjuje нрав ljudstva.

Lepa prilika je tudi za govorniške vaje. Med našim ljudstvom se najdejo včasih veliki talenti, treba jih je le odkriti, vzbuditi in jim odkazati pravo pot. Mladeniči, ki imajo govorniški dar in še povrh morda kaj humora, naj se vadijo, da bodo brez strahu javno nastopali, gladko govorili in nasprotnika znali zavrniti tudi brez posebne priprave. Zatorej je dobro, če pri vajah govorniku tovariši ugovarjajo.

Pri društvenih shodih jim tudi vodja lahko to in ono razlaga, kar služi v njih izobrazbo ter jim utrjuje krščansko in narodno zavest. Jako plemenito nalogo imajo taka društva tudi v tem, da gojijo čut vzajemnosti in složnosti. Pri nas je mnogokje med posameznimi vasmí in župnijami neko nasprotstvo, ki ima ravno v mladeničih glavne zastopnike in rodi pogostoma žalostne nasledke: tožbe, tepež, oškodovanje lasti, kljubovanje ob času volitev itd. Če se pa taki vročekrvni življi zberejo pod modrim vodstvom v enoto, se sčasoma pogladi na-

sprotstvo in vzbudi zavest vzajemnosti, ki je ravno kmetskemu stanu jako potrebna.

Mladeniška društva bi dalje naj uporabila ves svoj vpliv zoper pijančevanje, ki kakor rak razjeda zlasti po nekaterih krajih naše ljudstvo v gmotnem in duševnem oziru. Pijancev družba ne sme trpeti med svojimi udi.

Večkrat se naj razlaga in z vzgledi iz zgodovine ter vsakdanjega življenja dokazuje pogubnost pijančevanja, posebno žganjepitja. Nava-jajo naj se tudi mladeniči k varčevanju, zlasti da svoj prislužek nala-gajo v kako posojilnico, ker to sredstvo gmotnega blagostanja se še med našim ljudstvom vse premalo uporablja.

Za izobrazbo je potrebna tudi knjižnica. Kjer ni bralnega društva ali farne knjižnice, naj si mladeniško društvo samo napravi po mogočnosti knjižnico.

To bi bili nekateri nasveti, ki bi mogli dati mladeniški organiza-ciji nekako realno in pozitivno vsebino. Vredno je, da se o tem go-spodje dušni pastirji resno posvetujejo pri dekan. konferencah. Dobre misli in modre nasvete bo »Voditelj« rad priobčil na korist drugim sobratom.

Še na neko stvar želimo opozoriti. Na Štajerskem vemo, da se po mnogih župnijah snujejo taka društva. Župnik tedaj pošlje pravila preč. ordinarijatu v potrjenje, potem jih da tiskati, da jih lahko da vsakemu udu. Ali bi ne bilo primernejše, da se sestavijo pravila z dokaj široko podlago in se tiskajo, recimo, v 20.000 ali če tudi 50.000 izvodih? Potem župnik samo naznani škofijstvu ustanovitev, pravila pa so že itak potrjena, in jih kupi potrebno število po nizki ceni. S tem bi se precej denarja prihranilo. Založilo bi pa naj ta pravila tiskovno društvo.

S snovanjem mladeniških društev pa se seveda ne smejo za-nemarjati drugi verniki. Za zakonske je posebno dobra bratovščina sv. Družine. Pri neki konferenci so se duhovniki izrekli, da je po-sebno ugodna prilika, novoporočence pridobiti za to družbo. Isto-tako je lepa prilika ženina in nevesto pridobiti za Mohorjevo družbo¹.

¶

Zakaj dušni pastir ne sme nezavestnega maziliti s sv. oljem sub conditione, če ga tudi conditionate odveže? Kakor imajo za-

¹ Poslednja dva nasveta so stavili gg. katehetje lenarčkega okraja v Slov. goricah, ki se shajajo večkrat k neuradnim sestankom, imenovanim »Conferentiae Leonardinae«, katerim je namen gojiti znanstveno bogoslovje, kakor tudi pospeše-vati praktično pastirstvo. Posamezniki imajo svojo določeno stroko, o kateri poro-čajo pri mesečnih shodih. Tako ima dogmatika, moralka, katehetika, homiletika, kršč. sociologija itd. svojega glavnega poročevalca. Vivant sequentes!

konski tako dolgo pravico do milosti zakramenta sv. zakona, dokler se zakonska zveza po smrti enega izmed njiju ne razveže, tako ima tudi vsak živi katoličan pravico do zakramenta sv. poslednjega olja, dokler živi. Posebno zasluži nezavestni kristjan našo pozornost.

Večkrat se zgodi, da je duhovnik poklican k bolniku, ki je neposredno poprej vsled pretepa, pijančevanja ali drugih pregreh prišel v nezavest. V takih slučajih spovedenec ne more dobiti odveze brez-pogojno, ker ni dajal znamenja kesanja; odveza se mu le sme dati »si capax es, si dignus es« torej le pogojno.

Pomniti pa je, da ima zakrament sv. poslednjega olja mnogo prednosti pred sv. odvezo v skrajni sili. In *extremis extrema tentanda!* Da bolnik v navedenih in sličnih slučajih vsled pogojne odveze dobi odpuščanje smrtnih grehov, mora imeti vsaj nepopolen kes (*attritionem*), če ga tudi ni zmožen na zunaj objaviti. Če pa vsaj tega kesa nima, še ostane v grehah, ker ni prejel sv. pokore.

Le en pomoček je, ki ga še reši večnega pogubljenja — zakrament sv. poslednjega olja, podeljen brez-pogojno. Če se boleniku podeli sv. poslednje olje absolute, ne pogojno, lahko zakramentalna milost deluje, ko je odstranjen obex peccati mortalis, namreč pomanjkanje *contritionis* ali *attritionis*. Ker pa bolnik večkrat pred smrtjo dobi zavestne trenutke, dasi okoli stoječi tega morda ne zapazijo, je mogoče, da obudi popolen in nepopolen kes; obex peccati mortalis je odstranjen, zakrament sv. olja povzroči odpuščanje smrtnih grehov tudi brez vsake odveze.

Ako bi pa bil bolnik poprej prejel sv. poslednje olje pogojno, »si est dispositus, si est attritus, si est dignus«, bi bolnik, če v tistem trenutku ni imel teh lastnosti, ampak bi jih morda bil dobil še le po duhovnikovem odhodu, ostal brez edino rešilne milosti sv. poslednjega olja¹.

Dr. J. S.

Navodilo c. kr. finančne prokuratorie pri napravi zemljiške knjige glede cerkovnikove in organistove hiše ter k njej pripadajočega zemljišča. Pri pozvedbah za napravo zemljiških knjig nastane večkrat vprašanje, ali ne pripada hiša, v kateri stanuje cerkovnik ali organist, ali zemljišče, ki ga ima za plačilo, k cerkvenemu premoženju, ali k samostojni cerkovniški nadarbini, ali nima li cerkev pri kakem posloplju (morda občinskem, ali pa kake ustanove) vsaj kake pravice do stanovanja za cerkovnika ali pravice vžitka ali vžitne pravice pri kakem drugačnem posestvu.

V prvem slučaju mora seveda cerkveno predstojništvo skrbeti, da se že pri prvi pozvedbi za napravo nove zemljiške knjige zapiše

¹ Prim. Zupančič, Pastirstvo § 207 op.

cerkev kot lastnica, oziroma cerkovniška nadarbina; v drugem slučaju se mora pri vravnavnem postopanju za napravo zemljiške knjige (Richtigstellungsverfahren) naznaniti pravica vžitka ali pravica do stanovanja ali druga vžitna pravica, ki jo ima cerkev za nastanjanje ali mezdo cerkovnika ali organista.

Veliko bolj zamotano je pa to pravno razmerje, če je, ali je prej bila služba učitelja, cerkovnika ali organista združena v eni osebi.

Da se torej premoženje in pravice cerkve pri napravi zemljiških knjig kolikor mogoče zavarujejo, je potrebno, vsakokrat natančno preiskati pravno razmerje glede cerkovnika in organista. Zlasti tam, kjer je še sedaj učiteljeva, cerkovnikova in organistova služba združena v eni osebi, je treba preiskati, ali je obstajala pravica do stanovanja za cerkovnika še preden so se službe združile, ali ni li bila na kak drugi način v veljavi pravica do samostojnega stanovanja za cerkovnika (ali organista), neodvisno od učiteljske službe, in ali je vsaj veljala pravica do stanovanja ali vžitka učitelja in cerkovnika. (Občine imajo v obče korist v tem, da pravica do stanovanja pristojna le učitelju.)

Ako pa učiteljeva, cerkovnikova in organistova služba sedaj ni več združena v eni osebi, bila je pa poprej, tedaj se mora preiskati prvotno pravno razmerje, kakor tudi dognati, ali se niso morda takrat, ko so se službe ločile, tudi določili dohodki in pravice cerkovnika in organista.

V pojašnjavanje pravnega razmerja se dajo morda včasih dognati ustanove glede cerkovnikove hiše ali zemljišča; enako se da dognati, kar je tudi važno, ali se ti predmeti nahajajo v starejših ali novejših cerkvenih inventarjih, ki so morda včasih podpisani tudi od občine. — Plačevanje pristojbinskega namestka še samo ni dokaz za lastnino, vendar pa podaja neko oporišče to, kdo je vlagal napovedi (fasijske) pristojbinskega namestka in pa dejanski plačeval pristojbinski namestek.

Včasih je nekako oporišče tudi v tem, kdo je skrbel za popravila (pri hiši) in kdo je plačeval davke, dasi so popravila na občinske stroške včasih manjše dokazne vrednosti, ker je v dotičnem posloplju imel stanovanje tudi učitelj, oskrbovanje učitelja je pa stvar šolske občine.

Tudi poprej navadne učiteljske napovedi bi utegnile dati kako pojasnilo.

Cerkvena predstojništva se torej opozarjajo na te okoliščine in se jim naroča:

1. da se pravočasno in na primeren način potegnejo za dotične pravice pri napravi zemljiških knjig.
2. Naj se že zdaj začne preiskovati in pojašnjevati zadevno razmerje, ker kadar se že začne sestavljati nova zemljiška knjiga v kaki

občini, je včasih prekratek obrok, da se pojasnijo zamotane pravne razmere, pri čemur je večinoma potrebno sodelovanje različnih činiteljev kakor tudi odobrenje škofijstva in c. kr. namestnije.

Odlok z dne 28. jan. 1900. Gl. Archiv für kath. Kirchenrecht. 1901. Str. 157.

De barba clericorum. (Konec.) V zahodni cerkvi so bile te postave tedaj precej stroge. Vendar ni zasmehoval niti napadal nihče vzhodnih duhovnikov zavoljo njihove dolge brade. Še opravičevali so to nošo. Vzglede itak znane prizanesljivosti nasproti vzhodni cerkvi tudi v tej, na sebi malenkostni zadevi, nam je izjava prej omenjenega cerkv. zbora v Limoges: «quid orientalibus vel occidentatibus clericis usus barbam radendi vel non radendi officere ad religionem videtur? Occidentales Petrum apostolum auctorem huius consuetudinis habent et cum auctoritate hanc tenent rationem rationabile esse dicentes: clericos a laicis sicut in vita ita et in corporis habitu differre; quocirca hic mos apud nos potius prodesse quam obesse perspicitur. Orientales barbam non radendi morem eligunt, Paulum sive Iacobum fratrem Domini apostolos sibi in auctoritatem assumentes. Qui cum auctoribus rationem coniungunt, rationabile esse dicentes, clericos sicut et laicos decorem in facie servare virilem iuxta dignitatem humanae conditionis a Deo creatam, quae solum virum barbam propter decorem habere voluit.» Prav zanimivo pojasnilo, ki velja še dandanes brez večjega ugovora.

Vendar vse prej naštete zapovedi niso ubranile razvade posebno pri nemških klerikih. Začeli so nositi kratke brke vkljub vedno ponavljajočim se prepovedim.

Také so nalagali cerkv. zbori v 13., 14. in 15. stol. skoraj po vseh večjih mestih, n. pr. Kolinu (1371.), Vratislavi (1446, 1456 in 1580), v Bambergu (1491), Basileju (1503) in drugod. Zapovedalo se je, da se morajo kleriki briti vsakih 14 dni. Ako tega ne storé, so »ipso facto suspensi«. Pozneje so samo prepovedali, da ne smejo brade »gojiti« niti dolge nositi. To se sklepa iz dotičnih izrazov: »clerici barbam ne nutriant«. Ostro je bila prepovedana »barba prolixior hircorum et caprarum more« in pa »mystaces alatae«. Kdor se tej prepovedi ni pokoril, je bil suspendiran; da, še kazni je moral plačati (conc. Harlem. l. 1564. in Olomuc. l. 1591.). — V 16. in 17. stol. cerkveni zbori že niso tedaj prepovedovali gledé brade ničesar drugega nego le to: »ne sit nimium longa aut lata« (Augustan. 1610.) ali »nimis proluxa«, »alata«, »non a mento in acutum incisa«. Ko se brki pri duhovnikih že niso dali več odpraviti, zahtevali so cerkv. zbori, da si jih duhovniki vsaj na gornji ustnici porežejo tako, da bi jih ne ovirale »in sumptione Ss. Sanguinis«.

Tako teorija. Prakso nam kažejo slike papežev, kardinalov, škofov itd.

Papeži od Martina V. (1417—31) do Pavla III. (1534—49) so brez brk. Humanisti so tudi v tem posnemali Rimljane. Pavel III., Julij III., Marcel II., sv. Pij V., Gregorij XIII., Sikst V., Urban VII. in Inocencij IX. nosijo precej dolgo brado. Nasledniki do Inocencija XII. (1691—1700) imajo sicer še tudi brke, a tem krajše, čim bližje so koncu 17. stol. Na gornji ustnici pa so vsi kanonično postrženi. Neka podoba nam kaže kardinale-volivce Benedikta XIII. (1724—30). Vsi so brez brk razun španskega kard. Ludovika Belluga. Ta jih ima zelo pristržene, ne le na gornji ustnici, temuč tudi na bradi. Skoraj vsi pa imajo nenavadno dolge lase; nekateri celo »allonge«-vlasulje, zoper vse cerkvene kanone. — Na sliki »generalov« družbe Jezusove imajo tisti do l. 1661. vsi kratke in na ustnici pristržene brke. General Oliva (izvoljen l. 1661) nima brk. Njegov naslednik Noyelle jih nosi le na gornji ustnici in mali šopek spodaj na bradi; Gonzalez (izv. 1706) le še na ustnici; vsi naslednji so brez brk.

Ta sprememba je bržkone posledica francoske »mode«: brki so se umaknili vlasuljam. Poprijeli so se te »novotarije« cerkveni dostojanstveniki po Nemškem, Laškem, Španskem. Te so posnemali polagoma navadni duhovniki. Tako so se skoraj nevedé vrnili k stari, pravi cerkveni navadi, vsled katere so se duhovniki že v prejšnjih stoletjih brili. Na to povrnitev je deloval sv. Karol Borom. že sto let poprej, nego se je posrečila. Po hudi kugi v Milanu je napisal leta 1576. svojim duhovnikom okrožnico, v kateri govori tudi »de barba radenda«. Akoravno je vsled takratne šege on sam še kot nadškof nosil brke, je vendar iskreno želel, da bi se tudi v tem oziru vestno izpolnjevale cerkvene določbe. Nagibi so mu bili: pokorščina do sv. cerkve in korist te noše, ki naj loči klerike od lajikov in jih spominja, da morajo vse posvetne skrbi in misli odložiti in se odpovedati celo temu naravnemu možkemu okrasju: »hunc solitum apud laicos vultus decorem habentes fastidio, vanis quibuslibet hominum ornamentis et ostentationibus vale ultimum dicamus.«

Duhovniki zahodne, rimske cerkve, so se brili skoraj tisoč let in bili brez brk. V 16. in 17. stoletju so nosili kratke brke, ker so si jih morali po cerkvenih določbah prirezavati. Konečno so jih zopet opustili, ne toliko iz pokorščine do stare cerkvene navade, kakor bolj pod vplivom »mode« in vrnili so se k »barbirasium«. — Pri nas, v zahodni cerkvi brki pri duhovnikih niso »častitljivi, starodavni«. Navada, nositi brke, ni tako stara niti ni trpela toliko sto let, kakor nasprotna; niti ni bila »consuetudo legitima«, temuč zanemarjanje in prestopanje cerkvenih določil. Nikjer v cerkvenih kanonih ni prepovedano

klerikom, da bi se ne smeli briti; niti ni zapovedano, da bi morali nositi brado. Nasprotnih ukazov je pač v izobilju.

Starodavni brki tedaj niso. Pa tudi častitljivi ne. Čast duhovniku je dandanes dobro, neomadeževano ime, vsestranska izobraženost, blaga duša in čisto srce. Le to ga dela častitljivega celo nasprotnikom. Pri tem seveda brada — še tako dolga — le malo pomaga. Ona pa tudi ne ovira blagonosnega delovanja niti blagodejnega vpliva na srca človeška; prim. Franč. Salezij, Ignacij Loj., Franč. Ksav., Vincencij itd. — Razmere postanejo tu in tam, sedaj pa sedaj take, da mora tudi duhovnik obdržati ta svoj naravni prirastek. V takih slučajih cerkveni predstojniki uvidijo potrebo; ne prepovedujejo brade; napačno bi ravnali; ako bi jo prepovedali.

Kaj je pa z redovniki? Prvo besedo na to vprašanje prepuščamo njim samim. Vendar bo splošno obveljalo to-le: v srednjem veku so bili skoraj vsi, posebno benediktinci, brez brad. Le tu in tam so nosili zelo pristrižene. Tako zvani »barbati« po takratnih samostanih niso bili pravi menihi, kamo-li duhovniki. Bili so »laici illiterati«, ki so pomagali pri delu. Že njih priimek kaže, da so bili pravi menihi »tonsi« in »rasi«.

Pred nekaj desetletij so poskusili svojo srečo z brado bavarski duhovniki. Ni jim obveljalo. Po višjem naročilu je papežev nuncij v Monakovem, Matevž Evstahij, v posebnem pismu (4. majn. 1863.) opozoril nadškofa monakoveškega, da mora to novotarijo odpraviti in zatreči, da se ohrani edinstvo med duhovniki tudi v tem. V pismu se bere o Piju IX.: »Supremus Ecclesiae Pastor huiusmodi novitatem omnino se improbare declarat, eo vel magis, quod tristissimis hisce temporibus spiritus omnia innovandi haud paucos seducat et ex una novitate in aliam facile procedi posset.« Prva lav. sinoda l. 1883 pravi: »Item prohibentur clerici legibus ecclesiae universalis comam nutrire modo saeculari nec non barbam.« Na pismo rajnega kneza in škofa Jakoba Maksimilijana z dne 24. junija 1874 glede te zadeve je dunajski nuncij v imenu papeževem odgovoril: »Summus Pontifex responsum mandavit, generali disciplina bene perpensa, cui usque adhuc nunquam derogatum est, hunc morem penitus reprobandum, tanto magis, quod introductio huius novitatis populum fidelem offenderet . . .«¹. Pred malo leti je tudi kardinal † Sembratovicz na škofijski sinodi svojim rusinskim duhovnikom zapovedal, da se morajo — briti. Tako prodira ta šega rimske cerkve tudi proti vzhodu. *Irenaeus.*

Intencija. — Fulgencij ima med tednom nastopiti k peti sv. maši za Silvija. Hitro še pogleda intencijo, kakor jih je imel oznanjene za

¹ Acta et statuta synodi dioeceseanae Lavantinae . . . 1883, pg. 77.

teden naprej, in jih je tudi vsikdar, če ni prišlo kaj posebnega vmes, po vrsti opravljal cum intentione saltem habituali, navadno po actuali; v naglici pa zamenja intencijo tistega dne z intencijo od prejšnjega dne, za Servija. Obe intenciji, imenoma si podobni, sta se večkrat ponavljali. Pri daritvi Fulgencij aktualno misli na Servija, voljo pa ima in sicer aktualno intencijo, opraviti daritev za tistega, za katerega jo je bil oznanil, in je tudi prepričan, da jo zanj opravlja, za Silvija. Pozneje spozna svojo zмотo.

Vpraša se: 1. za koga je prav za prav opravil sv. mašo, za Silvija ali Servija?

2. Ako za Servija, ali more zadostiti svoji dolžnosti s tiho mašo de die ali de Requiem, ali samo s popevano?

Odgovor: Ad 1. Brezdvomno je opravil sv. daritev za Silvija, katero je imel oznanjeno. »Sufficit ad applicandum fructum specialem intentio habitualis seu prius elicita et non retractata« (Müller, Theol. Moral. III. § 19, 2). Intencija opraviti za tisti dan oznanjeno mašo nikakor ni bila retractata; neprostovoljna zмотa je bila potius in voce quam in re. Drugače bi bilo, če bi namenoma bil vzel drugo intencijo, kakor ono, ki si jo je prej določil. Potem bi bila prva ipso facto retractata.

Ad 2. Provisum in I.

Teologična in konferenčna vprašanja za 1. 1902. Goriška nadškofija: I. Exponatur, in quo consistat Socialismus, quaeve eius sint placita? Modi, rationes et via, quibus hominibus, idque non tantum in civitatibus sed etiam ruri degentibus, insinuare sese conetur? Quae exinde pericula pro societate humana; quae Cleri ex hac parte officia? Quae contra Socialismum remedia?

Casus 1. Antonius ira percitus ob offensam a Livio receptam vindictam proponit, post aliquos dies sumendam. Illa autem die inebriatur et in blasphemias prorumpit; porro inveniens Livium, illum graviter percudit. Quae ritur: 1. An imputandae sunt Antonio blasphemiae? 2. An gravis Livii percussio? 3. Quid requiritur, ut effectus imputetur agenti? 4. An licet ponere causam, ex qua malus sequatur effectus? —

2. Titius, a quinque annis coniux, audit a quodam, se esse consanguineum suae uxori. Interrogat Confessarium, quid ei sit agendum, hic vero eum ad parochum suum mittit, interim matrimonii usum ei prohibens. — Quae ritur, an bene egerit Confessarius? Quid porro Parocho faciendum?

II. Fiat succincta eorum expositio, quae Encycl. »Rerum novarum« dd. 15. Mai 1891 de conditione opificum continentur, et practicae exinde conclusiones pro actione cleri deducantur.

Casus. 1. Franciscus iuvenis annorum 20 confitetur, se nunc demum cognovisse, actus inhonestos esse peccata; quos proinde nunquam confessus est aequae ac desideria furandi, opere tamen non secuto. — Quae ritur: 1. Quando ignorantia sit invincibilis et an admitti possit quoad legem naturalem? 2. Quid respondendum de duplici casu Francisci? 3. Quid de praeteritis eius confessionibus iudicandum? 2. Caius rite initis sponsaliis in regionem longinquam abiit, prout solent opifices, spondens se post triennium rediturum, interim vero singulis annis litteras quasi sponsalium con-

firimatorias daturum. Sed nec ullas misit litteras nec post triennium reversus est. Tunc sponsa cum Livio matrimonio se iunxit. Quaeritur, an licite egerit sponsa? Quid si Caius rediisset, priusquam matrimonium cum Livio celebraretur?

III. 1. Expendantur monita, data in Instr. episc. Austr. ad novi Catechismi introductionem tum de materia docenda tum de modo eam pertractandi. 2. Fiat exercitium practicum exponendo scholaribus primi anni praecipuas veritates, quae continentur quaeest. 7. parvi Catechismi. 3. Deliberetur, quae exercitia religiosa scholaribus praescribenda essent, ut maior hac in parte uniformitas in scholis huius Archidioecesis obtineatur.

Lavantinska škofija: 1. Welche Pflichten obliegen dem Beichtvater als Seelenarzt gegenüber der Schule soeben entwachsenen Kindern? 2. Ist die neue Friedhofsordnung schon eingeführt? Wenn nicht, welches sind die dagegen obwaltenden Hindernisse; wenn ja, welches sind die damit gemachten Erfahrungen? Wie wäre diese Friedhofsordnung auszugestalten? —

1. Litterae Encycl. S. D. N. Leonis Pp. XIII. »Tametsi futura« de Kalend. Nov. 1900 secundum materiam dogmaticam et moralem exponantur.

2. Residentiae ecclesiasticae vis et ratio demonstretur et quid de ea quoad animarum pastores iure universali et particulari, recentioribus praesertem synodis dioecesanis statuatur, singulatim explicetur.

B.

Priprave za biblične katekeze.

41. Ogledniki.

I. Uvod. Eno leto so Izraelci ostali ob Sinajski gori; potlej pa se zopet odpravijo na pot ter gredo naravnost proti obljubljeni deželi. Ko se ji približajo, pošljejo oglednikov, da bi si jo natančneje ogledali. Vsa ta dogodba se je pa jako žalostno končala, kakor boste takoj izprevideli.

II. Pripovedovanje: a) Ogledniki lažejo; ljudstvo godrnja. b) Mojzes prosi za ljudstvo; Bog napove kazen. c) Deset oglednikov nagloma umrje; [nepokorno ljudstvo v vojski premagano].

III. Pojašnjavanje: a) »V drugem letu«. Od Rdečega morja do Sinajske gore so se mudili Izraelci sedem mesecev; ob Sinajski gori so bivali eno leto; od Sinajske gore do Kadesa je še 11 dni hoda. (Zemljevid!) — »Mojzes pošlje dvanajst mož«, iz vsakega rodu (razun Levijevega) po enega; Jozue (poprej Ozee) je bil iz Efrajmovega rodu, Kaleb pa iz Judovega. — »Ogledat«, — da bi poizvedeli, kakšna je dežela, ali dobra in rodovitna; kakšna so mesta, ali trdna in obzidana; kakšno je ljudstvo, ali močno ali slabotno. — »Grozd ... na drogu«. Še sedaj se dobivajo v Palestini grozdi, ki so 60 cm dolgi, 6 kg težki. Pa zaradi teže ga nista nesla na drogu, marveč zato, da bi ostal cel in nepokvarjen. — »Magaranova jabelka« so bila okrogla kakor pomeranče, in Izraelcem priljubljeno sadje. — Dežela,

po kateri se cedi med in mleko«, v podobi povedano, kaj pomeni? — »Kakor kobilice«, močno pretirano. — »Zdaj vse ljudstvo... v puščavi«. V sv. pismu je tudi rečeno, da so jokali in končno grozili: »Postavimo si vojvoda in vrnimo se v Egipt!« »Torej Mojzesa in Arona hočejo zavreči nehvaležniki!

b) »Poglavarja močnejšega ljudstva«. Tri imenitne reči obljubi tu Bog Mojzesu: 1. do zdaj je bil »voditelj« ljudstva, odslej bodi »vladar« (knez); 2. »veliko« je bilo ljudstvo izraelsko že po številu, še bolj pa zato, ker je bilo edino izvoljeno ljudstvo božje, a Bog mu hoče dati še večji narod; 3. mnogo težav so mu že prizadejali nehvaležni Izraelci, sedaj bo rešen, vodil bo »boljše« ljudstvo. Vendar plemenito srce ne misli náse, marveč le na nesrečo svojega ljudstva; zato mu nujno prosi rešenja. — »Po svojem velikem usmiljenju«, Mojzes hoče reči: ljudstvo je res zaslužiło tako kazen, osobito radi tega, ker je že večkrat bilo uporno in Bogu tako zelo nehvaležno; vendar božje usmiljenje je še večje, je neskončno. Torej... »Kakor ste želeli, vam bom storil«. Kaj pa so želeli? — »Vaše otroke...« Kar jih je nad dvajset let starih, bodo morali umreti; popolnoma nov rod si hoče vzgojiti Gospod, ki naj bi bil vreden Obljubljene dežele.

c) [Zanimivo je v drugih šolskih knjigah še sporočilo, da so se Izraelci proti božji volji in vkljub Mojzesovemu svarjenju: »Vam se ne bo posrečilo, zakaj Bog ni z vami«, vendar le napotili v obljubljeni deželo, pa sovražniki so jih napadli in zavrnil. Res čudni ljudje: poprej niso hoteli, ko je bila božja volja; zdaj pa hočejo, ko je Bog prepovedal.]

(Za srce.) No, ali ni res, kar sem rekel precej v začetku, da se je jako žalostno končala ta dogodba? Lahko si mislimo, kako je bilo potrto in poparjeno ljudstvo, ko je spoznalo svojo krivdo in svojo nesrečo ter pred seboj videlo deset tako odličnih mrličev, ki jih je zadela nagla neprevidena smrt. (Zdaj bi bili radi popravili svojo zlobnost in odvrnili kazen, a bilo je prepozno; k poprejšnjemu so pridedjali le še novo žaljenje, ker so si hoteli proti božji volji priboriti obljubljeni deželo.)

Neprijetno, silno neprijetno je bilo to: tako blizu so bili že svojemu namenu, in zdaj se jim zopet odmakne za toliko let! In za vse bolj priletne — mesto obljubljene dežele je obljubljeni gotova smrt v puščavi! — O da, greh, greh je grozovita šiba, ki občutno tepe posameznike in narode. Kako lepe in srečne dneve bi lako šteli premnogi ljudje vse svoje življenje v rajski deželi nedolžnosti, pa so si z grehom preprečili neskaljeno srečo, katero jim je bil namenil dobri Bog, ako bi živeli po njegovi sveti volji.

IV. Razlaga. 1. Katere lastnosti božje se posebno razodevajo v tej dogodbi? *a)* Prizanesljivost. Že mnogokrat so Izraelci godrnjali zoper Boga in njegova namestnika; že mnogokrat so omahovali v veri in zvestobi, kakor je razvideti iz besed: »Doklej me bo zaničevalo to ljudstvo?« A Bog je čakal in ni kaznoval. *b)* Ko je pa bila mera hudobij polna, je nastopila pravičnost; s kakšno kaznijo? *c)* Pa tudi v kaznovanju se kaže božja usmiljenost. Vsled Mojzsove priprošnje ne pokonča ljudstva; le odraslim je zabranjeno iti v Sveto deželo, mlajšim pa se na novo obljubi. *d)* Pa tudi božja modrost se razodeva v tej kazni. Dolgo bivanje v puščavi naj bi mlado ljudstvo utrdilo in pripravilo, da bi bilo kdaj vredno in sposobno v posest dobiti obljubljeni deželo.

2. Zoper katere zapovedi je grešilo ljudstvo? *a)* Zoper I., ker ni bilo zvesto v veri, trdno v zaupanju in ni imelo ljubezni, ter se je nehvaležno odvrnilo od Boga in ravnalo zoper njegovo voljo. (Vpr. 352. 359. 363.) *b)* Zoper II., ker so se jezili zoper Boga in zaničljivo govorili o njem (Vpr. 387), in v kletvi sami sebi hudo želeli, kar se jim je tudi res izpolnilo. (Vpr. 386.) *c)* Zoper IV., ker so godrnjali zoper oba predstojnika (in se posebej ustavljali Mojzesu). — *d)* Zoper V., ker so bili tako zelo hudi na pravična oglednika Jozuaeta in Kaleba, da so ju hoteli kamenjati. (Vpr. 427.)

3. Kateri greh pa so storili ogledniki? *a)* Laž, ker so vedoma in namenoma poročali neresnično (Vpr. 456); *b)* pohujšanje, ker so z lažjo ljudstvo nahujskali, da se je tako hudo pregrešilo. (Vpr. 429.)

4. Moč priprošnje, ki je tem večja, čim pravičnejši je oni, ki moli. (Vpr. 279. 373.)

5. Nagla smrt je najhujša nesreča za grešnika — zakaj? (Ker nima več časa za pokoro.) Kako prosimo v litanijah, da bi nas ne zadela taka smrt?

V. Uporaba. 1. Nikdar ne lagati in lažnivo pretiravati! Kako hude posledke je imela laž 10 oglednikov! »Opustite laž, govorite resnico vsakateri s svojim bližnjim« (Ef. 4, 25.)

2. Varujte se kletve, ker ni le samo zelo grdo, Bogu in poštenim ljudem zoprno, marveč tudi zelo nevarno, kakor smo se prepričali iz današnje zgodbe.

42. Upor in kazen zavoljo njega.

I. Uvod. Jako huda je bila kazen božja, o kateri sem vam pripovedoval zadnjič. A Izraelcev še ni izmodrila za zmiraj; še so hudo Boga žalili posamezniki in tudi vse ljudstvo ter si nakopali občutne kazni. Danes vam povem strašno kazen treh predrznih upornikov in

njihovih sodeležnikov. [Omenil bom pa še nekega hudobneža, o katerem ne pripoveduje naša knjiga.]

II. Pripovedovanje. *a)* Upor treh mož in 250 levitov; *b)* njih kazen; *c)* Aronova palica; [*d)* kazen radi onečeščenja sobotnega dne.]

III. Pojašnjevanje. *a)* »Kore« je bil Mojzesov bratranec; njegov oče Isar je bil brat Mojzesovega očeta¹. — »Datan in Abiron« sta bila iz Rubenovega rodu. Ker je bil Ruben Jakobov prvorojenec, ju je jezilo, da je imel Levijev rod večjo čast in prednost. — »Vsa množica je sveta«, t. j. posvečena Gospodu. S tem so hoteli reči: Vsi smo poklicani v službo Gospodovo, čemu nam bo posebno duhovništvo? Vidva (Mojzes kot voditelj in Aron veliki duhovnik) tudi nista več kot mi, sama »se vzdigujeta zoper Gospodovo ljudstvo«. — »Zoper Gospoda«, prav za prav: zoper duhovništvo, katero je Bog odločil, torej posredno zoper Boga.

b) »Da se zaplete v njihove grehe«. Kdor se druži z uporniki, kaže, kakor bi odobral njih upor; ali je v nevarnosti, da bi z njimi ne potegnil. — »Ni me Gospod poslal«, t. j. nečem veljati za Gospodovega odposlanca, pooblaščenca. — »Da zemlja odpre svoje žrelo in jih požre«, je krepka slika (primera — posebljenje), t. j. da se razpoči in se pogreznejo vanjo. — »Ogenj šine od Gospoda«, iz oblačnega stebra. — »Palica«, šiba mandeljevega drevesa.

c) Zarad uporabne vsebine se lahko še pristavi ta-le dogodek: Zgodilo se je, ko so bili Izraelci v puščavi, da so našli človeka, ki je drv nabiral sobotni dan. In pripeljali so ga pred Mojzesa in Arona in vso množico. Zaprli so ga v ječo, ker niso vedeli, kaj bi storili zastran njega. In Gospod reče Mojzesu: »Umrje naj oni človek, s kamenjem naj ga posuje vsa množica zunaj tabora«. In zgodilo se je tako.

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: *a)* neskončna pravičnost se kaže v prestrašni kazni upornikov (in oskrunjevalcev sobote); *b)* vsemogočnost se razodeva v čudežu, da je Aronova palica v eni noči pognala ne le brstja, listov in cvetja, marveč dozorila tudi mandeljev.

[2. Kaj nam dokazuje, da je oskrunjevanje Gospodovega dne velik greh. (Vpr. 401.)]

3. Grozovita kazen upornikov nam svedoči, kako velik greh je upor (revolucija) proti svetni in duhovski gosposki, ker je prav za prav upornost proti Bogu, ki jo je postavil. Zato je po pravici rekel Mojzes: da »se vzdigujejo zoper Gospoda« (Vpr. 413.)

¹ »Pregled« v opomnji pri 30, III. c. se lahko izpolni v tem smislu.

5. Napuh je poglaviten greh. Ker je bil Kore prevzet, ga je jezilo, da je bil samo levit, Aron pa veliki duhovnik in njegovi sinovi duhovniki. Daton in Abiron pa sta bila častiželjna ter nevoljna, da sta bila moža iz neznatnega rodu Levijevega ljudstvu predstojnika. Iz prevzetnosti je prišla zavist, iz zavisti upornost... (Vpr. 774.)

4. Aronova palica, ki je ozelenela in rodila, sad je predpoda svetega križa, ki je po Kristusovi krvi obrodil tako veličastne sadove milosti in čednosti.

V. Uporaba. Spoštuj svoje predstojnike! (**Za srce**). Večje nesreče si pač ne moremo misliti za nobeno deželo in nobeno mesto, kakor je vstaja ali punt. Tega sedaj še ne morete prav razumeti, a razumeli boste pozneje, ko vam bo bolj znana svetna in cerkvena zgodovina. Taka prekucija napravi vselej veliko hudega. — Ko bi Bog sam ne bil posegel vmes, bi bili lahko napravili največje zmešnjave, ker bi bili nahujskali še druge in »zapletli v svoj greh«. Hudobija je bila tem večja, ker so se uporniki vzdignili zoper svetno in duhovsko gosposko — zoper voditelja Mojzesa in velikega duhovnika Arona. Po velikosti strašne kazni lahko spoznate tudi velikost greha. Kaj ne, kako bi se tresli, ko bi se zgodilo kaj enakega pri nas! Kako bi bilo vse prestrašeno, ko bi le eden umrl take nagle in neprevidene smrti, — zdaj pa se zgrudi kar hkrati 250 mož v globočino odprte zemlje!!

Učite se iz tega o pravem času, kako je nevarno ustavljati se in nasprotovati božjim služabnikom in namestnikom! Saj drugače pač ne more biti, kakor da se Bog potegne za svoje služabnike. Kaj bi pa rekli, ko bi na zemlji kak imeniten gospod, n. pr. kralj ali celo cesar kar pustil, da bi smel njegove služabnike zaničevati, kdor bi hotel? Pa saj kaj takega ne dovoli na zemlji noben pameten gospod, marveč občutno kaznuje takega zločinca. Menite-li, da bo najvišji Gospod mogel brez kazni pustiti takega, ki neče spoštovati njegovih služabnikov, mašnikov sv. cerkve, marveč jih še zaničuje in napada? Škoda imajo končno le uporniki in njih privrženci, svojih služabnikov pa dobrotljivi Bog ne bo zapustil. Kako je moralo biti utolaženo in oveseljeno srce velikega duhovnika Arona, ko je izprevidel po čudežni palici, kako ga Bog sam odlikuje in ljubi!

43. Mojzesova nezaupnost. Bronasta kača.

I. Uvod. Proti koncu potovanja po puščavi se je celo Mojzes nekaj pregrešil ter bil kaznovan. Tudi ljudstvo je bilo zopet uporno in Bog je je kaznoval s strupenimi kačami; ker se je pa skesalo, ga je Bog čudežno rešil. O tem vam bom zdaj-le pripovedoval.

II. Pripovedovanje. Razdelitev in vsebina je že povedana v napisu: a) Mojzesova nezaupnost; b) bronasta kača.

III. Pojašnjavanje. *a)* »Konci potovanja«, ko so bili Izraelci zopet pri Kadezu (zemljevid!). — »Vzemi palico«, namreč ono čudežno, s katero je pred Faraonom in še potlej delal velike čudeže in je bila shranjena v sv. šotoru. — »Govori skali« = zapovej ji, naj da vode. — »Nekoliko dvomi«. Mojzes je sicer trdno veroval v Boga, a dvomil je radi upornega ljudstva; vkljub temu je bil njegov dvom pregrešen, ker je bil Bog obljubil, da bode skala dala vode. Dvomil pa ni popolnoma, ker vidimo iz tega, da je vendarle udaril po skali, in sicer dvakrat, ker ni prvokrat še pritekla voda. V dvojnem oziru je bil greh majhen; dvom ni bil popoln pa tudi zavednost ni bila popolna, ker je bil njegov duh pač zbeگان po tolikratni upornosti nepotrpežljivega in nehvaležnega ljudstva. Pa ta mali greh je še zvikšala okoliščina, da je grešil kot voditelj ljudstva, kar Bog tudi poudarja ob napovedi kazni, češ, ker »ga ni počastil vpričo Izraelovih otrok«. — »Ne boš peljal«. Kar je tu povedano o Mojzesu, velja po sporočilu sv. pisma tudi o Aronu, ki je kmalu potem umrl na gori Hor (glej zemljevid!); že poprej je v Kadezu umrla blaga sestra Marija.

b) »Naveličajo se vednega potovanja po puščavi«. Ker niso smeli iti skoz Edomsko deželo, morali so potovati daleč na okrog, da bi prišli čez Jordan v obljubljeni deželo (zemljevid). Tudi mane so se bili že naveličali in si želeli drugačne hrane. — »Prav veliko ... pomrlo«. (**Za srce.**) Kače se vsakdo boji. Te kače so bile pa še posebno strašne; imenovale so se »ognjene« kače, ker so imele rdeče lise in črte in je bil njih strupeni pik tako zelo pekoč. Lazile so po šotorišču, splazile se v šotore, pikale stoječe ljudi v boste noge, napadale speče ... Po vsem šotorišču se je razlegalo tožno zdihovanje bolnikov, obupno javkanje umirajočih ... Zares, strašno je pasti v roke živega Boga! Zdaj je ljudstvo spoznalo svoj greh.

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: *a)* Pravičnost (Bog kaznuje godrnjajoče ljudstvo in njega maloupnega voditelja); *b)* usmiljenost (Gospod da nehvaležnemu ljudstvu vode; na priprošnje Mojzeso ozdravi kačje zastrupljenje); *c)* vsemogočnost (božja volja priključuje vode iz skale, in le s pogledom na bronasto kačo daje umirajočim življenje in zdravje).

2. Korist trpljenja za grešnika. Še le potlej so priznali, obžalovali in spoznali Izraelci svoj veliki greh, ko jih je Bog tako občutno kaznoval. (Vpr. 73.)

3. Odpustljivi grehi. Kakšen greh je storil Mojzes (in Aron)? Povej še enkrat, zakaj je bil to le majhen greh? (Vpr. 768.)

4. Priprošnja pravičnih. Grešno ljudstvo je pač spoznalo, da njegova molitev ne zasluži uslišanja pri Bogu. Zato se je obrnilo

v stiski k Mojzesu, naj on prosi odpuščanja; in bil je uslišan. Iz istega vzroka kličemo tudi mi prijatelje božje, svetnike v nebesih, da naj prosijo za nas. (Vpr. 373. 374.)

5. Bronasta kača je predpodoba križanega Zveličarja, saj nam je Jezus sam povedal to, ko je rekel Nikodemu: »Kakor je Mojzes povišal kačo v puščavi, tako mora biti povišan Sin človekov; da, kdorkoli veruje vanj, se ne pogubi, marveč ima večno življenje? — Kako pa je bila predpodoba? (1. Bronasta kača je bila povzdignjena na kolu — Kristus je bil povzdignjen na križ. 2. Kača je bila sredstvo, s katerim so se ljudje mogli rešiti časne smrti — Kristus na križu je vsem rešenje dušne smrti. 3. Le kdor je verno in zaupno gledal na bronasto kačo, je bil rešen — Kristusova smrt na križu ne more rešiti onih, kateri sami nečejo (Vpr. 157.). 4. Bronasta kača je bila podoba greha, pa je postala znamenje rešenja — Kristus je naše grehe vzel nase in je hotel veljati za grešnika, da je mogel biti naš Odrešenik. 5. Bronasta kača kot edino rešilno sredstvo v puščavi, je bila središče vsega izraelskega ljudstva, vse, vse se je zatekalo k nji, vse, kar si je hotelo rešiti življenje, se je obračalo nanjo — Kristus, naš Zveličar, je središče vsega vernega sveta, vse, vse, kar se hoče rešiti, se željno ozira nanj. Saj je sam rekel: »Kadar bom povišan na križ, bom vse potegnil za seboj« (Jan. 12, 32.)

V. Uporaba. Odpustljivi greh. (**Za srce.**) Oh, kako slab je človek! Glejte, celo tako bogaboječemu možu — Mojzesu se je primerila nesreča, da je razžalil Boga! Sicer je storil le majhen greh, in vendar kako strašna reč — kako občutna kazen! Toliko se je že trudil z ljudstvom, toliko trpel radi njega; skoro vse vrstnike mu je že smrt pobrala; zdaj pa še sam ne sme z ostalimi iti v obljubljeni deželo, po kateri je tako hrepenelo njegovo srce. Tako majhna reč, le mala nepremišljena nezaupnost v božjo moč in usmiljenost, — pa tolika nesreča! Oj, otroci, nikar se ne tolažite pri odpustljivih grehih, češ, saj je le majhen greh. V neskončno čistih očeh božjih je tudi majhen madež strašna reč! Odkar je kača zapeljala prva človeka, je kača podoba greha; a pomnite: tudi malega greha. Kako bi se ustrašili, kako bi bežali, ko bi se zdaj le primotala sem-le v sobo strupena kača; a greh — tudi mali greh — je še vse kaj strašnejšega. Zato nas sv. pismo: »Beži pred grehi, kakor pred kačo; ako se jim bližaš, se te bodo lotili«. (Sir. 21, 2.) — Vi ste se pa do zdaj tako malo varovali malih grehov. Smrtnih grehov vas je bilo še strah, odpustljivih ste se pa tako malo bali in tako slabo ogibali! Obžalujte danes prav iz srca vse, tudi najmanjše grehe! Prosite odpuščanja neskončno svetega Boga in trdno sklenite: vedoma, nalašč, s premislekom nečemo nikdar storiti tudi nobenega malega

greha! Strupenih kač v puščavi in Mojzesove bronaste kače ne bomo pozabili.

A. Kržiž.

C.

Venite adoremus! Za sv. katoliško cerkev so napočili zopet prav hudi časi. Nikjer na svetu se ji ne godi dobro. Vse se zaganja v njo ter jo blati na najostudnejši način. Njeni lastni otroci se ji odtujujejo in siloma ali z zvijačo trgajo iz naročja. Teh nesrečnih žrtev požre največ protestantizem, ki se je začel širiti in prevzetno šopiriti tudi po naših lepih pokrajinah na Slovenskem. Število izgubljenih ovčic Jezusovih je že zdaj veliko, nevarnost za sv. cerkev pa še vedno raste. To so že davno opazili za čast božjo in zveličanje duš vneti nadpastirji Kristusove črede v Avstriji. Zategadelj so pri zadnjem svojem škofovskem zborovanju na Dunaju novembra 1901 izdali velepomembnejši pastirski list, v katerem opozarjajo svoje ovčice na pretečo jim nevarnost, pojasnjeva jim strašni pomen besed »Proč od Rima«.

Te ljubeznive besede skrbnih nadpastirjev smo s hvaležnim srcem in z velikim veseljem sprejeli ter položili k nogam Pastirju vseh pastirjev, naj jih On blagoslovi ter jim podeli najboljši uspeh. — Toda, ali nam naj to že zadostuje, da smo enkrat v sili pritekli k milemu Zveličarju kakor učenci rekoč: »Domine, salva nos, perimus?« Nikakor ne; marveč zahajajmo tudi znanprej pridno k Jezusu pred tabernakelj. Njegovo Srce v zakramentu presv. R. T. nam daje najlepše upanje in obeta gotovo rešitev. Obiskujmo ga torej prav pogosto ter mu potožimo svoje stiske in nadloge. — Predragi mi duhovni bratje, vstopimo vsi v kolo, pridružimo se vsi pobožnim častilcem Jezusa v presv. R. T., postanimo vsi »sacerdotes adoratores«. Družba »sacerdotum adoratorum — a SSmo Dno Nostro Leone XIII. approbata et benedicta, a plurimis orbis catholici Archiepiscopis et Episcopis commendata, Romae canonice erecta die 16. Ianuarii 1887, ab Emo et Rmo Card. Parochi, S. S. Vicario generali«, — obdarovana z obilnimi odpustki, šteje že nad 65.000 udov po vsem katol. svetu, t. j. $\frac{1}{6}$ vseh katol. duhovnikov. Samo v lavant. škofiji ima jih nad 100. Res lepo število! Pa »še je prostora«. In Gospod vedno pravi: »Compelle intrare, ut impleatur domus mea« (Luc. 14, 23). Zato pa, preljubi sobratje: Venite adoremus! Kako lepo bi bilo, ko bi potem vsi udje v naših lepih vladikovinah redno opravljali svoje molitvene ure in za vsak mesec posebej ali pa za dva meseca skupaj pošiljali listke (libelli) škofijskim predstojnikom! Kdor želi na novo pristopiti, naj brž ko mogoče, javi svoj pristop.

Dolžnosti te družbe so te-le: Vsak teden se moli eno uro preišljeva je pred sv. R. T. ali, če to ni mogoče, se sme moliti tudi doma

(za bolane duhovnike posebno tolažljivo!), in se daruje na leto 2 K v družbine namene, zlasti za prekrasno, presv. Srcu Jezusovemu v čast sezidano cerkev v Bolzanu na Tirolskem. Zato udnino dobivajo udje tudi družbeni vestnik »Ss. Eucharistia«, ki izhaja mesečno in sicer v nemškem jeziku, od novega leta sem pa tudi v hrv.-slov. jeziku. Gg. profesorjem, katehetom in tistim duhovnikom, kateri so z delom preobloženi, je dovoljeno drugo polovico molitvene ure moliti brevir, katerega smejo vsi udje te družbe »preokupirati« že ob 1. uri popoldne. Dal Bog in presv. Srce Jezusovo, da bi nam tekoče leto privabilo prav mnogo novih častilcev presv. R. T.; nekoliko jih je že, posebno izmed mlajših duhovnikov, pa ko bi jih bilo le še več! *Dilectissimi, venite adoremus!*

Bratovščina sv. Cirila in Metoda si istotako želi več udov. Ustanovljena l. 1852. pri sv. Jožefu nad Celjem in istega leta vpeljana tudi v cerkvi sv. Alojzija v Mariboru šteje sicer že nad 157.000 udov iz raznih krajev in iz vseh stanov, moških in žensk, a to ji še ni dovolj. Še bolj se hoče razširiti in povsod udomačiti posebno med Slovenci. — Med udi na prvem mestu se blišči ime ustanovitelja te bratovščine, namreč ime Slovencem dragega škofa Antona Martina Slomška, kateri je v krasnem svojem pastirskem listu l. 1852. vabil vse svoje ovčice in njih pastirje, naj molijo za spreobrnjenje razkolnikov, za zedinjenje vseh Slovanov, in naj se torej dajo sprejeti v bratovščino sv. Cirila in Metoda, v ta namen ustanovljeno. In brž so se začeli oglašati udje iz vseh slovanskih, ne samo slovenskih pokrajin in kmalu jih je bilo zbranih prav lepo število. Žal, da v novejšem času ni opaziti tolikega napredka v tej bratovščini. Kaj neki more biti temu vzrok? Najbrž se ta v resnici naša bratovščina vernikom premalo priporoča. Kajti dolžnosti njene res niso velike — na dan »Očenaš« in »Češčena Marija« s pristavkom: »Ss. brata Ciril in Metod, prosita za nas« — milosti pa so obilne. Čč. gg. dušni pastirji naj torej blagovolijo poleg drugih tudi to bratovščino toplo priporočati svojim ovčicam, da bo med razcepljenimi slovanskimi narodi tem prej »en hlev in en pastir!«

R. J.

Cerkveni letopis.

Poslanica avstr. nadškofov in škofov na duhovščino. V zadnji številki (str. 101.) smo sklenili občni razgled čez sedanji položaj katoliške cerkve s pastirskim listom, ki so ga avstrijski nadškofje in škofje izdali za svoje vernike. Kmalu potem je pa izšla posebna poslanica v latinskem jeziku tudi za duhovščino. Ker je tudi ta v tesni zvezi s sedanjimi dejanskimi razmerami, priobčimo tu njeno vsebino.

Že večkrat so sicer opozorili škofje svoje duhovnike na boje, ki se zlasti v naši domovini snujejo zoper cerkev in od dne do dne postajajo besnejši kakor tudi na žalostne posledice, ki pretijo iz tega krščanski družbi. A sovražni poskusi ne le da niso nič popustili, marveč zadnji čas so dosegli silovitost, ki se da pojmiti le iz namena, ki ga na vsak način sovražniki hočejo doseči. Ta namen pa je, da služabnikom sv. cerkve kolikor mogoče zmanjšajo veljavo in spodkopajo ugled z brezsravnim obrekovanjem in blatenjem. V to svrho stikajo in zasledujejo po vsem katoliškem svetu nrvnost in življenje duhovnikov, in kar se kje resničnega ali krivega in izmišljenega očita duhovniku, vse znosijo skupaj in z uprav satansko zlobo razglašajo po časnikih. »In — kar je najbolj obžalovati — to sramotno klevetanje za družbo prezaslužne duhovščine se niti po postojecih postavah zdatno ne zavrača niti vselej ne zabranjuje od oblasti in javnih zastopov, tako da je katoliška cerkev s svojimi služabniki izven zakona in takorekoč izključena od vsem skupnega varstva državnega in človeškega prava«. Zdi se, da je sedaj prišel čas, o katerem govori naš Zveličar Mat. 24, 9; Jan. 16, 2. 3.

In kaj je vzrok tega sovraštva? Zveličar nam to pove rekoč: »Če vas svet sovraži, vedite, da je mene prej sovražil« itd. (Jan. 15, 18—20; Mat. 10, 25). Naša tolažba pa je, da smo po enaki usodi združeni z našim Gospodom in Učenikom. Drugače ne more biti, saj smo telo Kristusovo (I. Kor. 12, 12. 27. 28—31).

Vsakomur je znano, kakšno cerkev je Kristus postavil in kakšen red ustanovil. Kdor razdira in spreminja to zgradbo, zaničuje delo Kristusovo. Ta od Kristusa določen red pa zahteva, da se duhovniki oklenejo škofov in vsi skupaj naslednika sv. Petra.

Sred hudega boja, kjer se gre za večno zveličanje, smo sicer zagotavljeni konečne zmage, vendar se je treba pogumno bojevati. Stati moramo kakor urejena vojska; naj ne bo nikakšne nesloge, da nasprotnik ne dobi prilike za napad. Kraljestvo samo v sebi razdeljeno ne more stati. Že zgodovina stare zaveze nam kaže žalostne posledice, ako borilci Gospodovi zapusté svojo disciplino. Duhovnik nove zaveze mora biti duhovnik po redu Melhizedekovem, ves nebeški, ves duhoven, docela vdan božjim rečem, pravi božji človek. Meso in kri ima od starišev, živi v sredini svojega ljudstva, torej je tudi naravno, da ljubi svoje stariše in svoj narod. Vendar po sv. redu je povzdignjen v nadnaravno družino Jezusa Kristusa, je pripisan ljudstvu božjemu, ki brez razlike naroda in jezika sega od kraja do konca zemlje; ni več sam svoj, ampak je služabnik cerkve, od katere je prejel svoje dostojanstvo in čast. Njej moramo torej služiti in z vso vnemo pospeševati njen napredek. Po vzgledu apostolovem mora duhovnik vsem vse postati (I. Kor. 9, 22. 23).

Ko pa preiskujemo vzroke sedanjega zla, moramo tudi na sebe obrniti oči. Ker nas svet sovraži in hudobno sumniči, si moramo tem bolj prizadevati, da po opominu sv. Pavla nikomur ne dajemo kakega pohujšanja. Ni zdatnejšega orožja za obrambo resnice in naše veljave, kakor brezmadežno življenje. Zatorej duhovnik ne bodi človek tega sveta, vdan pozemeljskemu poželenju, suženj strasti in zmot. Ker je poklican v Gospodovo službo v zveličanje duš, naj se ne meša brez potrebnega vzroka v svetne zadeve. Ker je duhovna posoda, ki nosi zaklade sv. cerkve, naj nič nečistega ne pride vanjo. Kolikor višje te je Bog postavil, toliko bolj si

moraš prizadevati postati mu podoben, kakor opominja Kristus (Mat. 5, 48), apostol Pavel (I. Tim. 4, 12) in tridentinski zbor (sess. XXII. de Reform. c. 1). Zatorej opominjajo škofje duhovnike, da skrbno čuvajo čednostno duhovsko življenje in se varujejo ne le greha, ampak vsega, tudi kar je podobno grehu.

Za lepo duhovsko življenje so velike važnosti duhovne vaje, naj se jih torej duhovniki marljivo vdeležujejo.

Kolikor večja nevarnost proti zveličanju duš, toliko bolj mora rasti naša gorečnost. Prizadevajmo si torej sv. dolžnosti svoje službe vestno in goreče opravljati; mlačna in mrzla srca naj se vnamejo za nebeške reči. Pripravljajmo in lomimo lačnim kruh božje besede, da jih miloba in sladkost privabi in stori dovzetne za božjo besedo. Trdosrčnost in okorelost duhov premagujmo s potrpežljivostjo, preziranje vere z gorečnostjo, malomarnost za vero s pobožnostjo. Prizadevajmo si tudi, kakor opominja sv. oče, oborožiti se z orožjem znanosti, da bomo vselej pripravljeni dati račun o upanju, ki je v nas (I. Pet. 3, 15) in z zdravim naukom zavračati one, ki nasprotujejo (Tit. 1, 9).

Zlasti je važno in potrebno, da proti onim, ki po časnikih sejejo krive nazore in spodkopujejo nravnost, vstanejo učeni in krepostni možje ter vzdramijo zaspane duhove in se krepko potegnejo za resnice sv. vere. To bo pa le tedaj imelo uspeh, ako bodo pisatelji se borili za dobro stvar, poslužujoč se zmernosti, razboritosti, ljubezni; če bodo krepko zagovarjali prava in resnična načela, zagovarjali pravice sv. cerkve in pospeševali ugled apostolske stolice, v čemur se morajo ravnati po nasvetu svojih škofov.

Dandanes je potrebno, da svetna duhovščina tudi javno nastopi in je pripravljena za obrambo, kjer gre za resnico in pravico. Naj torej ne omeji svoje gorečnosti samo na službo božjo in deljenje sv. zakramentov, ampak naj bo voditelj in pomočnik ljudstvu tudi v drugih rečeh, ki se tičejo skupne blaginje. Treba je združevati ljudstvo, da se zavaruje pred nevarnostmi, ki prete njega časni in večni sreči. Gojijo naj se društva kršč. pobožnosti in ljubezni, pa varovati se je vsega, kar bi povzročevalo nemir in prepir.

Veliko in težavno nalogo ima dandanes duhovnik izvrševati, v vsem je pa treba skrbno paziti, da ne zaide od prave poti ter da s primernimi sredstvi deluje v blagor cerkve in krščanskega ljudstva. Velike hudobije se storé krive, ki skušajo raztrgati cerkev, kraljestvo božje in telo Kristusovo, ki narodnim težnjam tako daleč popuščajo, da hočejo ustanoviti narodne cerkve. Toda Kristus na noben način, niti v sebi niti v svojem mističnem telesu ni razdeljen in sovraži vsak razkol, saj je tako goreče prosil Očeta za edinost (Jan. 17, 20. 21).

Če kdaj, dandanes pač veljajo besede Gospodove: »Pride vojvoda tega sveta«. Blagor slehernemu, ki more s Kristusom reči: »Pri meni nima nič!« (Jan. 14, 30.) Karkoli torej delate, držite se nauka in zapovedi sv. cerkve. Kolikor je na vas, varujte temelj autoritete. Vaša dolžnost je, upirati se onim, ki hočejo prevreči države.

Postni pastirski listi. Za goriško nadškofijo je za postni pastirski list namenjen skupni pastirski list avstrijskih nadškofov in škofov, o katerem smo govorili že v 1. številki.

Pastirski list za krško škofijo obravnava za današnje čase jako primerno vprašanje o primatu rimskega papeža. V treh točkah odgovarja

na vprašanje, kaj je papež za katoličane na zunaj in znotraj in kaj je posredno za celi svet.

I. Na zunaj je papež katoličanom namestnik Kristusov, najvišji pastir vseh vernikov na zemlji, katere bi naj pripeljal k Jezusu Kristusu. Iz jasnih in določenih besed sv. pisma (Mat. 16, 13—19; Jan. 21, 15—17) je razvidno, da je Kristus postavil Petra vogelnim kamenom svoje cerkve. Pravi in nevidni vogelnik sv. cerkve je Kristus sam, sv. Peter pa in njegovi nasledniki so vidni namestniki Kristusovi na zemlji. Po zakonu dednega nasledstva je rimski škof naslednik sv. Petra. Kar je cerkvi bistveno, mora ostati do konca dni, torej tudi od Kristusa ustanovljen primat. Po tej napravi, katero je Kristus sam dal svoji cerkvi, je ona podobna mestu, ki je postavljeno visoko na goro in ga vsi lahko vidijo. — Od Kristusa gre oblast na Petra in druge apostole, od apostolov na škofe in mašnike; verniki so združeni s svojimi duhovniki, duhovniki s škofi, škofje z namestnikom Kristusovim na zemlji. Ta živa medsebojna zveza je vidno znamenje, da kdo pripada k pravi cerkvi. Izven katoliške cerkve ni niti blizu najti takšne edinosti.

II. Na znotraj je papež katoličanom najvišji delivec Kristusovih milosti in nezmotljiv učenik njegovega nauka. Kakor v naravnem redu resnica razsvetljuje človeški razum, tako v nadnaravnem z ozirom na večno zveličanje razodeta, od Kristusa na zemljo prinesena resnica. Mnoge naravne resnice je sicer dobro vedeti, a ni potrebno, lahko tudi brez njih vednosti srečno živimo, od razodetih resnic je pa odvisna naša časna in večna sreča. One nam dajejo luč in gotovost o najvažnejših rečeh in kažejo pravi pot k časni in večni sreči.

Po grehu je bilo človeštvo smrtno ranjeno, podobno je bilo velikemu bolniku, a prišel je veliki zdravnik, ki je s svojo smrtjo na križu zaslužil ozdravljajočo in posvečujočo milost ter jo kot zaklad izročil svoji cerkvi. Te milosti nam dotekajo po sv. maši in sv. zakramentih ter nas spajajo s skrivnostnim telesom Kristusovim. Deljenje teh milosti je Kristus izročil Petru in njegovim soapostolom, iz tega zaklada zajemajo njih nasledniki in delijo vernikom. Rimski papež, naslednik sv. Petra, je torej najvišji delivec Kristusovih milosti in najvišji varih večnih resnic. Od razodetih resnic se ne sme nič izgubiti, zato je pa Kristus Petru in njegovim naslednikom podelil poseben dar, dar nezmotljivosti, da potrjujejo v veri svoje brate (Luk. 22, 31. 32). Ne po svoji osebni vrlini, ampak po pomoči in daru božjem mora Peter potrjevati svoje brate. Nezmotljivost papeževa je v tem, da je zavarovan pred zmoto, kadar kot najvišji učenik slovesno izreče za celi svet kako versko ali pravno resnico.

III. Cel svet je poln zmot, krivih nauk, nasprotnih nazorov. Nikjer ni edinosti ne zunanje, ne znotranje. V tej zmešnjavi različnih mnenj stoji papeštvo pred očmi celega sveta kakor veliki svečnik, kot zanesljivi, nezmotljivi učenik in varih krščanske, razodete resnice, ki skrbi za edinost in čistoto nauka. Zlasti pa ne moremo Boga dovolj zahvaliti, da nam je ravno v sedanjih časih dal modrega in velikega papeža Leona XIII., ki je dne 20. svečana nastopil 25. leto svojega papeževanja. Celi svet se zato pripravlja da dostojno proslavi ta jubilej. Naše molitve naj se zlasti to leto povzdigujejo k Bogu, da nam Leona XIII. še dolgo ohrani svežega in krepkega, da nam še naprej sveti kot luč celega sveta.

Lavantinski in ljubljanski pastirski list pa obravnavata letos isti predmet: češčenje presv. Srca Jezusovega. Lavantinski pastirski list zaznamuje najprej živahno in obilno udeležbo pri raznih jubilejnih pobožnostih in slovesnostih lansko leto¹. V trajni spomin sv. leta 1900 in 1901 se je v stolni cerkvi na evangelijski strani postavil primeren marmornat spomenik, ki je stal 1200 kron.

Sv. oče Leon XIII. je s krasno okrožnico »Annum sacrum« z dne 25. majn. 1899 posvetil človeštvo presv. Srcu Jezusovemu, o tem vzvišenem in veličastnem predmetu hoče torej obravnavati tudi letošnja škofijska poslanica. Najsvetejše Srce je veliko znamenje našega časa, je geslo, ki bodi katoliškim kristjanom vedno v srcu in na jeziku, da pomagajo sv. cerkvi do popolne zmage. Pastirski list hoče doseči posebno to, da bi se pobožnost do presv. Srca po škofiji prav goreče opravljala in zvesto gojila. »Prikupljiva pobožnost je po svojem pravem bistvu razodeta v zadnjih časih za sedanje hude dni, ko ugaša in pojema v človeških srcih dejanska ljubezen do Boga in do bližnjega, in ko se neverstvo zmerom bolj in bolj razširja.«

V Srcu Jezusovem cerkev časti in daje častiti ljubezen Jezusa Kristusa do nas pod podobo njegovega živega, telesnega Srca, torej je predmet češčenja telesno Srce Jez. in pa ljubezen sama. V tem smislu je Klement XIII. dovolil nekaterim cerkvam pobožnost in praznik presv. Srca. Po svojem bistvu, v kolikor izraža ljubezen, se ta pobožnost nahaja že pri Materi božji in pri apostolih, zlasti apostolu Pavlu, o katerem pravi sv. Janez Zlatoust, da je Srce Jez. bilo srce Pavlovo. A pobožnost v današnji obliki se je razvijala le polagoma. Med napovedovalce njene se po pravici štejejo sv. Janez Zlatoust, sv. Avguštín, v srednjem veku sv. Bernard, sv. Mehtilda, sv. Jedert Vel., sv. Katarina Sijenska, sloveča mistika Janez Tauler in Henrik Suzo. Glavni predhodnik pobožnosti do S. J. je pa o. Jan. Eudes, začetnik nadbratovščine najsv. Srca Jez. in najč. srca Marijinega. Poleg teh je k povišanju in razširjanju te pobožnosti bistveno pripomogla bl. Marjeta Marija Alacoque. — Papež Pij IX. je 23. avg. 1856 praznik presv. Srca Jez. zaukazal za vso cerkev, Leon XIII. pa ga je 28. junija 1889 povišal v praznik prve vrste.

Zdaj se je pobožnost začela mogočno razvijati; nastale so nove družbe in bratovščine, vpeljala se je pobožnost vsak prvi petek v mesecu. Mnoge dežele, okraji in občine so se slovesno posvetile presv. Srcu J., med njimi tudi lavantinska škofija 1898 in zopet 1899. Tudi umetnost, stavbarstvo, kiparstvo, slikarstvo, pesništvo in govorništvo pripomaga proslavljati presv. Srce. V mariborski stolnici sta se postavila dva lepa oltarja presv. Srca Jez. in prečist. srca Marijinega. Krasne cerkve v čast presv. Srcu Jez. krasijo že mnoga mesta.

Kateri so nagibi, iz katerih sv. cerkev poleg ljubezni časti obenem telesno Srce Jez.? Prvi nagib je hipostatično zedinjenje z drugo božjo osebo, po katerem je resnično pravo Srce Sinu božjega, torej mu tudi gre najvišje češčenje. Dalje je to Srce vir, iz katerega je potekla presv. kri kot cena našega odrešenja. Od duše Kristusove oživiljeno Srce je bilo

¹ Splošen pregled o raznih pobožnostih, ki so se vršile v sv. letu po lavant. škofiji, podaje shematizem za l. 1902, str. 203—222 in sicer iz 88 župnij. V ostalih župnijah so se pobožnosti sicer vršile, pa poročilo se ni poslalo.

nadalje napolnjeno z notranjim trpljenjem Jezusovim, ono je sedež ljubezni, ki se v njem čutno in dejansko razodeva. Tudi znaki, s katerimi se predstavlja presv. S. J., pomenijo neskončno ljubezen Sina božjega. S češčenjem presv. Srca nas hoče cerkev opozoriti posebno na ustanovitev najsvetejšega olt. zakramenta in nas spomniti na krvavo daritev na križu, ker to dvoje je delo največje ljubezni Jezusove. To nas mora nagibati, da v najsvet. zakramentu molimo in častimo presv. S. J. V čast presv. S. J. so sestavljene lepe molitve, z odpustki obdarovane, odobrene posebne litanije, dnevnice in razne pobožnosti. Še bolj umejemo velikost in globočino ljubezni S. J., ako se v duhu postavimo v one kraje, kjer se je posebno razodela ljubezen Jezusova. To je Betlehem, kjer je presv. Srce za nas opravilo prvi dar svoje ljubezni, to je Nazaret, kjer je bilo pokorno Jožefu in Mariji, Jeruzalem, kjer je kazalo gorečnost za čast božjo; pred najmskimi vrati, v hiši Jairovi, ob grobu Lazarjevem, zlasti pa na Oljski gori in na Kalvariji. Ta ljubezen pa ni zapustila ljudi, marveč prebiva med nami v najsvet. zakramentu.

Ako hočemo prav častiti presv. Srce, moramo se pred vsem varovati greha, storjene grehe iz srca obžalovati, zlasti sedaj v velikonočnem času; moramo se zatajevati in posvečevati. To pa storimo najbolj, ako natančno in vestno izpolnjujemo dolžnosti svojega stanu. Zato naj skrbje vsi stanovi: duhovniki, gojenci duhovskega in dijaškega semenišča, redovniki in redovnice, krščanske družine, učitelji, mladeniči in dekleta, premožni in ubogi; grešniki in pravični naj se zatekajo k presv. Srcu. V tem letu prosimo prav posebno presv. S. J. za sv. očeta Leona XIII., ki 20. febr. dovrši 24. leto svojega papeštva. V varstvo S. J. izročimo tudi avstrijskega cesarja in našo domovino. Kakor Jonadab kralju Jehu (IV. Kralj. 10, 15), zagotovimo tudi mi Kralju večne slave, da je naše srce odkrito in zvesto udano njegovemu Srcu, On nam bo pa podal svojo vsemogočno desnico in nas bo podpiral v boju za Boga, cesarja in domovino.

V opombah je skrbno zbrano slovstvo, ki se tiče češčenja S. J., kar je za natančnejši pouk zanimivo in važno.

Vsebina pastirskega lista za ljubljansko škofijo je pa ta-le: Po vsem svetu se bije ljuti boj med dvojnimi kraljestvom, Kristusovim in satanovim. Geslo podložnikov Jezusovih so besede sv. Pavla (I. Kor. 15, 25): »On mora nad nami vladati«, geslo sovražnikov je pa klic Judov: »Nečemo, da On nad nami vlada« (Luk. 19, 14). Konečna zmaga je zagotovljena kraljestvu Kristusovemu, vendar dokler še boj traja, se zdi včasih, da vojska Kristusova omaguje, a v najhujši nevarnosti poseže vmes božja Previdnost.

Tako je bilo v prvih krščanskih časih, ko je paganstvo zbralo vso moč zoper kršč. vero. A v najhujši sili Bog pošlje cesarja Konstantina; križ je zmagal in bil od tedaj do 17. stoletja zastava kraljestva božjega. Križ je bil odslej v visoki časti in je slavil povsod velike zmage proti peklu, proti svetu, proti grehu. — Hudi duh pa ni miroval; v 7. stol. je vzbudil borivce zoper sv. podobe, a ni uspel, pač pa je imel več uspeha v 16. stoletju. Še celo kristjani se začnejo križa sramovati, odstranijo ga iz zastav kršč. narodov in javnih poslopij; posamezniki si ga ne upajo več javno pokazati. Odrašenik pa ni nehvaležnežev zavrgel, ampak svoje postopanje je spremenil. Odkril je svoje Srce, vso svojo ljubezen.

To je sicer storil v 17. stol. bl. Marjeti Alacoque, vendar pobožnost ni prišla nepričakovano, temveč počasi se je razvijala. Kolikor bolj se

približuje 17. stol., toliko več častivcev presv. Srca se oglašajo; v začetku istega stoletja sta znamenita zlasti dva moža Janez Eudes in sv. Frančišek Saleski.

Kakor po navadi si je tudi sedaj Bog izbral slabotno in neznančno osebo, siromašno redovnico, da po njej izvede svoje namene. L. 1673. se ji je začel razodevati in jo poučevati o češčenju svojega presv. Srca. Marjeta in o. Colombiere sta si močno prizadevala razširiti češčenje presv. Srca Jez.

Njuno prizadevanje je pa zadelo na veliko nasprotstvo. Tudi cerkvena oblast je postopala zelo oprezno in modro. Mnogi papeži so odbijali prošnje za dovoljenje nove pobožnosti in novega praznika, ker še stvar ni bila zadostno preiskana. Šele Klement XIII. je l. 1765 dovolil posebno mašo in posebne molitve, pa le za nekatere cerkve, ki so za to posebej prošile. Sredi osemnajstega stoletja je bila pobožnost že močno razširjena, a sedaj se začne divje preganjanje te pobožnosti. Krivoverci in katoličani so jo zasmehovali in zatirali; še celo vlade so se vzdignile zoper njo. Odlučni zagovorniki so bili jezuitje, a njihova družba je vsled pritiska vlad morala prenehati. Šele potem, ko je bila družba zopet obnovljena, se je tudi pobožnost znova počivila, zlasti pod Pijem IX., ki je l. 1864 Margareto Alacoque blaženim prištel. Ob dvestoletnici glavnega razodenja, leta 1875 je dovolil, da se smejo posamezni ljudje posvetiti presv. Srcu.

Popolnoma je pa zastavo presv. Srca razvil papež Leon XIII., ki je l. 1889 praznik presv. S. J. povzdignil v praznik prve vrste in z znamenito okrožnico z dne 25. majn. 1899 vse človeštvo posvetil božjemu Srcu J. Po naročilu sv. očeta se je tudi ljubljanska škofija l. 1900 posvetila presv. Srcu. Kakor je Konstantinu bil križ znamenje, s katerim je premagal svoje sovražnike, enako bo Srce Jez. zastava, pod katero se bodo bili zadnji boji in izvojskovanje zadnje zmage cerkve Jezusove.

»Zberimo se torej pod zastavo presv. S. J. in ostanimo ji zvesti kot pravi podložniki najvišjega našega kralja«. To zvestobo pokažemo, ako zvesto izpolnjujemo njegovo sveto voljo, ako molimo, delamo in trpimo z dobrim namenom, po božji volji.

Na oltarju v tabernaklu imamo našega Gospoda, ondi se združimo z njegovim presv. Srcem. Z njegovimi nameni združimo svoje namene. Ker smo pa sami slabi in pregrešni, zatecimo se k Materi Jezusovi in se po njej združimo z Njim.

Presv. Srce pa mnogi žalijo; nekateri ga naravnost tajé, drugi so mrzli in malomarni. Nepokorščina v družinah, pijanstvo, pretepi in ponočevanje pri mladeničih, nečisti grehi, sovraštvo in kletve, vedno zaničevanje cerkve in njenih služabnikov, hujskanje po časnikih, shodih in gostilnah, vse to je upor proti Jezusu Kristusu. Zatorej nikar se sramovati Jezusa. Z grdimi pregrehami se sramoti vse slovensko ljudstvo, katero po svetu grdé, da je surovo in razdivjano, pokazujoč na pretepe in poboje.

»Pridi k nam tvoje kraljestvo!« Vsi se naj goreče vdeležujejo pobožnosti S. J. Stariši, mladeniči in dekleta naj vsak dan opravljajo molitev: »O presveto Srce Jezusovo, po rokah prečiste Device Marije Ti darujem vse molitve, dela in trpljenja današnjega dneva, prvič v spravo za vsa razžaljenja, katera trpiš v sv. Rešnj. Telesu, in drugič na vse tiste namene, katere imaš Ti na naših oltarjih.«

Jubilej sv. očeta. Zopet ves svet obrača svoje oči v večno mesto na sivolasega starčka, ki je 20. svečana nastopil 25. leto svojega vladanja. Ko se je dne 20. svečana 1878 v konklavu pri tretjem skrutiniju potrebna večina glasov združila na ime kardinala Joahima Peccija, je bled in tresoč se vzkliknil: »Eminentissimi, kaj delate! Volite starca krhkega zdravja, ki k večjemu more živeti še nekoliko let, potem pa bodete zopet morali iti v konklave.« A Previdnost božja ima svoja pota. Česar pač nikdo ni slutil, novoizvoljeni papež sam ne, to se je zgodilo. Leon XIII. je s krepko roko z ladijo svetega Petra priveslal v 20. stoletje in kar je za sv. Petrom bilo dano le dvema papežema, je dano njemu. Pij VI. je v 25. letu svojega pontifikata preživel še 8 mesecev († 29. avg. 1799), Pij IX. pa je čakal celo 32 let. Celo 19. stoletje je imelo 6 papežev, od katerih 4 odpadejo na prvo polovico, v celi drugi polovici pa sta vladala le dva papeža.

Jubilejsko leto bo zopet videlo mnogobrojne izraze otroške udanosti vernih katoličanov in spoštovanja do visokega jubilanta tudi izvenkatoliškega sveta. V raznih pokrajinah v Italiji in v drugih deželah se pripravljajo večje ali manjše skupine vernikov na božjo pot v Rim; tudi vladarji so po posebnih poslanstvih izrazili sv. očetu svoje čestitke. Po naših škofijah se je začetek jubilejskega leta otvoril v vseh stolnih in župnijskih cerkvah s posebnimi slovesnostmi. Važnejše slovesnosti v Rimu in drugod bomo tekom leta zaznamovali v letopisu.

Tudi bogoslovska veda ima povoda dovolj, da se ob 25 letnici pokloni velikemu Leonu, svojemu mogočnemu pospeševalcu in zaščitniku. V marsikaterem oziru ji je vdahnil novo življenje, odprl nova pota. Z obnovenjem modroslovnih študij je podal spekulativnemu bogoslovju vitke in zanesljive peruti, velikodušno je odprl zaklade vatikanskega arhiva in tako v cerkveni zgodovini ustvaril novo dobo; s prekrasno okrožnico »Providentissimus Deus« z dne 18. novembra 1893 je znatno pospešil razvoj bibličnih ved; z odkritosrčno ljubeznijo je zbližal zahod in vzhod ter vzbudil v znanstvu zanimanje za vzhodne cerkve. Z očetovsko skrbjo neguje vseučilišča in druge učne zavode. S svojimi okrožnicami o zakonu, o delavskem vprašanju, o prostosti, o državni uredbi, o krščanski demokraciji je podal zlata nраво-pravna navodila za praktično delovanje katoliških laikov in duhovnikov.

Slovinci najlepše proslavimo srebrni jubilej Leona XIII., ako enega srca pošljemo k nebu vročo molitev za Njegov dušni in telesni blagor, v znanosti in v praksi pa se krepko poprimemo Njegovih modrih navodil.

Vzhodna cerkev. Ko smo že bili sklenili poročilo o vzhodni cerkvi za prvo številko »Voditelja«, došlo je velevažno pismo Leona XIII. z dne 20. nov. 1901 na latinske škofo v grškem kraljestvu, s katerim je ugodil prošnji istih škofov, da se že obstoječi katoliški licej v Atenah razširi v semenišče, da se tudi kleriki lahko izobrazijo v humanističnih študijah, preden se lotijo bogoslovja. Po grškem je namreč raztreseno več župnij latinskega obreda, a ljudstvo govori grški jezik; da se za te izobrazijo duhovščina, za to je pred vsem ustanovljeno atensko semenišče.

Grška — tako začne dotično pismo — je bila luč stare omike in mati vseh umetnosti, a tudi sedaj, po tolikih izpremembah še živi v spominu vseh izobraženih ljudi. Tudi sv. oče že od mladosti ceni in občuduje grško modrost in znanje, s katerim so se odlikovali zlasti velikani v

modroslovju. Ko je obnovil in priporočil modroslovje Tomaža Akvinskega, je s tem počastil tudi Aristotela, saj je Tomaž najodličnejši izmed učencev Aristotelovih.

Pa tudi v krščanskem oziru mu je znana grška vrlina, častitljive grške obrede je vedno čislal in hotel, da se ohranijo neoskrunjeni. Zato je tudi v Rimu prenovil zavod za gojence grškega obreda, imenovan po velikem Atanaziju »Athanasianum«. Istotako je vedno bolj in bolj cenil velike cerkvene učeničke, katerih ima obilo grška cerkev. Povzdignil je v višjo čast sv. Cirila in Metodija, hoteč, da ves svet spozna in čisla njune vrline in zasluge. Tudi med predniki na apostolski stolici so bili mnogi odlični možje grškega rodu. Verniki, škofom podložni, naj se zavedajo, kaj zahteva katoliška vera in naj po njih vzgledu spajajo ljubezen do domovine z ljubeznijo in gorečnostjo za sv. vero. Sv. oče hoče, kar je v njegovih močeh, sv. vero varovati in jo utrditi. V prosepah pravosti, omike in v čast katoliškega imena je že pred nekaterimi leti ustanovil licej, v katerem bi se naj katoliška mladež izobraževala in zlasti priučila onemu jeziku, ki sta ga govorila Homer in Demosten. Sedaj pa smatra za koristno in potrebno, otvoriti ta zavod tudi duhovskim kandidatom, zato naj se ustanovi v samem liceju duhovsko semenišče za klerike latinskega obreda in grške narodnosti; ostali orientalski grškega jezika tudi niso izključeni. Natančnejši načrt za nov zavod pa hoče podati pozneje v posebnem pismu.

K sklepu opozarja sv. oče, koliko so njegovi predniki storili za oslobojenje Grške proti Turku; Pij V. je združil krščanske vladarje, da so slavno zmagali pri Lepantu, Pij VII. je pa velikodušno odprl meje cerkvene države beguncem, ki so se bojevali za oslobojenje domovine in iskali zavetja v tujini. Če se stvar pravično in nepristransko presoja, nimajo se orientalski narodi ničesar bati od zveze z rimsko cerkvijo.

Kakor poroča »Kölnische Volkszeitung« (14. sveč. 1902), so to papežev pismo prijazno sprejeli tudi nekateri grški listi in pri tej priliki opozorili na odrevenelost grške razkolne cerkve pa na kulturno delavnost rimske cerkve in njene duhovščine.

Ruski listi so pred nekaterimi meseci poročali o pogajanju med bolgarskim eksarhatom in carigrajskim patrijarhom in sicer z ruskim posredovanjem. Znano je, da so Bolgari s svojim eksarhom razkolniki v vzhodni cerkvi, ker se ne marajo pokoriti grškemu patrijarhu. Namen rečenega pogajanja je bojda bil, da bi eksarh pripoznal vrhovno oblast carigrajskega patrijarha in se preselil iz Carigrada na Bolgarsko, zato bi pa dobil tudi on naslov patrijarha. Bolgarske škofije v Macedoniji bi prišle pod oblast carigrajskega patrijarha a bi ohranile svoje narodne pravice. Toda eksarh in Bolgari nečejo o tem nič slišati in so soglasno izjavili, da se rajši podvržejo rimskemu papežu, kakor carigrajskemu patrijarhu. F. K.

„Annales de la Congrégation de la Mission“ (1901, pag. 386 sqq.) poročajo o misijonskem delovanju v apostolskem vikarijatu združenih Bolgarov, ki je bil ustanovljen l. 1883. Katoličani stanujejo v 18 vaseh. V celem je okoli 800 katoliških rodbin. Šol je 22, med temi so 4 dekliške. Učitelje vzdržuje škof. — Popi so skoro vsi oženjeni in ne posebno goreči. Zbok tega je ljudstvo, ki ima sicer dobro voljo, zelo nevedno. — V Zeitenliku pri Salonikih se vzgojuje v deškem in duhovskem semenišču domači klerus. Vodstvo je v rokah 6 lazaristov; pomaga jim 5 bratov, nekaj bolgarskih in turških učiteljev. Gojencev je okoli 60. Nekaj bogoslovcev

je že posvečenih. Mladi duhovniki so prav pobožni, vzglednega vedenja in študirajo sv. teologijo s posebno vnemo. V semenišču se držé grško-bolgarskega obreda. — Predno bo ves klerus prenovljen, bo pač trajalo nekaj časa. — Lazaristi (profesorji) delajo z dovoljenjem škofovim izlete v vasi. V soboto popoldne odpotujejo vsi, da v nedeljo poučujejo nevedno ljudstvo, mašujejo, bolnike obiskujejo itd. V adventu in postu nudijo očetje ljudstvu priliko, vsprejeti sv. zakramente. Tako se pleje ta vinograd Gospodov in pripravlja pot mlademu, nadebudnemu duhovstvu. — Velik blagoslov za deželo so sestre. V Kukušu vodi pet usmiljenk normalno šolo, majhno sirotišnico in eksternat za deklice; imajo tudi lekarno za revne bolnike. Razun usmiljenk še delujejo tukaj evharistinke, majhna 11 sesterdomačink broječa kongregacija z bolgarskim obredom. V vasi Paliortsi oskrbujejo sirotišnico in šolo.

Zgornji Egipet. Zadnja leta so se Kopti tako mnogoštevilno iz razkola vračali v katoliško cerkev, da je patrijarh, msgr. Macaire s svojimi sufragani prišel v zadrego. Ni imel sredstev, da bi postavil toliko nujno potrebnih cerkev in šol. Še huje se je občutil primanjkljaj duhovščine. Ko je l. 1896. patrijarh razložil položaj Leonu XIII., je sv. oče podaril velikodušno denarja, da se ustanovi deško in bogoslovsko semenišče v Tahti. Zavod je v rokah francoskih jezuitov in šteje 40 gojencev. V Tahti imajo še tudi šolski bratje 10 let deško šolo, katero pohaja okoli 200 otrok. — Življenje Koptov je patrijarhalno. Edina senčna stran je nedostojni položaj žene. Vpliv izlama je tolik, da tudi krščanske žene nimajo nobenega pomena ne v javnem, ne v zasebnem življenju. Celó v cerkvi pri službi božji morajo biti skrite za omrežjem. Sirske sestre ‚Mariamettes‘, ki so pred kratkim v Minji ustanovile novicijat, v Tahti pa dekliško šolo, so poklicane, dati ženski pristojnih pravic v družini. — V okolici Tahte je bilo v zadnjih 6 letih nstanovljenih 8 katoliških cerkev in ravno toliko šol.

J. E. K.

Misijonski obzornik.

Azija.

Mala Azija. Devetnajsto stoletje je dobro reševalo vzhodno vprašanje. Prej osmanske provincije v Evropi: Rumunija, Srbija, Bolgarija, Bosnija, Hercegovina, Grško in Kreta, so osvobojene turškega jarma; sultanu je ostalo tostran Bospora le malo. Upajmo, da 20. stoletje docela izpodnese tla turškemu žezlu v Evropi. — Fanatični muzelmani osvobojenih provincij pa se nikakor ne morejo pokoriti žezlu ‚džaurov‘ (zaničevalno ime za kristjana), in zato se jih je že na stotisoče preselilo v Azijo. Ker so beguni (mohadžiri) večinoma krepki, delavni ljudje, so sultanu dobrodošli. Mohadžiri so pravi blagoslov za deželo, ker racijonalno obdelujejo sicer rodovitno, toda skrajno zanemarjeno zemljo in pa ker pripravljajo tla za misijonsko delo. Asumpcijonisti obračajo svojo pozornost na nje. O. Blaž Pascail slika tako preseljevanje: »Često se taka karavana ušotori pod milim nebom, ob vzhodu kakega hriba in v bližini kakega potoka. Napravijo velik ogenj in žene pripravljajo ‚pilaf‘ (jed iz riža), možje pa posedejo in kadijo čibuk. Ko zahaja solnce, opravljajo ‚mograb‘ (večerno molitev). Ako nimajo v svoji sredini ‚imama‘ (duhovnika), stopi najstarši mož na voz in vabi k molitvi. Na vse štiri svetovne strani kliče: Allah ekber! Allah

ekber! Allah ekber! La illa la il Allah! Mohamed ressul Allah! Allah ekber! (Alah je velik! Ni boga razven Alaha in Mohamed je njegov prerok. Alah je velik!) Kakor bi prerezal, obmolkne vse in hiti k potoku, da opravi med umivanjem in dolgimi obredi ukazane molitve, katerih verni muzelman ne opusti nikdar, tudi na potovanju ne. — V Eski-Şehiru se je v novem predmestju Yeni Mahalle naselilo nad 4000 begunov. Njih delavne roke so ustvarile vzorno lepe vrtove in žitna polja krog mesta. Pridelujejo tudi izborno vino. Nravno so mohadžiri visoko nad lenimi Turki. So delavni, podjetni, štedljivi. Njih družinsko življenje je podobno krščanskemu. Žena jim ni sužnja. Zakonsko zvestobo čislajo. Mnogoznjenje jim je zoprno. Zato upajo misijonarji, da se bo začelo novo življenje v gnilem turškem ribniku, in čakajo le ugodne prilike, da vržejo mreže sv. Petra.

Sirija. Blagonosno delujejo sestre najsvetejših Src. Mlada kongregacija ‚mariamet‘ (Marijinih hčerk) šteje 126 sester. Ker delujejo že na 27 krajih, jim primanjkuje sester, domačinke pa nimajo za vstop potrebnih sredstev. — V Damuru šteje njih deklinška šola 143 učenk, ki ljubijo šole in njih vzgojiteljice prav po otroško. Vsaki dan molijo in pojejo pred hišnim oltarčkom. Lani o Božiču so bile prvokrat napravljene jaslice po evropskem običaju. Dekleta so klečala pred Jezuščkom, pela litanije, molila rožni venec. Ko bi morala iti k počitku, so prosila, da smejo ostati pri Jezusu, da ne bo sam.

Mezopotamija in Kurdistan. 80 šol in vzgojevališč je v rokah francoskih dominikancev. Gojencev je nad 5000. Bivši gojenci zavzemajo visoka in vplivna mesta v javnosti; izmed njih je 6 škofov.

Položaj Armencev je skrajno žalosten. Ko je bilo v letih 1894—96 v turških provincijah poklanih do 300.000 Armencev, je bilo pričakovati, da bo temu, v svetovni zgodovini doslej neznanemu barbarstvu sledil mir. Toda klanje v Ahasduru, Spaganku, Hilenku, Šušnamarku, Sirkaku, Pertaku, Ulbiču spričuje, da sultan namerava sistematično iztreti najmiro-ljubnejše ljudstvo otomanske države. Da bi se odtgnili krutemu nasilstvu, zapuščajo Cejtun, Sasun, Erцерum, Mam uret-ul-Acis, Diarbekir in Van ter so se izselili na Rusko, v Perzijo, celo v Ameriko. Obljube, katere je storil sultan na zahtevo evropskih držav 11. majnika 1895., še ponavlja pri nastopu vsakega armenskega patrijarha. Toda to ga ne ovira, tudi naprej pobijati armensko ljudstvo.

Indija zahodna. Stara vladikovina Goa je pod modrim nadškofom, msgr. Valente, na novo oživela. Bogoslovsko in deško semenišče v Raholu šteje 867 gojencev. To semenišče, v katerem deluje 17 duhovnikov, 4 dijakoni in 5 laikov, je največje v Indiji.

Nadškofija Bombay. Spreobrnitev imenitnega parza Eduljee Pestonjee Cama. Od njegovih dveh sinov je postal stareji pred 4 leti katoličan in se imenuje zdaj Viljem Edvard Rice. V 18. letu svoje starosti je razodel jezuitu Bruderju svojo željo, da bi rad kristjan postal. Misijonar ga pouči, da to ne gre brez očetovega dovoljenja. Naravnost očeta dovoljenja prositi, si ni upal. Božja volja je bila, da je dobil od misijonarja življenjepis sv. Alojzija. »Ko sem slučajno knjigo pustil na mizi«, piše Viljem nekemu misijonarju, »jo je bral moj dobri oče«; potem pa pride k meni s knjigo v roki in pravi: ‚Kak posebnež je bil ta oče (sv. Alojzija), ki je branil svojemu sinu, vstopiti v družbo jezuitov!‘ — Hitro

porabim ponujeno priliko, in ga vprašam ali ne ravna ravnotako kakor oče sv. Alojzija. — Vpraša me, kako to razumem. — Zdaj mu razodenem svoj sklep, in dobri oče ugodi moji želji brez ugovora. Poprosim ga tudi denarja, da bi si mogel kupiti molitvenik, križ in rožni venec. V veliko presenečenje mi izroči že drugi dan omenjene reči, katere je sam kupil pri katoliškem bukvarju. — Ko sem na dan sv. krsta pokleknil pred njega in ga prosil očetovskega blagoslova, mi je slovesno rekel: 'Ljubi otrok, v nobenih okoliščinah ne delaj nečasti veri, katere se hočeš zdaj okleniti'. — Ko sem mu pozneje večkrat pripovedoval, kako srečen sem v svoji veri, je neštevilokrat izrazil željo, da bi rad umrl in bil pokopan kot kristjan. — Nenadoma ga zadene kap. Hitro ga krstim na ime Jožef v navzočnosti nekaj sosedov. Bal sem se, da prej umrje, nego more priti misijonar, kar se je tudi res zgodilo. Cama je torej umrl kot katoličan; toda za katoliški pogreb svojega očeta se je moral Viljem pravdati. Le njegovemu neustrašenemu nastopu in njegovi neodjelnjivosti se je posrečilo, odtrgati mrliča 'stolpom molka', kjer, kakor znano, divje ptice žro mrtve parze. Nato se je tudi mlajši sin oglasil k pouku v krščanski veri.

Vladikovina Maissur. Prednica samostana Dobregra pastirja v Bangaloru, s. Katra Strässle poroča, kako je božja previdnost pomagala sestram do potrebnega ugleda. Bativarski radžah (kralj) je ob priliki, ko so se njegovi ponesrečeni sorodniki zdravili pri sestrah v bolnišnici, spoznal nesebično delovanje sester. Ko je sam obolel, si ni izvolil krasne angleške Viktorija-bolnišnice, marveč šel je v katoliško bolnišnico. Krog sebe ima své svoje služabnike; tudi ne vzame od sester nobene hrane, ker bi ga to po obredih njegove kaste onečistilo. Zelo rad vidi v svoji bližini sestre, dasi jih ne razume in ne more občevati z njimi. Trdi, da mu samo pogled na 'Boga posvečene gospe' pomiri srce. Kak vzgled za katoliško Evropo, kjer z redovniki ravnajo tako surovo! »Da bi pač tem dobrodušnim paganom zasvetila luč sv. vere! To bi bila najlepša plača za vse njim skazane dobrote. Zemeljske plače nimamo pričakovati, kajti indijski kralji smatrajo že to za odlikovanje, ako jim kdo sme služiti«, sklepa s. Katarina svoje pismo.

Vladikovina Puna. Jezuit o. Leon Perrig, mučenec ljubezni, je bil rojen l. 1862. v Brigu, v švicarskem kantonu Wallis. L. 1882. je bil vsprejet v družbo jezuitov, v kateri sta bila že 2 brata. L. 1894. je dospel v Indijo. Kraj njegovega nesebičnega delovanja je bila vas Tumarikop, kjer živi okoli 500 silno revnih kristjanov. Protestanski časnik 'Times of India' piše ob njegovi smrti: »Lahko si mislimo, kaj se pravi, ako Evropejec živi v 33 $\frac{1}{2}$ km od najbližjega trga oddaljeni vasi, in sicer v vsakem letnem času, šest dolgih let. Dobri oče se je moral zadovoljiti z malim, kar mu je nudila vas. Ugodnosti ni imel in je tudi ni iskal; vkljub temu je bil vedno dobre volje.« — Lani je začela strašno razsajati kuga v Tumarikopu. Noč in dan je bil o. Leon v bajtah pri umirajočih, je delil sv. zakramente, zdravila in živež. Ko se je v soboto, 17. avg., vrnil od bolnikov, se ga je lotila huda mrzlica. Drugi dan, v nedeljo vabijo zvonovi, kakor navadno, k službi božji. Cerkev je vernikov napolnjena, župnika pa ni. Najdejo ga v naslonjaču. Roke so sklenjene k molitvi, oči pa vprte v nebo. O sv. maši ni bilo govora. V ponedeljek ga odpeljejo v 6 ur oddaljeno vas Hubli, kjer ga je misijonar d' Cruz sprevidel. Rešiti drago življenje, ni bilo več mogoče. O. Leon je 20. avg. ob enih po noči

zelo mirno izdihnil svojo blago dušo. Mrzla roka smrtne kuge ga je pograbila, ko je bil že 70 okuženih sprevidel in pokopal. »Bil je neustrašen, docela nesebičen mož«, piše njegov predstojnik. Marshall d' Souza pa piše bratu pokojnega, ki je tudi misijonar v Indiji: »Vsakdo ga časti kot mučenca ljubezni.«

Kitajsko. Misijonarji, osobito sivolasi apostolski vikar v Pekingu msgr. Favier, zrejo z velikim zaupanjem v bodočnost. Msgr. Favier poroča, da se je vkljub nevarnosti novega preganjanja dalo 3000 paganov zapisati v katehmenat. Vzpodbuja jih k temu zlasti pogum, ki so ga videli pri umirajočih svojih rojakih — kristjanih. Sanguis martyrum, semen christianorum. — Z odškodnino je apost. vikar zadovoljen. Kitajski dvor je dovolil zahtevanih 1½ milijard frankov. Vsak kristjan dobi potemtakem 2/3 odškodnine za svojo zgubo. Vice-kralj je ponudil vikarju denarja v zadostilo za umorjene misijonarje, kar je pa ta odklonil, češ, življenje misijonarja se ne da ceniti in plačati z denarjem; zadovolji se z moralno satisfakcijo. Na petangu (severni cerkvi v Pekingu) je dal nabiti velik plakat, s katerim pozivlje pagane, da naj pridejo s svojimi opravičenimi zahtevami. Nekaj jih je prišlo in so bili zadovoljni s prejeto odškodnino. Jezuit Jeronim Tobar, misijonar v Ci-ka-veju je zbral vse cesarske odloke ter jih priobčil v francoskem listu *Études* (1901, str. 97 sl.). Za misijone sta važna odloka o odškodnini in reformi kitajskega šolstva. Cesarski dvor je obljubil 3. majnika, da bo izplačal zahtevano odškodnino 450 milijonov tačlov (tačl = 3 K). Še huje morajo Kitajci občutiti reformo pri državnih izpiti. Odlok iz dne 11. junija ukazuje, da običajni državni izpiti morajo izostati za 5 let povsod, kjer so morili Evropejce, ali grdo ravnali z njimi. Ta kazen je vsprejeta v 2. članku mirovnih preliminarij. Bati se je, da bo cesar brezštevilnim prošnjikom ugodil in izpite deloma dovolil. Vsekakor pa je ta odlok začetek korenite reforme šolstva. Država potrebuje dobro izšolanih uradnikov; zato je treba iskati talente. Čung-u-ču je dobil nalog, da izdela novi načrt za izpite, pri katerih bo mogoče spoznati talente. Angleščina bo igrala glavno ulogo. Zato se je začelo gibanje v protestanskem taboru, da bi dobili višji pouk v svoje roke; v Nankingu, Šangaju in Učangu so že skoro na konju. Katoliški misijon pa nima angleščine večjih moči, in ako se ta nedostatek ne odpravi pravočasno, se mu bo godilo, kakor na Japonskem, kjer je ves višji pouk v rokah protestantov, oziroma nevernikov. Krščanski veri se morajo vrata odpreti v vplivne kroge.

Južni Šanzi, apostolski vikar, msgr. Hofman, O. F. Min. se je po 11mesečni odsotnosti mogel povrniti v svojo rezidenco Lu-ngan-fu. Ta vrnitev je bila pravi triumf. Vse ga je vsprejelo s častjo, ki gre sicer le vice-kralju. In zdaj mora vedno nastopati z vsem ceremonijelom vice-kralja. »300 vojakov je meni in mojim misijonarjem vedno na razpolago! Čudno apostolsko življenje! To nam je sevé do dna srca zoprno. Toda čast naše sv. vere zahteva vsaj nekoliko zadoščenja za vse krutosti«, piše msgr. Hofman. Težavno stališče ima tudi radi tega, ker mora biti vedno v dotiki z mandarini, ki mu hlinijo prijateljstvo. Ker mu vsled starosti pojemajo moči, in ker mu je skrb za kraljestvo božje na zemlji vrezala brazde v lice, mu je sv. oče dovolil, odstopiti iz bojišča. Na njegovo mesto stopi mladi, ognjeviti o. Odorik Timmer.

Bivši namestnik v Šantungu in Šanzi, hud sovražnik in preganjalec kristjanov, Yü-hiens je žalostno končal, kakor poroča iz Lančeu o. de Maesschalck. Yü-hiens ima na vesti umor vseh škofov, misijonarjev, sester in kristjanov v Tae-jüen-fu. Ko so evropske velevlasti posegle vmes, je tudi zanj prišla smrtna obsodba iz Si-ngan-fu. Živel je v Lančeu v preganstvu in se je hotel odtegniti smrti z begom; bilo je prepozno. Dve ženi je prisilil, da sta pili opij; njegova glava pa je padla pod mečem.

Iz nekaterih kitajskih provincij prihajajo še vedno žalostna poročila. Južni Honan. Franciškan o. Quirin Henfling poroča, da se po Hang-ču širijo vznemirjujoče vesti. Radi tega zapuščajo nekateri svoje rojstne kraje, drugi, ki so prisiljeni ostati, spravljajo svoje premoženje na ladje. Ako mandarini ne bodo poskrbeli, da se panika poleže, jo bodo rokovnjači, 'ko-lao-hoei' (skrivna zaveza) res izkoristili.

V južnovzhodnem Čeli, Šenzi in drugod terja lakota na tisoče žrtev. Cele gruče ljudi stikajo po gorah za koreninami in skorjo in enakimi rečmi. Toda ta bedni živež ne utolaži želodca, marveč povzročuje raznovrstne bolezni. Mrliči leže po cestah, divje zveri se drznejo vedno bolj, obiskovati obljudene kraje. V obupu morijo stariši svoje otroke ter jih snejo.

Centralna Mongolija. O. Van Kerckhoven, scheutveldski misijonar v 'modrem mestu' (Koei-hoa-čeng), je prehodil celo deželo, da je delil še živim kristjanom od vlade poslan živež. V kraj Sa-la-tsi je ravno pravočasno prišel, da je rešil nekaj tisoč kristjanov grozne smrti, lakote.

Iz vzhodne Mongolije piše o. Kallen, da je na njegovi postaji Šan-heu cerkev opustošena. Priprosta miza zastopa oltar, steklenice služijo mesto svečnikov. Ostanki potrlih kipov Srca Jezusovega, Matere božje, sv. Jožefa leže v nekem kotu. — Njegovo stanovanje pogreša oken in pohištva. Obleke ima samo toliko, da se more enkrat obleči. Zato mu je posodil kitajski duhovnik svojo dolgo suktnjo.

Iz južnovzhodne Mongolije piše novi apostolski vikar, msgr. Beryn od Pinglo, na svojih kolenih, ker nima ne stola ne mize. V tem vikarijatu so povsod le razvaline in bridka beda. Nadmandarin v Ninghiji podpira po svojih močeh misijonarje z denarjem in živežem. Odredil je tudi, da se morajo odpeljane krščanske žene in otroci izpustiti brez vsake odškodnine. Samo v distriktu Ninghija jih je bilo 300—400 prodanih muhamedancem.

Iz Kiuti poroča o. Bongaerts, kako razdejano je našel zopet svojo postajo. Vse residence so razdrte, misijonske reči ukradene ali uničene. Iz mašnih plaščev so si naredili sinovi mongolskih pustinj odeje za sedla. Pozlačene kelihe rabijo za tobak. Pri mongolih ni misliti na odškodnino, ker se poskrijejo v širni pustinji in se jim ne more do živega.

V Mandžuriji se je položaj misijona v zadnjih mesecih znatno zboljšal. Misijonarji marljivo delujejo na žalostnih razvalinah. V semeniščih v Šalingu in Pa-kia-tse se je začel zopet reden pouk. Samo dva distrikta Pa-ien-su-fu in Siao-he-šan še nista pomirjena.

Korea. Katoliški misijon je lani prebil hud boj. Na otoku Quelsart je bilo že 240 krščenih in 800 katehumenov. Krivični davki so izzvali lani vstajo, ki pa je hudo razsajala tudi zoper kristjane. Mnogo so jih pomorili, v Čie-Ču so razrušili cerkev, šolo in misijonsko hišo. Vrnil se je že na otok mir, toda škoda se ne poravna.

Indonezija. Filipine. Protestantске kapele, gledišča itd. rastejo v Manili kakor gobe po toplem dežju. Kakor povodenj se širijo brezverski časniki. Vsako versko znamenje je odstranjeno iz šol, vsaka verska podoba v učnih knjigah prepovedana. V Bilibi so pojemale otrokom molitvenike in rožne vence. Protestantски tisek hoče zadušiti katoliškega. — Amerikanska vlada hoče vse amerikanizirati. Brezobzirno postopanje Yankee-ja si ne pridobiva zaupanja ljudstva. Vlada je prijazna federalistom, odločnim nasprotnikom katoliške cerkve. — V provinciji Pangasinan je dušni pastir povabil na proščenje nekaj menihov. „Prosvitljeni“ so je vsprejeli z zasramovanjem. Ko jih je dušni pastir posvaril radi nedostojnega vedenja, so ga traktirali z zausnicami. — Na otoku Mindanao ljudstvo nima več spoštovanja do duhovnikov. Neomejena sloboda, ki jim jo zdaj vlada dovoli, vpliva pogubno. V večjih mestih nastopajo že protestantski pridigarji in vlada ustanavlja povsod brezverske šole.

Vlada je izročila vodstvo vseh 70 vremenskih postaj na filipinskih otokih jezuitom ter imenovala njih sloveči observatorij na Manili za prvega. — Veliki kolegij Ateneo Municipal in normalna šola sta odklonila državno podporo in izdala tako parolo za zidanje neodvisnih katoliških šol. Vseučilišče dominikancev in druga meniška učilišča ne dobivajo nobene državne podpore.

Na mesto apostolskega delegata, msgr. Chapella, stopi msgr. Sbarretti, škof Habane in Kube.

Ceylon. Na postaji Negombo se je nenadoma porušila cerkev, katero so stavili že več let. Misijonar in ubogo ljudstvo, ki si je s toliko požrtvovalnostjo stavilo cerkev, stojijo brez tolažbe na razvalinah.

Afrika.

Abesinija. Na praznik sv. Terezije so se pregnani lazaristi vrnili v Alitieno. Dedžuč Hagos si ni upal ugovarjati Menelikovi naredbi ter jih je poklical nazaj. Njihov samostan so bile zasedle krivoverske nune, ki so se morale umakniti vojaški sili. V semenišču so imeli konje. Ljudstvo je veselo, da so se vrnili očetje misijonarji.

Nemška vzhodna Afrika. V glavnem mestu Dar-es-Salam stavijo očetje sv. Otilije cerkev v čast sv. Jožefu. Pri stavbi se je ponesrečil brat Elija Glazer. Cerkev, ki bo kmalu dogotovljena, bo najlepša cerkev na celi obali vzhodne Afrike. — Trgovina s sužnji vkljub energičnemu postopanju vlade še ni končana. Sužnji se često odtegnejo svoji trdi usodi z begom. Lani jih je pribežalo v Mariahoff 211.

Apostolski vikarijat Južni Nyanza. V Ukerevu so beli očetje pozidali za tamošnje razmere lepo cerkev.

Iz naselbine trapistov v Novem Kolinu je prišlo veselo poročilo, da se je pobožnost do brezmadežne Matere božje globoko ukoreninila v srca malih črncev Vašambala. Vsak otrok si oskrbi rožni venec, da ga more pri skupnih pobožnostih glasno in razločno moliti. — Pred neko duplino zapojejo ti mali črni angelčki često v čast nebeški Materi vse pesmi, ki je že znajo. Zelo priljubljena jim je pesem: »Vingele vikema« (zvonovi zvonijo).

Apostolski vikarijat Nyassa. Ob obalih jezera Nyassa delujejo 5 let beli očetje. Iz dosedanjih uspehov se da sklepati, da bo ta misijon v bližnji bodočnosti eden najboljših v Afriki. Ko je o. Guillaume potoval v Kilu-

bulo, ga je v Tifi pričakala cela karavana mladeničev iz Kajambi in ga spremljala ves čas. Zjutraj in zvečer so neofiti pobožno opravljali skupne molitve. Silili so misijonarja, naj hiti, ker ne bi radi dneva ljubega Boga (nedelje) prebili v gozdu, daleč od cerkve. V Kajambi je bilo vse prebivalstvo na nogah. Vse je hitelo misijonarju naproti, možje, žene, otroci, da bi ga pozdravili in mu poljubili roko in rožni venec. Od vseh strani so mu klicali: »Dober večer, oče, kako se vam godi?« V nedeljo je služil slovesno sv. mašo v Kajambi v cerkvi, ki je v Umbembo-deželi prva bila postavljena v čast Materi božji. Na svojem daljnem potovanju je bil povsod vsprejet kar najprijaznejše. — Katoliški misijon ima samo štiri postaje, medtem ko so protestantski pridigarji skoro preplavili deželo. Misijonarji živijo tukaj silno skromno. Kruha in vina ne vidiš nikdar na mizi. Vrč sveže vode iz bližnje reke, gosta prosena juha, tintam kaj divjačine, ob praznikih pa malo kozjega mesa — obed je gotov.

Apostolski vikarijat Oranje in Namaqua. Položaj misijona je, kakor poroča apostolski vikar, msgr. J. Simon, silno žalosten. Vojska med Angleži in Buri je pogubna tudi misijonskemu delovanju. Vstahi kristjane krvavo bičajo, je pohabijo, njih hiše in ves imetek pa požgejo. Reveži se stikajo po duplinah in gorovju. »Koliko miloščine bi bilo treba«, vzdihuje msgr. Simon, »da bi mogli poravnati vso škodo, ki jo je povzročila in jo še povzročuje krivična vojska!« — V tem vikarijatu je 2575 katoličanov, ki so raztreseni po puščavi. V celem deluje tukaj 27 misijonarjev; cerkvá je 6, šol 8 z 275 otroci; v 3 sirotišnicah sta 102 otroka.

V centralnem Madagaskaru je bilo v zadnjih 10 letih postavljenih 530 cerkev. 26. svečana 1901. je bila blagoslovljena cerkev v Ambohima-nambola. Bil je to velik praznik za katoličane; mnogo jih je bilo krščenih; sv. obhajilo in sv. birmo so delili slovesno.

Zahodna Afrika. Apostolska prefektura ob spodnjem Nigru. Misijon, ki je bil prej v rokah protestantov, dobro napreduje, odkar je vodstvo prevzel o. Lejeune. Toliko jih prestopa iz protestantizma v katoliško cerkev, da je protestantski škof Tugwel rekel: »Protestantski misijon lovi z velikimi stroški lepe ribice ob reki Kissi (pritok Nigra). Mnogo jih je in drage so. Komaj pa dobijo plavute, t. j. komaj so dovolj poučene, odplavajo vse v veliko reko Niger, z drugimi besedami, prestopijo v katoliški misijon.« Res. Najboljši katoliški katehisti so vsi konvertiti, katerim sta požrtvovalna in učena oo. Lutz in Kuntzmann odprla naročje sv. katoliške cerkve. — V vasi Ossamori so pregnali vse protestante. V Oniči sta obe protestantski šoli prazni. Katoliška šola šteje 80 učencev. — »Samy« (gl. št. I. str. 112.) je prebil najhujšo skušnjo, namreč svoj god. Po starem običaju bi moral ta dan kozo darovati maliku. Dal je odstraniti malika ter se je odločno in stanovitno branil, darovati kozo. Radi tega so mu vsi poglavarji žugali z odpadom. Toda vse pretenje je bilo brezuspešno; koza ni bila darovana. Zaklali so jo sicer, in skupno snedli, a malik je bil — lačen. O. Lejeune je zadržal darilo sv. očeta do tega dneva. Tisti dan pa je dal poslano madono obesiti v kraljevi palači.

Spreobrnil se je tudi nsubski kralj Obi fatu, ki je, drugi Klodvik, potegnil za seboj vse plemstvo. Obi fatu je bil 15. avg. krščen na ime Marija Jožef. Po sv. krstu je kralj poln navdušenja zaklical: »Kdo je kakor Bog?« In vse ljudstvo (9000 duš) mu je odgovorilo: »Kdo je kakor Bog?« V triumfu so ga nosili po mestu ter klicali: »Pot je odprta, Obi

jo je odprl.« Hitro po njegovem krstu so se dali trije poglavarji zapisati v katehumenat; 28 drugih kronanih glav je skupno sklenilo štiri resolucije, ki zagotavljajo spreobrnitev vsega ljudstva. To dejstvo je tembolj tolažljivo, ker je Nsubi bilo še pred tremi leti zapuščeno.

Belgijski Kongo. Slovstvena novost je revue ‚Nntetembo eto‘ (Naša zvezda), ki je prišla na svetlo julija v tiskarni sv. Ignacija ob Kvangu. To prvensko delo dela založnikom veliko čast.

Apostolska prefektura Kamerun. V Veliki Batangi obiskuje šolo oo. pallotincev 80 otrok. Dasi majhne črnice bolj mičejo ribe, katerim nastavljati vodice, jim je nad vse drago, vendar prihajajo še precej redno v šolo. Zelo se bojijo poglavarjev Madola in Bobala, ki zanemarjanje šole kaznujeta z vso oostrostjo.

Tudi v nemškem Togo je obiskovanje šole povoljno. Kakor povsod pri zamorcih je tudi tukaj poglavitni predmet poučevanja — petje.

Apostolski vikarijat Senegambija. Pri sv. Jožefu v Ngazobil je 28. sept. storilo pet domačink, novicinj ‚hčer prečistega Srca Marijinega‘ svoje obljube. »Bil je ganljiv prizor, s kako gorečnostjo, s kako veselja žarečim obrazom so stopile te črne device k oltarju, da bi se popolnoma posvetile svojemu nebeškemu ženinu.« Istega dne so sestre volile tudi novo predstojnico. Kongregacija ‚hčer prečistega Srca Marijinega‘ je bila ustanovljena l. 1858. od msgr. Kobesa, in obstoji izključno le iz domačink. Kongregacija šteje zdaj 30 sester, ki so misijonarjem v veliko pomoč, ker so popolnoma zmožne deželnega jezika in ker dobro poznajo običaje svojega ljudstva.

Na rožnivenško nedeljo (6. okt.) je dobil en črni gojenec bogoslovja prvi višji red, subdijakonat. To bo deseti duhovnik, domačin. Še se pripravlja na višje rede 9 semeniščanov.

Amerika.

Združene države. Ko so l. 1897 v Alaski odkrili zlate rudnike, se je ob zgornjem Yukonu začelo novo, živahno življenje. Zlato je privabljal veliko tujcev, osobito pustolovcev. Indijanci in Eskimo so tako prišli v dotiko z raznovrstnimi belokožci, kar jim je neredko v pogubo. Misijonarji imajo torej dvojno nalogo: drago odkupljeno čredo Indijancev in Eskimo obvarovati pogube, ob enem pa tudi oskrbovati dušno pastirstvo pri katoliških priseljencih. Poglavitna postaja sv. Križ ob spodnjem Yukonu, je dobila novo šolo; na postaji Nulato ob srednjem Yukonu so dobile sestre sv. Ane nov samostanček, kjer so odprle tudi šolo. Nove postaje so: sv. Mihael ob obali, Eagle na britski meji, na Douglas Islandu in pa v mestu Skakway. V centralni postaji Juneau-City je cerkev povečana. — O. Robaut kristjanizuje od belokožcev še nepokvarjene rodove v Agharmuru ob reki Kuskokvin. Mnogo jih je prestopilo iz rusko-razkolne cerkve v katoliško.

Ta misijon je moral prebiti hudo skušnjo. L. 1900 je razsajala kuga, ki si je izbrala veliko žrtev med Eskimo. Belim je prizanesla, le sestro prednico je pobrala. Umirajoči indijanski otroci so kazali nenavadno udanost in pobožnost. — V ameriški Alaski ima katoliški misijon 32 postaj, na katerih deluje 18 očetov, 8 bratov, 19 sester; cerkev šteje 8, kapelic 6, šol 5, 1 sirotišnico in 2 bolnišnici. Katoličanov je okoli 1000.

Angleška severna Amerika. V distriktu ob zgornjem Yukonu so se v zlatih rudnikih naselili belokožci. Njih število je narastlo na 8000. Središče novega eldorado je Dawson-City. Misijon je ustanovil tukaj jezuit o. Viljem Judge; zdaj pa je prešel v oskrbovanje oblatov brezmažnega Spočetja. V Dawsonu je o. Judge postavil cerkev Matere božje za 120.000 mark, katere je dobil od Macdonalda, katoliškega posestnika rudnikov. Dawson ima tudi 2 protestantska templa. Razume se, da nrvanost trpi vsled surovega vedenja pustolovcev. Oblat J. Gendrau urejuje katoliški časnik 'The Yukon Catholic', ki izhaja v Dawsonu.

Celo severo-zahodna angleška Amerika je razdeljena v 2 apostolska vikarijata. Južni del, Athabaska, ostane msgr. Grouardu in njegovemu pomočniku msgr. Clut; severni del, Mackenzie s pokrajino ob Yukonu je dobil v osebi msgr. Gabriela Breynata, ki deluje že 10 let v, ledenem misijonu', novega nadpastirja.

Kanada. Vodstvo 30 višjih učilišč (med temi 2 vseučilišči), katere pohaja 7492 dijakov, je v rokah jezuitov.

Združene države bodo dosegle visoko čast. Liguorijan Janez Neumann, bivši škof v Filadelfiji, bo proglašen za svetnika. Nadalje se bode začelo pet novih procesov, v katerih bodo svetim prišteti: Slovenec msgr. Friderik Baraga, prvi škof v Marquetti; redemptorist o. Seelos; sestra Marija (New Orleans); konvertitinja mati Seton, ustanoviteljica 'sester ljubezni' v Ameriki; gospa Duchesne, redovnica presv. Srca, prva prednica te kongregacije v Združenih državah.

V britski Kolumbiji je podlegel napornemu delu o. Lejacq O. M. J., ki je bil enako izboren pridigar kakor tudi kateket. Umril je kakor svetnik — v naročju svojega škofa v Novem Westminsteru.

Na prošnju trinidadskega nadškofa, msgr. Vinc. Flood, O. Pr. je otok Grenada izročen v skrb angleških dominikancev. Na angleških Antilah, Trinidad, Tobago, Grenada itd. in v holandski naselbini Curaçao deluje do 50 dominikancev.

Braziliija. Kapucini v Rio Grande do Sul. L. 1896. so se priselili semkaj ustanovitelji misijona, namreč 200. in 1 br. iz savojske provincije. Sredi med laškimi naselbinami so si izvolili postajo Conde d'Eu. Prvi kapucinski samostan je bila hiša, katero jim je z vrtom vred odstopil župnik Jernej Fischer. Vodstvo misijona je v rokah čednostnega, modrega, podjetnega o. Bruno. V zavodu se pripravlja 28 mladeničev za redovniški stan. — Župnik Avg. Finotti je pripomogel, da se je ustanovila druga misijonska hiša z novicijatom v Novo-Truito. Tretja postaja je v naselbini Esperança, kjer se vzgojujejo bogoslovci. — O. Bruno je poklical sestre sv. Jožefa iz Chambéry; v Conde d'Eu imajo dobro obiskano šolo. Sestre imajo 2 samostana, v mestih Caxias in Antonio Prado. Iz okolice so vsprejele že 18 mladenk v novicijat. Neumorno delavni o. Bruno zida tudi v Conde d'Eu hišo za šolske brate. — Republikanska vlada je ime Conde d'Eu, ki preveč spominja monarhije, spremenila v Garibaldi. Prebivalstvo ni zadovoljno s tem roparskim imenom in resno ugovarja.

Misijon oo. frančiškanov v Braziliji dobro napreduje. V državo S. Catharina je saksonska provincija sv. Križa poslala l. 1891. 2 duhovnika in 2 brata. V 10 letih je narastlo število frančiškanskih samostanov v Braziliji na 14. Zato je generalni vikar reda, o. David Flemming, dosedaj od matrne hiše odvisne samostane razdelil v 2 samostojni provinci ter

ji kanonično ustanovil. V obeh, v severni in južni deluje 172 misijonarjev, med temi je le 6—8 Braziljancev.

Avstralija in Oceanija.

Nova Guinea. Steylski misijonarji so na otoku Aly ustanovili novo postajo sv. Anton.

Na postaji Tamara je lani umrl o. Schleiermacher. Zdaj pa je pobrala morilka njegovega naslednika o. Spölzera, ki je šele l. 1899 pri sv. Gabrielu na Dunaju dovršil svoje študije.

Apostolski vikariat Gilbert-otoki. Misijonarijo očetje presv. Srca Jezusovega. Britski namestnik je v pismu apostolskemu vikarju, msgr. Leray, priznal popolno slobodo na otokih Gilbert in Hallica. Središče misijona ni več Nonuti, marveč Butaritari na otoku Makin, ki je med vsemi najrodovitejši in najzdravejši. Prebivalstvo je to zelo vznemirilo, ko so zvedeli, da se škof preseli v Butaritari. Deputacija starešin ljudstva je razložila škofu: »Ne smete zapustiti mesta Nonuti, kajti naše pismo vas je poklicalo iz Francoskega na Gilberti-otoke. Papež in vaši predstojniki so vas poslali v Nonuti. Tukaj je živel in je pokopan Tama Etuare (o. Eduard Bontemps, ustanovitelj misijona). Zato mora Nonuti biti središče misijona. Vsi papeži, tako ste nas učili, imajo svoj sedež v Rimu, ker je v Rimu umrl prvi papež, sv. Peter. Rim Gilberti-otokov pa je Nonuti.« Dobri ljudje se niso dali utolažiti niti z zagotovitvijo, da bo se jim pozidala lepa cerkev. Ko so v svojem obupu grozili, da bodo s silo zadržali o. provikarja, o. Raymunda in prednico Izabelo, ladjo pa razsekali s sekirami, se je škof obrnil do britskega komisarja, ki je tako ostro nastopil proti ljudstvu, da ni nikdo več črnil niti besedice. Spustili so škofa — s krvavečim srcem.

J. E. K.

Slovstvo.

Biblične vede.

Uvod v biblijske zgodbe Nove Zaveze. Spisal dr. Jožef Lésar, profesor bogoslovja, knezoškofijski konzistorijalni svetnik v Ljubljani. Ponatis iz »Voditelja«. V Mariboru, 1902. Str. 190. Cena 3 K.

Natančneje oceno te knjige prepuščamo drugim listom, ker je »Voditelj« ž njo v pretesni zvezi. Članki, ki jih je »Voditelj« priobčeval pod različnimi naslovi iz peresa g. prof. dr. Lésarja, so tukaj zbrani v celoti in jim je dan naslov »Uvod v biblijske zgodbe Nove Zaveze«. Ni to uvod v Novo Zavezo v navadnem po-

menu (Isagoge), marveč zemljepisni opis dežele in zgodovinski političnega in versko-nravnega stanja judovskega ljudstva ob Kristusovem času. G. pisatelj je imel s tem spisom pač veliko truda, za katerega mu moramo biti hvaležni. Za temeljitejše razumevanje evangelijskih poročil bo vsakdo z veliko koristjo bral to knjigo, ki je znamenit korak v našem bibličnem znanstvu. Gospodu pisatelju želimo trdnega zdravlja, da bi še z mnogimi deli množil naše bogoslovno znanstvo.

Knjiga se dobiva le pri g. pisatelju in v »Katoliški bukvarni« v Ljubljani.

F. K.

Apologetika.

Pamet in vera. Slovenskemu narodu v potrditev njegove vere. Spisal J. M. Seigerschmied, duhovnik ljubljanske škofije. Izdala in založila družba sv. Mohorja 1901. Str. 160.

Med vsemi mohorskimi knjigami smo letos najbolj radovedno segli po tej, ne toliko zato, ker nam podaja nekaj novega, marveč mikalo nas je zvedeti, po kakem načinu obdelava pisatelj velevažen predmet »pamet in vera«. O razmerju med pametjo in vero so si belili glave že največji veleumi in je še dandanašnji eno najvišjih vprašanj, ki zahteva napenjanje cele umske zmožnosti. Nikakor nismo onega mnenja, da take knjige slovenskemu ljudstvu niso primerne ali potrebne. Nekaterim se namreč zdi, da utegne apologetično obravnavanje temeljnih resnic kršč. vere v priprostih bralcih vzbuditi dvome. Da se to ne zgodi, mora pisatelj izbrati modro metodo pa trdne dokaze. Kdor pozna le nekoliko naše dejanske razmere in ve, kaj naše ljudstvo bere, sliši, govori in misli, ta pač ne bo dvomil o prikladnosti in potrebi take knjige.

Slišal se je pa tudi drug ugovor in sicer iz takozvanega »naprednega« tabora (»Ljublj. Zvon« 1901. št. 11). Tu se bere, da ljudstvo te knjige ne bode razumelo, zatorej, da takih knjig ljudstvu sploh ni treba dajati v roke, saj sliši ta predmet nedeljo za nedeljo s prižnice. — No, če ga sliši nedeljo za nedeljo s prižnice, potem mu je pač znan in ga bo torej v tudi v knjigi razumelo. Sicer se nam pa čudno zdi, da se »napredni učenjaki« tako radi in pogostoma sklicujejo na za-bitost ljudstva. Ali je tedaj to sad tridesetletne, »nove šole?« Kaj se torej naj piše, da bo ljudstvo razumelo? Morda o budizmu ali pa o človeku-opici? Tu moramo že na uho povedati g. ocenjevalcu, da ima slovensko ljudstvo več dovtetnosti za umevanje krščanskih resnic kakor on, dasi se ga drži pečat katoliškega svečeništva.

Mislimo, da bodo knjigo lahko razumeli tudi priprostejši ljudje, kateri so doslej prebirali mohorske knjige in pa ta ali drugi časnik. Da je vsi ne bodo razumeli, to je res, to je pa več ali manj pri vsaki knjigi.

V I. zv. je g. pisatelj obdelal štiri apologetične točke: poslanstvo Kristusovo, resničnost katoliške cerkve, neumrlost duše, previdnost božjo. Kaj še vse pride na vrsto, ne vemo, ker pisatelj ni nikjer razvil svojega načrta. Zato tudi ne vemo, iz kakih razlogov obravnava v tem zvezku neumrlost duše pa previdnost božjo na zadnjem mestu; po logičnem redu bi to moralo biti na prvem mestu.

V nauku o cerkvi se pisatelj drži katekizma, a tu bi si želeli, da bi bil bolj razgledno pokazal Petrovo nasledstvo v rimskih papežih, zlasti pa bi trebalo za papeževo nezmotljivost posebnega, jasnega in jedrnatega članka, dočim sedaj govori o tem le nekako mimogrede na str. 48 pa zopet na str. 62—63. Vprašanje o Honoriju I. (str. 65), če ga je že enkrat sprožil, bi bil moral veliko določnejše razložiti, zakaj v tej obliki bo malokdo vedel, za kaj se gre. Sploh predpostavlja g. pisatelj precejšnjo kopico zgodovinskega znanja v svojih čitateljih. Pri onih Mohorjanah, ki so pazno in večkrat prebrali Starétovo občno in Križaničevo cerkveno zgodovino, je že to mogoče, nikakor pa ne pri drugih, in teh bo menda večina.

Sicer je pisava jako prikupna, čemur veliko pripomorejo razni lepi izreki znamenitih mož pa razne dogodbice in vzgledi. Slednjih je zlasti veliko podal v člankih o duši. Bojimo se, da je tukaj celo predaleč segnil. Na take pripovedke o prikazni duhov se znanstveni dokaz sme le z veliko previdnostjo naslanjati. Ljudje so pa v »veri na strahove« že itak precej lahkoverni in mnogi tudi psihopatično bolehavi, dogodbice o strahovih jih še le bolj utrdijo v tem in razburijo, vrhtega pa njih zgodovinska istinitost ni vselej dokazana. Iz dogmatičnega sta-

lišča je naravnost nerazumljiv dogodek na str. 109. Marsikoga bi lahko napeljal na misel, da tudi telo v vichah trpi ali da je duša nekaj stvarnega, morda eterično telo, oziroma duša nekaterih spiritistov in hipnotistov. Kako more breztelesna duša vtisniti sled vžgane roke v vrata, ki se potem popolnoma strinja z roko, v grobu zakopano? Ali se je duša v onem hipu združila z mrtvim truplom ali ne. Ako se je, potem je tu čudež obujenja od mrtvih, a telo ni trpelo nič, ako pa se ni združila, tudi ni mogla roke pritisniti na vrata. Mogočnosti prvega ne tajimo, ker bi v onem hipu združenja dušna bol mogla tako prošiniti tudi telo, kakor se bo to zgodilo ob vstajenju pri zavrženih, nasprotno pa pri zveličanih. Drugo je pa protislovno in iz psihološkega stališča nedopustno. V resnici ta dogodek, če mu hočemo pripoznati veljavo, zahteva veliko večjo vero, kakor obujenje Lazarja ali celo vstajenje Kristusovo. Zato pa je pisatelj tu storil pogrešek, da je »rem clariorem per obsuriorem« dokazoval, saj je vendar veliko lažje pripoznati neumrlost in netvornost duše, kakor pa tak nenavaden dogodek. Da je pristojna oblast njega istinitost dognala, ni dokazano; časnikarska in spiritistična poročila se morajo jako previdno in skeptično sprejeti.

Tudi nekaj stvarnih pomot se je vteplo v knjigo. Omenimo le nekatere. Izrek »odi profanum vulgus et arceo« (str. 17) ni Tacitov, ampak Horacijev (carm. l. III. carmen 1.). Kako more Tacit (pisal med 1198—117) pripovedovati o cesarju Dijoklecijanu (284—305), da je ukazal, da ne sme biti v Rimu noben modrijan? To je »lapsus calami«; Tacit pripoveduje to o Domicijanu. Neroden pogovor in odgovor na str. 118 bi bil boljše izostal. Str. 130: Sv. papež Gregorij I. ni bil v svoji mladosti pastir, marveč sin odlične patricijske obitelji Anicijev in se je že v domači hiši vrlo izobrazil v vseh takratnih vedah. Pisatelj dosledno piše *n r a v o s l o v e c* (moralist!) mesto *n a r a v o s l o v e c* (n. pr. str. 76,

»Voditelj« II.

77 i. dr.). Tu in tam smo opazili, da krivo navaja poglavja in vrstice iz sv. pisma; pristnosti vseh nebrojnih navedkov pa seveda ni mogoče zasledovati. Marsikaj se mora tudi všteti na račun »tiskarskega škratlja«.

Teh opazk nismo zapisali zato, da bi zmanjšali vrednost knjigi, ampak resnici na ljubo. Knjiga je vredna pohvale in le želimo, da bi gosp. pisatelj srečno dovršil svojo poljudno apologetiko v obrambo hčerke božje — resnice.

F. K.

Nrivoslovje.

Theologia moralis decalogalis et sacramentalis auctore clarissimo P. Patritio Sporer, Ord. Ff. Min. Novis curis edidit P. F. Irenaeus Bierbaum, Ord. Ff. Min. Tomus III. Paderbornae 1901. Ex typogr. Bonifaciana. 11:50 K nevez.

O nobeni stroki katoliške bogoslovne vede ni v novejšem času toliko nasprotstvo kakor glede na moralko. Po katoliških in zlasti nekatoliških spisih se očita moralki, da je zaostala za drugimi vedami, da ni času primerna, ker se ne ozira na velik napredek modernega družbenega in umetniškega življenja, da ne pospešuje čednosti in svetosti ter preveč goji kazuistiko.

Katoliški učenjaki so v mnogih spisih zavračevali neopravičene napade krivoverskih nasprotnikov, ki mnogo pretiravajo. Vendar pa se ne da tajiti, da bi se v metodi in v obdelovanju posameznih oddelkov z ozirom na vsakdanje kulturne potrebe dalo marsikaj predrugačiti in zboljšati. To je torej gotovo, da se bo odslej treba ozirati pri ocenjevanju novih moralnih del tudi na opravičene predloge, ki so se objavile za reformo znanstvene morale po raznih strokovnih listih kakor v *Stimmen aus Maria Laach* 1901. I. XI, *Katholik* 1901. II., *Der kath. Seelsorger* 1901. S. 351. *Theologische Revue* 1902, 1. in v knjigi dr. Jos. Mausbach-a »Die katholische Moral, ihre Methoden, Grundsätze und Aufgaben« (Köln 1901).

Ako si ogledamo moralko Patricija Sporerja, ki je v I. delu izšla leta 1897, v II. delu l. 1900 in v III. in zadnjem delu l. 1901, lahko rečemo, da je klasično delo za dobo svojega nastanka. Sv. Alfonz je tudi tega pisatelja prišteval klasičnim, akoravno prizna o njem, »quod fuit satis aequus et forte aliquando plus quam par est benignus.« Kakor je razvidno iz tract. I. cap. 1. n. 42—45 je bil probabilist in je učil: »Per se loquendo licet sequi opinionem minus probabilem (modo sit vere probabilis) etiam contra probabiliorem.«

Sporer je bil rojen v Pasaviji in je leta 1637 pristopil k minoritom; bil je več časa profesor bogoslovja in je umrl dne 29. majnika 1683. Napačna je torej letnica njegove smrti (1714), katero navaja Müller, Theol. mor. I. pag. 309.

Oglejmo si III. del Sporerjeve moralke natančneje! Na 1142 straneh obdeluje nauk o zakramentih in dodane končno Appendicem: De libris prohibitis s konstitucijo: Officiorum ac munerum. Knjiga obsega Tract. VII.—X. Traktati so razdeljeni v capita in ta zopet v sectiones, katere imajo kratek Summarium, kakor Summa theol. sv. Tomaža.

Kar se tiče vsebine, je v tem delu združena moralka s pastirno in dogmatiko. Mnogo stvari se torej tu skupno obdeluje in razpravlja, ki bi jih bilo primerneje ločiti po posameznih strokah. Pa če premislimo, kdaj je pisatelj te knjige živel, najdemo, da je združitev raznih strok času primerna. Dandanes, ko so posamezne stroke zelo narasle, taka metoda ni priporočljiva, ker zabranjuje preglednost in jasnost.

Posebno znamenita lastnost tega pisatelja pa je, da ni slep kompilator, kakor se to najde v mnogih navoslovnih delih. Mnogi štejejo zastopnike kakega mnenja, da celo pogostokrat naravnost prepisujejo celo vrsto teh zastopnikov, ne da bi se ozirali na razloge, ki govorijo za to ali za ono mnenje. Kajti resničnost kake trditve se mnogokrat še le prav spozna, ako se njeni dokazi prav uvažujejo.

V tem oziru ima Sporer precej kritičnega duha. Večkrat se sicer sklicuje na slavne svoje prednike Suareza, Sanchezza, Laymana i. dr., pa on natančno preiskuje razloge in njih razvitek in tako mnogo nadkriljuje tiste, ki so malo samostojni, kakor n. pr. Elbel.

Sporer zastopa tu pa tam mnenja, ki imajo tudi dokaj nasprotnikov. Tako n. pr. pravi: »Praeter Baptismum, nullum aliud sacramentum gaudere eo privilegio reviviscentiae, ut scilicet recedente obice restauratur gratia sanctificans: non enim sunt asserendi effectus Sacramentorum absque fundamento in Scriptura, traditione Patrum aut Ecclesiae definitione; sunt enim Sacramenta signa ad placitum voluntatis divinae, quod nobis ex Scriptura vel traditione constare debet (ratione certo sola constare non potest); at praeter Baptismum ex nullo tali capite constat de ullo alio Sacramento; ergo¹.« — Choreas ducere, etsi aspectibus, tactibus, oculis, amplexibus solitis delectatio sensibilis captetur, seclusa semper intentione vel consensu turpi, nullum vel veniale tantum peccatum est . . . Rustici diebus festis non sunt prohibendi a choreis, modo fiant post Missam: tum quia alias otio vacarent, quod peius esset, tum quia fiunt pro more regionis et publice coram aliis, ideoque magna ex parte aufertur libidinis occasio, tum quia videntur conciliatrices amoris et benevolentiae inter adolescentes et puellas in ordine ad matrimonium².«

Če se tudi s takimi in drugimi nazori pisateljevimi ne strinja vsak, vendar ima njegova moralka mnogo temeljito in natančno obdelane tvarine posebno o daritvi sv. maše, o sv. pokori in o zakonu. Pomanjkljiva pa je, ker nič ne pove o sv. birmi in sv. poslednjem olju. Nove cerkvene odloke je Bierbaum posameznim točkam deloma v popravek, deloma v potrdilo pisateljevih nazorov sicer dodal, pa pri vsem tem ta moralka današnji

¹ Tract. VII. n. 33.

² Tract. X. n. 694.

dušnopastirski praksi ne zadošča in ima torej bolj zgodovinsko in znanstveno veljavo. Vsekako pa se frančiškanski red lahko ponaša s tem svojim moralistom.

Dr. Jos. Somrek.

Cerkveno pravo.

Actiones et Constitutiones synodi dioecesanæ, quam anno sacro 1900 instituit atque peregit Michael Nappotnik, Princeps Episcopus Lavantinus. (Dalje.)

IV. del.

Že prvi trije deli obširne knjige obsegajo mnogo lepega in koristnega; krona cele sinode pa so gotovo krasne in času primerne konstitucije v 4. delu, kjer so zbrane modro premišljene postavbe in naredbе.

Kakor je znano, sme škofijska sinoda delati sklepe *secundum ius in praeter ius*, nikakor pa ne *contra ius commune* cele sv. cerkve ali kake cerkvene pokrajine. Sinoda tudi ne more in ne sme definitivno reševati dogmatičnih ali kanoničnih prepornih vprašanj. Škof kot edini postavodajalec na sinodi sme torej predpisati in zapovedati potrebna in koristna sredstva, da se odpravijo nedostatki, pospešijo kršč. čednosti, odstranijo razvade in udomači cerkveno življenje¹.

V ta namen se je izdalo na zadnji lavantinski sinodi 33 konstitucij, ki so razvrščene v 4 titule, ti pa se delijo v poglavja, ki obsegajo po eno konstitucijo. Taka je bila tudi razdelitev zadnjega dela sinode iz l. 1896. Sinoda iz l. 1900 nadaljuje štetje teh poglavij, zato začne takoj s 27. V tem se zadnja sinoda že zunanje kaže kot organično nadaljevanje predzadnje.

Na čelu 4. dela stoji knezoškofova aprobacija in promulgacija sinodalnih konstitucij. Pred promulgacijo mora ordinarij vprašati svoj kapitol za svet, na katerega pa ni navezan; vendar pa bi konstitucije ne bile veljavne in obvezne,

ako bi se kapitol ne vprašal za svet. Višji cerkv. oblasti sinodalnih sklepov ni treba predložiti v cenzuro, kakor je to določeno za statute provincijalnih zborov, ki se morajo vposlati kongregaciji koncila¹.

1. titul.

Za aprobacijo sledi prvi titul z devetimi konstitucijami, naslovljen: *De fide et doctrina catholica*.

Kristus je vse božje razodetje izročil sv. cerkvi, ki je mora čisto in nepokvarjeno ohraniti in ljudem oznanjevati. Ta namen pa dosega sv. cerkev pred vsem z dogmatičnimi definicijami in s proskripcijo verskih zmot, kakor s svojim delovanjem na prižnici in v šoli². Dogm. definicije in proskripcije herez ne spadajo v delokrog škof. sinode, pač pa pridige in katekeze. Ni še namreč zadosti, da se dogme določijo in nezmotljivo rešujejo preporna verska vprašanja, temveč verske resnice se morajo med kristjani udomačiti, morajo preiti takorekoč v meso in kri, da se s tem razširja kraljestvo božje tudi na znotraj t. j. v srcih Kristusovih vernikov.

Za to pa morajo skrbeti škof. zbori, ki naj zanesejo nauke sv. cerkve med vernike in priporočajo času in krajem primerna sredstva, da se širi in uglobi spoznanje verskih resnic in izvršuje koristna in modra navodila njenega vidnega vladarja. Kajti »*episcopi est, ea, quae in litteris encyclicis exponuntur, in exitum deducere*»³, tako je rekel papež Leon XIII. lav. vladiku v avdijenciji l. 1897. Ta nasvet pa izpolnjuje škof najuspešneje po sinodah.

Na zadnji lav. sinodi se je izdalo v ta namen več določil.

27. poglavje obsega kratek seznamek vseh verskih resnic in najvažnejših kršč. dolžnosti. Sestavljen je v latinskem, nemškem in slovenskem jeziku in mu je namen, da se ljudstvu bere iz prižnice.

¹ Wernz, l. c. l. II. p. 1107.

² Wernz o. c. l. III. p. 6.

³ Acta et Stat. p. 3.

¹ Wernz, Ius Decr. II. p. 1106.

S tem se naj ljudstvo vsaj vsako leto enkrat kratko opomni na poglobitve kršč. resnice in iz njih izviraajoče dolžnosti. Ta sumarij in nič drugega, kakor malo daljši simbolum. V prejšnjih brezverskih ali krivoverskih časih je sv. cerkev sestavljala veroizpovedanja, v katerih je kratko pa jedrnato označila svoje stališče. In današnji burni časi pač tudi zahtevajo isto. Misli v navedenem sumariju se vrste lepo druga za drugo ter logično sledé druga iz druge.

Naslednje poglavje razpravlja o pridigarski službi in obsega v kratkih potezah najpotrebnejša načela o pridigarstvu.

V uvodu razklada konstitucija, da je Kristus cerkvi zaukazal pridigovati. To je torej dolžnost cerkvenih služabnikov, in sicer »munus praecipium, — munus principalissimum — imo munus gravissimum« (str. 219). Ta dolžnost zadeva pred vsem škofo, ki pa seveda po svojih obširnih škofijah ne morejo povsod sami razlagati božje besede, zato imajo svoje namestnike. Večkrat pa po vzgledu apostolov govore tudi v pastirskih listih svojim vernikom (str. 220).

Na to preide konstitucija na potrebne govornikove lastnosti (str. 220—225). Krasiiti mora duhovnika pred vsem pobožnost, da nauku ne nasprotuje življenje. »Slab učenik, ki z vzgledom ne pridiguje.«

Pobožnost pa mora spremljati učenost. Posebno važna je izurjenost v bogoslovnih predmetih. Učenost... je za duhovnika takorekoč osmi zakrament. Zato je neizogibna potreba, da se duhovnik vedno uči in mnogo ter pametno čita (str. 224).

Poleg tega mora pridigar pridno gojiti premišljevanje, da se sam ravna po verskih resnicah, predno jih oznanjuje ljudstvu. »Kdor je sam mrzel, bo težko druge ogrel« (str. 224). Ker je pa ves uspeh odvisen od božje milosti, zato naj pridigar pridno moli za razsvetljenje sv. Duha za sebe in za poslušalce.

Str. 225—228 govori o snovi, katero naj duhovnik v pridigah obdeluje. Ta del je posebno znamenit in poučljiv. Pridigar naj ne oznanjuje samega sebe, kar se žalibog mnogokrat zgodi, temveč predmet njegovim govorom bodi Jezus Kristus, verske resnice, razne zapovedi; kršč. dolžnosti in čednosti, velike in pogubne rane družabnega reda. Varuje pa se naj govornik praznega besedičenja, ki se večkrat krivo nazivlje moralčna pridiga (Str. 225—227).

Polemične pridige se naj redkeje prirejajo in to le tam, kjer je potreba. Zahtevajo pa izbornega, vsestransko izobrazenega govornika.

Končno se še govori o zunanji obliki pridige. Kot dokazilo se naj pred vsem rabi sv. pismo in ne le dokazi iz pameti. Sestavljene naj bodo jasno, razumljivo. Ozira pa se naj tudi na stilistiko in blagoglasje, ker to močno vpliva na poslušalce. (Str. 229.)

To je kratek obseg te konstitucije.

S pridigami še sv. cerkev ne izvršuje popolnoma svoje učeniške naloge, kajti pridige so pred vsem namenjene za odrasle. A tudi mladina potrebuje pouka v zveličavnih resnicah in vzgoje na njih podlagi, da se ne zgubi, za kar skrbi cerkev po katekezah.

Za to je naslovljeno 29. poglavje: de catechizandis parvulis.

Naloga kateketova je, otroke v verskih resnicah temeljito poučiti in jih krščansko vzgojiti (231). In to imajo dušni pastirji na skrbi, na to dolžnost jih cerkev od časa do časa resno opominja, da jim ostane v živem spominu (str. 232).

Ako pa hoče kateket uspešno delovati, so mu potrebne pred vsem tri lastnosti ali čednosti: ponižnost, ljubezen in potrpežljivost.

Ponižnost ga usposobi, da se rad peča s priprostimi otroci, kakor so to storili vedno najučenejši a skromni možje (str. 233). Ljubezen pa mu pridobi srca otročičev. Kdor ne ljubi otrok, naj ne hodi v šolo, ker bi sicer več škodoval, kakor koristil (str. 234). Iz ljubezni pa

izvira potrpežljivost v velikih trudih in težavah (str. 235).

Cerkev ima pravico in oblast predpisati učne knjige za verski pouk¹, zato je kateketova dolžnost, posluževati se predpisane knjige (str. 236). Katekizma se naj uče otroci na pamet, kateket pa skrbi, da ga bodo razumeli in po spoznanih resnicah tudi živeli (str. 237).

Poglavje 30. obsega kratke določbe o branju listov in evangelijev v narodnem jeziku ne le ob nedeljah in praznikih, marveč tudi ob ferijah v postnem času in o praznikih sedaj odpravljenih.

Našim časom posebno namenjena je konst. v 31. poglavju: *De ecclesia Chr. adunatrice diversarum gentium, et de amovendis lenitate et mansuetudine dissidiis*. Konstitucija ima 3 dele.

V prvem pobija krivo trditev o popolni enakopravnosti ljudi, ki ne priznavajo nobenega predstojništva v človeški družbi. Po naravi in poklicu za zveličanje so vsi ljudje sicer enaki, a gledé pravic in dolžnosti je Bog določil razne stopnje in vrste predstojnikov, ki izvršujejo svoje predstojništvo v imenu božjem. Vse še tako različne ljudi in narode pa najpopolnejše zedinjuje vez sv. vere (str. 242–244).

Drugi del govori o materinski skrbi sv. cerkve za vse narode. Vsi so ji dragi in ljubi. Narodi imajo naravno-pravno zajamčeno pravico do obstanka. Te pravice jim nihče ne sme kratiti². Po tem pravilu se ravna tudi cerkev. Zato je že na trident. zboru zapovedala ljudstvu razlagati Kristusov nauk v domačem jeziku³.

Tega načela se drži tudi dandanes. Isto stališče označujeta skupna pastirska lista avstr. škofov iz l. 1891 in pa iz leta 1901 o solnograškem vseučilišču. V zadnjem govoré škofje takole:

Skrbelo se bode tudi zato, da se posebno važni predmeti ne bodo predavali samo v enem jeziku, kajti kakor imamo vsi isto vero, istega Odrešenika, isto mater sv. cerkev in isto pravico do nebes, tako tudi nimamo nobenega vzroka, da bi delalirazliko med raznimi jeziki in narodnostmi.

Cerkev je pač katoliška in njeni služabniki in udje morajo tudi imeti katoliško srce, ki ljubi svoj rod, ki pa iz ljubezni ne izključuje drugih narodov. Tako kat. srce ima papež Leon XIII. Enkrat slavi v svoji okrožnici Slovane, potem navdušuje Francoze; zdaj se obrne do Špancev, drugokrat zopet govori k Nemcem itd.

Poleg tega pa cerkev strogo varuje znak edinosti, nasprotujoč posebno nacionalnim cerkvam, ker so proti volji božji (str. 244–247).

Zadnji del tega poglavja govori o razmerju med cerkvijo in državo. Cerkev se ne spušča v čisto posvetne zadeve državine, ker ne spadajo v njen delokrog⁴.

Vendar pa svetuje med prepirajočimi se strankami miroljubno poravnavo na podlagi kat. načel (str. 248). Končno še konstitucija duhovnikom priporoča previdnost, ki jim je nad vse potrebna v javnem delovanju, ter poda tudi modre nasvete kat. časnikarjem.

Nasvet o mirni obravnavi nastalih prepиров pač ni nikjer bolj potreben, kakor pri delovanju na socialnem polju, o katerem je govor v 32. in 33. poglavju.

Povoljna rešitev socialnega vprašanja je nad vse važna in potrebna. Najboljše to vprašanje rešuje cerkev na verski podlagi. V časih trdnega verskega prepričanja tega vprašanja v današnjem smislu ni bilo ali pravzaprav ni tirjalo

¹ Wernz, o. c. l. III, p. 43.

² Cathrein, *Moralphilos.* II. del stran 635. — ³ Sess. 24, c. 7 d. r.

⁴ Cavagnis, *Instit.*, v. I. p. 252. Tarquini, *Instit. Editio XVII.* p. 48. Lit. ad Ep. Bohem. et Morav. z dne 20. avgusta 1901.

rešitve, ker je bilo samo ob sebi že rešeno. Z vero pa so začele pešati tudi zdrave socialne razmere, ki so se tako poslabšale, da dandanes preti popolni polum. Vsi resno misleči možje so torej začeli misliti in delati na zboljšanje tega neznosnega stanja, in njim na čelu je gotovo socialni papež Leon XIII., ki je s svojimi modrimi odredbami povzročil po vsem kat. svetu živahno akcijo za zboljšanje družabnih razmer.

Pri tem gibanju tudi lav. škofija ni zaostala. Že l. 1896 so se v sinodi podala važna navodila, posebno preservativna sredstva zoper socializem¹. Zadnja sinoda l. 1900 je započeto delo nadaljevala in nove določbe dodala.

Ker je socialno vprašanje eminentno versko², zato je v njegovo rešitev v prvi vrsti poklican duhovnik, ki dandanes ne zadosti popolnoma svojim dolžnostim, ako ne nastopi tudi v javnost, da tam brani kršč. načela resnice in pravice³.

Ako pa hoče duhovnik to dolžnost povoljno izvršiti, mora imeti posebne lastnosti. Biti mora neomadeževan (str. 252), da ga celo nasprotniki spoštujejo⁴. Treba mu je tudi mnogovrstnega in globokega znanja, posebno bogoslovnega in zgodovinskega, da more braniti svoja načela (str. 253—255).

Duhovnik je pred vsem dušni pastir, a imeti mora tudi skrb za gmotni blagor svojih ovčic (str. 256), ki močno vpliva na razvoj verskega življenja. Zato se toplo priporočajo dobredelni zavodi v podporo revežev in sirot (stran 257). Sploh pa se naj duhovnik trudi na vse načine, da trpinu olajša gorje in zboljšuje težavno stanje.

Posebno imej duhovnik srce za delavce, da pridne ohrani v dobrem (str. 259) slabe pa skuša pridobiti (str. 260). Dela se naj na to, da se sčasoma usta-

novijo delavski domi (str. 261). Seveda skrb za nižje sloje duhovnika ne sme odvracati od premožnikov, biti mora vsem vse (str. 262).

Končno se pozivljejo dušni pastirji, da odsvetujejo preseljevanje iz dežele v mesta, ker se s tem kmetu jemljejo delavci, v mestu pa narašča nezadovoljni proletarijat (str. 263). Za tiste pa, ki so že v mestu, se naj skrbi, da se ne pogubé. Z veseljem se pozdravlja ustanovitev marib. »Marijanišča« za dekile, ki nimajo službe.

Nikdar pa naj duhovnik ne pozabi na kmeta, ki je steber človeške družbe. Njemu v prid se naj snujejo gospodarska kmečka društva, posojilnice itd. (str. 264).

Tako so v tej konstituciji kratko začrtana modra in važna navodila za delovanje na socialnem polju. Dal Bog, da bi se pridno prebirala in marljivo izvrševala po vsej širni vladikovini.

Da pa širni svet ne bo mislil, da leži v lav. škofiji socialno polje neobdelano in zapuščeno, zato se našteva v 33. poglavju vse, kar se je v teku zadnjih pet let na tem polju storilo v škofiji.

Naslednje 34. pogl. našteva dandanes moderne slabo vplivajoče zmote in jih zavrača. Te zmote so materijalizem (str. 280—281), indiferentizem (str. 282), protirimsko gibanje (str. 283) in pa kršenje vsake avtoritete cerkvene in posvetne (str. 284). Nato se naštevajo nekatera sredstva, s katerimi se naj z božjo pomočjo deluje zoper navedene, družabni red razdirajoče zmote in napake (str. 285).

Zadnje poglavje prvega dela govori o zmernosti in o sredstvih zoper nezmernost. Pijančevanje je zalibog huda rana na telesu našega naroda. Koliko družin je že pogubilo in uničilo! Koliko nadarjenih ljudi že pokopalo! Zato je pač opravičen klic, da vsi dobri elementi z vsemi močmi delajo na to, da se ta strast iztrebi iz naroda.

To hoče doseči ta konstitucija. V uvodu se v strašnih barvah opisujejo nasledki pijančevanja za dušo in telo (str.

¹ Gesta et Stat. p. 210—236.

² Encycl., »Graves de Com.«

³ List avstr. škof. do duhovšč. K. V. Bl. f. d. Lav. Dioec. 1902, p. 3.

⁴ Ibidem p. 2.

286—288) in se lepo slikajo krasne lastnosti zmernega življenja (str. 289).

Z ozirom na to se dado dušnim pastirjem v poštevanje vredna navodila. Dušni pastir se naj trudi nesrečneže spreobrniti (str. 289), in naj ljudstvo opominja na posvečevanje nedelj in praznikov. Ustanavlja naj društva zmernosti ter širi spise zoper pijančevanje.

Z združenimi močmi in s trdno voljo se bo po hvalevrednih nasvetih te konstitucije dalo tihim in mirnim potom mnogo doseči v blagor dovetnega naroda, v katerem se bo po iztrebljenju zapravljenosti in pijančevanja še bolj utrdila vera in zboljšalo gnotno stanje.

A. Verhovski.

Cerkvena zgodovina.

Die Pfarrkirche St. Peter und Paul in Reichenau-Niederzell und ihre neuentdeckten Wandgemälde. Künstele-Beyerle. Eine Festschrift. Mit zwei Tafeln in Farbendruck, einer Tafel in Lichtdruck und 20 Abbildungen im Text. Folio 50 str. Herder. 1901.

Otok Reichenau (Augia dives) je blizu tam, kjer Ren zapušča bodensko jezero. Že v 9. stoletju je bil tu slaven benediktinski samostan, ki je imel velik vpliv na razvoj nemške umetnosti. Njegov pomen za slikarstvo je odkril šele v novejšem času profesor Kraus, ki je l. 1884 objavil najstarejše freske tostran alp iz cerkve sv. Jurija na imenovanem otoku; pripravljaj je tudi izdajo fresk v Goldbachu, med tem ko je one iz Burgfeldena na Virtenberškem obelodanil profesor Weber. V Niederzelli pa sta dva friburška profesorja Künstele in Beyerle s pomočjo dijakov ostrgala stare romanske slike. Plod njunega skupnega truda je prav okusno opremljena knjiga, posvečena sedaj že rajnemu profesorju Krausu. Tekst in slike stojé na višini, kakor je bilo le pričakovati od dveh strokovnjakov. Seveda tako luksurizno bi se ne dale vse cerkve obelodaniti; a cerkev v Niederzelli je to zaslužila. Ohranila se je le

absidna slika. V konhi sedi Kristus v mandorli med simboli evangelistov. Ob straneh stojé sv. Peter in sv. Pavel in po eden šesteroperuti kerub, vrh podvojenega kolesa. Spodaj sedi dvanajst apostolov pod arkadami in v najnižjem absidnem pasu zremo dvanajst stoječih prerokov. Dočim so oberzellske podobe nastale še pod vplivom latinskega duha, se javlja tukaj v prvič bolj slobodna gibanje germanskega duha, ki prevedna potem takozvano romansko umetnost.

A. Stegenšek.

Der Katholizismus und das zwanzigste Jahrhundert im Lichte der kirchlichen Entwicklung der Neuzeit. V. Dr. Albert Ehrhard, o. ö. Professor an der Universität Wien. Stuttgart u. Wien 1902. Roth'sche Verlagsbuchhandlung. — Strani X, 416.

V kratkem času — izšla je prva izdaja o Božiču — je ta knjiga doživela že 8. izdajo, in preden te vrstice pridejo v roke našim čitateljem, morda izide že zopet nova izdaja. No, kdor količkaj pozna knjigotrške manipulacije, se ne bo na te »izdaje« veliko oziral, še manj pa po njih sklepal na kakovost knjige. A resnica je, da je Ehrhardova knjiga močno razburila duhove in je sedaj poglaviten predmet časnikarske in znanstvene kritike.

Kaj je vsebina in kaj namen te knjige? Izkušnje, ki si jih je pisatelj pridobil v treh letih v avstrijski prestolnici, so ga napotile, da se je odločil spisati in izdati to knjigo. Z ozirom na splošno in vedno rastoče nasprotstvo proti katoliški cerkvi, ki pretresa prav posebej Avstrijo, smatra pisatelj za dolžnost svoje vesti izpregovoriti in premotriti vzrok tega sovraštva, kakor tudi označiti nalogo, ki jo imajo katoličani v naši dobi.

Poleg uvoda ima knjiga šest odsekov. V uvodu oriše v kratkih potezah današnji položaj katoliške cerkve. Ta slika ni nič kaj vesela; na vseh concih divja boj zoper katoliško cerkev, in omikani svet se ji bolj in bolj odtuja, bolj in bolj se krči število onih, ki so res iz srca

udani katoliški cerkvi. Bolj in bolj se širi in utrjuje mnenje, da je katoliška cerkev velika nasprotnica moderne omike in napredka, torej jo treba tudi z vsemi sredstvi pobijati. A ne le v imenu kulture, marveč v imenu verstva, da, v imenu evangelija, v imenu krščanstva pobijajo nasprotniki katoliško cerkev, češ, da je sovražnica pristnega verskega prepričanja in čutenja, da je izopačila evangelij. Nezadovoljstvo se kaže v cerkvi sami, javljajo se razne struje, ki hočejo to in ono spremeniti in popraviti. Nekateri so seveda predaleč segli, vendar so tudi veliki možje, ki so se resno trudili spraviti katoliško cerkev z modernim svetom.

Pisatelj torej hoče »strogo znanstveno« v svoji knjigi rešiti ta-le vprašanja:

1. Kako je nastal današnji versko-cerkveni položaj? 2. Kateri je bistveni znak in sežaj nasprotja med cerkvijo in modernim svetom? 3. Kaka naloga čaka katoličane v XX. veku, da se odstrani to nasprotje med svetom in cerkvijo?

Da odgovori na prvo vprašanje, podaja pisatelj splošen pregled zgodovinskega razvoja od srednjega veka do XIX. stoletja, ki obsega večji del knjige (str. 21—301). V prvem in drugem odseku oriše položaj katoliške cerkve v srednjem veku ter označi stališče, ki ga zavzema srednji vek v zgodovini katoliške cerkve. Tretji in četrti odsek se pečata z razvojem modernega sveta. Trije pglavitni znaki karakterizujejo srednji vek: Tesna zveza med papeštvom in cesarstvom, med politikom in vero pa nadvlada krščansko-cerkvenega duha v javnem in zasebnem življenju in iz tega se porajajoče enotno svetovno naziranje. Vse to je imelo svetle, pa tudi senčne strani. Ehrhardova ocenitev srednjega veka je precej ostra; zavrača sicer pretirane nazore onih, ki v srednjem veku ne vidijo druga, kakor »saeculum obscurum«, a še bolj odločno se obrača proti onim, ki v srednjem veku vidijo ideal krščanskega življenja, in sklepa, da ni nobenega razloga, zlasti ne teologičnega, v srednjem veku

nazrevati vrhunec cerkvenega razvoja (str. 54).

Za srednjim vekom je nastopila nova doba; moderni svet se je razvil pod vplivom peterih činiteljev in ti so: 1. zmanjšanje cerkvenega vpliva na življenje krščanskih narodov, ki je najvažnejša posledica cerkvenega razvoja v XIV. in XV. stoletju, ki tvori prehod v novo dobo. 2. Oživiljenje pagansko-kласičnih idealov v znanosti in umetnosti v dobi preporoda in humanizma. V zvezi s tema dvema činiteljema je 3. namreč nove umske struje, zgodovinska in naravoslovna veda. Ti činitelji stoje v verskem in umskem področju, 4. činitelj pa je narodnopolitični in to je nacionalizem, ki je polagoma razjedel idejo srednjeveške »respublica christiana«. Najmočnejši je 5. činitelj: subjektivizem in individualizem, ki je v psihološkem področju.

Ko je tako označil glavne činitelje, ki so po njegovem prepričanju pripravljali in ustvarili »moderno dobo«, zasleduje pisatelj v 4. odseku razvoj novega časa in njegove cerkvene posledice: v dobi renesanse in predreformatorjev, v dobi Lutra in viška cerkvene revolucije, v dobi katoliške reformacije in verskih bojev. Čas od westfalskega miru do začetka XIX. veka jemlje za drugo dobo cerkvenega razvoja v novejšem času, XIX. vek pa za tretjo dobo. V cerkvi začne prevladovati romanski duh; novoustanovljeni redovi nosijo odločno romanski pečat. Proticerkveni boj je sedaj stopil v novo fazo, postal je protikrščanski in naposled protiverski. Prav ostra obsodba zadene dobo racionalizma in jožefinizma; ako so vplivni in visoko postavljeni cerkveni možje tako zanemarjali svoje najvažnejše dolžnosti, ni čuda, da je trpelo versko prepričanje v ljudstvu. Najslabša točka teologije XVIII. veka je njeno razmerje do novejše filozofije (str. 221).

Do pravega jedra pride pisatelj šele v 5. odseku. Da je tekom stoletij se iz-

obličilo ostro nasprotje med katoliško cerkvijo in novim časom, je brezdvomno. Je-li pa to nasprotje absolutno? Ehrhard odločno odgovarja, da ne (str. 303), ker nobeden izmed 5 činiteljev nove dobe ni v absolutnem nasprotju s katoliško cerkvijo. Zastopniki moderne kulture naj le stvar resno prevdarijo in sami sebe izprašujejo, pa bodo videli, da med bistvom moderne kulture in bistvom katoliške cerkve ni resničnega nasprotja. Da se odstrani to nasprotje, misli dr. E., ima katoliška cerkev v XX. veku zlasti trojno nalogo: 1. naj odbacne vse ono, kar je imelo le v srednjem veku neko relativno vrednost, a sedaj je nima več; 2. treba je umevati in upoštevati novodobne verske in cerkvene potrebe, ki izvirajo iz novega kulturnega življenja; 3. katoličani morajo pokazati nasprotnikom svojo kulturno moč z umskim, нравnim in socialnim delom, zlasti naj intenzivno gojijo teologijo, filozofijo, zgodovino. Zložno, brezdelno gospodovanje ni namen katoliške cerkve, marveč delo in boj v službi najvišjih idealov človeštva.

Ehrhardova knjiga je postala predmet živahnih razprav v strokovnih in dnevnih časopisih. Sodba je jako različna. Nekateri so knjigo navdušeno pozdravili in njenega pisatelja občudujejo kot spretnega teologa in izvrstnega zgodovinarja, a drugi vidijo v knjigi polno protislovij in nedoslednosti, in pisatelja označujejo kot učenjaškega publicista. Slišali so se celo glasovi, da teologi nimajo o tem nič odločevati. Ta ugovor je neumesten. Menda ne bo noben teolog tako predrzen in neumen, da bi si lastil pravico, o naredbah in naukih katoliške cerkve avtoritativno odločevati; očitati bi se moglo pač nekaterim, da ravnajo neprevidno in nemodro, ker spravljajo v dnevnikih pred nepoklicano in nepristojno sodišče reči, ki jih širno občinstvo ne razume. Da bi se pa v strokovnih listih in na zmeren način ne smela obravnavati taka vprašanja, to more trditi le okoreli birokratizem, ki misli, da ima mrtve stroje pred seboj. Ni težavno, take trditve

spraviti ad absurdum: v dogmatičnih knjigah se obravnavajo verske resnice, atqui verske resnice čuvati, avtoritativno določevati in razlagati ima le višja cerkvena oblast, ergo — teologi naj take reči pustijo pri miru; dogmatične knjige znajo biti k večjemu zbirke že določenih dogem. Ali ni to absurdum?

Opozarjati na nedostatke v lastnem taboru, navadno ni hvaležno delo. Žalibog, da nam morajo pogostoma šele sovražniki odpreti oči, kakor so nekdanj Filistejci morali Izraelce takorekoč siliti k popoljšanju.

Kar se tiče dr. E. knjige, moramo reči, da v svojih predlogih ni bil posebno srečen. Imel je pač dobro voljo, tu in tam razvija tudi lepe misli in pove marsikatero resnico, ki bi si jo naj vsak katoličan zapisal za uho. Novega pa veliko ni povedal. Mnoge misli se nahajajo že v Irelandovi knjigi »L' Église et le Siècle«, v spisih Heckerja, Schella in Müllerja, nekatere pa tudi v okrožnicah Leona XIII. Da bi bil g. pisatelj v treh letih toliko spoznal avstrijske razmere, da bi mogel o njih izreči objektivno sodbo, to je prazna trditev. Slaba stran te knjige je — nejasnost. V najodločilnejših točkah pusti čitatelja v nejasni megli, češ, misli si sam, kar si hočeš. Knjiga tudi ni brez protislovij. Ali ni protislovje, če E. ostro obsoja teologe 18. veka, priporoča pa, da se sedaj kat. cerkev bolj prilagodi modernemu duhu? Saj vendar takratni cerkveni krogi niso drugo nič storili, kakor to, kar sedaj E. od nas zahteva! — Opaža se v knjigi tu in tam naglica in površnost; zdi se, da se pisatelj ni oziral na znani stari izrek: »Nonum prematur in annum«. V presojevanju tudi večkrat jako enostransko postopa. Že v načrtu ni vzel v poštev katolicizma v njegovi celoti, ampak se ozira nanj le kot kulturno moč, ne pa na nadnaravno stran. Ta omejitev bi se mogla dopustiti, a kaj, ko pa n. pr. J. Müller hoče, da katoliška

¹ Publié par l'abbé F. Klein. Paris 1894.

duhovščina naj osredotoči vse svoje delovanje le na nadnaravna sredstva, na versko vglobljenje, v časne zadeve pa se naj ne vtika. Če se pa po E. hočemo prilagoditi modernemu svetu, potem pa moramo prav krepko posegniti v časne kulturne, socijalne, politične zadeve. Kdo ima prav? Enostransko je tudi, ker E. vpoštevata le pozitivne elemente v moderni kulturi in je vrh tega v presojevanju nasprotnikov do naivnosti optimističen. Kdor bi hotel objektivno pretresti razmerje med moderno kulturo in cerkvijo, bi po našem mnenju moral vpoštevati 4 točke: 1. pozitivni elementi, istinite pridobitve niso nikakor v nasprotju s krščanstvom, kakor je vteleseno v katoliški cerkvi. 2. Kar v moderni omiki nasprotuje krščanstvu, je le negativno, v nasprotju z umskimi načeli, objektivno neresnično, nasprotno in škodljivo omiki sami in občnemu redu. 3. Kateri so nedostaki na cerkveni strani, ki odbijajo moderni svet? 4. Ti nedostaki ne izvirajo iz bistva katolicizma, marveč so izrodki in enostranske človeške pritike.

Pisatelj dalje toži nad prevlado romanizma v katoliški cerkvi in želi, da pride do večje veljave germanizem. Ali pa to ni enostransko? On tako govori, kakor da bi bili v katoliški cerkvi le Romani in Germani. E. je sicer navdušen zagovornik unije z vzhodno cerkvijo, ali pa misli, da bo z nadvlado germanizma to lažje dosegel? Slovani moramo že nemškemu učenjaku glasno na uho povedati: Mi smo tudi tu! Ne romanizem, ne germanizem, ne slavizem ne sme v katoliški cerkvi prevladovati, marveč duh Kristusov, pred katerim so vsi narodi enakovredni. V katoliški cerkvi morajo imeti prostor vsi narodi, da vsak v mejah resnice in npravnosti razvija svoj individualizem. Odločno je pa obsojati, če se cerkev izrablja v prilog enega naroda na škodo drugega, morda slabejšega.

Še v marsikateri točki ne moremo pritrditi gosp. pisatelju, n. pr. v njegovi sodbi o silabu, v uprav žaljivi pisavi o

Piju IX., v njegovi naivni trditvi, da danes škofom treba le hoteti, pa se bodo že čudeži godili i. dr., a dalje se ne moremo spuščati, ker bi sicer morali spisati celo knjigo. V svojem optimizmu se g. profesor tudi zelo moti, da potem nastane mir, ako cerkev to in ono izpolni in opusti. Kot učenjaku v zgodovini mu vendar mora biti znan oni temeljni princip svetovne zgodovine: boj med dobrim in zlim, svetlobo in temo. Boj je zlasti cerkvi Kristus napovedal, zato moramo zaklicati g. pisatelju z besedami sv. Jeronima: »Erras, frater, erras, si putes unquam christianum persecutionem non pati. Tunc maxime oppugnaris, si te oppugnari nescis.« (Ep. ad Heliod.)

Dr. E. je s to knjigo zanesel na avstrijska tla ideje, ki že dalj časa razburjajo duhove na Nemškem, in je tako tudi na Avstrijskem spravil v tok pomenljivo gibanje, katerega posledice se še sedaj ne dajo doledati. Mi Slovenci, sicer tako popustljivi nasproti tujstvu, nikar na lahko ne verjamimo vsakemu duhu in se ne dajmo nesti vsakemu vetru. Zavedajmo se svoje naloge v svoji domačiji in pomnimo, da ni toliko cerkev potrebna reform, ampak veliko bolj ljudje.

F. K.

Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj. Spisal Josip Lavtižar, duhovnik ljubljanske škofije. V Ljubljani 1901. Založil pisatelj. Tisk J. Blasnikovih naslednikov 8°, 312 str. — Ta knjiga, ki je ponatisk iz »Zgodnje Danice«, je tretje samostojno delo te vrste izpod peresa g. Lavtižarja. Prvo je bilo »Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolice« (l. 1897., str. 148), drugo pa »Zgodovina župnij v dekaniji Kranj; prvi zvezek: Kranj«, (leta 1898., str. 50). Najnovejše delo njegovo kaže, da je opustil misel opisovati posamezne župnije v posebnih zvezkih in je zopet podal nekaj skupni zbornik. Znak »zgodovina« je v naslovu te knjige opustil in njen pomen v uvodu določil z izjavo: »Javnosti izročam pričujoči mali donesek k zgodovini naše škofije, ki naj

oživi spomin na preteklost župnij kranjskega dekanata.»

Rad verujem, da je sestavljanje snovi za to delo povzročilo g. pisatelju marsikaj prijetnosti in težav, vendar pa mi ne ugaja. Ne vem, v katero vrsto slovstvenih del naj je prištejem: ali med zgodovinske, ali med splošno poučno-zabavne ali med potopise. Vsega tega ima nekaj na sebi; v celoti pa vendar ne ustreza popolnoma.

Ako bi knjiga bila strogo zgodovinska, morala bi biti obsežnejša in navajati posamne vire, iz katerih so zajeta zgodovinska dejstva. G. pisatelj pa navaja le rokopis iz knezo-škofijskega arhiva »*Visitatio generalis*« . . . a. 1631.; semtertje se sklicuje na dotični župnijski arhiv, največkrat pa na letnice in napise (kronograme), katere je zasledil na cerkvenih stenah in drugih cerkvenih stvarih. Pod črto pa navaja v celi knjigi le kakih 15 drugih tiskanih virov. Dejstva so naštet, kakor v župnijah kronološko sledijo brez prave zveze. Semtertje (n. pr. str. 157, 200, 282) naredi pisatelj majhen ekskurz v to ali ono dobo; a celotnega pregleda to vendar ne pospešuje.

Za strogo zgodovinsko delo je vsa tu nakopičena snov zelo preneznatna, premalo utemeljena in podprta. Edino zvonovi so natančno opisani. Pri nekaterih župnijah in to najraje pri novejših (n. pr. Besnica, Predoslje, Zapoge, Mavčiče, Šturška gora, in celo Voglje) našteva po vrsti vse župnike, oziroma beneficijate; pri starejših župnijah pa to popolno ali vsaj deloma opusti, dasi bi bilo tu mnogo bolj umestno in znamenito nego tam.

Tudi poučno-zabavna in nabožna hoče biti ta knjiga, zlasti ko opisuje življenje cerkvenih patronov in ko govori o napisih na zvonovih in cerkvah. Župljanom daje (str. 12) celo navod, kako naj se zavarujejo za dobre zvonove. Ne ugajajo mu učilni napisi na zvonovih (str. 34), zde se mu celo smešni, češ, da so zvonovi le pevci, ne pa »pridigarji«. In vendar pravi znani rek o zvonovem namenu: »*Vivos voco, mortuos plango, ful-*

gura frango, festa decoro« = zvon vabi in uči, joka in sočustvuje, prosi in posreduje ter končno tudi poje in razveseljuje. Primeri znano Slomšekovo pesem o misijonskem zvonu, ki je prav v tem smislu zložena, n. pr. »Oj moli, moli! kliče zvon; daj dušam blagor sveti misijon!« Zvon je torej tudi »pridigar«; a prav bi bilo, da bi se napis zvonov hranil v župnijski kroniki, in če je le-ta duhovito sestavljen, naj bi se v gotovih obrokih razlagal ljudstvu raz prižnico.

G. pisatelj popisuje semtertje tudi zemljepisno lego kraja, omenja marsikako pot ali cesto ali celo navade ljudstva; na str. 129. podaja cel pogovor, katerega je imel na Jami pri Mavčičah z nekim kmetom. S tem se nam knjiga ponuja kot potopis. Kakor je v »Slovenčevih« listkih popisal že marsikako svoje potovanje križem domovine in tujine, lani (1901) n. pr. svojo pot po Francoskem in Španskem »Med romanskimi narodi«, tako se tudi ta spis nagiba na to stran, dasi ga potopis nikakor ne moremo in ne smemo imenovati.

Po mojem mnenju je ta knjiga nekaj slovstven »quodlibet«. Pisatelj rad popotuje in kar vidi, sliši, čita, to tudi zapiše. Globlje pa stvari ne razmišlja in ne preiskuje. Zato je tudi ta knjiga Lavtižarjeva za strokovnjake prepovršna, za vse druge čitatelje pa presuhoparna in premalo zanimiva; z eno besedo, knjiga ni taka, kakršna bi mogla in morala biti. Izrazi: »kdo bi to vedel?« ali »ne vemo povedati«, »ni dognano«, se v znanstvenih knjigah ne smejo ponavljati kakor se tu ponavljajo.

V formalnem oziru se mi zdi tisek latinskih napisov predebel; ako se izvirnik zapiše nad črto, naj se prevod pomakne pod črto ali pa narobe, ne pa oboje vštric, kar le moti pregled in obliko. Tudi nezatne malenkosti naj bi se omenjale pod črto, ako se sploh omenjajo. Tako n. pr. ni bilo treba tako obširno razlagati anahronizma (str. 206), da je sv. Valburga († 779) naslikana z molkom ob strani. Saj je nekdo drugi na-

slikal celo sv. Ano, kako uči svojo hčer Marijo moliti rožni venec, in neki pridigar je vedel povedati na prižnici, da je Marija, prišedši obiskat svojo teto Elizabeto, pozdravila jo z besedami: »Hvaljen bodi Jezus Kristus!« Sloveč slikar 16. stol. je naslikal Jezusa z aspergilom v roki pred krsto mladeniča iz Najma in na črni krsti bel križ. Ljudje se nad tem pač ne izpodtikajo; da bi le drugih izpodtikljava ne bilo v cerkvi!

Slike sv. Krištofa (str. 235) na cerkvenih stenah niso v nobeni zvezi z ljub. škofom Krištofom († 1536), pač pa z bratovščino treznosti, ki je imela tega svetnika kot zavetnika. Takih hib ali nejasnosti je še dokaj v knjigi, a tu ni prostora, da bi vse po vrsti popravljali in pojašnjevali.

Jezik je semtertje zelo okoren prav po najnovejšem »Daničinem« slogu, in nekatere besede niso prav slovenske, n. pr. »nismo v zmoti« (83), »plebanija« (303), »razvidamo« (137) itd. Stari sv. Primož je prekrščen v modernega sv. Prima. Za Boga, to je vendar-le že preveč! Ako bo kdo o sv. Primu pridigoval, bodo ljudje mislili, da je to čisto nov svetnik. Le nikar se smešiti s takimi skovankami! Jaz bi vsem modernim slovenskim besednim puristom in kovačem, zlasti pa »Daničinim« »peresnikom« poklical v spomin pameten Vilharjev nauk: »Če kuješ besede, ne bodi bahač? Narod se vklanja, ker on je kovač!«

Kranjska dekanija šteje 21 župnij; Besnica je bila namreč med natiskovanjem knjige povišana v župnijo. Vseh cerkvâ je 93, kapel 11, oratorij eden in 293 zvonov. Znamenite so mnoge altarne slike, katere so slikali n. pr. Kremser-Schmidt, Layer, Mencinger, oba Šubica idr. Najstarejše matrice ima Šmartin pri Kranju (1602). Največja cerkev obenem z največjim zvonom je v Cerkljah. Najstarejši zvon (iz l. 1374) je pri sv. Jakobu nad Preddvorom; najstarejše slike na presni zid pa so v podružnici sv. Nikolaja nad Mačami v preddvorski župniji (iz l. 1467). Najstarejši župniji sta Kranj

in Cerklje, najbrže že iz 9. stoletja. Najstarejša župnijska cerkev (iz l. 1491) je v Kranju.

Priznati moramo g. pisatelju njegovo izvanredno trudaljubivost in požrtvovalnost. Bog daj škofiji še nekaj takih mož, njemu samemu pa vztrajnost v tem lepem in hvaležnem delu! Mnogo dragocenih starin se je že porazgubilo zaradi nemarnosti in nepremišljenosti duhovnikov, ki tega niso znali ceniti. Da bi se vsaj to otelo, kar še imamo!

Izmed vseh treh Lavtizarjevih knjig te vrste mi je prva še najbolj ugajala, čeprav ne popolno. Tam je najprej splošno opisal zvonove: njih zgodovino, vlivanje, melodijo in harmonijo, razmerje med glasom in težo, znamenja na zvonovih itd., potem še le je podal naravoslovni in zgodovinski opis posamnih župnij radovljiske dekanije.

Ocenjujoč prvi dve njegovi knjigi (»Duhovni Pastir«, l. 1897. str. 524—526, in l. 1898. str. 186—187), sem dal nekaj praktičnih nasvetov, kako bi se to slovstveno podjetje, katero je g. Lavtizar začel, moglo po enem vzorcu temeljito nadaljevati in kmalu dovršiti. Omenil sem že, da je on sam v treh svojih navedenih delih nedosleden: v vsaki poznejši je nekaj opustil, kar je v prvi navadno omenil, nekaj pa dodal, kar je v prvi opustil.

Upajoč, da se tudi drugi duhovniki na Slovenskem, zlasti pa na Dolenjskem, in Notranjskem, lotijo tega dela, ki je velevažno in neizogibno potrebno za našo kulturno zgodovino, obenem pa častno za katoliško cerkev in nje duhovščino, ponavljam v to svrhu tu nekaj svojih nasvetov.

Kdor nima celotnega in pravega pregleda vse svetovne zgodovine in kdor dobro in prav ne pozna vse domače cerkvene in politične zgodovine, ne more pisati zanesljive in temeljite zgodovine kakega kraja, recimo cele dekanije, ker ne ve, kako bi tolmačil posamne dogodke v tem kraju, ki so vendar v neki duševni zvezi s svetovno zgodovino. Saj ima,

kakor znano, vsak čas svojo signaturo ne le v mestih med inteligenco, temveč tudi na deželi med priprostimi ljudmi. Zato bi bilo najbolj umestno, ako se v prihodnjih zvezkih nabira le gradivo za zgodovino¹, ne pa se piše zgodovina sama. Zgodovina se bo lahko pisala pozneje na podlagi tega gradiva v najširšem obsegu v več zvezkih, ki bo ob enem zgodovina posamnih župnij in dekanij, posamnih vasi, mest in občin, skupno pa monumentalno delo o zgodovini ljubljanske škofije, oziroma o kulturni zgodovini slovenskega naroda.

(Konec prihodnjič.)

† Jos. Benkovič.

Liturgika in katehetika.

Obrednik za organiste. Sestavil Matej Štrakl, koralist stolne cerkve. V Mariboru 1901. (Lastna založba. V platno okusno vezan I K 40 v, s pošto I K 60 v.) Doslej so slovenski organisti za razne obrede tekom cerkvenega leta morali rabiti večidel nemške knjige, katerih nemške »rubrike« so bile mnogim izmed njih istotako — španske, kot v liturg. latinskih knjigah. Naš »Obrednik« ima vse določbe rubrik poslovenjene; prevod je sicer večinoma bolj prost, a tuintam je pač jezik premalo gladek. — Veliko skrb in natančnost pri sestavljanju kaže to, da se je autor oziral na vse, tudi najnovije odloke in ukaze dotičnih cerkvenih oblasti; zato bo zlasti v tem oziru knjiga prav zanesljiva ter bo ravno zategadelj tudi duhovnikom lahko dobro služila, če hočejo razne pravomočne odloke najti zbrane na malem prostoru. — Čeprav le nekak malum necessarium, bode vendar za veliko večino naših organistov velika dobrota, da so koralne melodije notirane

z modernimi notami v violinskem ključu. Da bi tudi sicer kar najbolj olajšal delo organistu, je g. pisatelj prevesno večino psalmov in drugih spevov odkazal »recitiranju«, za katero je dal prav kratka navodila v uvodu, katerih organist naj ne prezre.

V »Obrednik« sta sprejeti dve koralni maši: pro fest. solemniß., in fest. dupl. (2 loco), ki lahko količkaj spretnemu organistu dostikrat delo silno olajšata.

Ker se bo knjiga v oči gled svoji potrebi gotovo prav živahno rabila, se bodo v praksi morebitni nedostatki najbolj pokazali, kateri se lahko odstranijo v drugi izdaji; in to naj knjiga kmalu doživi! H koncu so pridjane konstitucije treh lavantinskih sinôd o cerkvenem petju, ki bodo tvorile izborno podlago za ves nadaljni razvoj in napredek naše cerkvene glasbe.

Kar se tiče tiska, se skoro bojimo, da bo predroben, zlasti pri onih delih, katere je treba gladko recitirati. — A tiskarna sv. Cirila je to svoje prvo delo z modernimi notami prav dobro izvršila. — Zdaj le naj veleč. cerkvena predstojništva skrbé, da bo knjiga kmalu v rokah vseh organistov v poveljevanje službe božje.

F. S. Špindler.

The Blessing of the Waters on the Eve of the Epiphany. The Greek, Latin, Syriac, Coptic, and Russian versions, edited or translated from the original texts, the Latin by John, Marquess of Bute, the Rest for him and with his help in part by Wallis Budge. London. 1901. 8° VIII + 158.

Izmed bogoslovskih strok se danes na znanstvenem polju še najmanj obdeluje liturgika. Za zgodovino liturgije še nimamo niti pričetnih del. Nimamo izdanih starih spomenikov. Rajni Ebner, profesor v Reznju, je storil prvi korak in se je napotil v Italijo in jo je preromal od severa do juga ter v vseh važnih knjižnicah pregledal stare rokopisne misale (pred vsem sacramentale), jih opisal in važnejše odlomke objavil. Pri tem si je pridobil najobširnejšega zgodovinsko-li-

¹ Tako gradivo, kar se tiče listin, zbira tudi »Voditelj« pod »arhivalnimi izpiski« za lavantinsko škofijo. Žal, da sta se na dotično povabila »Voditelj« 1900, str. 154) uredništva doslej odzvala le dva gospoda. Uredništvo.

turgičnega znanja, ki se zrcali v njegovem delu »Iter Italicum« (pri Herderju). Predno pa je nastopil »Iter Germanicum«, ga je pokosila nemila smrt. Prehoditi pa se mora tudi Španija, Galija in severne, nekdanje katoliške dežele! In vse to bi šele bila podlaga za zgodovino latinskega misala! Za vse druge obrede bi še ne bilo ničesar storjeno.

Ker je ravno to polje bogoslovskih znanosti tako zanemarjeno, moramo s tem večjim veseljem pozdraviti našo knjižico »o blagoslovu vode na predvečer svetih Treh Kraljev«. Res, ni njen namen zgodovinsko študirati razne obrede, ampak hoče podati le vestno, deloma na novo objavljene tekste latinskega, ruskega, sirskega, koptskega in grškega obreda v izvorniku in angleškem prevodu. Tako je za epifanijski vodni blagoslov to, kar je Danielov »Codex liturgicus« za razne zapadne in vzhodne mašne obrede. Ravno blagoslovni obred na predvečer svetih Treh Kraljev ima zato toliko važnost, ker se v vseh liturgijah nanaša na krst Kristusov v Jordanu in najbrž stoji v zvezi tudi s krstnimi obredi pri odraščencih. Samo v novem latinskem obredu, katerega je kongregacija svetih obredov l. 1890 uvedla, je celo izbrisan ta starokrščanski značaj, naš novi obred v bistvu ni drugega, ko malo razširjen obred za blagoslovljenje vode ob nedeljah. Pred l. 1890 pa je bil v rabi tekst, ki se je v celi kompoziciji, v nekaterih podrobnostih in po celem duhu vjemal z grškim in z zapadnimi. Morda se je zdel predolg in zato so ga nadomestili s celo kratkim.

»V delavnico sem Tvojo zrl!« — sem vzkliknil, ko šem prečital te obrede. Človek vidi, kako je Sv. Duh pri vseh narodih delil dar liturgične molitve; vodilna misel je ista, a v toliko variacijah, in vedno odsev narodnega značaja. Nezavisni teksti so zelo stari; drugi, kakor ruski in sirski (drugi), ki se naslanjata na grškega, so mlajši. Lahka naloga bi bila za bogoslovca samo na podlagi te knjižice primerjati razne obrede po notranjih znakih. Izcimila bi se iz tega

mala, a nad vse zanimiva liturgična razprava, ki bi svojemu pisatelju vzbudila veselje, se še bolj posvetiti zgodovinsko-liturgičnemu polju.

Že kompozicija obredov je zanimiva. V obče se ponavlja spored sv. maše: Introitus (uvodni psalm z antifono), Lectiones — Evangelium — Praefatio (slavospjev) — Consecratio aquae — Communionio (tukaj Aspersio aquae). Treba je s tem primerjati latinske velikonočne obrede (missa praesantificatorum in blagoslov velikonočne vode) in morda tudi posvečevanje cerkvenih služabnikov, ki hranijo v sebi mnogo starokrščanske osnove. Preiskati to sorodnost v sestavi, bi bila druga zanimiva naloga za mlade bogoslovске moči, ki okrepljene s potrebno zgodovinsko naobrazbo iščejo znanstvenega dela.

Za pridigarje pa hočem sestaviti berala in evangelije, ki se pojejo v raznih obredih. Pristavljene črke značijo: l(atski), r(uski), s(irski), k(optski) in g(rški) tekst. Ex. 15, 22—26 (s₂) — Num. 20, 2—6 (l) — 4. Reg. 2, 19—22 (s₂) Is. 9, 1—2 (k) — 12, 3—6 (g, r) — 35, 1—10 (g, r) 35, 2 (k) — 40 1—5 (k) — 55, 1—13 (g, r) — 57, 15—16 (k) Bar. 3, 35—37 (k) — Ezech. 36, 25—29 (k) — 47, 1—9 (k) Habac. 3, 11—19 (k) — Math. 3, 1—17 (k) — Marc. 1, 9—11 (g, r) — Luc. 3, 21 (l) — Ioa. 7, 37 (l) — 5, 1—(g₂). Act. Ap. 8, 26 39 (s₁) — I. Cor. 10 1—4 (g, r) 10, 1—13 (k) — Hebr. 2, 11 (g₂) — 10, 15—25 (s₂) — I. Ioa. 4, 5—24 (s₂).

A. Stegenšek.

Katekizem o zakonu. Navod za katoliške zaročence in zakonske. Po P. Jož. Höller, O. Sv. R., poslovenil duhovnik lavantinske škofije. Mala 8°, str. 56, cena 30 v, založila tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Knjižica razpravlja temeljito v 129. vprašanih in odgovorih: 1. o bistvu in visoki vrednosti zakona med kristjani; 2. o načinu, kako se vredno pripravljati na sveti zakon (o zarokah); 3. o sklepanju sv. zakona in 4. o krščanskem svetem zakonskem življenju.

Kaj porečemo o knjižici? Lepo spisane nauka o krščanskem zakonu je jako želeti 1. za odrasle ljudi sploh, da bi se poučili o visoki časti in vrednosti tega svetega zakramenta; in 2. za dušne pastirje, ki bi ga včasih prilično radi dali zaročencem v roke, da jih lažje in lepše pripravijo na vredni prejem »velikega zakramenta«. To bi bil lahko iz duhovnikovih rok vademecum ali spominek na izpraševanje, kakor podobica o priliki prvega svetega obhajila.

Kako bode »Katekizem o zakonu«

dosegal svoj namen? Nam se zdi, da ga bodo dobro rabili dušni pastirji za dispozicije, kadar morajo pridigovati ali govoriti o tem predmetu; ljudje pa ga bodo s pridom rabili le tedaj, ako se jim bo razlagal z živo besedo, kakor krščanski nauk. Da bi knjižica o krščanskem zakonu postala blagonosna last slovenskega ljudstva, bi se pa po našem mnenju boljje ugodilo, ako bi kdo na podlagi katekizma spisal temeljit, a ginljivo spisan nauk, ki bi ne bil namenjen samo umu, ampak bi ogrel in ganil tudi srce. I.

Raznoterosti.

Sacramenta pro resuscitatis a mortuis. Sholastiki so v svoji natančnosti tudi preiskovali, katere zakramente smejo prejemati tisti, katere je božja vsemogočnost po raznih svetnikih zopet obudila k življenju. Da bi stvar dognali, so sprejeli za temelj znan nauk: *Character sacramentalis est indelebilis et semel impressus numquam amissibilis. Nec per mortem amittitur, quia animae immortali immediate impressus in aeternum inhaerbit, etiam in damnatis.*

Zato bi duhovnik, ako bi oživel po smrti, ne smel več biti krščen, ne birman, ne v mašnika posvečen. Pač pa bi zakonska mož in žena zopet morala zakon skleniti, ako bi hotela uživati zakonske milosti in pravice. Kajti zakrament sv. zakona ne vtisne duši neizbrisnega znamenja, ampak povzroči med zakonskima nerazrušljivo vez, dokler živita; s smrtjo pa vez razpade, kakor uči sv. Pavel I. Kor. 7, 39.

Resuscitati a mortuis smejo torej prejeti k večjemu le štiri zakramente.

Dr. Jos. Somrek.

Prava in neprava mati. V listu na Rufina razlaga sv. Jeronim znano Salamonovo modro razsodbo med dvema ženama, ki sta se pripravili za otroka.

Kakor nekateri grški razlagavci, tudi Jeronim daje dogodbi alegoričen pomen: v onih dveh ženah vidi sinagogo in pa novozakonsko cerkev. »Umrli pa je sin te žene po noči. Ko se namreč drži šeg postave in z milostjo evangelija veže jarem Mojzesove postave, zagrjnena je s temo zmote. In zadušila ga je v spanju mati, ki ni mogla reči o sebi: Jaz spim a moje srce bedi (Cant. 3, 2). Vstala je tedaj o polnoči, vzela od strani spijoče cerkve sina in ga položila v svoje naročje . . .« »Živega je vzela, ne da bi ga imela, ampak da bi ga ubila; ni namreč iz ljubezni do otroka tega storila, marveč iz sovraštva do tekmice, in svojega sina je položila po šegah postave v naročje cerkvi . . .« »Odtod je nastal prepri in pred kraljem je ena rekla: Tvoj sin je mrtev, moj pa živi; druga pa je odgovorila: Lažeš, ker moj sin živi, in tvoj je mrtev; tako sta se pripravili pred kraljem.«

Sv. Jeronim ima tukaj pred očmi tisto judovsko strujo, zoper katero svari apostol Pavel v listu na Galačane; a ko bi sv. Jeronim sedaj prišel na svet, bi svoj razlago brezdomno obrnil na protestantizem in njegova besno delovanje zoper katoliško cerkev.

Protestantska sekta je v polnem pomenu ona mati, ki je zadušila lastnega sina; s svojim razdevajočim principom je protestantizem v milijonih src zadušil duhovno življenje, luč sv. vere, zavrnil je sv. knjige, zanikal božanstvo Kristusovo, odbacnil temeljne resnice krščanske vere, kakor jih izraža apostolska vera. In ko je zadušil svoje otroke, hoče vzeti iz naročja svoji tekmici še žive otroke, ne iz ljubezni do njih, marveč iz sovraštva in zavisti do nje, da tudi tem izkopa vero iz srca. Kakor jastrebi letijo luteranski predikantje v katoliške pokrajine, češ, da jim prinese pravo luč evangelija in jih nauče spoznavati Kristusa, kateremu so sami že zanikali božanstvo, doma pa ne vidijo groznega razdejavanja; v središču protestantizma, v Berlinu, cvete paganstvo v pravem pomenu in pa grozno praznoverje, kakor se je nedavno odkrilo v zakotni sekti »Christian Science«.

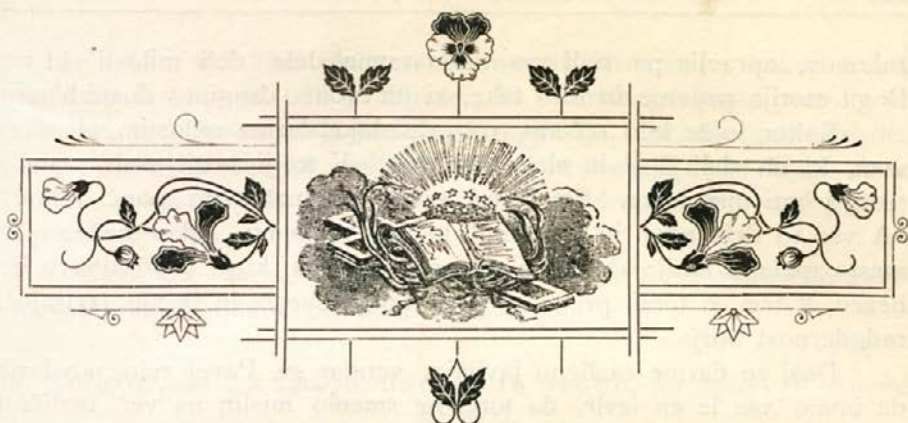
In ta kriva mati se še predrzne zatrjevati: moj sin živi, tvoj pa je umrl, t. j. moji verniki imajo čistejšo nrvnost, bolj živo vero, so bolj napredni, tvoji, katoliški, so pa v vsakem oziru inferiorni. Pa prava mati se je v usodnem trenutku

hitro spoznala. Protestantizem ima vedno na jeziku tolerantnost, češ, v vsaki veri se lahko zveličaš, in vendar tako besno deluje, da drugoverce spravi v svoj tabor in rajši v brezverstvo kakor da bi ostali v cerkvi, ki jih je prerodila. Prava mati pa drugače ravna, podobno oni svetopi-semki pravi materi. Ona pač obsoja zmoto kot laž in uči, da izven prave cerkve ni zveličanja, a ljubše ji je, če n. pr. protestantje zvesto žive po svoji veri in vesti, kakor da padejo v popolno brezverstvo. Ne obsoja onih, ki brez lastne krivde imajo drugo veroizpoved, spadajo tudi k duši prave cerkve, četudi zunanje žive pod krilom neprave matere.

Dostavljamo še, da je v današnjih hudih bojih zoper cerkev kaj poučno in tolažljivo brati spise sv. očetov, kjer govore o cerkvi Današnji svet, ki hoče imeti krščanstvo brez cerkve, bi se pač naj šel učiti k sv. očetom, kako oni mislijo o tem. Dal bi se n. pr. napisati krasen spis, kaj učijo sv. očetje o odpadu od cerkve. Vredne so zlasti dandanes besede sv. Jeronima, ki jih piše Aproniju: »Melius est panem mendicare quam fidem perdere.«

F. K.

Darine (charismata) sv. Duha.

(Dalje.)

Tretje poglavje.

Lastnosti darin sv. Duha.

Do sedaj smo premostrivali pojem, število in razdelitev darin sv. Duha. Oglejmo si še nekatere lastnosti, ki darine v strogem smislu še bolj določijo in pokažejo, kako jih je razločevati od drugih darov sv. Duha.

Da jih ne zamenjamo z naravnimi spretnostmi in s čudežnimi deli hudobnih duhov, bo treba pokazati, da izvirajo darine od sv. Duha, tretje božje osebe. Tudi namen jih razločuje od vsakaterih darov. Vsem tudi niso skupne, ampak jih najdemo le v nekaterih osebah. Važno je tudi tedaj, kako se podeljujejo in kako dolgo trajajo.

O tem bomo torej v tem poglavju govorili, tako da bo čitatelj v prvem oddelku spoznal, kje imajo darine svoj vir, v drugem, kdo jih lahko dobi (subiectum), v tretjem, kedaj in za kateri čas se darine podeljujejo.

1. Odkod izvirajo darine?

Po bogoslovskem nauku so vsa božja dela na zunaj, t. j. ozirajoča se na vstvarjene reči, skupna celi presv. Trojici. Vendar pa jih primerno prilastujemo kot delovanja (operationes) Očetu, kot postrežbe (ministrations) Sinu, kot milosti sv. Duhu¹. Kajti Bog je, ki deluje v vseh naravnih rečeh z ohranjanjem in s sodelovanjem naravnih

¹ Cornelius a Lap. ad I. Cor. 12, 6.

zakonov, opravlja pa tudi vsa nadnaravna dela, deli milosti, ki nas Bogu storijo prijetne in tudi take, ki jih rabimo drugim v dušni blagor.

Kakor je že bilo rečeno, pa pripadajo darine milostim ali darovom, ki jih deli Bog in sicer sv. Duh. V tretji božji osebi nam je tedaj iskati njih izvor. Sv. Pavel nas o tem natančno pouči rekoč¹: »A vse to dela eden in isti Duh, ki deli vsakemu, kakor hoče.« To mesto razlaga Estij: »Imenuje samega sv. Duha, ki je v božanstvu ljubezen, kateri se torej primerno prilastuje dobrota in iz nje izvirajoča radodarnost božja.«

Dasi se darine različno javljajo, vendar sv. Pavel zelo povdarja, da imajo vse le en izvir, da torej ne smemo misliti na več različnih izvirov².

V vseh opravljenih božje previdnosti se kaže sv. Duh kot oživljajoč vir (principium vivificans), kakor ga imenuje že l. 381. carigrajski zbor: τὸ ζωοποιόν. Kakor je že sodeloval pri vstvarjenju sveta³, tako in še mnogo bolj je pomagal pri drugem vstvarjenju, namreč pri zveličavnem odrešenju. Po njem se tudi sad Jezusovega odrešenja skozi vsa stoletja deli vsemu človeštvu. On oživlja mistično telo Jezusa Kristusa s trojnim svojim vplivom in je ohranjuje v nerazrušljivi enoti, je po besedah sv. Tomaža srce cerkve.

Tudi darine daje sv. Duh v blagor in korist mističnega telesa Kristusovega. To učé sv. cerkveni očetje soglasno. Sv. Krizostom pravi: Po sv. Duhu zremo zборе svečnikov, imamo vrste učenikov, iz tega vrelca so darovi razodetij in darine ozdravljanj in vse drugo, kar diči cerkev, ima ondi svojo oporo⁴.

Ciril Aleks.: Sodelivec je in sopomočnik onemu, ki proizvaja višje dobrine, delitelj nebeških milosti⁵. Ciril Jeruz. imenuje sv. Duha τὸν μέγαν προστάτην καὶ τῶν χαρισμάτων πάροχον⁶.

Novacijan slično piše: »Ta (sv. Duh) je, ki je potrdil apostolom misli in hrepenenje, ki je razločil evangelijske tajnosti, ki jih je razsvetil v nebeških rečeh. Ž njim okrepcani se zavoljo Gospodovega imena niso bali ne ječ ne verig, da še celo svetne oblasti in muke so premagali po njem oboroženi in potrjeni; kajti imeli so v sebi darine,

¹ I. Kor. 12, 11. — ² Cornely ad I. Cor. 12, 11. — ³ I. Moz. 1, 2; 2, 7.

⁴ Διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἱερέων βλέπομεν χόρους, διδασκάλων ἔχομεν τάγματα ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν πηγῆς καὶ ἀποκαλύψεων δωρεαὶ καὶ ἰαμάτων χαρίσματα, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ἕσα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ κοσμεῖν εἰσὼθεν, ἐντεῦθεν ἔχει τὴν χορηγίαν. Chrys. Hom. II. de Pent.

⁵ Συνδοστήρ τέ ἐστι καὶ συγχρηγός τῷ γεγονηνηκότι τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν, καὶ διανομεὺς τῶν ἐξ οὐρανοῦ χαρισμάτων. Cyrillus Alex. Ep. ad Cor.

⁶ Cyrillus Hier. Cat. 16, n. 22.

katere ravno tisti Duh deli cerkvi, nevesti Kristusovi, kakor nekako oplešavo in jo vodi. Ta je namreč, ki v cerkvi postavlja preroke, uči učence, vodi jezike, dela čudeže in ozdravlja, opravlja čudovita dela, daje razločevati duhove, odkaže vladati in svetuje in še druge darine vrejuje in razvršča in tako cerkev božjo vsestransko in v vsem izvrstno izpopolnjuje¹.

Celo ime darin, ki ga najdemo v sv. pismu²: τὰ πνευματικά in πνεύματα znači, odkod prihajajo in izvirajo.

2. Smoter, ki ga imajo darine in osebe, ki morejo darine dobiti.

A. Smoter. Ko smo spoznali, kje darine izvirajo, preiščimo, kak je njihov namen ali smoter. Sam sv. Pavel nas dobro pouči o tem vprašanju, ko pravi³: »Vsakemu se daje razodetje Duha v korist«, ne sicer v lastno korist, ampak v cerkveno ali versko. Komurkoli se daje katera teh darin, ki razodevajo, da je prejel sv. Duha, nikdo jih ne dobi, da bi se ponašal ali da bi bil nečimern; tudi jih ne dobi radi dobičkarije ali popolnoma zaman, ampak da koristi cerkvi t. j. da to, kar je prejel deli in izvršuje v skupni blagor vernega ljudstva.⁴

Človeško življenje je družbinsko ali socialno in vse, kar je velikega in znamenitega, doseže se najlažje z združenimi močmi. To velja posebno o verskem življenju, ki klije v najpopolnejši verski družbi edino zveličavne, prave cerkve. Kajti tu so vsi verniki udje mističnega telesa, ki imajo nalogo skrbeti ne le vsak sam za svoj, ampak tudi za skupni blagor vseh drugih udov. V tem smislu opominja sv. Pavel⁵: »Vsak izmed vas naj svojemu bližnjemu ugaja k dobremu, k spodbujanju; kakor tudi jaz želim v vseh rečeh vsem ugoditi in ne iščem, kar je meni, temuč kar je mnogim koristno, da bi se zveličali.«

Razven čednosti služijo najbolj darine temu skupnemu namenu. Kajti te se delijo »v popolnost svetim, v opravljanje službe, v stavbo telesa Kristusovega, dokler se ne snidemo vsi v edinosti vere in spoznanja Sinu božjega, v popolnega moža, v starostno mero popolnosti Kristusove«⁶.

Toliko v obče o smotru, ki ga imajo darine. Vendar nam je stvar še natančneje prevdariti. Tertulijan pravi⁷: »Bog daje znamenja svoje oblasti svojim v tolažbo, zunanjim v pričevanje« ali z drugimi besedami: Darine so se podeljevale posebno v začetku sv. cerkve, da se

¹ Novatianus: De Trinitate. c. 29. — ² I. Kor. 12, 1; 14, 1. in 14, 12, 32.

³ I. Kor. 12, 7. — ⁴ Estius ad l. cit. — ⁵ Rim. 15, 2; I. Kor. 10, 33.

⁶ Ef. 4, 12, 13. — ⁷ De anima c. 51.

spreobrnejo neverniki h Kristusovi veri, in da se vernikom srca vtrdijo v ravno isti veri.

To je bilo v prvi dobi krščanske vere zelo potrebno. In res najdemo v tem času mnogotera razodetja (manifestationes) sv. Duha. Kako bi tudi bila drugače mogoča tolika in tako nagla sprememba človeškega rodu v javnem življenju? Kajti ovire pri razširjevanju nove vere niso bile male ne pri paganih, ne pri Judih in tudi ne pri vernikih, ako so hoteli v sprejeti veri ostati stanovitni.

Paganstvo je bilo v tesni zvezi s celim državnim redom in življenjem. In to paganstvo bi imelo zginiti s površja zemlje! Njegovi pristaši so to dobro spoznali in so zato najhujšemu sovražniku, krščanstvu, napovedali strasten boj. Pričeli so ga z grozovitim preganjanjem in z znanstvenim orožjem. Zakaj bili so prepričani, da je njih stara podedovana vera že zato resnična, ker so jim jo izročili njih pradedje; tako moč je imela starost te vere, da je bilo hudodelstvo, če bi kdo proti njej kaj raziskaval¹.

Na drugi strani je imelo krščanstvo v judovski veri nevarnega sovražnika. Kajti njeni privrženci so se na vso moč ustavljali veri, ki ima pokončati njih omejen partikularizem in želi zveličati vse, tudi najbolj divje paganske narode. Ta enostranska omejenost pri Judih ni bila utemeljena samo v kakih predsodkih, temuč se je naslanjala na postavo Mojzesovo². Judaizem in paganizem sta se z vsemi peklenskimi silami zapriseгла proti razširjevanju krščanske vere.

Pa tudi vernikom samim, ki so bili poprej judje ali pagani, nikakor ni bilo lahko izpolnjevati raznih postav in posebno нравnih krščanskih zapovedi, saj so vendar morali zapustiti zastarele pregrešne navade, naravno slabo nagnjenje. Vse to jih je vezalo liki železni okovi. Prav težko jim je bilo sleči starega človeka in obleči novega. Pa to je zahtevala nova vera; še celo verovati so morali v križanega Jezusa, ki je bil Judom v pohujšanje, paganom nespamet³. Če so pa tudi vse krščanske zapovedi vestno izpolnjevali, so jih malikovalci in Judje zaničevali in zasmehovali, razglasili so jih kot najhujše sovražnike vere, države in rimskih cesarjev, kot nekak izmeček celega človeštva.

Da so prvi kristjani mogli premagati take in enake ovire, potrebovali so izvanrednih pripomočkov od zgoraj. Kajti drugače bi nika-

¹ Lactant. divin. institut. I. II. c. 7: Hae sunt religiones, quas sibi a maioribus suis traditas pertinacissime tueri ac defendere perseverant: nec considerant, quales sint; sed ex hoc probatas atque veras esse confidunt, quod eas veteres tradiderunt; tantaque est auctoritas vetustatis, ut inquirere in eam scelus esse dicatur.

² II. Moz. 23, 23 s; V. Moz. 12, 1 s. — ³ I. Kor. 1, 23.

kor ne bili dobili novih udov, ne mogli bi se dolgo ustavljati sovražnim napadom in ostati stanovitni do konca. Taki pomočki so bili razen milosti najbolj darine sv. Duha. Na nje se sklicuje sv. Pavel, da bi spreobrnil Jude k zveličavni veri¹: »Kako bomo mi ubežali, ako zane-marimo toliko zveličanje? katero je bilo od začetka od Gospoda in potem od njih, ki so slišali, med nami potrjeno, ker Bog je sopričeval z znamenji in čudeži in z mnogimi močmi in z darinami po svoji volji«.

Kakor Judje so iskali tudi pagani zunanje čutno pričevanje, da je resnično, kar učé ubogi ribiči, med katerimi niso nekateri imeli nobene znanstvene izobrazbe. Darine so bile njim vsem poroštvo resničnega bivanja sv. Duha v Kristusovi cerkvi in so očitno kazale, da se res tudi v zakramentih te cerkve more dobiti nevidna milost.

Katerikoli so torej med Judi in pagani imeli dober namen in resno željo najti resnico, so jo tudi po nagibu darin sv. Duha lahko našli in sprejeli. Verniki pa so imeli v darinah dokaz sprejete resnice, pričevanje božje naklonjenosti, plačilo za prestane krivice, brambo v skušnjavah mesa in sveta, opomin k stanovitnosti in tolažbo v preganjanju in stiski.

Tako so tedaj darine pri razširjevanju sv. vere znotraj pospeševale blagor Kristusove cerkve, so krepile vernikom srca, zunanje pa so tudi malikovalcem in nevernikom pričevale o razodeti resnici in so pripomogle, da je nauk sv. evangelija vedno več ljudi sprejemalo, in da se je tako število vernikov množilo od dne do dne.

B. Osebe, ki morejo darine dobiti. Že iz smotra je razvidno, da bi cerkvi ne bilo koristno, če bi vsi njeni udje dobili samo posamezne, ali če bi vsak združil v svoji osebi vse različne darine. In resnično, vse dela sv. Duh, vendar tako, da deli vsakomur, kakor on hoče — *dividens singulis, prout vult*².

Zato tudi vsi vseh ne prejmejo, ampak le posameznikom se dajo le posamezne darine, da se tako iz različnih udov, ki imajo vsak zase svoj poseben delokrog, razvija in izpolnjuje telo sv. cerkve. Kakor Bog hoče, uredi posamezne ude, jih usposobi za različne službe, da se zabrani razkol, in da vsak ud sodeluje v skupni blagor celega telesa. Kakor sv. Duh hoče, daje posameznim vernikom darine, da odstrani vzroke medsebojne zavisti in nesložnosti, in da drug drugega podpira in mu pomaga. Kakor se ravna telesni udje človeškega telesa po naravnih zakonih, ki jih je dala božja vsemogočna volja, tako se morajo tudi udje mističnega telesa Kristusovega udati volji sv. Duha, ki deli posameznim, kakor on hoče.

¹ Hebr. 2, 3, 4. — ² I. Kor. 12, 11.

To je torej potrebno krščanski skupini, da se v celotnem njenem organizmu nahajajo vse darine. Ni pa potrebno, da bi se nahajale v vsakem posameznem udu. Kajti — »verniki imajo med vsemi vse — fideles inter omnes habent omnia«¹.

Kaj pa se natančneje zahteva v človeku, ali kako se naj pripravlja, kako naj sodeluje, da mu je mogoče dobiti in izvrševati darine sv. Duha? Sv. Pavel nam odgovarja: »Hrepenite po boljših darinah; hrepenite po duhovnih rečeh; kdor govori v jeziku, naj moli, da bi razkladal; hrepenite po prerokovanju!«²

Iz teh besed se da povzeti, da se človek za darine nekako lahko pripravljaja, da mu tudi molitev pomaga. Iz druge strani pa je gotovo, da ostane sv. Duh popolnoma prost v razdeljevanju, in da nima noben vernik nikake pravice do te ali one darine. Jasno pa je, da so pravični za sprejem raznih darin bolj primerni in dovzetni, kakor grešniki.

»Kajti dela, ki se ozirajo na darine, ne pripadajo samo ob sebi človeški volji in tudi ne zahtevajo, da bi bila (volja) dobra; ker torej po sebi niso odvisna od posvečujoče in dejanske milosti, se dajo od nje ločiti, in jih lahko izvršujejo tudi grešniki, ako Bog hoče«³. Da je res tako, nam pričajo besede sv. Matevža: »Mnogi mi bodo rekli tisti dan: Gospod, Gospod, ali nismo v tvojem imenu prerokovali in v tvojem imenu hudičev izganjali in v tvojem imenu mnogo čudežev delali? In tedaj jim bom povedal: Nikoli vas nisem poznal; poberite se od mene, ki delate hudobijo«⁴!

Tako učijo tudi cerkveni pisatelji, ki se sklicujejo na vzglede Balaama, Savla, Juda Iškarijota in Kajfa. Tako beremo pri Hipolitu: »Vsak prerok ni pobožen, ne vsak svet, ki izganja hudiče. Kajti tudi Balaam Beorjev vedeževalec je prerokoval, dasi je bil brezbožen in Kajfa krivi veliki duhovnik«⁵.

To pa ni proti modrosti božji, ker se k darinam ne zahteva nikaka priprava na duši; tudi se darine ne dajejo radi kakega zaslužnja. Pač pa ta okoliščina, da jih dobijo tudi grešniki, pojašnjuje božjo vsemogočnost in neskončno božjo previdnost, vsled katere nevredni ljudje služijo v izvršitev božjih naklepov, in grešniki sv. vero in druge

¹ Luculentius in Rom. c. 12. — ² I. Kor. 12, 31; 14, 1. 13. 39.

³ Benedictus XIV. De serv. Dei beat. et can. l. III. c. 42. n. 5: Opera enim spectantia ad gratias gratis datas non pertinent per se ad voluntatem nec illius rectitudinem postulant; cumque idcirco nec ex se pendeant a gratia gratum faciente, possunt ab illa separari et a peccatoribus fieri, si Deus velit. — ⁴ Mat. 7, 22. 23.

⁵ Hippolytus, De charis. (I. 247): Οὐτε πᾶς ὁ προφητεύων ὁσιος, οὐτε πᾶς ὁ δαίμονας ἐλαύνων ἅγιος. Καὶ γὰρ Βαλαὰμ ὁ τοῦ Βεὼρ ὁ μάντις προφήτευσεν, δυσσεβῆς ὢν, καὶ Καϊάφας ὁ ψευδώνυμος ἀρχιερεὺς.

čednosti povelečujejo in tako k razširjanju in proslavi Kristusove cerkve sodelujejo.

Torej je možno, da najdemo darine tudi pri hudobnih; vendar se to zgodi le redko in izjemoma, kakor razvidimo iz sv. pisma in cerkvene zgodovine. Kajti navadno dobijo darine le pravični.

»Ker se ne da tajiti, da čednosti zelo pripravljajo in pripomagajo k podaritvi omenjenih darin, zato se tudi večinoma ne podeljujejo grešnikom, temveč pravičnim«¹. »Zato se mi zdi«, pravi Origen², da čim bolj ko se duša očisti, tem obilnejše prejme sv. Duha«.

To nam dokazuje krščanska mistika z mnogoštevilnimi vzgledi iz življenja svetnikov. Čista in z vsemi čednostmi in milostni ozaljšana duša ne dela nobenih ovir delovanju sv. Duha in prejme darine mnogokrat, dasi ne vsikdar, bližnjemu v blagor in korist.

Večinoma dobi pošameznik le nekatere posamezne darine, Kristus pa in njegovi apostoli so imeli vse v popolni meri. Pred vsem Kristus sv. Duha ni prejel v omejeni meri, ampak ves je bil v njem z vsemi svojimi darinami. »Poln svetega Duha se je vrnil od Jordana. Kaj, vprašam, pomeni »poln svetega Duha se je vrnil od Jordana«, ker je bil brezdvomno poln sv. Duha že od svojega spočetja? Kaj, pravim, je ali je bilo, vrniti se od Jordana in biti poln svetega Duha, kakor da je bil že čas izvrševati v dejanju darine sv. Duha, katere je poprej imel v oblasti? To pa je pravo zlato, je najčistejše zlato, je drago kamenje, namreč beseda modrosti, beseda učenosti, delanje čudežev, dar ozdravljanja, preroštvo, razločevanje duhov in razkladanje govorov. Take darine je začel od tedaj tako v dejanju izvrševati, da še ni nikdar kak človek tako govoril kakor ta, in da še ni nikdo takšnih del opravljal, kakršna je dovršil on«³.

Isto uči angelski učenik sv. Tomaž⁴: Darine se ozirajo na razodetje vere in duševnega nauka. Kajti kdor uči mora imeti to, s čemur

¹ Salmatic. t. III. c. theol. § 17. n. 164: Quia negari non potest virtutes valde disponere et iuvare ad collationem praedictarum gratiarum (sc. charismatum), et ideo ut plurimum non peccatoribus, sed iustis conferuntur.

² Origen. In Rom. l. II. 13: »Unde mihi videtur, quanto purior anima redditur, tanto largior ei spiritus infundatur.

³ Rupertus Abb. Tuit. de glorif. Trinit. et process. s. Sp. l. VI. c. 3: Plenus Spiritus sancto regressus est a Iordane. Quid, rogo, est plenum Spiritu sancto regressum esse a Iordane, cum sine dubio plenus Spiritu sancto fuerit ab ipsa conceptione? Quid inquam est vel erat plenum Spiritu sancto a Iordane regredi, nisi quia iam tempus erat opere exercere, quae prius in potestate habebat charismata Spiritus sancti? Hoc autem aurum verum, aurum purissimum est, lapides pretiosi sunt, videlicet sermo sapientiae, sermo scientiae, operatio virtutum, gratia sanitarum, prophetia, discretio spirituum, interpretatio sermonum. Huiusmodi charismata sic ex tunc opere coepit exercere, ut numquam sic locutus fuerit homo sicut hic et nemo alius unquam talia fecit opera, qualia fecit hic. — ⁴ Summa theol. 3. P. q. 7. a. 7.

se njegov nauk razodene in pojasni, drugače bi bil njegov nauk brez koristi. Prvi in poglavitni učenik duševnega nauka in vere pa je Kristus po Hebr. 11, 3. Iz česar je jasno, da so bile v Kristusu darine v najvišji meri kot v prvem in poglavitem učeniku.

Zaradi hipostatične združitve so bile v Kristusu na odličnejši način kakor v drugih. Kajti Kristusova duša je bila združena z božjo naravo in zato je imela moč in sposobnost izvrševati vse darine. Druge pa vodi Bog kot ločena sredstva (separata instrumenta), in ti imajo le partikularno sposobnost za to ali ono dejanje. Zato v njih ni vsa popolnost darin sv. Duha, kakor odlikuje Kristusa.

V nekem pravem smislu pa imajo vendar tudi apostoli vse darine sv. Duha, kakor cerkveni učeniki soglasno učijo. Origen¹ tolmači *ἀναρχὴ τοῦ πνεύματος* (Rim. 8, 23) o apostolih tako-le: »Razne darine sv. Duha imenuje sv. Pavel mnoge duhe. Karkoli pa je od teh mnogih darin najvzvišenejšega in velikega, so dosegli apostoli, da bi bili sposobni služabniki novega zakona. To tedaj, da so oni prejeli vzvišenejši in slavnější dar od drugih, je po pravici imenoval prvine sv. Duha«.

Klement Aleks. pa pravi²: Vsak ima svojo darino od Boga, ta tako, a drugi tako (I. Kor. 7, 7). Apostoli pa so bili z vsemi napolnjeni«. Tertulijan uči³: »Prav za prav imajo namreč apostoli sv. Duha v delih preroštva in čudodelstva in v pojavih jezikov, ne deloma kakor drugi«. Posebno pripisuje sv. Janez Zlatoust apostolom vse darine: »Zato je tudi apostole postavil najprej, ki so imeli v sebi vse darine⁴; najprej apostole, kajti oni so imeli vse darine«⁵.

Tega mnenja je tudi Belarmin, ker piše: »Verjetno je, da so bile v apostolih vse darine«⁶. Posebno »je bilo v življenju Pavlovem vse

¹ Orig. In Rom. 8, 23. l. VII. 5: *Dona diversa Spiritus a Paulo multi spiritus appellantur. Horum autem multorum donorum quidquid est summum et magnum sine dubio apostoli consecuti sunt, ut idonei essent . . . ministri novi testamenti. Hoc ergo, quod in eos prae ceteris sublimius et praeclarior collatum est sancti Spiritus donum, merito primitias s. Spiritus appellavit.*

² Clem. Alex. Stromat. IV. 21: *Ἐκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἀπὸ Θεοῦ, ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως (I. Kor. 7, 7), οἱ ἀπόστολοι δὲ ἐν πᾶσι πεπληρωμένοι.*

³ De exhort. cast. IV.: *Proprie enim apostoli Spiritum sanctum habent in operibus prophetiae et efficacia virtutum documentisque linguarum, non ex parte quod caeteri.*

⁴ *Διὸ καὶ τοὺς ἀποστόλους προῦθεκεν, οἱ πάντα ἐν ἑαυτοῖς εἶχον τὰ χαρίσματα.* In I. Cor. hom. 32. 1.

⁵ *Πρῶτον ἀποστόλους πάντα (sc. χαρίσματα) γὰρ εἶχον αὐτοί.* In Eph. hom. 11. 1. — ⁶ Bellarmin. De gratia et lib. arbitr. c. 10. n. 4.

čudovito. Najčudovitejši so pa čudeži, katere je slavni apostol doprinašal v obilnem številu na raznih krajih¹.

3. Kdaj in za kateri čas se podeljujejo darine?

Ko je določeno, kdo lahko dobi darine, nastane² vprašanje, kdaj dobijo posamezni darine in kako dolgo jih imajo. Mnogo cerkvenih očetov uči, da jih verniki dobijo pri sv. krstu. Tako menijo Janez Zlatoust³, Teodoret³, Teofilakt⁴. Drugi pravijo, da se podelijo darine pri sv. birmi, ali da se je tako zgodilo vsaj v apostolski dobi (Origen⁵, Avgustin⁶).

Ker pa verniki pri sv. birmi prejmejo polnost (plenitudinem) sv. Duha, kakor priča sv. pismo o birmanih prvih kristjanih⁷: »In ko je položil Pavel roke na nje, je prišel sv. Duh na nje, in so govorili jezike ter prerokovali«, zato dajejo mnogi po pravici prednost mnenju sv. Avguščina. A če pomislimo, da se je večinoma v apostolskih časih sv. birma delila takoj po sv. krstu, in če uvažujemo, da so, kakor priča Dejanje apostolsko 10, 46 s., celo neverniki, predno so bili krščeni, tudi dobili darine, nam je jasno, da se nobeno poprejšnje mnenje ne more splošno vzdržati, ampak da sv. Duh deli darine, kakor on hoče in kadar hoče.

Strogo bi se dalo govoriti o trenutku podelitve čudežnih darin le tedaj, ako bi bilo dognano, da se delijo na način trajnega stanja ali stalne sposobnosti (per modum habitus permanentis). To pa ni dokazano, da, ravno nasprotno svojstvo se jim pripisuje, kar je tudi opravičeno.

»Popolnoma resnično je, da je od deveterih darin, ki jih apostol našteva, petero podeljenih na način trajne sposobnosti (habitus permanentis), namreč modrost, učenost, vera, raznovrstnost jezikov, razkladanje govorov in včasih tudi razločevanje duhov: ostalih četvero pa nima trajne sposobnosti, ampak je le začasno nagibanje, namreč dar ozdravljanja, delanje čudežev, preroštvo in razločevanje duhov«⁸. To

¹ Dr. Mihael Napotnik: Sv. Pavel. V Mariboru 1893. II. izdaja str. 94.

² Ioa. Chrysostom. In I. Cor. hom. 29. n. 1.

³ Theodoretus. In I. Cor. 12, 1. 7. — ⁴ Theophylact. In I. Cor. 12, 1.

⁵ Origen. De princ. 1. I. c. 3, n. 7.

⁶ August. De bapt. cont. Don. 1. III. c. 16, n. 21.

⁷ Djan. 19, 6; cf. Djan. 8, 17—19.

⁸ Cornelius a Lap. ad I. Cor. 12, 7—10: Verissime est ex novem hic ab Apostolo recensitis gratiis, quinque esse habitus permanentes sc. sapientiam, scientiam, fidem, genera linguarum, interpretationem sermonum et aliquando etiam discretionem spirituum: reliquae quattuor non sunt habitus sed motiones transeuntes, sc. gratia sanitatum, operatio virtutum, prophetia et discretio spirituum.

meni tudi Belarmin¹. Glede na preroštvo se ž njim strinja Estij²: »Dar preroštva ni sposobnost kakor učenost, ampak neka moč ali vtis, s katerim Bog nagiba in razsvetljuje preroška srca«.

Drugačnega mnenja je Cornely³: »Navdihnjeni (od sv. Duha) so imeli svoje darine na način sposobnosti, katere so vsaj nekateri po svoji volji rabili ali pa ne... Tisti, ki so imeli dar razkladanja, ali razločevanja duhov, so jih lahko rabili, kadarkoli je kdo v raznih jezikih govoril ali javno prerokoval... Da so sicer preroki pri izvrševanju svojega trajnega daru potrebovali posebnega navdiha in djanskega vpliva sv. Duha, se kaže iz v. 30. in je jasno iz stvari same, kajti govorili so po navdihu sv. Duha v spodbudo. Ali so pa govorniki v raznih jezikih potrebovali vsakokrat sličnega navdiha, ali če so govorili, ali mogli govoriti, kadarkoli so molili, se iz apostolovih besed ne da tako natančno določiti«.

Po Suareziju⁴ pa se darine večjidel delijo v obliki čina ali dejstva (per modum actus). Izvzame le raznovrstnost jezikov, razkladanje govorov in ozdravljanja kot sposobnostne darine (habituales gratiae).

Pri tolikem nasprotju različnih mnenj se je res težko odločiti za to ali za ono. Največ verjetnosti ima mnenje Benedikta XIV., ki pravi: Beseda modrosti in znanosti se ne podeljuje po sposobnostih (per habitus) ampak po dejanskem nagibu sv. Duha⁵. Noben človek ni imel preroškega spoznanja v svojstvu (in habitu) ali v svoji oblasti, dokler ni dobil dejanskega razodetja ali nagiba od sv. Duha po navdihu ali božjem govoru. Kristus je imel vsled hipostatične združitve tudi tukaj na zemlji blaženo in vlito znanost, s katero je spoznaval vse resnice in jih je torej tudi lahko razodel preroško, ne da bi

¹ Bellarminus, De grat. et lib. arb. l. I. c. 10, n. 3.

² Estius in I. Cor. 14, 32: Prophetiae donum non est habitus sicut scientia, sed vis quaedam aut impressio, qua Deus tangit et illuminat corda prophetarum.

³ Cornely in I. Cor. 14, 28: Pneumaticos sua charismata ad instar habituum possedisse, quibus saltem nonnulli certo quodam modo ad arbitrium utebantur aut non... Eos, qui interpretationis aut discretionis spirituum dona habebant, iis uti potuisse, quotiescumque glossolalus aut propheta publice locutus erat... Prophetas quidem ad donum suum habituale (!) exercendum speciali instinctu Spiritus sancti actualique eius influxu indiguisse, ex v. 30. apparet et ex rei natura elucet, siquidem ex Spiritus sancti inspiratione ad aedificationem loquebantur. Glossolali vero, utrum singulis vicibus simili semper instinctu indiguerint, an linguis locuti sint vel loqui potuerint, quotiescumque oraverunt, ex Apostoli verbis eadem cum certitudine definiri nequit.

⁴ Suarez. Prolog. 3. c. 5, n. 7. 8. 14. 17. 23. 46. 60.

⁵ Benedictus XIV. De serv. Dei beatif. et can. l. III. cap. 43. n. 7: Sermone sapientiae et scientiae non conferri per habitus sed per actualem Spiritus s. motionem.

pričakoval govora ali razodetja božjega¹. Darina razločevanja duhov kakor tudi druge darine so bile le v Kristusu stalno svojstvo (per modum habitus), drugi pa jih dobe dejansko (per modum actus) ali z mimogredočim nagibom, nekateri redkokrat, drugi pogostoma².

Ker se torej darine ne dobivajo na način stalne sposobnosti, ampak nalik dejstva ali minljivega nagiba, kadar je cerkvenemu blagru potrebno, se ne da splošno ne sv. krst ne sv. birma zaznamovati kot trenutek, v katerem se darine podeljujejo, akoravno ta trenutek ni nikakor izključen.

Če pa kdo vpraša, kdaj pa celokupna cerkev prejema darine, mu moramo odgovoriti: V najobilnejši meri se javljajo darine v apostolski dobi. To je bilo začetnemu razširjevanju krščanske vere tudi potrebno. V poznejših časih niso najti tako pogostoma, vendar pa niso popolnoma prenehale, kakor trdijo racijonalisti in tudi nekateri katoliški učenjaki. Pač pa pričajo darine skozi vsa stoletja do danes, da je sv. cerkev od Boga poslana oznanjevalka nebeških resnic. Pa trajale bodo tudi še naprej do drugega Kristusovega prihoda, torej do konca sveta.

Da v apostolskem času darine niso bile redke, nam na mnogih mestih priča sv. pismo. Tedaj so se najbolj izpolnile besede Kristusove: »Znamenja pa bodo tistim, ki bodo verovali, ta sledila: V mojem imenu bodo izganjali hudiče, govorili bodo nove jezike, prijemali bodo kače in če bodo kaj strupenega pili, jim ne bo škodovalo; na bolnike bodo roke pokladali in bodo zdravi«³. Kdor v mene veruje, bo dela, ki jih jaz opravljam, tudi on opravljal in še večja bo opravljal, ker jaz pojdem k Očetu«⁴.

Ker pa Kristusova cerkev ni samo za apostolsko dobo prejela sv. Duha, ampak ina, ko je enkrat po ravno istem Duhu oživiljena, vsem ljudem do konca sveta prinašati zveličanje, zato se bo ta Duh v sv. cerkvi Kristusovi tudi vedno razodeval, in njegove darine bodo v njej trajale ves čas njenega obstanka.

In resnično, ni mogoče naštetih brezštevilnih dokazov vseh stoletij do današnjega časa, kolikokrat je sv. Duh deloval po svojih darinah.

¹ L. cit. cap. 45. n. 10: Nulli homini erat cognitio prophetica in habitu vel potestate sua, priusquam actualem revelationem aut motionem a Spiritu s. acciperet per inspirationem ac locutionem divinam. Christus ex vi unionis hypostaticae habuit etiam in via scientiam beatam et inditam, qua omnes veritates cognoscebat et ideo eas etiam revelare potuit prophetia quin expectaret locutionem aut revelationem divinam.

² L. cit. cap. 48. n. 4: Gratia discretionis spirituum sicut etiam ceterae gratiae gratis datae in Christo solo per modum habitus fuit, ceteris autem datur per modum actus sive motionis transeuntis aliis rarius aliis frequentius.

³ Mark. 16, 17. 18. — ⁴ Ian. 14, 12.

Le nekatere priče hočemo navesti: Mučenik Ignacij¹ imenuje cerkev v Smirni: Ἐλεημένη ἐν παντί χαρί-ματι, ἀνυστερήτω ὄσση παντὶς χαρί-ματος. Justin²: Παρὰ γὰρ ἡμῶν καὶ μέχρι νῦν προφητικὰ χαρί-ματὰ ἔστν. Irenej³: »Kateri so res Kristusovi učenci, so prejeli od njega milost in delajo v blagor drugih ljudi, kakor je vsak prejel dar od od njega. Kajti nekateri hudiče izganjajo zelo krepko in resnično, da tudi mnogokrat verujejo oni, ki so očiščeni zlobnih duhov in so v cerkvi. Drugi pa vedo naprej prihodnje reči, prikazni in preroške reke. Drugi pa ozdravljajo one, ki imajo kako bolezen, s polaganjem rok in jih vračajo zdrave. Še celo mrtvi so vstali in so živeli z nami mnogo let. In kaj pa še? Ni mogoče povedati števila darin, katere prejme cerkev od Boga po vsem svetu in jih izvršuje v imenu Kristusa Jezusa, križanega pod Poncijem Pilatom vsak dan narodom v pomoč«. Slično spričujejo Tacijan⁴, Teofilakt Antijoh,⁵ Minucij Feliks⁶, Tertulijan⁷, Origen⁸, Dionizij Aleksandrijski⁹ in Evsebij¹⁰: Ἐπεὶ καὶ τοῦ θεοῦ πνεύματος εἰσέτι τότε δι' αὐτῶν πλεῖσται παράδοξοι δυνάμεις ἐνίργουν.

Po četrtem stoletju postajajo darine bolj redke, »da ne bi«, kakor pravi sv. Avguštin, »duh vedno iskal vidnega, in da ne bi človeštvo vsled njih navade postalo mrzlo, po katerih novosti je bilo goreče«. Vendar pa najdemo tudi po tem času verodostojne priče, da darine niso prenehale. Sv. Avguštin sam to priznava, ko popravi poprejšnji izrek: »Pa tako ni umeti, kar sem rekel, da bi ne verovali, da se zdaj ne godijo v Kristusovem imenu nobeni čudeži. Kajti jaz sam sem že vedel, ko sem pisal tisto knjigo, da je pri Milanskih mučeniških truplih v istem mestu slepec dobil pogled, in nekatere druge

¹ Ignat. Ep. ad Smyrn. inscr.

² Iustinus, Dialog. c. Tryph. n. 82.

³ Iren. Adv. haeres. II. 32. n. 4: In illius nomine, qui vere illius (sc. Christi) sunt discipuli, ab ipso accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum unusquisque accepit donum ab eo. Alii enim daemones excludunt firmissime et vere, ut etiam saepissime credant ipsi, qui emundati sunt a nequissimis spiritibus, et sunt in ecclesia. Alii autem et praescientiam habent futurorum et visiones et dictiones propheticas. Alii autem laborantes aliqua infirmitate per manus impositionem curant, et sanos restituunt. Iam etiam et mortui resurrexerunt et perseveraverunt nobiscum annis multis. Et quid autem? Non est numerum dicere gratiarum (οὐκ ἔστιν ἀριθμὸν εἰπεῖν τῶν χαρισμάτων), quas per universum mundum ecclesia a Deo accipiens, in nomine Christi Iesu, crucifixi sub Pontio Pilato, per singulos dies in opitulationem gentium perficit.

⁴ Tatianus: Orat. cont. Graec. c. 16. — ⁵ Theoph. Ant. Ad Autolyc. II. 8.

⁶ Minuc. Fel. Octav. c. XXVII. — ⁷ Tertul. Apologet. c. XXIII.

⁸ Orig. Contra Cels. I. I. n. 2, 26, 64; I. II. n. 8; I. VII. n. 8.

⁹ Dionys. Alex. apud Euseb. H. E. VII. 10. — ¹⁰ Euseb. H. E. III. 37.

reči, kakršne se v mnogem številu ta čas godijo, da ne moremo ne vseh spoznati, ne teh, ki jih poznamo, naštetih¹.

Slično nam poročajo: Arnobij, Laktancij, Efrem Sirski, Gregor Naz., Epifanij in Janez Zlatoust.

Pa tudi v naslednjih stoletjih najdemo v pravi Kristusovi cerkvi posebno v življenju svetnikov te posebne darove sv. Duha, kar nam pričajo: Sv. Vincenc Fereri², Frančišek Ksaverij³, Koleta⁴ in opatinja Elizabeta⁵, ki so imeli darino raznoterih jezikov; Frančišek Pavl.⁶, Paskal Bajlon.⁷, Karol Kajet.⁸, Marjeta iz reda sv. Dominika⁹, Ozana Mant.¹⁰ in Gregorij Lop.¹¹, ki so bili obdarovani z besedo znanosti, besedo modrosti in z darino vere; Salvator Hort.¹², Roza Lim.¹³ in Bernard Kler.¹⁴, ki so imeli darine preroštva, ozdravljanja in čudežev. Posebno našteva Tomaž Bozij¹⁵ mnogo raznovrstnih darin iz novejših časov pri razširjanju sv. vere.

Zato po pravici opomni Cornely: Vendar ne tajimo, da se tudi dandanes včasih vse te ali one darine podelijo; kajti kar beremo v življenjepisih svetnikov, ki se žrtvujejo popolnoma misijonom med neverniki, poučevanju neomikanih, skrbi bolnikov in drugim delom (krščanske) ljubezni, da prenašajo izvanredne težave in nabirajo izvanredni sad, si skoraj ne moremo drugače raz'agati, kakor da pripoznamo, da jih je sv. Duh z izvanrednim darom k izvrševanju istih poslov usposobil¹⁶.

¹ Augustinus: *Retract.* I. I. c. 13. n. 7: *Ne animus semper visibilia quaereret, et eorum consuetudine frigesceret genus humanum, quorum novitate flagravit. — Sed non sic accipiendum est, quod dixi, ut nunc in Christi nomine fieri miracula nulla credantur. Nam ego ipse, quando istum ipsum librum scripsi, ad Mediolanensium corpora martyrum in eadem civitate caecum illuminatum fuisse iam noveram, et alia nonnulla, qualia tam multa etiam istis temporibus fiunt, ut nec omnia cognoscere, nec ea, quae cognoscimus, enumerare possimus.*

² Petr. Runzanus in *Vita s. Vinc. Fer.* I. 3. c. 9. — ³ Franc. Xav. *Acta canon.*

⁴ *Acta sanct.* VI. Mart. c. 17. — ⁵ *De vir. illustr. ord. Bened.* c. 335.

⁶, ⁷ Sylos in *Hist. Cler. Reg. P.* II. l. 13, 1626.

⁸ *Menolog. s. Fr. Ian.* p. 382. — ⁹ *Acta sanct.* 13. Aprilis p. 101.

¹⁰ B. Osannae M. *Vita per Fr. Sylvestrum Ferr.* 1505.

¹¹ Lees. *Sil. des Indes ou la vie de Greg. Lopez.* 1717.

¹² *Acta et vita S. Salvat.* 18. Mart. — ¹³ *Vita Ros. Lim.* c. 11.

¹⁴ Görres, *Mystik.* I. Bd. S. 248.

¹⁵ Thom. Bozjus: *De signis Ecclesiae.* I. V. c. 1.

¹⁶ Cornely: *Comment. in I. Cor.* pag. 388: *Neque tamen negamus, etiam hodie interdum haec aliaque charismata omnia concedi; quae enim in vitis sanctorum, qui missionibus inter infideles, rudium institutioni, curae infirmorum aliisque caritatis operibus sese integros dederunt, de extraordinariis, quos pertulerunt, laboribus et de extraordinariis, quos collegerunt fructibus legimus, explicari vix ac ne vix quidem possunt, nisi Spiritum sanctum extraordinario dono ad ista munera obeunda idoneos reddidisse admittamus.*

Gotovo trajajo toraj darine do novejših časov, in zagotovljeni smo, da ne bodo prenehale, dokler bodo kristjani na zemlji, na večnost seveda se njih trajnost ne sme podaljšati. Zato pravi Estij⁷: Prenehanje darin se ne sme pripisovati sedanjemu svetu, kakor nekateri hočejo, ampak prihodnjemu (dasi sta preroštvo in raznovrstnost jezikov, ko je položen temelj prvotne cerkve, večinoma ponehala). To nam kaže naslednje. Kajti tudi znanost ne bo prenehala na tem svetu, ker mu je potrebna, dokler stoji, in ker ona popolnost, v kateri potem (sv. Pavel) govori, in ravno tako gledati od obličja do obličja, ni lastno temu svetu, ampak prihodnjemu.

Po Estijevem mnenju bodo torej darine v nebesih prenehale, ne zato, ker so same po sebi nepopolne, ampak ker so dane zaradi nepopolnosti drugih ali zaradi pomanjkljivosti tega sveta. Boljše je naziranje, da bodo darine v nebesih prenehale ne le zaradi svoje nepopolnosti, ampak zaradi nebeške slave, ki jih bo nadomestila. Kajti darine daje sv. Duh v blagor cerkvi (I. Kor. 12, 17) tako, da jih verniki obračajo ne le v svoj prid, ampak mnogo bolj v prospeh svojih sobratov. Zato morajo prenehati, kakor hitro preneha smoter, zavoljo katerega so dane. Le sedanjemu cerkvenemu stanju so torej primerne. V zmagoslavni cerkvi jim po drugem prihodu Kristusovem ne bo nikakega mesta. Zato jih verniki prejmejo le v tem zemeljskem življenju. »Prihodnje življenje jih ne potrebuje. Ker bodo vse stvari navzoče, bo nepotrebno preroštvo, nepotrebni bodo razni jeziki, med njimi ne bo več razlike, preneha tudi manjša znanost, ko se podeli večja«¹.

Drugi del.

Posamezne darine sv. Duha.

V prvem delu smo razmotrivali o darinah v obče, kaj so, koliko jih je in kake so njih lastnosti. V drugem delu pa bomo obdelovali posamezne darine po njih posebnem bistvu in različnih lastnostih. Tvarino razdelimo tako, da se bo razpravljalo v prvem poglavju o onih darinah, ki izpopolnjujejo spoznanje, v drugem poglavju o teh, ki služijo v potrdilo nauka, v tretjem poglavju pa o tistih, ki podelijo zmožnost govorenja. Sklep cele razprave bo v dodatku, ki nam bo marsikaj

⁷ Estius: Comment. in I. Cor. 13, 8: Cessationem donorum non ad praesens saeculum, ut quidam volunt, sed ad futurum esse referendam (etsi prophetiae et linguae etiam nunc post iacta prima ecclesiae fundamenta ut plurimum cessent) ea, quae sequuntur, manifeste probant. Neque enim scientia destruetur in hoc saeculo, quum eo durante semper sit necessaria: ac perfectum illud, de quo deinde loquitur itemque videre facie ad faciem, non huius est saeculi sed futuri.

¹ Theodor. apud Cornely: Comment. pag. 402.

pojasnil o vrednosti darin in njih apologetični važnosti v dandanašnji dobi.

Prvo poglavje.

Darine, ki izpopolnjujejo spoznavanje.

Darine so po svoji naravi odločene služiti bližnjemu v korist, da pride k Bogu. To se pa ne more zgoditi brez zunanjega poučevanja in prepričevanja. Kdor pa hoče druge učiti in jih o resničnosti svojega nauka prepričati, mora o dotičnem predmetu sam imeti popolno gotovost. To gotovost mu v nadnaravnih resnicah podeli vera. Da bi pa to, kar veruje, tudi prav drugim razložil, mu je treba besede modrosti, ki je o božjih rečeh, in besede znanosti, ki je o zemeljskih stvareh. Zato bo naslednje poglavje govorilo najprej o veri, potem o o besedi modrosti in slednjič o besedi učenosti.

1. Darine vere.

Kako da smemo vero prištevati k darinom, ni lahko vprašanje. Med katoliškimi učenjaki se jih je o tem že mnogo pričkalo in pisalo.

a) Nekateri pravijo¹: Vera kot darina je globoko spoznanje verskih skrivnosti za njih premišljevanje in razlaganje. Tako namreč sv. apostol Pavel² pravi o prerokih, da imajo preroštvo in da morejo prerokovati, t. j. učiti po verskem spoznanju ali po meri spoznanja, ki so ga dobili v verskih rečeh od Boga. Sv. Pavel meni tedaj tu odlično vero, ki je v malo katerem. Kateri jo pa imajo, lahko pritrdijo nebeškim rečem, pravi Maldonat. Kajti vera v čudeže je združena z delovanjem čudežev, o katerih govori sv. Pavel v Rim. 12, 6.

b) Drugi menijo³: Vera se ne ozira toliko na to, da kdo pritrdi s popolno in udano pokorščino božji besedi, ampak je združena z izvanredno jasnim spoznanjem in dana v ta namen, da se ž njo delajo čudeži. Navadno ni brez popolnega prostega privoljenja k temu, kar je Bog razodel in obljubil. Tako voljo je zahteval Gospod od svojih učencev kot temelj k delanju raznih čudežev.

S tem mnenjem se strinja Cornely⁴, (Kajetan, Jan. Gagnej, Sal-

¹ Corneliu a Lapide, Comment. in I. Cor. 12, 9: Fides est hic intelligentia magna mysteriorum fidei ad ea contemplandum et explicandum. — ² Rim. 12, 6.

³ Estius, Comment. in I. Cor. 12, 9: Est autem ea fides, non tam quoad obedientiam assentiendi verbo Dei intensa et perfecta (nec charisma), quam eiusmodi, quae coniuncta sit cum singulari quadam illustratione intellectus ac data in eum finem, ut quis per illam miracula operetur.

⁴ Cornely, Comment. in I. Cor. pag. 370: Fides signorum, quae est non credendorum sed agendorum... Fidem theologiam supponit, sed ab illa extrinsece differt, siquidem cum certa fiducia coniuncta est Deum hic et nunc suam omnipotentiam manifestaturum.

meron, Tirin), ker povdarja vero v znamenja, ki se ozira ne na to, kar je treba verovati, ampak delati¹. Tej veri je božja čednost sv. vere podlaga, sicer sta pa zunanje popolnoma različni. Kajti vera kot darina je združena z gotovim zaupanjem, da bo Bog tu in zdaj razodel svojo vsemogočnost. To zaupanje izvira najbrž iz posebnega razsvitljenja sv. Duha, po katerem je človek zagotovljen, da Bog določen čudež lahko stori, pa ga tudi hoče storiti.

e) Po mnenju Suarezija² in kard. de Laurea³ vera α) ni vednostna razpoložnost (*habitus scientificus*), s katero lahko poučujemo druge;

β) ni trdo prepričanje o verskih rečeh (*firmus assensus de rebus fidei*), ker to ni drugim v korist;

γ) ni kako zasebno razodetje (*revelationes privatae*), ker to ne prihaja od sv. Duha drugim v korist;

δ) temveč je ona verska gorečnost in stanovitnost, ki jo kažejo mučeniki pred trinogi. Djan. 5, 41. To pač koristi drugim, ker se drugi vsled tega spreobrnejo. Tako tudi sv. Ambrož in Anzelm vero tolmačita kot dar, neprestrašeno oznanjevati in spoznati sv. vero.

ε) vera v čudeže ali vera, ki povzroča čudeže;

θ) Poslednjič je mnenje sv. Tomaža Akvinskega: »Vera, ki je gotovost o nevidnih rečeh, ki se predpostavljajo kot načela v katoliškem nauku«⁴. »Vera se ne prišteva darinam v kolikor je neka čednost, ki opravičuje človeka po sebi, ampak v kolikor dodane veri zelo odlično gotovost, po kateri je človek sposoben druge poučevati v tem, kar se nanaša na vero«⁵.

Pri tolikem številu raznih mnenj je treba, da si posamezna natančneje ogledamo in jih preskušamo. Gotovo je vsled tega, kar smo spoznali v splošnem delu o darinah, da mora darina vere biti drugim v blagor ali v korist. Tudi ta vera ni stalni *habitus*, ampak je nekaj dejanskega, nekaj nagib božji⁶.

¹ Prim. Mat. 17, 20; Luk. 17, 5.

² Suarez, *De gratia*. tom. I. proleg. 3, cap. 5. n. 9.

³ Card. de Laurea, *Sent. lib. III. t. 4, disp. 19, a. 6.*

⁴ Thom. Aqu. *Summa theol.* I. 2. qu. 111 a. 4: *Fides, quae est certitudo de rebus invisibilibus, quae supponuntur ut principia in catholica doctrina.*

⁵ Thomas Aqu. *Summa theol.* I. 2. qu. 111. a. 4 ad 2: *Fides non numeratur inter gratias gratis datas, secundum quod est quaedam virtus iustificans hominem in se ipso sed secundum hoc quod importat quandam supereminentem certitudinem fidei, ex qua homo fit idoneus ad instruendum alios de his, quae ad fidem pertinent.*

⁶ Benedictus XIV. *Op. cit.* I. III. cap. 44. n. 4: *Gratiam hanc esse actualem, quamdam Dei motionem.*

Drugim pa ne more biti v prid na ta način, kakor tolmači Kornelij a Lap. (zgoraj pod a), da je namreč globoko spoznanje verskih skrivnosti. Kajti tako spoznanje, ki se ozira na premišljevanje in tolmačenje verskih skrivnosti, spada k besedi modrosti in ne k darini vere, kakor bomo videli v naslednjem.

Tudi ne moremo pritrditi mnenju Suarezija, ki je (pod c δ) imenuje zelo verjetno (valde probabilem sententiam). Po tem je namreč vera ona verska gorečnost in stanovitnost, s katero kdo spoznava svojo vero v preganjanju in mukah. Kajti tako stanovitnost daje Bog vsakemu, ki ga prosi. Zato tu nimamo darine, ampak dejansko čednost kreposti.

V obče veruje, kdor pritrdi kaki trditvi zaradi veljave ali ugleda kake osebe. Vera je torej pritrditev kakemu mnenju, ne samo omahljivo mnenje. Pritrditi moremo tudi le kakemu stavku, ne samo kaki osamljeni predstavi. S tem da pritrdimo kaki izjavi le zaradi ugleda tistega, ki govori, označimo tudi razliko vere od znanja. V znanju namreč pritrdimo kakemu naziranju le zaradi razvidnosti razlogov, ne oziraje se na veljavnost govornikovo ali pisateljevo.

Tudi pojem darine vere moramo s tem določiti, posebno, če uporabimo, kar vemo v obče o darinah. Imamo torej opredelbo: Vera je neomahljiva pritrditev razodeti resnici zaradi posebnega nagiba in razsvitljenja božjega, drugim čutno razodeta¹.

S tem da vero imenujemo neomahljivo pritrditev (firmitas assensus), hočemo označiti poseben znak te darine. Ta neomahljivost ni nič drugega kakor ona odlična gotovost vere (eminens fidei subiectivae certitudo), po kateri je izključen vsak dvom o verskih rečeh, in s katero je združeno trdno zaupanje v božjo vsemogočnost. Pritrdimo pa razodeti resnici, ker se ta darina ozira na resnice, katere Bog na nadnaraven način svojim izvoljenim razodeva (fides obiectiva). Bog pa deli svoja razodetja z razsvitljevanjem ali z nadnaravnimi nagibi; kajti človek, ki prejme to darino, bi drugače ne spoznal božjega pričevanja, ako bi ga Bog ne razsvetil ali nagibal. To razsvitljenje in nagibanje pa ni nekaj rednega, navadnega kakor pri božji čednosti vere, ki je stalna (virtus habitualis), ampak je nekaj posebnega, izvanrednega. Kajti darina vere se podeli le v izvanrednih, posebnih slučajih v razširjanje ali potrjenje prave krščanske vere. Neomahljivost trdnega prepričanja o razodetih resnicah se mora pa tudi čutno kazati, kajti drugače bi drugi ljudje od take osebe, ki ima to darino, ne imeli nobene koristi. To pa spada k bistvu vsake darine.

¹ Fides est firmitas assensus in aliquam veritatem revelatam ob specialem Dei illuminationem vel motionem sensibiliter aliis manifestata.

S takim pojmom vere se da dobro združiti mnenje Cornely-jevo (pod *b*), kakor tudi Tomaža Akv. (pod *d*). Ako ima tedaj kdo zaradi izvanrednega razsvitljenja sv. Duha trdno prepričanje, da bo Bog tu ali zdaj razodel svojo vsemogočnost v korist sv. cerkve in če to svoje zaupanje ali prepričanje kaže drugim ljudem v korist krščanske vere, ima brezdvomno darino vere.

Na drugi strani nihče ne dvomi, ampak je očitno, da s to darino obdarovan človek ima, kakor pravi sv. Tomaž Akv., nad vse odlično versko gotovost, po kateri postane sposoben poučevati druge o tem, kar se nanaša na vero¹.

Ako ljudje v kaki osebi zapazijo tako gotovost in neomahljivost o tem, kar je treba storiti ali učiti, in vidijo da izvira od Boga, se gotovo spreobrnejo k Bogu, če so dobre volje. In kdor druge hoče o nevidnih rečeh tako prepričati, da jim neomahljivo pritrdijo, mora imeti poprej sam tako gotovost o predmetu svojega nauka, kar je mogoče le po nadnaravnem razsvitljenju in nagibanju božjem.

O tej veri govori naš Zveličar, ko ga vprašajo učenci, zakaj niso mogli obsedenemu pomagati: »Zaradi vaše nevere. Zakaj resnično vam povem, ako imate vero, kakor gorčično zrno, porečete tej gori: Prestavi se od tod tje! in se bo prestavila in nič vam ne bo nemo-goče«².

2. Beseda modrosti.

O modrosti lahko premišljujemo, v kolikor spada med darove sv. Duha in v kolikor je darina. Kot dar sv. Duha je nekaka popolnost človeške pameti, po kateri se vravna, da sledi nagibom sv. Duha v spoznanju nebeških reči. In ta modrost je v vsakem pravičnem.

Kot darina se razločuje od poprejšnjega daru ter je nekaka obilnost v spoznanju nebeških reči v poučevanje vernikov in v zavračanje verskih nasprotnikov. To imajo le nekateri po posebni naklonjenosti sv. Duha.

Verska modrost je nekaka vrsta splošne učenosti in se od te razlikuje tako, da se peča učenost in znanost z ustvarjenimi rečmi, modrost pa z najvišjim vzrokom in smotrom, namreč z Bogom³. Zato jo opredeli sv. Avguštin⁴: »Sapientia est divinarum rerum cognitio« — modrost je spoznanje božjih reči. Po Aristotelu je moder⁵, kdor premotriva najvišji vzrok, po katerem lahko sodi najgotoveje o vsem

¹ Summa theol. I. 2. qu. 111, a. 4, ad 2: Fides . . . importat quamdam supereminentem certitudinem fidei, ex qua homo fit idoneus ad instruendum alios de his, quae ad fidem pertinent. — ² Matth. 17, 20.

³ Dr. Car. Weiss: De septem donis Spiritus s. Viennae 1895. pag. 112.

⁴ Augustinus, De lib. arb. I. II. c. 19. — ⁵ Aristotel. Metaph. I. cap. 2.

drugem, in po katerem se ima vse uravnati. Kdor najvišji vzrok v kakem oziru pozna in more o vsem v tem oziru soditi in uravnati, je moder v tem oziru, kakor n. pr. v zdravilstvu, stavbarstvu.

Kdor pa spozna najvišji vzrok, ki je Bog, je sploh moder, ker more po božjih pravilih vse presojevati in urejevati. Modrosti je lastno najvišje delovanje človeške pameti. To pa hrepeni najti in preiskati najvišje razloge božje. Želi jih videti kakor so same na sebi, želi jih preiskati, ker sodi po božjih rečeh o človeških delih in po božjih pravilih vodi človeška dejanja¹.

Da torej človek o božjih rečeh s preiskovanjem človeške pameti prav sodi, treba mu je modrosti, ki je umstvena čednost (virtus intellectualis), pridobljena s človeškim naporom. Toda mnogo odličnejša in popolnejša je modrost, ki prihaja od sv. Duha. Ta je, kakor smo omenili že v začetku, dvojna, namreč dar, ki nas stori Bogu prijetne in ljube t. j. dar sv. Duha v pravem pomenu in darina. Obojno lepo opisuje sv. Tomaž Akvinski². »Modrost obsega nekako pravo sodbo o božjih rečeh, katere je treba pogledati in preiskati; in z ozirom na oboje dobijo nekateri modrost iz združenja z božjimi rečmi po različnih stopinjah. Nekateri dobijo samo prave razsodbe v premišljevanju božjih reči, kakor tudi v urejevanju človeških reči po božjih pravilih, v kolikor je potrebno k zveličanju; in to ne manjka nikomur, ki je brez smrtnega greha vsled posvečujoče milosti božje; ker če narava ne odreče tega, kar je potrebno, mnogo manj milost. Zato se reče v I. Jan. 2, 27: »Mazilo vas uči vsega«.

¹ Summa theol. 2. 2. qu. 45. a. 3: (Superior ratio) intendit rationibus supernis, sc. divinis et conspiciendis et consulendis; conspiciendis quidem secundum quod divina in seipsis contemplantur; consulendis autem, secundum quod per divina iudicat de humanis actibus per divinas regulas dirigens actus humanos.

² L. cit. a. 5. Sapientia importat quamdam rectitudinem iudicii circa divina et conspicienda et consulenda; et quantum ad utrumque ex unione divina secundum diversos gradus aliqui sapientiam sortiuntur. Quidam enim tantum sortiuntur de recto iudicio tam in contemplatione divinatorum, quam etiam in ordinatione rerum humanarum secundum divinas regulas, quantum est necessarium ad salutem; et hoc nulli deest sine peccato mortali existenti per gratiam gratum facientem; quia si natura non deficit in necessariis, multo minus gratia. Unde dicitur I. Ioa. 2, 27: Unctio docet vos de omnibus. — Quidam autem altiori gradu percipiunt sapientiae donum et quantum ad contemplationem divinatorum, in quantum scilicet altiora quaedam mysteria et cognoscunt et aliis manifestare possunt; et etiam quantum ad directionem humanorum secundum regulas divinas, in quantum possunt secundum eas non solum seipsos, sed etiam alios ordinare; et iste gradus sapientiae non est communis omnibus habentibus gratiam gratum facientem, sed magis pertinet ad gratias gratis datas, quas Spiritus s. distribuit prout vult, secundum illud I. Cor. 12, 8: Alii datur per Spiritum sermo sapientiae.

Nekateri pa prejmejo dar modrosti v višji stopnji ne le k premišljevanju božjih reči, v kolikor namreč nekatere višje skrivnosti spoznajo, pa jih tudi lahko drugim razodenejo; ampak tudi k uravnanju človeških reči po božjih navodilih, v kolikor morejo po njih ne le sebe ampak tudi druge voditi. In ta stopnja modrosti ni skupna vsem, ki so v posvečujoči milosti, ampak spada bolj k darinom, katere deli sv. Duh, kakor hoče, po I. Kor. 12, 8: Drugemu se daje po Duhu beseda modrosti«.

Darino modrosti imenuje sv. Pavel besedo modrosti (*sermo sapientiae*). Kajti vsaka modrost, ki jo kdo ima, ni že po sebi darina, ker ni drugim v korist, z besedo modrosti pa se razodeva drugim in jim koristi. To zmožnost pa podeli beseda modrosti, da tisti, ki jo ima, razodeva in razkriva skrivnosti božjih naklepov, kakor odrešenje človeškega rodu po ponižnosti trpljenja Kristusa, Sinu božjega, poklic nevernikov in zavrženje izraelskega ljudstva, oznanjevanje odrešenja vseh ljudi po križu. O tej modrosti razpravlja sv. Pavel¹: »Modrost pa govorimo, ki je med popolnimi: a ne modrosti tega sveta niti poglavarjev tega sveta, ki se uničijo, temveč govorimo božjo modrost v skrivnosti, ki je skrita, katero je Bog naprej odločil pred veki v našo slavo, katere ni spoznal nikdo od poglavarjev tega sveta; kajti če bi jo bili spoznali, nikoli bi ne bili križali Gospoda slave«.

Prav se torej opisuje beseda modrosti: Zunanji govor o božjih rečeh, v katerem kdo brez človeškega učenja in napore razpravlja tako o božjih skrivnostih, da videzno po njem govori sv. Duh, in da mu ne more nihče ugovarjati, in po katerem se neverniki obračajo k veri, verniki se pa utrdijo v veri².

Ta dar so imeli pred vsem apostoli; zato znači apostolstvo (I. Kor. 12, 28) to, kar beseda modrosti, kar smo že zgoraj omenili. Pa tudi v poznejših dobah so bili mnogi s to darino darovani, kakor n. pr. sv. Vincencij Ferreri³, Ludovik Bertrand⁴, Frančišek Ksaver in drugi.

Da spoznamo bistvo te darine še natančneje, je potrebno, da jo dobro ločimo od darine vere, o kateri smo govorili poprej. Obe darini se ozirata na božje reči, katere se podelijo človeku po posebnem

¹ I. Cor. 2, 6 s.

² Benedictus XIV, Op. cit. cap. 43, n. 3: (*Sermo sapientiae est*) sermo externus divinorum, quo quis sine humano studio et labore ita de mysteriis divinis disserit, ut appareat Spiritum sanctum in eo loqui et nemo valeat illi contradicere et per quem increduli convertuntur ad fidem, credentes in fide firmantur.

³ Bulla canoniz. 177. — ⁴ Bulla can. 435.

razodetju drugim v zveličanje. Obe imata za predmet najvišje resnice o Bogu.

Vendar spoznamo, da sta popolnoma različni, ako pomislimo, da je pri veri glavni znak trdno, neomahljivo prepričanje, ki se drugim razodeva, akoravno se ozira na skrivnosti krščanske vere; pri besedi modrosti pa je poglobitno, da se razodeva spoznanje skrivnosti in drugih resnic z ozirom na Boga kot edini in najvišji vzrok in početek vseh reči.

Darina vere ni govor o veri ali razpravljanje o verskih resnicah, kakor so jo nekateri razlagali. Kajti to pripada besedi modrosti, ki daje zmožnost učiti in tolmačiti božje skrivnosti po najvišjem razlogu, ali pa spada k besedi učenosti, o kateri govori naslednji oddelek.

3. Beseda učenosti.

Besedo modrosti imenuje sv. Avguštín¹ večjo luč — *luminare maius*, besedo učenosti manjšo luč — *luminare minus* — v temi tega sveta. Kajti modrost razsoja z največjo gotovostjo po najvišjem vzroku, znanost ali učenost pa po podrejenih vzrokih (*per causas secundas*).

Znanost v obče je sestav sklepov ali zaključkov, ki se ozirajo na isto reč. V tem smislu se vzame znanost za predmet umstvenega delovanja. Pomeni pa lahko tudi umstveno delovanje samo, s katerim pridemo do spoznanja kakega vzroka ali razloga. Konečno znači tudi stalno spoznavno dušno razpoložnost (*habitus scientiae*), ki nastane iz večkratnega umstvenega delovanja z ozirom na eden in isti predmet. To imenujemo navadno učenost.

Predmet naravne znanosti so telesne reči, človeška duša s svojimi zmožnostmi in lastnostmi, konečno tudi Bog. Tako daleč se razteza naravno spoznanje kakor čutne reči; le po njih pridemo po raznem umstvovanju in sklepanju do resnice. Ker je pa vsak učinek odvisen od svojega vzroka, spoznamo tega vsaj nekoliko po njegovih učinkih, kakor dušo iz njenih del, Boga in njegovo popolnost iz ustvarjenih reči.

Kakor pa je milost popolnejša od narave, tako je tudi učenost, ki prihaja od sv. Duha, odličnejša od naravne, ki jo imamo po svojem naravnem spoznanju. To učenost nadnaravnega reda pa nam deli sv. Duh z ozirom na vero na dvojni način.

»Kajti o tem, kar nam je verovati, imamo lahko dvojno znanje. Po enem ve človek, kaj mora verovati in razločuje, kaj mu je verovati kaj ne. V tem oziru je učenost dar in pristoja vsem svetim. A druga je učenost o tem, kar je treba verovati, po kateri človek ne ve

¹ Augustin. Enarr. in Ps. 135. n. 8; cf. Confes. I. 13, c. 18.

samo, kar mora verovati, ampak tudi vé vero razodevati in druge k veri napeljevati in tiste, ki ugovarjajo, zavriniti. In to učenost štejemo med darine, ki se ne daje vsem, ampak le nekaterim. Zato pristavi Avguštín: Nekaj drugega je vedeti samo, kaj mora človek verovati; nekaj drugega vedeti, na kak način naj to, kar veruje, pobožne podpira in se proti brezbožcem zagovarja¹.

Prvoten predmet učenosti so teoretične resnice (*veritates speculativae*), v kolikor človek ve, kaj mu je verovati. Ker pa človek po tem, kar veruje, tudi ve, kaj je treba storiti, kaj opustiti, nanaša se tudi na npravne nauke, tako da so ti tudi njen predmet, dasi ne prvoten.

Kar pa kdo z nadnaravno učenostjo sprejme, more drugim povedati in razodeti. Da bi se to po posebnem nagibu sv. Duha zgodilo drugim v korist prav uspešno, je treba, da razum dotične nauke spozna, da je volja nagnjena k radovoljnemu poslušanju božje besede, da se poslušalci nagibajo k temu, da ljubijo, kar se jim priporoča z besedo, in da isto tudi v dejanju izvršijo.

V ta namen se poslužuje sv. Duh jezika govornikovega kakor orodja, on pa izpolnjuje delo v notranjem po besedah sv. pisma: »Gospod bo dal besedo oznanjevalcem z veliko močjo«². »Jaz vam bom dal zgovornost in modrost, kateri se ne bodo mogli ustavljati in ugovarjati vsi vaši nasprotniki«³.

K bistvu besede učenosti spada torej vedeti, kako se verske resnice uspešno uporabljajo v dušni blagor vernikov in v obrambo proti nevernikom. To pa je lastno tej darini, da razpravlja o resnicah krščanske vere po tem, kar pozna človeška znanost in izkušnja. To se zgodi, ko pri razlaganju in pojašnjevanju verskih nauk rabimo modroslovje, vzglede, prilike in druge dokaze iz vsakdanjega življenja, da nas morejo razumeti neolikani in mesenosti vdani ljudje⁴. Pa ne le najprimernejše metode, ampak tudi primerno izvolitev nauk, ki jih je treba vzeti za določene poslušalce, pokaže ta darina.

Kakor beseda modrosti tako se tudi beseda učenosti ne podeli kot trajno svojstvo, ampak po dejanskem nagibu sv. Duha⁵.

¹ *Summa theol.* 2. 2. qu. 9. a. 1: *Circa credenda enim duplex scientia potest haberi: una quidem, per quam homo scit quid credere debeat, discernens credenda a non credendis; et secundum hoc scientia est donum et convenit omnibus sanctis. Alia vero est scientia circa credenda, per quam homo non solum scit, quid credi debeat, sed etiam scit fidem manifestare et alios ad credendum inducere et contradictores revincere; et ista scientia ponitur inter gratias gratis datas, quae non datur omnibus sed quibusdam. Unde Augustinus post verba inducta subiungit: Aliud est scire tantummodo, quid homo credere debeat; aliud scire, quemadmodum hoc ipsum, quod creditur et piis opituletur et contra impios defendatur.*

² Ps. 67, 12. — ³ Luc. 21, 15.

⁴ Estius ad I. Cor. 12, 8. — ⁵ Benedictus XIV. Op. cit. cap. 43, n. 7.

Razven v apostolski dobi (I. Kor. 12, 28) so bili tudi v poznejših stoletjih obdarovani mnogi učeniki z besedo učenosti. Kakor je razvidno iz listin, po katerih se je proglasil Ludovik Bertrand svetnikom, je on samo z besedo spravil okoli 15.000 nevernikov v katoliško cerkev. Ko so ga na otoku sv. Tomaža zarotniki (bilo jih je okoli dvesto) hoteli kamnjati in ubiti, jih je samo z božjo besedo pomiril in jih je privedel h Kristusu. Nekaj sličnega beremo o Nikolaju Faktorju. Vsem, ki so prišli k njemu, je dal najboljše nasvete, nevedne je razsvetil in je rabil izvrstne dokaze, da bi ljudje rajši služili Bogu in je s svojimi besedami in pridigami odpravil najhujše napake svojih poslušalcev. Tudi o sv. Bonifaciju je znano, da je imel darino besede učenosti.

K tej darini prištevajo mnogi tudi vlito znanost, dasi ni popolnoma isto¹. Sem spadajo besede sv. Tomaža Akvinskega²: »Človek si mora modrost in učenost pridobiti od Boga z lastno bistroumnostjo in delavnostjo; in zato je čudež, če človek razen na ta način postane moder ali učen.

Vlita učenost se razlikuje od darov sv. Duha, ker jo Bog podeli na nenavaden, čudežen način brez človeškega sodelovanja. Ozira se na naravne in nadnaravne reči. Tako učenost so imeli: Sv. Bernard, Ludovik Toloz., Tomaž Akv., Bonaventura, Tomaž Vilanov., Katarina Sijen., Terezija, Roza Lim., kar je iz njih življenja in kanoničnih preiskav popolnoma dognano.

Vlita učenost je trajala pri nekaterih celo ali vsaj blizu celo življenje, kar vemo iz življenja Alberta Velikega. Kaj takega se o besedi učenosti ne more trditi. Kajti ona ni trajna ali stalna lastnost, ampak jo podeli sv. Duh le za to ali za ono dejanje. Od besede modrosti je ni težko razločevati. Beseda modrosti razlaga verske skrivnosti po večnih, najvišjih razlogih in vzrokih ali po lastnih verskih načelih, beseda učenosti pa tolmači manjše in posvetne tajnosti po učinkih, po vzgledih, po nižjih in naravnih sredstvih³.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Jos. Somrek.

¹ Salmatic. tom. III. curs. theol. § 17.

² Summa theol. I: 2. qu. 113, a. 10 ad 3: Dicendum, quod sapientiam et scientiam homo natus est requirere a Deo per proprium ingenium et studium; et ideo quando praeter hunc modum homo sapiens et sciens efficitur, est miraculum.

³ Cf. Suarez: De div. grat. P. I. proleg. III. cap. 5. n. 6.

Dvoje poglavij iz moralne statistike.

(Konec.)

II. O nezakonskih otrokih.

1. Načelne opombe.

»Kaj pa je tebe treba bilo!« — tako toži v znani Prešernovi pesmi nezakonska mati nad svojim detetom. »Kaj pa je vas treba bilo!« — tako toži Avstrija nad 14,5 % nezakonskih otrok.

Nezakonski otroci so nadloga ne samo za roditelje, ampak tudi za celo človeško družbo. Iz njih se rekrutirajo nezadovoljni, nestalni in nezaupljivi ljudje, pripravljeni za upor in revolucijo. Zato je veliko število nezakonskih otrok dejstvo, ki mu socijolog in politik morata posvetiti posebno pozornost.

Sme se li število nezak. otrok tudi porabiti kot merilo za presojevanje občne moralnosti, posebno takrat, ko se različne dežele primerjajo med seboj gledé na moralnost njih prebivalcev?

Nekdaj so nekateri statistiki tako sodili, dandanes pa stojijo na tem stališču le še statistike protestantske »Evangelijske zveze«, in tudi te samo takrat, ko se gre proti katoličanom¹.

V naslednjem bom navedel le nekatere statistike.

Wappäus pravi o nezak. otrokih²: »Sie sind nicht ohne weiters der directe Ausdruck der Unsittlichkeit einer Bevölkerung«, pač pa so eden izmed najvažnejših negativnih statističkih podatkov za presojevanje socialnih odnošajev.

Mayr, eden najiminitnejših statistikov sedanjega časa, pravi³: »Keinesfalls können die unehelichen Geburten ohneweiters als Massstab der Sittlichkeit betrachtet werden«. Enako sodi tudi v svojem velikem delu »Statistik und Gesellschaftslehre« pisoč: »Über die moralstatistische Bedeutung der in Frage stehenden Nachweise besteht viel Streit und Missverständnis. Sicher scheint mir, dass die Häufigkeit der unehelichen Geburten nicht als Gradmesser der Volksneigung zu geschlechtlichen Ausschweifungen betrachtet werden darf«. Malo kuriozna pa je avtorjeva motivacija: »Soweit nicht in der That Producte rein thierischer geschlechtlicher Ausschweifung in Frage sind, hat man es bei den unehelichen Geburten mit dem Ergebnis eines in der Volks-

¹ Ne maram se s temi ljudmi prerekati, ker dobro vem, da niti rojenega protestanta niti k protestantizmu odpadlega ni lahko prepričati. Sicer pa Krose S. J. v imenovaní brošurici tem »služabnikom ob besedi« dobro posveti, ker jim statistično dokaže, da tam, kjer vladajo iste razmere, tudi v tem oziru katoličani daleč nadkriljujejo protestante. — ² L. c. pg. 389.

³ Gesetzmäßigkeit im Gesellschaftsleben. München. 1877. pg. 256.

sitte begründeten bedauerlichen Konflikts zwischen dem auf der geschlechtlichen Zuneigung sich aufbauenden unbeschriebenen Recht der Hausstandserstrebung und dem geschriebenen Eherecht zu thun. In diesem Widerspruch liegt das Unsittliche der unehelichen Procreation¹. Avtor se tukaj kaže moralnega pozitivista, ker mu je norma nraavnosti človeški zakon, ne pa, kakor je v resnici, pametna človeška narava ali, boljše rečeno, bistvo božje in božja volja.

Statistik Engel sodi: »Die unehelichen Geburten repräsentieren nicht den 1000sten Theil der faktischen Unzucht, sondern die dabei stattgehabte größere Unvorsichtigkeit und Leidenschaftlichkeit und — Unschuld, wäre man fast versucht hinzuzufügen; . . . denn die Lüderlichkeit, die sich anderwärts und im Schosse der Ehen bei Treulosigkeit der Männer und Frauen verbirgt, wird wohl nie zur Ziffer zu bringen sein, obschon die Existenz jener Lüderlichkeit in einzelnen Theilen des Landes, als eine Schattenseite der gesteigerten Civilisation ein öffentliches Geheimnis ist²«.

Enako sodijo o tem vprašanju Öttingen, Neumann, Quetelet in izmed avstrijskih statistikov Schimmer (Stat. Monatsschrift, 1876.), Ertl (Stat. Monatsschrift, 1887), Franč. pl. Juraschek, ki pravi³: »Die Ziffern der unehelichen Geburten erzählen uns weit weniger von Leichtfertigkeit und Verworfenheit, als von Kummer und Sorge, Elend und Noth«.

Res je treba statistiku biti jako opreznemu, ko na podlagi za nezakonske otroke izkazanih števil v nraavnstvenem smislu primerja med seboj različne dežele. Tu je treba natanko in vestno vpoštrevati različne razmere, gospodarske, kulturelne, socijalne, ki močno vplivajo na količino nezak. otrok.

V vpoštev pa tudi morajo priti drugi činitelji. Med te spada pred vsem umetna zabranitev koncepcije in odplav človeškega ploda (abortus). Statistiški izkazi so seveda tukaj nemogoči. Ker se pa zadevni instrumenti in medikamenti v nekaterih krajih toliko uporabljajo, ker se po prodajalnicah tako pridno ponujajo in tako brezstidno po časopisih anonsirajo in celo v poljudnih brošuricah priporočajo, smemo sklepati, kako razširjeno in ukoreninjeno je v teh krajih to zlo.

Kakšna brezstidnost mora vladati tam, kjer se uporabljajo tako nevredna, tako podla sredstva! Kakšna propalost mora biti med ljudmi, ki tako mirno in brezvestno moré žive nasledke svoje strasti, da bi tem lažje tešili pohotnost!

¹ Statistik und Gesellschaftslehre. II. Theil: Bevölkerungsstatistik. Freiburg i. Br. Mohr. 1897. pg. 195. — ² Vide Öttingen l. c. pg. 291.

³ Stat. Monatsschrift. Wien. 1883. pg. 82.

Uprav udomačila se je ta grehota v severnih germanskih deželah, in kar se abortiranja dostaje, v severni Ameriki. O tej svedoči domačin dr. Pomerey: »Ich glaube, dass das Verhindern und Zerstören ungeborenen Lebens eine amerikanische Sünde par excellence ist, und wenn dieser nicht Einhalt gethan wird, muss sie früher oder später unser Unglück werden... Es möchte schwierig sein, ein Gut auf dem Lande oder eine Straße in einer Stadt aufzufinden, wo nicht ungeborene Kinder von denjenigen vernichtet worden sind, die nach göttlichem und menschlichem Gesetz zu deren Aufzucht und Pflege bestimmt waren«¹. In dr. Allen pravi², da je ni dežele pod milim nebom, kjer bi bilo abortiranje tako razširjeno, kakor v severni Ameriki, in sicer ne samo v nižjih, ubožnih ljudskih slojih, ampak tudi v višjih, ne samo tam, kjer vlada surovost, ampak tudi tam, kjer je doma najvišja olika in celo navidezna pobožnost.

Človek bi mislil, da so tožbe teh mož pretirane. Toda popolno so utemeljene. Öttingen dostavlja poročilu Allenovemu: »Es sei hinzugefügt, dass ein einziger Blick in die Anzeigespalten irgend einer größeren Zeitung selbst für die weitgehendsten Behauptungen des dr. Allen als ausreichender Beweis dient. In jeder derselben annoncieren sich Ärzte zu Dutzenden mit ihren unfehlbaren, schmerz- und gefahrlosen Mitteln zur Beseitigung aller Hindernisse der regelmäßigen Menstruation, gleichviel, woraus dieselben entstehen mögen. Hunderttausende von Thalern werden alljährlich für solche Inserate ausgegeben, und natürlich muss der Gewinn dieses infernaln Geschäftes damit im Verhältnis stehen«. V teh krajih bi torej večje število nezakonskih otrok ne bilo spričeva'o večje nemoralnosti, ampak znamenje, da se najhujša korupcija še ni tako razširila ter se še ni tako globoko zajedla v ljudske sloje.

Drug činitelj, ki izdatno vpliva na količino nezak. otrok, je prostitutcija. Naravno, čim več je prostitutk na kakem kraju, tem manj je nezak. otrok.

Po Hausnerjevih izkazih³

pride ena prostitutka			
v mestih:	na prebivalcev	v mestih:	na prebivalcev
Hamburg	48	Dunaj	159
Berolin	62	Antwerpen	185
London	91	Palermo	186
Pešta	103	Florenca	188
Liverpool	129	Dublin	190
Amsterdam	153	Edinburg	198
Brest	157	Napol	208

¹ Vide Krose l. c. pg. 16. — ² Vide Öttingen l. c. pg. 268.

³ Vergleichende Statistik von Europa I. 179. Glej Krose l. c. pg. 13.

Monakovo	220	Bruselj	275
Turin	232	Marzelj	283
Draždane	236	Rim	288
Madrid	240	Strassburg	302
Lvov	241	Bordó	312
Pariz	247	Nant	409
Hag	248	Lijon	422
Milan	248	Bolonja	590

Po novih podatkih živi na Dunaju okoli 25.000, v Parizu okoli 40.000, v Berlinu ok. 50.000, v Londonu ok. 60.000 prostitutk. Najbolj je razširjena prostitucija na Angleškem, posebno v Londonu, kjer je vsaka sedma ženska prostitutka. Za Londonom pride takoj Hamburg, kjer je vsaka 9. ženska prostitutka, za Hamburgom pa Berlin. Če računimo na vsako prostitutko povprečno 4–5 moških, ki so potrebni, da se ena prostitutka vzdržuje, rezultira za Berlin 200.000 mož, ki so udani ti ostudni pregrehi. Kjerkoli se razširja ta greh, tam mu tudi sledi njegova nesnažna spremljevalka — zifilis. Izmed angleških vojakov hira povprečno 80 % na tej grdi bolezni, in za Berlin je dr. Korn dokazal, da je polovica njegovih prebivalcev zifilitična.

Številke, izkazane za prostitutke, nam podajajo čisto drug substrat za socialno-etično sodbo nego število nezak. otrok. Zakaj ena sama številka iz dolge vrste prostitutk nam govori ne o enem samem grehu, ampak o nebroju grehov, da, o celem življenju, ki služi le strasti in pohotnosti, in zato je ena sama taka številka, kar se dostaje pregrešnosti in npravne propalosti, močnejša nego 100 iz vrste nezak. otrok in še več.

Ko smo označili svoje načelno stališče napram temu vprašanju, bomo poizvedeli, kolikokrat se po raznih deželah štorkla pomudi nad krovom nezak. matere.

2. Nezakonski otroci v Avstriji.

Kakor je izračunal Bodio¹ v svojem znanem delu »Confronti internazionali«, je na 100 rojenih prišlo nezakonskih

	l. 1865/69	l. 1876/80	l. 1887/91
v Italiji	5·30	7·21	7·30
na Francoskem	7·66	7·17	8·41
» Angleškem	5·93	4·75	4·52
» Škotskem	9·92	8·49	7·93
» Irskem	3·26	2·40	2·78
v Nemški državi	—	8·67	9·23
na Pruskem	8·14	7·53	7·81
» Bavarskem	20·59	12·86	14·01
» Saksonskem	14·52	12·44	12·45

¹ Glej Mayr l. c. pg. 197, 198.

na Wirtemberškem	14:57	8:31	10:03
v Avstriji	14:52	13:84	14:67
na Ogrskem	7:66	7:54	8:61
» Švicarskem	—	4:70	4:63
» Belgijskem	7:05	7:38	8:75
» Nizozemskem	3:69	3:14	3:20
» Švedskem	9:75	9:96	10:23
» Norveškem	8:13	8:39	7:33
» Danskem	11:21	10:09	9:43
» Španskem	5:54	4:56	4:70
» Portugalskem	—	—	12:21
» Grškem	1:23	1:19	—
» Rumunskem	—	4:81	5:75
» Srbskem	0:37	0:65	1
» Ruskem	—	—	2:90
v provinciji Buenos Aires	—	1:10	21:06

Iz te tabele vidimo, da v rubriki nezak. otrok naša Avstrija zavzema prvo mesto med vsemi evropskimi državami. Obžalovati je, da je naša država, ki v drugih boljših rečeh ostaje bolj na sredi, če ne zadi, ravno v tej ne baš lepi rubriki avanzirala na prvo mesto. Kakor pa moramo to stvar obžalovati, tako jo bomo razumeli, ko si bomo ogledali številke, s katerimi posamezne avstrijske provincije prispevajo k skupni kvoti nezak. otrok.

O tem nas pouči naslednja tabela:

D e ž e l a	Izmed 100 rojenih je nezakonskih leta			Na 1000 prebivalcev je prišlo porok leta		Izmed 1000 oseb po starosti sposobnih za ženitev (možitev) je bilo l. 1880			
	1831-35	1851-55	1871-74	1876	1898	iz m o ž		iz ž e n	
						samec, ovdovelih, ločenih	oženjenih	samic, vdov, ločenih	omozženih
N. Avstrijsko	21:48	27:24	24:95	8:25	8:74	503:84	496:16	554:23	445:77
G. Avstrijsko	17:68	20:49	18:05	7:69	7:22	505:86	494:14	556:41	443:59
Solnograško	19:75	24:84	28:83	8:04	7:76	616:85	383:15	654:20	345:80
Štajersko	22:18	26	26:47	7:41	6:88	552:39	447:61	597:20	402:80
Koroško	31:83	36:09	45:83	5:13	5:63	650:31	349:39	700:59	299:41
Kranjsko	7:10	8:43	8:75	7:44	6:30	483:14	516:86	566:06	433:94
Tržaško	22:58	25:57	16:60	8:28	8:74	484:69	515:31	559:73	440:27
Goriško	1:68	2:21	2:18	8:12	6:81	439:62	560:38	471:19	528:81
Istra	2:73	2:70	3:08	8:36	7:77	452:91	547:09	433:03	566:97
Tirolsko	4:93	4:61	4:52	7:09	6:99	592:06	407:96	621:49	378:51
Predarlško	7:44	8:46	6:87	8:95	6:58	568:53	431:47	630:25	369:75
Češko	14:19	13:99	12:31	8:36	8:33	376:96	623:04	484:41	515:59
Moravsko	11:19	12:91	8:46	7:86	7:86	367:13	632:87	488:75	511:25
Šlesko	11:56	13:15	7:98	7:41	8:57	372:22	627:78	516:18	483:82
Galicija	6:83	7:86	8:36	8:52	7:66	351:84	648:16	437:91	562:09
Bukovina	5:44	7:46	8:40	9:46	7:07	374:50	625:50	429:41	570:59
Dalmacija	3:39	2:70	3:50	9:01	7:32	432:84	567:16	472:98	527:02

Na prvi pogled se nam že nudi sklep, da sta zak. frekvenca in število nezak. otrok med seboj v obratnem razmerju. Čim večje je število zakonov, tem manjše je navadno — socialno-etični činitelji namreč ne delujejo z matematično doslednostjo — število nezak. otrok, in čim manj se je sklenilo zakonov, tem več se navadno porodi nezak. otrok. Zgorej smo govorili o činiteljih, vplivajočih na zak. frekvenco. Isti činitelji vplivajo tudi na število nezak. otrok.

Pred vsem pridejo tukaj v poštev gospodarske razmere. Če ljudje niso dovolj materijelno situirani, da bi sklenili zakon, bo število zak. zvez manjše. Ljudje pa vendar navadno nimajo toliko moralne sile, da bi krotili ono mogočno želo mesa, ki biva v človeku; zato gojijo med seboj svobodne ljubezenske zveze, iz katerih se dostikrat porodé plodovi. Statistiško je izkazano, da se nezak. roditelji rekrutirajo po največ iz nižjih, ubožnih slojev. Tako je n. pr. v Berlinu l. 1891. 35 % nezak. mater bilo služabnic, 25.5 % delavk, 25 % šivilj in peric. Izmed očetov je bilo 60 % delavcev, rokodelcev, kočijažev, natakarnjev in vojakov, 4—5 % uradnikov, 2½—3 % dijakov.

Neugodne in slabe gospodarske razmere torej pospešujejo, ovi-
rajoč zak. zvezo, pregrešne ljubezenske zveze. Zato imajo alpske pokrajine naše države, v katerih vladajo, kakor smo že zgoraj omenili, v nižjih slojih mnogokrat neugodni materijalni in gospodarstveni od-
nošaji, tako veliko kvoto nezak. porodov.

Naša tabela tudi izkazuje število samcev in samic po raznih de-
želah. Naravno, čim več je samcev in samic, tem več je priložnosti za nezak. prokreacijo. Zato ima Koroško, kjer je največ samskih na moški in ženski strani, tudi največ nezak. otrok. Kajpada tega zakona ne smemo preveč urgirati, ker nas potem pušti na cedilu. Če bi namreč ta zakon bil strogo izpolnjen, bi Goriško, ki ima najmanj nezak. otrok, tudi moralo imeti najmanj samskih, v resnici pa ima najmanj samcev Galicija (351.84), samic pa ima najmanj Bukovina (429.41).

Ne samo to, da ljudje ne stopijo v zakon, ampak tudi če kasno stopijo v zakon, vpliva na nezak. rodno število. Statistiki celo me-
nijo, da drugi pojav — kasni zakon — tukaj hujše vpliva nego prvi.

Najprej podamo internacionalno primero, potrjujočo veliki vpliv kasne ženitve (možitve) na število nezak. otrok.

	Izmed 100 ženinov je bilo starih do 25 let	Izmed 100 rojenlh je nezakonskih
na Ruskem	66.12	2.8
» Angleškem	44.55	4.52
» Škotskem	38.16	7.93
» Laškem	34.18	7.30
» Irskem	33.63	2.78
» Nizozemskem	30.95	3.30

na Norveškem	28·27	7·33
» Švicarskem	27·30	4·03
» Belgijskem	27·04	8·75
» Švedskem	26·83	10·23
» Francoskem	26·48	8·41
» Ogrskem	25·95	8·61
» Danskem	25·22	9·33
» Avstrijskem	17·19	14·67

O starostnih razmerah poročencev v Avstriji smo že govorili. Da si jih obudimo v spominu, postavim semkaj tabelo, pojasnjujočo starost ženinov in nevest za l. l. 1878—83.

	Izmed 1000 ženinov je bilo starih		Izmed 1000 nevest je bilo starih		
	do 30 let	nad 30 let	do 30 let	nad 30 let	
Bukovina	650·19	349·81	Goriško	891·53	108·47
Galicija	627·79	372·21	Češko	888·76	111·24
Istra	537·31	462·69	Istra	888·07	111·92
Goriško	496·03	503·97	Moravsko	885·26	114·74
Češko	483·44	516·56	Dalmacija	879·72	120·28
Šlesko	478·84	521·06	Bukovina	876·77	123·23
Moravsko	465·11	534·89	Šlesko	862·76	137·24
Dalmacija	439·12	560·88	Galicija	857·44	142·56
Tržaško	428·70	571·30	Kranjsko	854·21	145·79
Kranjsko	400·67	599·33	N. Avstrijsko	852·58	147·42
N. Avstrijsko	307·52	692·48	Tržaško	851·16	148·84
Štajersko	304·56	695·44	Predarlško	819·79	180·21
Tirolsko	300·13	699·87	G. Avstrijsko	793·86	206·14
Koroško	289·68	710·32	Tirolsko	793·39	206·61
G. Avstrijsko	272·08	727·92	Štajersko	786·41	213·59
Predarlško	242·25	757·75	Koroško	770·97	229·03
Solnograško	238·71	761·29	Solnograško	745·16	254·84

Če te številke vsporedimo z odstotki nezak. otrok po posamnih avstrijskih deželah, takoj opazimo veliki vpliv, ki ga imajo kasni zakoni na nezak. prokreacijo. Čim kasneje se namreč sklepajo zakoni, tem več je prilike zanjo. To je zopet eden razlog, zakaj je v alpinskih pokrajinah toliko nezak. otrok.

Kar se dostaje narodnosti nezak. roditeljev, se Nemci najbolj udeležujejo pri nezak. prokreaciji. Alpske dežele imajo največje odstotke, in v njih prebivajo Nemci. Posebno v mešovitih krajih se kaže, kako nadkriljujejo v tem oziru Nemci druge narode. S tem seveda nečemo reči, da je razlog za to v večji nacionálni nagnjenosti k temu grehu, ampak naš namen je zgolj navesti fakta. Razložiti si pa moremo ta dejstva s pomočjo zgorej označenih načelnih opomb. Za vzgled vzamimo Češko. Češko ima 89 okrajev. Od 18 čisto čeških okrajev presejata gledé na nezak. porodno kvoto 2 osrednje število cele dežele, od 17 okrajev z 90 % čeških prebivalcev presega samo eden, od

23 mešovitih okrajev jih presega 5, od 8 okrajev z 90% Nemcev 3, od 23 čisto nemških okrajev pa 21.

Poglejmo si še v tem smislu Tirolsko. Tukaj je število nezak. otrok tako-le razdeljeno na posamezne kraje:

L. 1870—74 je na 100 rojenih
prišlo nezakonskih

Inomost (mesto)	11.51
Bocen »	4.68
Roveredo »	4.45
Trident »	4.91
Kicbühel	24.37
Kles	0.59
Primiero	0.73
Riva	0.88
Roveredo (okolica)	0.34
Tiona	0.61
Trident (okolica)	0.68

Pripomniti je treba, da v Kicbühlu stanujejo sami Nemci, v Tioni sami Italijani, in da je v Klesu 96.5% in v Roveredu 99.2% italijan-skih prebivalcev. — Kako se v tem pogledu Spodnje Štajersko razlikuje od Zgornjega, bomo kmalu videli.

Predno sklenemo svojo razpravo, nas še zanima izvedeti, kako prispevajo dežele, kjer stanujejo Slovenci, k skupni kvoti nezak. otrok v Avstriji. O tem nas pouči naslednja tabela, ki nam pove, koliko je l. 1870—74. na 100 rojenih prišlo nezakonskih:

Koroško.		Kranjsko.		Goriško.	
Celovec (mesto)	68.91	Ljubljana (mesto)	31.61	Gorica (mesto)	6.90
Št. Mohor	26.90	Postojna	5.06	Gorica (okolica)	1.70
Celovec (okolica)	46.51	Kočevje	5.33	Gradiška	1.30
Spital	39.22	Krško	12.91	Sežana	1.81
Št. Vid ¹	68.10	Kranj	7.84	Tolmin	3.44
Beljak	35.89	Ljubljana (okol.)	5.87		<hr/>
Velikovec	40.04	Litija	11.03		2.24
Volšberk	39.43	Logatec	6.28		
	<hr/>	Radolica	12.87	Istra.	
	45.95	Novo Mesto	9.08	Rovinj	3.21
		Kamnik	9.11	Koper	1.68
		Črnomelj	5.50	Lošinj	1.88
			<hr/>	Poreč	3.91
			9.16	Pazin	2.60
Tržaško.				Pulj	7.05
Trst (mesto)	19.96			Volovsko	3.18
Trst (okolica)	3.84				<hr/>
	<hr/>				3.35
	17.13				

Kako je na Štajerskem tekom preteklega stoletja naraščalo število nezak. otrok, vidimo iz te tabele:

¹ V Št. Vidu prebiva 99.4% Nemcev.

Leta	je na 1000 rojenih prišlo nezakonskih
1785—88	95·09
89—92	97·95
1802—03	113·32
06—09	130·62
10—14	163·36
15—19	168·75
20—24	211·86
25—29	215·04
30—34	230·03
35—39	244·34
40—44	245·80
45—49	253·41
50—54	266·21
55—59	286·70
60—64	280·70
65—69	300·34
70—74	265·66
75—79	243·66
80—85	256·60
86—90	245·67

Za Spodnje Štajersko nam predočuje ta razvoj naslednja sestava števil: Na 100 rojenih je prišlo nezakonskih:

Leta	okrožje Maribor	okrožje Celje
1785	8·45	3·92
1789	6·94	3
1791	10·46	4·52
1813	17·54	9·90
1830	18·92	17·41
1840	17·89	17·90
1847	17·64	18·74
1881—89	19·88	16·94
1890—92	16·00	12·91

Preostaja nam le še si ogledati odstotke nezak. otrok po posamnih okrajih štajerskih; prepričali se bomo, kako velika razlika vlada v tem oziru med Spodnjim in Zgornjim Štajerjem.

L. 1881—90 je od 100 rojencev bilo nezakonskih:

Okraj. glavarstvo Gröbming . . . 42·18	
» Judenburg . . . 45·84	Okr. glavarstvo Feldbach . . . 20·25
» Lietzen . . . 44·84	» Gradec (okol.) 23·65
» Murau . . . 54·71	» Hartberg . . . 17·60
Okrožje Judenburg . . . 46·90	» Weiz . . . 22·49
Okraj. glavarstvo Bruck . . . 42·66	Okrožje Gradec . . . 21·99
» Ljubno . . . 40·90	
Okrožje Bruck . . . 41·76	

Okr. glavarstvo D. Landsberg	16·57	Okr. glavarstvo Celje (okol.)	17·17
» Maribor (okol.)	15·41	» Slov. Gradec	20·36
» Lipnica	20·60	» Brežice	10·93
» Ljutomer	11·35		
» Radgona	15·95	Okrožje Celje	16·35
» Ptuj	22·87		
Okrožje Maribor	17·02	Mesto Gradec	44·58
		» Maribor	25·42
		» Celje	36·59

Kar se torej dostaja nezak. otrok, ima Zgornje Štajersko veliko prednost pred Spodnjim. V občie pride na Zgornje Štajersko 45 %, na Srednje 20 %, na Spodnje 16 % nezak. otrok.

Hoteč veliko kvoto nezak. porodov v severnih krajih naše dežele razložiti in hkrati to ne posebno laskavo superiornost Zgornjega Štajerskega pred Spodnjim nekako opravičiti, navaja¹ Oton pl. Zwiedineck-Südenhorst razne činitelje, ki tvorijo veliko število nezak. otrok, kakor n. pr. kasni zakoni, druge življenjske razmere, temeljujoče na višjih življenjskih zahtevah, ekonomični odnošaji, velika gospodarstva, kjer služi mnogo hlapcev in dekel, ki med seboj ne morejo skleniti zakona . . . V tem pritrdimo Zwiedinecku. Ne strinjamo pa se z njim, ko ta veliki nedostatek socijalnega življenja opravičuje z običajem: češ, na Zg. Štajerskem je čisto navadno, da imajo samski ljudje med seboj ljubezenske zveze, in ne smatra se kot sramotno, če se iz njih porodé nezak. otroci, torej to ni sramotno, ni nemoralno. Pisatelj smatra torej običaj kot npravstveno normo ter svoj npravstveni zistem tako-le utemeljuje: »Wie ἡθoς von ἔθoς entstanden, so hat sich der Begriff Sitte aus der Gewohnheit entwickelt. Man braucht sich absolut nicht »jenseits von Gut und Böse« zu stellen, um in einer Sitte und eingebürgerten Lebensanschauung etwas nicht Verwerfliches zu erblicken, wenn auch außerhalb des Menschen — oder Gesellschaftskreises, in dem die betreffende Sitte gepflegt wird oder die Gewohnheit herrscht, stehende Individuen selbst in erdrückender Mehrheit die Sitte nicht anerkennen d. h. den Vorgang oder die Thatsache, durch welche die Sitte oder Gewohnheit sich äußert, für »unsittlich« erklären. Das Unternehmen, den Begriff der Moral zu erklären, dadurch dass man auf dem einzig richtigen, dem empirisch-historischen Wege den Begriff sozusagen bis auf die Keimzelle, die Gewohnheit und eingewurzelte Lebensanschauung eines bestimmten Lebenskreises, zurückverfolgt, sowie überhaupt der daraus entspringende Standpunkt gegenüber diesem vielfach missbrauchten Begriff Moral sind keineswegs neu und absonderlich, man wagt nur zumeist nicht die Consequenzen

¹ Stat. Monatsschrift. Wien. 1895, pg. 157—181, članek: »Die Illegitimität in Steiermark.

zu ziehen, die gezogen werden müssen, wenn man sich auf den Boden nicht voreigenommener Kritik stellen will, — selbst auf die Gefahr hin, die ethischen Satzungen des Christenthums zu verletzen; übrigens steht es außer allem Zweifel, dass Schopenhauer, dem die obige Ausführung entnommen ist, auf dem Standpunkte christlich-ethischer Weltanschauung steht.«

Kakšne vrednosti je Zwidineckov moralni sestav, nam dobro poznani naslednji praktični vzgled. Med cigani je običaj krasti, in vsak cigan krade. Najsi drugi ljudje še v tako ogromni večini ta običaj obsojajo ter smatrajo »dejstvo, po katerem se ta običaj javlja« kot nemoralno, vendar kraja med cigani ni greh, ker je med njimi krasti običajno in ker ta običaj smatrajo kot nekaj, kar je dovoljeno.

Zwiedineck vzdržuje svoj sistem tudi na nevarnost, da žali etična načela krščanska. Sicer pa meni, da ostaje na tleh krščanstva, ker Schopenhauerja, iz katerega je vzel svoja moralna načela, reklamira za krščansko-etično svetovno naziranje.

Dr. Jos. Hohnjec.

Slovenski reformatorji.¹

I.

Narodno-politični preporod slovenskega ljudstva na Kranjskem se je začel — kakor sem že omenil — z ustanovitvijo ljubljanske škofije. Ako sploh kdaj, delil je zlasti v tej viharji dobi neznamni slovenski narod usodo drugih kulturnih narodov, in ako primerjamo razvoj in nasledke tedanjih notranjih cerkveno- in narodno-političnih bojov na Slovenskem z boji drugih narodov, moramo priznati, da jih je naš narod vkljub skrajno neugodnim odnošajem nenavadno srečno preстал: dokaz, da ga je prešinjala še vedno nepokvarjena, mladeniška moč!

Koncem srednjega veka vidimo tudi med Slovenci domalega vsa večja kulturna dela katoliške cerkve v stanju razpada. Popolni verski in socijalni preobrat v 16. stoletju je bil le naravna posledica dolgotrajnih nezdravih razmer, katerim se niti Slovenci niso mogli mirno izogniti². V srečo moramo šteti, da so ostali zunaj najhujšega navala,

¹ Nadaljevanje članka »Ljublj. škofija in škof. sinode«. Glej »Voditelj« 1901, str. 166, 304, 410.

² Janssen (Gesch. d. deutschen Volkes, I. IX.) pravi: »Die ein neues Zeitalter begründende Umwälzung des sechzehnten Jahrhunderts vollzog sich nicht allein auf kirchlichem und geistigem, sondern auch, vielleicht eindringender noch, auf wirtschaftlichem, rechtlichem und socialelem Gebiete. Vor allem Andern drängten sich

ki bi jih bil sicer duševno in gmotno popolno ugonobil, in da so le parkrat nekoliko silneje zapljuskali na slovenske bregove umazani deformacijski valovi iz Nemčije doli!

Kdo je zakrivil propast katoliških kulturnih ustanov? To vprašanje je velevažno tudi za slovensko kulturno zgodovino, ako hočemo renesanško dobo prav in nepristransko presoјati.

»Večina, dà skoraj vse hibe, katere so se pojavile na organizmu katoliške cerkve v srednjem veku, — pravi Fr. Jos. baron Gruben¹, — se dajo tolmačiti iz treh vzrokov: 1. vmešavanje svetnih mogotcev v cerkveno upravo, zlasti po omejenju in popolnem izključenju svobodnih kanoničnih volitev v škofijah in opatijah; 2. patronat lajikov in njih zavetniško vojstvo (Schirmvogtei); 3. rušenje metropolitanske ustave in opuščanje provincijalnih sinod. — Po vplivu lajikov, zlasti knezov, na imenovanje škofov in samostanskih načelnikov so dobile škofije večkrat slabe, navadno posvetno nadahnjene ordinarije, samostani pa načelnike, kateri so bili pač malokdaj prošinjeni z duhom redovnega ustanovitelja. Ne bilo bi težko zgodovinsko dokazati, da so bili skoraj vsi papeži, škofje in opatje, kateri so bili krščanstvu v pohujšanje, cerkvi le vsiljeni po rušenju svobodne kanonične volitve. V resnici se moramo čuditi, kako malo razsodnosti zaupajo nekateri zgodovinopisci svojim čitateljem, ko na istem listu razglašajo svetu hibe in zmote katoliških cerkvenih načelnikov, katerih imenovanje od državne oblasti dokazujejo in odobravajo, ter končno one blodnje kraljevih ali cesarskih škofov in opatov očitajo in predbacivajo cerkvi Jezusovi. Ali ni to enako, kakor če bi jaz kako dragoceno umetnino izročil v popravilo kakemu človeku, ki o umetnosti nima nobenega pojma; potem pa, ako bi bila umetna slika po nevešči roki pokvarjena, bi hotel prvotnega umetnika kritikovati, češ, da je on svojo stvar slabo izvršil².

Do pičice slično razmerje zasledujemo v zgodovini oglejskega patrijarhata zlasti od 15. stoletja dalje. Ako so sebični Benečani nad tristo let tako sramotno oddajali celo staroslavno oglejsko stolico, kako bi se mogli in smeli čuditi, da so posamni zakotni in propali patroni

---

hier die schon beim Ausgang des fünfzehnten Jahrhunderts grell hervortretenden verhängnisvollen Wirkungen des neu eingeführten fremden, heidnisch-römischen Rechtes auf, welches in principiellern Gegensatze stand zu dem ganzen christlich-germanischen Rechts- und Wirthschaftswesen, zu dem christlichen Socialismus des Mittelalters, der organischen Gestaltung der Gesellschaft und der innigen Verbindung und Durchdringung der religiösen, socialen und politischen Kräfte.

¹ S pseudonimom J. Albertus. Die Socialpolitik der Kirche. 1881. 318—319.

² To velja zlasti kranjskemu zgodovinopiscu Dimcu, ki obeša vse »klerikalne« hibe na veliki zvon, dočim je za neštevilna vrla dela katoliške cerkve gluhi in slepi!

v gradovih z bogatimi samostani in malimi in velikimi župnijami približno tako postopali, kakor so oni šarili v velikem obsegu? Pri odajanju beneficijev od kardinalata tje doli do zadnje kapelanije ni bilo več merodajno duševno plemstvo, nadarjenost in zasluge, temveč krvno sorodstvo, imetje in osebna naklonjenost¹. Tem potom so zabredli duhovniki v popolno zavisnost od mogočnih velikašev, ki se niso brigali za vestno izvrševanje duhovskih dolžnosti, temveč le za svoj dobiček, katerega so vlekli iz cerkvenih blagajn. Omenili smo že, da večina župnikov ni stanovala v svojih župnijah²; zato pa je plačevala patronom absenčno pristojbino, ki ni bila majhna. Samostani so deloma že dovršili svojo kulturno nalogo in zato so jeli propadati. Število rednikov se je skrčilo do neznatnosti; mnogi samostani so celo izumrli. Upravo bogatih opatij so vodili lajki, ki so delali le za lastni žep in za svoje patrone; menihi so pa zaradi gmotne in duševne zapuščenosti in onemoglosti opustili vsako disciplino.

Med tem splošnim presnavljanjem se je dvignil srednji stan duševno in gmotno. Meščani so bili po obrtnih zadrugah dobro organizirani; po njih pa so se jeli dramiti tudi kmetje na deželi. Da je bilo narodno gospodarstvo res zelo razvito, priča nam to, da niti opeotovani grozni turški navali, katerim enakih slovenska zgodovina ne pozna prej ne pozneje, niso mogli trajno razbiti krepke organizacije in podreti blagostanja. Vkljub tolikim vojskam so bile še v začetku 16. stoletja gospodarske razmere dokaj ugodne. In mnogo ugodnejše bi celo bile, ako bi jih ne zatirali oblastni grajščaki z odjemanjem desetine, z rabotnim delom in s kratenjem itak skromnih in zelo omejenih pravic³. Razen tega so se med Slovenci namnožili židje. Imeli so stalne naselbine po deželi⁴, v mestih pa so bile cele ulice od njih obljudene. Cesar Maksimilijan jih je l. 1497 in 1510 iztiral iz vseh notranje-avstrijskih dežel; solnograški nadškof Leonard pa jih je leta

¹ Opomnim le na nepotizem in potratnost, kakršno očita zgodovina papežem Sikstu IV., Inocenciju VIII., Aleksandru VI., Juliju II., Leonu X. — Giovanni Medici (poznejši papež Leon X.) je kot 13letni deček poleg kardinalata imel že 29 cerkvenih beneficijev. Zoper take in enake napake se je boril znani dominikan Girolamo Savonarola, dotlej, da je izdihnil na grmadi.

² Gl. »Voditelj«, l. 1901, str. 322. — Zoper absence duhovnikov so tožili opeotvano tudi kranjski deželni stanovi. Dimitz, l. c.

³ Cf. Kaspert. Über die Lage der oberkrainischen Bauernschaft beim Ausgange des XV. und im Anfange des XVI. Jahrh. Mittheil. des Musealver. f. Krain, II. 1889. 69—148. — Velezanimiv je prepir med kamniškimi meščani in okoličani s sosednimi grajščaki zaradi prevažanja hlodov iz Bistrice l. 1510. Izv. list. v kamn. mest. arhivu. — Valvasor navaja nekaj sličnih slučajev.

⁴ Na Koroškem so tri vasi z imenom »Judendorf«; primeri »Judenburg«, »Jugendgasse«. Hohenauer. Friesach, 116.

1498. popolno iztrebil iz svoje kneževine. Za židi pa so kmalu prišli na vrsto grajščaki, na katere so kmetje sami udarili l. 1515. in 1525.

Odkar se je francoski kralj Filip IV. s posredovanjem slabotnega papeža Klementa V. polastil krivično ogromnega imetja templarskega reda in izposloval celo njega zator¹, vidimo, kako je pohlep po cerkvenem imetju hitro rasel in prošnil skoraj vse višje svetne kroge. Ko se je jel razširjati (zlasti v 15. stoletju) med duhovščino v verskem oziru zelo sumljiv humanizem, padal je rapidno ugled cerkvenih veljakov in knezov, ki svojih stanovskih dolžnosti niso več prav umeli in svojih podedovanih pravic niso znali ali niso hoteli vztrajno in energično varovati². Duhovno sodstvo je izgubilo vso veljavo³; strogo cerkvene zadeve so se tirale pred svetna sodišča, cerkveno last so upravljali lajiki in z isto krutostjo kakor na kmeta so pritiskali tudi na duhovnika. ‚Veljavo‘ je imel pri njih le tisti, ki se je slepo pokoril njih ukazom in jim izdal vse cerkvene pravice na milost in nemilost. Za izobčenje in druge cerkvene kazni se tudi niso več mnogo brigali.

V takih razmerah jim pač nobena novica ni mogla bolj ugajati nego vest o novih Lutrovih naukih, ki so se popolno strinjali z njih verskimi in gospodarskimi nazori; saj Luter je ‚emancipiral‘ ljudi od cerkvene oblasti, dovolil je svobodno volitev ‚duhovnikov‘, ki imajo v učenju največjo slobodo, našvetoval je sekularizacijo duhovskih dostojanstev in posestev. To je bila tečna hrana za pokvarjena srca in prazne žepe onih mogotcev, ki so že davno le navidezno, po imenu bili katoličani. Luter sam je priznal, da je cerkveno imetje, zlasti kelihi in drugo sveto orodje, najbolj pospešilo njegov nauk, da se je tako hitro razširil. Med Slovenci je bilo prav tako kakor med Nemci; saj grajščaki so bili v tej dobi skoraj izključno le Nemci. Njih vmešavanje v cerkvene zadeve, njih ropanje cerkvenega premoženja je s tem dobilo neko pravno podlago. Hitro se je tudi med Slovenci dejansko jelo izvajati protestantovsko načelo: cuius regio illius religio, kogar last je zemlja, njegovo je cerkveno imetje in v verskem oziru razpolaga v svojem področju, kakor sam hoče.

Na svojo stran so potegnili najprej moralno propadle katoliške duhovnike, katerim so bili njih gradovi varno zavetje pred svarečo in kaznujočo škofovo roko. S pomočjo teh odpadnikov so skušali tudi

¹ Odkar je nesrečni, izdani veliki mojster templarskega reda Jakob Molay z grmade doli pozval papeža in kralja v teku enega leta pred večnega Sodnika, papež ni imel več miru dotlej, da je 20. apr. 1314 v vasi Roquemaure žalostno končal, ne da bi bil dostojno cerkveno pokopan. Več o naslednjih zavisnosti Klementa V. čitaj v Albertus. Socialpolitik der Kirche, 347 id.

² Cf. »Voditelj«, l. 1901, str. 316—317; poročilo iz l. 1456.

³ Hermann, l. c. I. 443—453.

priprosto ljudstvo pridobiti za protestantizem. A sprva je šlo počasi; graščaki so uživali med ljudmi premalo zaupanja, nego da bi jih v verskih stvareh hoteli poslušati ali jim celo slediti. Prvi so se oklenili nove vere mestni pisarji: v Ljubljani Klombner, v Kamniku Naglič, v Kranju Knafelj, Jurij Pišec v Metliki itd. Potem so se udali mestni sodniki, oziroma župani. In tako je šlo polagoma naprej, če zlepa ne, moralo je iti zgrda. Graščaki so z ene strani strahovali cesarja, ker mu niso hoteli pomagati zoper Turke, če jim ne dovoli verske slobode, z druge strani pa so svoje podložnike siloma tirali v krivoverstvo. V kratkih besedah nam Hanžič¹ dobro opisuje luteransko propagando v notranje-avstrijskih deželah.

Dočim so duhovska sodišča izgubila veljavo, postavili so plemenitaži za svetne sodnike skoraj izključno le krivoverce, ki so razsojevali v zasebnih in javnih zadevah dosledno le v kvar katoličanom. Grabili so cerkveno premoženje ter z vzgledom in hujskanjem zapelevali meščane in celo kmete, naj se tudi oni s tem okoristijo ter prestopijo k protestantom. Zato je solnograška sinoda (1569) sklenila, da smejo v solnograški metropoliji le katoličani stanovati, da se morajo vsi držati tridentinskih odlokov, da morajo vsi udeleženci škofijskih in pokrajinskih sinod poslej moliti katoliško veroizpoved in priseči papežu zvestobo. Sklenilo se je tudi, da ne sme nobeden imeti krivoverskih knjig ali spisov, da morajo škofje postaviti nadzornike, ki bodo pazili na knjigarje in njih knjige, da morajo tiskarji in knjigostržci vsako leto položiti katoliško veroizpoved, naj cerkveni predstojniki naznanijo ordinarijatu vsakega versko sumljivega človeka, zlasti pa naj pazijo na tiste, ki prihajajo iz versko okuženih krajev itd.

Papež je te sklepe potrdil in nadškofa Jan. Jakoba barona Kuen zelo pohvalil, a deželni zbor v Brucku (1578) je veliko pokvaril. Omenil sem že, da so plemenitaži tedaj izsilili od nadvojvoda Karola razne verske predprave za mesta Gradec, Judenburg, Celovec, Ljubljano in za svoje gradove. A s tem še niso bili zadovoljni. Kar na svojo pest so začeli zidati protestantovske molivnice v bližini svojih gradov in pri mestih. Marsikdaj so pregnali katoliškega duhovnika in vrinili krivoverskega pastora, ki si je pomagal tudi s šolo². Svoje sinove so pošiljali na Nemško v protestantovske šole, kjer so se navzeli besnega sovraštva do katoliške cerkve, in povrnivši se v domovino, tukaj tem silneje razširjali krivoverstvo³. Pomagali so si tudi s tiskom, po ka-

¹ *Germania sacra . . . Archiepiscopus Salisburgensis.*

² Tako so postopali zlasti Auerspergi na Kočevskem, Lambergi v Kamniku in v Begunjah pri Radovljici, plem. Eck v Kranju itd. — ³ Elze (*Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain.* Tübingen. 1877. 88—109) navaja po imenih nad 700 avstrijskih dijakov, med njimi celo vrsto Kranjcev in sploh Slovencev.

terem so veliko protikatoliških spisov vrgli med ljudstvo. Najeli so ljudi, ki so znali več jezikov, da so prevajali agitatorične spise v razne jezike; zlasti pa so skušali v vse vplivne službe vrniti svoje pristaše.

Tako je nova vera polagoma zavladala tudi med meščani. Prišlo je ponekod celo tako daleč, da meščanske pravice ni mogel dobiti, kdor ni postal protestant in da se noben tujec ni smel naseliti ali vsaj zemljišče kupiti, če se ni poprej odpovedal katoliški veri.

Posebno so se trudili, da bi menihe pridobili za novo vero, ki so potem z najgršim obrekovanjem sramotili papeža, škofo in duhovnike ter se norčevali iz vseh katoliških verskih običajev. Kmete, ki so bili podložniki graščakov, so skušali na vse mogoče načine vjeti v svoje zanjke in zapeljati v apostazijo. Zmanjševali so jim davke v raboto, nenavadno prijazno ž njimi občevali; če pa ni šlo drugače, so jim žugali in jih kaznovali². Katoliško službo božjo so zasramovali in, če drugače niso nič dosegli, so jo tudi siloma motili ali celo za- branili. Usoda katoliške duhovščine je bila v takih razmerah v duševnem in gmotnem oziru skrajno bridka.

Tako Hanžič! S posamnimi vzgledi hočem dokazati, da se je med Slovenci vse to res dogajalo.

Počasi, a vztrajno in po določenem načrtu so se borili kranjski deželni stanovi za protestantizem in zatirali katoličanstvo. Ni jih vodila verska navdušenost ali vsaj versko prepričanje, temveč le gola sebičnost in vladohlepnost³. Čeprav so Trubarju in vsem njegovim strastnim pomagačem zagotavljali vso ljubezen, jih pred vlado poveličevali in hvalili na vsa usta kot zveste »katoliške« duhovnike in osrečevalce slovenskega naroda, čeprav so jim dali zavetje pred zasledovanjem, vendar je bila vsa ta prijaznost le grdo licemerstvo. Trubarju in tovarišem so sledili, ker so imeli v njih najboljše orodje v dosego svojih sebičnih namenov. In Trubar je bil pravi mož za to, to bom še dokazal pozneje. Njegovi najboljši zaupniki na Nemškem niso ni-

² Pastor Andrej Lang, ki je bil pridigar v Celovcu in v Celju piše v knjigi »von der Seligkeit« I. 1576. tako-le: »Der meiste Theil fällt dem Evangelium aus Unverstand, allein um der Obrigkeit oder anderer Leute willen, zu; weil ihre Obrigkeit oder andere Leute um sie, oder neben und bei ihnen evangelisch und von des Papstes Zwang und Schinderei los werden, so fallen sie ihnen auch zu, gleichsam nur guter Gesellschaft willen, dass sie nicht von den andern wollen etwas Sonderliches seyn. Hurter. Ferdinand II. I. 58.

³ Cf. Dimitz. Gesch. Krains, II. 200—203, 205—209, 217—226, 245—253, 296—298; III. 5—10, 71—79, 99—102 id. Seveda Dimitz vse njih dopise, kar jih je našel v kranjskem deželnem in ljubljanskem mestnem arhivu tolmači v prilog luteranizmu. Pravo sliko tedanjih dogodkov pa dobimo, ako primerjamo s tem še druge vire, katere nam je oskrbel pokojni lut. pastor Elze († 1900), zlasti pa zbirko Trubarjevih pisem.

koli dobro vedeli, kako vero ima ta »Kolumb slovenskega slovstva«¹. Omenil sem že, da je celo njegov »cerkveni red«, ki bi moral postati in je končno res postal temelj novoverstvu na Kranjskem, prišel že med natiskovanjem na luteranski — indeks, in se je tisek ustavil!² Držal se je načela, da sme verovati vsakdo, kar sam hoče; in zato je šlo v dogmatičnem oziru med slovenskimi luteranci enako kakor med nemškimi vse vprek³. Očitno se vidi, da ni Trubar vlekel plemenitažev za seboj, temveč oni so vlekli njega, kakor in kamor se jim je zljubilo. Njegovi duševni voditelji na Nemškem so pač dobro vedeli ali vsaj slutili, kaj se pod Trubarjevo egido na jugu dogaja in so mu opetovano dali celo strog ukor, a on se je vselej previdno izrezal; kolikor pa sam ni mogel, pomagali so mu isti plemenitaži, hvaleč ga kot strogega, a vendar ljudomilega, nravno čistega evangelijskega pravovernika⁴.

Da so plemenitaži sploh bolj skrbeli za svoj ugled in za lastno moč in nadvlado nego pa za »čisti evangelijski« in njegove oznanjevalce, priča nam zlasti sramotna aféra o Frischlinovem izgonu l. 1582.

Nikodem Frischlin (r. 1547 na Virtemberškem) je bil nadarjen in jako delaven šolnik, a tudi nravno pošten mož, kakršnih je bilo le malo med tedanjimi protestanti. Ko je pa (1580) v uvodu k Vergilijevi pesmi o poljedelstvu zapisal nekaj zelo pikrih opomb glede razuzdanega življenja plemičev, si je nakopal njih besno sovraštvo. Virtemberški vojvoda ga je na tihem poslal v Ljubljano kot šolskega rektorja. A kakor hitro so švabski, frankovski in porenski plemenitaži, ki so se zarotili zoper njega, izvedeli, kje se nahaja, pisali so kranjskim deželnim stanovom ter jim Frischlina počrnili kot zasramovalca

¹ Cf. Dimitz. l. c. 241, 275. — Radics. Herbard VIII. 169—172; 174. — Elze. Trubers Briefe, 184 op. I. 1; 213 id.; 318—365 id.

² Elze. Superintendenten, 19 id. — Elze. Die slov. protest. Ritual-, Streit-, Lehr- und Bekenntniss-Schriften des XVI. Jahrh.; Jahrbuch, 1894. 146.

³ Elze (Trubers Briefe, 24) pravi: »Diese evangelisch milde und tolerante Anschauung machte Trubern in jener Zeit gehässiger dogmatischer Streitereien noch viele Sorgen und Schwierigkeiten«.

⁴ Pismo dež. stanov škofu Sebachu 10. jul. 1561: Elze Trubers Briefe 130—131. »Weil dann e. e. Landschaft und wir Herrn P. Truber von vielen Jahren her, und noch bei Zeiten Bischof Franzen und Bischof Christophen, unter denen er mehr Jahre gepredigt und einen unschuldigen Wandel geführt, für einen frommen und gottesfürchtigen Priester und Predikanten erkannt, der sich weltlicher Üppigkeit wenig geachtet, und sich derwegen nie weder Gewinn noch Verlust zeitlichen Guts an seiner Confession bewegen lassen . . . Es ist auch ernannter Herr Primus . . . ein alter, ziemlich erlebter Mann, der züchtigen Verstands und Bescheidenheit ist, nicht jemand auszuschreien und zu schmähen, sondern die Lere und Unterweisung denen, die es begehren, mit aller gottseligen Bescheidenheit mitzutheilen.« — Cf. Elze. l. c. 203—205.

viteškega stanu. Le-ti so ga seveda takoj odslovili in postavili pod kap. Čeprav je ubogi mož celo cesarja milo prosil, naj se ga usmili, ker se nahaja med lastnimi verskimi tovariši v vedni smrtni nevarnosti in na nobenem potu ni več varen¹, vendar ni našel več trajnega miru. Sicer se je Trubar zanj potegnil in ga opravičil², a vendar je moral l. 1584. iz Ljubljane odriniti. Štiri leta je begal po Nemčiji semtertje, potem je bil nekaj mesecev šolski rektor v Braunschweigu. L. 1590. so ga v Mainzu vjeli, na Virtemberško odpeljali in vrgli v ječo. Hoteč skrivaj ubežati je tako nesrečno padel, da se je smrtno pobil 29. nov. 1590. — Ako so kranjski deželni stanovi s tem res vrlim možem, ki ima med vsemi domačimi in tujimi 'reformatorji' največ zaslug za šolstvo, tako strastno in neusmiljeno postopali, potem si lahko tolmačimo njih divje sovraštvo do katoliške duhovščine, zlasti pa do škofov³, ki so jim z vse drugačno eneržijo očitali njih razuzdanost in nasilnost napram cerkvi.

Razvoj in konec protestantizma in sploh cele deformacijske dobe na Kranjskem z vsemi neugodnimi in ugodnimi posledicami se nam pojasni še le, ako premostrimo, kateri novi verski ločini so sledili versko 'reformirani' Slovenci v 16. stoletju; saj je znano, da so Luter, Zwingli in Calvin skoraj obenem nastopili, in poleg tega se je luteranizem sam nekaj že, ko je njega začetnik še živel, zlasti pa po njegovi smrti razcepil v mnoge sekte, ki so se med seboj besno sovražile in vojskovale in soglašale le v smrtnem sovraštvu do katoličanstva, zlasti papeštva⁴.

¹ To dolgo, osem pól obsegajoče pismo (ddo. 17. apr. 1582), je našel Hurter (l. c. 513) v bivšem državnem arhivu. Elze seveda tega ni objavil, čeprav podaje celo vrsto njega se tičočih pisem (cf. Trubers Briefe, 525—561). — Cf. Valvasor. Ehre. VII. 445—452.

² V pismu dež. stanovom (ddo. 8. jan. 1583) pravi Trubar: »Es ist ein Geschrei gen Tübingen khumen, d. Froschlin sei bei euch erstochen, die mich darumb fragen, sag ihnen, es sei erlogen; last euch den gueten hochgelehrten d. Fröschlinum treulich bevohlen sein; was er von lasteren der Edelleut geschriben, das hat er aus Getrib des h. Geistes gethan. Aber der schwabischer und franckischer Adel, wie die Weld vor der Sündfluss, lest sich den h. Geist durch die Prediger und Gelehrten nicht straffen« etc. Elze pravi na to: »Was aber Truber von Frischlin hielt, zeigt unser Brief; und niemand hat wohl seine Schrift gegen den rohen Adel so in Schutz genommen, wie er hier. Trubers Briefe, 524, 527.

³ Čitaj n. pr. kako je pisal veliki kranjski odbor cesarju Ferdinandu 21. avg. 1562, kjer mrgoli najgrših psovk na katoliške duhovnike, dočim so jim Trubar, Wiener in drugovi, nedolžni, bogaboječi, pošteni možje, po krivem obdolženi, da so »sectisch und der christlichen Leer zuwider«. Elze. l. c. 199—207. — Ungnad je ime-noval katol. duhovnike le »Walspaffen« itd. Loserth. l. c. 578.

⁴ Döllinger pravi: »Das einzige Bindemittel unter den Protestanten ist ihr Hass gegen die katholische Kirche: hierin sind sie alle einig.«

Doslej so naši zgodovinarji ocenjevali to dobo le z literarnega stališča; verskega stališča niso znali ali pa niso hoteli vpoštevati. Zato so se splošne kulturne razmere te zanimive, a mnogo bolj žalostne nego vesele dobe, opisavale skrajno strankarsko in zato krivično.

Omenil sem že, da so slovenski dijaki od konca 14. stoletja zahajali ne le na italijanska vseučilišča, temveč tudi na nemška. Mnogi izmed njih so se povzpeli do odličnih mest¹. Po njih se je zanesel v v verskem pogledu dokaj sumljivi humanizem tudi med Slovence ter pripravil ugodna tla novemu toku² zlasti med katoliško duhovščino. To je postalo tem opasnejše, odkar je l. 1517. Luter nastopil s svojimi tezami. Nadvojvoda Ferdinand I., ki je 28. apr. 1521 prevzel vlado nad kranjsko deželo, je že 12. marca 1523 prepovedal razširjanje luteranskih spisov izrecno tudi na Kranjskem, l. 1524. pa je vsem svojim podložnikom prepovedal, da ne smejo obiskovati druge univerze nego na Dunaju, v Ingolstadt in Freiburgu. To prepoved je ponovil leta 1539 in 1548., a vselej brez uspeha³. Odtргati je hotel katoličane od vseučilišč v Tübingenu, Wittenbergu, Jeni, Strassburgu, Heidelbergu in v Lipskem, ki so prišla luteranom v oblast⁴. Najbolj je slovela šola

¹ Na dunajskem vseučilišču so bili v 15. stol. ti-le slovenski rojaki profesorji: Andreas de Laibaco (1431), Christoph. de Carniola (1438), Georgius de Krainburg (1448), Michael de Krainburg (1446), Thomas de Cilia Prelokar (1451), Leornadus de Carniola (1488) in Matija Hvale z Vač (1510), izvrsten govornik in znamenit humanist; Korošec Vid Rožman († 1504) je bil prošt pri Gospej sveti. Izvestja, 1899. 6. 7.

² Cf. Janssen. *Gesch. des deutschen Volkes*, I. 65—148. »Die gelehrten Mittelschulen und der ältere deutsche Humanismus«. Med drugim pravi: »Der Kampf begann erst und musste beginnen, als die jüngeren Humanisten die ganze alte theologische und philosophische Wissenschaft als Sophistik und Barbarei verworfen, für ihre eigene Richtung Alleinberechtigung verlangten, alle wissenschaftliche Nahrung lediglich aus den Quellen der alten Classiker schöpfen wollten, als sie feindlich gegen Kirche und Christenthum auftraten und nur zu häufig durch ein leichtfertiges Leben den christlichen Sittengesetzen Hohn sprachen«. — Čitaj tudi: J. H. Nekaj o humanizmu. *Zora*. Glasilo slov. katol. dijaštva. VII. 1901. 132—137.

³ Elze. *Die Anfänge des Protestantismus in Krain*. *Jahrbuch der Gesellschaft. f. d. Gesch. d. Protestantismus in Oesterreich*, I. 1880. 22.

⁴ V teh šolah se je že več let prej sejalo »veter«. Ni čuda, da so njih gojenci kmalu potem povzročili in želi grozni verski vihar ne le na Nemškem, temveč tudi na Slovenskem. Kakšna razlika med kranjsko inteligenco 16. in ono 17. stoletja, in kakšna razlika še le v njih uspehih! Sicer je število štajerskih, koroških in kranjskih dijakov na laških vseučiliščih (Pavia, Bologna, Padua) presegalo število onih na Nemškem, a opomniti treba, da so skoraj vsi iz nemških vseučilišč zahajali v laška, in tukaj svoje študije dovršili, zlasti pa juristi, medicinci in filozofi, čeprav so bili protestantje: dokaz, da so katoliške laške univerze bile veliko boljše nego protestantovske na Nemškem. Elze jim to sicer priznava, a zraven dostavlja: »Nicht zu grosse Entfernung, südliches Land und Klima, flottes und mitunter ausgelassenes Leben machten es zur Mode- und Luxusuniversität des jüngen, reichen Adels, ob-

v Tübingenu, dočim je witemberška zaradi Lutra, jenska pa zaradi Flacija zelo propadla¹. Na vseh teh vseučiliščih so študirali tudi Slovenci. Izmed 712 avstrijskih dijakov, ki so v l. 1530—1614 v Tübingenu študirali, je bilo vpisanih 113 Kranjcev, in izmed 42, ki so postali magistri, je bilo 17 Kranjcev². V Witembergu je bilo 1502—

schon manche Eltern die weniger gesunde, oft fieberbringende Luft der Po-Ebene, und die wilden, rauflustigen Sitten der Paduaner Studenten für ihre Söhne scheuen mochten . . . Die Krainer machten hierin keine Ausnahme . . .« Elze. Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain. Tübingen, 1877. 19. (Ako je bila Padua na glasu zaradi dijaških izgredov, ali so se jih le katoliški dijaki udeleževali in ne tudi protestantovski? Viharni dogodki na Nemškem nas prepričujejo, da se je ta razvada uprav od ondot zanesla na jug!)

¹ Elze. Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain. 1877. 3. 17.
² Elze (l. c. 64—88) jih navaja po imenih n. pr. Matija Garbitius (1534), Samuel Budina (1558), Janez pl. Gallenberg (1562), Leonard Merčerič (1563), Trojan baron Auersperg (1566), Gregorij Faschang (1556), Leonard Mraula (1566) iz Ljubljane, Typographus, Jurij Dalmatin (1566), Tomaž Rumpler (1567) iz Radovljice, Primož in Felicijan Trubar (1568 in 1569), sinova Trubarjeva, Andrej Savinec (1568) iz Ljubljane, Frančišek Gall pl. Gallenstein (1568), Frančišek in Bernard Stainer (1569) iz Kamnika, Janez Ludovik Sauer (1575) s Kozjeka pri Trebnju, Volbenk in Jurij Sigismund baron Eck (1581), Bernardin Barbo plem. Waxenstein (1581), Jurij Vrbec (1581), Andrej Schweiger (1583), sin apost. duhovnika Janeza Schweiger, Daniel Xylander (1584), sin 1583 umrlega škocijanskega župnika Marka Xyandra, Matija Fabricius (1584), Leonard Faschang (1592), sin 1580 v Ljubljani umrlega blejskega župnika Krištofa Faschanga, Abelj Faschang (1592), iz Selc pod Kozjekom v doberniški župniji, sin tamošnjega protest. župnika Tomaža Faschang, Jakob in Gašpar Tulščak (1591, 1593), sinova apost. duhovnika Janeza Tulščak, Krištof Knafelj (1595), sin apost. duhovnika Jerneja Knafelj iz Kranja; David Vrbec (1600), Philos. et Med. Doctor; rodbina Vrbec je bila v 16. stol. na Kranjskem zelo znana. Luka Vrbec je bil župnik v Dobropolju, a je apostaziral, njegov brat Blaž je bil pa v Cerknici; njh bratranec Mihael je bil ljubljanski meščan († 1593). Njegova sinova sta bila David in Janez Krstnik; le-ta je postal 1607 deželni lekarnar v Ljubljani in se povrnil v katoliško cerkev. David pa je ostal protestant in slovel na Nemškem kot zdravnik v Kemptenu in pozneje v Ulmu. Lovrencij Verkovič (1600) Gorenjec; Janez, Tobija in Caharija Tauffrer (1605, 1606); Mihael Watz (1612). Neki katoliški Mihael »Watz de Wazenberg in Neydegg, Scherffenberg et Metlika Carnus« je studiral l. 1630 v Padovi in se je kot baron Wazenberg l. 1651. udeležil poklonitve cesarju Ferdinandu III. v Ljubljani. — O vplivu tübingškega vseučilišča na Slovence pravi Elze (l. c. 24): »Der tolerante Geist des Humanismus hatte hier der protestantischen Weltanschauung Bahn gebrochen und eine geistige Freiheit begründet, welche durch ein gesundes evangelisches Glaubenswesen geläutert und in der rechten Bahn erhalten wurde. Und wenn jene auch hin und wieder die rechte Grenze überschritt, und dieses theilweise von lutherisch-orthodoxem Eifer überbothen und verdeckt wurde, so blieb doch im Grunde in Tübingen stets der frische, freie und fromme Geist des Evangeliums in Wissenschaft und Leben herrschend. Dieser Geist war es, der von hier aus nach Oesterreich, vorzugsweise nach Krain strömte, und das Gelingen der Gegenreformation Ferdinands II. daselbst war zugleich ein Sieg des von den Jesuiten inspirirten und geleiteten Geistes der Universitäten Wien und Graz

1594 19 Kranjcev, med njimi Melanchthonova učenca Pavel Fabricius iz Ljubljane, pozneje vseučiliški profesor na Dunaju in Adam Bohorič (1546), ki je spisal prvo slovensko slovnico ‚Arcticae horulae‘. V Strassburgu jih je bilo 12, v Jeni pa le štirje, med njimi Sebastijan Krel (1562) iz Idrije, Jakob Tulščak iz Ljubljane in Janez Snojlišček iz Ljubljane. Mnogo Kranjcev je tudi študiralo na Laškem v Paviji, Bologni in Padovi¹. V Padovi sami je študiralo v ll. 1546—1614 celo 146 Kranjcev; nekateri izmed teh so študirali prej že na Nemškem. Odkar so pa jezuitje ustanovili svoji vseučilišči v Ingolstadtu in Gradcu (1586), zahajali so Avstrijci največ tje, zlasti ker je nadvojvoda Karol 1. jan. 1587. prepovedal, da ne smejo hoditi na druga vseučilišča². Sicer so pa Slovenci radi zahajali na dunajsko univerzo, kjer so v 16. stol. učili slovenski rojaki profesorji, n. pr. Marko Guttenfelder († 1562), Pavel plem. Oberstein, Gašpar Žitnik, ujec škofa Hrena, Pavel Fabricius, Jakob in Aleš Strauss. Tukaj so študirali med drugimi Primož Trubar, koadjutor Textorjev Pavel Skalič in Tomaž Hren³.

und des römischen, von der Inquisition beherrschten Geistes Padua's über den germanisch-evangelischen Geist Tübingens.«

¹ V Padovi je slovela zlasti juridična in medicinična fakulteta. Nekoliko pregleda o obeh glavnih univerzah poda ta-le tabela:

	V Padovi:	V Tübingenu:
leta 1530—1550	2	4
» 1551—1600	107	90
» 1601—1614	37	19
	146	113

V Tübingenu so študirali: 5 Auersperg, 4 Lamberg, 4 Ekg, 3 Gall, 1 Hohenwart, 1 Kazianer, 1 Rauber, 2 Stämberg, 1 Barbo-Waxenstein, 1 Schnitzbaum itd. V Padovi pa: 19 Auersperg, 12 Lamberg, 13 Ekg; razen tega dijaki iz rodbin: Barbo, Gall, Moskan, Petschovitsch, Rauber, Sauer, Scheyer, Schnitzenbaum, Wagen, Ainkirn, Gallenberg, Kisl, Lauthieri, Tschernembl itd.

² Elze. l. c. 21. — Na Dunaju je ustanovil za dva kranjska vseučilišnika Dr. Briccius, kranjski rojak, štipendijo, ki je z drugimi štipendijami v isto svrhu tvorila zavod »Bursa animi«. Dimitz. Gesch. Kr., II. 86.

³ Elze (l. c. 17) pravi o dunajski univerzi: »Ein etwas oberflächlicher Humanismus, poetischer Dilettantismus und politischer Katholicismus zur Befriedigung ehrgeizigen Strebens vereinigten sich in diesem Kreise mit vielfach sehr anerkenntnenswerthen wissenschaftlichen Leistungen. Aber ernsteres religiöses Streben, namentlich evangelischer Richtung, fand hier keine entsprechende Nahrung. Diese musste auf andern deutschen Universitäten gesucht werden« . . . O Tübingenu pa pravi (p. 15): »Hauptsächlich in Tübingen und durch Tübingen bildeten sich zu jener Zeit die Söhne der österreichischen Erblande zu Culturträgern im Osten, zu Beamten ihrer vortrefflichen Landesverwaltungen, zu Helden in den Türkenkriegen, zu Lehrern und Leuchten in den Kirchen und Schulen ihrer Heimat.« Koliko resnice je na teh pastorjevih besedah, je čitatelj že lahko nekoliko uvidel in bo še bolje iz sledečih dogodkov.

Prva dva Jugoslovana, ki sta študirala v Wittenbergu ter svojim naslednikom sem pot pokazala in odprla, sta bila Matija Gerbec (Garbitius Illyricus) in Mihael Tiffernus.

Gerbec, rodom Istran, se je 6. maja 1534 vpisal v witemberško vseučilišče, kjer se je Lutru tako priljubil, da ga je dolgo časa imel pri svoji mizi. Zaradi svoje nadarjenosti zlasti za grški jezik si je pridobil tudi Melanchthonovo naklonjenost. L. 1537, oziroma 1541 je postal profesor grščine na vseučilišču v Tübingenu. Trikrat je postal celo dekan. Svojega mladega rojaka Matija Flacija je leta 1540. sprejel v svojo hišo in ga postavil kot korepetitorja svojim učencem. Flaciju so l. 1541. in 1543. sledili še drugi Istrani in Kranjci (Ilirci) v Tübingen. Gerbec je umrl po 22letni profesuri 2. maja 1559., nekaj dni za svojim mentorjem Melanchthonom¹.

Mihael Tiffernus je bil l. 1488. ali 1489. rojen na Kranjskem. Malo dete so oropali Turki in vzeli seboj. A ko so jih Slovenci nenadoma napadli, popustili so plen; med drugim tudi Mihaela. Erazem Stich iz Laškega trga (Tüffer) pri Celju je vzel dečka in ga vzgojil; odtod priimek 'Tiffernus'. Prišel je kot štipendist kranjske »Bursa animi« na dunajsko vseučilišče, kjer je postal učitelj modroslovja in vzgojitelj plemenitih dečkov. Ko je l. 1525. zaradi kmetskih uporov mladi wirtemberški vojvoda Krištof prišel na Dunaj, postal je (1526) Tiffernus njegov vzgojitelj; l. 1529. mu je pred Turki celo življenje rešil. Vojvoda ga je ljubil kot svojega najboljšega zaupnika in ga jemal seboj na vsa potovanja; l. 1544. je postal njegov kancelar, 1550 pa njegov svètnik. Ko je l. 1555. umrl, zapustil je vojvodu Krištofu svojo knjižnico in svoje imetje. Knjižnico je izročil tübinškemu vseučilišču, z denarjem pa je ustanovil 'Stipendium Tiffernum', za štiri dijake, kateri so bili navadno Slovenci².

K wirtemberškemu vojvodu Krištofu so pribegali poslej vsi slovenski in hrvaški apostazirani duhovniki, kateri so morali bežati iz domovine. Vsaj pogloblitve izmed njih je treba bolj natančno opisati, ker so v bistveni zvezi z razvojem versko-političnih razmer na Slovenskem.

Peter Pavel Vergar (Vergerius) je bil rodom Lah, rojen 1498 v Kopru. Po dovršenih pravnih študijah v Padovi je postal (1524) advokat v Benetkah, kjer se je dve leti pozneje oženil z Diano Contarini. Ko mu je pa le-ta že leto dni pozneje (1527) umrla, odšel je v Rim (1529) in postal mašnik. Papež Klement VII. ga je l. 1530. poslal k državnemu zboru v Augsburg in imenoval nuncijem na dvoru Ferdinanda I. L. 1535. je pri nemških knezih posredoval zaradi name-

¹ in ² Elze. Die Universität Tübingen etc. 3-8.

ravanega cerkvenega zbora. 4. maja 1536 je postal začasno modruški škof, a že meseca septembra je bil premeščen v Koper. L. 1540. je potoval na Francosko; vračajoč se, pa je prisostvoval verskemu razgovoru v Wormsu in Reznju. V Rimu so ga začeli sumiti, da se nagiba k luterizmu. Po dolgem omahovanju je res postal protestant (1547) in pobegnil v Graubünden v Švici, potem v Veltlin in Poschiavo in v Bregaglia, kjer je (1548) postal pastor v Vicosoprano. Vkljub svoji vihravosti je osem občin preveril, a nezadovoljen z dosedanjim pravilom je iskal odličnejše službe osebno v Švici, pismeno pa na Angleškem. A želja se mu ni izpolnila. Njegovi lastni verniki so ga izgnali iz svoje srede in sovražno še dalje preganjali, dokler ni končno našel zavetja pri vojvodu Kristofu Virtemberškem. Meseca novembra 1553 je prišel v Tübingen in postal svetnik vojvodov. Poslej je s spisi besno roval zoper katoliško cerkev, zlasti zoper papeža¹. Razen tega je potujoč po Švici, Prusiji, Avstriji, Italiji in med Poljaki skušal vse verske, cerkvene in politične razmere po svoje predelati. Leta 1554. se je najprej pismeno, potem tudi osebno seznanil s Trubarjem, da bi mu pomagal sloveniti sv. pismo. Le-ta je namreč že po prvem svojem slovstvenem poskusu (1550) ustavil svoje delo, ker se ni izplačalo. Ko sta se meseca januarija 1555 v Ulmu sešla, obljubil mu je Vergar, ki je bil osebno znan z mnogimi luteranskimi odličnjaki², da mu bo preskrbel gmotno podporo. Ko pa se je ošabni Vergar ponašal ne le kot pomočnik in pospešitelj tega dela, temveč si je hotel prilastiti vse zasluge za to slovstveno podjetje, čeprav niti slovensko niti hrvaško ni dobro znal³, sprl se je Trubar z njim in le z Ungnadovo pomočjo nadaljeval slovenjenje. Leta 1559. se je na Kranjskem očitno govorilo med protestanti, da je Vergerij za-se porabil denar, katerega je nabral za razprodajo slovenskih biblij in da je on prvi začel Trubarja

¹ P. M. Pohlin (*Bibliotheca Carnioliae*, 58, 59.) navaja: *Tomus operum adversus Papatum, Tubingae, 1563.* — *Ordo et ratio Pontificis eligendi, 1556.* — *Historia di Papa Giovanni VIII. che fu femina.* -- *Della camera et statua della Madona, chiamata di Loreto.* (To knjigo je njegov nečak Ludovik Vergerius polatinil z naslovom: *De idolo Lauretano.*) — *Catalogus haereticorum, 1559.* — *Concilium non modo Tridentinum, sed omne Papisticum fugiendum est.* — *Le otto diffensioni del Vergerio, overo trattato delle superstitioni d' Italia, e delle ignoranze de Sacerdoci, i. t. d.* —

² *Der leichtbewegliche, mit hohen Persönlichkeiten verkehrende, dadurch immerhin Einfluss übende Vergerius bot sich in einer persönlichen Zusammenkunft mit dem armen, bescheidenen und besorglichen Truber zu Ulm diesem als Gehilfen bei . . . .*

³ Trubar piše Bullingerju (13. mar. 1557.): »Vobis et huiusmodi eruditissimis viris latine haud libenter scribo nisi necessitate compulsus, sicuti d. Vergerio semper latine scribere cogor, postquam germanicam linguam non intelligit.« Elze. Trubers Briefe, 26.

sumničiti zaradi njegove luteranske 'ortodoksije'. Ko si pri slovenskih knjigah ni mogel prilastiti zasluga, poskusil je isto s hrvaškimi; a tudi tukaj mu je izpodletelo. Po mnogih bridkih skušnjah in besno sovrašen od lastnih somišljenikov je nesrečno umrl v obupnosti 4. oktobra 1565.

Pavel Skalič (de Lyka) je bil l. 1534. rojen v Zagrebu, najbrže kot nezakonski sin Katarine Skalič z učiteljem Mihaelom Jelenič kot očetom. Po zgodnji očetovi smrti je kot dete prišel z materjo v Ljubljano, kjer se je le-ta zopet omožila in še l. 1564. kot šivilja živel. Na priporočilo škofa Urbana Textorja je bil l. 1547. kot štipendist sprejet v dunajsko vseučilišče, postal 1549 baccalaureus, 1551 magister, 1552 pa v Bologni, kamor se je malo prej odpotil, doktor sv. pisma. Sv. Ignacij Loj. ga je na Textorjevo priporočilo sprejel v novoustanovljeni »Collegium Germanicum«, a kakor nam spričujejo njegova pisma, ni bil ž njim zadovoljen, čeprav se je odlikoval z lepimi zmožnostmi. Po priporočilu Julija III. in Textorja je postal dvorni kapelan cesarja Ferdinanda in koadjutor ljubljanskega škofa (1554). Bival je največ na Dunaju, kjer se je bavil mnogo s kabalistiko; »qua fretus iactabat se de omnibus nullo negotio et in utramque fortasse partem disputaturum«, je pisal o njem bl. Peter Kanizij, ki je bil uprav tedaj upravitelj dunajske škofije in Skaliču nič ni zaupal. Ko je pa l. 1556. objavil zmes svojih študij »Occulta Occultorum Occulta« in leto pozneje na vseučilišču zagovarjal nekatere sumljive bogoslovne teze, moral je z Dunaja bežati. Cesar sam ga je nazval ošabnega in lažnjivega človeka. Kralja Maksimilijana, katerega zaupanje in spoštovanje je užival, je opeharil za mnogo denarja, s katerim je (1558) zbežal v Stuttgart, potem pa v Tübingen, kjer se je »exul Christi« poluteranil. Njegovih sleparij še ni bilo konec. Trdil je, da je po svoji materi Skalički potomec knežje rodovine Scaligerjev v Veroni; podpisaval se je kot mejni grof veronski, knez de la Scala, comes de Lyka & Hunn³. Vkljub

¹ Po Elzejevem mnenju je Vergerij Trubarja nagovoril, naj se, pišoč slovensko, poslužuje latinskih namesto nemških črk.

² Posebno knjigo o Vergeriju je spisal l. 1855. Chr. H. Sixt: P. P. Vergerius, Braunschweig; Elze pravi »nicht ohne Voreingenommenheit«. — Elze je veliko o njem napisal, n. pr. Die Universität Tübingen, 25—26 id.; — Trubers Briefe, 62 id. — Cf. Dr. E. Schatzmayr. Johannes Baptist Goineo und zeitgenössische Anhänger der Reformation in Istrien und Triest. Jahrbuch etc. XIV. Jahrg. 58. — Kukuljević Sakcinski. Glasoviti Hrvati. Zagreb, 1886. 101 id. — V Letopisu Mat. Slov. za l. 1881. je spisal Fr. Hubad: Petrus Paulus Vergerius in njegovo sodelovanje pri Trubarjevem prelaganji sv. pisma (str. 130—145).

³ »Paul Skalich-Scaliger, Fürst de la Scala (von der Leiter), Landherr des römischen und des ungarischen Reiches, Heergraf zu Hunn, Markgraf zu Verona, Doctor der hl. Schrift, ein Orphanus und Exul Christi.«

temu, da je bil splošno znan kot propálica in vetrnjak, so vendar Vergerij, Trubar, Ungnad in vojvoda Krištof prijateljsko ž njim občevali. Sicer se mu ni posrečilo vrniti se med sotrudnike pri slovenjenju in hrvatenju biblije, vendar pa je z Ungnadom sklenil pogodbo glede ,svojega posestva, katerega se mora kot veronski mejni grof polastiti'. Ko je izvlekel iz njega dokaj denarja, šel je prebrisani malopridnež z Ungnadovim priporočilnim pismom (1561) v Königsberg k pruskemu vojvodu Albrehtu. Menda se je Ungnad naveličal trošiti denar, a, mejne grofije na Laškem' pa tudi ni hotel opustiti! Vojvoda mu je vse zaupal, tako da ga je Skalič vodil, kakor je sam hotel. Imenoval je sleparja svojim tajnim svètnikom in mu daroval grad Kreuzburg; razen tega mu je poveril upravo svojih obširnih zemljišč, izročivši mu v isto svrho ogromno denarja. Vrh vsega tega je bil Skalič — profesor bogoslovja v Königsbergu! Ko ga je neki plemič ovadil kot goljufa, ga je vojvoda še bolj vzel v svoje varstvo. Kmalu potem je došla pod pokroviteljstvom poljskega kralja deputacija plemenitažev, ki je končno vojvodu odkrila vse Skaličeve laži. A ta je med tem že pobegnil v Danzig, naredivši Albrehtu ogromno škodo. Preiskava, ki se je (1566) naperila zoper njega, je dognala goljufijo in izrekla nad njim strogo sodbo. Skalič pa je nepoznan potoval skozi Berolin, Wittenberg v Pariz in potem nazaj v Münster, kjer se je oženil s svojo deklo. V zadregi se je zatekel k münsterskemu škofu, izjavil, da je zopet katoličan in ga naprosil, naj posreduje zanj pri poljskem kralju Henriku III. Valois. Le-ta je res preklical svojo obsodbo in mu dal prosto pot na Prusko. Nastanivši se v Danzigu se je začel pogajati z mladim vojvodom Albrehtom Friderikom, da bi se mu ,imetje' vrnilo. A med tem je v revščini umrl l. 1575. in bil v bivši karmelitski cerkvi pokopan. Spisal je 25 spisov, največ zoper katoliško cerkev¹.

Najbolj glasovit in silovit, najbolj nadarjen, a tudi globoko propal bil je med vsemi jugoslovanskimi reformatorji Matija Franković Vlačić (Mathias Flacius Illyricus), ki je ustanovil posebno sekto luteranizma, h kateri so pristopili tudi skoraj vsi slovenski protestantje. Iz luteranizma so se v malo letih prevrgli v flacijanizem, ki je bil skoraj identičen z nekdanjim maniheizmom. Luterani sami so njegove pristaše imenovali ,flacijane' ali vlačevce.

Vlačić ali Flacius (Flaccius) je bil rojen 3. marca 1520 v Labinu (Albona) v Istri. Zgodaj izgubivši očeta, je študiral v Benetkah

¹ Card. Steinhuber: *Gesch. d. Colleg. Germanicum*, I. — Braunsberger Otto: *Beati Petri Canisii epistule et acta*. I. 1896. 470—477. — Schroeder: *Monumenta etc.* 1896. 170. — Elze: *Trubers Briefe*, 62, 93, 105—107, 147, 153, 156, 254, 439. — Elze: *Die Univers. Tübingen*, 9. — Kukuljević: *Glasoviti Hrvati*, 101.

klasike. Učitelj mu je bil Jan. Bapt. Egnatius. Hotel je stopiti v frančiškanski red in se v to svrhu oglasil pri svojem sorodniku Ubaldu Lupatino, ki je bil uprav tedaj frančiškanski provincijal (roj. 1503 v Labinu, mašnik 1533). Mladi, ukaželjni dijak se je ponudil, da izroči samostanu polovico svojega premoženja, ako ga red pošlje na visoke šole v Bologno in Padova. A provincijal mu je odsvetoval vstop v red, ker je bil že sam skrivaj protestant. Poskusil je tudi svojega nezkušenega nečaka pridobiti za novo vero in mu svetoval, naj gre na Nemško, kjer Luter in njegovi tovariši veliko bolje uče nego na Laškem¹. Flacius se je dal pregovoriti in je l. 1539. zapustil domovino in prišel v Bazilejo. A že čez nekaj mesecev se je preselil v Tübingen, menda povabljen od svojega rojaka Matija Garbca, ki je bil tam profesor grščine. Stanoval je v njegovi hiši in postal korepetitor njegovih dijakov. Želja, da bi slišal Lutra samega, ga je (1541) gnala v Wittenberg. Luter in Melanchthon sta ga prav prijazno sprejela. Brez dvoma jima ga je Garbec priporočil. Zlasti Melanchthon mu je šel kar najbolj na roko ter mu izkazal mnogo dobrot, za katere pa se mu je pozneje zelo nehvaležnega kazal. Promoviran doktorjem bogoslovja je l. 1544. postal profesor hebrejščine zlasti po posredovanju volilnega kneza Janeza Friderika. Ko se je tako izkopal iz velike revščine, se je (1545) oženil, in Luter sam se je slovesnosti udeležil; dokaz, kako ga je ljubil in čislal.

Že pred poroko so se začeli vzbujati v njem hudi dušni boji, razni verski dvomi o milosti in grehu, o jezi in pravici božji, o večnem pogubljenju itd. Njegovi najboljši prijatelji so se bali zanj in včasih z ljudstvom vred zanj skupno molili. Štiri leta je mnogo trpel od takih skušnjav; potem se je umiril, a le začasno. Kmalu so se notranji boji z vso silo ponovili ter povzročili velikansk razkol in peklenško besno vojsko v luteranizmu samem; Flacija samega pa so duševno in telesno ugonobili. Njegovi nasprotniki Melanchthon in tovariši adiaforisti, majoristi in sinergisti so smatrali te dušne muke in strašila kot kazen božjo, češ, da Bog tepe Flacija zaradi njegove nezvestobe in pregreh. Luter pa, ki je sam skušil mnogo sličnih dušnih bojev, videč grozne nasledke svojega razdirajočega dela v cerkvi, je Flacija tem bolj vzel v svoje varstvo in ga kot moža svojega kova tembolj ljubil in spoštoval ter nanj stavil vse svoje zaupanje,

¹ O. Ubald Lupatino je ostal sicer doma, a pristaš nove vere. Ovajen 1. okt. 1541 beneški inkviziciji po Jakobu Curzola iz Čresa je bil vržen v ječo. Ker ni hotel opustiti krivoverstva, je bil obsojen v smrt. L. 1556. 17. sept. je izdihnil na grmadi. Drugi vir pa pravi, da so ga vtopili. Schatzmayr, Ioannes Bapt. Goineo etc. Jahrbuch etc. 1893. 57.

češ, da bo uprav Flacius po njegovi smrti v njegovem smislu nadaljeval reformacijsko delo.

L. 1548. se je vršil sestanek knezov in državnih stanov v Augsburgu in cesar je proglasil takozvani 'Interim', s katerim naj bi se začasno umirili in uredili verski prepiri do vesoljnega cerkvenega zбора, ki naj bi vse definitivno določil. Cesar je silil saksonskega volilnega kneza Morica, naj sprejme Interim; a luteranski bogoslovci so se opotovano posvetovali, kako stališče naj zavzamejo nasproti temu verskemu premirju. Luter je že pred dvema letoma umrl, in poslej ni bilo več moža, ki bi s svojim ugledom strahoval razgrete in viharne učenjake. Melanchthon je posredoval in nasvetoval zmerno, spravljivo postopanje. A uprav v tem je nastopil Flacius kot neizprosen, besen nasprotnik, ki je takoj s prvim nastopom onemogočil vsako pogajanje in spravo. Vsi strastni luterani, ki s katoličani niso hoteli imeti nobene zveze, so se ga oklenili ter napovedali Melanchthonu in celi wittenberški šoli brezoziren boj. S tem se je začela sekta flacijanov ali ilirikanov; slovensko bi rekli ločina vlačevcev ali ilircev. Razgovori med njimi se niso vršili več le o zunanjih cerkvenih obredih, temveč šlo se je za temelje krščanske vere. Prepirali so se o slobodni volji, o opravičenju po milosti božji, o ljubezni, o dobrih delih, o dolžnostih krščanskega življenja itd.

Po teh verskih polemikah, katere je Flacius zanetil, se je luteranizem strašno razcepil v vsakovrstne sekte, katerim so flacijani nadeli zbadljiva imena. One, ki so iz ljubezni do miru hoteli ohraniti še stare verske obrede, so nazvali adiaforiste; onim, ki so priznavali slobodno voljo, so rekli sinergisti; tiste pa, ki so učili, da so dobra dela potrebna za zveličanje, so imenovali majoriste. A s tem cepljenje v sekte nikakor še ni bilo končano. Sekte so rasle in se množile kakor gobe po dežju. Med seboj so se pa strašno sovražili in preganjali; drug drugega s spisi sramotili in strup bljuvali ter dolžili se med seboj, da so odpadli od čistega evangelija in izdali resnico.

Flacius je bil še le 27 let star, ko se je ločil od Melanchthona ter ustanovil svojo versko sekto. Prvim svojim spisom l. 1548. še ni dostavil svojega imena iz strahu pred knezom Moricem, ki ga je še vedno gmotno podpiral. Vendar ga je v knjigi, s katero je hotel ovreči Interim, hudo poprijemal. Sklenil je Wittenberg zapustiti, kjer mu je bil Melanchthon na poti, ter se preseliti v kako drugo mesto v bližini. Dobivši namestnika za svojo profesuro in zapustivši svojo družino v Wittenbergu, se je (1549) z dovoljenjem Melanchthonovim preselil v Mezigorje, kjer je dal malo prej natisniti prve svoje knjige. Kmalu potem je šel v Hamburg, kjer je našel dokaj somišljenikov. Le-ti pa, spo-

znavši njegovo bojaželjnost, so ga zlepa poslali nazaj v Mezibor, češ, iz bližine bo lažje podiral Melanchthona in njegovo stranko.

Nato je Flacius poslal v Wittenberg dolgo pismo kot nekako apološko. Wittenberžani z Melanchthonom na čelu pa so molčali, kakor bi Flacija ne smatrali vrednim kakega odgovora. To je pa oholega moža še bolj razkačilo. Isto apologetično pismo je dal natisniti in raztrositi po celi Nemčiji; v Wittenberg pa se poslej svoje žive dni ni več povrnil. S tem se je ljuti, celo krvavi verski boj zanesel med ljudstvo in v javnosti je trajal nad sto let. Protestantovski teologi in celo njegovi lastni somišljeniki so priznali, da Flacius tega prepira ni začel iz ljubezni do vere ali iz pobožnosti in gorečnosti za čisti evangelij, temveč samo iz častiželjnosti in vladohlepnosti, ker se je hotel dvigniti nad vse druge in postati — po lastni izjavi pastorjev — luteranski papež. Teologi so boj zelo obžalovali, ker vedeli so, kako se cel protestantizem s tem grozno kompromitira in da je uprav razcepljenje v toliko in tako sovražnih si sekt neovrgljiv dokaz, da je cel luteranizem le velika zmeta.

Čeprav Flacius ni odnehal napadati Melanchthona in vse druge svoje klevetnike, vendar so vsi molčali in potrpežljivo prenašali strupene napade; tem hujše pa so ga v srcu sovražili.

Ko pa je Flacijeva sekta hitro naraščala in jela napadati Wittenberžane in one v Lipskem, zganili so se tudi ti in previdno stopili iz rezerve. A njih odgovori Flaciju so bili tako krotki in kratki, kakor bi sami ne bili uverjeni o tem, kar uče. V tej smeri se je polemika nadaljevala. Flacijani so prekašali Melanchthonike po razdivjanosti in obrekovanju, ti pa one po ljutosti in zabavljanju.

Flacius je dobil dva sebi podobna zaveznika Nikolaja Gall in Nikolaja Amsdorff. Prvi je bil malo prej iz Rezna pregnan v Wittenberg in odtod je prišel v Mezibor kot superintendent. Drugi se je vrnil v naumberško škofijo. Oba sta si bila zaradi svoje trmoglavosti nakopala cesarjevo nemilost. V Meziboru pa sta skupno s Flacijem priredila popoln prevrat. Cesar jih je obsodil (1551) v smrt in naročil saksonskemu knezu Moricu, naj napade uporno mesto. Melanchthonovi pristaši so upali, da bodo vsi trije rovarji obešeni ob mestnem zidu. A Moric je mesto premagal, Flacius je pa zbežal v Gotho; odtod se je pa kmalu zopet povrnil v Mezibor, vedoč, da se mu Morica ni treba bati.

Med tem se je v Königsbergu izcimila nova sekta, ki se je oprijela novega nauka o opravičenju človekovem. Nje začetnik je bil Andrej Osiander. Najzvestejši zaveznik in podpornik mu je bil pruski vojvoda Albreht, ki je hotel vse uglednejše može pridobiti za ta nauk. Ker so uprav tedaj Flacija povsod slavili zaradi strastne polemike z

Wittenberžani, poiskal je tudi njega, da se oklene Osiandrovega nauka. V to svrhu mu je poslal velik honorar. A Flacius se ni dal premotiti. Kakor prej Melanchthona, tako je napadel zdaj Osiandra in ovrgel njegov nauk. A glede augsburškega interima je potegnil z Osiandrom in zopet krcnil Melanchthona.

Leta 1552. je napadel tudi Juriija Major, ki je učil, da so karitativna dela potrebna za zveličanje. Zavrgel je ta nauk kot papistiški in iz tega se je razvil hud in dolgotrajen boj med flacijani in majoristi. Obenem je nastopil v Šleziji neki plemenitaž Gašpar Schwenkfeld, ki je učil čudno zmes o Kristusu, sv. pismu, sv. zakramentih, o cerkvi itd. Tudi to sekto, ki je pod krinko globoke pobožnosti v kratkem našla mnogo pristašev, je pobijal Flacius s posebno knjigo in zantelil tudi na to stran nov prepir.

Hudo je sovražil ljuti herezizarh vse luteranske sekte; a nad vse je divjal zoper katoliško cerkev. Želeč ji kar največ škodovati, je zbral okoli sebe nekaj somišljenikov, ki naj bi po določenem načrtu v prilog luteranizmu pisali cerkveno zgodovino od najstarejših časov (1552). Nazvali so se »meziborski centurijatorji«. S Flacijem vred jih je bilo petnajst, in poleg njega so največ delali: Nikolaj Gall, Janez Wigand, Matija Judex in Bazilij Faber¹. V to svrhu je nabiral denar v visokih in nizkih krogih, na kraljevih in knežjih dvorih, med vitezi in pastori, med trgovci, meščani in delavci.

Komaj so Wittenberžani to izvedeli, napadli so ta zgodovinski foetus, še preden je zagledal beli dan, z vsemi mogočimi psovkami. Najhujše pa so zadeli glavo, Flacija, očitajoč mu na vsa usta goljufijo in tatvino, češ, da se je z denarjem, katerega je nabral za izdajo knjig, sam okoristil. In to je trajalo celih šest let, ko je (1558) delo zapustilo tiskarno².

¹ Protestantom je Flacius »der Begründer der protestantischen Kirchengeschichte« (Jahrbuch der Gesellschaft f. d. Gesch. d. Protestantismus in Oesterreich. 1893, 57.). — Ulenberg, ki je bil protestant († 1617) pa pravi: »In diese Centurien stellten sie durch Gemeinplätze aus dem ganzen Alterthum ordnungsmässig auf, was ihnen nur beliebte, vorzüglich, was wider den von den Alvordern überlieferten Glauben auf irgend eine Weise verdreht werden konnte.«

² Ulenberg pravi: »Unter Anderm sagten sie, Flacius habe in einer öffentlichen Schrift behauptet, die Eltern würden besser daran thun, ihre Söhne in ein Hurenhaus zu schicken, als auf die Wittenberger Universität. Also fielen sie ihn ihrerseits mit den giftigsten Lästerungen an, und hiessen ihn einen Teufel, ja den durchteufelsten Vater der Centuriatoren, welche sie arme Teufel nennen, einen lasterhaften Vatermörder, einen öffentlichen Auszahler, einen Dieb des zum öffentlichen Gebrauch zusammen gebettelten Geldes und den ruchlosesten Betrüger.« — In ti centurijatorji so glavni vir protestantovskim zgodovinarjem z Elzejem vred! In tudi Slovenci so se že nanje sklicevali!

Odkar je Flacius centurijatorje vodil in se z Osiandrom, Majorjem in Schwenkfeldom prepiral, je boj z Melanchthonom začasno potihnil. L. 1555. je prišel celo nek prileten mož Cocceritius k Melanchthonu, ki je skušal po Flacijevem naročilu posredovati med obema. Leto dni pozneje ga je Flacius povabil celo na osebni razgovor. Melanchthon pa je le prijazno odpisal in v pismu skesano priznal svojo ‚zmoto‘ in preveliko popustljivost glede interima. To zaupno izjavo je Flacius zlorabil in jo objavil ter iznova besno napadel starega nasprotnika.

Uprav tedaj sta se sinova saksonskega vojvoda Janeza Friderika trudila, da bi Flacija iz Mezibora privabila v Jenó, obetajoč mu, da postane superintendent in profesor bogoslovja na novoustanovljeni univerzi. Po Veliki noči 1557 je prevzel to častno mesto, a kot tovariša je našel dva iskrena Melanchthonova prijatelja: Eberharda Snepp in Viktorina Strigel. Oba sta bila pristaša nove sekte sinergistov, katero je pred par leti otvoril Melanchthon sam, učeč, da more človek po božji milosti nekoliko tudi sam sodelovati za svoje zveličanje. Flacius je dobro vedel, kako huda sovražnika ima poleg sebe, a vojvodu na ljubo je molčal in potrpel. Mladi vojvoda Janez Friderik II. je namreč ukazal Flaciju, naj se sestavi odbor bogoslovcev, ki naj sestavijo večje bogoslovno delo, čisto vsake zmote. Vsi so namreč priznali, da se je pristni Lutrov nauk v zadnjem desetletju bistveno preobrazil in tako razcepil, da je težko najti resnico. Flacius je nasvetoval, da se v knjigo sprejmejo le oni nauki, ki se strinjajo z augsburško veroizpovedjo; nad vsemi drugimi nauki pa naj se izreče — prokletstvo. Delo so prevzeli Snepp, Strigel in Angelius, župnik v Jeni. Po Strigelovih intrigah Flacius niti v odbor ni bil izvoljen, a potrpel je. Rokopis se je predložil nekaterim superintendentom v odobrenje. 1. nov. 1558 je Snepp umrl; Strigel pa je z vso silo napadel Flacija, da je vojvoda sam moral posredovati.

Končno so rokopis pregledali in popravili Flacius in njegovi pristaši Simon Musaeus, Maksimilijan Morlin in Janez Stoessel. Pod pokroviteljstvom deželnega kneza je meseca novembra 1558 izšla knjiga z naslovom »Liber Confutationum«. Vojvoda ji je dostavil ukaz, da nobeden ne sme več drugega verovati nego to, kar je v tej knjigi zapisano. S tem se je nad desetimi drugimi sektami (servetisti, anabaptisti, sinergisti, majoristi, adiaforisti, stankaristi, schwenkfeldijani, osijandrovci, antinomovci in sakramentovci) izrekla obsodba in prokletstvo. S tem so bili obsojeni vsi Wittenberžani z Melanchthonom na čelu in to z javnim dekretom onih knezov, o katerih se je sploh mislilo, da so edini ohranili nepokvarjeno jedro Lutrovih nauk. Flaciju se je posrečilo, da je vse svoje raznovrstne nasprotnike z enim udarcem formalno odtrgal od augsburške veroiz-

povedi. Ko se je v začetku l. 1559. ta knjiga v imenu vojvoda saksosko-weimarskega trosila med ljudstvo z naročilom, naj po njej uravna svojo vero in se loči od vseh drugih sekt, dosegel je Flacius popolen triumf! To je bil vrhunec njegove moči in slave; povspel se je res do nekakega protestantskega papeštva.

A z višine je padal hitro nazaj in tako globoko, da globlje ni mogel. Umevno je, da je zadel ob besen odpor pri vseh nasprotnih teologih. Melanchthon¹ je naščuval zoper njega celo wittenberško šolo in kmalu potem so skupno objavili tako grdo sramotilno knjigo, da kaj bolj surovega in gnjusnega po Lutrovi smrti še ni zagledalo belega dne. Zaradi tega se je vršila meseca avgusta 1560 v Weimaru javna disputacija med Flacijem in Striglom. Osem dni sta se že prepirala; boj je bil ljut, a uspeha nobenega! Zato je vojvoda Avgust disputacijo prekinil in končal. Zgrozil se je namreč nad nekaterimi trditvami Flacijevimi, ki so pričale, da je zašel v nevarni manihizem². Zaradi tega so Jakob Andreae, Janez Wigand in Tilman Heshusius odstopili od njega, učeč, da greh ni substantia hominis et animae, temveč le accidens. S tem se je sekta flacijanov zopet razcepila v dva dela. Flacijevi učenci so odpadnike zmerjali kot ‚akcidentarce‘, ti pa one kot ‚substancijarce‘.

Da bi vojvoda bojevitega Flacija vsaj nekoliko umiril, obljubil mu je, da bo sklical sinodo, kjer se bo preporna stvar končno rešila. Med tem se je pa Flacius hvalil, da je svoje klevetnike popolnoma premagal. A vojvoda je bil drugačnega mnenja; Striglu je povrnil prejšnjo službo in čast, Flacija pa se je vedno bolj izogibal. To mržnjo do njega mu je zlasti vzgojil vojvodov kancelar Brück, ki je že davno iz dna duše sovražil oblastnega rovarja. Ko so vojvodu vzbudili celo sumnjo, da hoče Flacius tudi njega duševno podjarmiti, odločil ga je nemilostno iz Jene (1561). Le-ta pa je pribežal v Režno k svojemu zvestemu somišljeniku Nikolaju Gall, ki je bil tam superintendent. Štiri leta je bival pri njem, a ni miroval. Napisal je celo vrsto knjig zoper katoliško cerkev, pa tudi zoper protestantske klevetnike. Bil je, kakor Izmael, ki je vse napadal in od vseh bil sovražen.

¹ Bal se je prognanstva. Žalosti in sramote ves potrt je umrl 19. aprila 1559. Flacijevi napadi so mu smrt pospešili.

² »Die Erbsünde nennt er im Menschen nicht etwas Zufälliges (accidens), sondern die Wesenheit (substantia) selbst des Menschen oder der Seele: den Willen des Menschen macht er zum Leibeigenen des Satans; mithin behauptet er, der Mensch sei dem Zwange unterworfen, so, dass er nach des Satans Belieben lebe und handle: die Wesenheit des Menschen, sagt er, sei in das Bild des Satans umgewandelt.«

Ko so se l. 1566. belgijski protestantje resno sprli med seboj, povabili so nekateri izmed njih proslulega Flacija v Antwerpen, da da jim uredi vero po augsburškem veroizpovedanju. Flaciju je to častno vabilo prav ugodno došlo in s sebi enakim rovarjem Cirijakom Spangenbergom je meseca novembra istega leta došel na svoje novo mesto¹. A kakor drugod tako je tudi tukaj zanetil strahovit verski vihar, da je v kratkem moral pobegniti. Njegova družina², ki je že pred njim odrinila, se je nastanila v Frankobrodu. Toda, ko je za njo tudi Flacius sam došel, naznanil mu je mestni svēt, da ne more garantirati za njegovo osebno varnost, ker je vse ljudstvo zoper njega strašno razkačeno. Flacius je vihral dalje in se l. 1567. nastanil v Strassburgu.

Tukaj je iznova in z vso odločnostjo in jasnostjo začel razširjati nevarne maniheistiške nauke³. Prijatelji (n. pr. Heshusius, Wigand idr.) so ga svarili; a on je le še tem bolj ognjevito trdil te zmete, češ, da so jedro evangelijske resnice. Načelno so se mu pridružili: Cirijak Spangenberg, Simon Musaeus, Nikolaj Gall, Erazem Alberus, Krištof Irenaeus in Jozue Opitz, ki je pozneje v Reznu in na Dunaju s temi zmotami vzbudil resne nemire. V opozicijo pa so stopili bivši zavezniki njegovi: Janez Wigand, Tilman Heshusius, Jakob Andreae, Joahim Moerlin, Martin Kemnitz, David Chytraeus, Nikolaj Selnecker, Daniel Hoffmann in mnogi drugi. Najbolj divji njegovih prijateljev je bil Cirijak Spangenberg, sin apostaziranega avguštinskega meniha Janeza Spangenberg⁴, čigar postile sta Trubar in Krelj poslovenjene (1567) Slovencem izročila kot dušno hrano.

¹ »Um welche Zeit noch vier andere Prediger aus der Sippschaft der Lutheraner, wie Geier auf den Geruch einer fetten Beute, herbei geflogen kamen.« — Ulenberg. — ² Njegov sin Matija se je l. 1564. vpisal v tübinško univerzo kot Tiffernov štipendist. L. 1603. je bil Dr. medicinae v Rostocku.

³ Njih jedro je po Ulenbergu: »Die Erbsünde ist nicht ein Accidens, sondern des Menschen eigene Natur und Substanz: Gottesbild im Menschen, welches von dessen Substanz war, ist völlig verloren und zerstört, und sogar in das Bild des Teufels selbst umgewandelt worden. Alles das, was aus dem Adam fortgepflanzt, oder was aus dem Fleische geboren wird, ist dem Leibe und der Seele, oder seiner Substanz nach Sünde, und daher kommt es, dass der Teufel den Menschen wie seinen Slaven in Allem beherrscht und regiert, und darin erkennt man einen Zwang nicht von Seiten Gottes, sondern des Teufels, der die Substanz des Menschen in Sünde umwandelte.«

⁴ »Er hinterliess diesen Cyriacus aus einer Ehe, wie sie zwischen einem apostasirten Mönch und einem Weibe stattfinden kann, einen stürmischen und vor Hochmuth strotzenden, und, wenn man den Bart berücksichtigt, mit ungemeiner Autorität begabten Menschen, welcher, so wie er den Luther als einen Propheten Deutschlands, sogar als den dritten und dazu letzten Elias hochachtete, so auch alles, was nur von ihm herkam, mochte es noch so schmutzig und unrein sein, als prophetisch und apostolisch, oder als ein vom Dreifuss gesprochenes Orakel verehrte.« Ulenberg. — Cf. Elze. Trubers Briefe, 437.

Leta 1571. se je vnel zopet tako hud prepir med Flacijem in njegovimi nasprotniki (substantiarii & accidentarii), da je sedem deželnih knezov moralo vmes poseči in razjarjene luteranske teologe miriti. Razsodili so zoper Flacija, ki je nato (1573) moral zopet bežati.

Nastanil se je v Frankobrodu, kjer pa niti on drugim, niti oni njemu niso dali ljubega miru. Sovražen in preklet¹ od vseh bi moral zopet bežati dalje. A smrt ga je rešila, dušno in telesno uničenega, 11. marca 1575².

Garbec, Vergar, Skalič in Vlačić so bili torej oni možje, ki so v 16. stoletju zanesli protestantizem med Jugoslovane. Jih li smemo imenovati štiri jugoslovanske verske ali narodne evangeliste, naj trezni čitatelj sam presodi! Živeli so sredi viharjev, katere je povzročila reformacija na Nemškem; in kakor smo videli: divji vrtimec je tudi nje potegnil za seboj in jih tako silno zbegal, da so drug za drugim za-

¹ Ulenberg je iz raznih protestantovskih knjig nabral te-le psovke, ki so veljale Flaciju: »Undankbarer und gottloser Schelm, treuloser, schändlicher, abscheulicher Bramarbas, fremder Tugend boshafter Verkleinerer, wüthende Furie, Schlange, Spassvogel, scheusslicher Wiedehopf, fauler, krebsähnlich schleichender Abschaum, Feind des Sohnes Gottes und des heil. Geistes; bösslicher Verfolger und falsch und teuflisch lügenhafter Anschwärzer; wie Kain unverschämter, ungesalzener Esel, Paphlagonier, Sykophant, Räuber, Erzschuff, trefflicher Epikuräer, wert zu den Schweinen verwiesen, zu dem Fürsten und Vater der Teufel, zu Beelzebub, niedergeschleudert zu werden, aus dem er mit seinem ganzen sauberen Anhang hervorgegangen ist; abscheuliche Missgeburten, verbergender, gottloser Schelm, Erinys und Furie, die zum Unglück Deutschlands nach Wittenberg aus einer verpesteten Käste Illyriens, die keine gesunden Menschen hervorzubringen im Stande ist, angetrieben und die lutherischen Kirchen geworfen wurde; rasendes, mit seinem schmutzigen Rüssel Alles unterwühlendes, besudelndes, zertretendes und zusammenreisendes Schwein; Schlamper; Feind der Wahrheit; lebendiges und sichtbares Organ des Teufels und Gefäss des Zornes; Sohn des Teufels, der sich Legion nannte; von Lügen wimmelnder, wie ein aufgeblasener Schlauch, der, wenn er geschlagen und gedrückt wird, unter Gebrüll nichts als zischendes Lügengeräusch von sich gibt.« »Aufstehen werden Einige, welche dich nicht mit Worten zurück treiben, sondern wie einen wüthenden Hund mit Prügeln, Schlägen und einem Würgrick bändigend werden«, itd. itd. Ulenberg je nabral samih psovk cele tri strani, a to je le nekoliko za vzgled iz te luteranske polemične mlakuže!

² Njegovo življenje so popisali: A. Twesten, M. Flaccius Illyricus, Berlin, 1844. — Preger. M. Flac. Illiricus und seine Zeit. 2 Bde. Erlangen, 1859—1861. — J. B. Ritter. M. Flac. Ill. Leben und Tod aus theils bekannten theils unbekanntem Briefen Anderer und seiner selbst. 2. Aufl. Frankfurt und Leipzig, 1725. — Döllinger. Reformation, II. Regensburg, 1848. 244 id. — Ulenberg. Geschichte d. lutherischen Reformatoren Dr. M. Luther's, Ph. Melanchthon's, Mathias Flacius Illyricus, G. Major's und Andreas Osiander's. 1622. Gašpar Ulenberg je živel koncem 16. stoletja in bil skoraj sovrstnik reformatorjev. Kot konvertit je postal župnik pri sv. Kolombi v Kolinu, kjer je umrl 1617. Spisal je dva obsežna zvezka, katera je Kerp l. 1836. in 1837. ponemčil. Flacius II. Bd. 308—373.

lostno končali. Smemo-li sploh na podlagi teh dejstev govoriti o kakih njihovih zaslugah? Ako so sploh katere imeli, imeli so le negativne uspehe. Najbolj nadarjen, živahen in delaven med reformatorji je bil brez dvoma uprav Flacius. Celo luteranski zgodovinarji to priznavajo. Luter sam ga je zelo čislal in ga hotel postaviti kot dediča svoje duševne zapuščine, kot vodjo vsem drugim. Uprav zato sta se z Melanchthonom tako silno sprla. A vendar, kaka so vsa Flacijeva dela!¹ Luterani sami ga opravičujejo kolikor morejo, a se ne da².

Kar se je v velikem obsegu dogajalo na Nemškem, to se je v manjši obliki ponavljalo med Slovenci: ista omahljivost in nejasnost v verskih resnicah, isto sovraštvo med poglavitnimi reformatorji, isti negativni uspehi reformacije v vseh ljudskih slojih: npravna propalost, podivjanost, končno pa popo'na onemoglost v duševnem in gmotnem oziru.

(Konec prihodnjič.)

† Jož. Benkovič.

¹ Prvo Flacijevno znanstveno delo je bilo »De voce et re fidei«, v katerem je objavil več svojih izkušenj; izšlo je l. 1549. s predgovorom Melanchthonovim na anglikanskega nadškofa Tomaža Cranmerja. Drugič je bila ta knjiga natisnjena v Bazileji l. 1555. z dostavkom Flacijevim na naslov Vergarjev. Trubar jo je l. 1550. poslovenil; v hrvatskem prevodu je izšla l. 1561., a namesto Flacijevega imena, ki je bil tako razupit, se je vstavilo ime prevajalčevo. To je med drugim tudi Kopitarja zmotilo (Gramm. 452). Cf. Elze. Trubers Briefe, 340. — Flacijeva dela navaja Pohl: Bibliotheca Carnioliae, 20.

² Ulenberg navaja sodbo Flacijevih tovarišev o njegovih delih doslovno takole: »Zum Schlusse setzen wir noch dieses über deine trefflichen Früchte hinzu, die du aus Kainshasse mit thersitischer Schamlosigkeit, mit Simons Lügengeist, und in dem durch des Pöbels Beifall geschmeichelten Hochmuth mit dalmatinischen, ja mit diabolischen Kunstgriffen der Kirche gebracht hast. Durchschnitten hast du das Band der Eintracht und der Übereinstimmung; zerrissen hast du die verbundenen und durch Bekennung der gemeinschaftlichen Lehre auf das Engste vereinten Kirchen; die zerrissenen hast du durch dein unseliges Lied wie durch eine Sündfluth so erschüttert, dass sie, so lange du lebest und bist, nie mehr zur Ruhe kommen können; getrennt hast du den Willen innig verbundener Menschen; aufgelöst hast du die Freundschaft, und die Flamme der Gegenliebe getilgt . . . Ausgestreut und gekräftigt hast du den Samen des ewigen Misstrauens und der ewigen Streitigkeiten. . . . Wie es aber bei Trennungen zu geschehen pflegt, worin der Gesamtbegriff des Bösen ist, so erfolgt noch mehreres Andere. Es kämpfen und stossen aneinander die Kirchen: Canzeln, Märkte, Kreuzwege tönen von wüthendem Geschrei wieder. Zunehmend ist bei den Pfarrern die Zügellosigkeit, alle Ausgeburten von Meinungen zu ersinnen, Alles zu wagen und aufzuregen, bei dem Volke die Entheiligung, die Wildheit und die Verachtung aller Religion, so dass die Zusammenkünfte der Menschen beinahe einer Versammlung von Affen gleichen, worin keiner den Andern versteht: was Jedem in den Kopf kommt das giesst er aus, das verhandelt er, das drängt er auf . . . Es seufzen und zergrämen sich fasst vor Schmerz die Frommen und Guten aller Orte, dass sie von den Canzeln herab nicht die Erklärung der Lehre, nicht fromme und heilsame Ermahnungen und Tröstungen vortragen, sondern Schimpfreden und wildes Toben gegen die Guten ausströmen hören« . . .

Sacra Rota Romana.

(Konec.)

VI. Sodnje postopanje¹.

(Ordo solemnis procedendi).

Zo. irom na sodnje postopanje Rote piše »Die Kath. Kirche« (I. str. 471): »Das Verfahren der Rota ist ein durchaus eigenthümliches, das sich mit keinem unserer heutigen Gerichte irgendwie vergleichen lässt. Schon allein auf Grund des historischen Entwicklungsganges können wir das Verfahren der Rota als den besten Ausdruck des eigentlich canonischen Processes ansehen. Da häufig die Gesetzgebung der Päpste auf den Entscheidungen oder den Gutachten der Rota fusste, da die Päpste für das Ansehen und die Stellung der Rota zu allen Zeiten warm eingetreten sind, da jederzeit eine genaue Überwachung der Thätigkeit der Rota stattfand, so sind wir berechtigt anzunehmen, dass wir in ihren Urtheilen den treuesten Ausdruck der kirchlichen Gesetzgebung und in ihrem Verfahren das altüberlieferte Vorgehen der ersten Palasttribunale anzusehen.«

Podlago za postopanje tvori seveda kanonično zakonodajstvo gledé cerkvenih sodišč ter *consuetudines Curiae Romanae*² in *Regulae Cancellariae* (če se je namreč reklo: *„sic per quoscumque iudices, etiam causarum palatii apostolici auditores . . . definiri debere“*).

a) Vobče. I tožba kakor profitožba se je vselej formulirala v obliki dubija; istotako vprašanja, ki so prišla vmes (*incidentia*).

»In Rota pro regula generali nihil decernitur nisi super disputatione alicuius dubii. Hinc causae etiam incidentes solutioni proponendae sunt sub certo dubio.« (Lega, op. c. str. 74.)³

Pri zborovanjih so avditorji bili razvrščeni po kanonični starosti: vis-à-vis dekanu najmlajši avditor, na dekanovi desnici drugi po starosti, na levici tretji v starosti, drugi na desnici je bil po starosti četrtri, drugi na levici po starosti peti itd.

Slika v Vatikanu iz l. 1762.⁴ z napisom: *hoc ordine nunc sedent et iudicant (namr. auditores Rotae) kaže, da je bila miza četveroogelna in je ob vsaki strani sedelo troje avditorjev. — Jako sumljiva pa je trditev, da bi vsak avditor s svojimi notarji sedel pri lastni mizi⁵.*

Pri otvoritvi tercijarije je prvi ponent ali relator bil dekan, v drugi seji za dekanom kanonično najstarejši itd.⁶ Vsak ponent je smel dati

¹ Prim. Bangen, op. c. str. 318–44; Lega, op. c. I. II. str. 64–79 in drugi.

² Prim. Archiv f. Kath. Kirchenr. 1899. — ³ Prim. »Ratio iuris« § 10.

⁴ Vidiš jo v »Kath. Kirche in Wort und Bild« I. str. 471.

⁵ Binder, Realencyclopädie, Bd. 8. str. 952. — ⁶ Prim. »Ratio iuris« § 9.

na glasovanje dve zadevi, v dveh ali treh zadnjih sejah pred velikimi počitnicami pa tudi več. Ponent ni imel glasu, ampak glasovalo je četvero njegovih sosedov na levici, ki so se imenovali ponentovi ‚corresponsales‘ ali ‚coauditores‘. Ponent in njegovi soavditorji so tvorili takozvani turnus ali krožek, vsled česar se je reklo, da se obravnava vrši per turnum. Ta red je ostal neizpremenjen, četudi bi ponent bil odsoten ali bi ne imel ničesar proponirati; tedaj so pač govorili samo njegovi koresponzali. Le v sejah ‚memorialium‘ je vselej začel predlagati dekan, za njim vicedekan, potem drugi po starosti, ne oziraje se na krožke; v teh sejah so vsi imeli glas. (Bangen str. 338.) Pri navadnih sejah so tudi ostali avditorji morali pritrditi razsodbi votantov, čeprav bi se jim razsodba ne zdela dobra.

Če so vsi štirje ali vsaj trije enako glasovali, bila je zadeva rešena. V slučaju, da je bilo enako glasov pro in contra, obravnavala se je stvar v seji (v prvi instanci se je reklo: non liquet, v višjih pa: iterum proponatur), ko je zopet prišla vrsta na istega ponenta in njegove koresponzale. (Le če bi kateri stranki ne bilo po volji, da bi glasovali isti sodniki, smela je po spomenici prositi dekana, da spremeni red; tudi v tem slučaju se je morala nasprotna stranka pozvati ad dicendum contra memoriale subrogatorium et videndum iuxta illius formam mandari procedi. »Causa in gradu appellationis . . . committi illi auditori, qui est de turno, non continget plerumque illi, cui iam in praecedenti instantia commissa fuit, sed alteri: et hic alter eam iudicabit cum quattuor a sinistris sedentibus.« Če so tudi zdaj enako glasovali pro in contra, dal se je reskript: iterum proponatur et videant quintus et sextus, t. j. dva naslednja avditorja na levici. Če pa še sedaj ne bi bila možna sklepčnost, se je določilo: iterum proponatur et videant omnes. V zadnjem slučaju je ponent glasoval le takrat, če je bil kateri avditor odsoten in bi med ostalimi deseterimi bilo enako glasov pro in contra, t. j. njegov glas je bil odločilen.

Papež ali dekan je lahko določil, da so koj pri prvi seji glasovali vsi; tedaj pa je bil dekan ponent.

Tako je bilo do sredine 18. stoletja. Benedikt XIV. pa, ki je imel sploh pazno in čuječe oko za svoje urade, je v konst. »Iust et p.« ukrenil, da bi se pravde hitreje reševale: »ut firmo remanente stilo, seu consuetudine proponendi pro prima vice omnes causas in turno ordinario, in quo quattuor causarum huiusmodi auditores suffragium ferant, si tamen in posterum in prima seu ulteriori alicuius causae propositione propter . . . suffragiorum aequalitatem decisiva resolutio prodire nequeat, non amplius huiusmodi causa cum iisdem quattuor suffragiis réproponatur, ita ut coaequatis forsan iterum suffragiis rescribi deinde oporteat, uti hactenus rescriptum fuit: ‚videant quintus

et sextus', sed statim ab ipsa prima vice rescribi volumus: 'iterum proponatur et videant quintus, sextus et septimus', ad hoc nimirum, ut in altera causae propositione omnino prodeat illius resolutio.«

Tudi za slučaj, ko se je reklo: »videant omnes (videntibus omnibus)« je dal poseben odlok. Prigodilo se je namreč, da so bili glasovi tako različni, da se nikakor ni moglo priti do sklepčnosti. Zato je Benedikt zapovedal, »ut quoties in aliqua causa vel ex speciali commissione Romani Pontificis vel ex rescripto ipsius Rotae omnes auditores suffragium ferre debent, si auditores suffragia ferentes disparis numeri existant, antiquus stilus servetur, nimirum quod auditor proponens suffragium non ferat; si vero suffragia ferentes sint numeri parisi vel casu aliquo ad numerum parem reducantur, debeat tunc in ipsa causa suffragium ferre etiam auditor proponens, ad hoc ut ipsius causae resolutio semper et omnino sequatur nec de cetero, videntibus omnibus, suffragia coaequari possint.

Vsled Regolamenta Gregorija XVI. je ponent imel takoj prvič pravico glasovati; § 325: »Vse zadeve važne in manj važne, razsoja krožek peterih sodnikov s ponentom vred, ki poroča in oddaja svoj glas.«

Vsaka pravda je morala biti končana v 40 dneh.

Glasovi so se oddajali pismeno, t. j. vsak avditor je moral utemeljiti svoje nazore; po njih je ponent napravil decizijo.

Drugače se je obravnavalo v težavnih vprašanjih, katera je papež dajal v presojo kongregacijam ali drugim sodiščem s pristavkom: 'de voto' ali 'cum voto Rotae'. Dotična sodišča so poslala stranke k dekanu Rotae ali pa po želji teh h kateremu koli avditorju, da ga vprašajo za votum. Zato se je sklicala seja, pri kateri pa so se avditorji le informirali, katere dubije naj podpišejo in obravnavajo. Dubiji so se stavili in reševali kakor v navadnih sejah, le da je referent prvi oddal svoj glas. Podpisano rzsodbo od avditorjev je Rota poslala dotičnemu sodniku. Če se je v papeževem odloku reklo 'de voto', moral je sodnik rzsoditi liki Rota, ne pa, če se je velelo 'cum voto'. Pri kongregacijah se je odlok navadno glasil 'cum voto', pri sodiščih pa 'de voto'. Zato se je večkrat zgodilo, da je Rota večkrat spremenila svojo rzsodbo, če je kongregacija (zlasti S. C. C.) rzsodila drugače.

Rota je bila većinoma sodišče višje instance; torej ji ni bilo treba delati primarnih aktov in instrukcij. Kadar pa je nastopila kot prva instanca, delala je sumarično, zlasti v beneficijalnih in zakonskih zadevah, v pravih vdov in sirot ter pri rečeh, ki niso bile vredne 500 skudov, sploh v zadevah, v katerih se je po stari šegi delalo sumarično.

Če sta si stranki oporekali, moral je avditor z ozirom na svojo jurisdikcijo in na načela Rote napraviti dubium, n. pr.: an concedenda sint remissoriae itd. Ako bi pa stranki ne privolili, da bi avditor sam razsojal, moral je dubij predložiti Roti. Stranke pa so lahko vložile spomenice (memorialia), v katerih so motivirale svoje težnje. Ker je takih incidencij prišlo za eno sejo preveč skupaj, razpravljalo se je o njih v sejah ‚memorialium‘.

Če bi stranka samo zato zahtevala dubium, da bi drugo dražila (vexatio) ali da bi pravda šla na dolgo, tedaj je avditor sploh lahko odklonil tožbo ozir. priziv, ali pa je dotični dubium predložil isti seji z glavnimi dubiji.

Rota ni nikdar absolvirala posesorija (= nikdar ni izjavila, da ima stranka prav), če ni stranka prej vsaj površno v petitoriju dokazala svojih pravic.

V beneficijalnih zadevah je vselej sama eksekutirala razsodbo, ni imenovala posebnih eksekutorjev.

Če je justična signatura ali kak drug urad Roti dal svojo razsodbo v eksekucijo, se je le-ta vselej prej natanko informirala o pravičnosti sode.

Rota je poslovala le na željo obeh strank, brez kontradiktorija ni sprejela nobene pravde.

Stranke so se pozivale s posebnimi listi, ki so se tiskali v papeževi tiskarni, in ki so bili podpisani od sodnika ali ne. Sicer so se mnogo pritoževali zoper nepodpisane pozivnice, a Benedikt XIV. je v konstit. »Romanae curiae« dovolil tudi te — z nekaterimi izjemami.

Sprva so se seje vršile v apostolski palači, le v poletnem času v St. Maria della Pace. V 17. stoletju so bile v apost. pisarni, novejša leta pa zopet v apost. palači. Seje so bile predpoldan in so trajale kake štiri ure. Znamenje je dajal zvon A. C., katerega je vpeljal Inocencij XII. (1691—1700). Pred sejo so bili avditorji pri skupni sv. maši.

b) Posebej. Ko so bili potrebni še komisorijski, dajal jih je vicekancelar ali pozneje tudi justična signatura. Komisorijski je bil latinski pisan listič, s katerim se je prosilo papeža, da bi blagovolil zadevo izročiti Roti. V prvi instanci se je morala imenovati škofija, iz katere je tožnik, in značaj obravnave; v višjih instancah pa se je morala pripisati še razsodba prejšnje instance. Kakor je že bilo, prosilo se je ob enem tudi, se li naj pravda vrši sumarično ali pa ‚in ordine iuris‘. Te prošnje je svojedobno pregledoval revisor, popravljal in dostavljal, kar je bilo treba, ter jih pošiljal vicekancelarju ali justični signaturi. Signatura je imela le pogledati, ali je prizivna tožba na mestu. Veljavo je imel komisorijski od podpisa vicekancelarjevega. Podpisal ga je tudi regens cancellariae ter ga poslal v ‚uffizio‘, da ga je notar inkapsiral,

t. j. zabeležil. Notar ga je potem dal avditorju s potrdilom, da je bil inkapsiran.

Stranka komisoriija ni dobila v roke, ampak notar ga je podpisal in djal med akte. Po Barbosi soditi, ga niti avditor ni dobil, nego je moral verovati notarju.

Od l. 1831. ni bilo več komisorijev, ne revizorja in ne inkapsacije. Tožnik je tožbo izročil dekanu ali »oficiju«, in dekan je potem določil avditorja za instrukcijo pravde.

Po vročeni tožbi se je toženec pozval ‚ad dicendum contra commissionem‘; od l. 1831. se je reklo ‚citatio ad dicendum contra libellum‘. Tožnik je moral sam napraviti pozivnico za dan, katerega mu je avditor določil — »ut exinde reus commode possit deliberare, velit necne liti cedere vel eidem insistere. Debet insuper (namr. tožnik) in libello obligationis titulum et causam deducere.« Ta pozivnica se je glasila n. pr.

R.(everendus) P.(ater) D.(ominus) de Sylvestris.

Romana (= dioecesis) beneficii (sc. causa). Citetur Caius ad dicendum contra appellationem in actis novissime exhibitam, videndum illam admitti . . . ad diem . . . instante principali N. sive eius procuratore . . .

Rota. Notarius N.

Stvar je notar zabeležil ter list po kurzorju vročil adresatu ozir. njegovemu prokuratorju. Pozivalo se je samo enkrat, k večjemu dvakrat.

Kar skrajja je namreč navadno zastopal stranke prokurator, ki si je najel kakega kurijalnega odvetnika v pomoč.

Če se je toženec strinjal s komisorijem ali je bila tožba vsaj ‚in contumaciam‘ vsprejeta, odtakrat se tožba ni mogla več preklicati (causa in Rota pendet): »... in Curia Romana, ubi lis sive instantia numquam extinguitur nisi per sententiam...«

Pred litiskontestacijo pa se je moglo pravdo odpovedati pred vsakaterim notarjem (tudi pred n. drugega sodišča), če se je le v petnajstih dneh o tem javilo Roti.

Po litiskontestaciji je tožnik vložil prošnjo pri sodniku a quo, da je Roti poslal dotične akte. Prokurator je zopet pozval toženo stranko ‚ad dicendum contra iura (sc. in actis transportatis contenta) producta et repetita etc.‘

Vse dosedanje bilo je le priprava za obravnavo. Če torej ni prišlo nič vmes, o čemur bi se še moralo razsojati v obliki dubija, sestavil se je ‚dubium principale za definitivno razsodbo, n. pr. »An constet de nullitate institutionis in casu ita, ut et in quantum restituendi sint fructus benefici . . .« Ta dubij se je napravljal, kakor ga je hotel tožnik imeti. Tudi pri tem dubiju sta se morali stranki zediniti (concordatio dubii), sicer se ni moglo dalje obravnavati — sub poena nullitatis.

Zato je tožnik vprašal ponenta za rok — katerega je navadno določeval auditor secretus — ter sestavil pozivnico za toženca ad concordandum dubium, katero je notar podpisal, zabeležil ter jo v prepisu po kurzorju odposlal.

P. P. D. de Sylvestris.

Romana beneficii.

Citetur D. Caius ad comparendum coram domino R. P. de Sylvestris die . . . hora . . . ad concordandum de dubio, alias videndum subscribi infra scriptum. Instante D. N. principali sive eius procuratore D. N. Rota. Notarius N.

Dubium:

An constet . . . kakor zgoraj.

Ob določenem dnevu je tožnik ponentu dal dva prepisa dubija. Če toženca ni bilo, podpisal se je dubij ‚in contumaciam‘. Ako pa je prišel in ni hotel podpisati, tedaj so še isti dan prokuratorji obeh strank govorili vpricho ponenta o razlogih za in proti dubiju. Ponent je skrbel na vso moč, da se je postavil tak dubij, kateremu bi nasprotnik hotel pritegniti. Imel je namreč oblast, da je ex officio predloženi dubij ali zavrget ali pa mu dal tako obliko, da se je skladal z ‚ius et factum‘. Ni pa imel ex officio pravice dubium concordandi, ampak stvar je moral kot vmesno vprašanje predložiti Roti, ki je v prvi seji ‚visis dubiis hinc inde formatis et porrectis statuit illud, quod magis congruum sibi videtur‘.

Kontumacirani toženec ni mogel več ugovarjati, marveč se je v prepise dubija postavilo sledeče obvestilo:

(. . . prepis . . .)

Intimetur D. Caio, qualiter dominus subscripsit dubium et alias, prout in actis, et proponet causam in Rota . . . Instante principali . . . Rota. Notarius N.

Notar je eno kopijo registroval, drugo pa je po kurzorju poslal tožencu.

Dan se je tajni avditor po posebnem listu naznanil tožniku, ki je zopet moral o tem obvestiti nasprotnika s pozivnico:

R. P. D. de Sylvestris.

Romana beneficii.

Intimetur D. Caio, qualiter R. P. Dominus de Sylvestris in Rota die . . . omnino faciet verbum super dubio dando, ideo citatur idem ad informandum, quatenus informare intendat, alias . . . Instante principali . . . Rota Notarius N.

Zatem je tožnik javil nasprotniku, kdaj bo Rota razsojala o naglavnem dubiju.

R. P. D. de Sylvestris.

Romana beneficii.

Intimetur D. Caio, qualiter R. P. D. de Sylvestris in Rota diei . . . omnino proponet dubium alias transmissum; ideo citetur ad informandum, quatenus . . . alias . . . Instante principali . . . Rota. Notarius N.

To se je moralo zgoditi vsaj 15 dni prej, da se je stranka lahko pripravila. Navadno si je dajala svoje ‚informationes, summaria facti et iuris‘ tiskati ter podpisati od prokuratorja in njegovega odvetnika. Vendar pa se je vse lahko vršilo tudi ustmeno.

Te dedukcije so se morale tri dni pred sejo vročiti ponentu in drugim avditorjem, le če je stvar bila preveč zapletena, razdeljevale so se prej. Na večer dne vročitve so v ponentovem študiju stranke pregledjevale nasprotne dedukcije, kakor so jih tudi proučavali ponent, prokurator in odvetnik.

Drugi dan potem se je avditor v posebni avdijenci informoval o zadevi po strankah ali njih prokuratorjih; prišli so pa tudi ostali avditorji istega krožka.

Prihodnjega dne so se vložila ovržna pisma obojestranskih dedukcij. Ta dan je ponent študiral zadevo ter nikogar ni zaslišaval; le proti večeru se je zbral ‚studio‘.

Na dan seje se je stvar razsodila. Ponent je po tajnem avditorju (notar jih ni smel delati) dal napraviti odlok (extensio decisionis), ga podpisal ter vročil strankam, da so ugovarjale ali pritrldile. (Huiusmodi decisiones dicuntur esse vere extraiudiciales) . . . Illud est omnino proprium huic tribunali et aliis in curia, nempe per taliter editas decisiones alloqui amice et extraiudicialiter contententes, eis manifestando iudicium mentem, quoad meritum causae, ut sibi consulant, si exinde perspicere possint vel iudices non congrue intellexisse facti quaestionem vel ius non bene interpretatos esse vel utranque quaestionem iuris et facti nondum sufficienter fuisse expositam.

Prim. Emerix: »Decisiones rotales non sunt sententiae . . . sed tantum quaedam compilatio dominorum auditorum, quae per ponentem seu relatores panditur utrique parti litiganti ante sententiam ad hoc, ut, antequam ad illius prolationem deveniatur, deducant in facto et in iure, quidquid pro illorum infirmatione vel revocatione respective deducenda habent, ita ut multoties re melius delucidata ab illis recedatur.

Stranka, za katero je bila decizija ugodna, jo je dala tiskati ter je pri Roti vložila prošnjo za objavo razsodbe. Zato je ponent določil Roto ‚memorialium‘; če pa je stvar bila nujna, razpravljalo se je o objavi ali ekspediciji tudi v Roti ‚dubiorum‘. V prvem slučaju je zmagojoča stranka morala deset dni prej obvestiti nasprotno v seji, ko bi se imelo razpravljati v ekspediciji, da je lahko vložila svojo spomenico (rekurz). To obvestilo se je glasilo n. pr.

R. P. D. de Sylvestris.

Romana beneficii.

Intimetur Caio, qualiter fuit extensa decisio in causa de qua agitur et illustrissimus D. de Sylvestris in Rota die . . . omnino faciet verbum pro expeditione, ideo . . . alias . . . Instante . . . Rota Notarius N.

Navadno je zgubivša stranka prosila za beneficium novae audientiae. Če se je dovolilo novo zaslišanje, predložil se je v prihodnji seji dubij: an standum sit in decisis vel recedendum ab eis? Ako se je reklo: recedendum esse, smela je tudi prva stranka prositi za novo zaslišanje; tedaj pa se je dubij glasil: An sit standum primo vel secundo loco decisis seu recedendum ab eis?

Ko se je ukrenilo: expediatur, tedaj še le se je izrekla prava razsodba, katero je ponent sestavil po deciziji ter jo odpravil (ekspediral). K razsodbi se je morala poklicati tudi zgubivša stranka. Pozivnica se je glasila n. pr.:

R. P. D. Mertel.

Romana, Nullitatis contractus.

Citur D. Caietanus extus D. Antonius Sciana ex adverso principalis ad videndum reiterari omnes et singulos terminos substantiales, male forsan nulliter et inculce tentos; ad libellandum ad primam diem, articulandum ad secundam, ad dicendum contra articulos et producendum omnia, dicendum contra producta ad tertiam, ad declarandum, ad iurandum de calumnia ad dictam diem; in vim quarumcumque facultatum absolvi instantem a censuris ad effectum . . . , deferri iuramentum in supplementum plenae probationis, quatenus opus sit; concludendum concludique videndum in causa ad audiendam sententiam definitivam in forma.

Instante D. Antonio Boncompagni Ludovisi principe Plumbini principali sive pro quo D. procurator D. Franciscus Lasagni.

N. S. Rotae Notarius.

R. P. D. de Sylvestris.

Romana beneficii.

Citur D. Caius ad videndum reiterari omnes et singulos terminos substantiales, male forsan, nulliter et inculcate tentos, habitos atque servatos in vim quamcumque facultatum, absolvi instantem a censuris ad effectum . . . deferri iuramentum ad supplementum plenae probationis, quatenus opus sit, concludendum concludique mandari videndum in causa, et audiendam sententiam definitivam in forma. Instante principali . . .

Rota. Notarius N.

V tej pozivnici se govori o reiteraciji, t. j. dobivša stranka je pripravljen obnoviti vse obroke, če nasprotnik dokaže, da je potrebno.

Rok poziva je pretekel prvi juridični dan. Tega dne se je zmagujoči stranki vročila cedula sententiae.

Christi nomine invocato. Pro tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes per hanc nostram definitivam sententiam, quam de coauditorum nostrorum consilio in his scriptis ferimus, in causa (causis), quae coram nobis in secunda (tertia) versa fuit (versae fuerunt) et vertitur (vertuntur) instantia, inter NN. appellentem ex una et NN. appellatum ex altera parte, super confirmatione vel infirmatione sententiae ab auditore Camerae (sive gubernatore, locumtenente civili . . .) latae ad favorem dicti NN. appellati contra dictum N. N. appellentem: dicimus, pronuntiamus, sententiamus, decernimus et declaramus, sententiam domini auditoris Camerae in prima instantia latam esse revocandam et

infirmendam, prout revocamus et infirmamus, et secundum praemissa dicimus bene per dictum dom. NN. appellatum, victumque victori in expensis condemnamus, quarum taxationem nobis vel cui de iure ius posterum reservamus, inhaerentes decisioni diei . . . et rescripto Expediatur diei . . . Et ita dicimus, pronuntiamus et definitive sententiamus.

Ita pronuntiavi ego NN. auditor.

Vse to je notar zabeležil:

NN. (ki je dobil) petiit et obtinuit ut supra (v pozivnici) et admitti ad reiterationem terminorum, qui reiteravit in forma . . . , et sententiarum, prout in cedula, quam R. D. NN. (auditor) legit, subscripsit et mihi consignavit tenoris . . . super quibus . . . praesentibus sociis testibus . . .

N. Notarius.

Novejša oblika razzodbe (l. 1853).

In nomine Domini.

Fidem facio per praesentes ego Sacri palatii apostolici causarum ac Sacrae Romanae Rotae notarius publicus, collegii praeses et cancellarius infrascriptus, qualiter in causa cui titulus »Romanae praetensae nullitatis contractus« per acta mei et coram R. P. D. T. Mertel S. R. auditore ad instantiam d. Antonii Boncompagni Ludovisi principis Plumbini contra d. Caietanum Giorgi die quarta martii millesimi octingentissimi quinquagesimi tertii lecta et publicata fuit definitiva sententia tenoris sequentis:

Christi nomine invocato.

Pro tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes per hanc nostram definitivam sententiam, quam de nostro, nostrorumque RR. PP. DD. Coauditorum voto his scriptis ferimus in causa et causis, quae primo et in prima coram secunda sectione Tribunalis Civilis Urbis, secundo et in secunda in gradu appellationis coram R. P. D. meo De Silvestris Pro-Decano; tertio ac tertia tandem coram Nobis versae sunt et vertuntur instantia inter D. Caietanum Giorgi etiam uti Cessionarium fratris sui Caroli, Actorem prius appellatum, et deinde appellantem ex una, et Excellentissimum D. Antonium Boncompagni Ludovisi principem Plumbini Reum Conventum Appellantem vicissim et appellatum ex altera partibus, et super petita per actorem nullitate contractus emptionis venditionis aedium = al Balduino = et latifundii = la Crescenza = siti extra Portam Flaminiam cum reintegratione ad illorum possessionem ac solutione fructuum perceptorum, ac proinde de et super confirmatione vel infirmatione sententiae Rotalis diei 23. Iulii 1851, rebusque aliis in actis causae, seu causarum huiusmodi latius deductis, ad quae etc. = Inhaerentes Decisioni a nobis editae die 5. Iulii 1852 cui titulus = Romana Nullitatis Contractus, in quo proposito dubio = An Sententia Rotalis sit confirmanda vel infirmanda in casu etc. = Responsum fuit = Sententiam Rotalem esse confirmandam = nec non alteri decisioni editae die 14. Ianuarii 1853, quae dubio = An sit standum vel recedendum in decisis in casu etc. = respondit = In decisis = nec non rescripto = Expediatur = edito in Rota diei 21. Februarii 1853; dicimus, pronuntiamus, decernimus, declaramus, ac definitive sententiamus non constitisse neque constare de nullitate contractus emptionis venditionis aedium = al Balduino = et latifundii = la Crescenza = ideoque bene

fuisse iudicatum male vero appellatum, proindeque confirmandam fore et esse sententiam ab R. P. D. meo de Silvestris editam die 23. Iulii 1851 revocatoriam alterius Tribunalis Civilis Urbis diei 2. Iunii 1849 prout per praesentes illam confirmamus ac pro confirmata haberi volumus ac mandamus, et super praemissis actori perpetuum silentium imponimus, partemque victam victrici in expensis condemnamus, quorum taxationem Nobis vel cui de iure in posterum reservamus, et ita relatione habita in omnibus et per omnia Decisionibus superius recensitis, dicimus, declaramus, decernimus, et definitive sententiamus non solum etc. sed et omni etc.

Ita pronuntiavi Theodolphus Mertel S. Rotae Auditor.

Registrata a Roma li quindici Marzo 18 cinquantatre in pagine tre, Volume 247, Atti Giudiziali fog. 27. Va. Casa 8 a. = ha pagato scudi due = G. Pieratti Preposto.

Committitur igitur atque mandatur Cursoribus ceterisque Iustitiae Ministris, ut visis praesentibus omnia, quae superius dicuntur et decernuntur, exsequi faciant, atque curent cunctique obediant.

In quorum fidem etc.

Datum Romae ex Officiis Rotalibus hac die decima sexta Martii Millesimi octingentesimi quinquagesimi tertii.

Pro D. Laurentio Alibrandi S. Rotae Notario Praeside atque Cancellario, Aloisius Serpetti Connotarius.

(Pečat notarja).

(Pečat tribunala).

Notificetur infrascriptis praesens sententia pro omni iuris effectu et salvis quibuscumque iuribus et actionibus infrascriptis quomodolibet competentibus.

Inste Excmo D. Antonio Boncompagni Ludovisi Ppe Plumbini Pli sive pro quo D. Franciscus Lasagni Proc.

D. Caietano Giorgi degenti Via di Ascanio no 26. D. Antonio Sciano exto D. Caietani Giorgi.

Die 18. Martii 1853.

Feci quoad D. Sciano in manibus famulae die 5. Aprilis 1853.

Agl. Sunombialle Cursor.

Quoad D. Giorgi in manibus famulae etc. die 5. Aprilis 1853.

N. Zecca Cursor.

Brž ko je zmagujoča stranka dobila ta list, bila je sententia — prolata. V desetih dneh zatem (fatalia) bil je možen priziv. Le če je bila zadeva že v najvišji instanci, tedaj se sploh ni moglo več apelovati.

VII. Decizija in pomen Rote.

Rotine decizije so važnega pomena, dasi nimajo moči razsodbe. Ne tvarjajo pa vobče veljavnega prava, ampak so samo magistralne. V rimski kuriji imajo mnogo veljave, niso pa nepogojno avtoritativne liki papežki odloki. To je razvidno že iz tega, »quia nullibi reperitur auditoribus Rotae Romanae fuisse concessam potestatem ius novum condendi, sed dumtaxat secundum iura iam posita in causis particularibus iudicandi ac sententiam ferendi.« Drugače je seveda, če papež

potrđi decizijo Rote. »Suntque (sc. decisiones) extraiudiciales et fiunt ad magis investigandam veritatem« pravi Emerix. Znano je, da je Rota večkrat spremenila svoje mnenje vpricho papeževe ali kake kongregacije. Da Rota ni avtoritativna, spričujejo tudi tehnički izrazi: perpetuo Rota tenuit, servat, Rota non admittit, signanter firmavit, videtur sentire, quaestionem resolvit, fuit resolutum, itaque existimant domini, id tamquam indubitatum recipitur a Rota itd.

Vsekako pa je Rotine odloke visoko ceniti, že zaradi natančnosti, s katero je Rota poslovala, in ker je Rota bila najvišje sodišče krščanskega sveta. Sploh pa je bila Rota itak zmiraj na jako dobrem glasu. Raznoteri pisatelji je ne morejo dovolj prehvaliti.

Mandosi: »Rota loquente cetera tribunalia obmutescunt«.

Maschat: »Praevalent enim (decisiones) opinioni aliorum doctorum, modo sint uniformes.« (Institutiones iuris civilis et canonici, 1761, str. 126).

Emerix: »Ex eorum (= auditorum) prudentissimis responsis emanarunt decretales, quae quarumve fragmenta postea opportunis locis seu titulis per s. Raymundum, tunc unum ex iisdem capellanis seu auditoribus, ex mandato Gregorii IX. disposita, corpus iuris canonici conflarunt.« Emerix je bil svojedobno dekan Rote in je spisal delce: »Notitia Sacrae Rotae Romanae«, ki se kot rokopis shranjuje v Rotinem arhivu. — Tukaj omenjamo, da ima Rota velik arhiv za vhodom v vatikanski muzej; v njem je množina starih listin od 11. do 12. stoletja naprej.

Barbosa: »In quo sacro tribunali (= Rota) occultissima semper cognitione et pleno examine causae deciduntur per duodecim patres iuris nostri lucernas, qui continuis laboribus, studiis et vigiliis sudantes, iustitiae cultoribus ex variis confusisque nostrorum scribentium opinionibus mel et favum et aquam limpidissimam distillant.« — »Et ita, cum habeamus Rotae decisionem, non est amplius dubitandum nec insistendum in perquirendis rationibus aut enumerandis doctorum auctoritatibus... Quia Rotae Romanae decisio facit communem opinionem, cum eius decisiones sint magistrates et superant ceteros doctores licet numero plures... Et ut Rotae Romanae decisio ita sit sequenda et amplectenda, ut ab ea in absolvendo et condemnando nullo modo discedi possit... quia in ea sedere solent iureconsulti eminentissimi, ... Ideoque sententia lata contra decisionem Rotae et ipso iure nulla tamquam lata contra legem... Nam et decisiones Rotae habere vim legis aiunt. — Quae (opinio Rotae) indubitanter praevalere debet, cum faciat communem contra communem.«

Na drugem mestu imenuje Roto: »magna iustitiae cultrix«.

Ferraris: »Rotae Romanae decisiones sunt tantae existimationis, quod praevalent communi opinioni.«

Befani naziva Rotine decizije »einen Markstein in der Jurisprudenz der gebildeten Welt«, in piše: »Die Entscheidungen der Rota erfreuten sich stets, auch in fremden Ländern, der höchsten Achtung, so dass dem Gerichtshofe häufig Fragen zur Entscheidung vorgelegt wurden, die nicht in seinen Geschäftsbereich fielen . . . Sogar die Congregationen haben nicht selten um ein Votum der Rota gebeten, bevor sie in Sachen, die zu ihrer eigensten Jurisdiction gehörten, ein Urtheil abgaben.«

V Roti sami so njeni odloki tvarjali »stilus curiae«. Ravno tega stila se je Rota bolj držala nego katerokoli drugo sodišče. »Die grosse Vergangenheit mit so vielen glorreichen Traditionen«, piše Bangen, »die stete nahe Verbindung mit dem heiligen Stuhle, die reifliche Prüfung, mit welcher von jeher unter Mitwirkung ausgezeichneter Canonisten ein etwa neuer oder bis dahin zweifelhafter Grundsatz adoptiert wurde, berechtigt sie ohne Zweifel dazu.«

Sploh je bilo strogo prepovedano hvaliti novejšje avtorje »nisi graves et communiter approbatos.« Celo papežki odloki so za to skrbeli, da se ni uvajalo kaj novega, nasprotujočega starim tradicijam. Tako je pisal Pij IV. l. 1561. v »In throno iustitiae«: »Item decanus et alii auditores, praesertim antiquiores attendant, ne aliquid non solum contra ius, sed nec etiam contra stylum et decisiones antiquas factas in Rota, quae impressae habentur, quoquo modo decidatur, etiam praetextu aequitatis in iure non scriptae, nisi maxima cum ratione et discussione, omnibus votis, seu saltem illorum duabus tertiis partibus aliter faciendum esse iudicaverint.« Ta »trdovratnost« je bila takorekoč izraz ponosa rimskega ljudstva, ki se je hvalilo s tem, da Rim zajema iz svojega, dočim druga mesta crpajo iz tuje modrosti¹. »Weit entfernt, ein starres, verknöchertes Gebilde zu sein, entwickelt die Kirche je nach den Bedürfnissen der Zeiten und Länder in ihren obersten leitenden Organen neue Institutionen, schafft veraltete ab und gestaltet sie um, und die vielgerühmte Erbweisheit Roms offenbart sich nirgendwo augenscheinlicher als in der Klugheit, mit welcher die Päpste aller Jahrhunderte den jedesmaligen Bedürfnissen und Zeitverhältnissen in der Organisation der kirchlichen Regierung Rechnung zu tragen wussten. Sosehr der tiefconservative Zug, der durch die ganze Kirchengeschichte, wie insbesondere durch die Geschichte des Papstthums geht, vor überstürzten Neuerungen bewahrt, so unbedenklich wird der Ast abgesägt, der sich nicht mehr als fruchtbringend erweist.«

¹ Prim. Pastor, op. c. I. str. 131.

»Crevit itaque successu temporis in tantam eminentiam sacrum hoc et ex omni parte laudabile tribunal, ut ex illo omni tempore prodierint viri virtute et vitae integritate eximii . . . utque non solum papae ad illud omnes graviore causas ad Sedem apostolicam delatas referant, sed etiam imperatores et reges ac reliqui principes et reipublicae christianae controversias ad ipsos quoquomodo pertinentes sano illius iudicio libenti hilarique animo supponant; ut non mirum sit si hodie (!) tribunal hoc, tum integritate iudicum, tum doctrina, modo et ratione iudicandi, super omnia urbis et orbis tribunalia emineat.« (Bouix, op. c. str. 278.) Prim. Benedikt XIV. »Causarum«: »Causarum Palatii apostolici auditorum Collegium, quod vulgo Rotam Romanam vocant, ex duodecim viris, iuris civilis et canonici scientia aequae ac probitate insignibus et e diversis terrarum orbis partibus in hanc almam urbem accitis compositum, Romani Pontifices, praedecessores nostri summo semper in honore habuerunt eosque in rebus arduis quandoque consulere et eorum operā utque industriā in causis coram se cognoscendis uti quoque consueverunt. (Bull. Ben. XIV. t. II. str. 339.)

Rotine odloke so začeli zbirati že l. 1376. po sklepu vseh avditorjev. Ta zbirka obsega decizije od let 1376—1381, in jo je urejeval Viljem Horboroh. Takih zbirk je silno mnogo; Scherer pravi, da je samo v monakovski knjižnici našel 67 različnih zbirk. Navedemo le nekatere:

Rebuffi, Decisiones Rotae novae, antiquae et antiquiores. Lugduni 1555.

Mohedanus, Decisiones Rotae coll. Marpurgi 1603.

Farinacius, Decisionum Rotae centuriae novem. Lugd. 1640.

Othobonus, Decis. s. Rotae rom. Romae 1657.

Peña-Urritigoiti, Decisiones s. Rotae.

De Luca, S. Rotae rom. decisiones.

Mattei, Decisiones Rotae. Romae 1759—62.

Spetia, Decisiones s. Rotae. Romae 1822 itd.

Ko so leta 1870. papeža oropali posvetne oblasti, bil je to tudi za Roto hud udarec. Zadnja leta se je sploh bavila skoro le s posvetnimi civilnimi rečmi iz papeževe dežele. Sedaj je torej izgubila delokrog; vrhtega je it. postavodajstvo skrbelo za to, da se onemogoči avtoriteta sv. cerkve v posvetnih rečeh. Papež ni hotel slavne Rote docela odpraviti. Zato je avditorje pridjal kongregaciji obredov; a Rota se mora popolnoma prilagoditi kongregaciji, »ut cum voto deliberativo decidat collegialiter ac cum stylo s. Congregationum quaestionem circa . . .« Delokrog Rote je dandanes ta:

1. ima preiskovati postavnost rednih in apostolskih obravnav glede čednosti in čudežev služabnikov božjih;

2. rešuje dvome glede češčenja tega ali onega služabnika božjega;
3. razpravlja, ali so bili isti vobče na glasu svetosti;
4. po naročilu kongregacijinega prefekta definitivno razsoja pravne zadeve, katere bi naj kongregacija obravnavala.

Leta 1878. se ji je tudi dovolilo razsojati preporna vprašanja med cerkvenimi osebami glede prednosti (*praeeminentia*) in drugih pravic, kadar spadajo v delokrog S. C. R. in se prefektu zdi, da bi jih bilo najbolje izročiti Roti v presojo.

Vsled težavnega položaja po l. 1870. je bil Vatikan primoran skrbeti za to, da se ustanovi sodišče za notranje prepire. Zato sta se l. 1882. po odloku Leona XIII. (20. febr.) sestavili dve komisiji, broječi po troje prelatov, ki imata kot prva in druga instanca razsojati v vseh prepornih vprašanjih glede vladanja v papeški palači. Združena prva in druga instanca tvorita pod vodstvom generalnega avditorja apostolske kamore tretjo instanco. V teh komisijah so večinoma avditorji Rote; njen dekan je predsednik druge instance.

»Ihre frühere Bedeutung hat die Rota freilich grösstentheils verloren, da infolge der staatlichen Änderungen die weltlichen Streitsachen aus dem Kirchenstaat ihr ganz entzogen sind. Und infolge der Ausbildung der Congregationen an der Curie auch die geistlichen Sachen meist in anderer Weise zur Erledigung gebracht werden. Noch besteht sie dennoch factisch und rechtlich...«

Tako se je Rota po tolikih stoletjih slavnega delovanja morala umakniti nasilstvu Pijemontezov. Ne notranje napake, ne veliki zapadni papeški razpor, ne sovraštvo proti rimski kuriji, ji niso ničesar prizadeli, — strmoglavila jo je zvičajnost prav tistih dežel, katere so papeži najbolj čislali, najbolj odlikovali, ki so svoj čas najkrepkeje in najodločneje stopale za praporom sv. križa.

Mogoče, da kdaj svet, posebno Italija, izprevidi, da ta čin ne do naša sreče, da v nebo vpije po maščevanju, ki se od dne do dne grozoviteje izraža; upajmo, da Italija popravi krivico, katero je storila papežu; tedaj se bo vsekako tudi Rota zopet na svojem mestu svetila kot — »*magna iustitiae cultrix*«.

Ach, wann wird denn Freiheit wieder
Dem alten, heiligen Rom?
Wann bringen die Tauben den Ölweig
Hernieder vom Himmelsdom?

Ittingst, Roma aeterna.

Fr. Stuhec.

Dušno pastirstvo.

A.

Interruptio formae sacramentorum. Pri deljenju sv. zakramentov se duhovniku prigodijo slučaji, ki vzbudijo večkrat dvome o veljavnosti sv. opravila in tudi o lastni vestni odgovornosti. Včasih daje temu povod to, da se med izgovarjanjem verborum vel syllabarum sacramentalis formae preneha. Kaj je tedaj pomniti?

a) Če pretrgaš besede formae sacramentalis tako, da naslednje besede s poprej izrečenimi niso moralno združene in bi torej slušatelj teh besed ne smatral za skupen, celoten govor in za zmisel, ki ga je hotel Kristus podeliti tem besedam, tedaj bi ne nastal zakrament. Forma bi se morala torej cela ponoviti. Kajti če kdo med besedami formae sacramentalis toliko preneha, da se spremeni namen (intentio), preneha zakrament, kakor poroča sv. Tomaž Akvinski. (P. 3. qu. 60. a. 8.)

Razlog pa je v tem, ker spadajo k bistvu formae ne le njene posamezne besede, temveč tudi njih sestava v skupno enotno govorico.

Nasprotno pa je zakrament veljaven, če kdo tako neznatno preneha, da slušatelj lahko spozna enotni zmisel med posameznimi besedami. Če bi n. pr. duhovnika, ki je izrekel: Hoc est enim corpus, takoj posilil kašelj in ga mučil kakih pet minut in bi potem rekel: meum, bi moral ta duhovnik ponoviti ne le poprejšnje besede, ampak celo formo. Nasprotno bi mu bilo seveda ravnati, če bi le malo razkašljal.

b) Kaj pa je treba storiti onemu, ki sredi besede preneha, tako da razdeli zloge? Ko bi n. pr. po besedah: Hoc est cor — zakašljal ali kaj drugega spregovoril in nadaljeval — pus meum, je gotovo, da zakrament ne velja, če zdatno preneha (notabilis interruptio), četudi le eno besedo vmes pove n. pr. Hoc est cor — tiho! — (razgrajajočim in nemirnežem) — pus meum.

Le če bi zelo malo prenehal (n. pr. kdor kihne), bi zakrament bil veljaven. Pa tudi tedaj je bolje ponoviti celo besedo.

Iz tega tedaj je razvidno, kedaj je treba ponoviti pri formi besede ali slovke. Moralisti navajajo ta načela:

1. Tunc solum et semper facienda est repetitio formae seu verborum prolatorum cum separatione unius verbi ab altero, unius syllabae ab altera, quando illa divisio vel disiunctio est tam notabilis, ut prudenter dubitari queat, an per illam impediatur necne sensus communis, quem ex Christi institutione deberet reddere tota formula.

2. Licet venialiter peccetur, si unum verbum unave syllaba repetatur seu bis pronuntietur sine rationabili causa, attamen in dubio est inclinandum potius in repetitionem quam in omissionem. *Dr. I. S.*

Zakon z dne 26. januarija 1902, zadevajoč plače in pokojnino profesorjev na bogoslovnih učiliščih (državni zakonik št. 25).

Gesetz vom 26. Jänner 1902, mit welchem die Bestimmungen der §§ 1, 2 und 3 des Gesetzes vom 1. Mai 1889, R. G. Bl. Nr. 68, betreffend die Bezüge und Pensionsbehandlung des systemisierten Lehrpersonales an den römisch-katholischen und griechisch-katholischen theologischen Diöcesanlehranstalten und den theologischen Central-Lehranstalten zu Görz und Zara, abgeändert werden.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

Artikel I.

Die Bestimmungen der §§ 1, 2 und 3 des Gesetzes vom 1. Mai 1889, R. G. Bl. Nr. 68, betreffend die Bezüge und Pensionsbehandlung des systemisierten Lehrpersonales an den römisch-katholischen und griechisch-katholischen theologischen Diöcesanlehranstalten und den theologischen Central-Lehranstalten zu Görz und Zara, werden hiemit außer Kraft gesetzt und haben künftighin zu lauten:

§ 1. Der Jahresgehalt der Professoren, welche an den römisch-katholischen und griechisch-katholischen theologischen Diöcesanlehranstalten und den theologischen Centrallehranstalten zu Görz und Zara eine mit staatlicher Zustimmung systemisierte Stelle innehaben, wird mit 2800 K festgesetzt.

Außerdem gebürt jedem Professor dieser Lehranstalten eine Activitätszulage, deren Ausmaß im Verordnungswege festgesetzt wird.

Diese Activitätszulage wird jedoch, wenn der betreffende Professor in dem Genusse eines Naturalquartiers steht, nur mit der Hälfte zu erfolgen sein.

§ 2. Jeder der im § 1 gedachten Professoren hat nach je fünf Jahren, die derselbe sei es vor, sei es nach dem Beginne der Wirksamkeit dieses Gesetzes als Professor an den erwähnten theologischen Lehranstalten oder an einer staatlichen Mittelschule zurückgelegt hat, bis einschließlich zum 25. Jahre dieser Dienstleistung Anspruch auf Erhöhung des Gehaltes.

Die Erhöhung beträgt nach Ablauf des ersten und zweiten Quinquenniums je 400 K, nach Ablauf jedes der folgenden drei Quinquennien 600 K jährlich.

§ 3. Die im § 1 erwähnten Professoren, welche über die im Einvernehmen mit der staatlichen Cultusbehörde zu treffende Verfügung des Bischofs, jedoch nicht infolge Dienstesentsagung oder infolge Entziehung der Sendung zum Lehramte aus demselben ausscheiden und zu einer Verwendung in der Seelsorge oder einem anderen kirchlichen Amte unfähig erscheinen, sind bezüglich ihrer Versorgung nach den

für Professoren an staatlichen Mittelschulen geltenden Normen zu behandeln.

Diejenigen Professoren, die eine anrechenbare Dienstzeit von zehn Jahren noch nicht vollstreckt haben und zu jeder anderweitigen kirchlichen Verwendung unfähig erscheinen, sind rücksichtlich ihres Ruhegenusses selbstständigen Seelsorgern im Sinne der jeweilig geltenden gesetzlichen Bestimmungen gleichzuhalten.

Vor dem Antritte einer systemisierten Lehrstelle an einer dieser theologischen Lehranstalten, in der Seelsorge oder einem anderen kirchlichen Amte zugebrachte Dienstjahre werden bei Bemessung des Ruhegenusses eines systemisierten Professors dieser Lehranstalten in der Weise in Anschlag gebracht, dass vier in der früheren Stellung zugebrachte Dienstjahre als drei Lehramtsdienstjahre angenommen werden.

Tritt ein Professor dieser Lehranstalten in die Seelsorge über, so verliert er zwar jeden Anspruch auf einen Ruhegenuß im Sinne der vorstehenden Bestimmungen, es sind aber bei Bemessung seines Ruhegehaltes nach Maßgabe der für selbstständige Seelsorger geltenden Normen je drei der im Lehramte zugebrachten Dienstjahre als vier Seelsorgedienstjahre in Anschlag zu bringen.

Erlangt ein im Rubestande befindlicher Professor ein dotiertes kirchliches Amt, so erlischt sein Anspruch auf den Ruhegehalt.

Artikel II.

Dieses Gesetz tritt mit dem Tage seiner Kundmachung in Wirksamkeit.

Artikel III.

Mit dem Vollzuge dieses Gesetzes sind Mein Minister für Cultus und Unterricht und mein Finanzminister beauftragt.

Wien, am 26. Jänner 1902.

Franz Joseph m. p.

Koerber m. p.

Hartel m. p.

Böhm m. p.

Izvršitvena določila k predstoječemu zakonu (državni zakonik št. 35). Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht und des Finanzministers vom 13. Februar 1902, mit welcher Bestimmungen zur Durchführung des Gesetzes vom 26. Jänner 1902, R. G. Bl. Nr. 25, über die Bezüge und die Pensionsbehandlung des systemisierten Lehrpersonales an den römisch-katholischen und griechisch-katholischen theologischen Diöcesan-Lehranstalten und den theologischen Central-Lehranstalten zu Görz und Zara, erlassen werden.

§ 1. Die nach § 1, Absatz 2 des Gesetzes vom 26. Jänner 1902, R. G. Bl. Nr. 25, den Professoren an theologischen Diöcesan- oder Central-Lehranstalten gebührende Activitäts-Zulage beträgt:

- a) an den Diöcesan-Lehranstalten in Linz und Brünn jährlich 600 K;
- b) an denjenigen in St. Pölten, Trient, Marburg, Klagenfurt, Laibach, Budweis, Leitmeritz, Przemysl und Tarnow, sowie an den theologischen Central-Lehranstalten in Görz und Zara jährlich 500 K;
- c) an den Diöcesan-Lehranstalten in Brixen, Königgrätz und Weidenau jährlich 400 K.

§ 2. Diese Activitäts-Zulage kann auf Grund einer in jeder Richtung befriedigenden Dienstleistung nach Zurücklegung einer an diesen Lehranstalten oder an einer staatlichen Mittelschule zugebrachten Dienstzeit von in der Regel zehn Jahren, beziehungsweise 20 Jahren vom Minister für Cultus und Unterricht über Antrag des Diöcesanbischöfes an den erstgenannten Anstalten (lit. a) auf 720 K, beziehungsweise 840 K, an den zweitgenannten (lit. b) auf 600 K, beziehungsweise 700 K, an den letztgenannten (lit. c) auf 480 K, beziehungsweise 560 K jährlich erhöht werden.

§ 3. Die activen Professoren an den theologischen Diöcesan- und Central-Lehranstalten haben für Pensionszwecke an den Religionsfond einen fortlaufenden Jahresbeitrag zu leisten, welcher drei Procent des für die Bemessung des Ruhegenusses anrechenbaren Activitätsgehaltes beträgt und in monatlichen Raten bei der Gehaltsauszahlung eingehoben wird.

Die Einhebung dieses Beitrages hat während des zur Entrichtung der Diensttaxe festgesetzten gesetzlichen Zeitraumes, und zwar auch in dem Falle zu unterbleiben, wenn die Monatsschuldigkeit der Diensttaxe die Höhe der monatlichen Beitragsleistung nicht erreichen würde.

§ 4. Die Bestimmungen der Ministerialverordnung vom 18. Februar 1895, R. G. Bl. Nr. 36, bleiben in Kraft.

Böhm m. p.

Hartel m. p.

Zakon z dne 19. februvarja 1902, s katerim se razglašajo določila o pokojninah katoliških dušnih pastirjev na občekoristnih zavodih, kakor tudi duhovniških uradnikov pri katoliških ordinarijatih, konzistorijih in v škofovskih semeniščih (državni zakonik šte. 48). Gesetz vom 19. Februar 1902, mit welchem Bestimmungen über die Ruhegenüsse der katholischen Seelsorger an gemeinnützigen Anstalten, sowie der priesterlichen Beamten bei den katholischen Ordinariaten, Consistorien und an bischöflichen Seminarien erlassen werden.

Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

§ 1. Katholische Seelsorger an gemeinnützigen, vom Staate, einem Lande, einem Bezirke, einer Gemeinde oder aus einem öffentlichen Fonde erhaltenen Anstalten, und priesterliche Beamte bei den katholischen Ordinariaten, Consistorien und an bischöflichen Seminarien haben Anspruch auf einen Ruhegehalt aus dem Religionsfonde, beziehungsweise aus der staatlichen Dotation derselben.

Dieser Anspruch hat nur statt, wenn

- a) der Anspruchswerber zur Erlangung kirchlicher Ämter befähigt ist (§ 2 des Gesetzes vom 7. Mai 1874, R. G. Bl. Nr. 50);
- b) dessen Dienststelle durch den Cultusminister nach Einvernehmung des Diöcesanbischofs ausdrücklich als im Zwecke dieses Gesetzes sistemisiert anerkannt wird;
- c) der Angestellte wegen unverschuldeter Leistungsunfähigkeit aus dem Amte scheidet, und
- d) insolange derselbe keine andere besoldete kirchliche Anstellung erhält oder einen anderen Versorgungsgenuss aus einem öffentlichen Fonde oder dem Staatsschatze empfängt.

§ 2. Ist mit dem Amte ein Ruhegenuss verbunden oder bei der Bestellung vertragsmässig zugesichert worden, so ist derselbe, gleichviel aus welchen Quellen er fließt, auf den nach den Bestimmungen dieses Gesetzes entfallenden Ruhegehalt anzurechnen.

§ 3. Das Ausmaß dieses Ruhegehaltes ist

- a) bei Seelsorgern, die an einer der vorbezeichneten Anstalten die einzige oder die erste Seelsorgerstelle innehaben, und bei den genannten priesterlichen Beamten (§ 1) nach Maßgabe ihrer Dienstzeit gleich dem kraft Schema II. zum Gesetze vom 19. September 1898, R. G. Bl. Nr. 176, dem selbstständigen Seelsorger des Pfarrsprengels ihres letzten Dienstpostens gewährleisteten Ruhegenusse;
- b) andere Seelsorger dieser Art haben Anspruch auf die Ruhegebür von Hilfspriestern an dem Orte ihrer letzten Dienstesverwendung.

Aus rücksichtswürdigen Gründen kann der Cultusminister ausnahmsweise einen höheren Ruhegehalt, und zwar bei Deficienten der ersten Art (lit. a) bis zum Höchstbetrage von 1600 K, bei solchen der zweiten Art (lit. b) bis zum Höchstbetrage von 800 K bewilligen, sowie Seelsorger der zweiten Art (lit. b) den Seelsorgern der ersten Art (lit. a) gleichstellen.

§ 4. Bei Ermittlung der Dienstzeit behufs Feststellung des nach diesem Gesetze gebührenden Ruhegenusses werden in der allgemeinen Seelsorge oder einem anderen öffentlichen kirchlichen Dienste vollstreckte Dienstjahre jenen, die in einer der genannten besonderen Verwendungen zurückgelegt worden sind, gleichgehalten.

§. 5. Mit dem Vollzuge dieses Gesetzes ist Mein Minister für Cultus und Unterricht im Einvernehmen mit Meinen übrigen betheiligten Ministern betraut.

Wien, am 19. Februar 1902.

Franz Joseph m. p.

Koerber m. p.

Hartel m. p.

Izvršitvena določila k predstoječemu zakonu (drž. zak. št. 54). Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht vom 12. März 1902, womit Bestimmungen zur Durchführung des Gesetzes vom 19. Februar 1902, R. G. Bl. Nr. 48, über die Ruhegenüsse der katholischen Seelsorger an gemeinnützigen Anstalten, sowie der priesterlichen Beamten bei den katholischen Ordinariaten, Consistorien und an bischöflichen Seminarien erlassen werden.

§ 1. Der Antrag, Seelsorgestellen an gemeinnützigen Anstalten, welche von einem Lande, einem Bezirke, einer Gemeinde oder einem nicht in der Verwaltung des Staates stehenden öffentlichen Fonde erhalten werden, als im Zwecke des Gesetzes vom 19. Februar 1902, R. G. Bl. Nr. 48, systemisierte anzuerkennen, ist der Landesstelle vorzulegen.

§ 2. Hiebei ist unter Vorlage der bezüglichen Urkunden und Behelfe auszuweisen:

- a) die Benennung der Stelle;
- b) die Art der Besetzung derselben;
- c) Art und Umfang der Amtsbefugnisse des Inhabers;
- d) die Höhe der Activitätsbezüge des Inhabers;
- e) die bisherige Versorgung desselben im Falle der Dienstuntauglichkeit;
- f) die bezüglich des Umstandes, ob für den Inhaber der Stelle der Ruhegenuss eines selbstständigen Seelsorgers oder eines Hilfspriesters (§ 3, lit. a, beziehungsweise lit. b des Gesetzes) in Aussicht zu nehmen ist, maßgebenden Thatsachen.

§ 3. Die Landesstelle pflegt, nachdem sie erforderlichen Falles die zur Klarstellung der Sach- und Rechtslage zweckdienlichen Erhebungen veranlasst und durchgeführt hat, über den Antrag das Einvernehmen mit dem zuständigen Diöcesanbischefe.

§ 4. Nach Einlangen der Äußerung des bischöflichen Ordinariates hat Landesstelle den Antrag, unter entsprechend begründeter Begutachtung an den Minister für Cultus und Unterricht zu leiten, welcher unter Würdigung aller in Betracht kommenden Verhältnisse die Systemisierung der betreffenden Stelle ausspricht oder ablehnt.

§ 5. Die Systemisierung von Seelsorgestellen an gemeinnützigen vom Staate oder aus einem unter staatlicher Verwaltung stehenden öffent-

lichen Fonde erhaltenen Anstalten erfolgt nach Einvernehmung des zuständigen Diöcesanbischofes auf Grund der unter den beteiligten Ministerien zu pflegenden Verhandlungen.

§ 6. Der Antrag, Dienststellen priesterlicher Beamter bei den katholischen Ordinariaten, Consistorien und an bischöflichen Seminarien als im Zwecke des berufenen Gesetzes systemisierte anzuerkennen, ist vom Diöcesanbischofe der Landesstelle vorzulegen. Für die Einbringung und weitere Behandlung des Antrages finden die Bestimmungen der §§ 2—4 dieser Verordnung sinngemäß Anwendung.

§ 7. Gesuche der Inhaber einer im Sinne der vorstehenden Bestimmungen als systemisiert anerkannten Dienststelle um Zuerkennung des Ruhehaltes sind in der Regel vor dem Verlassen des Dienstpostens im Wege des bischöflichen Ordinariates bei der Landesstelle zu überreichen.

§ 8. Dem Gesuche sind beizulegen:

- a) ein staatsärztliches Zeugnis über die Dienstuntauglichkeit;
- b) eine Dienstestabelle.

Diese ist in jener Form auszufertigen, welche in den einzelnen Diöcesen bei den aus der allgemeinen Seelsorge in den Ruhestand übertretenden Priestern üblich ist, und hat neben den dort gebräuchlichen noch weiters die Angabe zu enthalten, ob dem Gesuchsteller ein Anrecht auf einen nach § 2 des Gesetzes einrechenbaren Ruhebezug zusteht.

Die Angaben der Dienstestabelle sind vom bischöflichen Ordinariate, die letzterwähnte Angabe überdies auch von der Leitung der Anstalt, an welcher der Gesuchsteller in Verwendung steht, zu bestätigen.

§ 9. Die Landesstelle leitet das vom Ordinariate einbegleitete Gesuch mit entsprechendem Berichte, insbesondere auch über das Vorliegen der Erfordernisse nach § 1, lit. a des Gesetzes an das Ministerium für Cultus und Unterricht, dem die Entscheidung über alle derartigen Gesuche vorbehalten bleibt.

§ 10. Wird dem Gesuche Folge gegeben, so hat die Landesstelle dem Pensionswerber das entsprechende Decret auszufertigen und die betreffende Casse demgemäß anzuweisen.

In dem Decrete ist der Empfänger insbesondere darauf aufmerksam zu machen, dass es ihm bei sonstiger gesetzmäßiger Ahndung obliegt, jede Erlangung eines besoldeten kirchlichen Amtes oder einrechenbaren Bezuges (§ 1, lit. d des Gesetzes) ungesäumt zur Anzeige zu bringen.

Die Flüssigmachung des Ruhebezuges erfolgt in monatlichen am ersten jedes Monates fälligen, am zweiten Monatstage aber zahlbaren

Anticipativarten gegen Beobachtung der für den Bezug von Ruhegenüssen bei staatlichen Cassen sonst vorgeschriebenen Bedingungen und Vorsichten. Hartel m. p.

Kaj je parafraza? Po določbah občnega cerkvenega prava in po posebnih določbah posameznih škofij¹ je treba delati duhovnikom izkušnjo usposobljenosti za doseg beneficija med drugim tudi iz razlage svetega pisma. V tem izpitu naj bi dokazal eksaminant, da se bavi s proučevanjem knjige božje, da jo razume in da torej zna vernikom lomiti kruh božje besede iz razodetih naukov svetega pisma.

Ta izpit se vrši pismeno navadno v obliki parafraze.

Kaj je parafraza?²

Parafraza (*παρά-φράσις*) je obsirnejša in jasnejša izrazitev smisla temnih mest svetega pisma, ki se vpleta v sicer nepretrgano biblično besedilo. Naloga parafraza, ki govori vedno v osebi avktorja, je torej:

1. da pojasni vse, kar je manj razumljivega, bodisi zavoljo neznanosti stvari, ki se pripoveduje, bodisi zaradi kratkih, dvoumnih ali temnih izrazov, ki jih pisatelj ali predstavljavec ni smel ali ni mogel boljše podati, bodisi zavoljo dolgih perijod ali težkega stika. Parafraz razlaga kratko in točno nerazložna mesta, omeji, kar je dvoumnega, dopolni misli, ki jih je brati med vrstami, in ki jih je avktor preskočil. Pri tem vpleta iz drugih vspeorednih in podobnih mest svetega pisma ali iz arheologije, kar se zdi potrebnega. Kjer manjka v svetem tekstu logične zveze, jo parafraz sestavi, in kjer so težavne perijode, jih razkroji v krajše, priprostejše stavke.

2. Razjašnjuje se pa v parafrazi le to, kar je v svetem pismu res nejasno povedano.

Torej se ne sme dodajati kaj nepotrebne, kar razjašnjevanju nič ne hasne; še manj pa kaj novega ali avktorjevi misli tujega. Parafraz ne razjašnjuje stvari, ki so same po sebi umevne, jih ne podaja preobširno, s čemur bi še postale bolj temne, ampak nam osvetljuje in ponuja sveto pismo tako, da ga pameten poslušalec lepo razume in da bralcu ni treba gledati v razlage.

Iz tega se vidi, da je dobro prirejena parafraza jako težko delo, a da je lepo v katoliškem duhu sestavljena parafraza zelo imenitno in koristno branje svetega pisma.

Ta način razlage svetega pisma je zelo star, sega celo v staro zavezo. Dokler so bili Judje samostojno ljudstvo, so rabili v besedi in v pismu hebrejski jezik. V babilonski sužnosti pa so se naučili

¹ Glej *Actiones et Constitutiones Synodi Lavantinae* 1900 pag. 564.

² Prim. delo *Hermeneutica biblica generalis* auct. Jos. Kohlgruber Viennae, Typ. caes. reg. typographiae 1850. Str. 320 i. d.

kaldejščine in so tako pozabili hebrejščino, da jim je moral Esdra, ko se je vrnil ž njimi v Palestino, vsak odlomek svetega pisma, ki jim ga je prebral, takoj prevesti v kaldejščino.

Pismenih prevodov pa niso od začetka prirejali, ker sta se prevod in razlaga le ustno podajala. Prav iz časa Kristusovega pa že imamo dva pismena parafrastično prirejena prevoda nekaterih svtopisemskih knjig¹. Imenovali so jih targum (-im). Oba prevoda sta zvesto prirejena na podlagi hebrejskega besedila. Onkelos, učenec Gamaliela starejšega, podaja pa svoj targum pentateuch-a tako, da se od izvirnika oddaljuje le tam, kjer je v besedah ali podobah temen, ali če o Bogu govori antropopatično. Taka mesta prevaja s tem, da jih razlaga, da podobe razkrojuje, in antropomorfizme z drugimi, po njegovih nazorih Bogu pristojnejšimi izrazi nadomeščuje.

Tudi Jonatan (učenec Hillela † l. 12 po Kr.) dela enako: On prevaja dobesedno, kar je v besedilu lahkoumevnega, n. pr. večina zgodovinskih knjig; v preroških knjigah pa rad vpleta razlago, ker se nahaja v njih mnogo podob in antropomorfizmov, in ker so v njih misli raztrgane ter se mnogokrat nanašajo na zgodovinske dogodke. O drugih kaldejskih parafrazah ne bomo tukaj govorili.

Največ in najboljših parafraz svetega pisma so nam podali katoliški bogoslovci 16., 17. in 18. stoletja. Med njimi slovijo posebno sledeči: Skoro vse knjige stare zaveze in Djanje apostolov je parafraziral Gaspar Sanctius, španski jezuit († 1628); za najboljšo se smatra parafraza Jobova; Thomas le Blanc D. J. je izdal šest knjig parafraze psalmov, tiskanih l. 1726. Parafraze knjig novega zakona so nam podali Des. Erasmus Rotterdamus, ki je podal iz grščine sicer jezikovno boljši a stvarno slabši latinski prevod in ob enem tudi parafrazo v Bazelu l. 1516. Enako je Dominicus de Brentano, kanonik v Kemptenu, prevel grški izvirnik v nemščino in v treh zvezkih podal prevod, na drugi strani črte parafrazo in pod črto še obširnejšo razlago novega zakona.

Dominicus a Piconio (Piquigny), kapucin, je izdal od učenjakov zelo hvaljeno trojno razlago listov sv. Pavla: »Analysis, paraphrasis, commentarius« v Parizu l. 1703, ki se je v zadnjem stoletju zopet izdala v Parizu.

Ako bi se Slovencem kdaj prirejala parafraza novega testamenta, bi utegnila pisatelju služiti Slomšekova »Hrana evangeljskih in apostolskih nauk«, kjer je slavni pridigar v homiletičnem delu, marsikatero vrsto parafrastično razkrojil.

¹ Prim. o tem Wetzer und Welte, Kirchenlexicon zv. II., str. 716 in nasl.

Naj podamo tukaj par vzgledov iz navedenih pisateljjev, kako se parafraza naredi.

Prvi vzgled: psalm 109 (po Vulgati) Vers 1. »Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. V. 2. Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum. V. 3. Tecum principium in die virtutis tuae in splendoribus Sanctorum: ex utero ante luciferum genui te. V. 4. Iuravit Dominus, et non poenitebit eum: Tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.«

Thomas le Blanc to tako-le parafrazira: »V. 1. Deus Pater, rerum omnium Dominus dixit Domino meo Christo de morte triumphanti, et post resurrectionem in coelos evolanti; Nunc tempus est, ut sedeas a dextris meis, et prae hominibus et angelis elevatus aequalem mecum in omnia potestatem exerceas, donec singulis saeculis in te consurgentes hostes atteram, et tandem omnes in die universalis iudicii tuis pedibus advolvam, ut eos pede proteras, tibi que instar scabelli subiicias.

V. 2. Sceptrum tuum ego Dominus tuus regiamque potestatem in omnes orbis nationes proferam, dato a Ierosolyma initio, in die Pentecostes demisso in Apostolos Spiritu sancto: tu vel hostium effusorum in medio dominatum obtinebis, idola proterens, evertens haereses, tuosque servos gaudio gloriaeque cumulans.

V. 3. Nunc in hac die coronationis tuae, gloriae et potestatis principatus tuus apparebit, in principum coelestium corona aeternis radiis emicante. Hic enim tibi principatus debitus est, cum sis filius meus unigenitus, ex mea substantia velut ex utero ab omni retro aeternitate, ante solem omnemque aliam creaturam productus.

V. 4. Neque tantum regem illum hominum et angelorum Pater aeternus constituit, sed iuravit et immutabili decreto, nunquam ulla poenitentia retractando, sancivit, dixitque: Tu sacerdotium aeternum obtinebis, secundum ritum et ordinem Melchisedeci, regis Salem, qui panem et vinum mihi sanctificavit, et Ahrahae benedixit, ab eo que decimas accepit.«

Drugi vzgled: Luk. 3, 12. 13. »V. 12. Venerunt autem et publicani, ut baptizarentur, et dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? V. 13. At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis.«

Kar Erazem Roterd. tako-le razlaga:

»V. 12. Venerunt et publicani, territi Ioannis praedicatione, genus alioqui deditum rapinis, et ex publicis incommodis sua comparans commoda, religionis negligens, ac magis obsequens iussis principum, quam praeceptis Dei. Qui quum apud omnes nationes male audiant, apud Iudaeos peculiariter habebantur abominabiles, et tamen tantum terroris incusserat omnibus Ioannis severa praedicatio, ut hi quoque venirent ad Ioannem, flagitantes baptismum ac discere cupientes, quo pacto placare possent divinam iram.

V. 13. Ioannes autem verus praecursor illius, qui nullum, quamlibet magnis peccatis inquinatum, reiecturus erat, etiam publicanis leniter et placide respondet: Si nondum potestis vestra largiri, certe sit ille primus gradus ad meliorem vitam, ut abstineatis a rapiendis alienis. Habetis salarium a Caesare, praescriptum est, quid debeatis exigere a populo; ne quid extorqueatis in vestrum lucrum ultra id, quod praescriptum est.«

Tretji vzgled: Gal. 6, 14—16. »V. 14. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. V. 15. In Christo enim Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed nova creatura. V. 16. Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos et misericordia et super Israël Dei.«

Dominicus de Brentano to tako-le opiše:

»V. 14. Aber verwünscht wäre mir eine Ehre, die ich der Ehre, ein Verehrer des Gekreuzigten zu sein, vorziehen sollte; ich suche in keiner Sache einen Ruhm, als in den Bedrückungen, die ich um der christlichen Religion willen erdulden muss. In ihrem Besitze bin ich todt für die Welt, wie sie es für mich ist.

V. 15. Denn nach der Lehre Jesu kommt es nicht darauf an, ob man Jude oder Heide ist, um sich des Beifalls Gottes würdig zu machen; ein Christ muss ein ganz umgeänderter Mensch sein, der allen Verbindungen entsagt.

V. 16. Heil allen, die diesen Grundsätzen treu bleiben, Heil allen ächten Israeliten!«

Štrti vzgled: II. Tim. 2, 3—6. »V. 3. Labora sicut bonus miles Christi Iesu. V. 4. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit. V. 5. Nam et qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certaverit. V. 6. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere.«

Bernardinus a Piconio ima o tem to-le parafrazo:

»V. 3. Mala Evangelii causa fert, sicut praeclarus Christi Iesu miles.

V. 4. Adtende, quod qui Dei militiae adscriptus est, huius vitae negotiis non implicatur, ut se totum det militiae, et placeat ei, qui se in militem elegit.

V. 5. Considera, quod et qui certat in publicis certaminibus, non coronatur, nisi secundum leges athletic praescriptas pugnaverit et vicerit.

V. 6. Considera, et quod agricola in terra colenda assiduus, primus est in percipiendis agri sui fructibus.«

J. Č.

Nekateri odloki rimskih kongregacij. Ustanova. Peter je v svoji oporoki, ki ima služiti posvetnim namenom, sporočil 2000 K v pobožen namen. Oporoka je bila zaradi pomanjkanja postavno predpisane oblike neveljavna in od svetne gosposke zavržena. Janez, ki pa ostane vendarle dedič ab intestato, se brani legat izplačati v pobožne namene in se opira na mnenje kardinala d' Annibale: Quamdiu S. Sedes locuta non fuerit, existimo non oportere inquietare eos, qui extra ditionem Pontificiam non praestant relicta ad causas pias in testamento irrita ex iure civili. Sv. Poenitentiaria, ki je bila vprašana, če se Janezu sme odreči odveza, dokler ne izplača dotične svote, je odgovorila: »Navada je temu sodišču v sličnih slučajih, da se imajo v obče pobožni legati veljavnimi in vežejo v vesti. Vendar pa se dovoljuje dedičem, da se pobotajo (compositio) s cerkvijo ali s pobožno stvarjo, kateri je legat namenjen. (10. pros. 1901.)

Zasebne kapelice, v katerih se s posestnikovim in škofijskim dovoljenjem shaja neko število vernikov (aliquis christifidelium coetus),

se smejo v prihodnje smatrati za oratoria semipublica. Kdor je v teh pri sv. maši, zadošča ob nedeljah in praznikih svoji dolžnosti. (S. R. C. 3. avg. 1901.)

Podobe in kipi se smejo z lučmi brez zagrinjala (velum) in baldahina nositi v procesijah. Sicer pa velja splošno določilo od 27. majnika 1826. Povsod naj velja pravilo, da se prihodnjič nikjer ob nobeni priložnosti, z izgovorom kake slovesnosti, pobožnosti, posebne pravice ali starodavne navade — ki se kot nedostatek mora odpraviti — ostanki svetnikov ne smejo v procesijah nositi.

Pripustiti in dovoliti pa se more, da se nosijo ostanki sv. križa in drugega orodja od trpljenja Gospodovega zaradi posebnega češčenja in zaradi splošne navade pod baldahinom. Vendar pa se morajo ti ostanki vedno ločiti in posebno nositi, in ne skupno z ostanki svetnikov, katerim ne gre tolika čast. (S. R. C. 3. avg. 1901.)

Blagoslov. Kjer je navada, da duhovnik, ko odmoli litanije ali druge molitve pri oltarju v roketu in štoli slično kakor po sv. obhajilu vernikov izven sv. maše, pričujoče z znamenjem sv. križa blagoslavlja rekoč: *Benedicat vos omnipotens Deus* itd., je ta obred dovoljen. (S. R. C. 11. avg. 1901.)

Na veliki petek se sme mesto križa odkriti kak ostanek sv. križa. Eno od teh dveh se mora zgoditi. (S. R. C. 11. avg. 1901.)

Sv. Barnaba se naj smatra v slučaju okurence ali konkurence s prazniki drugih svetnikov za apostola (S. R. C. 11. avg. 1901.)

S.

Onanismus. *Ioannes parochus manus vestras humiliter osculatus casum sequentem reverenter exponit:*

Titius parochianus, dives, honorabilis, litteratus ac bonus christianus, in confessione de usu matrimonii prudenter interrogatus confitetur se cum uxore, etiam aliquatenus repugnante, coitum semper ab-rumpere, ne sequatur proles: et a me quaesitus fatetur se ferme semper extra vas mulieris seminare; a me redargutus statim reponit se ita agere propter duplicem rationem: 1° ne prole numerosiore status familiae deiciatur (iam enim habet filium et filiam); 2° ne uxor iterata graviditate nimium defatigetur. Qui de inanitate harum rationum a parochu admonitus reponit hunc agendi modum ipsi probatum fuisse a quodam perillustri confessario in quodam recessu, quem nuper in quadam communitate peregit, modo maritus in actu intendat sedationem concupiscentiae et non pollutionem.

Ioannes parochus, miratus hunc praeclarum confessarium, qui nuper in quodam maiori seminario theologiae moralis lector fuerat, talem agendi modum probasse, nihilominus Titium in hoc agendi modo perseverare volentem absolvere non est ausus. Titius vero de sua

dimissione offensus suum parochum ignarum ac superbum ubique praedicat utpote sententiam aliorum corrigentem et onera importabilia poenitentibus imponentem.

Ioannes parochus, his omnibus permotus, quae in detrimentum parochi, imo et ipsius religionis multum cedunt, ab Eminentia vestra humiliter ac reverenter exposcit:

Quidquid sit de praeterito, quomodo se gerere debeat cum Titio qui probabilissime ad confitendum revertetur et in sua agendi ratione pertinaciter perseverabit?

Et Deus . . . .

Sacra Poenitentiaria, mature consideratis expositis, respondet: Parochum de quó in casu recte se gessisse, atque absolvi non posse poenitentem qui abstinere nolit ab huiusmodi agendi ratione, quae est purus onanismus.

Datum Romae in S. Poenitentiaria, die 13. Novembris 1901.

Anal. eccl. 1901. fasc. 12. p. 493.

Pismena vprašanja pri župnijskem izpitu v Mariboru koncem aprila. Dogmatika: 1. Demonstratur poenarum aeternarum veritas easque rationi non adversari. 2. Demonstratur dogma catholicum: Extra Ecclesiam nulla salus. Parafraza: Evangel. IV. Dom. p. Pasch. Ioan. 16, 5—14.

Nravorlovje: 1. Quid est conscientia antecedens? Ipsam proximam agendi regulam esse, illumque qui contra conscientiae antecedendis dictamen agit, peccare, probetur.

2. Quid est scandalum; quomodo dividitur, quando vitandum, et quale peccatum?

3. Quid sit restitutio, sub quibus conditionibus et quid iniustus damnificator restituere tenetur, exponatur.

Cerkveno pravo: 1. Exponantur praecipua iura et officia parochorum circa religiosam instructionem et sacrum ministerium secundum sanctiones tum iuris communis tum nostri dioecesaní.

2. Ius Ecclesiae catholicae acquirendi et possidendi bona temporalia demonstratur e iure naturali, divino et positivo.

3. Das Ehehindernis des Katholicismus ist sowohl nach den Bestimmungen der Kirche als auch des Staates zu beleuchten und der Unterschied beider Gesetzgebungen festzustellen.

Pastirna: 1. Mož in žena sta zavarovala svoje poslopje pri neki družbi. Sklepneta pa podžgati. Moža ta naklep prestraši in še ženo prosi, naj ne stori tega, a žena vendar izpelje ta naklep proti volji svojega moža, in dobi 1000 K od zavarovalnice. Pozneje umrje žena in mož je nekaj časa sam posestnik, potlej pa preda svoje posestvo sinu, izvzemši 400 K vrednosti. Kako naj ravna spovednik v tem slučaju? Kdo naj povrne? Koliko in kako?

2. Dolžnosti duhovnega pastirja, posebno župnika, pri razporih med zakonskimi.

3. »Missa pro sponis«, kdaj je dovoljena in v kakšnem obredu?

4. Katehetična pridiga o dolžnosti otrok do starišev.

Vprašanja za pastoralne konference v ljubljanski škofiji¹. 1. Kako naj bi uspešno skrbeli za mladeniče a) dokler hodijo v šolo; b) ko šolo dovršijo; c) ko odhajajo in odidejo v tuje kraje; d) ko se ženijo?

2. Katere posebne nevarnosti za sv. čistost so v naši dekaniji? Kaj se je storilo do sedaj, kaj naj se stori od sedaj, da se odstranijo, ali vsaj zmanjšajo?

3. Od kod sv. maše imenovane: oficijature, imatrikulirane, soseskine, poljske in slične? Kake dolžnosti ima duhovnik ozir teh sv. maš? Kolik je dotični stipendij? ali imajo p. t. gg. kake posebne želje v tem oziru?

4. Posvetovanje o evharističnem shodu v dekaniji v smislu naročila o 25letnici sv. očeta.

B.

Priprave za biblične katekeze.

44. Balaamovo prerokovanje.

I. Uvod. Izraelci so se čimdalje bolj bližali Obljubljeni deželi. Premagali so že ljudstva na vzhodni strani Jordana, ki so jim hotela preprečiti nadaljno potovanje. Ko izve to sosednji moablanski kralj, se začne bati in odpošlje vedeževalca Balaama, da bi preklel izraelsko ljudstvo, češ, da bi je lažje premagal. Po božji naredbi pa je vedeževalec blagoslovil ljudstvo in je o Zveličarju napovedal kaj lepo prerokbo. O tem vam bom pravil zdaj-le.

II. Pripovedovanje: a) Moabski kralj pokliče Balaama, ki b) blagoslavlja izraelsko ljudstvo in prerokuje o Mesiju.

III. Pojašnjevanje: a) »Prišli so do moabskih mej«, nazaj (proti jugu) gredé, ko so že premagali severne dežele ob Jordanu, Moablani so stanovali na vzhodu Mrtvega morja. (Zemljevid!) — »Balaam« je bil paganski vedeževalec, doma iz Mezopotamije, a izvedel je za čuda, katera je Bog delal izraelskemu ljudstvu, in tako spoznal pravega Boga. Bog mu je razodel prihodnje reči, da bi tudi pagane opozoril na obljubljenega Odrešenika. (Saj ravno na Balaamovo prerokovanje so se opirali sv. Trije kralji, ko so šli iskat Jezusa.) — »Balaam... gre h kralju«. Tu se utegne tudi vplesti mični dogodek, ko mu je angel z mečem zastopil pot ter je Balaam neusmiljeno pretepal oslico, ker ni hotela iti dalje. Oslica izpregovori, a tudi on zagleda angela, ki mu reče: »Prišel sem, da se ti ustavim, ker tvoja pot je napačna in meni nasprotna«. Vendar ga pusti angel dalje iti, s tem pogojem, če ne bo govoril nič drugega nego to, kar mu bo naročil.

b) »... ne zdaj«, marveč pozneje; »ne blizu«, marveč v daljni prihodnjosti. Oba stavka povesta isto na različen način, da čez mnogo

¹ Ljublj. škofijski list št. 2, l. 1902, str. 31.

let pride slaven mož. »Zvezda vzhaja iz Jakoba«, t. j. izmed Jakobovih potomcev in »žezlo«, t. j. vladar »se vzdiguje iz Izraela;« v tem stavku pa je povedano, da bode oni slavni mož, ki ga gleda Balaam v daljni prihodnjosti, učenik, ki bo razsvetljeval svet z nebeško lučjo resnice, in pa mogočen vladar, ki si bo podjarmil vse narode (= nauk Jezusov in njegovo kraljestvo, sv. katoliška cerkev).

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: *a*) vsemogočnost, ker je Bog prisilil Balaama, da je proti lastni volji blagoslovil izraelsko ljudstvo (in oslici dal moč človeškega govora); *b*) vsevednost se je pokazala v tem, da je Bog razodel Balaamu prihodnje reči.

2. Praznoverstvu je bil vdan moabski kralj, ker je od vedeževe kletve pričakoval toliko vojskinega uspeha. (Vpr. 367.)

3. Šesto mesijansko prerokovanje. Balaam je prerokoval: *a*) da še ne bo kmalu prišel Odrešenik na svet (in res je prišel Jezus še le čez kakih 1450 let); *b*) da bo iz Jakobovega rodu (tudi to se je dopolnilo); *c*) da se bo prikazal kot zvezda (Jezus sam pravi o sebi, da je luč sveta — po svojem nauku in vzgledu); *d*) da bo mogočen vladar (Jezus sam je rekel, da je kralj a kraljestvo njegovo ni od tega sveta).

V. Uporaba. Izogibaj se vsake kletve, ker veš, kako je zoprna Bogu (in angelom). Ako si se že privadil kake kletevske besede, odločno skleni, da se je odvadiš takoj! Blagoslavljaljaj tudi ti s tem, da moliš za božjo pomoč in srečo starišev, učiteljev, duhovnikov, tovarišev, domovine . . . s tem, da pridno rabiš blagoslovljeno vodo in druge blagoslovljene reči.

45. Mojzesovo poslednje opominjanje in njegova smrt.

I. Uvod. Že veliko lepega ste slišali o izvoljencu božjem, Mojzesu, danes boste slišali, kako lepo je porabil še zadnje trenutke, predno je zaspal v Gospodu.

II. Pripovedovanje. *a*) Mojzes zadnjič opominja izvoljeno ljudstvo; *b*) prerokuje o obljubljenem Zveličarju in umrje.

III. Pojašnjevanje. *a*) »Prišli so dnevi . . . od svojega ljudstva« = prišel je oni od Boga napovedani čas, iz katerega je Mojzes lahko sklepal, da bo moral umreti; štirideseto leto potovanja po puščavi se je bližalo koncu; njegovi vrstniki so že izvečine pomrli, umrl je tudi njegov brat Aron; pot v Sveto deželo je bila že popolnoma prosta, ker so bili premagani obmejni narodi. — »Svojo roko položi« itd. S tem je naznanjena oddaja oblasti. — »Vpričo ljudstva«, javno se je moralo zgoditi zato, da bi ne bilo kakega ugovora. — »Tole govori«. Vsebina zadnjega, ganljivega govora je: 1. Naznani jim svojo bližnjo smrt; 2. opominja jih, naj nikdar ne pozabijo

zaveze in zvesto izpolnjujejo božje zapovedi, zlasti zapoved božje ljubezni; naj bodo hvaležni Bogu; a tudi otroke naj učijo tako ob vsaki priliki; 3. izpolnjevalcem božjih zapovedi obeta blagoslov, onim pa, ki jih nečejo izpolnjevati, žuga prekletstvo; 4. krasni govor pa zaključí s slovesno prošnjo, da — ker jim je oboje na ponudbo, sreča in nesreča — naj si izvolijo lepo življenje po božjih zapovedih, v blagor sebi in potomcem. — »Ljubite Gospoda . . . iz vseh svojih moči!« = kolikor le morete. V nastopnem jim našteva vzroke (nagibe), zakaj naj ljubijo Boga: iz hvaležnosti za njegove dobrote in zato, da bi imeli vsestransko srečo. Stara zaveza je bila še nepopolna; zato zahteva Mojzes od Izraelcev le bolj nepopolno ljubezen, in jih opozarja posebno na časne dobrote. — »Kadar domov pridete in kadar greste od doma«. Kadar gre človek na delo, »gre od doma«, kadar je končal delo, gre domov; vsa opravila delavnega človeka so torej med odhodom z doma in prihodom domov. Pomen = blagoslovljeni boste na vseh potih, ob vseh opravilih. — »Ako nečete poslušati glasu svojega Gospoda« = ako nečete izpolnjevati njegovih zapovedi (Gospod je govoril sam in po Mojzesu, ko je dal zapovedi Izraelcem).

b) »Preroka«. Mojzes napoveduje prihod Jezusa Kristusa. Ko je bil Zveličar nasitil 5000 ljudi v puščavi, je klicalo ljudstvo: »Ta je resnično prerok, ki ima priti na svet«. — »Obudil« = poslal. (Beseda »obuditi« se rabi za oživljenje mrtvega človeka. Tako oživljenje je čudež; čudežen je bil tudi prihod Jezusov.) — »Na goro Nebo«. Ta gora je v moabski deželi blizu Jordana; visoka je okrog 850 m; ž nje je lep razgled po vsej Jordanski dolini od Hermona do Mrtvega morja. (Zemljevid!) — Kar je tiskano z malimi črkami, se obravnava pozneje (sub IV.) Utegne se pa še pristaviti: Star je bil 120 let. »Njegovo oko ni otemnelo in njegovi zobje se niso omajali«. Lahko bi bil torej še živel. Na božje povelje ga je pokopal sv. Mihael. Njegov grob je ostal neznan Izraelcem.

(Za srce). Tako se je ganljivo končalo prelepo življenje enega izmed izmed največjih mož, kar jih je bilo na svetu. Lepa je bila že njegova mladost. Njegova vrla mati, blaga Izraelka, ga je tem bolj ljubila, ker ga je bila skoro na čudežen način rešila smrti. Tako temeljito ga je izučila in utrdila v izraelski veri, da jo je zvesto ohranil med pagani v egiptovskih šolah in na kraljevem dvoru. Že kot mladenič je srčno ljubil svoj narod in, ker se je potegoval za svoje brate, se je moral odreči zloznemu življenju na dvoru ter bežati v puščavo. Še pristrčnejše je ljubil potlej svoj narod, ko mu je bil voditelj po božjem povelju. Zanj je vse žrtvoval . . . To je pa storil, ker je bil bogaboječ in v resnici bogoljuben. Oj, kako lepo srce je imel ta pre-

slavni mož! Saj je ni skoro čednosti, da bi se ne bila lesketala v njegovem srcu. Kako živa in trdna je bila njegova vera; kako neomahljivo njegovo zaupanje v najtežavnejših okoliščinah; kako žarna njegova ljubezen do Boga in do bližnjega, — saj ravno iz tega bistrega studenca svete ljubezni je zajemal moč in pogum, da je mogel vztrajati v tolikih težkočah in izvrševati tako velikanske reči v čast božjo in v blagor svojemu tolikokrat nezaupnemu, upornemu in nehvaležnemu ljudstvu! Čuditi se moramo njegovi gorečnosti za javno službo božjo, njegovi pobožnosti v molitvi, njegovi ponižnosti, njegovi potrpežljivosti in krotkosti, saj pravi sv. pismo o njem: »Mojzes je bil najkrotkejši mož med vsemi ljudmi, ki so živeli na zemlji. (IV. Mojz. 12, 3.) A s to milobno krotkostjo je združeval tudi možato odločnost, kadar je zahtevala volja božja. Zares, velikan je bil v življenju in smrti. Za svoje male napake se je občutno pokoril, da je bil tem obilnejše poplačan v nebesih.

IV. Razlaga. 1. *a)* Pravičnost božja: Mojzes ni smel iti v Obljubljeni deželo zaradi male napake; *b)* Bog je neskončno zvest, je vse natanko izpolnil, kakor je bil zažugal Mojzesu.

2. Mojzesov poslovilni govor ima tudi za nas prelepe nauke: *a)* Tudi mi ne smemo pozabiti zaveze, ki je bila sklenjena pri sv. krstu (Vpr. 551–553.) — *b)* Zapoved ljubezni nam je Jezus še posebno zatrjeval, ker ima vse druge zapovedi v sebi. (Vpr. 342.) — *c)* Tudi krščanski stariši morajo svojim otrokom pripovedovati dobrote božje, razlagati božje zapovedi... jih lepo vzgojevati. (Vpr. 417.) — *d)* Tudi še sedaj velja, da si dobri ljudje, ki zvesto izpolnjujejo božje zapovedi, že tukaj na zemlji zagotovijo božji blagoslov. (Vpr. 476.) Vendar naj bi dober katoličan ne služil Bogu tolikanj radi časne sreče, marveč radi večnega plačila; še najboljše pa bo, če mu služi zavoljo njega samega, ker je neskončna dobrota in popolnost ter vse ljubezni vreden. (Vpr. 330, 331.) — *e)* Kristusa moramo poslušati.

3. Sedmo mesijansko prerokovanje. Mojzes je napovedoval Zveličarja kot preroka, najvišjega učitelja. (Balaam ga je bil napovedal kot kralja, bronasta kača pa je bila predpoda Jezusove duhovniške službe.)

4. Mojzes predpoda Jezusa Kristusa. Glej št. 38. IV. 6. Opozori se še na okoliščino, da sta oba umrla na gori, Mojzes na gori Nebo, Jezus na gori Kalvariji.

5. Prosta volja. Človek si lahko izvoli dobro ali slabo, se lahko odloči za čednost ali greh. (Vpr. 157. 518.)

V. Uporaba. (Za srce. Slovesno!) V imenu istega Gospoda, kakor nekđaj Mojzes, svarim in opominjam tudi jaz vas. Otroci, vi imate sicer prosto voljo, ste lahko dobri in hudobni, kakor hočete;

toda prosim vas, nikar ne posnemajte onih nesrečnih zlobnežev, ki se veselé tega, da morejo biti hudobni, in zlorablajo prostest, to sveto prednost, ki jo ima edini človek med vsemi stvarmi na vesoljnem svetu, v greh ter nalašč in prostovoljno žalijo svojega Boga, česar ne dela nobena druga stvar: marveč bodite veseli, da morete, da smete biti dobri, da morete Boga ljubiti, Bogu prostovoljno služiti. Oh, otroci, kako je pač čudno to: vsi vas učimo le dobro, vsi vas opominjamo in priganjamo k dobremu, in vendar je vas več tako nespametnih, da silite le na slabo stran! Zakaj vendar to? Zakaj tako siloma hitite v svojo nesrečo in pogin — že tako zgodaj? Zakaj se nečete rajši odločiti za ono pot, po kateri se pride do časne in večne sreče? . . . . Nisem prerok, toda oprt na besede sv. pisma in na izkušnjo, vam prerokujem in vas zagotovim, da boste srečni že v tem življenju (naj vas zadene karkoli) in srečni onstran groba, ako boste ves čas lepo živeli, zvesto izpolnjevali božje zapovedi, vedno se ogibali greha in se na vso moč trudili za čednosti in dobra dela. Zakaj pobožnost je za vse dobra«, pravi sv. apostol Pavel, in naš Zveličar je rekel: »Kdor ima moje zapovedi in jih izpolnjuje, ta je, kateri me ljubi«.

46. Izraelci gredo v Obljubljeno deželo.

I. Uvod. Po Mojzesovi smrti so šli Izraelci čez Jordan v Sveto deželo, jo z vojsko pridobili in razdelili med 12 rodove. Kako se je to izvršilo, vam povem zdaj-le.

II. Pripovedovanje. *a)* Izraelci gredo čez Jordan; *b)* premagajo mesto Jeriho; *c)* po mnogih bojih se polasté še druge dežele ter jo razdele med 12 rodove.

III. Pojašnjevanje. *a)* »Kakor sem bil z Mojzesom, tako bom s teboj«. Jozue je pač čutil, kako težko nalogo mu je naložil Gospod, saj je bil ves čas spremljevalec Mojzesov v prvih vrstah; kot nekdanji oglednik je tudi poznal moč tamošnjih sovražnikov; svest si je bil tudi svoje nezmožnosti. Ni čudo torej, da se je bal; a Bog sam ga je osrčeval. Kako pa je bil Bog z Mojzesom? (Kjer Mojzes ni bil dovolj močan, je Bog pomagal s čudežem; če je potreboval sveta ali varstva, mu je Bog svetoval, ga varoval . . .) — »Škri-njo zaveze« so nesli spredaj, v znamenje, da zaupajo le na božjo pomoč. — »Jordan, ki je bil ob tistem času narastel«, kako to? Takrat je bila spomlad, saj je bilo o veliki noči, kopnel je sneg na Hermonu; ob tem času je tam voda 27 m široka in 4 m globoka. Tudi je Jordanova voda deroča (od Galilejskega jezera do Mrtvega morja se dolina zniža za 200 m). — »Voda obstoji« itd. Ponovil se je čudež slično, kakor je bil v Rdečem morju.

„Velikonočni praznik so obhajali“ v šotorišču, katero so napravili $\frac{1}{2}$ ure pred Jeriho. (Za srce.) Kakšno čustvo je pač moralo obhajati srca Izraelcev, ko so obhajali prvo veliko noč v Obljubljeno deželi! Pred 40 leti se je pričel ta praznik; a pomrli so oni, ki so ga obhajali. Koliko veselih, a tudi žalostnih spominov! Sploh pa so jih razne okoliščine priganjale, da naj bodo iz srca hvaležni dobrotljivemu Bogu; hvaležni za vse dobrote, s katerimi jih je obsipal v puščavi, jih rešil iz rok močnih sovražnikov... hvaležni osobito zato, da jih je slednjič pripeljal v prelepo in rodovitno deželo, katero je bil obljubil Bog bogoljubnim prednikom, katere sadeže sedaj prvikrat okušajo... A tudi brez skrbi niso bili, ker si je bilo treba deželo še le priboriti.

b) »Pojdite vsi vojščaki« itd. Ko so večkrat šli okrog mesta so se še bolj prepričali, kako je močno utrjeno in da ga ni mogoče po naravni poti premagati (Izraelci niso imeli potrebnih strojev, niso bili vajeni itd.) — »Iz dna«, do dna, popolnoma. — »In brž se poderejo zidovi«, ne vsled vpitja in trobentanja, marveč vsled čudežne pomoči božje.

c) »Po mnogih bojih«, v katerih jim je Bog večkrat čudežno pomagal. Ob neki zmagi je Jozue prosil Boga, da naj obstane solnce in mesec, da bi mogli Izraelci bolje izkoristiti zmago in kar moč daleč zapoditi sovražnika. Sveto pismo govori tako, kakor še zdaj govorimo po videzu, kakor da se solnce suče okrog zemlje. Jozue je hotel le reči, da naj se podaljša dnevna svetloba; in podaljšala se je; na kakšen način, to je bila Gospodova skrb. — »Razdeli z vadljanjem med 12 rodove«; kako, je razvidno na zemljevidu: dva rodova in pol sta stanovala na levi strani Jordana (Ruben, Gad in polovica rodu Manasejevega); deset in pol pa na levi, z ozirom na poznejšo razdelitev dežele v Judejo, Samarijo in Galilejo tako-le: v Judeji Juda, Simeon, Benjamin in Dan; v Samariji: Efrajm in polovica rodu Manasejevega; v Galileji: Isahar, Zabulon, Neftali, Aser.

IV. Razlaga. 1. Kako se kaže v tej zgodbi vsemogočnost, kako neskončna zvestoba božja?

2. Čudeži ob prihodu v Obljubljeno deželo imajo slične namene kakor poprejšnji. Bog je hotel ljudstvu utrditi vero v njegovo vsemogočnost in zaupanje v njegovo očetovsko varstvo, pa tudi v njih srcih vzbuditi hvaležnost, ker so sprevideli, da si niso z lastno močjo pridobili Svete dežele. Kakor poprej Mojzes, tako je bil sedaj Jozue potrjen od Boga poslani voditelj, katerega mora ljudstvo slušati in spoštovati. Sovražniki so dobili strah pred Izraelci. (Posebej je obstanek solnca na nebu prepričal Kanaanite, ki so po božje častili solnce in luno, kako slaboten je njih dozdevni bog.)

3. Moč vere. »Po veri je jerihonsko zidovje razpadlo« piše sv. Pavel. (Hebr. 11, 30.) Izraelci so imeli trdno vero v božjo moč. (Vpr. 25.)

4. Jozue je 9. predpodoba Jezusa Kristusa. Že v imenu je nekaj sličnosti, posebej pa: 1. Jozue je pripeljal Izraelce skoz Jordan v Obljubljeno deželo — Jezus Kristus nas pripelje po zakramentu sv. krsta v svoje božje kraljestvo, sv. katoliško cerkev, in po njej v nebeško kraljestvo. 2. Jozue je pridobil Obljubljeno deželo s svojimi zmagami — Jezus Kristus je s svojo smrtjo in svojim vstajenjem premagal greh, satana in smrt ter nam pridobil (privojskoval) nebeško kraljestvo.

V. Uporaba. Naše življenje — potovanje proti nebesom. (**Za srce.**) Ko so šli Izraelci skozi Rdeče morje, so bili rešeni egiptovske sužnjosti; tudi mi smo bili z vodo sv. krsta rešeni sužnjosti satana itd. Potlej so pričeli Izraelci dolgo, težavno in nevarno potovanje skozi puščavo v Obljubljeno deželo; tudi pot proti nebesom je težavna, nevarna, mnogo sovražnikov preži na bogoljubnega potnika. (»Tesna so vrata in ozka je pot, ki pelje v življenje«.) Pa Gospod sam jih je vodil, jim kazal pot in dajal mano z nebes; Jezus Kristus nam je tudi pokazal pot z besedo in vzgledom ter hrani in kreпча naše duše z nebeško mano svojega lastnega telesa in krvi. Izraelci so se vojskovali in molili ter si naklonili pomoč božjo, da so mogli zmagovati svoje sovražnike in odstranjati vse zapreke; tudi mi se moramo vojskovati zoper dušne sovražnike in prositi pomoči božje, ker brez milosti božje ne moremo ničesar storiti. Posebne pomoči božje so potrebovali Izraelci nazadnje, ko so si imeli prilastiti Obljubljeno deželo; tudi za nas bo smrtni boj težak in odločilen, zato si že naprej prosimo in zagotavljajmo božjo pomoč za smrtno uro. Plačilo vztrajnega truda jim je bila lepa in rodovitna dežela; tudi za naše vztrajne napore nam je obljubljena in zagotovljena neizmerno lepa in srečna rajska domovina! »Nihče ni kronan, ako se ni po postavi vojskoval. Zato se vojskuj in delaj kakor dober vojščak Jezusa Kristusa!« Vojskuj se zlasti zoper svojo poglavitno napako. Vsako jutro skleni, da jo boš premagoval, in izprašuj svojo vest o njej.

47. Sodniki. — Gedeon.

I. Uvod. Po Jozuetovi smrti Izraelci niso imeli (skupnega) voditelja; marveč kadar so jih stiskali sovražniki jim je poslal pobožne može, ki jih imenujemo sodnike, da so jih rešili. Takih mož je bilo več; a mi se bomo učili le o enem, ki se je imenoval Gedeon.

II. Pripovedovanje. *a)* O sodnikih sploh; *b)* angel pride h Gedeonu; *c)* Gedeon se pripravlja za boj; *d)* Gedeon slavno premaga močnega sovražnika.

III. Pojašnjevanje. *a)* »Zoper prepoved božjo.« Bog je bil zapovedal Izraelcem, da naj iztrebijo, pokončajo malikovalce v Sveti deželi; a tega niso storili popolnoma, marveč še v tesnejšo zvezo so stopili z njimi ter se navzeli njih hudobije in začeli celo malikovati. Glejte, kaj stori zapeljiv vzgled! — »Zato jih je Bog... hudo stiskal.« Kako se tu uresničuje pregovor: »S čimer se kdo pregreši, s tem bo tepen!« — »Sodniki« se niso imenovali v tem smislu, kakor zdaj imenujemo sodnike; marveč Bog je po njih sodbo izvrševal nad sovražniki. Ta pomen imajo besede v knjigi: »ker so jih reševali«. Pa tudi Izraelce same so »vodili« in sodili po Gospodovi postavi. — »Ti možje so bili«, boljše bi se glasilo: »Najbolj znani so ti-le.« (Bilo jih je 15 v 300 letih.)

b) »Madjani« so se bili deloma priselili iz Arabije in so stanovali poleg Moabljanov na vzhodni strani Mrtvega morja. (Zemljevid!) — »V tlačilnici«, sicer so Izraelci žito meli ali otepali na prostem na utrjenih tleh, a Gedeon je to delal skrivaj zaradi sovražnikov.

c) »Izraelce skliče«. Morebiti bi kazalo opozoriti še na dvojni čudež z runom, ki ga je zahteval Gedeon od Boga, predno je šel v boj, ne tolikanj radi sebe, marveč da bi zaupanje utrdil pri možéh: Gedeon reče Gospodu: »Glej to volneno runo« denem na gumno. Ako bo rosa na samem runu, na vseh tleh pa suho, vedel bom, da boš rešil Izrael po moji roki. In tako se je zgodilo. Vstal je zarana, runo izžehljal in napolnil vrč z roso. In zopet je rekel Gospodu: »Ne jezi se, ako še enkrat želim znamenje runa«. Prosim, da bi bilo suho samo runo, vsa tla pa mokra od rose«. In Bog je storil, kakor je prosil. — »In bilo je le 300 mož«... Le-ti so bili zmerni in so se znali prepomagati, drugi pa so pokleknili na tla, da bi iz potoka pili na vsa usta prav poželjivo in veliko. (Bilo je pri studentu Haras, ki izvira izpod gore Gelboe).

d) Zmagali so torej brez orožja: trobentin glas, razbijanje vrčev in vihtenje gorečih plamenic in pa krik je popolnoma zbežal sovražnika. Tako je bilo vsem jasno, da ni zmagala človeška, marveč božja moč. — »Meč Gospodov in Gedeonov!« Pristaviti je: »pride nad vas in vas premaga«, ali pa = meč za Gospoda in Gedeona.

IV. Razlaga. 1. *a)* Bog je neskončno usmiljen in prizanašljiv. *b)* Bog vlada svet in vodi usodo narodov in posameznih ljudi z močjo in modrostjo, dobroto in pravičnostjo. Kadar hoče doseči svoje namene, se mu ni treba ozirati na take reči, kakor mi pri svojih podjetjih. Bog ne gleda *a)* na zunanost pri človeku — izvolil si je

neznatnega Gedeona; *b*) na število — 300 Izraelcev napade in premaga 135.000 Madijancev; *c*) na sredstva — s kako borno pripravo gre peščica izraelskih mož v boj; *d*) na zapreke, ki jih zna obračati celo v svoj prid — sovražniki se začno klati in moriti med seboj!

2. Hvale vredna je *a*) ponižnost Gedeonova (Vpr. 818); *b*) zmernost in zaupanje v Boga 300 pogumnih bojevnikov.

3. Gedeon — 10. predpoda Jezusa Kristusa. 1. Gedeon je preživel mladost v samoti in skromnosti — Jezus je živel do 30. leta v samotnosti in skromnih okoliščinah v preprosti hiši tesarjevi v Nazaretu. 2. Z dvojnim čudežem (Runo porošeno — zemlja suha; koža suha — tla porošena) je Gedeon dokazal, da je poslanec božji — Kristus je dokazal svoje božanstvo z veličastnimi čudeži. Osrečil je judovsko ljudstvo s svojimi nebeškimi blagri; a z nehvaležnostjo so se storili nevredne božjih dobrot, ki so jele po apostolih rositi na paganske narode. 3. S 300 bojavniki je Gedeon premagal velikansko vojsko — z 12 apostoli si je Jezus pridobil vesoljni svet.

4. Brez orožja, le s trobentami in plamenicami v vrčih so šli Gedeonovi bojavniki na vojsko — Kristusovi bojavniki tudi niso imeli orožja, le glasne trombe, ker so oznanjevali evangelij, in plamenice čednosti in svetosti svojega življenja. (»Vi ste luč sveta«. »Tako naj sveti vaša luč pred ljudmi, da bodo videli vaša dobra dela.«) — »Te plamenice so nosili v razdrobljivih posodah svojega umrljivega telesa. Ob smrti so bili razbiti; a njih smrt je bila zmaga Kristusove reči. S tem je le še svetlejšo svetil Kristusov nauk in njegova resnica«. (Sv. Gregor.) »Kri mučenikov je seme novih kristjanov«. (Tertul.)

5. Gedeon je rekel: »Kar boste videli delati mene, to storite tudi vi!« — Jezus veleva: »Od mene se učite« ... »Kdor hoče priti za menoj« ...

4. (Porošeno runo je predpoda Kristusovega včlovečenja. »Rosite nebesa ...«)

V. Uporaba. 1. Nikdar ne bodi prevzetan radi tega, kar si, ali kar znaš, ali imaš; bodi ponižen, kakor Gedeon. Kar storimo, moremo storiti le z božjo pomočjo; kar smo in kar imamo, je le od Boga.

2. Nikar se ne zanašaj preveč sam nase. Brez božjega blagoslova nimajo najboljši pomočki zaželjenega uspeha. V nezdodah pa tudi ne obupaj, marveč moli in zaupaj v božjo pomoč.

3. (**Za srce.**) Pri birni smo tudi mi postali vojščaki Jezusa Kristusa. Tudi mi se moramo vojskovati zoper mogočne in jako številne sovražnike svojega zveličanja. Vojak ne sme biti mehkužen in bojzljiv — bodimo tudi mi pravi junaki, trezni in zmerni, po premagovanju in zatajevanju utrjeni, kakor Gedeonovi bojavniki. Vedno glejmo na

svojega vzornega voditelja — Jezusa Kristusa; kar vidimo njega delati, to delajmo tudi mi — njegove misli in želje naj bodo tudi naše misli in želje, po njegovi volji bodi vse naše govorjenje in prizadevanje — njegovemu božjemu Srcu bodi vsaj nekoliko podobno tudi naše srce!

A. Kržič.

C.

Nekaj misli o našem bogoslovnem znanstvu. Zadnji čas se sila veliko piše o preustroju bogoslovnih študij, oziroma o uspešnem obdelovanju bodisi posameznih strok ali pa celokupnega bogoslovja. V tem obsegu se v tem članku ne mislimo pečati s sicer zanimivim in važnim vprašanjem, zakaj končna rešitev tega vprašanja ni zavisna od nas Slovencev. Omejili se bomo torej le na naše slovenske dejanske razmere in razmotrivali zlasti tri točke: važnost bogoslovne vede za нравno življenje duhovnikovo, stališče in naloga bogoslovne vede z ozirom na slovensko slovstvo in znanstvo, nekateri pripomočki, da povzdignemo naše bogoslovno znanstvo.

V današnjem kritičnem in z materijalizmom prepojenem času so taka vprašanja prav aktualne važnosti. Če kdaj, je pač dandanes potrebno, da duhovnik krepko in visoko povzdiguje zastavo krščanskega idealizma, da stoji sam na umstveni in nravni višavi ter pri sebi in pri drugih zatira nizkotno mišljenje in neredno življenje. Še prav posebno je to potrebno za slovensko duhovščino, zakaj domači in tuji sovražniki nas na vsak način hočejo kar najbolj očrniti na višjih mestih in pred vsem izobraženim svetom.

I.

V št. hipolitski škofiji je za l. 1902 razpisano konferenčno vprašanje: ali je duhovniku dolžnost, da se znanstveno in ascetično izobrazuje? Pač važno vprašanje, vredno, da si ga duhovnik večkrat razmotri! Pogostoma se namreč stavi v nasprotje učenost in pobožnost, znanost in asceza ter se v potrdilo navajajo besede sv. Pavla: »Scientia inflat, caritas vero aedificat« (I. Cor. 8, 1); in to mnenje navidezno potrjuje tudi vsakdanja izkušnja, ki kaže, da velikani v učenosti niso vselej velikani v krščanskem življenju. Vendar je popolnoma krivo mnenje, ki ascezo in učenost stavlja v nasprotje, in s Pavlovimi nedolžnimi besedami si marsikdo zakriva le svojo duševno omejenost in uboštvo, včasih je pa tudi izraz dobrodušne priprostosti, a neredkokrat vzdih blede zavisti, kakor to povdarja že Gregor Nazijanski: »Pač znanost ni majhna dobrot, kakor nekateri mislijo; ker pa so sami nedvedni in neizobraženi, želijo, da bi vsi bili njim enaki, da se tako nji-

hova nevednost zakrije in ne pride na dan¹. Z ostrim sarkazmom biča take mračnjake tudi sv. Jeronim rekoč: »Mnogi imajo le surovo robotost za svetost, in pravijo, da so učenci ribičev, kakor da bi bili že samo zato sveti, ker nič ne vedo«².

Kogar učenost napihuje, ta sploh ne pozna prave znanosti, kajti kdor jo pozna, ve tudi, kako majhno je naše spoznanje, in koliko bolj prodira v globine resnic, toliko bolj čuti pičlost svojega znanja. Ko je slavni Laplace umiral, so ga prijatelji tolažili, da si je pridobil s svojimi iznajdbami trajno slavo, a učenjak je odvrnil: »Kar mi vemo, je malo, kar pa ne vemo, je neizmerno.« — Če je res, da »scientia inflat«, so pa resnične tudi besede, ki jih je zapisal opat Janez Trithemius: »Ignorantia plures habet superbos, quam humiles«. Oni, ki tako radi poudarjajo stavek »scientia inflat«, pogostoma iz misli pustijo tudi drugi stavek: »caritas aedificat«.

Kogar učenost napihuje, nima pravega srca, zakaj to je lastnost resnice, posebno pa še krščanske resnice, da razsvetljuje, ogreva in prešinja celega človeka. Znanje, ki enostransko brusí le razum in se nič ne ozira na srce in voljo, tako znanje je podobno gnostični gnosis, katero ima apostol v mislih. Žalibog, da se tudi na mnoge »učene« duhovnike morajo obrniti besede cistercijenca Helinanda iz l. 1227: »Ecce quaerunt clerici Parisiis artes liberales, Aureliani auctores, Bononiae codices, Salerni pyxides, Toleti daemones et — nusquam mores!«

Treba je torej enako vpoštevati oba stavka, kakor ju je lepo zvezal sv. Bonaventura: »Scientia sine caritate inflat, caritas sine scientia aberrat, scientia cum caritate aedificat«. Podlaga pravi duhovski izomiki mora biti še dandanes ono isto načelo, ki ga je izrazil že l. 819 Rabanus Maurus v knjigi »de institutione clericorum« (l. III. c. 1): »Quia utrumque necesse est, et ut bonam vitam sapientia illustret et sapientiam bona vita commendet«. Znanje samo za sebe, v kolikor je last razuma, brez one znotranje skladnosti srca in volje, kar izraža beseda »caritas«, je mrtvo seme, ki ne prinese nikakšnega sadu. »Quid prosunt«, pravi sv. Bernard, haec scripta, lecta et intellecta, nisi temetipsum legas et intelligas? Da ergo operam internae lectioni, ut legas, inspicias, cognoscas te ipsum«³. Verske resnice, ki so predmet teološki vede, niso samo sestav teoretičnih problemov, marveč one nam prinašajo osloboditev od greha, smrti, dajejo nam mir, radost; tako nam torej teološka veda mora biti voditeljica in tolažnica v življenju in v smrti.

¹ Orat. XVIII. in Basil. c. 11.

² Epist. XXVII. Ad Marcellam.

³ Meditat. de cognitione humanae conditionis c. 15.

Veliko reformnih predlogov se zadnji čas stavi, kako bi katoliška cerkev mogla uspešneje premagati sedanje svoje nasprotnike in izpolniti svoje vzvišeno poslanstvo, človeštvo posvetiti, k Bogu pripeljati, časno in večno osrečiti. Mnogi izmed teh predlogov obsegajo duhovite misli, ki so privrele iz živega verskega prepričanja in ljubezni do cerkve, pa pri vseh teh predlogih se ne sme pozabiti eno, in to je ono, kar je bilo podlaga delovanju velikim možem: Avguštinu, Frančišku As., Dominiku, Fr. Saleškemu, t. j. prenovljenje samega sebe in vestno dejstvovanje krščanskih principov v lastnem življenju, to je ono, kar pogrešamo pri vseh slutvo-reformatorjih, Husu, Lutru itd.

Glasoviti ameriški škof Ireland je rekel nekoč v svoji konferenci, govoreč o razmerju med cerkvijo in modernim svetom: »Da se drugoverci spreobrnejo, treba je le, da katoličani izpolnjujejo svoje dolžnosti«.

V tem zmislu morajo delovati katoliški duhovniki in lajiki, toda po izreku istega škofa so v tej duševni vojski duhovniki častniki, lajiki pa vojaki¹. A brez znotranjega krščanskega čutenja in življenja smo le zvoneč bron, naj še tako lepo orjemo, sejemo, zalivamo, Bog ne bo dal rasti².

»Eruditio in animo, sobria vita in exemplo« bodi katoliškemu duhovniku ogledalo, v katerem se naj večkrat ogleda, s tem bo v sebi izobrazil ono idealno sliko služabnika Kristusovega, kakor jo je za vse čase narisal apostol Pavel (I. Tim. 3, 2 sq. Tit. 1, 5) pa sv. Peter (I. 5, 2. 3).

Najboljša obramba v današnjih kritičnih časih, kakor lepo poudarja poslanica avstrijskih škofov na duhovščino, je: »Vita nostra zeli nostri vera est imago. Propterea o homo Dei, ne sis homo mundi, deditus terrenis cupiditatibus, nec servus libidinum etque errorum!« . . . »Vas spirituale cum sis portans thesaurus Ecclesiae, cave ne quid sordidi illos contaminet, neve vasa Dei in usum perversum convertantur«.

K vzglednemu duhovskemu življenju, k pristni krščanski ascezi je temeljita teologična veda važen, da, neobhodno potreben pripomoček. Torej, če hočemo biti duhovniki po volji Kristusovi, moramo krepko gojiti teologično vedo.

Zgodovina nam očitno kaže, da so najžalostnejši časi bili ravno takrat, ko je propadla duhovska izobrazba in so duhovniki izgubili smisel za cerkveno življenje in svoje vzvišeno poslanje. Deseti vek n. pr. je ena najtemnejših strani v cerkveni zgodovini in takrat je propadla globoko tudi duhovska izobrazba, nižja duhovščina je bila grozno

¹ L' Église et le Siècle. Conférences et discours de Msgr. Ireland. Publié par l'abbé F. Klein. Paris 1894 pg. 108. — ² L. c. 110.

zanemarjena in udana čisto materialnemu mišljenju in življenju. Isti pojav vidimo ob času t. zv. reformacije. Grozno neznanje o temeljnih resnicah katoliške vere in nravnosti je rodilo nizkotno, razuzdano življenje in oboje skupaj je pripravljalo pot krivoverstvu. Nasprotno pa, kako vzvišeni so veliki možje, Avguštin, Ambrozij, Anzelm, Bonaventura, Tomaž in dr., velikani v učenosti in čednosti. Zelo pomenljivo je, da je Leon XIII. postavil v vzgled in posnemanje katoliškim učnim zavodom, sv. Tomaža Akvinskega, ki je po besedah kardinala Bessariona najsvetejši med učeni in najučenejši med svetniki. Kot velikan stoji Tomaž v zgodovini zaradi svoje učenosti, a z učenostjo je združil tudi nravno popolnost. Ko je iz križa zaslišal besede: »Bene de me scripsisti Thoma, quam a me petis mercedem?« je skromni Tomaž odgovoril: »Nullam aliam, Domine, nisi Te!« Krasen vzgled čistega namena in nesebičnosti za vse, ki hočejo v istini delovati v blagor in prid človeštva. Globoka učenost Tomažu ni bila ovira na potu nraвне popolnosti, marveč voditeljica. Vsak kršč. učenjak, zlasti pa duhovnik bi si naj po njegovem vzgledu prizadeval združiti v sebi učenost in svetost.

Kako žalostno sliko nam nasprotno podaja psihologična analiza duhovnika, ki zanemari svojo teologično izobrazbo! Potreboval bi ognjevitnega sloga sv. Jeronima, da bi mogel nazorno oslikati takega duhovnika v intelektualnem in nravnem oziru.

Brez ozira na različne umstvene zmožnosti je skrb in vnema za teologične študije eno izmed znamenj duhovskega poklica. Zelo žalostno je tedaj, če kdo v štirih letih teologičnih študij le toliko stori, da še »komaj« izide. Ko pa stopi čez prag bogoslovnice, misli, da sedaj lahko da slovo študijam za vselej. Teologična vprašanja izdeluje površno, oziroma prepisuje, svoj čas se še morda za silo pripravi za predpisani župnijski izpit. Njegovo duševno obzorje se vedno bolj zožuje, zlasti če nima primerne družbe, ki bi mu dajala višjo duševno spodbudo. Poslušaj njegove govore, vse je plitvo in prazno, njegovo mišljenje je nizkotno, čisto materialno; priprosti kmetič ima več vzleta in več smisla za ideale kakor tak duhovnik. S svojim blatnim jezikom omaže najsvetejše reči, z neumestnimi dovtipi smeši svoje idealno misleče tovariše, kritikuje vsako naredbo svojih poglavarjev in kaže včasih tako brezvestnost in zlobnost, katero nam razložijo le besede Kristusove: »corruptio optimi pessima«. Vse njegovo delovanje je mrtvo, mehanično. Svoj prosti čas porabi le za krčmo in igro. — Bil je duhovnik, kateremu je tovariš očital, da preveč časa izgubi v krčmi. »Če ne grem, se pa gostilničarju zamerim«, je bil izgovor. Torej rajši biti v spodtiko poštenemu ljudstvu v župniji, rajši tratiti zlati čas, rajši kršiti red

in postavo, rajši zanemariti svojo duševno izomiko, kakor zameriti se dobičkaželjnemu krčmarju!

Duševno delo, kakor je ravno teologično znanstvo, je duhovniku tako potrebno kakor ribi voda, to je olje, ki vzdržuje luč duševnega življenja in plemenitega mišljenja. Kdor zanemari sveto vedo po lastni krivdi, tega Gospod izpljuje iz svojih ust. O lepoti, vzvišenosti in potrebi krščanskih resnic bi moral biti ves prešinjen, a je le prazen sod. Človeška pamet je pozabljiva, ono pičlo znanje, ki si ga je kdaj pridobila, se vedno bolj krči; če duhovnik ne prebira sv. pisma, ne ponavlja raznih teologičnih strok, mora nastati v njegovi duši strahotna praznina. Sv. Duh pač ne bo vlival svojih darov lenuhom v glavo in srce.

A če se tudi nravno še vzdrži vsaj povprečno na pravi poti, morda celo ima neko »pobožnost«, a o tej pobožnosti bi rekel sv. Jeronim: »Sveta nevednost, če je še tudi tako vspodbudna, škoduje zelo veliko, ker se ne more ustavljati nasprotnikom«¹. Isti cerkveni oče opozarja zato na razliko med pravičnostjo učenega in nevedneža². Znanstvena teologična izobrazba daje nrvnemu in ascetičnemu življenju jasnost in določnost, oboje se pa mora strniti v službo božjo. Učenost spojena s pristnim notranjim življenjem daje našemu duhu mogočen vzlet, stori nas v resnici velike in ta habitus, ki si ga pridobimo s teologično izobrazbo, ostane tudi v večnosti; kateri so se izredno odlikovali v učenosti, dobé posebno aureolo, kakor jim je tudi cerkev dala časten naslov »Doctores Ecclesiae«.

Teologična znanost torej ni samo last učenjaške kaste, marveč je važno sredstvo za apostolsko delovanje duhovnikovo, da posveti samega sebe in tiste, ki so mu izročeni. Tega ne sme teolog izgubiti izpred oči. Naj si bo v dušnem pastirstvu ali v drugi službi, zadnji cilj njegove teologične izobrazbe so besede Kristusove: »Pojdite in učite vse narode...« (Mat. 28, 20). Kakor napačno ravna, kdor zanemarija teologične študije, tako narobe ravna tudi tisti, ki se peča z visokimi študijami, dolžnosti svoje pastirske službe pa pri tem zanemarija. To stran teologičnih študij, se zdi, da premalo vpoštevajo mnogi sicer navdušeni zagovorniki teologične vede, katerim je bogoslovje le akademiška stroka in bi teologične šole morale vzgajati le teoretične učenjake in strokovne pisatelje.

Praktičen moment bogoslovnih študij je zlasti pri nas Slovencih velike važnosti, ker pri nas število akademično delujočih duhovnikov izgine pred številom onih, ki praktično delujejo v dušnem pastirstvu. Če torej hočemo uspešno izvrševati svojo nalogo vsak v svojem delo-

¹ Epist. LII. Ad Nepot. c. 7. — ² Epist. LIII. Ad Paulin.

krogu, poprimimo se krepko važnega pripomočka, temeljite teologične izobrazbe. Ljubezen do svete vede naj prešine vse duhovnike naših škofij bodisi v mestih ali kje v gorski samoti. Današnji kritični časi zahtevajo, da katoliška duhovščina uporabi v celoti vse svoje intelektualne in moralne sile za božje kraljestvo. Svoji cerkvi je pač Kristus zagotovil nepremagljivost, a to nas niti najmanj ne opravičuje, da lepo križem držimo roke; gorje nam, če se duše izgubijo vsled naše nemarnosti, strogi sodnik jih bo tirjal iz naših rok.

Ako pa smatramo teologično vedo zavažno sredstvo k nravnim popolnosti, k osebnemu posvečenju, ki daje pravo moč duhovniku, se tudi to ne sme vzeti preveč enostransko. Od apostolske stolice obsojeni »amerikanizem« notranje, osebno usovršenje toliko precenjuje, da posredujoče delovanje cerkve smatra za postransko ali celo nepotrebno. Naj še kdo toliko pronikne v globine teologičnih ved, to mu še ne daje pravice, da se osamosvoji izpod vodilne roke sv. cerkve. Tak subjektivizem bi v kratkem imel najžalostnejše posledice. Naloga teologične vede je torej tudi ta, da goji ljubezen do cerkve, ki po volji Kristusovi mora čuvati in deliti zaklade njegovega odrešilnega dela. Brez prave ljubezni in udanosti do cerkve si zastonj kdo domišljuje neposredno delovanje sv. Duha v svojem srcu, ker prav pravi sv. Avguštin: »Verujmo, bratje, kolikor kdo ljubi cerkev Kristusovo, toliko ima sv. Duha«¹.

Navdušenje za teologično znanstvo in prepričanje o njegovi potrebi in vrednosti je najbolj zanesljiva in brezpogojno potrebna podlaga za pravi napredek našega bogoslovnega znanstva. *F. K.*

(Dalje prihodnjič.)

Cerkveni letopis.

† Jakob kardinal Missia.

Slovenski narod se v svoji mukotrpnih zgodovini ne more ponášati z odlično vrsto narodnih kraljev in svetnega plemstva, a zato mu je Stvarnik dal plemenite vrline uma in srca, po katerih se sme vsprejeti največjim narodom. Cerkvi in državi, znanosti in umetnosti je priprosta slovenska mati dala že veliko odličnih mož.

¹ In Ioann. tract. 32, n. 8.

Tudi kardinála Jakoba Missia je dala Previdnost bornemu slovenskemu narodu, da v njem dobi zastopnika v najodličnejšem zboru na zemlji, v senatu rimske stolice.

A žal, tega moža smo prerano izgubili; dne 24. sušca t. l. ob 12¹/₂ po noči, v 64. letu svojega življenja je zatislil oči za vselej. Po svojem visokem dostojanstvu, blagem značaju, neumornem delovanju in jekleni stanovitnosti v hudem boju bo kardinal Missia zavzemal važno mesto v naši cerkveni in politični zgodovini. V popolni zgodovinski perspektivi ga bodo spoznavali in uvaževali šele prihodnji rodovi, ko se razvije, kar je še sedaj v klici in nas čas odmakne v potrebno razdaljo. Sicer so pa razni slovenski listi že storili svoje in obeta se nam še obširnejši življenjepisi v posebni knjigi. Tukaj se bomo omejili le na kratek nekrolog, kakor zahteva okvir »cerkvenega letopisa«. Smrt kardinala Missia je v zadnjem razdobju brezdvomno najvažnejši in — žalosten dogodek na cerkv. polju v naši domovini.

Porodil se je Jakob Missia dne 30. m. srpana 1838 na Moti, takrat v župniji sv. Križa na Murskem polju, v priprosti kmetski hiši. Začetne šole je pohajal pri Kapeli, v Radgoni in v Mariboru. Po prizadevanju svojega starejšega brata Antona je bil sprejet v deško semenišče v Gradcu, kjer je — vedno prvak med odličnjaki — l. 1857 dovršil gimnazijske nauke. Eno leto je potem študiral bogoslovje na graškem vseučilišču, a potem je nadarjenega in po višji izobrazbi koprnečega mladeniča škof Otokar Marija Attems poslal v Rim v zavod »Collegium germanico-hungaricum«. Ondi je od l. 1858 do 1864 z izvrstnim uspehom dovršil modroslovne in bogoslovne študije in se je kot doktor bogoslovja vrnil domov, dočim je že leto poprej, namreč 30. v. travna 1863 postal duhovnik.

Vrnivši se v Gradec, je postal prefekt v deškem semenišču, a že l. 1866 ga je knezoškof Otokar vzel za svojega tajnika in dvornega kapelana. V tej službi je ostal tudi še pod njegovim naslednikom Jan. Kr. Zwergerjem do 1. vinotoka 1871, ko je postal kn. šk. kancelar in konzistorijalni svetovalec, in v tej službi je ostal 13 let. V tem času je spisal svojo temeljito in odločno študijo o kongruji, ki je vzbudila splošno pozornost; izšla je l. 1883 v Gradcu pod naslovom: »Zur Congruafrage des katholischen Seelsorgs-Clerus« s podpisom J. Martini — (njegovemu očetu je bilo namreč ime Martin).

Dne 14. junija 1884 je cesar kanonika Missia imenoval knezoškofom ljubljanskim, dne 10. listopada ga je sv. oče potrdil in dne 7. grudna 1884 ga je knezoškof Zwerger v Gradcu posvetil v škofa; prisostvovala sta takratni vojaški škof dr. Anton Gruscha in pomožni škof dr. Jan. Ev. Haller; vsi trije — posvečenec in oba asistenta — so dobili pozneje kardinalske klobuke.

Dne 14. grudna 1884 je zasedel ljubljansko stolico. Kot škof ljubljanski si je veliko prizadeval za probujo katoliške zavesti in

povzdigo krščanskega življenja med duhovščino in ljudstvom. Darsiravno nedomačin, si je vendar s svojim milim in preišljenim postopanjem kmalu pridobil srca duhovnikov in vernikov. Skrbel je veliko za olepšavo hiše božje pa za povzdigo pristne cerkvene glasbe, v kateri je bil sam izvrstno izurjen.

Podpiral in pospeševal je redovništvo, v dobi njegovega škofovanja se je ustanovilo v ljubljanski škofiji 13 novih redovnih nselbin. Na srcu mu je bil tudi materialni blagor njegovih vernikov, zatorej je dovolil in priporočil duhovnikom, da po svojih močeh sodelujejo za povzdigo narodnega gospodarstva. V ožjem odboru avstrijskih škofov je imel najtežavnejše referate, med drugim je on večinoma izdelal nov katekizem. Pri vsem svojem delovanju je pa imel le eden namen: pridobiti vse za Kristusa.

V priznanje njegovih zaslug ga je cesar dne 30. grudna 1888. l. imenoval za svojega pravega tajnega svetovalca, l. 1897 pa mu je podelil viteški red železne krone I. vrste.

Po smrti goriškega knezoadškofa dr. Al. Zorna sta najvišji cerkveni in državni poglavar obrnila svojo pozornost na knezoškofa Missia. Dne 12. grudna 1897 ga je cesar imenoval za nadškofa goriškega, dne 24. sušca 1898 ga je papež potrdil in dne 22. majnika 1898 je bil slovesno vmeščen.

Že 19. junija 1899 pa ga je sv. oče povzdignil v kardinalske čast. Kot kardinalu mu je bila odkazana rimska cerkev S. Stefano Rotondo. Prideljen je bil štirim rimskim kongregacijam: konzistorijalni, kongr. obredov, kongr. »super negotiis Episcoporum et Regularium« in »Indulgentiarum et Reliquiarum«.

Kardinala Missia je dičila visoka učenost in globoka pobožnost. A če je Kristus imel hude nasprotnike, ni čuda, da jih imajo vsi blagi ljudje. Tudi kardinal Missia je bil predmet strastnih in podlih napadov, kar mu je zelo grenilo življenje in brezdvomno pospeševalo smrtonosno bolezen.

Ker je rajni kardinal Missia bil sin lavantinske škofije, je tudi v mariborski stolnici opravil zanj slovesno mrtvaško opravilo dne 7. aprila mil. knezoškof sam.

Rajnemu dodeli Bog večno plačilo, Slovenci pa mu ohranimo trajen spomin!

Jubilej sv. očeta. Katoliški in nekatoliški vladarji so izrazili sv. očetu Leonu XIII. svoje čestitke ob nastopu v 25. leto njegovega pažeževanja, večinoma z lastnoročnimi pismi po svojih poslanikih. Prvi je čestital zastopnik Francije, potem nemški cesar, bavarski kralj, avstrijski cesar po svojih zastopnikih; istotako španski, portugalski, belgijski, angleški, saksonski, ruski, črnogorski zastopniki in odposlanci ameriških držav: Brazilije in Kostarike, Peru in Argentinije. Tudi časnikarstvo je enodušno izrazilo o tej priliki svoje spoštovanje velikemu Leonu. Sicer odločno protikatoliški listi so pripoznali, da je Leon XIII. veličastna prikazen našega

časa, le nekateri zakotni listi, ki jih vodijo ljudje nizke izobrazbe in dvomljive нравne kakovosti, so tudi o tej priliki dali duška svoji strasti.

V Rim prihajajo skupine božjepotnikov iz vseh krajev sveta, zlasti iz raznih pokrajin Italije. Pariški kardinal je privedel do 400 Francozov, kardinal Moran, nadškof v Sydney-u pa kakih 50 Avstralcev. Iz naše države so prišli Ogri, in kar je posebno zanimivo, prišlo je iz ogrskega do 400 dijakov, deloma vseučilišnikov, deloma gimnazijcev. Izročili so sv. očetu dragocen album z več ko 30.000 podpisov. — Verske razmere na Ogrskem pač niso idealne, a v marsičem so boljše kakor v naši državni polovici. Koliko krika je bilo pri nas zavoljo duhovnih vaj na srednjih šolah, ki vendar niso drugo kakor par pridig kot priprava za velikonočno obhajilo! Ko bi bil Hanibal pred vratmi Avstrije bi ne bilo toliko praske. Pri nas se pač ne bi smelo katoliško versko prepričanje nikjer pojaviti, kajti vse je politično — »politika pa z vero nima nič opraviti!« Najvišja državniška modrost naših »naprednih« politikov in listov je še vedno gonja proti katoliški cerkvi in njenim napravam. Razven Madžarov je iz naše države prišlo v Rim kakih 900 Poljakov, nekaj Slovencev iz goriške nadškofije se je pa pridružilo Italijanom.

Skala Petrova je tudi letos svetilnik, na katerega se ozira ves svet. Lepo pravi nek angleški časnikar: »Vatikan je, ki vabi in privlači k sebi žarke celega sveta; on je čarobna, vedno nova sila, ki z nedopovedljivo močjo zbira krog sebe plemena in narode na neomejno skalo Petrovo.

Vzhodna cerkev. 1. Srbski primas. Odkar je l. 1886 sklenjen konkordat med črnogorskim knezom Nikolajem I. in sv. stolico, so razmere med Črnogoro in Rimom dokaj ugodne. Sedaj je Leon XIII. barskemu nadškofu potrdil častni naslov »primas Serbiae«. Začetek tega naslova je neznan; že med tridentinskimi očeti se omenja Ioannes Bonus »Archiepiscopus Antibarensis et Dioclenis totiusque regni Serviae Primas«. A naslov je gotovo veliko starejši, najbrž že iz časov, ko je še Srbija segala do morja. Dokler je Bar bil pod beneško oblastjo, je imel zelo ugledno nadškofijsko stolico z mnogobrojnim in bogatim kapitolom, z mnogimi moškimi in ženskimi samostani. Ko so pa Turki osvojili Bar, so nadškofa Ivana obglavili in vse cerkvene naprave uničili. L. 1575 so tedaj verniki poslali v Rim duhovnika Teodora, da jim izprosi kakega škofa. On se je vrnil z zdatno podporo, a ko je l. 1577 umrl, so Barčani prosili za novega nadškofa. Gregorij XIII. jim je l. 1579 imenoval Ambrozija Kapića (Capiccio), a ta je našel v svoji palači Turke in ni mogel stolovati v Baru. Šele ko se je barsko okrožje združilo s Črnogoro, so se polagoma uredile tudi cerkvene zadeve. Na vatikanskem koncilu je barski nadškof zahteval sedež med primasi, kar se mu je tudi pripoznalo. Sedaj je torej ta naslov le formalno in določno potrjen, a izven barske škofije mu ne daje nikakšne jurisdikcije. Zatorej tudi ni utemeljena pisava nekaterih hrvaških listov, kakor da bi bil s tem užaljen hrvaški narod. Hrvatje niso zavoljo tega naslova izgubili ničesar, Srbom je pa le potrjeno, kar so že od nekdaj imeli. Na pravoslavne pa utegne to dobro vplivati.

2. Carigrjski patrijarhat. Patrijarh Joahim III. je v prvi sinodalni seji letošnjega leta predložil v pretres več važnih vprašanj, ki se tičejo ne le njegovega patrijarhata, marveč sploh vsega krščanstva. Stavil je nekatere predloge glede meništva v vzhodni cerkvi, glede posta, metropolitanskih pravic in stopinj sorodstva pri sklepanju zakona. Zlasti so pa

važni predlogi glede zedinjenja krščanskih cerkva in preosnova koledarja. Patrijarh misli poslati okrožnico vsem vzhodnim, od njega ločenim cerkvam, naj iščejo shodna sredstva, da se doseže zблиžanje v vzhodnem krščanstvu. — Ko bi pač izhodnjaki hoteli z odprtimi očmi iskati resnico in pravi vzrok svoje razcepljenosti, bi se prepričali, da je stara vzhodna cerkev bila nekdanj edina, ker je stala na trdnem stalu dogmatičnem, oklepajoč se onega, katerega je Kristus v osebi sv. Petra postavil za temelj in vrhovnega pastirja svoje cerkve. Carigraskemu patrijarhu in drugim poglavarjem vzhodnih cerkva pa manjka vsakršna dogmatična opora za primat, zato je razcepljenost pri njih le naravna in logična posledica, ki se uspešno ne da z ničim drugim odvrniti, kakor da se ločene cerkve oklenejo rimskega škofa, ki edini ima dogmatično in zgodovinsko pravo do Petrovega primata. Carigraski oče pač zelo moti, ako misli, da bo njegov klic v kršč. svetu kaj izdal, ker njegova veljava je sedaj zelo majhna, vendar je lepo znamenje, da je vprašanje sploh vzel v pretres. Njegov odstavljn prednik je kratkomalo osorno odbil dotični predlog Leona XIII.

Patrijarh hoče tudi, naj se razmišlja o sredstvih, kako bi se ne le rimsko-katoliška cerkev, marveč tudi protestantske ločine združile z vzhodno cerkvijo. Sicer pa patrijarh že naprej priznava, da dogmatičnega zedinjenja ni pričakovati, a vkljub temu misli, da je mogoče prijateljsko razmerje med temi cerkvami. Da, to razmerje je res želeti, da bi pravoslavni tudi nas katoličane začeli enkrat nepristransko soditi in spoznavati. Dejanski namreč navadno simpatizujejo s protestanti proti nam, ne vedoč, da s tem sami sebi kopajo grob, ker se protestantska načela zajedajo bolj in bolj v telo vzhodne cerkve. Posebno nado pa stavlajo pravoslavni na »starokatolike«, češ, ti imajo še vero 8. in 9. stoletja. V istini pa se starokatolicizem razločuje od protestantizma le po imenu in ima tako klaverno lice, kakor malokatera ločina, kar jih zgodovina pozna.

Tudi vprašanje o koledarju je patrijarh predložil v pretres. Izhodnjaki čutijo potrebo preosnove svojega koledarja in mnoge odlične glave priporočajo sprejetje našega koledarja, a tudi nasprotnikov ne manjka. Največ jih je med nevedno duhovščino, ki nasprotuje gregorijanskemu koledarju le zato, ker ga je Rim vpeljal, in neče nič slišati o kakšni izpremembli.

Morda pa vendar vsaj tukaj v kratkem zmaga luč resnice ter si vzhod in zahod podasta roke vsaj — v koledarju. Države, se zdi, so naklonjene preosnovi koledarja.

Veliko preglavice dela turški vladi in carigraskemu patrijarhu posvetitev metropolita v Skoplju (Ūskŭb). Odločen je za to čast Firmilijan, ki je srbske narodnosti, in zato se Bolgari z vsemi silami upirajo njegovi posvetitvi. Srbi in Bolgari so si po narodnosti in veri zelo blizu, obojni imajo staroslovenski liturgični jezik in vendar je toliko nasprotje med njimi. Drugače tudi ne more biti, kjer se cerkev smatra le za politično sredstvo in se vklene v tesne okove narodnega partikularizma.

3. Kraljica Natalija. Veliko pozornost na vzhodu in zahodu je vzbudil prestop kraljice Natalije iz pravoslavne v katoliško cerkev. Bivala je že dalj časa na Francoskem in opazovala živahno delovanje katoliške cerkve zlasti na socialnem polju v nasprotju s pravoslavno cerkvijo, ki se iz svoje odrevenelosti ne more ganiti. Nekaj je pa vplivalo na njo tudi po-

stopanje srbske cerkve ž njeno zakonsko zvezo, ko je najvišja cerkvena oblast njen zakon z Milanom sedaj potrdila, pa zopet razveljavila, kakor je slučajno pihal politični veter. Ravno to barantanje v zakonskih rečeh nasproti vladajočim osebam je najočividnejši znak nedostojnega položaja vzhodne cerkve.

Kraljica Natalija je prestopila v katoliško cerkev v Berck-Plage, kopaljšču blizu Calais-a in je zelo ginjena se odpovedala razkolu ter pobožno sprejela sv. obhajilo. Pred kratkim jo je sv. oče sprejel v avdijencijo.

Misijonski obzornik.

Azija.

Palestina. Stoletja sem so bili frančiškani in karmelitje skoro edini čuvaji svete dežele. Odkar pa je krimska vojska dala vzhodnim kristjanom prostejšje roke, se je naselilo veliko število redovnikov v Palestini. Zdaj deluje v sv. deželi 288 frančiškanov, 22 karmelitov, 45 dominikancev, 46 asumpcionistov, 3 lazaristi, 19 trapistov, 28 duhovnikov presvetega Srca, 43 salezijancev, 41 šolskih bratov, 10 usmiljenih bratov, 24 belih očetov in nekaj benediktincev in sijonskih očetov, v celem 580 redovnikov na 35 naselbinah. Redovnic pa je: 49 klarisinj, 24 karmelitinj, 98 sester sv. Jožefa, 47 sijonskih sester, 37 nazareških sester, 10 frančiškank 3. reda, 40 sester sv. rožnega venca, 14 boromejk, 13 sester Marije pomočnice, 7 benediktink, 26 usmiljenih sester sv. Vincencija Pavljanskega, v celem 335 sester na 40 naselbinah. — Karmelitinje na Oljski gori živijo spokorno; drugi redovi pa imajo v rokah pastirstvo, misijone, preskrbovanje romarjev in opravljajo druga telesna dela usmiljenja. Zdi se, da je sveta dežela preplavljena z misijonskimi močmi; ampak posebnega pomena je, skrb za ubožce in bolnike v teh krajih, koder je naš Gospod ‚delil dobrote‘. — Izmed ‚angelov ljubezni‘ so najbolj priljubljene usmiljene sestre. Ko je pred 16 leti pet usmiljenih sester stopilo na tla svetega mesta, je vzbudila njih prikazen, zlasti njih redovna obleka, nemalo pozornost. ‚Velike zdravnice‘, ali ‚bele ptice‘ so bile kmalu popularne. Ko so namreč čudovito ozdravile na smrt bolnega otroka arabskega poglavarja, so dobile pristop v vsako hišo v Jeruzalemu. Judje, Armenci, Grki, Kopti in Latinci, vsi brez razločka iščejo pomoči pri njih. — Semenišče sv. Ane v Jeruzalemu, katero je l. 1882. ustanovil kardinal Lavigerie, da bi se vzgojevala domača duhovščina, osobito grško-melhitskega obreda, ima zdaj 100 gojencev v deškem semenišču in 37 v duhovnišnici. Semenišče hoče vzgajati ne toliko učene, marveč praktične duhovnike; poslalo jih je že 32 v vinograd Gospodov. Semenišče podpirajo: družba za razširjanje sv. vere, oeuvre des écoles d' Orient in novoustanovljeno francosko društvo sv. Petra.

Mala Azija. Po zadnjem letnem poročilu misijonari tukaj 143 kapucinov na 16 naselbinah. Cerkvic in kapelic imajo 29, šol 27 in 7 majhnih kolegijev. Pred 20 leti so ustanovili v Budži (blizu Smirne) mednarodni kapucinski novicijat. Kmalu potem je oživel ‚conventus generalitius‘ pri sv. Štefanu v carigrajskem predmestju. Oba zavoda se dobro razvijata. Santo Stefano goji humanistične, Budža modroslovno-bogoslovne uke. Gojenci govorijo turško, arabsko, armensko, grško, bolgarsko kakor materin-

ščino. — V Smirni, kjer je približno 15.000 katoličanov, oskrbujejo kapucini že od leta 1630. župnijo sv. Polikarpa.

Armensko-katoliški škof v Tarzu, msgr. Pavel Terzian, prosi pomoči, ker je v bridki stiski. Rojstno mesto velikega apostola narodov še nima dostojne cerkve njegovega imena. Prostor je sicer že kupljen, toda brez denarja se cerkev ne more zidati. — Goreči nadpastir reorganizira svojo vladikovino. Ustanovil je semenišče, kjer ima 12 gojencev, a jih komaj more vzdrževati. Sirotišnica je prenapolnjena, samostanček sesterdomačink se hoče porušiti. Od vseh strani prihajajo prošnje, naj da shizmatikom cerkve in duhovnike in takoj prestopijo v naročje sv. katoliške cerkve — žal tem prošnjam ne more ustreči. »Usmilite se mene in moje uboge črede«, piše msgr. uredništvu ‚Katoliških misijonov‘, »in vzbudite zanimanje za nas v srcih svojih bralcev!«

Armenija. Mesto Erцерum je zrušil strašen potres. Cerkev in misijonska hiša oo. kapucinov sta v razvalinah. Beda ljudstva je nepopisna.

Mezopotamija. Kaldejski patrijarh, msgr. Jožef Emmanuel Thomas poroča o žalostnem stanju svoje mosulske nadškofije in iskreno prosi denarne podpore, da bi mogel povečati svoje semenišče, pozidati novo cerkev v mestu Alkoche (mesto preroka Nahuma, na čigar grob Judje radi romajo), ustanoviti ljudske šole za dekleta, ki so najbolj zanemarjena in prepuščena zapeljivcem, in da bi mogel tudi kaj pomagati Kaldejcem v Kurdistanu, ki so vsled zadnjih armenskih homatij podpore silno potrebni.

Sirija. Orižentsko semenišče v Beirutu je začelo izdajati časopis ‚Bulletin du Séminaire Oriental Saint François-Xavier‘, ki bi naj bil duhovna vez med starimi in mladimi gojenci almae matris. V začetku je list razvil svoj program, potem pa obdeluje zgodovino orižentskega semenišča od l. 1846—1900. Izmed 186 gojencev, ki so po dovršenih študijah stopili v življenje, so postali trije patrijarhi, 10 škofov in nadškofov in zadnji čas je zopet doletela zavod visoka čast, da je postal nekdanji njegov gojenec, msgr. Jožef Emmanuel Thomas kaldejski patrijarh.

Indija zahodna. Nadvladikovina Pondichéry. Kakor posnemamo iz poročila misijonarja o Pavla Veaux, so v Indiji družabne razmere poglavitna zapreka spreobrnjenju. Kakor hitro spremeni kdo vero svojih očetov, izgubi pravico do premoženja svoje župe ‚Tharavadhu‘ imenovane, je takoj brez strehe, pa tudi brez dela in zaslužka. Vsak spreobrnjenec je prisiljen, ali se izseliti, ali pa se zopet odpovedati sv. veri. Zato morajo misijonarji spreobrnjencem pripomoči do lastne bajte, do dela, do živeža. Tako pa nastaja sčasom krščanska ves, z znamenjem sv. križa v sredi.

Čudovita spreobrnitev mohamedanske družine. Poglavar družine, 35 let star, pade v zanjke protestantske ločinke. Protestanti ga izvolijo za pridigarja in so ponosni na govorniške uspehe novega apostola. Toda spodletelo jim je. Muzelman je bistré glave in dobro poučen, zato nauki Lutra in Kalvina ne morejo zadovoljiti ni njegovega duha ni njegovega srca. Ženo in otroke pripelje k misijonarju in hoče z vso svojo obiteljjo prestopiti v kat. cerkev. »Kaj«, ga vpraša o. Veaux, »ti katoličan? Kaj pa misliš? Tvoje lice, tvoja obleka, vse spričuje, da si muzelman.« — »Da, sem tudi; toda ali raditega nisem stvar božja?« — »Brezdvoimno, pa ti vendar veš, da se tukaj ne spreobrne muzelman.« — »Dobro, sem pa jaz prvi.« — »Ni mogoče, prijatelj. Gotovo imaš šege in navade, katere

naša vera obsoja.« — Vem, vaša morala je drugačna, nego naša. Mohamed je moža ponižal, ženo izročil v sužnost moževu. To je vzrok, zakaj jih toliko ljubi koran, jaz pa ravno zato nečem nič več vedeti in slišati o njem.« — »To je le mimogredoče navdušenje, kmalu boš pa zapadel starim navadam.« — »Ne, oče, jaz hočem priti v nebesa in želim, vzeti tudi vse svoje s seboj.«

Apostolska prefektura Assam, Med Hindi v Khasi-gorovju misijonarijo salvatorijanci. Misijonsko delo ovira tukaj veliko potežkoč, zlasti pa to, da je ravno tukaj pravi pravcati Babel: govori se v deželi 70 jezikov v približno 100 narečjih. Vrhtega pa so protestantje (Society for the propagation of the gospel) prehiteli katoliški misijon. Imajo okoli 30 postaj, število privržencev pa je doseglo že 35.000, medtem ko je katoličanov samo 1536. — Nekateri katoliški misijonarji so si pridobili trajnih zaslug, ker so spisali katekizme, apologetične brošurice, molitvenike in pesmarice v deželnem jeziku.

»Nekega večera«, tako piše o. Ignacij Betham, »sem bil poklican v bližnjo vas. Šestdesetletni Hindu je želel prejeti zakrament sv. krsta, ker je nevarno obolel. Bil je pripravljen, ker ga je moj kateket že dlje časa poučeval, in mogel sem takoj ustreči njegovi srčni želji. Po sv. krstu se vzdigne, dasi z veliko težavo, Tomaž — na to ime sem ga krstil — na postelji, se mi oklene okoli vratu in po velih licih se mu vderó vroče solze veselja. „Padri“, vzklikne, „jaz sem zdaj tako srečen, zahvalim se ti iz vsega srca!“ Nehoté so tudi meni zdrknile solze, solze veselja, po licu. Pridni Tomaž moli vedno sv. rožnivenec in nosi svetinjo.

Indija vzhodna. Ni kmalu na svetu tako kozmopolitičnega mesta, kakor je trgovinsko mesto Singapur. Tu so budhistični bonci, Hindu-duhovniki, parzi, katoliški mašniki, protestantski pridigarji. Pred kratkim so imeli procesijo z Najsvetejšim, prvo v Singapuru. Iz francoske cerkve se je pomikala h kitajski, odtod v portugiško in konečno v tamulsko. Udeležba je bila mnogoštevilna. Bile so zastopane vse v Singapuru bivajoče narodnosti, temnih obrazov je bilo več kakor belih, največ Kitajcev. Očividec piše: »Kitajska žena z otrokom na hrbtu je, pred cerkvijo stojé, tako pobožno molila sv. rožnivenec, kakor menda malokatera bela žena; nedaleč od nje pa je bil nek Malajec zatopljen v isto pobožnost — to je naredilo tak vtis na me, da bi ne bil nikdar sanjal o njem.«

Kitajsko. Južni Šantung. Apostolski vikar, škof J. B. Anzer, poroča, da je pogubna burja njegovemu vikarijatu razmeroma še precej prizanesla. Nekaj mandarinov je bilo sovražnih kristjanom, drugi pa so branili last misijonsko in skrbeli za mir. Kristjani so se v obče držali dobro. Sevé nekateri so podlegli pritisku ter so navidezno zatajili sv. vero, toda večina jih je „držalo zvesto zastavo sv. vere visoko“. Popolnoma jih je odpadlo malo in še ti so se skesani povrnili v naročje sv. cerkve. — Na željo provincijalne vlade in namestnika Yüanšekai so misijonarji odšli za nekaj časa v nemško mesto Tsingtau. Štirje misijonarji so vztrajali na svojih postajah v vedni smrtni nevarnosti, med temi provikar, o. Freinademetz. — Za provincijo Šantung je kitajska vlada dovolila 570.000 tačlov odškodnine.

Kakor piše msgr. Hofman, O. Fr. Min., apostolski vikar v Južnem Šanži, je bogoljubno delo sv. Detinstva trpelo silno. Ogromna večina drobnih otrok je bila umorjena. Zdaj pa prepuščajo pagani z večjim za-

upanjem ‚nadležne, nepotrebne‘ otroke misijonarjem, in jih ne morijo več. Za Severni in Južni Šanzi je kitajska vlada dovolila 2,225.000 taëlov odškodnine.

»Zgodovina zadnjih dveh let«, tako poroča lazarist, msgr. Vics iz vzhodnjega Kiangsi, »se da povedati z žalostnimi, kratkimi besedami: ena četrtinka misijona je bila razdjana l. 1899, dobra polovica l. 1900, tako da je ostala le ena četrtinka rezidenc, cerkvâ, zavodov itd. Vse drugo je razdjano.«

Iz Kiu-kiang (severni Kiangsi) poroča usmiljena sestra o grozoviti povodnji, ki je preplavila deželo. V zavodu je stala voda več čevljev visoko, in to en mesec. Beda je bila neizrekljiva, reveži so kar oblegali vrata zavoda.

Južni Honan. Ko se je kitajski dvor vračal iz Si-ngan-fu v Peking, se je mudil nekaj časa v Kai-fung-fu. To priliko je porabil msgr. Volontieri (iz milanskega semenišča), da se je predstavil cesarski dvojici in ministrom ter osvetlil razmerje med krščanstvom in vlado. »Trudil sem se«, piše, »z nepobitnimi dokazi prepričati vlado, kolikega pomena, kak blagoslov je krščanstvo za vlado in za ljudstvo. Ekscelenca Yunglu, ki ima velik vpliv na cesarico, je bil posebno vljuden. Cesar in cesarica sta me prijazno vsprejela in me obdarovala. Ne malo pozornost je vzbudilo, ko se je ‚sin nebes‘, cesar s soprogo dal primesti v moje stanovanje. To bo za misijon velikega pomena. Upam, da sem ekscelenci Yunglu izbil krive predsodke iz glave, upam, da sem ga prepričal o potrebi radikalnih reform po idejah omikanih narodov.«

Mongolija. Telegram iz Šangai je prinesel novico, da sta bila scheutveldska misijonarja, oo. van Merhaeghen in Henrik Bongaert z mnogimi kristjani v Sia-jen-tse umorjena in cerkev upepeljena. — V Kvantungu je umrl mučeniške smrti o. Hipolit Julien iz pariškega semenišča. — Za Mongolijo je vlada dovolila 143.500 taëlov odškodnine.

Japonsko. Misijonsko delovanje silno počasi napreduje. Misijonarji se morajo zadovoljiti z dušnim pastirstvom med svojimi 55.000 verniki. — V Tokiu urejujejo misijonarji znanstven časopis, v katerem se med drugim tudi obdelujejo verska vprašanja. — Važen pojav so brošurice misijonarja, o. Ligneul (iz pariškega semenišča). Ta veteran na misijonskem bojišču pozna Japonce in ve izkoristiti solnčne strani njihovega značaja. Njegove brošurice, ki učijo Japonce na podlagi najenostavnejših načel, živeti modro, živeti krščansko, so storile že veliko dobrega. Žal, da se ne morejo zadostno širiti. Te brošurice morajo namreč misijonarji darovati ali pa prodajati pod ceno, ker Japonec za take reči nima denarja. Misijonarji pa so tako ubogi, da komaj morejo živeti stanu primerno. — Plemenita je ideja o. Klavdija Ferrand, naj bi misijon adoptiral nadarjene uboge japonske sinove in jih vzgojil. Ti bi potem na vse kroge vplivali blagodejno s svojimi katoliškimi načeli. Toda treba bi bilo zopet denarja, a tega ni. — Dragoceno knjižnico — obsegajočo 13000 knjig, med drugim 81 rokopisov v sanskritu — znanega orientalista Maksa Müller († 1901) v Oxfordu je kupil bogati japonski baron Ivasaki ter jo daroval tokijskemu vseučilišču.

Afrika.

Laška Afrika ob Rdečem morju. ‚Altöttinger-Franciscusblatt‘ poroča, da so kapucini v Erythrei pozidali dom za gobove; imajo že

633 gobovih v oskrbovanju. Stavbišče jim je dal vladar; tudi dom za gobove je dal postaviti pod vodstvom misijonarjev na svoje stroške. — V preteklem letu je v Erythrei prestopilo 229 razkolnikov v naročje svete katoliške cerkve.

Nemška vzhodna Afrika. Okolica gore Kilima-Ndžaro se ponaša s častnim imenom ‚raj Afrike‘. Ljudstvo, ki prebiva v tem kraju, je zdravo, krepko. Pomešanih je več zamorskih rodov, kakor Vadžaga, Vapare, Vajteja in divji, bojeviti, zloglasni rod Masaj. Umevno je, da so misijonarji z veseljem vrgli v ta bogati ribnik mreže sv. Petra. Po dosedanjih uspehih soditi, ima misijon belih očetov ob Kilima-Ndžaro zlato bodočnost.

‚Nepremagljivi‘ zamorski rod Masaj je v letih 1890—92 obiskala strašna lakota, ki je prisilila marsikaterega ponosnega Masaja, da je iskal v skrajni stiski pomoči pri katoliškem misijonu, da je upognil svoj vrat krščanstvu. Misijonarji so dobili okoli 150 otrok v oskrbovanje; leta in leta so je odgojevali in oblačili ter tako vzgojili porabne delavce in dobre katoličane.

Zadovoljno se ozira misijonska naselbina Mariahilf v Kibošu na uspehe svojega devetletnega obstanka i v gmotnem i v duhovnem oziru. V 6 šolah poučujejo misijonarji (2 očeta, 1 brat in 24 katehistov) 1530 dečkov in 1253 deklet. V celem šteje misijonska postaja, ki se sme ponašati z najlepšim sadonosnikom in vrtom, 250 kristjanov.

Dve drugi naselbini nosita imeni dveh velikih Nemcev. Prva je Windthorst v Kilemi, tako imenovana po nepozabnem voditelju nemškega centra. Dva očeta, dva brata in šest katehistov deluje v tem vinogradu Gospodovem. V dveh vaseh prebiva 334 kristjanov. Šole pohaja 450 dečkov in 334 deklet. — Druga, najmlajša postaja je Fischerstadt v Rombi, kateri je škof Emil Allgeyer dal to ime v hvaležni spomin svojega konsekratorja, dr. Fischer, pomožnega škofa kolinskega. Tukaj misijonarijo: 1 duhovnik, 1 brat in 3 kateheti. Šole obiskuje 350 dečkov in 75 deklet.

Apostolski vikarijat južni Sansibar. Vsled opetovanih uim, je začela v Lukuledi razsajati strašna lakota. Ubogi črnci prihajajo od vseh strani ter iščejo pomoči pri misijonarju. — Misijon v Lukuledi je zdaj v najlepšem cvetu; šteje 700 kristjanov in okoli 400 katehumenov. V štirih šolah se poučuje 145 otrok.

Britska vzhodna Afrika. L. 1894. je sv. stolica ustanovila apostolski vikarijat ob zgornjem Nilu ter ga izročila škofu Hanlonu, ki je začel misijonariti z nekaj duhovniki. Tekom sedem let je bilo krščenih 8000 in 1600 se jih je pripravljalo na sv. krst. Vsak dan uči na 10 postajah 28 duhovnikov v šolah, katere obiskujejo otroci in odrasli. Mnogoženstvo, kajenje lanu in druge paganske razvade vidno pojemajo. — Prav posebne važnosti za misijon je tudi britska Uganda-železnica, orjaško delo sedem let, ki veže jezero Viktorija Nyanza z oceanom.

Zahodna Afrika. Apostolski vikarijat Zlata obal. O. M. Pfleger iz misijonskega semenišča v Lyonu poroča o slovesnem vsprejemu prvega škofa, Bavarca msgr. Maksimilijana Albert. Že en celi mesec so se delale priprave, da bi bil vsprejem kolikor mogoče sijajen; največ se je potrudilo društvo mladeničev in mož. Društvo je postavilo prvi slavolok, skozi katerega se je pomikal sprevod, ter pozdravilo nadpastirja z napisom: »Hearty welcome to our Lord Bishop. The Cathol. Youth Society

of Cape Coast.« (Prisrčni ‚dobrodošel‘ našemu gospodu škofu. Katoliško društvo mladenčev v C. C.). Nepregledna množica ljudstva se je zbrala ter spremljala mladega škofa. Odrasli so molili rožni venec, otroci so peli svoje najlepše pesmi, škof pa, vidno ginjen, je korakal v svojem ornatu, obdan od 8 belih misijonarjev in 14 črnih dečkov. Verniki in protestantje so nabrali povodom te slovesnosti 6000 mark ter jih darovali škofu, da more položiti temeljni kamen prepotrebnih cerkvi.

Severna Afrika. Tunis. Msgr. Dupont iz kongregacije belih očetov riše misijonske razmere v arabskem Thibaru. — V starem rimskem kopaljšču Thibaris in 3 km jugovzhodno oddaljenem Gilliju z nekdanj slavnim samostanom sv. Sabe pričajo samo razvaline o zamrli omiki. Izlam je bil namreč preplaval rodovitno deželo ter jo popolnoma opustošil. Pred petimi leti pa se je začelo v dolini Thibar novo življenje. Beli očetje so pozidali hišo sv. Jožefa in začeli racionalno obdelovati zapuščeno zemljo. Zdaj cvete že tudi rokodelstvo in obrt. Misijonarji so izučili 60 arabskih mladeničev, ki kot krščanski mizarji, tesarji, čevljarji, peki itd. v svojih izdelkih ne zaostajajo za svojim evropskimi tovariši. — Ustanovili so tudi krščansko vas, ki bo kmalu štela 12 hiš. — Vsak dan se oskrbuje okoli 30 bolnikov, izvzemši tiste, katere obiskujejo misijonarji na njih domu.

Nesebično delovanje misijonarjev je odprlo oči muzelmanu. Nezaupnost je odstranjena. Prihod misijonarja je praznik za vso vas. Vse se poteguje za čast, ga vsprejeti. Ko se približa hiši, ga nagovori starosta: »Gospod gleda z dopadanjem na te, in s teboj pride blagoslov božji pod mojo streho.«

Velike zasluge si je pridobil o. Roch. Rojen Arabec in bivši muzelman, je prehodil dolino in goro in pridigal krščansko ljubezen. Arabci so ga sprejeli nezaupno. »Ne«, so mu odgovarjali, »ne Francozi pa nečemo biti; kajti ti ne molijo Boga.« Toda misijonar z rožnim vencem za pasom in z brevirjem v roki je odstranil vse predsodke. Kot priznanje za velike zasluge mu je francoski rezident podelil red ‚Nichan‘. K temu odlikovanju so mu čestitali vsi rojaki, tudi fanatični marabuti.

Posebno se veselijo Arabci vsako leto Telovega. Vse se udeleži procesije. Pred Najsvetejšim jaše 14 mladih plemenitih Arabcev na svojih čilih konjih. Molčé, v sveti tihoti prejmejo Arabci blagoslov krščanskega Boga. Zvečer pa se spremeni misijonski dvor v dirkališče. Arabci igrajo ‚fantazijo‘ in še le pozno v noč odjašejo v gore.

V apostolski prefekturi Gardaia si hočejo beli očetje utrditi svoje stališče s šolami. L. 1900. je bila ustanovljena šola v El-Golei. Obljube poglavarjev, da bode šola dobro obiskana, se niso mogle izpolniti, ker se slobodni, mladi Šamba niso dali prepričati o koristi šolske omike. Misijonarji so si vedeli pomagati iz zadrege. Obljubili so vsakemu otroku, ki pripelje še enega tovariša v šolo, da dobi na koncu tedna 2 sous. To čudno sredstvo je pomagalo. Zdaj je šola prenapolnjena.

Amerika.

Severna Amerika. Združene države. Rev. Wm. H. Ketcham, ravnatelj katoliškega bureau-a za indijanske misijone je izdal v imenu treh najvišjih cerkvenih knezov oklic na vse severo-ameriške katoličane. Bureau je v bridki tiskih. Najstarejše in najdražje podjetje misijonsko, indijanske

šole, poglavitni faktorji za pokristjanjenje in omiko, so v nevarnosti, da propadejo. Vzrok je ta, ker je kongres l. 1901. odtegnil šolam dosedanje državno podporo. Že od l. 1895. sem je bila ta podpora od leta do leta manjša, dokler se ni popolnoma posušila. Krivica vlade je tem večja, ker je cerkev na podlagi sklenjenih pogodb žrtvovala poldrugi milijon dolarjev za ustanovitev novih šol, zdaj pa jih ne more vzdrževati brez državne podpore. Na ta način namerava vlada cerkvi odtegniti šole. Bureau za indijanske misijone se obrača z obupnim oklicem na vse severoameriške katoličane ter jih opominja njih dolžnosti. Upajmo, da bo ta oklic žel zaželeni uspeh. Požrtvovalnost za cerkev severoameriških katoličanov je sicer občudovanja vredna, toda za paganske misijone so do sedaj razmehoma malo storili. Zdaj je oživel misijonsko društvo. Pavlisti nameravajo tudi ustanoviti ameriški misijonski kolegij za notranje in vnanje misijone, kar je gledé otkov Kuba, Portoriko, Filipine in Hawai velikega pomena.

Uršulinke so bile prve redovnice, ki so delovale v Ameriki. Danes ima red samo v Združenih državah 24 samostojnih maternih hiš. 1100 sester odgojuje 11.300 otrok. Ena taka hiša si je izbrala gorato Montano za delokrog. Pred 20 leti je bila ustanovljena materna hiša Sv. Angela v misijonu sv. Petra. Med prvimi sestrami, ki so takrat sledile vabilu škofa Brondela, je bila sedanja prednica s. M. Amadeus. Iz prve revne naselbine, katero je škof imenoval v čast sv. beraču, misijon sv. Labra, je danes nastalo 7 naselbin: 2 v Miles City in Anacondi med belimi naseljenci, 5 pa med rdečkožci. Lani je odgojevalo 64 sester in 11 novicinj krog 600 otrok. Čudno in silno žalostno je, da vlada ne podpira tega blagosnega podjetja, dasi uspehe sester občudujejo tudi nekatoličani.

Dne 3. vinotoka l. 1901. je misijonar Gerhard Terhorst v Baragi (Midrigan) zaspal v Gospodu po 41letnem delovanju med rdečkožci. V duhovnika ga je posvetil Baraga, škof v Marquettu. Živel je ves za svoje Indijance. Delal je z njimi, ter jih učil orati in marsikaj drugega. Pri pogrebu mu je mnogo Indijancev svetilo s plamenicami ter so peli pesem, katero jih je naučil oče Terhorst.

Mexiko. V Tarahumari so v 17. in 18. stoletju blagosno misijonarili oö. jezuiti, med njimi zlasti sloviti Hanoveranec Herman Glandorff. Ker so bili l. 1767 pregnani, so Indijanci večinoma zopet podivjali. Črez sto let je preteklo, predno je začela zopet misijonariti mexikanska družba Jožefitov. L. 1892. je bila ustanovljena škofiija Chihuahua in pod njeno jurisdikcijo je padla Tarahumara. Prvi škof, msgr. Ortiz, se je oklenil Indijancev z vso ljubeznijo. Temosachic, nekdanja glavna postaja o. Glandorffa, je bila izbrana za središče novega misijona. Misijonarji so prenovili staro cerkev in služba božja je privabila Indijance, ki so iz izročil svojih dedov imeli kaj pojma o krščanski veri. Začel se je pouk in kmalu so krščevali otroke in odrasle. — Oo. Rodríguez in Julio Delgado sta ustanovila novo misijonsko postajo ‚Sisoguichic‘. Pred dvema letoma je bilo že 2500 Indijancev krščenih. Oo. Juan Martinez in Jožef Trias sta na postaji Yuquiro krstila blizu 1000 Indijancev; to postajo so zopet opustili. Škof Ortiz je bil prestavljen za nadškofa v Guadalajara in mexikanski jezuiti so prevzeli važno nalogo. — Ker so Evropejci grdo ravnali z rdečkožci, so postali nezaupni in bojazljivi.

Južna Amerika. Brazilija. Frančiškani v Bahiji. Kakor posnemamo iz pisma gvardijana o. Amanda Bahlmanna, šteje samostan 70 moških, namreč 40 redovnikov, 25 dečkov v kolegiju in 5 hlapcev. Kuga, ki v Rio de Janeiro razsaja že drugič, še vedno prizanaša Bahiji. Preti pa ji od druge strani nevarnost, namreč protestantski pridigarji napadajo z besedo in s peresom katoliško vero, da bi jih dobili več na svojo stran. Kako se vedejo sovražniki, je razvidno iz tega, da je pri pridigi v katedrali počilo 6 patronov, da bi se poslušalci zbegali.

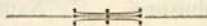
Ecuador. Dr. Peralta, minister za uk in bogočastje, se kaže vedno odločnejšega nasprotnika svojih nekdanjih učiteljev, jezuitov. Jezuiti so imeli velik kolegij v mestu Quito, in to pogodbeno z nacionalnim kongresom l. 1864. L. 1900. je kongres razglasil zakon, vsled katerega ne sme noben duhovnik več docirati kot profesor na deželnem vseučilišču. Nadalje je bilo določeno, da odslej skušnje v meniških semeniščih in kolegijih naj nimajo več veljave za akademično graduiranje. Zakon meri v prvi vrsti na jezuite. Rektor kolegija se je skliceval na pogodbo iz l. 1864., katero more razveljaviti le narodni kongres. Ob sklepu lanskega šolskega leta je dr. Peralta razveljavil to staro pogodbo ter tako zavodu izpodbil postavna tla.

Avstralija in Oceanija.

V angleških naselbinah vzdržujejo katoliki krog 800 katoliških ljudskih šol, katere obiskuje 113.000 otrok. Razven tega morajo tudi vzdrževati brezverske državne šole. Nadalje še vzdržujejo 130 dekliških penzionatov, 160 višjih šol, 20 višjih zavodov, več duhovskih semenišč, 75 zavodov usmiljenja. Te številke pričajo dovolj o katoliški požrtvovalnosti.

Apostolski vikariat Marquesas-otoki. O. Janez Berchmans Velghe iz Picpus-kongregacije piše, da se število prebivalstva na teh otokih krči od dne do dne bolj. Čez petdeset let bo težko kateri domačin še bival na Marquesas-otokih, dasi je ta rod krepke, lepe rasti. Nravno stanje divjih, krutih kanibalov je bilo pred prihodom misijonarjev silno žalostno. Ob demonskem praznovanju in nenravnosti se je odbil in izjalovil vsak poskus izpreobrnitve. Za čednost njih jezik ni imel izraza. Bilo je neizrekljivo naporno delo, vsaj nekaj divjakov pridobiti za sv. vero. Danes pa so na otokih Nukahiva in Uapa cvetoče krščanske vasi in tudi na ostalih otokih misijon napreduje, četudi počasi. Življenje misijonarjev je prav bridko. Ni misijonarja, ki bi ne bil že večkrat v smrtni nevarnosti, bodisi na burnem morju, bodisi v vednih bojih z divjaki. Še bridkeje pa je za misijonarje, da njih trud podirajo evropski naseljenci. Med vsemi Francozi, ki so obljudili te otoke, bo težko eden, ki kaže dejansko katoliško vero. Razume se, kako pogubno to vpliva na nedoletno, v veri nepotrjeno ljudstvo. Enake tožbe prihajajo tudi iz drugih otokov, zlasti iz Tahiti. Sevė te tožbe so že stare. Že sv. Francišek Ksaverij je slabi vzgled evropskih naseljencev smatral za poglobitno oviro krščanskega apostolata.

J. E. K.

Slovstvo.

Apologetika in dogmatika.

George Moszyński; Lettre ouverte à Monsieur le comte Pierre Golénistschev-Koutousov au sujet de la liberté de conscience en Russie. Cracovie 1902. Pag. 26.

Pri nas na zahodu se veliko govori in piše o reformi katolicizma, med tem se pa tudi v mogočni Rusiji razvija versko-duševno gibanje, ki je velikanskega pomena za Rusijo in za ves krščanski, zlasti pa slovanski svet.

V besedi in pismu se je nedavno na Ruskem živahno razpravljalo o nravnem stanju ruske cerkve, dokler ni železna roka državne cenzure zamašila ust. »Odprto pismo« rodoljubnega Poljaka Moszyńskiego nam v marsičem osvetljuje veliki duševni pokret na Ruskem, ki nam je sicer nekako prikrit.

Povod pismu so dala predavanja grofa Stahoviča in pa članki, ki jih je o tej priliki priobčil ruski pravoslavni duhovnik Čerkaskij v »S. Peterburskie Viedomosti«. Z zelo temnimi bojami je grof Stahovič oslikal nravno stanje svoje domovine, vzrok temu propadu je po njem pomanjkanje slobode vesti na Ruskem. Da se temu v okom pride, zahteva St. popolno slobodo vesti in popolno ločitev ruske cerkve od države.

To mnenje pobija odprto pismo, ker pojem o prostosti, ki ga ima St., ni krščanski, to ni prostost, marveč razbrzdanost. Tudi popolna ločitev države in cerkve ni v krščanskem duhu; obojno je povzeto iz zahodnega liberalizma.

Po izjavah Stahoviča in Čerkaskega je ruska cerkev popolnoma nezmožna, da bi mogla izvrševati svojo misijo. V teku 366 let se je v njenem krilu vkljub silnemu pritisku porodilo 118 ločin. Rusko razumništvo se vedno bolj obrača od cerkve in njenih okamenelih oblik. Tudi duhovnik Čerkaskij išče leka v popolni prostosti vesti, v presojevanju verstva pa stoji popolnoma na stališču materijalistič-

nega zgodovinskega evolucionizma. A najbolj čudno je, da na istem stališču stoji tudi Pobjedonoscev, oberprokurator sv. sinoda. Prav ta nejasnost in zmešnjava pojmov utegne usodna postati za Rusijo v moralno-političnem oziru. Lev Tolstoj, katerega je vrhovna oblast ruske cerkve izobčila, je le dosledno razvil ona ista načela, ki jih zastopa Pobjedonoscev sam. V resnici se mora človek za glavo prijeti, ko sliši, da duhovnik Čerkaskij n. pr. očita ruski cerkvi, da zadržuje napredek s tem, da ljudstvu kaže, kaj je greh, kaj je dovoljeno in kaj ne, kaj se strinja s sv. pismom in kaj ne. Kakšni pomen pa potem ima še sploh cerkev? Taki zmedeni in radikalni nazori morajo izzvati odločen odpor od strani državne oblasti in tako se pereča vprašanja nikdar stvarno ne pretresajo; v tej megli skrajnih nazorov se duhovi ne morejo znajti. V presojevanju katolicizma se pravoslavni vedno opirajo na protikatoliška načela naših apostatov in proustozidarjev in vsled tega jih logična doslednost mora privedi do zanikanja božjega razodetja.

Vzrok propada ruske cerkve je njeno robstvo, to pa prihaja zopet odtod, ker ruska cerkev ni vesoljna Kristusova cerkev, marveč samo ruska. Rajni Vladimir Solovjev je dobro spoznal, da zanikati papeštvo in univerzalni značaj katoliške cerkve, se pravi, zanikati vesoljno cerkev Kristusovo, zatorej je njemu združenje z Rimom *conditio sine qua non* nravnega preporeda Rusije.

Združenje med Rimom in vzhodno cerkvijo je tudi edini uspešen pripomoček v boju zoper materijalizem.

Na to podlago stavi pisatelj odprtega pisma tudi svoj političen ideal: spravo med ruskim in poljskim narodom pa trdno in trajno prijateljstvo med Avstrijo in Rusijo.

Namen pisateljev je jako plemenit, pisava simpatična in miroljubna.

F. K.

Des heil. **Anselm von Canterbury** zwei Bücher: „**Warum Gott Mensch geworden**“. Übersetzt und glossiert von Dr. Wilhelm Schenz, Rektor & Professor der Theologie am kgl. Lyceum in Regensburg. Druck & Verlag v. Friedr. Pustet. 1902. Str. XIV, III.

»Cur Deus homo« je eno najznamenitejših del »očeta sholastike«, slavnega škofa kanterburyskega sv. Anzelma. Na podlagi otroške vere preiskuje s pomočjo dialektike osrednjo skrivnost krščanske vere, ki je nevernikom v spodtiko, vernikom pa predmet globokega umovanja in češčenja. V dveh knjigah, katerih prva obsega 25 in druga 22 poglavij, prvi med vsemi teologi sestavno razvija nauk o nadomestnem zadoščenju Kristusovem (satisfactio vicaria). Dokazati hoče, da je primerno zadoščenje neobhodno potreben pogoj za odpustitve grehov, — to je pa mogel izvršiti le Bog-človek. Anselm zavrača mnenje Origenovo, kakor da bi bil hudič po padcu prvega človeka dobil popolno pravico nad človeškim rodом in dosledno pravico na odkupnino. A pravica božja ne more greha enostavno odpustiti, ampak zahteva ali primerno kazen ali primerno zadoščenje. Prvega Bog ni mogel zahtevati, ker je po padu angelov sklenil vzeti izvoljence izmed človeškega rodu, ostala je torej druga pot; tega pa človek ni mogel izpolniti, torej je bilo potrebno, da zadosti Bog-človek.

Delo Anselmovo je že takrat vzbudilo veliko pozornost in je bilo zelo važno za nadaljni razvoj nauka o odrešenju, vendar je imel A. tudi nasprotnikov; Tomaž Akv. sam odklanja¹ brez-pogojno nujnost od strani božje, tirjati popolno zadoščenje in v ta namen učlovenje.

Nemški prevod hoče delo pristopno storiti širjim krogom in olajšati njega razumevanje, v ta namen so pridjane tudi kratke opazke pod črto. Prestavljavec pravi, da delo zasluži, da bi ga čitali

tudi misleči laiki in si ga k srcu vzeli. Ali se mu bo ta želja izpolnila?! Čitali naj bi ga vsaj teologi po poklicu.

F. K.

Nravnoslovje.

Summa Theologiae moralis. Scholarum usui accommodavit H. Noldin, S. J. s. Theologiae profesor in Universitate Oenipontana. Cum Approb. Episcopi Brixinensis et Superiorum ordinis. Typis et sumptibus. Fel. Rauch. Oeniponte. Vol. I. De Principiis. 345 pag. — K 3'60. Vol. II. De Praeceptis 851 pag. — K 8'60. Vol. III. De Sacramentis. 564 pag. — K 5'60. Complementum primum: De Sexto Praecepto et de usu Matrimonii. 90 pag. K 1.

To delo, katero je učeni pisatelj že večkrat tiskal kot rokopis za svoje slušatelje na vseučilišču v Inomostu, je sedaj prirejeno za javnost. Lep plod neumornega učenja in dolgoletnega poučevanja! Po ocenah strokovnih listov soditi, spada Noldinovo delo med najboljše te vrste. Vrline, katere kritike skoraj enoglasno povdarjajo, so te:

1. **Bogata vsebina.** Kar so stari in novi pisatelji v obširnih delih obdelali, je tukaj kratko in jedrnatо podano. Kdor pa hoče posamezna vprašanja po virih proučevati, temu nudi knjiga na dotičnem mestu potrebno literaturo.

2. **Samostojna in precizna sodba.** Pisatelj loči natančno med tem, kar je zapovedano in med tem, kar spada h krščanski popolnosti. V stvarih, katere niso še dognane, sledi navadno milejši sodbi.

3. **Praktičnost.** Dvojno svrho ima pisatelj vedno pred očmi: svojim trditvam podati znanstveno podlago s tem, da preiskuje notranje razloge, in pa praktično izobraziti prihodnjega spovednika in duhovnega pastirja. Zato spaja s sholastično-pozitivno metodo tudi kazuistiko, kar daje delu še posebno vrednost.

4. **Ozira na naš čas in njegove potrebe.** Da se o tem prepričamo, treba si samo ogledati prvo zapoved,

¹ S. th. III. qu. 1, a. 2.

kjer med drugim govori o moderni prazni veri, potem članek o ljubezni do bližnjega, kjer govori o sodelovanju pri brezverskih časopisih itd.

S temi vrtilinami se zлага tudi lepa zunanja oblika: jasen, lahkoumljiv jezik, razločen, trojni tisek, kar dela knjigo jako ugodno za učenje.

To vse priporoča dovolj to delo bodisi za privatno učenje, bodisi kot naučno knjigo, in kot taka je že uvedena v raznih bogoslovnih učiliščih. *T.*

Arbeiterfrage und Socialismus.

Vorträge von Dr. Franz Meffert. Mainz 1901. Franz Kirchheim. Cena 5 K 40 v.

Toliko socialnih knjig je v nemški katoliški literaturi, pa reči moramo: malo dobrih. Kathreinov »Socijalizem« je bil morda še najboljšo delo. Izvrstne so tudi razprave, ki jih izdajejo nemški jezuitje pod naslovom: Die sociale Frage beleuchtet durch die »Stimmen aus Maria-Laach«. Mnogo hvaljena je tudi Biederlackova knjiga: »Die sociale Frage«. Pa v tej knjigi se mi zde nekatere reči prekratko obdelane. To delo je bolj za take, ki hočejo vsaj nek pojem imeti o socialnem vprašanju. Med najboljšo socialne knjige se pa mora šteti gotovo Meffertova. Župnik Meffert je pri neki znanstveni konferenci l. 1900 razpravljal dalj časa o socijalizmu. Te razprave je predelal in lansko leto obelodanil. Gotovo so nekateri predmeti v socijalizmu suhoparni. A ravno te predmete razpravlja Meffert zanimivo, da, mojstersko. Posebno dobro je obdelal historično vrednost socijalizma, česar pri Kathreinu pogrešamo. Vsekakor je po moji sodbi Meffertova knjiga boljša ko Kathreinova. Kdor se zanima za socialno vprašanje, si jo naj naroči. Tolle et lege!

E. V.

Cerkvena zgodovina.

Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj. Spisal Jos. Lavtižar. (Konec.) Nasveti glede obdelovanja domače cerkvene zgodovine: 1. Vsaka cerkev naj se natančno opiše: slog, oltarji, slike, sploh vse umetnine in starine v notranjščini

cerkveni in zunaj cerkve. Prepišejo naj se vsi napisi v izvorniku, vse letnice, kjerkoli se najdejo. Zapišejo naj se imena umetnikov: slikarjev, kiparjev, rezbarjev, stavbenikov itd. Dostavi naj se kratka ocena njih del. Omenijo naj se vsi kipi na oltarjih; ne samo glavne slike, temveč tudi pendanti. Omeni naj se, katere svetnike ljudstvo bolj pozna; ob katerih godovih se več ljudi zbere v cerkvi; kake zavetnike imajo v raznih potrebah itd.

2. Opiše naj se ves cerkven inventar tudi v zakristiji in pod streho, — vsaj jaz sem ravno pod streho med zavrženo staro šaro že marsikako vrednost našel, — ako se najde tam kaka starejša kadilnica, kak star zvonček, svečnik morda celo z napisom in v nenavadni obliki; kak star missale ali brevir ali rituale morda iz 16. ali 17. stoletja, kar je zlasti znamenito; kak star kelih ali ciborij, kaka stara kazula ali pluvijal itd. (Žal, da uprav tega g. Lavtižar v svojih knjigah ni omenil!)

3. Opišejo naj se zvonovi, kakor jih je opisal g. Lavtižar. Zmeri naj se obseg cerkve in visokost zvonika.

4. Določi se starost župnijskih matic. Iz njih naj se doslovno prepišejo vse zanimivejše opazke, kakršne so duhovniki zlasti v mrliške knjige tje do l. 1782. radi vpisavali. Navedejo naj se imena vseh župnikov z dotičnim »curriculum vitae«. Kapelani naj se vsaj po imenih in letnicah službovanja navedejo. Tudi vsi znamenitejši rojaki naj se naštejejo in njih življenje v glavnih potezah opiše.

5. Popiše naj se župnijski arhiv, njega starost in obseg. Starejše in znamenitejše listine naj se doslovno objavijo. Vse druge naj se vsaj po letnicah in vsebini kratko omenijo; enako tudi stari rokopisi, zlasti matrikule.

6. Omenijo naj se vsi relikvijarji in imena dotičnih svetnikov; je-li priložena avtentika in iz katerega leta.

7. Naštejejo naj se nekdanje in sedanje bratovščine, cehi, družbe, njih starost, pomen, obseg, število udov, cer-

kvne slovestnosti ž njimi združene, sledovi po njih še ohranjeni.

8. Zabeležijo naj se vse zanimive lokalne legende, pripovedke in pesmi, navezane na kako cerkev ali razvalino ali grad, na kako goro ali vas ali sploh na kak drug kraj, ker imajo v sebi marsikako zgodovinsko jedro in kak zgodovinski čin pojasnjujejo. Tudi ustno izročilo iz polpretekle dobe, n. pr. iz 18. stoletja iz francoskih vojsk, izza laških bojev itd. Tega je še dosti med ljudstvom in zadnji čas je, da se zapiše in otme, ker najnovejši rod nima spomina za take stvari, odkar je s politiko do dna duše prepojen.

9. Zabeležijo naj se imena najstarejših rodbin in hiš v župniji, zlasti pa domača (vulgo-) imena hiš, ker to je nemalega pomena in pri nas doslej še nič preiskano. Ako imajo v kaki hiši kako znamenito starino, naj se i to zapiše.

10. Pri posamni župniji naj se citirajo vsi tiskani viri, ki o dotičnem kraju ali o dotičnih razmerah govore ali stvar kakorkoli pojasnjujejo, seveda v kolikor so znani taki viri. Ako je v župnišču stara knjižnica iz 17. ali 18. stoletja, naj se omeni število knjig in najstarejše in najznamenitejše knjige.

Po tem načrtu utegnejo duhovniki nabrati ogromno gradiva ne le za domačo župnijo, temveč tudi za celo škofijo in cel slovenski narod. Delo je velezanimivo in hvaležno; razen tega pa ne pretežavno, ako se med več oseb razdeli. Da bi se v vsaki dekaniji vsaj dva našla, ki bi po tem navodilu vse preiskala in zabeležila, potem bi bilo vse že v par letih dovršeno.

Nabrano gradivo naj se objavlja v kakem časniku n. pr. v »Zgodovinskem Zborniku«, »Voditelju«, »Zgodnji Danici«, v »Izvestjih« ali kjerkoli. Potem naj se za vsako dekanijo posebej ali pa za dve skupaj ponatisne v posebnih zvezkih.

Vsakemu takemu zvezku naj bi se kot uvod dodal praktičen pouk ali navod v kaki duhovno-pastirski stvari, sličen kakršna je Lavtizarjeva razprava o zvonovih (v I. zvezku). Razpravljati bi se

»Voditelj« III.

dalo in je deloma celo potrebno n. pr. o vodstvu in varstvu župnijskega arhiva in župnijske kronike, o župnijski knjižnici, o notranji cerkveni opravi, o paramentih in cerkvenih posodah, o orgljah, o cerkveni zunanosti, o pokopališču, o relikvijah, o najnovejših cerkvenih odlokih bodisi iz rimske kurije ali knezoškofijskega ordinarijata, o misijonih in procesijah, o starih votivnih pobožnostih z ozirom na sedanje razmere itd. itd.

Da bi se to slovstveno delo lažje izpečalo, naj bi preč. knezoškofijstva ukazala, da si mora vsak župnijski urad kupiti po en izvod vsake take knjige in jo hraniti v arhivu. Kolike praktične vrednosti bo ta zbirka zlasti v poznejši dobi, vsakdo lahko vidi.

Duhovščina je bila od nekdanj najboljša varhinja in gojiteljica, najzanesljivejša voditeljica slovenskega naroda. Velikanske zasluge so si stekli slovenski duhovniki za duševni in gmotni napredek vseh Slovencev, katere pa neka klika v današnjih dnevih hoče popolnoma utajiti s tem, da si izmišlja zgodovinske laži. Ako duhovniki sami ne bomo skrbeli, da se otme in ohrani nepokvarjena, čista resnica — cerkvi v obrambo in čast, nas utegnejo v kupih laži zagrebsti.

Prihodnost se bo zidala na sedanost, in sedanost stoji na preteklosti. Čim bolj bomo duhovniki poznali preteklost svojega naroda, tem bolj bomo umevali njega sedanost, tem lažje in tem sigurnejše bomo brez vsakršnih zmot skrbeli tudi za njegovo prihodnost. Zato proučimo zgodovino cerkve, s katero je bil naš narod vedno najtesneje združen, da ga združenega ž njo srečno pripeljemo do cilja skozi sedanje in bodoče ljute viharje; zakaj »zgodovina je učiteljica življenja«!

† Jos. Benkovič.

Spomenica ob dvestoletnici uršulinskega samostana v Ljubljani. Ljubljana. Samozaložba. Kat. tiskarna. 1902. Str. 92.

Dne 22. aprila t. l. je minilo 200 let, kar so prve uršulinke prišle v Ljubljano. Vesele in žalostne dogodke je v tem času doživel samostan, kar nam pripoveduje

ta spominska knjižica. Neprecenljivih zaslug si je pridobil samostan z vzgojo ženske mladine. Dne 2. julija 1703 se je otvorila prva dekliška šola; kakor pravi samostanska kronika, »je sestre sililo pričeti šolo, ker se jim je smilila brez pouka semintje begajoča mladež.«

Ustanovitelj in največji dobrotnik samostanu je bil Ivan Jakob Schell pl. Schellenburg s svojo blago ženo Ano Katarino. Prve sestre so se priselile iz Gorice v Ljubljano.

Blagonosno delovanje požrtvovalnih nun je opetovano priznala avstrijska in francoska vlada. Naš cesar je odlikoval že tri prednice z zlatim križcem. Samostan ima sedaj osemrazredno šolo in sicer petrazredno ljudsko s slovenskim in tri-razredno meščansko z nemškim učnim jezikom; razven tega se je l. 1894. otvoril pedagogij, mestna občina pa od l. 1884. vzdržuje ondi otroški vrtec. V l. 1901/2 deluje v zavodu 37 učnih moči.

Na str. 88 nam knjižica podaje statistični pregled učenk od l. 1820 do 1900. L. 1820 je bilo v zunanji šoli 332, v znotranji pa 29 učenk, l. 1900 pa v zunanji 635, v znotranji pa 325 učenk.

Knjižica je znaten prinos k naši kulturni zgodovini in je želeti, da se iz samostanske kronike o priliki še kaj več priobiti osobito glede šolstva.

Brez potrebe se v knjižici privedajo že zdavnaj umrlim osebam naslovi: prevzvišeni, milostni, blagorodni itd. gospod (gospa), katere pač zahteva uljudnost nasproti osebam, ki še žive ali so vsaj z nami v bližnji dotiki, a zgodovina je od te »dvorljivosti« oproščena. F. K.

Cerkveno pravo.

Acta et decreta synodi Veglensis, quam anno Domini MDCDI **Antonius Mahnič** episcopus Veglensis Abbas S. Luciae de Besca, sacrae theologiae Doctor etc. etc. etc. habuit. — Veglae. Typis typographiae »Kurykta« 1902. To je natančen naslov lični knjigi od 158 strani v 8°, ki se dobiva za 2 K (poštne še

20 v.) v škofovi tiskarni »Kurykta« na otoku Krku.

Prvi del knjige obsega pastirski list od Cvetne nedelje l. 1901, s katerim škof Dr. Anton Mahnič sinodo napoveduje, potem pa še drugo škofovo okrožnico, s katero se sklicuje škofijski zbor v Krk na nedeljo, dne 1. septembra 1901.

Značilna je prošnja gorečega škofa do sv. očeta, da naj ne zameri, ker zavoljo pomanjkanja stanovanj v malem mestu se mlajši duhovniki niso poklicali na sinodo. Sv. oče je seveda prošnji pritrtil.

Nahaja se še kratek vspored za štiri zборе in tri seje te škofijske sinode; potem pa sledi krasen nagovor, s katerim je škof Mahnič v I. občnem zboru z vznesenimi besedami razložil namen in pomen prve škofijske sinode na Krku, ali »Kurykta«, kakor so svoje dni ta otok imenovali.

Na strani 25. so izjave udanosti te sinode do sv. očeta, do cesarja in do kardinala Missia; na str. 26. pa milostljivi odgovori omenjenih dostojanstvenikov.

Na str. 27. in 28. so naštetna imena vseh 55 sinodalcev in treh gostov, med katerimi je prvi bil prevz. škof Lavrencij Petris, pl. de Dollamare, ki je bil nekdanj škof v Albaniji, sedaj pa kot umirovljen škof Hezebonski živi v svojem rojstnem mestu, na otoku Cres, v krški škofiji.

Sinoda se je sklenila dne 4. septembra popoldne. Javni činovniki so se volili le trojne vrste: examinatores, iudices et testes synodales, — drugih ni najti.

Odlokov se je sklenilo 24, ki so se razvrstili v pet naslovov, namreč:

Titulus primus. De fide christiana catholica et religione. Ima le dve poglavji: I. »De fide et fidei periculis« in II. »De fide servanda atque vitiis oppositis« (str. 31—38).

Titulus secundus. De cultu Deo exhibendo. Obsega (str. 39—74) šest poglavij z dodatkom. Naslovljeni so tako-le: I. De lingua liturgica. V tem zaglavju so natančno določene meje, v katerih velja staroslovenski cerkveni jezik.

II. De actibus cultus publici. Tu se nahajajo propisi o nedeljski službi božji, o sv. blagoslovu in o procesijah. Teh določb je bilo tembolj potreba, ker je krška škofija bila sestavljena iz treh škofij.

III. De Missa privata. Pod tem zaglavjem najdeš, rekel bi, vse, kar sv. cerkev predpisuje zastran stipendij. Za krško škofijo se je stip. dioeces. vzvišal od 52 $\frac{1}{2}$ kr. na 1 K 40 v.

IV. De Sacramentis. To poglavje obsega mnogo zlatih naukov, kako sv. zakramente vredno in vspodobno deliti, oziroma uspešno prejemati; pogrešajo pa se določbe zastran velikonočnega sv. obhajila.

V. De iurisdictione ad excipiendas confessiones fidelium. Propisi glede poskušanj pro cura so jako modro sestavljeni.

VI. De Reliquiis; kratek pouk o vrednem češčenju svetinj.

Dodatek: »De Academia palaeoslavica« pove, da hoče škof na Krku ustanoviti krožek mož, večših staroslovenskega jezika, ki bodo skrbeli, da se ta cerkveni jezik ohrani, koder je sv. stolica njegovo rabo pri očitni službi božji potrdila.

Titulus tertius. De regimine Dioeceseos. Obsega (str. 75–88) ta-le poglavja: I. De hierarchia ecclesiastica; II. De Decanis; III. De Conferentiis pastoralibus; IV. De archivio parochialibus; V. De Museo dioecesano; predmeti, o katerih so razpravljale tudi lavantinske sinode, a obširneje.

Titulus quartus. De vita et honestate Clericorum. Ta naslov je najdaljši in šteje (str. 89–128) sledeča poglavja: I. De honestate clericorum universim; II. De recta probitate morum ac honesta conversatione; III. De honesto ac decenti habitu; IV. De diligenti ac debito exercitio proprii officii. De residentia. V. De actione Sacerdotum in re politica; VI. De excolenda scientia ac pietate; VII. De testamento Clericorum.

Titulus quintus, kakršnega lavant. Gesta ali Actiones nimajo, razpravlja

(str. 129–148): De vita christiana v sledečih štirih poglavjih: I. De vitiis praecipuis in populo; II. De Confraternitatibus; III. De actione sociali in IV. De relatione Sacerdotes inter et Magistros, torej o predmetih, o katerih se je tudi na lavantinskih sinodah razgovarjalo; a dotični sklepi so uvrščeni med štiri druge naslove ali titule.

Ob koncu knjige se nahaja od premil. škofa Antona, od vseh oficijalov, kakor tudi od mil. škofa Lavrencija in še sedem drugih prič podpisan dekret, s katerim so se vse zgoraj navedene določbe potrdile in se je razglasilo, da sklepi prve sinode na otoku Krku obveljajo o Veliki noči leta 1902. Dodan je še prisrčen sklepni govor, v katerem prevz. škof Dr. Mahnič svojo škofijo, kakor sklepe te I. sinode posveti prav posebno presv. Srcu Jezusovemu. Naposled je pa nagovor, s katerim se je duhovščina zahvalila svojemu skrbnemu nadpastirju za srečo prve škofijske sinode, potem pa še preč. škofu de Petris za njegovo prisostovanje, poslednjič čast. o. misijonarju, ki je vodil istodobno duhovne vaje.

Delo je bilo res težavno. Na srečnem njegovem završetku moramo mi, ki vemo, koliko truda tako delo stane, vrlim Krčanom, pastirjem kakor čredi, posebno pa njihovemu pregorečemu nadpastirju iz dna srca čestitati. *Jernej Voh.*

Actiones et Constitutiones synodi dioeceseanae, quam anno sacro 1900 instituit atque peregit Michael Napotnik, Princeps Episcopus Lavantinus. (Konec.)

II. titul.

V prvem titulu je bil govor o katoliški veri in njenih resnicah. Naravna posledica trdnega verskega prepričanja pa je, da se izkazuje najvišjemu bitju potrebna čast. Zato je drugi titul lav. sinode v prav tesni zvezi s prvim, ker razpravlja o katoliškem bogočastju.

Kot uvod celemu oddelku ima pogl. 36. splošno razpravo o obredih. Duhov-

nik si naj prizadeva, da vedno izvršuje vestno in natanko vse od sv. cerkve predpisane obrede. Cerkev ima pravico določevati obrede, njeni služabniki pa imajo dolžnost predpisane postave izpolnjevati. Za dušnega pastirja nikakor ni dobro znamenje, ako vedoma prestopa pri službi božji in pri deljenju sv. zakramentov od cerkve modro predpisane rubrike ter se ravna po svoji trmi.

Naslednja poglavja govoré o sv. zakramentih. Ker se je o sv. krstu in presv. R. Telesu razpravljalo že na drugi sinodi, zato se zadnja sinoda na ta dva zakramenta več ne ozira. Tudi razprava o zakramentu mašniškega posvečenja se je opustila.

Pogl. 37 razlaga v krasnih in lahko umevnih besedah zakrament sv. birmе.

Po kratkem uvodu o bistvu in namenu zakramenta sv. birmе (str. 299) nam podaja konstitucija imenovani zakrament zadevajoča praktična navodila (str. 300 do 309).

Dušni pastirji naj pogosto poučujejo ljudstvo o tem zakramentu, naj razlagajo njegove obrede in naj posebno skrbno pripravljajo birmance na prejem sv. birmе zlasti po sv. spovedi. Na to se govori o starosti birmancev, o lastnostih botrov, o opravi birmancev, in o vedenju med deljenjem sv. birmе in sicer s posebnim ozirom na tvar in obliko. Končno se še omenja da se naj imena birmancev in botrov skrbno zapisujejo v posebno knjigo ter da se naj birmanci vsaj o binkoštnem času hvaležno spominjajo prejetih darov sv. Duha.

Naslednje poglavje ima za predmet zakrament sv. pokore (str. 309—320). Pred vsem kratko omenja tvar, obliko in učinke tega zakramenta ter nato natančneje razpravlja o kesu, ki mora biti v zvezi s trdnim sklepom (str. 310). Na pravi kes pripravi spokornika dobro izpraševanje vesti (str. 311), slediti pa morata obžalovanju čista spoved in zadostovanje (str. 311). Za tem se povdarja velika korist sv. spovedi za

posameznika kakor za človeško družbo sploh (str. 312); zato pa naj dušni pastirji vedno opominjajo in navdušujejo vernike za vreden prejem tega prepotrebneega zakramenta posebno v velikonočnem času. Kjer je velikonočno izpraševanje in deljenje spovednih listkov v navadi, se naj skrbno ohrani in modro izvršuje (str. 313). Končno še sledi kratek pouk o četrti cerkveni zapovedi v latinskem, nemškem in slovenskem jeziku, ki se ima vernikom pred začetkom velikonočne spovedi iz pridiznice prebrati.

Pogl. 39 govori o zakr. sv. poslednjega olja. O učinkih tega zakr. se naj verniki temeljito poučijo, da bodo imeli skrb za svoje bolnike, dušni pastirji pa naj v tem oziru bolnikom vedno radi postrežejo (str. 321—323). Duhovnik se naj pokliče v pravem času, ko je bolnik še pri zavesti, tudi telesni zdravniki bi naj imeli skrb, da se o pravem času oskrbi dušni zdravnik (str. 323). Nato še dostavlja konstitucija cerkvene določbe o prejemniku tega sv. zakr. (str. 324) in o pripravi nanj, kakor tudi o njegovi delitvi (str. 325 do 328).

Znamenita in času primerna je sledeča konstitucija o sv. zakonu. Vernikom je dandanašnji pouk o zakonu prepotraben, ker si brezverstvo na vso moč prizadeva razrušiti trdno zakonsko vez ter krščanski zakon oropati od Kristusa mu podeljene svetosti in ga ponižati do navadne civilne in razrušljive pogodbe. Kakor je skrbni stražnik krščanskih naprav, papež Leon XIII., že v raznih okrožnicah, pismih in nagovorih poudarjal katoliški nauk o sv. zakonu, tako je tudi zadnja lav. sinoda vsprejela o imenovanem zakramentu krasno konstitucijo, katere najimenitnejši del je v kratkih potezah in v strogo logičnem redu sestavljen pouk, ki se ima vsako leto enkrat brati iz prižnice.

Instrukcija govori pred vsem o ustanovitvi zakona v raju in njegovi posvetitvi po Kristusu ter o imenit-

nosti deviškega stanu (str. 331—333). Na to opominja vernike, da z vsem premislekom sklepajo zakonske zveze (str. 334). Nadalje razpravlja o razdiravnih (str. 335) in o viravnih zadržkih (str. 336), ter po očetovsko svari pred mešanimi zakoni (str. 336). Izpraševanje in pouk ženinov in nevest naj se vestno opravlja (str. 337). Zaročence je treba opomniti, da čisto živijo in se na sv. zakon pripravijo z dolgo spovedjo (str. 338). Poroka se naj vrši dopoldne pred sv. mašo, med katero naj poročenci pristopijo k mizi Gospodovi (str. 339).

To je v kratkem obseg te konstitucije.

Dozdaj je bil govor o zakramentih. Tem pa so v mnogih ozirih podobna blagoslovila, zato je prav umestno, da razpravlja 41. pogl. *de sacramentalium natura eorumque utilitate*. Blagoslovila so za vsakega kristjana velikega pomena, zato sinoda zapoveduje dušnim pastirjem, da svoje vernike skrbno poučujejo o moči, o sadovih in o rabi zakramentalov. Nato nudi konstitucija sama duhovnikom v kratki, pregledni obliki najpotrebnejše resnice o blagoslovilih. Dokaže pred vsem, da so blagoslovila, iz sv. pisma (str. 364) posebno pa iz ustnega izročila (str. 365) ter še doda umski dokaz (str. 366). Za tem sledi razprava o moči blagoslovil, ki imajo seveda razne učinke, vsa pa delujejo po priprošnji sv. cerkve in po pobožnosti prejemavcev (str. 367 do 369). Potem se konstitucija natančneje bavi z nekaterimi navadnejšimi blagoslovili (str. 369—371), govori o eksorcizmih in konsekracijah (371—373) ter še končno omeni, kaj treba storiti prejemavcu, da doseže milost po blagoslovilih (373—375).

S katoliškim bogoslužjem so v tesni zvezi cerkve, v katerih na poseben način stanuje Bog in se časti. Kot hiša božja pa mora biti cerkev tudi primerno stavljena in okrašena, da se že na prvi pogled razlikuje od drugih stavb. Pri zi-

danju novih cerkvâ ali pa pri popravljanju starih je torej pred vsem treba držati se starega pravila »več glav več ve« ter se posvetovati z raznimi izvedenci, da bode stavba vsestransko dovršena in častna za vse stavitelje. V ta namen objavlja tudi zadnja lav. sinoda v kratki konstituciji »*de ecclesiarum fabrica*« (pogl. 42) glede lege, velikosti, oblike, notranje oprave in trpežnosti cerkvenih stavb nekatera načela, po katerih se naj ravnajo dušni pastirji.

Pri oddelku o katol. bogočastju hočemo še omeniti konstitucijo o cerkveni glasbi in o cerkvenem petju, ki je objavljena v 59. pogl. Cerkev je vedno skrbela za dostojno petje pri službi božji, da bi se cerkvena opravila vršila častitljivo in veličastno, ter je izdala mnogo odlokov, da se cerkvenemu petju ohrani tudi cerkveni duh (str. 586—587). Naša konstitucija priporoča »Cecilijanska društva«, katera je potrdil Pij IX. in ki so že mnogo storila za povzdigo cerkv. petja. Naj bi se taka društva po vzgledu mariborskega osnovala, ako mogoče, tudi v posameznih župnijah (str. 588—591). Ob koncu še poda konstitucija na podlagi odloka S. R. C. z dne 7. in 12. junija 1894 razna načela, ki se tičejo cerkvene glasbe in cerkvenega petja, da se pri tem ohrani pravi cerkveni duh (str. 591—598).

Zadnje poglavje tega oddelka je naslovljeno *de coemeteriis et sepulturis*. Ta razprava nas seznanja s katoliškimi načeli in odloki, ki se nanašajo na pokopališča in pogrebe. Krščanstvu nasprotni časovni duh si mnogo prizadeva, da bi udušil v katoliškem ljudstvu cerkveno naziranje o pokopališčih in pogrebih ter tako vernike polagoma pripravil za odpad. Najprej se je pokopališčem vzel njih verski značaj z upeljavo interkonfesionalnih pokopališč, kjer se pokopavajo mrliči brez ozira na vero ali veroizpovedanje. Vrh tega so se ustvarile postave določujoče, da se morajo drugoverci ob pomanjkanju lastnega pokopa-

lišča pokapati na verskem, katoliškem. Razven tega pa se je začelo framasonstvo še krepko potegovati za sežiganje mrličev, da bi s tem kolikor mogoče udušilo vero v vstajenje mrtvih.

V takih razmerah je pač bilo potrebno zopet oživiti cerkvene določbe glede pokopališč in pokopavanja mrtvih, kar se je zgodilo v omenjeni konstituciji.

Konstitucija pred vsem obsoja sežiganje mrličev (str. 382). Na to razpravlja v prvem delu (str. 382—386) o potrebnih lastnostih kat. pokopališča, v drugem pa (str. 387—393) govori o pogrebih.

Kat. pokopališče mora biti blagoslovljeno in ograjeno, da se obvaruje profanacije. Naj se ne rabi v posvetne namene. Župnik naj skrbi za primerno olupšavo pokopališča, za potrebno orodje in za kostenjak.

Glede pogrebov se obnovijo splošne cerkvene določbe s posebnim ozirom na drugoverce in tiste, ki se jim mora odreči cerkveni pogreb.

Ta konstitucija bode dušnim pastirjem dobro služila in jih rešila marsikatero zadrege.

III. titul.

V drugem oddelku je bil govor o katol. bogočastju, kako se namreč Bog časti z različnimi vrstami službe božje in po različnih obredih. To češčenje pa še ne zadostuje; kajti vsak kristjan je dolžan Boga častiti tudi z lepim, vzglednim krščanskim življenjem. Zato je pač jako primerno tukaj uvrščen 3. oddelek lav. sinode, ki govori o disciplini pri duhovščini in pri vernikih.

Glavni pogoj krščanskega življenja pri ljudstvu je vzgledno življenje duhovščine. — Potrebni predpogoj takega življenja pa je primerna vzgoja. Zato se razpravlja v prvih treh poglavjih tega oddelka o vzgoji duhovskega naraščaja.

Pogl. 44 govori o bogoslovjih. Podaja nam v kratkem razvoj duh. se-

menišč (str. 394—396) in razpravlja o njih preosnovi po Trid. zboru (396—400). Na to izvemo kratko zgodovino lavantinske bogoslovnice, ki se je po različnih težavah in pogajanjih končno stalno osnovala v Mariboru l. 1859 ter se tekom časa vedno bolj razvijala (str. 400—408). Na straneh 408—429 so objavljena zavodova pravila ki jih je vpeljal l. 1859 knezoškof A. M. Slomšek in jih potrdil tudi sedanji vladika dodavši nekatera določila glede vsprejema in znanstvene izobrazbe gojencev ter o njihovem napredku v pobožnosti (str. 430—433).

O znanstveni izobrazbi bogoslovcev še posebej govori naslednja konstitucija (str. 433—499), s katero so se prav za prav v bogoslovnici uvedla takozvana »znanstvena semenišča«, ki jim je namen pod vodstvom profesorjev bogoslovce navajati k znanstvenemu delovanju. Ta semenišča bodo gotovo vzbudila in vzgojila marsikatero moč za slovstveno delo.

Ni še pa zadosti, da se bogoslovec pripravlja le 4 leta za svoj vzvišeni poklic, temveč treba je, da se za ta poklic odgojuje tudi v dijaških letih. Zato je Trid. zbor zapovedal ustanovitev dijaških semenišč, o katerih je govor v pogl. 56 (str. 439—460). Lavantinska škofija ima za pravo dij. semenišče od leta 1878, ki se je l. 1893 močno razširilo, da more zdaj vzdrževati 80 dijakov. Tudi ta konstitucija objavlja modra zavodova pravila.

Naslednji sinodalni odlok se nanaša na čednostno življenje duhovščine (str. 461—471). Duhovnik mora biti luč, ki vernikom sveti z lepim vzgledom v pobožnem, krščanskem življenju. Pobožnost, posebno češčenje Najsvetejšega naj krasi duhovnika (str. 462), sv. čistost pa in zmernost naj bodeta njegovi zvesti spremljevalki (str. 463—465). Dušni pastir se naj skrbno varuje nečastnih iger in lakomnosti ter se naj oblači primerno svojemu stanu (str. 466—469). Vestno se naj drži

kot zvest pastir svojega doma, da more vsikdar postreči svojim ovčicam. Občtuje naj le z dobrimi in poštenimi ljudmi, da ne bode vernikom v spodtiko (str. 470—471). S takim življenjem bode duhovnik več dosegel, kakor z navdušenimi pridigami, ki se pa ne vjemajo z danim vzgledom. Cerkev si pridobi dobrih, delavnih in vzglednih duhovnikov le po večletni modri vzgoji. Vzgojiti pa si mora tudi prepričane vernike, ki ji delajo čast s svojim krščanskim življenjem. Ta vzgoja se mora začeti v zgodnji mladosti, kajti veren in nepokvarjen mladenič bode enkrat tudi značajan krščanski mož. O tej verski vzgoji mladine govori naslednji sinodalni odlok v 48. pogl. Najprej naglaša potrebo verske vzgoje in nje korist za cerkev in državo (str. 472—474). Zato naj obe oblasti pri vzgoji mladine složno postopata in druga drugo podpirata (str. 474), ker si vera in prava veda ne nasprotujeta (str. 475). Nato spominja konstitucija duhovščino na razne določbe, glede verske vzgoje mladine, ki so posebno v lavantinski škofiji v veljavi (str. 377—480).

Nikjer pa se krščansko prepričanje in versko življenje ne kaže bolj, kakor v krščanski usmiljenosti in v ljubezni do ubožcev, česar paganstvo ni poznalo. Kjer cvete krščansko življenje, tam je doma tudi skrb za reveže, kjer pa propada živa vera, tam gineva tudi usmiljenost in naseljuje se zopet paganska brezsrčnost in okrutnost. Prav primerna je torej v tretjem oddelku konstitucija o skrbi za ubožce. V uvodu opisuje stanje ubožcev pri staropaganskih, civiliziranih narodih in pri Izraelcih, ki še niso poznali prave ljubezni do revežev. Še le Kristus je svet učil te ljubezni, in cerkev je to zapoved vedno vestno izvrševala in jo še izvršuje (str. 480—484). V tem naj dušni pastirji vedno posnemajo sv. cerkev (str. 485); posebno naj skrbijo za župnijske ubožne zavode in naj ustanavljajo povsod, kjer je primerno, Vincencijeve družbe in druga dobrodelna

društva v podporo revežev in sirot (str. 486—489).

Zadnja konstitucija tretjega dela nam podaja najvažnejša načela, po katerih se je katoličanom ravnati pri volitvah poslancev v razne javne zastope. Katoličanu je dolžnost, vdeležiti se volitve. Voliti pa mora prepričan katoličan le zastopnike, ki so dobrega, vernega mišljenja (str. 490—492). Izvoljeni zastopniki pa naj uresničijo zaupanje svojih volilcev s tem, da se vedno in povsod drže pravih, neomajljivih krščanskih načel (str. 492) ter tako pospešujejo telesni in dušni blagor kat. ljudstva.

IV. titul.

Vsi še tako modri odloki o kat. bogočastju in cerkveni disciplini bi ne pomagali nič, ako bi v cerkvi ne bilo oblasti, ki strogo čuva nad tem, da se koristne določbe tudi izvršujejo. Zato prav primerno obravnava zadnji oddelek naše knjige o cerkveni vladi = *de regimine ecclesiastico*.

Tu najdemo na prvem mestu obširno, temeljito izdelano in globoko premišljeno konstitucijo o kanonični vizitaciji škofije. Vidi se, da je izšla iz spretnega in izkušenega peresa. Vsaka beseda je na svojem mestu. Kolikor stavkov, toliko novih misli.

Vizitacija je potrebna. Že apostoli so obiskovali večkrat ustanovljene cerkve. Zato je cerkev škofom zapovedala nadzorovalno obiskovanje njihovih škofij (str. 493—496). Po Trid. zboru bi se morala vršiti vsako leto, kar v razsežnih škofijah ni mogoče. Nadomestuje pa škofovsko vizitacijo nadzorovanje po dekanah (str. 496 in 497). Nato našteva odlok z vso natančnostjo predmete škof. vizitacije. Glavni predmet so dušni pastirji, njih življenje in delovanje; posebej pa še dekani glede izvrševanja svoje častne službe (str. 498). Vizitaciji so podvrženi cerkovniki in drugi cerkveni služabniki (str. 500). Vizitator mora preiskati tudi versko in нравno stanje župljanov, bratovščine, cerkvene

dobrodelne zavode, društva itd. (str. 501); ogledati si cerkve in njih opravo, cerkv. posode, obleko, zakristije, razna cerkv. poslopja itd. (502—509). Vizitator se mora prepričati o verski vzgoji mladine (str. 510). Nadalje je govor o pripravi na vizitacijo, o njenem vsprejemu, in zaključku (str. 510—523). To je v glavnih potezah vsebina znamenite konstitucije. Kdor hoče njeno temeljitost spoznati, jo mora pač sam skrbno in natančno brati. Ta konstitucija bo gotovo vizitatorju zelo olajšala pretežavno delo, vizitiranim gospodom pa odpravila marsikatero nejasnost.

Naslednja konstitucija razpravlja o pravicah in dolžnostih župnikov in o razmerju med župniki in kapelani. Dušni pastirji naj skrbé za svojo čredo, naj izpolnjujejo dolžnost glede rezidencije, naj bodo neumorno delavni v pridigah, v katekezah, v šoli in v cerkvi ter v vzgoji šolske mladine. Skrbeti morajo za red v župnišču in v župniji, napredujejo naj sami v čednostnem življenju, naj podpirajo reve in sirote, naj vestno vodijo matične knjige itd. (str. 523—535).

V 53. pogl. je objavljen odlok o cerkvenih sodiščih. Popolna družba kakor je sv. cerkev, mora imeti tudi sredstva, da nepokorne ude, ki ne izvršujejo obstoječih postav, primerno kaznuje. V ta namen so potrebna sodišča, pred katerimi se more obtoženčeva krivda ali nedolžnost dokazati. Z predstoječim odlokom se je tako sodišče za lav. škofijo prav za prav redno in pravilno vpeljalo. Za sumarično postopanje v raznih disciplinarnih in kriminalnih zadevah se je vsprejela kot podlaga instrukcija kongregacije Episc. et. Reg. z dne 11. junija 1880, ki je prvotno bila namenjena le za italijanske škofije.

54. pogl. določa vsprejem pri pastoralnih konferencah, ki so v lav. škofiji v navadi že od l. 1847 in ki so obrodile že mnogo dobrega sadu.

Sledi sinodalna konstitucija o krščanski filozofiji, katero je »Katol. Obzornik« že objavil v slovenski predstavi¹. Razpravlja pred vsem o razmerju med modroslovjem in vero (str. 549—551), ter modroslovjem in bogoslovjem (str. 552—555). Nato govori o razmerju med filozofijo in drugimi znanostmi (str. 557), oziraje se posebno na prirodne znanosti (str. 558) in na zgodovino (str. 559) ter na etiko in sociologijo (str. 559—561).

Sledeče tri konstitucije so velikega pomena za dušne pastirje. Prva objavlja določila o župnijskih izpiti. Določa pred vsem predmete, iz katerih se mora delati izpit, (str. 562—563) in podaja potrebna navodila za pismeno in ustno izkušnjo (564—565). Od konkurza, ki velja za dobo 6 let, redno ni nikdo oproščen, pač pa se more posebno zaslužnim duhovnikom spregledati ponavljanje tega izpita. Poleg izpita o znanstveni usposobljenosti pa morajo eksaminatorji oddati svojo sodbo tudi o drugih potrebnih lastnostih kandidatov (str. 567). Končno še odlok obsega posebna navodila za izpraševalno komisijo (str. 568—571).

Pogl. 57 govori o oskrbovanju cerkvenega premoženja. Administratorji se spominjajo na tozadevna določila splošnega in partikularnega cerkv. prava. Pred vsem se zopet potrdijo odloki, ki so bili o tej zadevi v lav. škofiji že prej objavljeni. Ker nameravamo o tem predmetu v našem listu obširneje govoriti, zato bodi konstitucija zdaj le kratko omenjena.

Zadnji sinodalni odlok obravnava o cerkvenih stolih, ki so po nekaterih krajih predmet vednih prepričkov. Prvi del govori o napravi in oddaji cerkv. sedežev (str. 580—583). S cerkv. stoli razpolaga le cerkv. oblast (str. 583). Na to se poda cerkv. predstojnikom osnova nekakega reda glede na oddajo, rabo in izgubo cerkv. sedežev ter njihov oskrbovanje (str. 584—585). Na podlagi te osnove naj predstojništva izdelajo za

¹ Kat. Obz. 1902, zv. II.

svoje cerkve natančen red, ki se ima vposlati višji cerkv. oblasti v odobrenje, potem pa se naj na cerkv. zidu javno razobesi, da ga morejo verniki brati in spoznati.

Poslednje poglavje (60) še govori o obveznosti konstitucij za lav. škofijo ter naroča cerkv. predstojništvom, da oskrbé na cerkv. račun eden vezan iztis sinodalnih odlokov za župnijske arhive.

S tem smo v kratkem pregledali mnogovrstno vsebino sinodalnih konstitucij, nad katerimi so visoki cerkveni dostojanstveniki izrazili svoje priznalno občudovanje. Dal Bog, da bi izdani odloki povzročili v lavantinski škofiji novo dobo živalnega delovanja ter vzbudili krepko in cvetoče krščansko življenje.

Vrhovski.

Liturgika.

Officium defunctorum ali sveto opravilo za mrtve. Sestavil Matej Štrakl, koralist stolne cerkve v Mariboru. V Mariboru 1902. Založilo Cecilijino društvo. 8°, 126 strani. Cena 1 K 60 v.

Č. g. izdajatelj pravi v uvodu, da podaja pričujoči oficij kot drugi del »Obrednika za organiste« slovenskim organistom, pa tudi vsem čč. gg. duhovnikom, ker obsega popolnoma vsa opravila za mrtve.

Sestavljen je po obredniku lavantinskem, potrjenem od zbora za sv. obrede v Rimu; oziral se je pa gospod pisatelj tudi na rimski, ljubljanski in najnovejši obrednik krške škofije.

Psalmi in zlogi so razdeljeni po načinu Haberlovem; pri močnejše tiskanih samoglasnikih se začenja mediacija ozir. sklep.

Ne ugaja nam pri psalmu »de profundis«, da se začenja sklep na zlogih . . . . sustinui te Domine . . . . speravit anima mea in Domino . . . . apud eum redemptio.

Vajeni smo (tudi Haberl tako deli) začenjati sklep že na zlogu sustinui . . . mea in Domino itd. Tudi gospod izdajatelj smatra pri drugih psalmih trizložne

besede, kjer sta dva kratka zloga, kakor bi bile dvozložne.

Neutemeljena je delitev verzov pri »Magnificat«. A tu se je gospod izdajatelj držal Haberla. Ni pa mu sledil povsod pri drugih psalmih. Tako je izpustil delilno črtico str. 22 v. 11 za eorum; str. 25 v. 1 za me; v. 2 za redimat; str. 26 predzadnja v. za Domine; str. 34 v. 4 za mortis. Na str. 33 v. 1 pa je postavil delilno znamenje za pascuae, kjer ga Haberl nima.

Pri responsorijih bi pač bilo treba ločiti bogate neume v posamezne skupine, kakor so ločene v izdajah s koralnimi notami. Na str. 57 n. pr. treba peti na zlog bra (v tenebrarum) celo 22 not; če se ta neuma ne deli v tri skupine, jo je pač težko peti in poslušati.

V stvarnem oziru bi bilo pripomniti sledeče: Str. 1. v pripombi se ima glasisi: tretji, sedmi in trideseti dan po pogrebu ali smrti; dies depositionis je cel čas med smrtjo in pogrebom.

Str. 91. »Navadni pogreb odraslih«: Kadar je mrlič pri cerkvi, pa ga duhovnik ne spremlja do groba, ali pa je mrlič že pokopan in duhovnik pozneje grob blagoslovi, ali pa prinesó mrliča na pokopališče« (razprto tiskane besede so izostale).

Str. 100 4. v. od spodaj: »Prišedši h grobu mrliča pokropi ter moli: Sanctificetur istud sepulchrum . . . .« pač ne mrliča, ampak grob. Še le po besedah: sume terra . . . pokropi in pokadi mrliča nihil dicens.

Te malenkosti naj bi se blagovoljno upoštevale pri drugi izdaji. Č. g. Štraklu, ki se za izboljšanje cerkvenega petja, osobito liturgičnega, mnogo trudi in je v teh rečeh veščak, častitamo na tako spretno sestavljenih knjižicah za organiste; pa naj bi tudi ne bilo na Slovenskem župne cerkve, kjer bi se ne rabila njegova knjiga.

F. T.

Ascetika.

Accessus ad Altare et recessus seu preces ante et post celebrationem

Missae. Editio IV., castigata et augmentata. Friburgi Br. Herder 1901. Pg. 194.

Prav lična in ročna molitvena knjižica za duhovnike! Tisek je jako lep in lahko čitljiv, vsebina pa tudi jedrnata. Za vsak dan v tednu ima posebne molitve kot pripravo na sv. mašo in zahvalo. Tudi navadne molitve pred in po sv. maši iz rimskega misala so sprejete v knjižico. Pred pripravo za vsak dan je kratak »monitum ad sacerdotem«, ki nudi dovolj lepe tvarine za zjutranje premišljevanje. Pridjane so molitve v čast raznim svetnikom in za različne potrebe, himni in troje litanij, v čast Srcu Jez., v čast Imenu Jez. in lavretanske; škoda da še ni litanij vseh svetnikov. Molitve so povzete iz misala, brevirja in iz raznih bogoljubnih in znamenitih cerkvenih pisateljev. Knjižica je vredna priporočila.

F. K.

„Orate, fratres“ seu euchologium ad usum sacerdotum et clericorum. Collegit, disposuit, edidit. P. Gaudentius, exdefinitor generalis ord. fratrum minorum, philosophiae et s. theologiae lector generalis. Cum approbatione. Friburgi Brisgoviae. Sumptibus Herder. 1901.

Če je tudi z delom preobložen, najde vendar še vsak duhovnik čas in čuti potrebo, da vzame še razven svojega brevirja in molka kakšno molitveno knjigo v roke, ki je pisana zanj. Poleg »Manuale sacerdotum« prav lahko priporočamo »Orate fratres«. Sicer nam pisatelj ne poda nič novega, ampak zbral je le najlepše stare in nove od sv. cerkve odobrene molitve in pobožnosti z odpustki. Škof tridentinski pravi o njih: — nullum ornatum ostentant, at eo veriore solidioreque pietatem spirant et insinuant, ut flores agrestes praeplacent iis, qui arte studioque exculci procacem quasi pompam prae se ferunt.« To pač res knjigo priporoča. Pisatelj, ki je spisal tudi molitvenik za dijake »Studiosus Romano-Catholicus«, je sedaj že med rajnimi. Upamo, da zavživa v nebesih plačilo za vse, kar je storil dobrega kot vzoren duhovnik, učenik in pisatelj. M. Š.

Šmarnice. Premišljevanje o Srcu Marije. Po o. Hattlerju T. J. napisal P. Ladislav Hrovat O. F. M. Novo mesto. Založba in tisek J. Krajec naslednik 1902. Cena 1 K 90 v. — S to knjižico nam je ranjki vneti Marijin častilec še ob večeru svojega življenja pomnožil nabožno majniško slovstvo in je ž njo dušnim pastirjem prav dobro došel. Ime slavnega jezuita Hattlerja v Inomostu, ki piše toliko lepega o presvetem Srcu Jezusovem, takoj obeta, da bodo tudi premišljevanja o sladkem Marijinem materinem srcu našla pot do naših src. In to so tudi res za vsak dan lepi sestavki, ki jih verniki radi poslušajo.

Pisatelj skuša popisati vrline svetega srca Marijinega, kakor se nam odkriva 1. v razodetju božjem, namreč v besedah angelovih: »Češčena Marija« itd. (premišljevanje 1—10); 2. srce Marijino, kakor se nam razodeva v njenem lastnem življenju na zemlji, namreč v njenih besedah in dejanjih, zapisanih v svetih evangelijih, (premišljevanje 11—21); 3. Materino srce Marijino, kakor se nam razodeva iz nebes. Prva dva dela sta boljša od tretjega.

Ranjki g. pater ni Šmarnic »prevel«, ampak jih je po p. Hattlerju »napisal«. Razlika se pa kaže v glavnem v tem, da je izpustil uvod za predvečer majnika in skrajšal nekatera preobširna premišljevanja in istotako predolge z odpustki obdarovane sklepne molitve. P. Hattlerju teče spis v enomer, p. Ladislav ločuje premišljevanje, nauk in vzgled, kar očesu dobro dene; semtertje zavije nauk tudi po svoje, in če mu naleti misel iz drugega pisatelja, jo tudi vplete; n. pr. stran 21: Patiss, stran 216: Slomšek.

Šmarnice o srcu Marijinem nam prav ugajajo. Li ni to prelep predmet za premišljevanje? Samo eno bi želeli: da bi namreč ne bili vsi vzgledi vzeti le iz Francije in Nemčije, sploh samo iz daljnih tujih krajev. Sestavljavci slovenskih Šmarnic in pridig naj bi prelistkali naše dobre cerkveno nabožne časnike, in iskali tudi bližnjih vzgledov; saj so se tudi po

naših krajih dogajala in se dogajajo mnogoštevilna čuda božjega usmiljenja in ljubezni Marijine. Verodostojen vzgled iz bližnjih, da ne rečemo iz domačih krajev, ki se lepo nanaša na ravnokar razloženo resnico, močno sega v srce. Take vzgledne smo že večkrat čitali; naj bi se pa tudi v naših listih pridno razglašali.¹ Vzglede za zadnji dan v naših Šmarnicah se ne podaja dobro. Ime »Schuselka« vsaj na Češkem ne slovi dobro.

Jezik je lep, razun nekaterih izrazov, nemčizmov in tiskovnih pomot. Ker si vsak duhovnik, predno gre na leco, snov po svoje pripravi, nam ni mar tukaj se ozirati na dotične pogrške. J.

Vzgojeslovje.

Ausgewählte Beispiele zum katholischen Katechismus. Franz Spirago. Trautenu 1902. Im Commissionsverlage von R. v. Acken in Lingen a. Ems. To je knjiga, katera je pred kratkim zagledala beli dan. Pridigarji in kateheti bodo gotovo rodi po njej segli, kajti vrednost vzgledov in mičnih zgodbic pri poučevanju je velika. Verba movent, exempla trahunt, pravi latinski pregovor. Longum iter per praecepta, breve et effica per exempla. V nemški literaturi je sicer mnogo takih knjig, a mnogokrat si vesten pridigar ali katehet ne more nič z njimi pomagati. Tu najdemo smešne, tam neresnične, otročje čudeže, sploh zgodbice in vzgledne, ki le smeh in dvome povzročijo pri posušalcih. Zgoraj omenjena knjiga pa dela častno izjemo. Tu najdeš same resnične, zanimive in poučljive zgodbice in vzgledne. Ko smo prebrali celo knjigo nismo našli niti enega vzgleda, ki se ne bi dal porabiti. Seveda so nekateri slabši, drugi zopet boljši. Že ime Spirago, kateri je znan po svojem »ljudskem katekizmu«, jamči, da je ta knjiga dobra. E. Vračko.

¹ Kakor je »Voditelj« to že pripočal. Glej let. št. I. str. 128.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središču. X. zvezek. V Ljubljani, 1902. Založil pisatelj. Natisnila Katol. Tiskarna. C. 30 v. Str. 47. Mladinski spisi, ki jih izdaja od l. 1891 marljivi gospod pisatelj v »Zabavni knjižnici«, so se slovenskemu ljudstvu zelo priljubili, saj roma ta zbirka že v 21.000 izvodih med narod. Tudi ta zvezek obsega prav mično zabavno in poučno berilo. Že zavojo lepe hrvaške legende »Spoštuj očeta in mater!« (str. 12) zasluži knjižica, da pride v roke vsakemu slovenskemu otroku. Pridjani sta tudi dve pesmici »Večerno solnce« pa »Pastirska« z »narodnim« napevom. V tem napevu poje ljudstvo pesmi z jako umazano vsebino. Po našem mnenju je hvalevredno, da g. pisatelj lep narodni napev odtrga od grde vsebine in ga prenese na lepo in dostojno pesem. Na ta način se lahko zboljša ljudsko petje po vsebini in se ohranijo dobri narodni napevi. Za cerkvene pesmi seveda ta metoda ne velja. Knjižica bodi priporočena vsem mladim ljubom. F. K.

Nov list za cerkveno glasbo.

Gregorianische Rundschau. Monatsschrift für Kirchenmusik und Liturgie. Herausgeber: Universitäts-Professor Dr. Joh. Weiss in Graz und P. Michael Horn, Benediktiner in Seckau, Obersteiermark. Verlag: Buchhandlung »Styria« in Graz. Bezugspreis jährlich 3 K.

Nekaj let že traja zanimiv boj glede pristnosti korala, kateri se poje sedaj po naših cerkvah in katerega razširjajo različna Cecilijina društva na podlagi liturgičnih knjig Haberl-Pustetovih, potrjenih in za avtentične proglašanih od rimske stolice. Francoski in beuronski benediktinci in z njimi vred veliko znamenitih cerkvenih muzikov duhovnikov in lajkov trde namreč, da ravno te Pustetove izdaje nimajo onih koralnih napevov, katere je po tradiciji zložil sv. Gregorij I.¹

¹ Primeri: »Cerkveni Glasbenik« leta 1902 št. 2 str. 11.

Dokazujejo, da je pristen in pravilen le oni koral, kateri se je sto in sto let po tradicionalnih virih zmiraj pel in ki se posebno sedaj goji v benediktinskem samostanu v Solesmu na Francoskem. Glavni zastopnik te struje je sedaj Dom Pothier. Sv. oče je 17. maja 1901 pohvalil opata solesmeškega, zaradi velikega truda za zgodovinsko preiskovanje na polju korala. To pismo je poostrilo seveda zgoraj omenjeni boj za pristnost korala. Benediktinci in njih pristaši so dobili s tem nekako avtentiko za svoj koral, vsekako pa močno bodrilo, da vstrajajo in nadaljujejo vojsko, kar se je pokazalo po poročilih nekaterih listov, posebno o priliki obč. zbora v Regensburgu. Ta pokret je rodil po naših mislih tudi »Gregor. Rundschau«, ki pravi sama v svojem programu, da zavzema glede gregorijanskega korala ono stališče, ki je označeno v zgoraj omenjenem pismu papeževem do opata v Solesmu.

»G. R.« je ob enem glasilo Cecilijinega društva za sekovsko škofijo. Zato je prinesla v drugem zvezku spomenico o kardinalu Missiji in prelatu Karlonu, ustanovnikoma in velikima dobrotnikoma in pospešiteljema omenjenega društva.

Imena urednikov, program in stališče lista nam jamčijo za veliko temeljitih, zanimivih člankov o borbi za pristnost korala, o najnovejši gregorij. akademiji za cerkveno petje v Freiburgu na Švicarskem itd. Zato priporočamo »G. R.« ter bomo odslej navajali po mogočnosti na kratko vsebino lista.

Ob enem pa ob tej priložnosti prav toplo priporočamo naš slovenski »**Cerkveni glasbenik**« z »Glasbeno prilogo«. Izhaja po enkrat na mesec in velja za celo leto z muzikalčno prilogo vred 4 K, za ude Cecilijinega društva in za cerkve ljubljanske škofije 3 K.

Cecilijino društvo za ljublj. škofijo obhaja letos svojo petindvajsetletnico in tudi list je nastopil 25. leto svojega potovanja po slovenskih tleh, spodbujajoč in učeč Slovence, ki slové po svojem lepem petju, kako naj porabijo ta božji

dar, v proslavo hiše božje in v spodbudo pobožnih vernikov.

»Občno Cecilijino društvo za Nemško, Avstrijo in Švico« je imelo l. 1876 svoj občni zbor v Gradcu. Tega zbora se je udeležilo tudi nekaj ljubljanskih duhovnikov. Vračajoč se domov, so sklenili ustanoviti tudi doma na Kranjskem Cecilijino društvo. L. 1877 so izvršili svoj sklep ter ustanovili ob enem tudi orglarsko šolo za naobrazbo orglavcev po deželi. Tekom prihodnjega leta pa je društvo jelo izdajati svoje glasilo »Cerkveni Glasbenik«. Od tega časa do sedaj je storil ta list veliko dobrega v povzdigo cerkvenega petja po slovenskih pokrajinah. Priznati moramo, da je bilo naše cerkveno petje sicer boljše kakor drugod, vendar pa se je vrnilo med lepe pesmi veliko takih, katere poslušamo radi na paši, v cerkvi pa ne. Seveda so bili drugi zopet drugih misli. »Konservativci« so odobravalni vse, kar je bilo dosedaj in so se branili »novotarij« z vsemi močmi. »Radikalci« pa so hoteli kar čez noč zatreči vse, kar je bilo do sedaj in kar količjak kaže narodnega duha.

V teh zmešnjavah in prepirih posredovati, miriti, poučevati, kazati pravilno cerkveno petje, to je bila prelepa naloga »C. G-a«, katero je vrlo izvrševal skozi 24 let ter še jo sedaj izvršuje s svojimi stvarnimi, za naše slovenske razmere prirejenimi članki. Delo je bilo težko, nehvaležno, trudapolno. Pa lepi sad se tudi že kaže in dozoreva povsod. Tudi mi na Štajerskem smo mu zato dolžni pristrčno zahvalo. Vseh slov. Cec. društev dolžnost je, da podpirajo gmotno in duševno »C. G.« Neobhodno potrebno je za vsakega g. župnika, ki hoče imeti pravilno in dobro cerkv. petje, da naroči ta list za župnijsko knjižico ter ga da v porabo organistu. Če se muzikalčne priloge koncem leta zvežejo, se nabere v par letih veliko prav lepega in porabnega gradiva za organista. Po določbi druge lav. sinode iz l. 1896 smejo g. župniki iz cerkvene blagajnice naročiti za petje potrebne muzikalije pa tudi »C. Gl.«, ki

je izrečno imenovan. Obilna naročila bodo »C. Gl.« in Cecil. dr. v Ljubljani najboljše častitka k petindvajsetletnici,

ki se bo obhajala koncem oktobra ali v začetku novembra t. leta. M. Š.

Raznoterosti.

Otvoritev katakomb sv. Nikomeda in sv. Hipolita. »Komisija za sv. starinoslovje« je dokončala letošnje leto delo v dveh manjših katakombah, v oni sv. Nikomeda, nekaj minut izven Pijevih vrat (Porta Pia) ob nomentanski cesti in pa v katakombi sv. Hipolita ob tiburtinski cesti blizu cerkve sv. Lovrenca zunaj mesta.

Sv. Nikomed je bil duhovnik in je trpel za sv. vero koncem I. stoletja. Omenja ga tudi legenda sv. Domitile. Zato je komisija pričakovala, da bo našla kak napis ali sliko, ki bo objasnila zvezo s katakombo sv. Domitile. Vrhtega je zanimivo enkrat videti »obiteljsko« katakombo iz prve dobe krščanstva, kakor je sv. Nikomed, nasproti poznejšim »župnijskim«, skupnim pokopališčem iz III. stol., kakor so sv. Kalist, sv. Domitila, sv. Priscila itd. De Rossi je bil iz naše katakombe objavil nagrobni napis nekega pretorijanca. Ker pa je že sv. Pavel uspešno deloval med temi telesnimi stražniki rimskih cesarjev, zato je bilo upati, da se najdejo še drugi podobni spomeniki.

Dosihdob je bil pristopen le vhod. Po 60 zelo strmih stopnicah se gre v globočino. Pri polovici pota je ob desni sobica — cubiculum, in pri tleh ob desni zopet sobica s tremi svodenimi grobovi (arcosolium). Od stopnic naprej je šel v isti smeri hodnik, ki pa je bil nepristopen, ker se je bila nad njim sesedla precej močvirnata zemlja in ga je bila zasula. Pri izkopavanju se je moral zato ves plaz z ogromnimi stroški odkopati in dober kos hodnika obzidati. In dasi je komisija premagala take ovire, kakor še nikdar, vendar uspeh ne odgovarja velikim upom in stroškom. Ko je bil

osvojen ves hodnik, so videli, da konča v živem kamenu. Nobenega arkosola, nobenega kubikula ni ob njem, da, proti koncu niti ne grobov — v znamenje, da se ni več rabil kot pokopališče, ker so že začeli pokapati nad zemljo, in mora torej hodnik biti iz poznega IV. stoletja. Ker pa je gotovo bil tukaj pokopan sv. Nikomed, zato ostane le ena, najstarejša kapela, kjer je mogel počivati — kubikulum pri tleh stopnic na desni, ki je že bil prej znan, a ni užival časti, katera mu gre. To mnenje najde oporo tudi v grafitu, ki je nasproti vhoda te kapelice in je videti, da se naziva v njem sv. Nikomed. Žal, tudi mesto, kjer je De Rossi našel napis pretorijanca, se ni našlo navzlic skrbnim raziskovanjem, in ta napis je za nas izgubljen, ako ga ne bode kdaj odkril srečen slučaj.

To katakombo so hoteli odkriti že l. 1900 v pričo arheološkega shoda, a delo je bilo tako težavno, da se je mogla šele letos dne 6. marca — torej čez dve leti — obhajati v njej prva slovesnost. Podzemni prostori so bili ukusno okrašeni. Čez hodnik so bili razpeti v presledkih zeleni vencni in na njih so visele na lesenih obročih pritrjene sveče, ki so tako spominjale na starokrščanske »coronae«. V sobici pa, kjer je moral biti sv. Nikomed pokopan, je bil monogram Kristusov (✠) spleten iz rudečih cvetlic in ob- (✠) dan z zelenim vencem.

Mesec pozneje, dne 17. aprila, so otvorili občinstvu katakombo sv. Hipolita. Znanih je več svetnikov, ki nosijo to ime, radi naše katakombe pa prideta dva v poštev, — sv. H., učenik, ker se je tukaj našel spodnji del njegovega kipa, ki nosi na stolu vsekani zapisnik njegovih znanstvenih del, na drugi strani pa nje-

gov velikonočni cikel, in pa sv. H., v o-jak, ker je sv. Prudencij videl v naši katakombi in opisal podobo njegovega mučeništva, kako so ga zapreženi konji raztrgali v kosce. Zgodbi obeh svetnikov sta bili že v stari dobi pomešani med seboj in še s tretjo sv. H., škofa v Portu. Že sam papež sv. Damaz, ni vedel nič zanesljivega. V svojem napisu pripoveduje o učniku sv. H., da se je bil ločil od cerkve in je bil pristaš Novatov, ko pa je bil za časa preganjanja vjet in obsojen, in so ga prišli kristjani vprašati, katere cerkve se naj oklenejo, jim je rekel: »katoliške«, in tako je postal, kakor pravi sv. Damaz: »Naš mučenik«. Pristavi pa, negotov o resničnosti tega sporočila: »Haec audita refert Damasus, probat omnia Christus«, dočim drugekrat rad pove avtentični vir, kakor n. pr. pri popisu mučeništva sv. Petra in Marcelina: »Percussor retulit Damaso mihi, cum puer essem«. — Starokrščanski pesnik Prudencij je obiskal našo katakombo in jo je z navdušenjem popisal (Migne, S. I. LX. p. 539). Sobica, kjer je počival svetnik, je bila s srebrnimi ploščicami obložena in srebrni oltar je ob enem čuval sv. ostanke svetnika, ki je tukaj delil sv. zakrament kot dušno hrano obtiberskim prebivalcem.

Naša katakomba se strinja v bistvu s tem popisom. Po nekaj stopnicah se pride v obokano vežo, iz katere peljejo arhitektonično okrašena vrata — iz opeke sezidan okrogel steber ob vsakem podboju in trivogelno čelo — v 40 korakov dolgi hodnik. Kjer se ta neha, se odpre na levi v pravem kotu podzemna svodena bazilika. Razsvetljujejo jo trije luminari. Dve stopnici vodita v presbiterij in za njim je absida izsekana v lahkem kamenu, kakršen se nahaja pri vseh rimskih katakombah. Sredi stopnic stoji še sezidan štirikotni temelj prvega oltarja, katerega je imenoval Prudencij: »Sacramenti donatrix mensa«. Manjše galerije leže ob straneh glavnega hodnika in bazilike, a še niso vse izpražnjene. Mogoče da se najde v njih še grob sv. Genadija,

gledališkega igralca, ki je hotel na odru zasmehovati sv. krst, potem pa se je dal za resnico krstiti, ali pa žene in cele rodbine sv. Hipolita vojaka. Dozdaj se je našlo le več zanimivih napisov, ki pripovedujejo o popravah podzemne cerkve za časa papežev sv. Damaza in Vigilija. Od bazilike s stebri, ki jo je videl Prudencij, na griču vrh katakombe, ni več sledu, ohranila pa se je absida malega oratorija, ki je bil morda posvečen sv. Genadiju.

A. St.

Nabuhodonozor ali Nebukadnezar? Nam katoličanom se kaj rado očita inferijornost in neopravičen konzervativizem napram napredku moderne vede. Tudi v tem vprašanju, ki smo ga zapisali v naslovu, marsikateri rad zajaše konja napredne vede ter se zažene v katoliško cerkev, češ, zakaj se v katoliških šolskem pouku namenjenih knjigah vedno nahaja ime Nabuhodonozor, ko je vendar veda dokazala, da je Nebukadnezar edino pravi izgovor?

Poglejmo koliko resnice je na tem! Asiriologi čitajo to ime: Nabu-kudur-ussur, ali: Nabu-kudur-ussur.

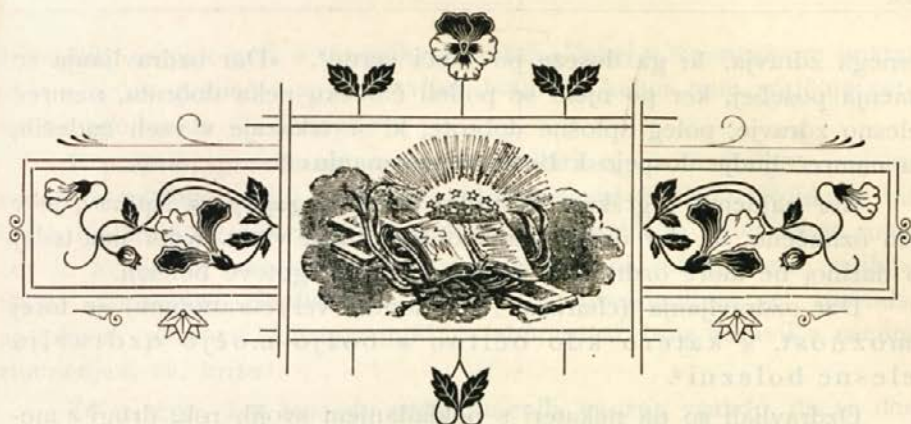
LXX podaje to ime v grškem takole: Ναβουχοδονόσορ, ali: Ναβουχοδονόσορ. Vulgata here Nabuchodonosor.

Hebrejski tekst ima: נְבוּכַדְרֶצַּר (II. Reg. 24, 1 . . . Dan. 3, 1 . . . Jer. 27, 6) ali pa: נְבוּזַשַׁבְדִּן (Jer. 32, 28; 46, 2; 39, 1). Kakor se vidi, se konzonanti včasih zlagajo s LXX in Vulgato, pri Jeremiji pa z asirskim izgovorom.

Masoreti vokalizujejo vedno Nebukadnezar ali Nebukadrezar.

Iz tega se takoj vidi, kolike znanstvene vrednosti je trditev, da je »Nebukadnezar edino pravi izgovor«. Zakaj izgovor Nebukadrezar, kakor ga ima Jeremija, je dosti boljši nego izgovor Nebukadnezar, ker je prvi bolj upriličen asirskemu izgovoru nego drugi. Vidi se pa tudi, da je izgovor Nabuhodonozor ali Nebukadnezar stvar ukusa in drage volje, zakaj prvi izgovor se da ravno tako opravičiti iz asirskega teksta kakor drugi.

Dr. Jos. Holmjec.

Darine (charismata) sv. Duha.

(Dalje.)

Drugi del.

Drugo poglavje.

Darine, ki služijo v potrdilo pouka.

Vera, beseda modrosti in beseda učenosti izpopolnjujejo človeško pamet. Kdor jih ima, dobi posebno zmožnost, da nadnaravne in naravne resnice drugim razodeva in razlaga.

A to, kar nas uči sv. vera, je treba ne le drugim povedati in razlagati, ampak mnogokrat tudi dokazati. Velika večina ljudi pa ni sposobna razumeti znanstvenih dokazov po umskih načelih in zaključkih. Zato moramo imeti druga dejstva, po katerih postane ljudem jasno, da je ta ali oni nauk od Boga. Taki dokazi so ozdravljanja, delanje čudežev, preroštvo in razločevanje duhov. O teh nam je torej govoriti v treh naslednjih oddelkih.

1. Dar ozdravljanja in dar delanja čudežev.

a) O daru ozdravljanja.

Brezdvomno moramo dar ozdravljanja prištevati k oni vrsti čudodelstev (genus miraculorum), ki jih tudi imenujemo delanje moči (operatio virtutum) ali navadno dar čudežev. Če se pa vprašamo, čemu naj štejemo dvojno darino, namreč dar ozdravljanja in delanje čudežev, najdemo pri sv. Tomažu Akv. najboljši odgovor: »Dar ozdravljanja se razločuje od splošnega delanja čudežev, ker ima poseben pomen, napeljevati k veri. K tej postane marsikateri pripravnejši po dobroti te-

lesnega zdravja, ki ga doseže po moči vere«¹. »Dar ozdravljanja se omenja posebej, ker po njem se podeli človeku neka dobrot, namreč telesno zdravje, poleg splošne dobrote, ki se izkazuje v vseh čudežih, da namreč ljudje dospejo k božjemu spoznanju«².

Ker najdemo v grškem izvirniku množino *χαρίσματα ἰαμάτων*, je v tem označeno, da dar ozdravljanja obsega razne vrste. Kdor ima tedaj to darino, ne more ozdravljati vseh, ampak le gotove bolezni.

Dar ozdravljanja (charisma sanationum vel curationum) je torej zmožnost, s katero kdo očitno z božjo močjo ozdravlja telesne bolezni³.

Ozdravljali so pa nekateri s pokladanjem svojih rok, drugi z molitvijo nad dotičnim človekom (Augustin⁴). Prvo spričuje sv. Marko⁵: »Nad bolniki bodo pokladali roke in bodo ozdraveli«; zopet drugi so rabili kako telesno sredstvo n. pr. olje, slina, blato ali samo znamenje sv. križa, nekateri pa so ozdravljali samo z nazivanjem imena Jezusovega.

Tako beremo o sv. Petru, da je rekel hromemu: »V imenu Jezusa Kristusa Nazareškega vstani in hodi! In prijel ga je za desno roko, ga je vzdignil, in takoj so se utrdila njegova stopala in stegna. In je poskočil, vstal in hodil... In zavoljo vere v njegovo ime je tega, ki ga vidite in poznate, njegovo ime utrdilo; in vera, ki je po njem, je dala to popolno zdravje vpricho vas vseh«⁶.

In verniki so bili tako prepričani o daru ozdravljanja v sv. Petru, da so bolnike na ulice nosili in pokladali na postelje in ležišča, da bi vsaj senca mimogredočega Petra koga obsenčila in bi bili rešeni svojih bolezni⁷. Nekaj sličnega beremo o sv. Pavlu, da so potne rute od njegovega života in pasnike pokladali na bolnike, in bolezni so jih popustile⁸.

In kar je Kristus rekel Janezovim učencem: »Slepi spregledujejo, kruljevi hodijo, gobavi se očiščujejo, gluhi slišijo«⁹, to velja ne le o

¹ Summa theol. I. 2. qu. 111. a. 4 ad 3: Dicendum, quod gratia sanitarum distinguitur a generali operatione virtutum, quia habet specialem rationem inducendi ad fidem, ad quam aliquis magis promptus redditur per beneficium corporalis sanitatis, quam per fidei virtutem assequitur.

² Ibidem 2. 2. qu. 178. a. 1. ad 4: Gratia sanitarum commemoratur seorsum, quia per eam confertur homini aliquod beneficium, scilicet corporalis sanitatis, prae-ter beneficium commune, quod exhibetur in omnibus miraculis, ut scilicet homines adducantur in Dei notitiam.

³ Benedictus XIV. Op. cit. 44. n. 5: Facultas, qua quis ante oculos Dei vir- tute curat morbos corporum.

⁴ Augustinus, De bapt. c. Don. I. III. c. 16. — ⁵ Mark. 16, 18.

⁶ Djan. 3, 6 in 16. — ⁷ Djan. 5, 15. — ⁸ Djan. 19, 12. — ⁹ Luk. 7, 22.

apostolih, ampak tudi o mnogih svetnikih. Zakaj v Kristusovem imenu in ž njegovo pomočjo so ozdravljali bolnike, kakor nam spričuje cerkvena zgodovina do dandanes.

V posebni popolnosti najdemo to darino, da omenimo vsaj en zanesljiv vzgled, pri sv. Salvatorju Hortenškem († 1567). Rojen je bil v St. Kolumbi de Forenca v Kataloniji. Ozdravil je okoli tristo mutcev in kruljevih, več kakor tisoč drugih bolezni (phreneticos, epilepticos, astmaticos; elephantiasi, hydrope, convulsionibus vel spasmis, apoplexia, phrenesi aliisque morbis laborantes) brez zdravil s samim znamenjem sv. križa¹.

Že iz tega, kar smo do sedaj omenili, spozna vsakdo, da se dar ozdravljanja bistveno loči od zdravljenja, ki ga najdemo pri magnetizmu, hipnotizmu in teozofizmu. Ti ne ozdravljajo ran, zlomljenih kosti itd. v enem trenutku brez pomožnih sredstev, kakor to vemo o darini. Na priprošnjo sv. Hedvige je bil deček, katerega je mlinsko kolo skoraj popolnoma zdrobilo, hipoma zdrav. Sv. Alfonz Liguori je z molitvijo dosegel, da je sv. Klara Riminiška po odsekanih prsih takoj ozdravela. Globoka, zevajoča rana je po priprošnji sv. Andreja Avelinskega takoj zacelila, da se ni več poznal kraj, kjer je bila. Janezu Ambrosineliju je puškina kroglja zdrobila roko, meso raztrgala, da je že rak bil v rani in je bila zdravnikom neozdravljiva. Frančišek Hieronimski ga je hipoma ozdravil².

b) Delanje čudežev (operatio virtutum).

Grški razlagavci sv. pisma razločujejo delanje čudežev od poprejšnje darine, pripisujoč delanju čudežev moč, kaznovati nevernike in nepokorne. V dokaz svoje trditve se sklicujejo na več mest sv. pisma³.

Bolje pa z večino latinskih razlagateljev razločujemo obojno darino tako, da se s to zaznamujejo večji čudeži, s katerimi se zgodi to, kar se nikakor ne more izvršiti s kako naravno silo. Tako Estij⁴.

Ker se pa dela poprejšnje darine po naravni moči v istem času in po istem načinu ne morejo izvršiti, je razloček med obojno darino iskati v tem, da se darina ozdravljanja nanaša na živo človeško telo in njegove bolezni, delanje čudežev pa v ožjem smislu na druge vrste čudežev (per antonomasiam). Semkaj spadajo torej čudeži v nečutni naravi: če kdo vodo v vino spremeni, pomnoži ribe in kruhe, obudi mrliča, povzroči solčni mrak ali potres. Dodjati še smemo izganjanje

¹ Menolog. S. Francisci Mart. p. 716. 3.

² Gutberlet: Lehrbuch der Apogetik. II. Bd. 2. Aufl. S. 343.

³ Act. 5; 13; I. Cor. 5; I. Tim. 1. — ⁴ Com. Estii ad I. Cor. 12, 10.

hudičev in čudežno kaznovanje hudobnežev in nevernikov (Ananija in Safira).

Dasi se po darini vere zgodijo čudeži, vendar je delanje čudežev različna zunanja darina. Akoravno prihaja od vere po nekakem njenem svojstvu in po njeni popolnosti, vendar je od drugod odrejena v njeno potrdilo in zahteva lastno darino, ki je, dasi prihaja po veri, različna pomoč, in zato imamo posebno darino¹.

Slično sodi sv. Tomaž Akvinski: Delanje čudežev prilastujemo veri zaradi dvojnega: prvič, ker je odrejena veri v potrdilo; drugič, ker prihaja iz božje vsemogočnosti, na katero se opira vera².

Kakor smo rekli o daru ozdravljanja, znači tudi tukaj množina *ἐνεργήματα δυνάμεων* skupino čudežev, ki se zopet delijo v razne vrste.

Delanje čudežev kot darino opredelimo³: Zmožnost, s katero lahko kdo razvidno in čutno izvršuje čudovita dejanja, ki se ne ozirajo na telesno ozdravljanje.

c) Čudeži (miracula).

Ime čudež znači obojno vrsto darin, ozdravljanja in moči ali delanje čudežev, in je torej obširno. V vsakem čudežu lahko opazujemo to, kar presega naravne sile, in tedaj se imenuje moč (virtus); ali to, zaradi česa se kaj zgodi t. j. da se pokaže in razodene nekaj čeznaravnega in tedaj se imenuje znamenje (signum). V kolikor pa čudeži nekaj kažejo, osupnejo ali vzbujajo občudovanje, jih imenujemo v latinščini »portenta« ali »prodigia« — čudovite prikazni.

K čudežem računimo vse, kar se more zgoditi na čeznaravni način. To stori le božja vsemogočnost, ki ne more bivati trajno kot svojstvo v človeški duši, da bi delala čudeže. Božja vsemogočnost je po svoji naravi taka, da se ne da podeliti stvarjem. Pač pa je možno, da deluje Bog prvotno (principaliter), in da mu služi človek kot sredstvo. Z božjo močjo se da človeška pamet nagniti, da stori nekaj, čemur sledi čudoviti uspeh, in tedaj pravimo, da je dotični človek na-

¹ Suarez: Op. cit. P. I. proleg. III. c. 5. n. 5: Operatio virtutum ponitur ut distincta gratia exterior, quia licet a fide procedat secundum quandam rationem et perfectionem eius, aliunde ad illius confirmationem ordinatur et propriam gratiam requirit, quae licet per fidem impetretur, diversum auxilium est, et ideo ponitur specialis gratia.

² Summa theol. 2. 2. qu. 178, a. 1. ad 5: Operatio miraculorum attribuitur fidei propter duo: primo quidem, quia ordinatur ad fidei confirmationem; secundo, quia procedit ex Dei omnipotentia, cui fides innitur.

³ Benedictus XIV. Op. cit. I. III. c. 44. n. 5: Facultas, per quam quis potest evidenter et sensibiliter operari magna miracula, quae ad sanationes corporum non pertinent.

redil čudež. Človek pa dobi nagib k temu, da kaj pove¹ (molitev) ali dela, se dotakne zunanje², ali da samo nekaj v svoji duši stori (misli).

Čudeži zavzemajo med darinami odlično mesto. Zakaj človeku je naravno, da spoznava nadčutne resnice po čutnih, vidnih učinkih. In kakor človek po čutnem naravnem spoznanju pride do spoznanja, da je Bog, ker ga čutne, ustvarjene reči k temu nekako silijo, tako dospe tudi po čeznaravnih učinkih t. j. s čudeži do spoznanja čeznaravnih resnic, katere moramo verovati in spoštovati.

Morejo li tudi hudobni delati čudeže? Sv. Tomaž Akvinski tako odgovori³: »Reči moramo, da nekateri izmed čudežev niso pravi, ampak domišljotine (phantastica facta), s katerimi se človek moti, da se mu nekaj dozdeva, kar ni; nekateri pa so resnična dejstva, pa po svojem bistvu niso čudeži, ker se godijo z močjo nekaterih naravnih vzrokov: to oboje morejo tudi hudobni duhovi storiti.«

A pravi čudeži se morejo goditi le z božjo pomočjo. Kajti Bog jih dela v človeški blagor in sicer na dvojni način: prvič v potrdilo oznanjevanе resnice, drugič v dokaz, da je kdo svetnik, katerega hoče Bog postaviti ljudem v zgled čednosti. Na prvi način more čudeže delati vsakdo, ki oznanjuje pravo vero in kliče Kristusovo ime; to pa delajo včasih tudi hudobneži. In na ta način morejo čudeže delati tudi hudobni...

Na drugi način pa delajo čudeže le svetniki. Da se pokaže njih svetost, se godijo čudeži ali ko živijo, ali po smrti, po njih samih ali po drugih. (Djan. 19, 11. 12.)

In tako nič ne brani, da bi se ne mogli čudeži goditi po kakem grešniku, če kliče na pomoč kakega svetnika. Pa teh čudežev ne pripisujemo njemu (grešniku), ampak onemu, čigar svetost imajo pokazati.

Hudobni torej, kateri učijo krive nauke, ne morejo teh nikdar potrditi s pravimi čudeži, dasi morejo take delati pa le izjemoma, če kličejo ime Kristusovo na pomoč. Zato niso mogli ne čarobniki, ne krivoverci, ne neverniki storiti pravega čudeža v potrdilo svojih zmot in blodenj.

Zato po pravici pravi sv. Avguštin: »Drugače delajo čudeže čarobniki, drugače dobri kristjani, drugače hudobni. Čarobniki z zasebnimi pogodbami s hudiči, dobri kristjani po očitni pravičnosti, hudobni kristjani po znamenjih (navideznih) očitne pravičnosti«⁴.

¹ Act. 9. — ² Iosu. 10, 12. — ³ Summa theol. 2. 2. qu. 178. a. 2.

⁴ Quaest. 1. 83. qu. 79. a med: Aliter magi faciunt miracula, aliter boni christiani, aliter mali. Magi per privatos contractus cum daemonibus, boni christiani per publicam iustitiam, mali christiani per signa publicae iustitiae.

In ker tu pa tam hudobni ljudje delajo čudeže, kakršnih pravični ne morejo, s tem Bog sam kaže, da čudežev ne smemo višje ceniti in jih smatrati za boljše darove, kakor dela krščanske pravičnosti. Kajti s temi se pripravljamo za večno življenje ter ga po njih tudi dosežemo, ne pa z onimi.

Kako se spoznajo čudeži, uči Benedikt XIV.¹ Da se nahajajo pravi čudeži v katoliški cerkvi do najnovejših časov, nam pričajo življenjepisi svetnikov in listine o proglašenju svetnikov. Tako imamo čudeže, ki so zgodovinsko dokazani, v življenju sv. Tomaža Akv., Antona Paduanskega in posebno v Lourdu.

2. Preroštvo.

Ime preroštvo ima lahko trojen pomen: najširji, ožji in navadni. V najširjem smislu je preroštvo: nadnaravno navdihnjenje, ki ima smoter, da se razodene božja resnica in volja. O tem govori sv. Pavel²: »Kdor' pa prerokuje, govori ljudem v spodbujajo, opomin in tolažbo«. »Navdihnjeni oznanjevalci se torej po pravici imenujejo preroki in to službo oznanjevalsko so opravljali ali s pridigami, s katerimi so odvrčevali poslušalce od grehov, ali spodbujali k raznim dobrim delom, da bi delili miloščino, nasičevali lačne itd., ali z molitvami, ki so jih opravljali po daritvi sv. maše in po sv. obhajilu; kajti preroki so smeli zahvaljevati, kakor so hoteli, t. j. smeli so od predpisanih molitvenih obrazcev različne rabiti in prosto, kakor jih je navdihoval sv. Duh, očitno hvalo božjo oznanjevati (Doctr. 10, 7). Da bi nadalje njih opomini bolj vplivali, so morali dajati ljudstvu s svetostnim vedenjem lep vzgled³.

Sv. Duh jim je namreč dal zmožnost, da so razlagali sv. pismo, učili, božje nauke oznanjevali ali pridigali, opominjali, slavospeve ali psalme popevali ali pred ljudstvom v domačem jeziku molili⁴. Na ta način se nanaša preroško razodetje na božje reči in sicer: 1. na one,

¹ Op. cit. I. IV. p. 1. c. 8. et 9.

² I. Cor. 14, 3. Cf. Exod. 7, 1; Num. 11, 25, II. Esdr. 6, 12.

³ Cornely, Comment. in I. Cor. pag. 415: Exhortatores inspirati haud immerito appellantur (prophetæ) atque exhortatorum hoc munere fungebantur sive prædicationibus, quibus auditores aut a peccatis absterrebant aut ad varia bona opera, eleemosynas dandas, esurientes nutriendos etc. excitabant, sive prædicationibus, quas post Eucharistiae oblationem et agapas recitabant; prophetis enim »gratias agere, quantas volebant«, i. e. a formulis gratiarum actionis præscriptis discedere et libere, prout Spiritus sanctus eos inspirabat, laudes Dei publice celebrare permittebatur (Doctr. 10, 7). Porro ut efficaciores essent eorum exhortationes, sanctis quoque moribus populo præluere debebant.

⁴ Cf. Cornelius a Lapide ad I. Cor. c. 14.

ki jih morajo vsi verovati (verske resnice); 2. na višje skrivnosti, ki so lastne le popolnim, kar pripada k modrosti; 3. na one, ki vravnajo človeška dejanja, kar pripada k učenosti.

Celo razlaganje govorov se da prištevati k preroštvu, v kolikor namreč razsveti pamet, da človek razume, kar je v govoru nejasnega¹. Tako smemo v tem najširjem pomenu preroštvu pripisovati vse, kar koli človek spoznava le po razodetju božjem.

V širjem pomenu je preroštvo razodetje skritih resnic, naj se ozirajo na prihodnost ali na sedanost ali na preteklost. O tem govori sv. Gregorij²: »Nekatero preroštvo je o prihodnosti, kakor to v Izajju 7: Glej, devica bo spočela in rodila sina; nekatero o preteklosti, kakor to v I. Mojz.: V začetku je Bog ustvaril nebo in zemljo; nekatero o sedanosti, kakor v I. Kor. 14: »Če vsi prerokujejo, pa vstopi kak nevernik, se razodenejo njegove tajnosti.« Slično poroča sv. Janez Zlatoust³.

V pravem in navadnem smislu opredelimo preroštvo: Razodetje prihodnje reči, ki je skrita stvarjem ali gotova napoved kakega prihodnjega dogodka, ki se ne da spoznati po svojih vzrokih. Po tem torej, da se preroštvo vzame v pravem in navadnem smislu, se razločuje od drugih darin, kar je tudi pri njih razdelitvi merodajno⁴.

Dasi je torej gotovo, da so božje in človeške, dušne in telesne reči predmet preroškega razsvetljenja, vendar se preroštvo v pravem pomenu ozira le na razodetje prihodnjih dogodkov.

Predmet prerokovanja je to, kar je oddaljeno od našega spoznanja. Zato je kako dejstvo tembolj lastno preroštvu, čim bolj je odstranjeno od človeškega spoznavanja. To se da uvrstiti v trojno stopnjo. Prvo imamo tedaj, ako je kaj tuje spoznanju tega ali drugega

¹ Summa theol. 2. 2. qu. 176. a. 2 ad 4: Dicendum, quod interpretatio sermonum potest reduci ad donum prophetiae, in quantum scilicet mens illuminatur ad intelligendum et exponendum quaecumque sunt in sermonibus obscura, sive propter difficultatem rerum significatarum, sive etiam propter ipsas voces ignotas, quae referuntur, sive etiam propter similitudines rerum adhibitae.

² Gregorius, hom. 1. in princ. apud Thomam Aq. Summa theol. 2. 2. qu. 171. a. 3: Prophetia quaedam est de futuro; sicut id quod dicitur Isaiae VII: Ecce virgo concipiet, et pariet filium; quaedam de praeterito, sicut id quod dicitur Gen. I. In principio creavit Deus coelum et terram; quaedam de praesenti, sicut id quod dicitur I. Cor. XIV: Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis, occulta cordis eius manifesta fiunt.

³ Chrys. Synops. script. s: Οὐ μόνον δὲ τὰ μέλλοντα προφητείας ἐστὶν εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ παρελθόντα. — Ἔστι δὲ καὶ τὰ πάροντα προφητείας εἰπεῖν, ὅταν τι γίνεται μὲν, κρύπτεται δέ, οἷον ἐπὶ τοῦ Ανανίου καὶ τῆς Σαπφείρης.

⁴ Cf. Summa theol. 2. 2. qu. 171. a. 3 ad 1. et 2.

človeka, pa ne spoznanju vseh ljudi. Tako je prerok Elizej vedel, kar je Giezi storil v njegovi odsotnosti (4. Kralj. 5); slično je nekateri spoznal misli drugega (I. Kor. 14, 25); ravno tako more ta človek nekaj vedeti vsled znanstvenega dokazovanja, kar je drugim razodeto po preroštvu.

V drugo stopnjo spada to, kar v obče presega spoznanje vseh ljudi. To pa ne tako, kakor bi se samo na sebi ne dalo spoznati, ampak zaradi slabosti in pomanjkljivosti človeškega spoznanja, kakor je n. pr. nauk, da so v Bogu tri osebe.

Tretji stopnji prištevamo to, kar nadkriljuje vso človeško spoznanje, ker se samo na sebi t. j. v kolikor je slučajno (*contingentia*) in z ozirom na človeštvo ne da spoznati. Kajti resničnost slučajno prihodnjih reči (*contingentium futurorum*) še ni določena.

Kar pa biva splošno in samo po sebi, se odlikuje pred tem, kar je posamezno in vsled drugega, zato je predmet preroštva v najboljšem pomenu razodetje slučajno prihodnjih dogodkov, pravi sv. Tomaž Akv.

Zato se nikakor ne moremo strinjati s Cornely-jem, ki več ali manj taji preroštvo v novem zakonu, ko pravi: »V starem zakonu je bila prvotna dolžnost učiti in preobraževati ljudstvo božje in je tako na prihod Kristusov pripraviti. Zato preveč omeji preroštvo starega zakona, če kdo pravi, da so bile samo prihodnje reči ali celotna ali vsaj najodličnejša njegova vsebina.

Mnogo manj moremo preroke novega zakona označiti kot označevalce prihodnjih reči . . . Po pravici zanikujemo, da bi bila v označevanju prihodnjih reči prvotna njihova služba, ker se ne imenuje ne pri sv. Pavlu med njih posli, in se tudi ne omenja od drugih najstarejših krščanskih pisateljev, ki pišejo obširneje o preroštvu¹.

Toda kakor v starem zakonu ni nihče zato imenoval preroka, ker je kot varih izvoljenega ljudstva, kot učenik in oznanjevalec božje volje ljudi svaril ter jih odvrčeval od greha, razodeval božje naklepe, obljube in kazni, tako se tudi v novem zakonu nihče v pravem pomenu ne more imenovati preroka, ker je oznanjevalec, navdihnjen od sv. Duha, ter novo spreobrnjene z opominjevanjem in spodbujanjem k čednostnemu življenju navaja in vnema.

¹ Cornely, Comment. in I. Cor. pag. 414: In vetere foedere primarium officium erat docere, instruere et reformare populum Dei eumque hoc modo ad Christi adventum disponere; arctioribus ergo quam licet, limitibus prophetia antiqua circumscribitur, si solae res futurae aut totum aut principale eius argumentum fuisse dicuntur. Multo minus vero prophetae N. T. annuntiatores rerum futurarum definiri possunt . . . In futuris annuntiandis praecipuum eorum officium fuisse merito negamus, quia nec a s. Paulo inter eorum munia nominatur, nec ab antiquissimis aliis scriptoribus christianis, qui de prophetiis uberius agunt, . . . ullo verbo attingitur.

Zato tudi Gregorij¹, ko razlaga Ecehiela, pravi: Ker se zato imenuje preroštvo, da napove prihodnje reči, zgubi pravi pomen svojega imena, kadar govori o preteklosti ali sedanjosti.

Skrivno razodetje sv. Janeza evangelista in mnoga mesta v knjigah novega zakona², nam spričujejo o pravem preroštvu, ki je razodetje prihodnjih reči, katere so stvarjem skrite. Cornely tudi nima prav, če trdi, da sv. Pavel preroštvu nikjer ne pripisuje napovedi prihodnjih reči, ker je ravno nasprotno resnica, če pogledamo n. pr. I. Tim. 1, 18; ali I. Tim. 4, 14.

Prvotno spada k bistvu vsakega preroštva spoznanje. Kajti preroki spoznajo to, kar je oddaljeno od človeškega spoznanja. Kot drugi bistven znak je preroštvu govorjenje, ker preroki to, kar po božjem razodetju spoznajo, drugim oznanjujejo, da jih spodbujajo, opominjajo ali tolažijo³.

Preroško razsvitljenje (*lumen prophetiae*) pa v človeški pameti ni trajno (*per modum habitus*) kot stalno svojstvo, ker drugače bi prerok mogel vedno prerokovati, kar pa ni mogoče, kakor vidimo v sv. pismu⁴. To razsvitljenje je torej v prerokovi duši le mimogrede (*per modum passionis vel impressionis transeuntis*)⁵.

Bog človeško pamet na dvojni način preroško navdihne: prvič z razločnim razodetjem, drugič z nekakim tajnim nagibom (*instinctus occultus*). Kar namreč preroki vedó po razločnem razodetju, o tem so popolnoma trdno zagotovljeni, ne tako pa o tem, kar vedo po tajnem nagibu. O tem namreč včasih dvomijo, ali so to misel dobili po sebi ali po božjem navdihu. Ker je preroštvo nekako spoznanje, ki ga ima prerokova pamet po božjem razodetju in torej naravnost iz spoznanja božjega, zato pravo preroštvo ne more obsegati kake laži ali kaj napačnega.

Preroško spoznanje se nanaša na to, kar po svoji naravi presega človeško spoznanje, in zato preroštvo v svojem pravem pomenu ne more prihajati od narave, ampak le iz razodetja božjega. Angeli torej ne morejo ljudem prinesiti kakega preroštva drugače kakor le kot poslanci božji, služabniki božji.

Pamet nadčloveških bitij, kakor so angeli in hudobni duhovi, prekosi človeško spoznanje. Zato morejo tudi hudobni duhovi nekatere

¹ Gregorius in Hom. 1. in princ. apud Thomam Aqu. Summa theol. 2. 2. qu. 171. a. 3: Cum ideo prophetia dicta sit, quod futura praedicat; quando de praeterito vel praesenti loquitur, rationem sui nominis amittit.

² Mat. 10, 19; 21, 2; 26, 21; 24, 4; 26, 33; 10, 17. Mark. 14, 13; 14, 18; 13, 6. Luk. 21, 9. 12; 22, 10. Djan. 11, 28; 13, 2; 21, 11; 20, 23; 21, 4.

³ Prim. I. Kor. 14, 3. 12. — ⁴ IV. Kralj. 4, 27.

⁵ II. Moz. 33, 22; III. Kralj. 19, 11.

reči ljudem razodeti, ki so tuje človeškemu spoznanju. Najbolj tuje pa je, kar Bog sam more spoznati, namreč slučajno prihodnje reči (futura contingentia). In le te so pravi predmet preroštva v navadnem pomenu. Zato tudi pravega preroštva hudi duhovi ljudem nikakor ne morejo podeliti. Prerokovanje hudobnih duhov in njim vdanih oseb ne more razodeti prostovoljnih prihodnjih dejanj in reči, ker takih hudobni duhovi sami ne poznajo. Tudi njih prerokovanja niso jasna, določena, ampak dvoumna kakor n. pr. Aio te Aeacida Romanos vincere posse¹.

Preroštvo ne tirja nobenih naravnih prednosti ali kake priprave. Zato se bistveno tudi ne zahteva zveza z Bogom po ljubezni, ampak preroštvo se more podeliti tudi grešnikom, kakor je dovolj razvidno iz sv. pisma pri Balaamu² in Kajfi³. Pregrešne navade in npravna popačenost ovira delovanje sv. Duha, pa ker se preroštvo nanaša pred vsem na razum in ne na lastno korist, ampak na tujo, ga morejo dobiti tudi grešniki.

Po nauku sv. Tomaža Akvinskega⁴ se preroško spoznanje ne vrši z gledanjem (intuitione) božjega bistva, ampak nekakih prispodob, kakor v ogledalu, a vendar po božjem razsvitljenju. To se zgodi na dvojni način: s predstavljanjem reči v čutu ali domišljiji ali v umu, in s sodbo, da so te predstave preroške.

Preroško gledanje, pri katerem je duša razsvetljena z nadčutno lučjo ali z nadčutnimi liki (speciebus intelligibilibus), se ne godi brez čutne zavesti (abstractione a sensibus), temveč le ono, ki je po božjem zamaknjenju v spanju ali gledanju nebeških reči v domišljijinih podobah (per imaginarias formas).

Preroško oznanilo se godi vedno s prerokovo zavestjo in nikdar v zamaknjenju, kakor pri prerokih hudobnega duha. Ni pa treba, da bi preroki vse to, kar oznanjujejo, tudi vse posamezno umevali. Kajti oni so le pomanjkljivo in slabotno orodje sv. Duha, ki prvotno deluje po njih.

Ker se pa preroštvo nanaša na gledanje nekaterih nadnaravnih resnic, ki niso navzoče, je jasno, da mora v nebesih prenehati. Kajti tam bomo vse videli navzoče in popolno v bistvu božjem.

Tu na zemlji pa preroštvo ni nehalo s starim zakonom. Saj bemo v Djanju apostolskem, da so prerokovali Agab in štiri device, hčere Filipove. Sv. Janez je tudi spisal preroško knjigo o poslednjih časih Kristusove cerkve. Pa tudi v poznejših krščanskih stoletjih so bili taki, ki so imeli preroškega Duha, ne sicer da bi nove verske

¹ Cicero, De divin. l. II. c. 54. — ² Num. 22. — ³ Ioa. 11, 59.

⁴ Summa theol. 2. 2. qu. 173. a. 1—4 et qu. 174. a. 1—6.

nauke oznanjevali, ampak da bi dajali navodila človeškemu delovanju, kakor pravi sv. Avguštín¹: Teodozij Avgust je poslal k Janezu, ki je živel v egiptovski puščavi in o katerem je izvedel, da slovi po duhu prerokovanja, in je dobil od njega naznanilo čisto gotove zmage.

Pa tudi v novejšem času jih je bilo mnogo s to darino obdarovanih: Sv. Kolumban, Anon, nadškof Kolinski, Gregorij VII., ki je opatu Hugonu Kluniškemu razodel vse njegove misli, Peter Alkant., Maria Magdalena Paciška, Roza Lim., Marjeta Kortonska in drugi.

Razven čudežev služi tudi preroštvo v potrdilo, da je krščanska vera prava. Način tega dokaza nam lepo razlaga sv. Tomaž Akvinski²: Bil je pa tudi drugi način potrdila, da bi oznanjevalcem resnice, ko nam govorijo o skrivnih rečeh, ki se pozneje morejo razodeti, raje verjeli, če nam povejo resnico o tem, o čemur se ljudje ne morejo prepričati.

Zato je bil potreben dar preroštva, da morejo ljudje po njem prihodnje in ljudem v obče skrite reči s pomočjo božjega razodetja spoznati in drugim razodeti; da bi tako, ko se v tem prepriča ljudstvo o njih resničnosti, v verskih zadevah tudi njim verjelo. Zato pravi sv. apostel Pavel: »Če pa vsi prerokujejo, pa vstopi kak nevernež in nepoučen, ga vsi prepričajo, vsi ga sodijo; skrivnosti njegovega srca se razodenejo in tako bo padel na obraz in bo molil Boga ter izjavljal, da je Bog resnično v vas.« (I. Kor. 14, 24.)

Pa s tem bi preroštvo še ne bilo zadosten dokaz verskih resnic, ako bi se oziralo na to, kar je možno le Bogu samemu spoznati. Tudi čudeži so taki, da jih more edino le Bog delati. Take pa so v rečeh nižje vrste skrivnosti človeškega srca, katere more le Bog spoznati, in slučajno prihodnje reči (futura contingentia). Te more vedeti le spoznanje božje. Bog jih namreč vidi v sebi, ker so mu navzoče radi njegove večnosti.

Drugače še dar prerokovanja potrjuje versko oznanilo s tem, da se oznanjujejo verske resnice, ki so se godile v času n. pr. rojstvo Kristusovo, njegovo trpljenje in vstajenje. Da bi pa nihče ne menil, da so si to izmislili oznanjevalci ali, da se je to slučajno zgodilo, dokažejo, kako je bilo to že davno poprej napovedano po prerokih starega veka.

V tem drugem smislu se govori o preroštvu v I. Kor. 14. Mnogi razlagavci sv. pisma je tako tolmačijo kakor n. pr. Estij: »S tem ime-

¹ Augustinus: De civitate Dei I. V. c. 36 princ.: Theodosius Augustus ad Iohannem in Aegypti eremo constitutum, quem prophetandi spiritu praeditum fama crebrescente didicerat, misit et ab eo nuntium victoriae certissimum accepit.

² Summa contra gentiles I. III. c. 154.

reči ljudem razodeti, ki so tuje človeškemu spoznanju. Najbolj tuje pa je, kar Bog sam more spoznati, namreč slučajno prihodnje reči (*futura contingentia*). In le te so pravi predmet preroštva v navadnem pomenu. Zato tudi pravega preroštva hudi duhovi ljudem nikakor ne morejo podeliti. Prerokovanje hudobnih duhov in njim vdanih oseb ne more razodeti prostovoljnih prihodnjih dejanj in reči, ker takih hudobni duhovi sami ne poznajo. Tudi njih prerokovanja niso jasna, določena, ampak dvoumna kakor n. pr. Aio te *Acacida Romanos vincere posse*¹.

Preroštvo ne tirja nobenih naravnih prednosti ali kake priprave. Zato se bistveno tudi ne zahteva zveza z Bogom po ljubezni, ampak preroštvo se more podeliti tudi grešnikom, kakor je dovolj razvidno iz sv. pisma pri Balaamu² in Kajfi³. Pregrešne navade in nravna popačenost ovira delovanje sv. Duha, pa ker se preroštvo nanaša pred vsem na razum in ne na lastno korist, ampak na tujo, ga morejo dobiti tudi grešniki.

Po nauku sv. Tomaža Akvinskega⁴ se preroško spoznanje ne vrši z gledanjem (*intuitione*) božjega bistva, ampak nekakih prispodob, kakor v ogledalu, a vendar po božjem razsvitljenju. To se zgodi na dvojni način: s predstavljanjem reči v čutu ali domišljiji ali v umu, in s sodbo, da so te predstave preroške.

Preroško gledanje, pri katerem je duša razsvetljena z nadčutno lučjo ali z nadčutnimi liki (*speciebus intelligibilibus*), se ne godi brez čutne zavesti (*abstractione a sensibus*), temveč le ono, ki je po božjem zamaknjenju v spanju ali gledanju nebeskih reči v domišljijinih podobah (*per imaginarias formas*).

Preroško oznanilo se godi vedno s prerokovo zavestjo in nikdar v zamaknjenju, kakor pri prerokih hudobnega duha. Ni pa treba, da bi preroki vse to, kar oznanjujejo, tudi vse posamezno umevali. Kajti oni so le pomanjkljivo in slabotno orodje sv. Duha, ki prvotno deluje po njih.

Ker se pa preroštvo nanaša na gledanje nekaterih nadnaravnih resnic, ki niso navzoče, je jasno, da mora v nebesih prenehati. Kajti tam bomo vse videli navzoče in popolno v bistvu božjem.

Tu na zemlji pa preroštvo ni nehalo s starim zakonom. Saj bemo v Djanju apostolskem, da so prerokovali Agab in štiri device, hčere Filipove. Sv. Janez je tudi spisal preroško knjigo o poslednjih časih Kristusove cerkve. Pa tudi v poznejših krščanskih stoletjih so bili taki, ki so imeli preroškega Duha, ne sicer da bi nove verske

¹ Cicero, *De divin.* l. II. c. 54. — ² Num. 22. — ³ Ioa. 11, 59.

⁴ *Summa theol.* 2. 2. qu. 173. a. 1—4 et qu. 174. a. 1—6.

nauke oznanjevali, ampak da bi dajali navodila človeškemu delovanju, kakor pravi sv. Avguštín¹: Teodozij Avgust je poslal k Janezu, ki je živel v egiptovski puščavi in o katerem je izvedel, da slovi po duhu prerokovanja, in je dobil od njega naznanilo čisto gotove zmage.

Pa tudi v novejšem času jih je bilo mnogo s to darino obdarovanih: Sv. Kolumban, Anon, nadškof Kolinski, Gregorij VII., ki je opatu Hugonu Kluniškemu razodel vse njegove misli, Peter Alkant., Maria Magdalena Paciška, Roza Lim., Marjeta Kortonska in drugi.

Razven čudežev služi tudi preroštvo v potrdilo, da je krščanska vera prava. Način tega dokaza nam lepo razlaga sv. Tomaž Akvinski²: Bil je pa tudi drugi način potrdila, da bi oznanjevalcem resnice, ko nam govorijo o skrivnih rečeh, ki se pozneje morejo razodeti, raje verjeli, če nam povejo resnico o tem, o čemur se ljudje ne morejo prepričati.

Zato je bil potreben dar preroštva, da morejo ljudje po njem prihodnje in ljudem v obče skrite reči s pomočjo božjega razodetja spoznati in drugim razodeti; da bi tako, ko se v tem prepriča ljudstvo o njih resničnosti, v verskih zadevah tudi njim verjelo. Zato pravi sv. apostel Pavel: »Če pa vsi prerokujejo, pa vstopi kak nevernež in nepoučen, ga vsi prepričajo, vsi ga sodijo; skrivnosti njegovega srca se razodenejo in tako bo padel na obraz in bo molil Boga ter izjavljal, da je Bog resnično v vas.« (I. Kor. 14, 24.)

Pa s tem bi preroštvo še ne bilo zadosten dokaz verskih resnic, ako bi se oziralo na to, kar je možno le Bogu samemu spoznati. Tudi čudeži so taki, da jih more edino le Bog delati. Take pa so v rečeh nižje vrste skrivnosti človeškega srca, katere more le Bog spoznati, in slučajno prihodnje reči (futura contingencia). Te more vedeti le spoznanje božje. Bog jih namreč vidi v sebi, ker so mu navzoče radi njegove večnosti.

Drugače še dar prerokovanja potrjuje versko oznanilo s tem, da se oznanjujejo verske resnice, ki so se godile v času n. pr. rojstvo Kristusovo, njegovo trpljenje in vstajenje. Da bi pa nihče ne menil, da so si to izmislili oznanjevalci ali, da se je to slučajno zgodilo, dokažejo, kako je bilo to že davno poprej napovedano po prerokih starega veka.

V tem drugem smislu se govori o preroštvu v I. Kor. 14. Mnogi razlagavci sv. pisma je tako tolmačijo kakor n. pr. Estij: »S tem ime-

¹ Augustinus: De civitate Dei l. V. c. 36 princ.: Theodosius Augustus ad Iohannem in Aegypti eremo constitutum, quem prophetandi spiritu praeditum fama crescente didicerat, misit et ab eo nuntium victoriae certissimum accepit.

² Summa contra gentiles l. III. c. 154.

nom (sc. preroštva) se zaznamuje dar prerokovanja t. j. napovedanja prihodnosti, ali razlaganja sv. pisma, posebno preroških knjig; kar se da oboje zaznamovati s splošnim imenom razodetje tajnih reči¹.

3. Razločevanje duhov.

V naravno umstvenih rečeh potrjujemo resnico z dokazovanjem; a v nadnaravnih resnicah, ki presegajo človeško pamet, se potrjuje resnica s tem, kar je lastno božji vsemogočnosti, namreč s čudeži, s preroštvom in z razločevanjem duhov. O prvih dveh smo ravnokar razpravljali, preostaja nam še torej, da obravnavamo razločevanje duhov kot posebno darino sv. Duha.

Prav je, da to, kar je drugim razodeto, če nam to razlagajo, njim tudi z veseljem verujemo. Pa ker hudi duh po hudobnih ljudeh nekaj sličnega dela, kakor je to, kar služi v potrdilo sv. vere, ne le v čudežih ampak tudi v preroštvu, bi se lahko zgodilo, da bi ljudje zabredli v pogubne zmote. Da se pa resnica tudi v tem slučaju spozna, je Bog podelil svoji cerkvi poseben dar svoje očetovske skrbi, namreč darino razločevanja duhov, kakor je razvidno iz besed sv. pisma: »Nikar ne verujte vsakemu duhu; ampak skušajte duhove, če so iz Boga«².

Ime duh znači več reči, kakor: telesa svetnikov, duše zveličanih, domišljijo, pamet, Boga, v latinščini pomeni spiritus razven tega še zrak ali veter (aër, ventus). Razločevanje (discretio — διακρισις) je ali telesna ali umstvena razločitev (iudicium distinguens — rzsodba).

Da je razločevanje duhov različno od preroštva, vemo iz sv. pisma³: »Preroka pa naj govorita dva ali trije, drugi pa naj razsojajo.« »Moglo bi se namreč zgoditi, da bi prerok, ki je začel po navdihu sv. Duha govoriti in je po njegovem vplivu govoril, navdahnjenim mislim bil dodal nekaj človeških in krivih; zato je drugi del zapovedi: »drugi pa naj razsojajo — ceteri diiudicent.«

Kakor je namreč bila razlaga potrebna, da obrodi dar jezikov svoj sad, tako je bilo razločevanje duhov potrebno, da se odstranijo nevarnosti, ki so bile v zvezi s preroštvom. Razločevanje duhov torej nekako spopolnjuje preroštvo, kakor razlaganje jezikov dopolni darino jezikov (I. Kor. 12, 10).

Ker pa sv. Pavel ne prepove preroku, kakor tistemu, ki ima dar jezika, da brez razlagavca ne sme govoriti, iz tega torej po pravici

¹ Estius, Comment in I. Cor. 12, 10: Significatur eo nomine donum prophetandi i. e. futura praedicendi, vel. Scripturas praesertim propheticas explicandi; quod utrumque generali nomine revelationis arcanorum comprehendendi potest.

² I. Ian. 4, 1. — ³ I. Kor. 12, 10 in 14, 29.

povzamemo, da je bila darina razločevanja duhov vsaj večinoma v zvezi s preroštvom, dasi je bila včasih podeljena sama zase¹.

Darina razločevanja duhov je različna od razsodnosti in modrosti, ki se pridobi po pouku in po naravni vaji in skušnji. Že po starozakonski postavi so bila določena nekatera pravila, da bi bilo mogoče spoznati prave preroke od krivih in lažnjivih:

1. Dogodek naj se strinja z napovedjo². 2. Naj se še pridružijo nadnaravna znamenja (čudeži)³. 3. Naj služijo razvitku božjega kraljestva na zemlji ter razodevajo božje namene s popolno gotovostjo⁴. 4. Njih temelj bodi edino le razodetje božje⁵. Pa ta pravila mnogokrat ne zadoščajo in nam ne odvzamejo opravičenih dvomov.

Brez takih ali sličnih pravil se da le z darino razločevanja duhov razsoditi, od kakega duha prihajajo misli, nameni in drugi notranji nagibi naše duše ali našega srca in vsled tega tudi dejanja, sanje, govori, da je mogoče popolnoma gotovo vedeti in povedati: To prihaja od narave, to od hudobnih duhov, to od Boga, to od angela ali od kakega drugega vzroka.

Na ta način je raločevanje duhov »neka razsodnost, po kateri človek prav razločuje med raznimi nagibi, o katerih se lahko dvomi, od kakega duha prihajajo, od dobrega ali od slabega, kadar nas spodbujajo ali k ravnanju ali k nauku bodisi znotraj ali na neviden način, bodisi zunanje po ljudeh, ki nas učijo ali nam svetujejo, ali po angelih, ki čutno govore in se prikažejo; naj se to zgodi človeku samemu ali drugim v skupni cerkveni blagor«⁶.

¹ Cornely, Comment. in I. Cor. pag. 441: Fieri enim potuit, ut propheta, qui Spiritus sancti instinctu loqui coeperat et sub eius influxu locutus erat, inspiratis sentiis nonnullas humanas atque etiam erroneas intersereret; hinc altera praecepti pars: et caeteri diiudicent. Eodem modo, quo interpretatio requirebatur, ut donum linguarum fructum suum produceret, discretio spirituum erat necessaria, ut pericula, quae cum prophetia erant connexa, praecaverentur; discretio spirituum ergo complementum est quoddam prophetiae, sicut interpretatio complet charisma linguarum (12, 10). Attamen ex eo, quod Apostolus non eadem ratione, qua glossolalum deficiente interprete loqui vetat, prophetam, si non adsit qui diiudicet, tacere iubet, haud inepte colligimus plerumque saltem discretionis charisma, quamquam interdum solum dabatur, cum prophetia fuisse connexum.

² Cah. 2, 6; V. Moz. 18, 21, 22; III. Kralj. 22, 23.

³ V. Moz. 13, 1; 34, 11; Jerem. 38, 8.

⁴ I. Kor. 14, 22; Iz. 45, 19; 48, 16; 28, 7; Jer. 23, 14; Ec. 13, 19.

⁵ Jer. 2, 8; 14, 14; 23, 16; Ec. 13, 2; 21, 21; Cah. 10, 2; Iz. 8, 19; I. Sam. 28.

⁶ Benedictus XIV. Op. cit. cap. 48. n. 2: (Discretio spirituum est) iudicium quoddam per quod homo recte discernit inter varios motus, de quibus dubitari potest, a quo spiritu proveniant, bono an malo quando vel ad mores vel ad doctrinam ex-

Tako torej darina razsveti človeku pamet, da razsvetljen lahko in brez zmote presodi izvir, iz katerega se vzbujajo lastna in tuja dejanja, znotranja in zunanja drugim v korist in večno zveličanje.

Ta darina je večinoma v zvezi s preroštvom. Kajti sv. Pavel pravi¹: *καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν* — et ceteri diiudicent — in drugi naj razsojajo. Ceteri — drugi pa niso: vsi navzoči, ampak preroki, kakor je razvidno iz stika. Če pa se prerokom tudi izročuje ta naloga, je ne morejo rešiti brez razločevanja duhov, katera jim mora biti lastna poleg preroštvva.

Razločevanje duhov je potrebno pred vsem onim prerokom, ki spoznajo le po tajnem nagibu² in torej ne morejo popolnoma gotovo vedeti, ali jim spoznanje pride od božjega ali od lastnega duha in nagiba. Na ta način bi lahko kaj človeškega, da celo napačnega pridjali božjim rečem in preroštvo bi bilo ob vso veljavo. Zato pravi sv. Pavel Tesaloničanom³: »Duha ne ugasujte, prerokovanja nikar ne zaničujte; vse pa skusite; kar je dobrega, ohranite.«

Zgoditi bi se tudi moglo, da bi se kdo ponašal s prerokovanjem, bi iskal hvale pri ljudeh, dasi bi jim le iz lastnega duha govoril⁴. Tudi hudi duh sam vzbuja krive preroke, ki menijo, da jim govorijo angeli luči. A oni razširjajo zlobne zmote in včasih tudi kaj resničnega, čemur so primešane zmote, da bi neprevidne lažje zapeljevali. Da je mogoče razločevati, katera izmed mnogih razlag kekega mesta v sv. pismu je v smislu sv. Duha in katera ima od njega namenjen pomen, more tudi razodeti darina razločevanja duhov.

Slični dar pripisuje sv. Avguštin Moniki, v razločevanju sanj⁵. V življenju svetnikov najdemo mnogokrat darino razločevanja duhov. Imeli so jo med drugimi J. a Sahagunt, Julijana, Koleta, Peter Alkantarski, Filip Neri, Ignacij, Francišek Ksav.

Tak dar je imel po pričevanju sv. Hilarionja sv. Hilarion; Vincencij Fereri in nekateri dandanes, ki vladajo in vodijo duše. Spovednikom je ta dar zelo koristen. Prosimo ga od Boga, v kolikor ga zahteva popolno in skrbno spoznanje notranjega dušnega stanja⁶.

V Kristusu samem je bila ta darina stalno (per modum habitus), drugi jo dobé le mimogrede (per modum actus), nekateri večkrat, drugi

citatur sive interioris vel invisibili modo, sive exterioris per homines docentes consulentesve, aut per angelos sensibiliter loquentes vel apparentes; sive haec contingant homini in seipso sive in aliis ad communem ecclesiae utilitatem. — ¹ I. Kor. 14, 29.

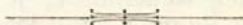
² Prim. Thomas Aqu.: *Summa theol.* 2. 2. qu. 171. a. 5. — ³ I. Tes. 5, 19. s.

⁴ Orig. in Ezech. hom. II. — ⁵ Augustinus, *Confess.* I. III. c. 11.

⁶ Cornelius a Lapide, *Comment in I. Cor.* 12, 10: *Tale donum habuit s. Hilarion, teste s. Hieronimo in eius vita . . ., Vincentius Ferrerius atque nonnulli hodie, qui animas regunt et dirigunt: estque confessariis hoc donum perutile et a Deo expectandum in quantum conscientiarum plena cognitio et cura illud requirit.*

bolj redko. Kdor jo ima, se ne more motiti, kakor tisti, ki ima samo naravno pridobljeno spretnost, da spozna razne nagibe, odkod posamezni prihajajo. Podeljuje se le drugim v korist in spodbujajo, ne pa v lastno posvečenje. Zato je možno, da jo najdemo tudi pri hudobnih. Pa to se zgodi le izvanredno, ker navadno jo dobijo le pravični, ki so mirnega, nepokvarjenega srca, v katerem ne divjajo pregrešne, zemeljske strasti¹.

Dr. Jos. Somrek.

Slovenski reformatorji.

II.

(Konec.)

Protestantovska reformacija na Slovenskem je bila naravna posledica husitizma v nižjih, humanizma pa v višjih krogih. Omenil sem že, da so se sledovi nekdanjih slovenskih utrakvistov ohranili tje do začetka 16. stoletja in se izgubili popolno v protestantizmu. Inteligenca pa se je v italijanskih in nemških vseučiliščih navzela nevarnega humanizma. Vrhu vsega tega so turški navali narod skrajno zbegali in mu gmotno in duševno ogromno škodovali.

Skoraj vsi cerkveni knezi, ki so koncem 15. in v začetku 16. stoletja vladali Slovence, so bili humanisti in kot taki prevzeti katoliški cerkvi sovražnega duha. Oglejski patrijarh Janez VI. Grimani (1546—1592) zaradi sumljivih svojih nazorov o milosti božji rimski kuriji ni ugajal. Znano je, kako je opuščal svoje dolžnosti in v nemarno gledal grozno nravno propast med oglejsko duhovščino, celo v kapitolu samem². Nadvojvoda Karol je l. 1574. tožil v Rimu, da oglejski patrijarh

¹ Dom. Schram: Institutiones theol. mysticae. Tom. II. pag. 176: »Estque haec discretio infusa infallibilis, non vero acquisita: eademque gratia gratis data ex primario et intrinseco fine non ad propriam sanctificationem, sed ad aliorum aedificationem tribuitur; unde etiam in malis reperiri potest: quia tamen infusio luminis supernaturalis, ad eam necessaria, requirit mentis tranquillitatem, et pacem internam, quae in animo terrenis affectionibus perturbato locum non habet, hinc fit, quod ut plurimum ea in solis iustis reperitur.«

² Izmed 50 duhovnikov, ki so po ustanovi patr. Popona bili določeni za spremstvo patrijarhu, da se je služba božja tem bolj slovesno vršila, se mnogi niti posvetiti niso dali v mašnike. Obnašali so se kakor vojaki in skupne molitve v koru se niso hoteli udeleževati. Grozna nemoralnost se je očitala kanoniku Fr. Croco. Nadvojvoda je opozoril papeža na ustanovno pismo z ozirom na tedanje neznosne razmere: »Qui rebus divinis assidue vacarent, eosque non pugiles aut gladiatores esse,

in solnograški nadškof nikoli ne vizitirata svojih škofij¹. Nekateri škofje n. pr. ljubljanski Rauber, Tavčar in nekaj tudi Textor so vodili posvetne posle in stanovali največ zunaj škofije. Vsi ti s škofom Sebachom vred so prepuščali dušnopastirske skrbi svojim generalnim vikarijem; a da s temi niso bili srečni, kažejo vzgledi: Jurij Dragolič, Leonard Mertlič in koadjutor Pavel Skalič, ki so apostazirali. Krištof Rauber, Fr. Kazianer in Peter Sebach so molče odobraval obhajilo sub utraque in je tudi sami včasih tako delili. Tržaški škof Peter Bonomo (1501—1546), osebni prijatelj Reuchlinov, je tudi odobraval obhajilo sub utraque in vzgojil Primoža Trubarja. Njegov naslednik Frančišek Josephić-Rizzano, poprej (1541—1546) škof senjski, je bil že nekaj mesecev po svoji instalaciji zaradi sumnje, da je luteran, odstavljen in pregnan². Koperski škof Peter Pavel Vergar in njegov brat, puljski škof Janez Bapt. Vergar sta formalno postala luterana³.

Le semrtje je kak škof z večjo vnemo delal v obrambo katoliške cerkve; a kaj je premogla moč nekaterih v splošni povodnji! Solnograška nadškofa Matevž Lang (1519—1539) in Janez Jakob Kuen-Belosity (1560—1586), ljubljanski Urban Textor (1544—1558), krški Hieronim Balbus (1522—1526), lavantinski Jurij Agricola (1570—1584) so rešili, kar se je sploh še dalo rešiti⁴. Še le potem, ko so se jeli izvajati dekreti tridentinskega zbora, nastopili so trije odločni apostolski možje, ki so energično izvedli katoliško reformacijo: Jurij Stobaeus plem. Palmburg, lavantinski (1584—1618)⁵; Martin Brenner, sekovski (1585—1616)⁶, in Tomaž Hren, ljubljanski (1598—1630)⁷.

Ker so bili celo škofje tako nezanesljivi, omahljivi in vnemarni, kdo bi se čudil, da je duhovščina zelo propadla. *Qualis rex: talis grex!* Bilo je sploh malo duhovnikov; a še ti, ki so bili na razpolago, so bili duševno zelo zanemarjeni in le za silo izučeni. V pa-

non sacrarum virginum violatores, non percussores, non sicarios, at sacerdotes esse voluit, qui sanctitate et innocentia morum recte vivendi exemplum ceteris praeberent. Hurter, Ferd. II. II. 155. — ¹ Hurter, l. c. I. 385.

² Dan. Farlatti, *Illyricum sacrum*, IV. Venet. 1769. 135 id.

³ Elze, Paul Wiener, 1882. 2.

⁴ Jurij Agricola je l. 1569. kot arhidijakon v Brežah pisal krškemu škofu: »*Extremis morbis, extrema adhibenda sunt media; haeretici audent omnia, catholici parum, iuxta illud: una salus victis nullam sperare salutem; uti Fabius cunctando restituit rem, ita nos contrario in negotio religionis cunctando alimus vitium; Salisburgensis movet quidem, sed nihil promovet; interim tamen nec cessandum, nec succumbendum.*« Hermann, l. c. II. 169.

⁵ Tangl, *Bischöfe v Lavant*, 230—258.

⁶ Schuster, *Fürstbischof Martin Brenner. Ein Charakterbild aus der steirischen Reformationsgeschichte*. Graz 1898.

⁷ Prelesnik, *Protireformacija na Kranjskem pod škofom Tomažem Hrenom*. Katol. Obzornik, 1901.

stirstvu je vladal velikanski nered. Pridigovali so le malokdaj; navadno so med sv. mašo odmolili le ‚očenaš‘, ‚češčenomarijo‘ in ‚apostolsko vero‘. Ako pa so vendar le kdaj pridigovali, učili so tako, kakor bi ne smeli, marsikdaj krive nauke, ne toliko iz hudobije, temveč le zaradi občudovanja vredne nevednosti¹. Zakramenta sv. birme in sv. poslednjega olja sta se skoraj pozabila. Spoved se je vršila zelo površno, obhajilo pa navadno sub utraque. Zakoni so se sklepali brez ozira na zakonske zadržke ali na krvno sorodstvo².

Nekateri duhovniki so prižnico zlorabili, da so svoje stanovske tovariše pred ljudstvom sramotili. Omenil sem pa že tudi, da so mnogi župniki po več tednov ali celo mesecev bivali zunaj svoje župnije, doma pa vse dušno pastirstvo ali popolno opustili ali pa kakemu pohajajočemu duhovniku prepustili. Ni čuda, da je ugled duhovščine zelo propadel, in da so se svetni mogotci, zlasti grajščaki, ako so bili obenem cerkveni patroni, vrivali v strogo cerkvene zadeve in pravzaprav oni župnije vodili³. In tako je šlo dalje leta in leta. Nadvojvode avstrijski so opetovano tirjali, naj se priredi vizitacija; a navadno se niti ni vršila in če se je sploh kaj storilo v tem oziru, je bilo vse tako površno, da trajnega uspeha ni imelo. Dočim so bile mnoge župnije brez dušnega pastirja, so drugi duhovniki z nenravnim življenjem delali velikansko pohujšanje med ljudstvom⁴. Dočim so komaj znali maševati in sv. zakramente redno deliti, čitali so z zanimanjem Lutrove,

¹ Še l. 1595. so se župniki potrjevali deloma brez izkušnje, ker se na Kranjskem bogoslovci ne uče ‚Caus conscientiae, neque lectiones theologiae, sed rudimenta grammatice et Rhetorice, qui si in iis bene informati fuerint, pro sufficientibus ad sacerdotium existimantur. Cum illi, qui ad altiora veluti Physices et Theologiae studia processerunt, fieri Cooperatores, montes collesque percurrere nolunt, similiter cum Corpore divino miseris colonos ad spatium integri milliaris pro unius ad maius duorum solidorum (solutione) adire renuunt, denique Missam defunctorum pro solario trium solidorum iuxta morem nostrae patriae celebrare recusant, sed ad maiora dignitatis et honorum fastigia, veluti Praepositurae, Canonicatus etc. aspirant‘. Izvestja, 1892. 35–36.

² Poročilo vizitatorja Barbaro l. 1593. Dimitz, Gesch. Krains, III. 330.

³ Hermann, Gesch. Kärntens, II. 163–169. — Cf. Hurter. l. c. I. 96–97, 123–124, 278. L. 1576. je nadvojvoda sporočil ljublj. škofu, da proglašava vsako prodajanje cerkvenega imetja kot pravno neveljavno. Valvasor, Ehre. III. 346. — Mnogo pove o tedanjih javnih razmerah Loserth (Die Reformation etc. 18–77); vendar pa je njegovo poročilo strankarsko, čeprav v posameznostih resnično, a v splošnem nezanesljivo.

⁴ Ljublj. škof Textor je po svoji vizitaciji v pasavski škofiji (1552) pripovedoval jezuitu Lanoy, da je našel 254 župnij brez duhovnika. Kjer so duhovnika še imeli, bil je ovčicam besen volk z besedo in vzgledom. (Kröss, Der sel. Petrus Canisius. 1898, 42.) — Vizitatorji poročajo, da so našli malokaterega duhovnika, ki bi še znal absolvirati. (Braunsberger, Der sel. Petrus Can. und die deutsche Welt- und Ordensgeistlichkeit seiner Zeit. Theol.-prakt. Quartalschrift, 1897. 510.)

Melanchthonove, Flacijeve in druge slične heretične spise. Tako žalostne razmere so vladale v Avstriji sploh, ko se je jela tudi na Kranjskem oglašati stranka, ki je simpatizirala z Lutrom in njegovimi prišaši. Prvi kolovodja je bil ljubljanski mestni pisar Klombner, ošaben, vihrav človek, ki je nad trideset let z vsemi močmi delal za prosep luteranizma na Kranjskem, a pozneje (1561) je postal besen sovražnik Trubarjev (ki ga je sicer v pismih nazival ‚vertrauter lieber Herr Bruder‘) in je celo Ungnada nakačil zoper njega¹.

Prvi nastopi 23letnega Trubarja v ljubljanski stolni cerkvi (1531) navidezno še niso bili opasni; saj tedaj se je že davno v pridigah mnogo grešilo, ko so se razni duhovniki na prižnicah borili med seboj in zagovarjali svobodno vsak svoje mnenje². Pridigovalo se je sploh malo; zato so Trubarjeve slovenske in Wienerjeve nemške pridige toliko več zanimanja vzbujale. Škof sam se jima sprva ni resno ustavil, ker preporne točke, o katerih sta največ govorila, so se še le na tridentinskem cerkvenem zboru definitivno določile. Ker je provzročal le preveč hrupa, prestavil ga je na deželo, a škof Kazianer ga je leta 1542 imenoval celo stolnim kanonikom in Textor ga je v tej časti ohranil. Še le potem, ko so se dovršile prve seje tridentinskega zbora, in se je odpor Lutra in njegovih sotrudnikov do katoliške cerkve kazal vedno bolj odločno in nespravljivo, udaril je škof energično po vseh luteranstva sumljivih duhovnikih s tem, da je l. 1547. izobčil iz katoliške cerkve Trubarja, Mertliča, Dragoliča in Wienerja ter jih ukazal zapreti. S tem činom se začne prava luteranska doba na Kranjskem; kar se je vršilo prej, je bila le daljna in bližnja priprava.

Zbežal je iz Št. Jerneja, kjer je bil župnik, in prišel l. 1548. v Nürnberg, pozneje v Rotenburg, kjer se je l. 1544. izvedla reformacija. Tu je (1549) vzel neko Barbaro za ženo.

Uprav tedaj (1548) se je začel boj zaradi interima med Melanchthonom in Flacijem. Trubar kot Jugoslovan je seveda stopil na stran

¹ Elze, (Paul Wiener, 10) pravi o njem: »Matthes Klombner, schon 1529 ff. Landschreiber in Krain, 1548—49 auch Gegenschreiber des Vicedomantes in Laibach, 1565 Hauseigenthümer daselbst, lebte noch 1569; er war ein unruhiger, aufstörerischer intriganter Mensch, und hatte 1561 alle seine landschaftlichen und landesfürstlichen Ämter verloren; unter Bischof Urban Textor versuchte man mehrmals ihn aus dem Lande zu treiben, doch ohne Erfolg.« — Trubers Briefe, 190. »Nun begann er gegen diesen echt reformatorischen und daher besonnen vorgehenden Mann sich aufzulernen, bei Herrn Ungnad zu klagen, und endlich mit recht unevangelischer, blinder Gehässigkeit ihn zu bekämpfen.«

² Hurter, Ferdinand II. I. 96—97.

svojega rojaka¹, in že l. 1550. poslovenil njegovo delo »De voce et re fidei«². L. 1553. se je s svojo družino preselil v Kempten ter vzel seboj Štefana Konzul, istrskega rojaka in katoliškega apostata, ki je bil l. 1549. pregnan iz domovine. Meseca januarija 1555 sta se v Ulmu sešla z bivšim koperskim škofom P. T. Vergarjem³, da se dogovorita o natiskovanju jugoslovanskih knjig. Pridružil se jima je Jakob Andreä, župnik v Göppingenu, katerega sem že omenil kot pristaša Flacijevga. Priredili so tiskarno za izdavanje slovenskih in hrvatskih knjig. Z denarjem in tudi s svetom jim je pomagal baron Ungnad, ki je l. 1556. odložil vse svoje časti in službe na Koroškem ter pribežal na Saksonsko, da bi tukaj mirno mogel živeti po luteranskem nauku.

Na Nemškem je prepir med raznimi protestantskimi sektami najhujše divjal, ko so (1550—1561) prve slovenske in hrvatske knjige prišle na svetlo. Sicer so bili Jugoslovani razen Flacija in Garbca preskromni možje, da bi se vmešavali v take boje, vendar tudi v njih opazamo močne sledove.

Meseca junija 1561 se je povrnil Trubar v domovino in v desetih tednih organiziral mlado protestantsko cerkev na Kranjskem. Vrnivši se na Nemško, da si nabere novih moči, je našel tam svojega duševnega vodnika Flacija moralno uničenega. Ne vedoč, katere sekte izmed tolikih naj bi se oklenil in jo vložil kot temelj slovenskemu protestantizmu, sestavil je nekako zmes kot slovensko veroizpovedanje: avgsburško konfesijo je parafraziral z wirtemberško in saksonsko, »auf das auch wir Krainer ein ganz corpus und fundamentum der ganzen christlichen Lehr kurz bei einander klar und verständig haben, dawider kein Jesuwider... mit Grund der Wahrheit reden, predigen oder schreiben wird mögen«. Te knjige z naslovom: »Articuli oli Deili te prae stare vere kerszhanske« itd. se je natisnilo tisoč izvodov (1562). V uvodu se mu je zdelo potrebno posebno poudarjati, kaj morajo vsi protestantje verovati in tajiti, da se ločijo od — papistov! Izmed tisoč izvodov se je knjige poslalo 310 v Ljubljano in 443 v Beljak⁴. To nam očitno spričuje, kako versko mišljenje je prevladovalo med jugoslovanskimi protestanti. Poleg posamnih luteranov, zwinglijanov, kalvincev, schwenkfeldijanov in anabaptistov je bila ogromna večina flaci-

¹ Dočim se je Vlačić beležil kot »Flacius Illyricus«, podpisaval se je Trubar kot »Philopatridus Illyricus«.

² V hrvatskem prevodu (1561) je iz sramežljivosti pred Flacijem zatajil njegovo ime in spis naslovil: »Primi Truberi Sermo de fide, Croatiae redditus«.

³ Elze ga imenuje: »ein unruhiger, churgeiziger, gern in Alles sich mischender Mann«. — ⁴ Dimitz, l. c. II. 256.

janska. Držala se je naukov, kakor jih je učil in tolmačil njih lastni rojak Vlačič. Zlasti po l. 1560. je flacijanizem med Slovenci splošno prevladal. Tedaj je pisal rezenski superintendent Rosinus svojemu prijatelju: »Ganz Steyermark und Cärnthen wären mit dem flacianischen Wahnsinn von der Erbsünde angesteckt¹.

Poglavitno gnezdo sekte je bilo v Beljaku in okolici². Tu je okoli l. 1565. protestante vodil magister Hijeronim Peristerius, ki se je malo prej v Reznu odpovedal flacijanizmu. S predikantom Janezom Hauser je imel v Beljaku strastne boje na prižnici zaradi izvirnega greha. Meščani so končno oba odstavili in odpodili. Peristerius je pisal Steinbergerju v Gradec, da so Korošci vsi manihejci, in da je Spangenberg njega v neki okrožnici Beljačanom, Špitalcem idr. imenoval kakor Pilata v ‚Credo‘, v Beljaku da so tri vere: papistovska, luteranska in manihejska, in da hočejo severni Korošci, njih več sto na številu, za flacijanizem pograbititi orožje³. Ljut prepir je povsod divjal med flacijani, luterani, kalvinci, osiandrovci, konsumatisti, infernalisti in drugimi⁴. Ljudstvo pa je zaradi tega strašno podivjalo in postalo tako uporno, da se je vlada jela resno bati⁵. Sicer so razni pastori, n. pr. Jeremija Homberger⁶ v Gradcu, Peristerius, Trubar in še nekateri drugi odpadli od flacijanizma, videvši grozne učinke teh zmot, a bilo je že prepozno. Plaz, ki se je utrgal, je drl naprej in jemal seboj stotine ljudstva in — predikante same!

¹ Döllinger, Reformation, III. 439.

² 27. dec. 1597 je poročal beljaški pastor Steinbergerju: »Allhier zu Villach ist der Pöbel noch sehr verwirrt und wüthet sehr; sie tragen ihre Kinder nach Bleiberg zu Herrn Peter und lassen sie von ihm taufen, der doch die Zeit seines Lebens allhier nicht lernen wird, was Substanz und was Accidens ist, und es darf sich das der arme blinde Mann unterstehen, die manichäische Ketzerei auf offener Kanzel zu vertheidigen, und nennet mich armen, betrübten, hochgesorgten Mann auf derselben einen Mameluken, der ich ihn und andere vertreiben helfe. Ich getraue mich nicht sicher in die Kirche allhier zu gehen, muss also des Gottesdienstes beraubt sein; Gott wolle sich meiner erbarmen und mich gnädig aus Sodoma führen.« Herrmann, l. c. II. 188.

³ Rosolenz, Gründlicher Gegenbericht auff den falschen Bericht etc. 1606. 125—130.

⁴ Hurter, l. c. I. 501. — Rosolenz, l. c. 28 id., 53—54, 70 id.

⁵ Hurter, l. c. I. 402 id. 433, 532—539. — Döllinger, l. c. II. 555 id.

⁶ Dr. Fr. M. Mayer, Jeremias Homberger. Ein Beitrag zur Gesch. Innerösterr. im 16. Jahrh. Wien, 1889. 6id. V mladosti je bil goreč pristaš Flacijev in je zložil celo neko elegijo na njegov nauk. A l. 1574. ga je zapustil. — Cf. Hurter, l. c. I. 397—412; IV. 267—268. — Rosolenz (l. 124) pravi o njem: »Ein gar grimmiger von Natur Beern vnd Wolffsmässiger Ahrt ist Jeremias Homberger gewesen, der zweymal die Flaccianische Lehr eusserlich renociert vnd hernach sich zum Caluinismo gelencket, . . . und hat also dieser grobe Flaccianer und Calvinist das Landt rauhen müssen.«

Sicer ni lepo in okusno razpravljati o škandalih, vendar je treba vsaj na nekaterih slučajih pokazati, kako so tudi slovenski reformatorji praktično izvajali Lutrovo moralno načelo: ‚Esto peccator et pecca fortiter, sed fortius fide et gaude in Christo: qui victor est peccati, mortis et mundi, peccandum est, quamdiu hic sumus.‘

Leta 1601. je wittenberški profesor Rungius objavil knjigo, v kateri je opisal ‚die Tyranische Bápstische verfolgung des H. Evangely in Steyermarckt, Kärndten vnd Krain‘. Po večini je bogoslovne vsebine v tolažbo izgnancem na Nemškem. Dejstva navaja izključno le iz Štajerskega in Koroškega, ne pa iz Kranjskega. Kot odgovor na ta spis je Jakob Rosolenz, prošt v Stainzu l. 1606. poslal med svet 158 listov obsegajočo knjigo z naslovom: ‚Gründlicher Gegenbericht auf den falschen Bericht und vermeinte Erinnerung Davidis Rungii‘ etc. Knjiga je spisana v ostrem slogu, kakor so tedaj sploh pisali i protestantje i katoličani. A kar je napisal, je po večini verjetno, ker se sklicuje nekaj še na žive priče dotičnih dejstev, nekaj pa na listine, katere doslovno navaja¹.

Nekatere stvari, katere se tičejo kranjskih reformatorjev, navajam po izvirniku (list 131.): »Nun wollen wir jetzund hören, was für Sectische Predicanten vnnnd Orthodoxische Lehrer in der Landtschafft Crayn sich auffgehalten. Der erste, so das Volck vor 56. Jahren zu Laybach zuverführen, sich vnderstanden, ist gewest Matthaeus Klobner, Burger vnd Landtschreiber zu Laybach, welcher haimblich Conventicula vnnnd Zusammenkunfften gehalten, durch welche er nicht allein die Burger, sondern auch etliche Fleischliche Priester verführt, vnd zum Weibernemmen vermöcht: Sonderlich aber ist von der Catholischen Religion abgefallen Primus Truberus, vnd Paulus Wiener, so zween Canonici zu Laybach gewesen. Der Truber ist verjagt worden, vnd sich ein zeitlang bey Thübingen auffgehalten, vnd Windische Postillen, Gesangbücher, vnd andere Luthrische Tractätlein in Truck verfertigt, vnd zu Nachtheil Catholischer Religion ins Landt Crayn geschickt. . . . Auff soches seynd andere vil Predicanten eingeführt worden von Strassburg, Thübingen vnd Wittenberg, deren etliche Luthrisch, etliche Flaccianisch gewesen. Vorgemeldter Primus Truber hat allzeit ein schändliches Leben geführt, im Concubinat vnnnd Hurerey gelebt, vnnnd nachmahls vier vermainte Eheweiber gehabt, vnd also biss an sein Ende in Hurerey verblieben. Er hat auch andere gaille Gottlose Priester zum Abfall gebracht, sie zu Weibernemmen getrieben, vnd copuliret. Er ist ein unverschämpter Mann gewesen, vnd hat sich nit

¹ Dimitz sam si ne upa dvomiti o teh res nelepah poročilih. Cf. Gesch. Krains, III. 346–348. O Rosolenzu pravi: »Der schlagfertige Probst von Stainz hat mit seiner derb humoristischen Polemik und seiner geschickten Ausnützung der gegnerischen Schwächen ohne Zweifel die Sache der Gegenreformation erheblich gefördert.« Ibid. 214 pravi, da je Rosolenz »ein unbefangener Zeuge«. — Hurter (l. c. IV. 29–30.) pravi, da je bil Rosolenz namenjen za novo goriško škofijo, katero je vlada nameravala ustanoviti. Po rodu je bil južnoštajerski Slovenec.

geschämt zuberühmen, dass in der Bawren Auffruhr sein Leiblicher Vater an einen Baum sey gehenckt worden. Der Predicant Johannes Toltschack hat ein Brandmal oder Zeichen der Vnredlichkeit an seiner Stirn gehabt, welches ihm vom Hencker ist angebrennt worden, dessent wegen man ihn Lysec genennet. Er hat schändlich gelebt, vnd ist in seinem Todt ein so ungestümmes Wetter (so Bäum, Dächer vnd Häuser niedergerissen,) erfolgt, dass menniglich gesagt, er sey vom bösen Geist weggeführt worden. Sein Zung (mit welcher er vil Vnwarheiten gelehret, vnd Gott gelästert) ist ihm sogar vor seinem Todt verfaulet, dass nichts daran mehr vorhanden gewesen: wie solches dem Ertzketzer Nestorio auch widerfahren. Vnd dass er, Lysez, also von Gott gestraffet worden, seynd noch heutiges tages lebendige Zeugen vorhanden. Johannes Hozheurzhih hat ein schändliches Leben geführt, dass die Herrn Verordenten zu Auffhebung der Ergernuss genugsam mit ihm zuthun gehabt. Georgius Dalmatinus hat die Luthrische Bibel in die Schlawonische Spraach vertiert, vnnnd hat durch sein schöne Gestalt manche Fraw zum Fall gebracht. Cobila Juri, das ist Stueten Jörg, hat die Religion vmb ein Stueten verwechselt. Es köndte vil von dergleichen Sectischen Predicanten hailloss vnnnd schändlichem Leben geschrieben werden, welches ich doch jetzundt wil vnderlassen. Dann was die Laybachische Predicanten für saubere Männlein vnd Orthodolpische Lehrer gewesen, zaiget genugsam an der Kays. May. Kayser Ferdinand, etc. Schreiben* (sledi pismo). — (List 96.) »Eben ein solcher Weiberhengst vnd Dorffochs ist auch gewesen Benedict Pyrotar, Predicant zu Laybach, welcher auff ein zeit eine puhr-lautere Närrin, Anniza Kroffla genannt, die ihrer Sinnen beraubt, in der Stadt nach Allmosen vmbgegangen, zu sich in sein Hauss gelockt, mit Wein angefüllet, vnnnd so lang gebeutelt, bis sie schwanger worden vnd ein Kind an Tag gebracht. Dessen sich die Luthrischen nicht wenig geschämet, dass ihr Diener am Wort sein Reputation nit besser in Acht genommen. Also seynd die Predicantischen Garsthämmel gar nit heckel, sich auch mit allerley vnlätigen Schlepsäcken zubesudeln.«

Bivši velesovski kapelan Sebastijan Semničar, ki je l. 1582. apostaziral in bil več glasbenik na tedanji luteranski šoli v Ljubljani, se je pri nekem pogrebu tako nespodobno obnašal, da so ga protestantje sami pregnali. In takih slučajev zunaj Kranjske je cela vrsta, da so krivoverci sami odstavili in zapodili svoje pridigarje, uvidevši, da nimajo sploh nobene vere.

Strahovite slučaje o nemoralnosti predikantov popisuje Rosolenz (list 93—98) iz raznih krajev. Rungius je katoliški duhovščini očital najgrše pregrehe, celo contra naturam. Rosolenz pravi na to: »Wann dann er die Geistlichkeit der Kirchen Gottes vngebürlicher weiss mit seinem Sawrüssel so grob angetastet vnd durchwühlet: Wer wil mirs verargen, dass ich bald hernach ihm werde, nit mit Lügen, wie er, sondern mit Warheit anzaigen, was für garstige Böck die Predicanten seyen: Ehe ich aber auff die obengesetzte Frag antwort gebe, sol man wissen, dass wir (Gott sey Lob) bey vns in disen Landen solche Geistliche nit haben, welche mit dergleichen abschewlichen Sünden behafftet¹.« Potem navaja slučaje,

¹ O Lutrovi ‚soprogit‘ Katarini Bora (von Born) pravi: »Dann ob es wol die Lutherischen vertuschen sovil sie können, so weiss man doch wol, dass die Nonne

da so protestantovski pastori poleg navadne žene imeli še druge prilžnice, da so zapeljevali deklice, grešili s krvoskrumbo in bestijaliteto, da so se potikali po javnih beznicah, da so svoje žene zamenjavali med seboj¹ itd. »Darumb dann allberait ewer Pfarrkinder selbst dise ewre grobe vnnnd Säwische Gailheit mercken, ein Abschewen darob haben, euch ihre Töchter zugeben nit gesinnet. Ich wette, kein Luthrischer vom Adel, oder sonst ehrlicher Burger gibt euch seine Tochter zur Ehe, müsset euch allein mit gemainen Diernen behelffen. Vnd eben dass ist die Vrsach, warumb vberall sovil ansehenliche, baide Manns vnnnd Weibsspersonen, von euch Luthrischen weichen, vnnnd zum alten Christenthumb wider kommen vnnnd tretten, dass ihr nit allein in der Lehr Ketzler vnnnd vnbeständige Schifer, sondern auch im Leben grawsame, garstige, vnd grobe Vnfläter seyd.«

Elze², ki skuša v zgodovini slovenske protestantovske dobe vse katoliške naprave osmešiti in duhovnike oblatiti, ne more utajiti premnogih ostudnih izgredov slovenskih pastorejv ali predikantov. Sicer jih skuša opravičiti, a se mu ne posreči. Med njimi je vladalo besno sovraštvo, ker so bili ošabni³, strastni in dobičkaželjni⁴. V celi dokaj dolgi vrsti teh 'evangelskih mož' ne najdemo niti dveh, ki bi se v bistvenih verskih nazorih trajno strinjala in složno delovala.

Vse te prepire med slovenskimi protestanti je provzročala največ omahljivost Trubarjeva v temeljnih verskih naukih. Elze⁵ hvali sicer njegovo pristno evangelsko tolerantnost, prosto vseh dogmatičnih naukov; a njegovi lastni pristaši so drugače sodili. In res je bil Trubar ali zelo neveden v bogoslovnih stvareh ali pa mu za trdno vero sploh ni bilo mar, ker iz vsega se vidi, da skoraj dvakrat ni enako učil, temveč vselej govoril tako, kakor je vedel, da bo poslušalcem ugajalo.

voll Brandtweins in einem Fischbehalter elendiglich ersoffen, davon machen die Luthrischen kein gross Geschrey.

¹ Predikant Seb. Flasch se je povrnil v katol. cerkev in l. 1576. objavil spis: »Professio Catholica M. Sebastiani Flaschii Mansfeldensis«. Med 22 vzroki, ki so ga privedli v katol. cerkev je 18. »libido concionatorum« in pravi, da se je tudi njemu neki pastor ponudil, da menjata svoje žene. Hurter, l. c. I. 533. — Celovski predikant Knorr je živel z ženo, katero je na Češkem njenemu pravemu možu odpeljal. Hermann, l. c. II. 178.

² V svojem spisu: »Zur Geschichte der Reformation in Krain« (Jahrbuch der Gesellsch. f. d. Gesch. d. Protest. in Oesterreich, 1891. 178), kjer je zvelkel skupaj vse nemoralnosti, kar se je očitalo tedanjim katol. duhovnikom, pravi končno: »Mehr als alle allgemeinen Schilderungen sind derartige, in's Einzelne gehende Berichte geeignet, die kirchlichen und sittlichen Zustände um die Mitte des 16. Jahrh. zu beleuchten.« Kako in koliko je Elze s tem 'osvetlil' reformacijsko slovensko dobo, omenim še pozneje. A reči smem, da nemoralnost pastorejv daleč presega celo najhujše pregrehe, katere so nekaterim katoliškim duhovnikom naprtili!

³ Elze sam očita napuh, vladeželjnost in nestrpnost: Klombnerju, Vergarju, Flaciju, Skaliču, Konzulu, ki je govoril pogrebnico Trubarju itd.

⁴ Flaciju, Vergarju, Trubarju idr. so luterani sami očitali goljufijo in sebičnost.

⁵ Elze, Trubers Briefe, 24.

Sprva se je oklenil Lutra in previdno trosil njegove zmote. Prišedši na Nemško, se je nagnil na Flacijevu stran ter (1550) poslovenil njegovo veroizpovedanje. A skoraj obenem je začel dopisovati s Henrikom Bullinger¹, Zwinglijevim naslednikom, in s Konradom Pellican². V pismu z dne 13. sept. 1555 Bullingerju sam pripoveduje, da je na Slovenskem 17 let (1530—1547) po njegovih komentarih razlagal sv. pismo in pridigoval³. Okoli l. 1560. se je že sramoval Flacija, a njegovih nauk le ni opustil, ker je z lastnim podpisom dal objaviti (1561) njegovo veroizpovedanje v hrvatskem jeziku⁴. Sicer je trdil, da se s Schwenkfeldom⁵ ne more strinjati, a vendar je simpatiziral z njim, in pozneje so mu očitali⁶, da je švenkfeldovec. Obenem je živel v prijateljskem razmerju z zloglasnim apostaziranim kapucinskim generalom Bernardinom Ochino⁷, z Julijem Terenziano⁸ in celo z ustanov-

¹ Bullinger, roj. 1504, je postal l. 1531. Zwinglijev naslednik v Curihu in voditelj zwinglijanov. Nadaljeval in dovršil je reformacijo v Švici ter sprejel mnogo katoliških apostatov iz Italije in Nemčije, med drugimi tudi Vargarja. Umril je 17. oktobra 1575. Elze, l. c. 19.

² Pellican (Kürschner), roj. 1478 je postal frančiškan in bil dalje časa v Bazileji lektor teologije; l. 1522. je apostaziral in postal prof. bogoslovja (1523) v Bazileji, (1527) pa v Curihu, kjer je umrl 6. apr. 1556. Elze, l. c. 19.

³ Iz Rentlingena piše Bullingerju: »Ich hab in der warheit in villen jaren gelegenheit gesucht e. e. zu schreiben, dan ich mich derselbigen und dem herrn Pellicano neben andern theologen nicht wenig schuldig erkhen. Dan on alle heuchlerei zu reden, ich hab aus euren und des herrn Pellicani commentariis, gott lob, vill erlernt, und aus denselbigen 17 jar nacheinander in Windischland gepredigt, darumb mir der teuffl villmals hafftig zugesetzt und teglich in gefangnus pringen wollen . . . Und wiewoll ir und eures gleiches mit euren büchern ursacher seit, dass ich im ellend sein muess und meines vatterlands und dreier guetter faister pfruentd beraubt, so bin ich euch darumb nicht feind, sonder hold, von herzen euch ehre, observire und bitt Gott für euch als für meine vatter und preceptores.«

⁴ L. 1562. piše Ungnad o Trubarjevi nadutosti (hochfertiger Geist), češ, »taj čovjek, nevješt hrvatskomu jeziku i pismu, hoće, da bude sve po njegovu. On želi i prievode i korekturu i tisak nadzirati, premda sam radi svojih slovenskih prievoda zaslužuje strogo nadziranje, jer se ne drži nauke augsburžke ni vittenberžke, nego kojekakove nauke od Mate Ilira Frankovića i Bullingera, dapače i nazora papističkih o Mariji itd.« Kukuljević Sakcinski, Glasoviti Hrvati. Zagreb, 1886. 113.

⁵ Gašpar plem. Schwenkfeld (1490—1561) je bil kanonik v Legnici med polabskimi Slovenci, »den Anfängen der Reformation zugewendet, dann aber in mystischer Richtung jedem äussern Kirchenwesen abgeneigt, sich darüber hinwegsetzend, ja dasselbe verwerfend.« Iz Saksonskega pregnan je živel v Strassburgu in Ulmu, kjer je umrl 11. dec. 1561. Nagibal se je k anabaptistom in napravljaj luteranom hudo zgago. Elze, Trubers Briefe, 25. — ⁶ Dimitz, Gesch. Krains, II. 241.

⁷ Bernardino Ochino je bil roj. v Sijeni l. 1487. Postal je frančiškan, l. 1534. pa kapucin, l. 1538 celo redovni generalni minister. Kmalu potem je apostaziral in pobegnil (1542) v Švico. Nadškof Cranmer ga je (1547) pozval na Angleško. Leta 1555. je bil v Curihu, a l. 1563. odstavljen od pridigarstva in pregnan. Poslej se je

nikom socinijanov, unitarcev in antitrinitarcev Lelijem Sozini¹. V tej strašni zmešnjavi raznih nasprotujočih si verskih nauk sam ni vedel, česa naj bi se oklenil; zato je povrnivši se (1561) na Kranjsko iz te brozge zvaril Slovencem do cela novo zmes, katero naj bi njegovi rojaki verovali. Temeljilo je njegovo veroizpovedanje le v mržnji do papeštva, katero je povzel od Lutra. V tem sovraštvu bi se morali vsi strinjati, sicer jim je v dogmatičnem oziru dovoljena največja svoboda.

Prvi, ki je opozoril svoje tovariše, zlasti pa barona Ungnada na nestalnost Trubarjevo v verskih zadevah, je bil Štefan Konzul, rojen v Buzetu, apostaziran duhovnik. Ko je pribežal na Nemško, mu je bil Trubar (1553) najboljši podpornik; zaradi prevajanja sv. pisma pa sta se tako sprla, da se nista več sprijaznila in je Trubar Konzulu celo z nožem žugal. Konzul mu je namreč izneveril Ungnada, ki mu poslej do svoje smrti (1564) ni več zaupal. Poslal je celo Konzula in Zvečiča na Kranjsko (1562—1563), da premotrita Trubarjevo delovanje². Očitano se mu je zlasti, da ne uči prav o zakramentu evharistije³, da

klatil po Nemškem in Poljskem in pozabljen umrl na Moravskem l. 1564. Hettinger, *Aus Welt und Kirche*, II.

¹ Giulio Terenziano, rodом Milanec, je postal avguštinski menih. L. 1540. je bil stolni pridigar v Trstu in se tukaj seznanil s Trubarjem. Vrnivši se v Benetke, je bil zaradi herezije zaprt (1541): a ubežal je iz ječe in živel v Švici kot predikant. Elze, l. c. 28. — Trubar piše (13. marca 1557 iz Kemptena) Bullingerju: »Porro rogo tuam pietatem, ut me fideliter commendes tuis symmistis, collegis et fratribus, praecipue tum domino Bernharde de Senis, et dicas ei, quod illa translatio italica, quam nuper a quodam italo Geneve factam, mihi apprime placet et me multum iuvat in mea versione schlavica, cum peroptime sicuti germanicam vel latinam intelligo. Nam Tergesti ab episcopo Petro Bonomo docto et viro piissimo sum a teneris annis educatus; is erat summus fautor fratris Iulii (Terenziano) et omnium piorum concionatorum in Italia, eosque propriis impensis sustinuit.«

² Trubar Bullingerju 20. dec. 1557: »... etiam ex confabulatione et relatione optimi ac eruditissimi viri domini Lelii certo cognovi, me abs te synceriter diligi...« Leljo Sozini (1526—1562) iz Sijene se je nagibal k antitrinitarcem. Na podlagi njegovih spisov je razvil njegov bratranec Faustus Sozini sekto socinijancev ali unitarcev. Elze, *Trubers Briefe*, 32.

³ Dotična pisma in druga poročila objavlja Elze, *Trubers Briefe*, 146—161. — (Str. 10): »Consul, ein ehrgeiziger und verschlagener Mensch, hatte gewusst, sich bei Herrn Ungnad einzuschmeicheln und ihn gegen Truber einzunehmen, um diesen aus der Oberleitung zu verdrängen; durch rohes Betragen gegen Trubers Frau und verdächtigende Worte gegen dessen Ehrenhaftigkeit brachte er es bis nahe zum Bruch... Als Truber (1562) ‚Drei Confessionen in Einer‘ veröffentlichte, wurde ihm von Ungnad auch diese freiere literarische Thätigkeit verübelt; Consul hätte ihn gern in sein eigenes Niveau eines gewöhnlichen Übersetzungs-Fabrikanten herabgezogen und flösste Herrn Ungnad confessionelle Bedenken ein.«

⁴ Iz Kemptena piše Bullingerju 13. marc. 1557. (Eize, l. c. 24): »Wie ich erstlich vor 4 jaren hie er kam, und von etlichen hab allspald vernommen, wie die vorigen Prediger schier alle allhie für und für wider einander von wegen des Sacra-

se drži še nekaterih katoliških obredov, zlasti da še mašuje¹ in rabi cerkveno obleko, da goji češčenje Matere božje itd.

Cerkveni red, katerega je Trubar l. 1562. po tolikih ovirah od strani svojih lastnih somišljenikov vendar le objavil, je bilo po vsebini in obliki jako slabo delo in ni moglo narediti miru in sloge med slovenskimi protestanti. Slej ko prej je vsak veroval in učil, kakor se

ments waren. Und als die Zeit kam, das wir Coenam müesten halten, da that ich 3 predig nacheinander von Sacramenten, und wie ich kam, das ich müest de substantia sacramenti reden und mich gegen beiden Partheien erklären, da thet ein Exclamation wider den Teuffl, der solche Zwitracht und Uneinigkeit von dises Artikls wegen in den christlichen Kirchen zum grossen Hindernus des Evangelii Lauffis hat angericht. Und undtern anderen saget ich, was nützt den gotseligen ainfaltigen Christen solche hohe Disputationen de reali, corporali, substantiali et spirituali corporis Christi presentia, dieweil beide Teyll, die Zwinglischen und die Lutherischen bekennen, es sind nicht nuda signa, sondern es wird im Nachtmal warhaftig der Leib Christi und sein Pluet den Christen ausgetailt; dabei sol mans und wir wöllens auch beleiben lassen, und citirt darzu Augustini dictum: quod sacramentis non est adhibenda verborum argumentatio sed fides. Christus hab das Prot in sinem Abendmal, wo mans recht haltet, consecirt zu seinem Leib und den Wein zu seinem Bluet, sinen Worten wollen wir ainfaltiglich glauben und davon nicht weiter disputiren. Es ist ein Mysterium. Auff dise Meinung hab ich, wo ich geprediget hab, in 27 jaren gered und gottlob, man hat an meinen Predigen vom Sacrament noch anderen Articulen kein Zbinglischer noch Lutherischer, alls vil ich hab verstanden, kein Missfallen gehabt, oder uneins mit mir worden.« — Cf. Mayer, Jerem. Homberger etc. 15. Njegovo mnenje o evharistiji je: »Dasjenige, so die Papisten umtragen in der Monstranz, ist nit das Sacrament, sondern nur schlecht Prott, wie es der Peckh hab gebachen«, nicht also der Leib Christi; die Abgötterei aber, die mit diesem Brote getrieben werde, gereiche dem Teufel zum Wohlgefallen.

¹ Klombner je 28. nov. 1562 tožil Trubarja Ungnadu: »Er hat mich an mehr Orten verunglimpft. Ich hätte die württembergische Kirchenordnung angerichtet; wie er gekommen, hätte ers nicht können verändern. Er hätte sonst wollen die sächsische anrichten und hätte ihrer viel Pfarrer getröstet. Sie sollten nur in Messgewand bleiben und Messe lesen, allein den Kanon auslassen.« Elze, l. c. 184. — Slovenski apostati so navadno še vedno rabili mašno oblačilo, da so s tem lažje slepili ljudi, češ, da je njih vera prava. A v Nemčiji so jim luteranski rigoristi to zelo zamerili. — Trubar piše Ungnadu 5. okt. 1563, da je skupaj sestavil najpotrebnejše dele, nauke in obrede, »die zu einer vollkommlichen Kirchenordnung gehören, . . . und alle Ceremonien svnderlich von der hl. Taufe und vom hl. Nachtmahl des Herrn, Reden und Handlungen auf die wirttembergische Kirchenordnung gezogen und dirigirt« etc. Elze, l. c. 348. — Rosolenz (l. c. list 137.) pripoveduje: Auff was weise die Predicanten ihre Sacramenta spendiren? Navaja slučaj, da je predikant krstil otroka brez vode. Ko je nekomu padla hostija iz rok, je ni pobral, temveč hitro nanjo stopil in jo pohodil. Kmetom so delili majhne črne hostije, meščanom nekoliko lepše, plemičem pa prav lepo bele. Posvečevali so tako-le: Na oltar so položili hostije in velik vrč vina. Predikant je govoril: »In der Nacht da der Herr verrathen ward« etc. Ako je vino zmanjkalo, prinesel ga je služabnik iz bližnje krčme. Pastor pa je obhajal dalje, ne da bi nad tem vinom kaj govoril. Ako je kaj vina v vrču ostalo, ga je služabnik pri kosilu použil. »Wann dem Primo Tru-

mu je zljubilo¹. Le na zunanje se je ustanovil neki red, ker je namesto začasnega verskega odbora, ki je bil sestavljen iz lajikov in vodil vse verske zadeve (1547—1562), nastopil protestantovski superintendent². Prvi superintendent je bil Trubar (1562—1565); sledili so mu Sebastijan Krel (1565—1567), Krištof Spindler (1569—1591), Jernej Simplicius (1592—1594) in Felicijan Trubar (1595—1600)³. S Primožem Trubarjem se je protestantizem med Slovenci začel, ž njegovim sinom Felicijanom se je pa že končal.

Malo časa, le kakih sedemdeset let je begal Slovence Lutrov duh in duh vseh njemu enakih reformatorjev. So-li bili možje kakor Flacius, Skalič, Vergar, Trubar, Konzul in drugi res značaji, ki bi mogli narod duševno preobraziti⁴? Kdor čita protestantovske vire (!) o teh in drugih možeh, mora to vprašanje odločno zanikati. Slavé jih kot

bero Hostien in Communicierung des Volcks vberblieben, so hat er sie in sein Tasche geschoben, vnd gesagt, dis ist kein Sacrament. Sonders Zweiffels seynd solche Predicanten der Mainung mit dem Predicanten, Stainer genannt. (rodum Kamničan) gewesen, welcher öffentlich zu Klagenfurth geprediget, der Wein, welcher durch den Schlund hinab gehe, der sei ein Sacrament, welcher aber den Communicanten ober den Barth hinab fliesse, sey kein Sacrament, vnd sey hierinn nichts anders vonnöthen, als dass man Maul vnnnd Barth wische.« — Tulščak je v špitalski cerkvi kričal: »die Procession erdacht, seynd Ketzer, und das so im Glas in der Monstranzen, sey der Teufel« . . . Mittheil., 1864. 51.

¹ Cf. Elze, Die slovenischen protestantischen Ritual-, Streit-, Lehr- und Bekenntnis-Schriften des XVI. Jahrh.; Jahrbuch d. Gesellsch. f. d. Gesch. d. Protest. in Oesterreich. 1894. 135—151. (Str. 148): »Truber und sein Werk waren den gehässigen Wühlereien seiner Gegner, den Anklagen orthodoxistischer Eiferer und der eigenen Unvorsichtigkeit zum Opfer gefallen. Das zeigt sich um so deutlicher in dem Umstande, das inzwischen (1564) bei Herrn Ungnad eine kroatische Übersetzung der Württembergischen Kirchenordnung, sowohl in glagolischen als in lateinischen Lettern, gedruckt worden war und unangefochten blieb.«

² V luteranskem odboru so bili ljubljanski meščani: Leonard Budina, Jurij Seyerle, čegar hči se je poročila s Felicijanom Trubarjem, Janez Kisel Urh Koburger, Matija Klombner, Andrej Foresto in Martin Pregl. Imena sama pričajo, da niso bili slovenski rojaki, razen enega ali dveh. (Schurrer, Slov. Bücherdruck, 40. — Cf. Elze, Trubers Briefe, 66—67). Primoža Trubarja so pristaši do l. 1561. nazivali »reformatorja slov. naroda«, potem pa »instauratorja evangelske cerkve med Slovenci, škofa in superintendenta«. (Elze, Zur Gesch. d. Reform. in Krain. Jahrb., 1891. 179.)

³ Elze, Die Superintendenten der evangelischen Kirche in Krain während des sechzehnten Jahrhunderts. Wien, 1863.

⁴ Elze (Die Anfänge des Protestantismus in Krain, Jahrbuch, 1880. 21) pravi: »Die durch Luther und Zwingli erweckte religiöse Belebung drang unaufhaltsam auch hieher vor. Dann traten hie und da Männer auf, welche, nachdem sie in sich selbst eine Reformation durchgelebt, dieses neue Geistesleben nach aussen zur Erscheinung brachten, weiter entwickelten und verbreiteten und das Bekenntnis desselben von Seiten immer zahlreicherer Anhänger zur öffentlichen Thatsache gestalteten.« Še bolj nego te besede, doni kot bridka ironija napis na Trubarjevem grobu:

,duhovne može', kot od Boga poklicane nove odrešitelje, kot trpine zaradi krščanskega imena, kot značajne narodnjake, ki so nad vse ljubili svojo domovino, sploh kot najblažje, najbolj požrtvovavne delavce na polju narodne prosvete; a v kako kriččem protislovju so gola dejstva v primeri s tem bombastičnim, lažnjivim proslavljanjem! Črka je pač oživljala, a duh protestantovski je moril cel slovenski narod. A star narodni pregovor pravi: »Črka mori, duh pa oživlja!« Trubar in njegovi nasledniki so bili že deformirani, ko so jeli narod ,reformirati', zato se je njih ,reformacija' izprevrgla v deformacijo, in to v besede najhujšem pomenu.

Zgodovina nas uči, da je marsikak apostat 16. stoletja na Nemškem in drugod pozneje ali vsaj pred smrtjo spoznal svojo zmoto ter se skesan povrnil v naročje katoliške cerkve. Nekateri so pa nespokorni umrli v obupnosti. Tudi med slovenskimi apostati najdemo enake slučaje.

Matija Garbitius je umrl kot katoličan. Vergar je pisal o njegovi smrti wirtemberškemu vojvodu Krištofu: »Nisi clementissimus pater noster Deus misertus fuerit in ultima hora eius, cum papista fuerit, metuo de eius salute«¹. Kako žalostno je končal velenadarjeni Flacius (Vlačič), sem že povedal. Apostazirani koperski škof Vergar, ki je s svojimi spisi tako strupeno sikal na papeža in na katoliško cerkev, največ le zato, ker ni postal kardinal, je umrl grozne smrti. T. Hren piše v svojem koledarju l. 1617: »Qualiter Paulus Vergerius olim Epus. Iustinopolitanus postea a fide Apostata, miserabiliter mortuus sit, naravit D. Ioannes Georgius Schaidt Cancellarius in Excelso Regimine. Positum namque in agone ultimo Dnus. Vdalricus Comes ab Helffenstain et Ven. Gabler excellentissimus totius Imperii Medicus Doctor amici singulares convenerunt, et ipsum adhuc viventem flammis infernalibus viderunt torqueri. Quo permoti spectaculo conversi fuerunt ambo ad S. fidem Catholicam. Vergerius autem sic ut fertur periit. O Dne Iesu libera nos a tali flamma aeternae mortis. Amen. Amen. Amen«². Omenil sem že, da je tudi vihravi lahkoživec Skalič pred smrtjo postal zopet katoličan; a vsekako dvomljivo je bilo njegovo spreobrnjenje. Tudi smrt Janeza Tulščaka je bila najbrže prav žalostna, ker začasno so ga lastni tovariši zavrgli, potem pa je živel onemogel

Vir tumulo hoc sanctus de Slava est gente sepultus,
Primus, qui Christi praeco fidelis erat.
Imbuit hic primus vera pietate Labacum, ...
Vita et canitie, quam venerandus erat!

Pulchre certavit, cursum ratione peregit, Servavit bene quam debuit usque fidem.

¹ Elze, Die Universität Tübingen etc. 1877. 5.

² Mittheilung. d. hist. Ver. f. Krain, 1862. 99.

v uboštvu¹. Nekateri izmed glavnih apostatov n. pr. Konzul, Rakovec itd. nenadoma izginejo iz površja zgodovine, ko so se borili z lastnimi somišljeniki. Kje in kako so umrli, ni nič znano. O Trubarju pripoveduje Elze, da je 'blaženo zaspal, ko mu je nekdo v tolažbo čital sv. pismo'².

Zgodilo se je celo, da je Flacijev predikant drugega predikanta ubil³. Tak divjak je bil tudi v oni dobi mnogo imenovani Jurij Zvečič, o katerem niti Elze ne more nič dobrega povedati⁴.

Vsakdo lahko uvidi, da je slovenski protestantizem nosil že v rojstvu svojem smrtno kal v sebi. Kakor drugod, tako se je tudi na Slovenskem začelo v njem samem razkrojenje, ne da bi katoliška sila vanj posegla. Ko se je Trubarjev poskus z versko kolobocijo (1562) popolnoma ponesrečil, in je Trubar sam moral bežati iz dežele, poskusil je Sebastjan Krelj, rodom Vipavec (1538), z odločnim flacijanizmom. Bil je Flacijev učenec v Jeni, katerega je ob enem z Melisandrom l. 1561. spremljal v Rezen, l. 1563. pa z nekim Kranjcem, svojim součencem v Istro in na Kranjsko do Ljubljane. Dočim se je Flacius vrnil na Nemško, ostal je Krelj kot Trubarjev pomočnik

¹ Elze, Trubers Briefe, 173. »Er blieb (1563) in Laibach als Diakonus und verlor (1569) seine Stelle, weil er, während nach Krells Tode (25. Sept. 1567) bis zu Spindlers Amtsantritt (12. Apr. 1569) die Superintendentenstelle unbesetzt war, mit seinem Collegen Hans Kumperger auf Klombners Autorität hin den Chorrock ablegte, ward jedoch, nachdem er seine Ansicht hierüber aufgegeben hatte, 1571 wieder in Laibach angestellt« . . .

² Elze, Superintendenten, 28.

³ Trubar piše 8. maja 1564 iz Ljubljane Ungnadu: »Der lange uskokische, türkische Pfaff, Herr Matthia Popowitsch, ist von einem andern uskokischen Pfaffen (etliche sagen, von wegen seines Glaubens) zu Tod geschlagen. Der andere ist auch hart verwundet. Also hat der Teufel sein Spiel.« (Elze, Trubers Briefe, 402.) Leta 1561. je poslal Trubar apostata Popovića in Jan. Maleševca k Ungnadu, da bi prevajala sv. pismo v srbsščino. A nista nič storila, ker sta bila velika pijanca. V Kempenu je Popovič v dveh dneh izpil 20 bokalov vina, v Memingenu pa v nekaterih urah 11 mer piva. (Dimitz, Gesch. Krains, II. 254.)

⁴ Rojen je bil v Pazinu. L. 1552. je študiral v Wittenbergu in se gmotno zadovolžil pri Flaciju, ki se je (1563) čudil, »dass aus einem solchen Tölpel ein solcher Mensch geworden sei; vor Mitte Mai 1561 hatte er seine Dirn geheirathet. Zato ga je puljski škof pregnal; Klombner ga je pa s Popovičem in Maleševcem poslal k Ungnadu, da bi sodelovali pri prevajanju sv. pisma, pa za ta posel niso bili sposobni. Meseca nov. 1562 je po Ungnadovem naročilu s Konzulom prišel na Kranjsko Trubarja nadzorovat, kateremu se je skazal nezvestega in se v Ljubljani prijateljsko sešel s Flacijem. Kmalu potem je zgubil duhovsko službo in prevzel neki posveten posel. L. 1565. je postal predikant v Senožečah. A zaradi ostudne nepravnosti (Rosolenz, l. c. 95-96; Hurter, l. c. I. 552 pišeta več o tem) je bil l. 1575. pregnan. Pozneje je bil predikant v Poljanah in v Idriji. »Er war ein unruhiger, unsittlicher und unwahrhafter Mensch«, pravi Elze. (Trubers Briefe, 190-191).

v Ljubljani in postal (1565) njegov naslednik kot superintendent¹. Ž njim se je zanesel med Slovence pristni flacijanizem, ki je pa dejansko škodoval več raznim sektam na Slovenskem nego pa katoliški cerkvi. Ko je Krelj še le 29 let star umrl (1567), bi mu moral slediti Flacijanec M. Gašpar Melisander. A dr. Andreä ga je ovadil nadvojvodu Karolu, ki mu je vstop na Kranjsko prepovedal, češ, da je ‚eine böse aufrührerische und unruhige Person². Namesto njega je postal kranjski superintendent Krištof Spindler, ki je bil še le 23 let star. Sicer se je trudil, da bi krepko organiziral svojo cerkev med Slovenci, a ni mu šlo gladko izpod rok, ker ni mogel uvesti sloge med predikante.

Po Flacijevi smrti (1575) se je največ po prizadevanju Trubarjevega intimnega prijatelja dr. Andrä sestavila (1577) tako zvana ‚Concordia‘ (Concordienformel), po kateri naj bi se odpravili in v bodoče preprečili mnogoštevilni dogmatični in drugi cerkveni prepiri med protestanti³. Sicer so deželni stanovi štajerski, koroški in kranjski pri deželnem zboru v Brucku (1578), kjer se je sklenil verski mir, obenem sklenili, da bodo zwinglijanom, kalvincem, flacijanom, schwenkfeldovcem in drugim sektam zabranili naselitev v svojih kronovinah, a tudi ta sklep je ostal le na papirju. Kranjci so prejeli to konkordien-formulo ‚ein geschriebenes, viel corrigirtes und radirtes Exemplar‘, zato je niso marali podpisati. L. 1580. je dr. Andrä po posredovanju Trubarjevem predložil nov izvirni načrt o verski slogi, naj ga predikantje podpišejo, ki je Trubarju tako zelo ugajal, da je bil prepričan o popolnem porazu jezuitov, ako ga tovariši s podpisi potrdijo in nadvojvodu predložé. V to svrho so kranjski deželni stanovi nameravali v Ljubljano sklicati vse domače in sosedne predikante; a mnogi so se obotavljali, med njimi zlasti Jeremija Homberger. Na Koroškem je bilo še vedno mnogo flacijanskih pridigarjev, zlasti v Beljaku, Pliberku, Sovodju in tudi drugod, med njimi Andrej Lang in Jeronim Haubold. Mnogi izmed teh so rajši odpotovali drugam, nego podpisali, čeprav sta Homberger in Krištof Spindler posredovala. Spomladi 1582 so štajerski in kranjski predikantje domalega vsi podpisali, ne pa koroški. Navidezno se je res nekaj doseglo za

¹ Elze, Trubers Briefe, 436—437. Krelj je l. 1562. objavil polemičen spis: »Christlich Bedenken, ob und wie fern ein iglicher Christ, die Rotten und Secten, auch allerley offentliche Irthumen und Religionsstrette, beide von rechtswegen, und auch mit der That, zu richten und zu anathemaziren, schuldig sey . . . Sammt einer Vorrede M. Cyriaci Spangenberg.« Krelj se poteguje za Flacija in polemizira zoper nominaliste, nuliste, neutraliste, adiaforiste, sinergiste, majoriste, schwenkfeldiste, osi-andriste, sakramentovce, nullartsbrate, izdajavce in epikurejce.

² Elze, Superintendenten, 33.

³ Mayer, Jeremias Homberger etc. 1889. 26—31.

edinost, dejansko pa pravzaprav nič. Ker je papež Gregorij XIII. leta 1582. preosnoval koledar, vnel se je leto dni pozneje med protestanti koledarski prepir, ‚wie weit man sollichen Kalender one Verletzung des Gewissens nachkhumen muge‘¹. Homberger in njegova stranka novega koledarja ni hotela sprejeti, češ, da prihaja od papeža, ki je antikrist. Spindler je vprašal Korošce in Štajerce za svēt². Končno pa je nadvojvoda koledar vsilil, ker da o tem pristojna le njemu razsodba.

Pod prvim vtiskom spravne pogodbe je zagledala Dalmatinova biblija l. 1584. beli dan. Raznesla se je hitro med narod, tudi med katoliško duhovščino; en izvod so deželni stanovi celo ljubljanskemu škofu poklonili. A uprav ta knjiga, ki je največje slovensko slovstveno delo luteranov v 16. stoletju, nam priča o notranjem razpadu protestantizma.

Jurij Dalmatin, roj. v Krškem 1546, je po posredovanju strastnega Flacijevega pristaša Krelja prišel na Nemško v šole, kjer je v Tübingenu študiral 1565—1572. Vrnivši se v domovino, je bil predikant v Ljubljani, Begunjah in Škocijanu pri Turjaku. Dasi je imel Trubarjevo hčer Barbaro za ženo, vendar je, kakor pripoveduje Rosolenz, mnogo drugih ženâ zapeljal. Umrl je 31. avg. 1589 v Ljubljani³.

Pregledovavci in popravljavci biblije so bili Homberger, Bernard Steiner, Janez Faschang, Krištof Spindler, Janez Schweiger, Janez Tulščak, Felicijan Trubar idr.⁴ Že ta imena sama nam pričajo, da se je navidezno res delalo v imenu sloge; a ti možje o slogi v temeljnih verskih nazorih niso hoteli nič vedeti. Kako bi mogli torej celo biblijo složno in dosledno posloveniti?

Slej ko prej je le sovraštvo do katoliške cerkve družilo razne sekte. To se je iznova pokazalo v prepiru med dunajskim vseučiliškim profesorjem Petrom Muhičem in tübinskim profesorjem Jakobom Heerbrandom (1588)⁵. Predikantje sami so z besedo in dejanjem uni-

¹ Mayer, l. c. 42—46. — Zahn, Der Kalenderstreit in Steiermark. Mittheil. d. hist. Ver. f. Steiermark, XIII. 126—146. — Dimitz, l. c. III. 104—105. — Valvasor, l. c. X. 349.

² V rojstni knjigi ljublj. protestantov beremo: Anno 1584. den 8. Januarii nach des Antichrists geänderten verworrenen Kalender, den wir Prediger mit vorgehender ernstlicher Protestation wider den Pabst und Antichrist zu Rom, allein unserer vorgesetzten Obrigkeit zu Gefallen als ein weltlich Robatt angenommen haben, habe ich Felicianus Trueber ein Kind in der Kirch getauft. Mittheil. d. hist. Ver. f. Krain, 1864. 52.

³ Elze, Trubers Briefe, 466.

⁴ Dimitz, l. c. III. 194—211.

⁵ Hurter, l. c. II. 186—188.

čili to, kar so prej z besedo in dejanjem učili¹. Tudi na Slovenskem se je pokazalo, da protestantizem ni božje, temveč le človeško delo.

III.

Slovensko kmetско ljudstvo v svojem jedru sploh nikoli ni simpatiziralo s protestantizmom. Prve kali novoverstva opazimo (okoli l. 1530.) med moralno propalimi duhovniki, med lahkoživimi mestnimi pisarji in med gmotno propalimi, zato pa tem bolj po cerkvenem imetju pohlepniimi plemenitazi. Dočim so se lajiki doslej nad duhovskimi prepiri v cerkvah le zabavali in škofje v duhu tedanjega časa to potrpehli, ustanovila se je l. 1547. z izobčenjem nekaterih duhovnikov iz katoliške cerkve luteranska sekta. Pridružilo se jej je nekaj ljubljanskih meščanov. V naslednjem desetletju najdemo posamne odpadnike tudi v drugih mestih n. pr. v Novem mestu, v Kranju, Kamniku in Radovljici. Med kmete se je novoverstvo jelo polagoma širiti še le potem, ko je Trubar (1562) ustanovil cerkveni red za Kranjsko in z živo besedo in s knjigami razpel svoje mreže po celi deželi². Leta 1568. mu je pomagalo že 24 predikantov, ki so bili največ katoliški apostati³. Vsa agitacija se je vršila tajno. Ko pa so plemiči l. 1578. vsaj nekaj pravic svobodnega bogoslužja od nadvojvode iztirjali za-se in za svoje družine, raztegnili so to oblast na vse svoje podložnike ter delali po protestantovskem načelu: „cuius regio, illius religio“⁴. Zidali so luteranske molivnice ter se pollaščevali katoliških cerkvâ⁴. Katoliške duhovnike so tako zatirali, da so jih prepodili, potem pa na-

¹ Štajerski poslanec Viljem Gera je rekel l. 1585.: »Die Predigeren wollen gar keine Obrigkeit haben. Nicht die Papistischen werden unsere Kirche stören, sondern die Prediger selbst.« Mayer, l. c. 47.

² L. 1550 je dal na svetlo prvo slovensko knjigo. — ³ Valvasor, l. c. III. 437.

⁴ Prilastili so si cerkve n. pr. v Podgorju in na Križu pri Kamniku, v Begunjah pri Radovljici, v Lescah, v Bohinjski Beli itd. Dalmatina so vrinili v Škocijan pri Turjaku, tako je bil vsiljen tudi Savinec, Vrbec, Faschang idr. Vzglede navaja Hurter, l. c. I. 278—279, 486—492. Cf. Valvasor, l. c. II. 463, 667; III. 453; VII. 437. — Zanimivo je, kako si je razvpiti dolenski predikant Gregorij Vlahovič (1567) prilastil cerkev, ko mu katoličani nobene niso hoteli odpreti. Svetoval je luteranskim meščanom, »dass sie bey der Landschaft um etliche mit Hirse oder Sand gefüllte Säme, als ob es Pulver für die Gränzen wäre, anhalten sollten, welche Säme man besserer Sicherheit halber alldort zu Rudolfswerth in eine Kirchen legen und die Schlüssel darzu der Bürgerschaft einhändigen müsste; durch welches Mittel die Burger mit der Zeit der Kirchen ihren Prädicanten einräumen könnten.« Radics, Herbard VIII. etc. Wien, 1862. 173. — Zanimiv slučaj, kako so luterani ropali cerkve in cerkveno imetje, navaja celo Dimitz o Metliki. Mitth. d. hist. Ver. f. Krain, 1867. 51; — cf. Dimitz, Gesch. Kr., II. 263.

mešto njih postavili predikante; sami pa pograbili imetje in razprodali¹, dasi je nadvojvoda že par let prej prepovedal vsako tako ropanje². Ako so katoličani skušali cerkve nazaj si pridobiti, bili so v nevarnosti, da jih krivoverci pobijejo³. Sploh katoliški duhovniki si niso bili življenja svesti, ako so branili pravice katoliške cerkve⁴. In vendar so se luterani, zlasti pa predikantje vedno pritoževali, da se jim godi velika krivica.

Ljudstvo je vkljub tolakim gnjusnim vzgledom med propalo duhovščino, vkljub tolakim sekaturam od strani grajščakov in vkljub tolaki duševni zapuščenosti vendar le po večini ostalo zvesto katoliški cerkvi⁵. Ko je 27. jan. 1586 superintendent Krištof Spindler jezdil skozi Kamnik, so mu celo s kamenjem žugali⁶. L. 1588 so kmetje v planinski okolici na Notranjskem prosili nadvojvoda, da bi smeli sezidati cerkev Matere Božje v Logu. In uprav v tej dobi (1562 in 1565) sta se dvignili novi Marijini cerkvi, še sedaj slavni božji poti, na Sveti Gori pri Gorici in v Novi Štifti pri Gornjem Gradu⁷. Seveda so krivoverci kar besneli in natvezali zaradi tega katoliški duhovščini najgrša obrekovanja⁸. Trubar sam je dobro uvidel, da slovensko ljudstvo ni vsprejemljivo za Lutrove blodnje in njegove mamljive besede, temveč da hoče stanovitno vztrajati pri katoliški cerkvi. Zato katoliških cerkvenih obredov ni hotel popolno zavreči, da je ž njimi ljudi slepil. Čim hujše so jih napadali krivoverci, tem bolj jim je rasla srčnost; semtertje so

¹ Tangl (Bischöfe v. Lavant, 249) in Hurter (l. c. I. 491 id., 507.) navajata nekaj vzgledov. Baron Ungnad se je v tem posebno odlikoval.

² Valvasor, l. c. III. 346. — ³ Hurter, l. c. I. 492.

⁴ Škof Sebach je (1562) pisal Ferdinandu o rogoviljenju protestantov na Kranjskem (Mittheil. d. hist. Ver. f. Krain, 1864. 52.) Med drugim pravi: »Dann ich sambt dem Clero des Leibs nit sicher würde, wie es dann in Germanien erschallt: Wirt der Primus Truber von Laybach verjagt, so wöllen wir Münch und Pfaffen all erschlagen.« — Več sličnih vzgledov navaja Rosolenz, l. c. 11, 14 id.

⁵ Trubar piše v uvodu prvega dela nove zaveze l. 1562. na naslov cesarja Maks: »Der gemein ungewandert Mann durchaus redet nur die Windische Sprach. Und ist ein gut, ehrbar, treu, wahrhaft, gehorsam, gastfrey und mildes Volk . . . , Aber zu viel und zu gross abergläubisch, wallfahrten gar oft gen Rom, Loretto, Oetting, gen S. Wolfgang ins Baierland, und allweg über sieben Jahr bis gen Aachen ins Niederland. Und haben gebaut und bauen noch neben ihren Pfarrkirchen schier auf allen Höhen, Bergen und schönen Ebenen in Wäldern und Hölzern grosse Kirchen, oft zwo bei einander, dass in vielen Pfarren bei 24 und mehr Nebenkirchen und Kapellen erbaut seind,« usw.

⁶ Elze, Superintendenten, 48.

⁷ Marianus, Austria sacra, V. 143. — Črv, Sv. Gora pri Gorici, 1883. — Orožen, Das Dekanat Oberburg. Marburg, 1877. 68—70.

⁸ Mittheil. d. hist. Ver. f. Krain, 1867. 55. — Elze, Trubers Briefe, 143—145, 123.

postavili celo znamenja v spričevanje svojega katoliškega prepričanja¹. V 40 danskem postu so se slovenski kmetje še vedno zdrževali uživanja jajc, mleka, masla in vsakršne masti. Ako so postne dneve prišli v mesto, kjer se je protestantizem vgnjezdil, so jim krivoverski meščani nalašč nagajali. V sočivje in druge postne jedi ali pa tudi v pijačo so skrivaj primešali kaj mastnega, potem pa se iz dotičnih norčevali, češ, da so post prelomili. Zraven pa so prepevali grde klafarske pesmi in sramotivne stihe na papeža in vse katoliške duhovnike². Nравnost je po luteranizmu grozno propadla. V Kranju³ n. pr. se je razširila javna nesramnost, preklinjevanje in zmerjanje se je razlegalo noč in dan v zasebnih hišah, kakor tudi javno na ulicah; človek ni bil več varen pred tatovi in vlačugarji. Pijanost med ljudstvom že presega vse meje in to vse dni, bodisi nedelja ali delavnik. Namesto da bi šli ob nedeljah k maši, so se po ulicah igrali, potepali in pretepali itd. In ni čuda! Saj sem omenil, da so bili slovenski protestantje po večini flacijani. Ta sekta pa je bila izmed vseh sorodnih najnevarnejša, ker se je izprevrgla v malo letih v gnjusni manihejzizem, ki je po svojem uku celo hujši nego izlam⁴. Lavantinski škof Stobej je kmalu po svojem nastopu tožil, da je njegova škofija prava Sodoma⁵. Trebanjski arhidijakon Ivan Friderik Klemen je 22. febr. 1601 objavil župnikom ta-le razglas: »Vinograd Gospodov pustošijo zveri, divji pre-

¹ Stiški opat Lavrencij Rainer je l. 1583. na križpotu blizu sedanjega kolo-dvora pri Stičini postavil kamenito znamenje, ki še sedaj stoji, z napisom:

»Non silices, non lingua colli, non acra docemur,
Aeternum sed, quem signat imago, Deum.« (Hurter, l. c. I. 498.)

² N. pr. Rosolenz, l. c. 9. 10. (Cf. Hurter, l. c. II. 469.)

»Der Papst hat sich zu tod gefallen
Von seinem hohen Thron . . .
Aus tiefer Noth
Schlag Pfaffen zu tod
Und lass keinen Mönch nicht leben!«

³ Mittheil. d. hist. Ver. f. Krain, 1867. 93. (ddo. 8. nov. 1595). — Cf. o Kamniku 1594. Izv. 1891. 9; 1892. 51; — o Ljubljani, Izv. 1891. 15; — o Cerknici, Izv. 1892. 37—38; — o Idriji, Izv. 1892. 45, itd. itd. — Cf. Letopis Mat. Slov., 1870. 119.

⁴ Zvezali so se celo z mohamedani zoper katoličane in Trubar jih je upal izpreobrniti. Avstrijski frančiškanski provincijal Dominik Hess persifira v svojem spisu ‚Synodus oecumenica protestantium‘ p. 134. Flacijev nauk tako-le:

»Nil nisi peccati sumus, horrida massa luesque
Immunda et tabes putrido ac luridus horror;
Immo etiam ex utero (si noster Opitius olim
Nera dedit populis fidei documenta Vienna)
Egreditur non verus homo sub luminis auras,
Sed verus Daemon.« — Na str. 178. pravi, da bi tak človek ne

mogel biti očiščen, četudi bi bil tisočkrat s krstno vodo oblit. Hurter, l. c. I. 532.

⁵ Tangl, l. c. 252.

šiči in lisice, namreč Turki in luterani, prvi s silo, drugi s krivimi nauki. Zaradi poslednjih gotovo prvi še huje delujejo. Zato je sklenil nadvojvoda Ferdinand potrebiti luterane iz svojih deželâ. Naznanite torej župniki, ki ste na kmetih, meni vse krivoverce in krivoverstva sumne, kateri stanujejo v vaših farah; vi pa, ki pastirujete v mestih in trgih, napravite o luteranih zapisnike, da jih predložite verskim komisarjem, kadar pridejo. Populite pa tudi plevel slabega življenja!¹

Nehoté se moramo vprašati: Ali katoliška duhovščina nič ni storila, da bi preprečila luteransko povodenj? Ali je do cela zanemarila cerkev in svoj narod?

Odgovarjajoč na to vprašanje, moramo pomisliti, da vse to, kar opazujemo v tej dobi na Slovenskem, je le košček onih silnih prevratov, katere zasledimo tedaj v celi Evropi. Res je, da je tudi marsikak slovenski duhovnik zelo propadel; a primeroma jih je bilo vendar le malo. In vsi ti so postali luteranski predikantje². Nekateri drugi so sicer tudi zabredli; a v pravem času so spoznali svojo zмотo in se poboljšali. Najhujše je bilo to, ker je bilo število katoliških duhovnikov tako neznatno³. In neznatno je bilo, ker do tridentinskega zbora niso imeli zadosti šol, in one, katere so jim bile na razpolago, so ali zelo propadle ali pa se je vanje vgnjezdil nevarni humanistiški duh. Zašel je v Scilo, kdor se je hotel ogniti Karibdî. A kako hitro se je vse obrnilo na bolje, odkar se je v Rimu ustanovil »Collegium Germanicum«, in so jezuitje v Ingolstadt, na Dunaju, v Gradcu, Pragi, Inomostu in tudi v Ljubljani in drugod ustanovili svoja vseučilišča.

Nekateri škofje so bili pa v resnici zelo malomarni, sami pol-luterani⁴. Razen tega so morali duhovniki od patronov mnogo pretrpeti. Dočim sta nadvojvoda Ferdinand I. in Karol podpirala katoliško

¹ Izvestja, 1894. 14.

² Škof Sebach poroča l. 1562., da ima Trubar 12 pomočnikov; l. 1568. jih je bilo že 24. A pomisliti treba, da je večina poznejših predikantov študirala na Nemškem, in katoliški duhovniki nikoli niso bili. Posamni duhovniki so odpadali vendarle tje do Hrenovega nastopa.

³ L. 1589. 19. jan. je poročal ljublj. kapitol patrijarhu: »Apud nos penuria catholicorum sacerdotum et per grassantes haereses sacerdotium venerandum omnino in contemptum vel hominum risum abiit.« Izv. 1891. 15.

⁴ N. pr. bamberški škof je na svojih posestvih na Koroškem postavil oskrbnika, ki je strastno delal za prosep luteranizma. Papež Gregorij XHI. je zaradi tega (1579) pisal škofu: »Torej volk je pastirjev svetovavec in namestnik? Kako izvrstno pa ta tvoj namestnik za tvojo čast skrbi, kaj o tebi trosi med ljudstvo, s kakimi priimki te odlično izplačuje, kaj na tebi najbolj odobrava in hvali, to poizvedi pri kom drugem, če morda še nisi izvedel in se za to ne brigaš. Zakaj sram nas je, povedati, kaj vse kovari in izvaja zoper duhovščino in zoper vsakega dobromislečega. Mi tega nečemo trpeti, in če ga ne odstraniš, te bomo že poučili, da nam

duhovščino in jo celo bodrila in k vztrajnemu delu nagovarjala, je Maksimilijan II. podpiral luterane ter osebno dopisoval s Trubarjem in Ungnadom¹. Zato si katoliška duhovščina ni upala s tisto odločnostjo nastopati zoper luterane, kakor bi morala². Omenil sem že tudi, da so imeli nekateri ljubljanski škofje poleg višjepastirske službe še kak posveten ali političen posel, da so se največ celo zunaj škofije mudili. Da to dušnemu vodstvu ni bilo v blagor, vsakdo lahko uvidi.

Najhujše pa je bilo to, da so tudi slovenski apostati v polnem obsegu dejansko uresničevali Lutrovo navodilo: »Nos hic persuasi sumus, Papatum esse veri et germani Antichristi sedem, in cuius decepti- onem et nequitiam ob salutem animarum nobis omnia licere arbitramur³. Na katoliško duhovščino od papeža in škofa pa do zadnjega vikarija so izlili celo povodenj najgrših laži. Morda je ta ali oni res kaj zakrivil; a da je skoraj vse vendar le zlagano, hočem tu le v malo besedah dokazati. Trubarjeva pisma in poročila luteranskih deželnih stanov sama najbolj dokazujejo, da je bilo skoraj vse le grdo obrekovanje. Iz Trubarjevih pisem se vidi, da je bil uprav on v tem poslu poseben mojster, vreden imena »slovenski Luter«!⁴ In take grdo- bije je podtikal duhovnikom ne le v zasebnih pismih, temveč tudi v

---

nič ni bolj na srcu nego katoliška vera in zveličanje in mir katoličanov« itd. Tangl, l. c. 251.

¹ Maksov pridigar in izpovednik je bil bivši avguštinec, pozneje dunajski stolni kanonik Jan. Seb. Pfäuser, ki je kmalu potem očitno apostaziral. Kanizija in Textorja Maks ni mogel trpeti, a oče Ferdinand ga je želel izpreobrniti. Zato je (1556) Textorja imenoval njegovim pridigarjem, da sta se s Pfäuserjem v tem poslu menjala in je moral le-ta v govorih bolj previden biti. L. 1560. je moral Dunaj zapustiti († 1569). Kröss, Der sel. Petrus Canisius, 75. — Elze, Trubers Briefe, 439. — Maksov dvorni župnik in miloščinar je bil Ljubljančan Jurij Prenner, ki je l. 1572. postal prošt pri sv. Doroteji na Dunaju, l. 1578. pa v Herzogenburgu. Dimitz, l. c. III. 59.

² Cromer je pisal 18. mar. 1564 kardinalu Hosiju: »Iudicavit mihi nuper quidam consiliarius, editos esse nonnullos libros lingua Slavica. Id cum comperisset Sevox (Imperator) iussisse eum inquiri. Cognitum est, filii (Maximiliani) voluntate id factum esse. Silentium igitur esse.« Raupach, Evangelisches Oesterreich. Hamburg, 1732—44. 434. — Schnurer, l. c. 76. — ³ De Wette, Luthers Briefe, I. 478.

⁴ L. 1562. piše n. pr. dež. stanovom: »Das Concilium von Trient hat nichts beschlossen; die Bischöve sein uneins, thuen nichts den pancketiren und Unzucht treiben. Die babylonische römische Hur muess vor allen Leuten in der Weld auffgedecht und zu Schanden werden.« Elze, Trubers Briefe, 173. — L. 1561. Maksimilijanu: »Schier alle Pfaffen und Mönich inn Lands Crayn (wie auch überall) seind des Polidori Probsts zu Laybach Art, Aigenschaft und Erberkhait, . . . dann sie verthädigen offennliche Abgotterey, leben in Unzucht, und fragen nicht darnach, was Gott allen Menschen verpotten habe« usw. l. c. 143. Cf. l. c. 115—116, 120—121, 169, 209 id.

poročilih na cesarja. Nečistega življenja so bili obdolženi: škof Peter Sebach¹, njegov generalni vikarij Nikolaj Škofic² in prošt Polidor Montagnana³. Nasilno obnašanje se je očitalo proštu Gašparju Freiden-

¹ Ko je škof Peter l. 1562. tožil Trubarja cesarju kot krivoverca, obdolžili so deželni stanovni škofa raznih nenravnih stvari. Škofa je zagovarjal stolni kapitol, Trubarja pa stanovni. V pismu ddo. 27. dec. 1562 ga hvalijo kot pobožnega, gorečega moža, povedo, da sta se Tulščak in Juričič zoper škofovo voljo poročila; o škofu pa pravijo: »Aber so viel wissen wir selber, dass eben der, welchen wir dieser Sache den meisten Rädelführer achten und sich vor andern Priestern fürbricht, ein copulirtes Ehevolk um seiner selbst Hurerei willen getrennt, und ein eheliches Weib ihrem ehelichen Mann mit Geld abgeteindigt, auch mit derselben noch heutiges Tags in öffentlicher Hurerei sitzt.« (Elze, Trubers Briefe, 313.) Zaradi tega je tridentinski zbor obenem s cesarjem Ferdinandom naperil ostro preiskavo zoper škofa, katero je vodil pičanski škof Daniel Barbo, Ord. Praed., papežev inkvizitor. Od Binkošti do 17. sept. 1563 se je mudil v Ljubljani, potem šel na Dunaj, kjer je bil škof Peter popolno oproščen 14. sept. 1563. (l. c. 318.) Trubar pa je 18. sept. 1563 pisal Ungnadu: »Der walisch Bischof hat sich allhie oft hören lassen, wenn der Bischof von Laibach noch grössere Sünden und Laster auf ihm hätt, die würden ihm alle von d. k. M. etc. und vom Papst vergeben, wenn er nur den Ketzer Pr. Truber in das Land nicht einnisten nicht lassen. Aus dem und anderm ist leidlich abzunehmen, der Teufel habe durch diese zwei Bischöfe, Pfaffen und Mönche abermals etwas neues wider mich ausgebracht.« (l. c. 345.) To obrekovanje zoper škofa je nastalo, ker je pustil zidati v Novi Štifti pri Gornjem Gradu novo cerkev v čast M. B., kjer se je baje prikazala neki deklici (stanovni pravijo: »einer leichtfertigen Vettl⁴«). Luterani so natvezili ono obrekovanje in obenem sumničili, da hoče škof tem potom večji dobiček delati po romarjih, prodajajoč jim svoje pridelke. (Cf. Orožen, Dekanat Oberburg, 68–72). Škof je bil seveda popolno oproščen, a zoper Trubarja se je postopalo dalje.

² Škoficu se je očitalo, da ima sina z neko zakonsko ženo, in da je sin sodomit. Poročilo meseca junija 1561 pravi: »De Vicarigeneral Sohn wird jetzt Samstag für recht seiner Sodomitien halben gestellt. Der Skofitz, als Vater, hat seine Mutter, so ihren ehelichen Mann gehabt, in jährlichem Bestand gehabt, und in die zwanzig Jar jedes Jars acht Gulden Rhein. Bestandgeld bezahlt.« Isti dan, ko je Trubar došel v Ljubljano, je Škofic umrl; pri pogrebu drugi dan baje ni bilo nobenega meščana ali meščanke. (Elze, l. c. 116, 121.) Ta zadeva ni znana iz drugih pisem nego iz luteranskega. Najbrže je vse to le grdo natolčevanje in maščevanje po njegovi smrti, ker je bil luteranom »nach dem gestorbenen Bischof Urbano höchster Feind, und viel Christen verfolgt, und zu begraben nit gestatten wolen⁴«.

³ Polidor Montagnana je bil nečak stiškega opata Volbenka Neff. L. 1561–1564. je bil stolni prošt v Ljubljani, obenem župnik radovljiški in arhidijakon savinjski. L. 1561. so ga obdolžili, da je kuharico umrlega žalskega župnika ogoljufal za več denarja in jo onečastil, da je razžalil ljublj. mestne očete z grdimi psovkami in se polastil neklih pisem. Preiskava zoper njega se je vršila 18. jul., zoper Škofica pa 19. jul. 1561 (torej že po njegovi smrti!) L. 1563. je zgubil arhidijakonsko čast in bil vržen v ječo. Nekateri so trdili, »eum haereticum evasisse, uxorem duxisse et alia multa turpia, foeda et profana patrasse⁴«. Oglejski generalni vikarij Jakob Maracco pa mu je 1. avg. 1564 po preiskavi vrnil čast, češ, da »Labaci obtrectatorum improbitate in carcerem coniectus fuisti⁴«. Duhovščini pa je pisal o njem »Polidorum, ut verbis vestrīs amabilissimis mihi que iucundissimis utar, virum honestum,

schuss, ko je bil načelnik protireformacijske komisije¹. Trubar je opetovano tožil, da mu katoliška duhovščina streže po življenju², a vendar se mu ni nikoli nič žalega prigodilo. Enako so tarnali drugi predikantje³. Elze⁴ pripoveduje, da je kamniški župnik Marcina superintendenta Spindlerja (1586) na javni cesti napadel s psovkami, in da je eden njegovih duhovnikov zaklical ljudstvu: »S kamenom pobite ga, s kamenom!« Drugi vir⁵ pa pravi o istem župniku, da je bil luteran (1593) in zaradi tega odstavljen, in da tedaj v mestu duhovnikov sploh bilo ni. Torej je bilo prvo poročilo do cela iz trte zvito. Takih laži bi se dalo še dokaj navesti. Nadvojvoda je l. 1578. pisal stanovom, da mu pač marsikaj žalostnega pride do ušes o katoliški duhovščini, a mnogo več in hujše stvari pa sliši o predikantih⁶, ki ne samo zasebno nenravno živijo, temveč ljudstvo namenoma pohujšujejo in k uporabi navajajo⁷. Zgodovina nam ne pove niti o enem slučaju, da bi katoličani pobili kakega predikanta, a pove nam slučaje, kako so bili katoliški duhovniki javno inzultirani in celo umorjeni⁸. L. 1548. je bil novomeški frančiškan o. Janez s kamenom smrtno zadet, ko je na javnem trgu svaril pred krivo vero⁹. L. 1558. sta padla kot žrtvi ljubljanski škof Urban Textor in ljubljanski frančiškan o. Tomaž iz Solnograda. Vsi protestantje so ga strastno sovražili, ker je po njegovem posredovanju Ferdinand poklical jezuite v Avstrijo in delal predikantom po svojih vizitacijah velike ovire. Ko se je v začetku leta 1558 udeležil v bivšem benediktinskem samostanu

catholicum, diligentem et idoneum esse, de eius vitae integritate adeo vobis constare, ut illi ea in re libenter pareatis⁴ etc. L. 1567. je postal župnik v Leskovcu, 1569 v Laškem trgu, kjer so mu zopet očitali, da je neko ženo zelo pretepel. L. 1579. je postal komendatarni opat v Admontu, ko je bil luterizmu sumljivi Lor. Lombardo odstavljen. L. 1581. je postal zopet arhidijakon savinjski, 14. maja 1582 pa prošt novomeški, kjer je umrl 2. okt. 1604. Bil je smrtno sovražen od vseh protestantov, ker je predikante energično preganjal. Opetovano so ga tožili ostudnih pregreh, a vselej je bil oproščen. Njegovo čast je rešil Slekovec v »Zgod. Zborniku« (Ponatis, 1895). Cf. Izvestja, 1892. 61, 77, 87, 88; 1893, 103. — Orožen, Das Dekanat Tüffer, 129—132. — Vrhovec, Zgod. Novega Mesta, 74, 221. — Elze, Trubers Briefe, 118—120. — Wichner, Gesch. v. Admont, IV. 213. — Hurter, l. c. II. 68.

¹ Dimitz, l. c. III. 117 id.; 265 id.

² Elze, Trubers Briefe, 435 id. — Dimitz, l. c. II. 269.

³ Hurter, l. c. I. 334 id. — ⁴ Elze, Superintendenten 48.

⁶ Koblar, Drobtinice iz furlanskih arhivov. — Izvestja, 1892. 49—50.

⁶ Hurter, l. c. I. 336. — ⁷ l. c. 428.

⁸ Hermann (l. c. II. 210) pripoveduje o groznem slučaju, kako so podivjani luterani 1. nov. 1594 v Beljaku napadli patrijarha, katerega bi bili ubili, če ne bi vicedom Stadion prihitel na pomoč. In takih slučajev je bilo dokaj na Kranjskem, še več pa na Koroškem.

⁹ Necrologia Ord. S. Francisci v novomeškem samostanu. Cf. Dimitz, l. c. II. 213.

sv. Križa v Donauwörthu posvetovanja glede katoliške reformacije, polili so mu luterani zvečer stopnice z vodo, ki je čez noč zmrznila. Zjutraj mu je na njih izpodrsnilo, da je padel in si razbil glavo¹. Flacius² je objavil tukaj sramotilen epigram ‚in foedam mortem Urbani Ep. Labac. summi persecutoris Christi‘, ki je sličen onim, s katerimi so blatili Kanizija³.

Frančiškan o. Tomaž je bil sloveč katoliški govornik, definator in redovni provincijal nemške provincije. Ko se je ljubljanski samostan skoraj popolno izpraznil, poslali so njega v Ljubljano, kjer se je po njegovih pridigah izpreobrnilo veliko krivovercev. Stregli so mu po življenju in ga dvakrat smrtno nevarno ranili. Ker ga niso drugače mogli spraviti s poti, povabili so ga prijazno na obed k nekemu meščanu, ki je hlinil katoličanstvo in ga zastrepili. Umrl je še isti dan v Ljubljani dne 2. aprila 1558⁴.

Poprej so deželni stanovi tožili, da katoliški duhovniki nečejo pridigovati, ko pa je mlajši duhovski naraščaj odločno nastopil v pridigah zoper krivoverstvo, očitali so duhovnikom zagrizenost, nestrpnost, ošabnost itd.⁵. Nestrpnost so jim očitali zlasti zato, ker katoliški duhovniki

¹ Hurter, l. c. I. 60. — Cf. Kröss, Der sel. Petrus Canisius, 123. — Valvasor, l. c. VIII. 664. — Elze (Paul Wiener, 7) pravi: »Sein Tod ward von seinen jesuitischen Freunden der Bosheit der Protestanten zugeschrieben . . . Die Protestanten hingegen sahen dies Ende Textor's als eine von ihm durch die Verfolgung der Evangelischen verdienfte Strafe Gottes an.« Tajiti torej ne upa zločina!

² »Von der grewlichen Vneinigkeit, Zwittracht, Secten und Rotten der Bapstischen Religion vnd Kirchen. Jena, 1559.« — To je pisal Flacius tedaj (1559), ko je je sam v protestantizmu provročil celo vrsto sekt. — Volbenk Waldner je pisal o smrti Textorjevi: ‚dem hat der Teufel den Hals über eine Stiege ab entzwei gebrochen‘. — ³ »Canis austriacus« so ga zvali.

⁴ Ausserer, Seraph. Martyrologium, 1889. 325.

⁵ L. 1561. 10. jul. so pisali stanovi škofu Sebach: »Wie nun verschieener Zeit aller Gottesdienst, Lehr und Unterweisung dermassen abgenommen, dass in dieser Hauptstadt und in der Haupt- und Pfarrkirchen alhie schier in einem Jahr, und auch weder am hl. Weihnachtstag, Ostern und Pfingsten keine Predigt gehalten worden, und so gleich etwa einer sich Predigens unternommen, dasjenige was er zuvor gelert, alsdann in einen Zweifel oder Veränderung gestellt, etliche aber junge und freche Leute sich nichts anderes beflissen, dann die Leute auf der Kanzel zu schmähen und dem Volk fürzubilden, welche das hochwürdige Sacrament unter beiderlei Gestalt begerten, dass dieselben, mit Reverenz zu melden, unter den Galgen begraben werden sollten . . .« Elze, Trubers Briefe, 130. — 21. avg. 1562 je branil dež. odbor Trubarja, češ, da je škof, ki ga ovaja, ‚hässiges, neidiges Gemüths, bitter und giftig, neidiger und unwahrer Calumniator‘; stolni duhovniki pa, ne da bi njih imena navedli (!), so ‚gegenüber den alten gelehrten und bescheidenen Priestern vor 16—20 Jahren — vollversoffene Menschen, Hurer, Gotteslästerer, und mit dergleichen öffentlichen Lastern mehr bewusste Personen, von denen sie kein gut Exempel noch rechte Predigt haben mögen, und diejenigen, welche die Communion

niso pustili pokopavati protestantov na katoliških pokopališčih ali pa celo v njih cerkvah. Opomniti pa je treba, da luterani sami niso hoteli pokopavati flacijanov in drugih njim sorodnih vernikov na svojih pokopališčih¹. Dočim se je gorečim katoliškim duhovnikom očitala zagrizenost, so luteranski predikantje kar teknovali v svojih pridigah, da katoliško cerkev, njen nauk in njene duhovnike pred ljudmi kar najbolj osmešijo, ogrdijo in pristudijo². Meziborski centurijatorji pa so jim v kopicah podajali lažnjivega gradiva iz zgodovine³. Žal, da so jim pa nekateri katoliški duhovniki tudi v domovini dajali dovolj priložnosti, da so razsajali zoper 'antikrista' v katoličanstvu⁴.

Ako se ozremo nazaj na slovenski srednji vek, katerega sem že opisal, mora se nam vriniti vprašanje: zakaj je tudi slovenska duhovščina tako propadla, ona, ki je bila vedno duša svojemu narodu? Odgovor, utemeljen po slovenski preteklosti dotlej in potrjen po žalostnih odnošajih v 16. stoletju še bolj pa po uspehih katoliške reformacije v 17. stoletju se glasi: Duša slovenskemu narodu je bila vedno njegova duhovščina, a duša svetni duhovščini je bila redovna du-

---

unter beider Gestalt begehren, unter den Galgen weisen, das Land sei mit gelehrten tauglichen Predicanten übel versehen, selbst in Laibach im Dom werde das ganze Jahr nicht gepredigt . . .» (l. c. 197). Cf. l. c. 202, 205 id. — Deželni stanovi so opetovano poudarjali vladi in škofu nasproti, kako sta škofa Rauber in Kazianer Trubarja ljubila in cenila njegove govore, pa ga tudi spoštovala kot pobožnega, bogaboječega duhovnika itd. Trubar sam se je rad na nju skliceval (l. c. 202—204 id.). — Ako primerjamo te razmere na Slovenskem v 16. stol. z razmerami, v katerih mi zdaj živimo, moramo pač zaklicati: »Nil novi sub sole!«

¹ Hurter, l. c. I. 334 id.; IV. 177.

² l. c. I. 394—398. 417 id. — Cf. Raupach, *Evang. Oesterreich*, I. 205. — Dörlinger, *Reformation*, II. 75. — Fabricius je v knjigi *Der hl. Teufel* (1569) imenoval papeštvo *das vermaledeyte, verfluchte, verdammte, verzweifelte, durchteufelte Papstthum; die höllische Grundsuppe aller Ketzerey und Lästerung Gottes, der Verdammniss Anfang, ein gemein Werk aller Teufel*. Da tudi slovenski predikantje v tem niso zaostajali svedoči najbolj knjiga »Trubers Briefe« (1897), zlasti Tulščak, Vlahovič, Juričič, Rakovec, Knafelj in še nekateri so se v tem žalostno odlikovali, najbolj pa seveda Primož Trubar sam! Ungnad je katoliške duhovnike imenoval *le ,Balove farje« (Walspaffen). Loserth, l. c. 578. — Elze, Trubers Briefe, 312.*

³ L. 1577. je n. pr. Opitz na Dunaju pridigoval, da so za časa papeža Gregorija I. našli v nekem ribniku v Rimu poleg ženskega samostana 6000 otroških glav, katere so nune porodile itd. itd.

⁴ Le en slučaj! Janez Arkl, župnik na Raki, sin prejšnjega župnika, se je oženil. Ker se kostanjeviški opat za to ni brigal, oporekal je arhidijakon Montagnana. Stiški opat je apostata pregnal in nadvojvoda je to odobril. Arkl se je uklonil in se ločil od žene. Ko pa ga je hotel Montagnana zopet umestiti, so se duhovniki, zbrani pri novomeški sinodi (1567), odločno uprli in Arkla niso hoteli priznati kot sobrata. Stiški opat ga je nato odstranil. Hurter, l. c. I. 544. (Runski kronist Alanus navaja več listin o tem dogodku.) — Primeri, kaj očita nadvojvoda Karol katoliški duhovščini: Hurter, l. c. I. 87; II. 166—167.

hovščina; ta pa je v 16. stol. sploh skoraj izumrla¹ ali pa se pokvarila. Bolehal je duh slovenski, in zato je bolehalo tudi njegovo telo; ginevala je njegova individualnost, ko se je spajala z nemškim duhom.

Loserth² meni, da so samostani jeli propadati iz treh vzrokov: ker niso imeli naraščaja, ker se je porušila disciplina in vdrla va-nje posvetnost, ker jih je trla velika teža dolgov. Vse te nadloge pa so bile le neizogibne posledice turških vojskâ in tedaj vedno dalje in vedno globlje prodirajočega humanizma. Kranjske in koroške opatije so bile koncem 15. stoletja skoraj prazne; frančiškani³ in avguštinci so imeli sicer nekaj več redovnikov, a primeroma vendar le premalo. Kranjsko-hrvatska provincija se je l. 1514. ločila od Bosne in štela 29 samostanov, katere pa je bilo težko ohraniti in obljuditi v tolikih stiskah pred Turki in protestanti. V petdesetih letih se je opustilo celo 27 frančiškanskih samostanov te provincije⁴; Kamnik so opustili l. 1538., Ljubljano pa l. 1594.⁵

Mnogo jim je tudi škodoval prepir z ljubljanskim škofom. Oglejski vizitator škof Sebastijan jim je 16. marca 1499 dovolil, da smejo v celem patrijarhatu nabirati miloščino. Ljubljanski škof pa jim je prepovedal nekatera bogoslužna opravila, n. pr. blagoslavljanje sveč, palm idr. Avguštinci in nemški redovni vitezi so stopili na njih stran, a papeževa komisarja sta zaradi tega (1510) vse te redovnike izobčila. S tem so se začeli prepiri, ki so s kratkimi presledki trajali tje do 19. stoletja⁶.

L. 1525. 14. okt. je naročila vlada tudi ljubljanskemu škofu, naj se bosonogi menihi beraških redov, ki so zapustili samostane, povrnejo nazaj⁷. L. 1536. 6. maja pa je nadvojvoda preiskovalnim komi-

¹ »Das Klosterwesen und der Religiosenstand — tako so poročali vizitatorji — ist allen Menschen derart fremd und siech geworden, dass Niemand in ein Kloster zu bewegen ist. Die Ordinarien, Provinziale, Vicare und Prälaten sind derart erkaltet, dass sie sich des Schadens gar nicht annehmen, weder Rath noch Hilfe suchen, und es nicht einmal gerne sehen, wenn den Klöstern geholfen würde.« Kröss, l. c. 29. — Cf. Janssen, *Gesch. d. deutschen Volkes* IV. 94. 96. — ² Loserth, l. c. 62.

³ Izvestja, 1893. 62. Koncem 15. stol. je še več ljubljanskih klerikov prejelo višje redove v Ogleju, ne v Ljubljani.

⁴ Schematismus Provinciae Croat.-Carniol. Ord. s. Francisci, 1855. 7. »Quorum plurimi brevi tempore a Turcis devastati et igne consumpti sunt, Fratribus partim caesis, partim in servitute ductis.« Vendar so si v 17. stol. petnajst svojih bivših samostanov zopet osvojili.

⁵ Milkowicz, *Klöster in Krain*, 167—168. — ⁶ l. c. 167.

⁷ Loserth, l. c. 38. Ta odlok si moramo pač le tako tolmačiti, da so se dotični menihi, ki so pobirali miloščino, preveč med svet podajali in tako kršili samostanski red. Druge okolnosti pričajo, da na redovno ali celo versko apostazijo v tem ni mogoče misliti.

sarjem naročil, naj brez odloga vizitirajo samostane v Avstriji in ukrenejšo, kar je potrebno, da se reši, kolikor se sploh more še rešiti¹. Vizitacijo kranjskih samostanov je ukazal 16. maja 1552 in 24. februarja 1562².

V primeri z drugimi deželami, tudi s Koroško in Štajersko, samostani na Kranjskem niso tako zelo propadli, kakor drugod³. Da so gmotno skrajno obubožali in da se je število redovnikov in redovnic skoraj povsod znižalo, na dva ali štiri⁴, niso toliko zakrivali samostani sami, temveč največ le neugodne časovne okolnosti. Dočim čitamo o drugih samostanih, kako globoko so npravno propadli⁵, in kako so redovniki pristopali k protestantizmu, ne zasledimo v kranjskih samostanih nobene formalne apostazije od katoliške vere, temveč le večje ali manjše nerednosti, katere se pač morejo umevati, nikakor pa opravičevati⁶. Prav mnogo so samostanom škodovali takozvani kome-

¹ l. c. 63. — ² Dimitz, l. c. II. 276—277.

³ Hurter (l. c. II. 50—84) dokazuje z mnogimi vzgledi, da je bilo tudi v najhujši dobi dokaj vzornih, pobožnih in delavnih redovnikov v vseh avstrijskih deželah seveda poleg nekaterih apostatov.

⁴ V Kamniku sta bila 1538 le dva frančiškana, v Ljubljani od l. 1562. dalje navadno tudi le po dva, v Bistri so bili štirje menihi, v Pleterjah (1595) le dva. V Stičini in Kostanjevici jih je bilo v najžalostnejših letih po 6—8. V Loki so bile po reformaciji le še štiri redovnice. Vendar se število redovnih oseb ni skrčilo zaradi apostazije ali bega iz samostanov, temveč le ker so starejši menihi izumirali, mlajšega naraščaja pa samostani niso dobili, ko so ljudje sploh izgubili smisel za redovno življenje.

⁵ L. 1563. je vizitacija dognala, da je bilo tedaj v avstrijskih dednih deželah izmed 436 menihov 55 oženjenih, 199 pa v konkubinatu. Premnogi drugi pa so pobegli iz samostanov. (Braunsberger, Petrus Canisius. Quart.-Schr., 1897. 510. — Cf. Dimitz, l. c. II. 276; III. 41.) — Slavna kartuzija v Žičah je bila priča ostudnim pregreham in zločinom; listina ddo. 13. nov. 1564 govori de homicidiis, vita enormis et uxoris. Hurter, I. 70. Iz Rune sta dva meniha pobegnila. Redovnice v Admontu so s čitanjem luteranskih knjig zgubile vero; štiri so ušle, ena se je vrnila; nekatere so se pa pomožile. Prior admontski toži, da 16 let v kljub prošnjam ne morejo dobiti blaga za kute. (Loserth, l. c. 49—50.) V Wolfsbergu je frančiškanski gvardijan Volbenk Todt prvi jel trositi Lutrove zmote. (Dalham, l. c. 287.) Osojski in vetrinjski samostan med koroškimi Slovenci sta se primeroma dobro držala in ohranila.

⁶ Največje škandale je delal kostanjeviški opat Leonard Hofstetter (1563—1579), ki je javno imel priležnico. (Milkowicz, l. c. 103—106.) — Nikolaj Moric Wurč, ki je bil prej menda frančiškanski klerik v Ljubljani, se je l. 1587. vpisal na univerzo v Tübingenu, apostaziral in se oženil. Pozneje (1595) je bil predikant v Ljubljani, 1598 v Škocijanu. Pred katoliško reformacijo je bežal h Karolu Juriču v grad Strugo, potem pa na Hrvaško. (Elze, Univ. Tübingen, 78.) — Trubarju sv. neki o. Janez, ki je bil l. 1563. v Ljubljani, obljubil sodelovanje pri slovenjenju sv. pisma. Pastorji so veliko upanje stavili vanj. A menda je o pravem času spoznal nevarnost in vsako zvezo z luterani pretrgal; zato so mu očitali nepoštenost in

datarni opatje¹, ki so si gmotno komendo izkoriščali, duševno pa samostansko družino prepuščali bridki usodi. In takih opatov je bilo že od 15. stol. dalje prav veliko. Admont, Runa, Vetrinj, Millstatt itd. so bridko skušali to nadlogo².

Ko je sredi 16. stoletja avstrijska vlada nameravala ustanoviti tri nove škofije med Slovenci (Gorico, Beljak in Celje), hotela je imetje samostanov v to svrho porabiti, kakor je z gornjegrajsko opatijo ustanovila ljubljansko škofijo; z millstatsko pa je cesar Friderik (1468) utemeljil viteški red sv. Jurija, ki je pa več škodoval nego koristil³.

Stiški samostan je vlada (1574) hotela dati za tri leta v najem⁴. Za ustanovitev goriške škofije je bila določena (1584) bistrska kartuzija. Za beljaško škofijo je bil odmenjen tamošnji frančiškanski samostan kot škofovski dom; škof naj bi dobival dohodke iz samostana Podkloster, ki bi bil v to svrho sekulariziran, kapitel pa iz gospelsvet-

brezbožnost. (Elze, Trubers Briefe, 263—264.) Tudi par drugih hrvatskih frančiškanov je nekaj časa z njimi dopisovalo. — Ljubljanski avguštinci so tako obubožali, da so l. 1555. zapustili ta samostan in se preselili na Reko, oziroma v Opatijo pri Reki. (Izvestja, 1897. 60—65.) — O ženskih samostanih v Mekinjah in Velesovem so se zadnje desetletje 16. stol. čule razne tožbe. Krivo je bilo največ to, da niso imele pravega, ali pravzaprav nobenega duhovnega vodstva. Samostanski patroni pa, ki so bili luterani, so si lastili v samostan prost vhod, n. pr. Jošt grof Gallenberger v Mekinjah, Jurij pl. Lichtenberg v Velesovem. Mekinjski opatinji Suzana Gornjegrajska (1533—1593) in naslednica jej Lavra Coronini sta bili „luteranismi suspectae“. Bili sta začasno premeščeni in zaprti v velesovskem samostanu, kjer sta se spokorili. Mekinjske klarisinje so se (1592) tako sprle s patronom Gallenbergom, da je deželno sodišče med njimi razsojalo. (Izvestja, 1892. 66—67; 1893. 64; 1894. 18—19; — Hurter, l. c. II. 402.) Neumljivo je, kako je mogel gorenjski arhidijakon l. 1595. pisati: »Reformationis et Constitutionum in omnibus Monialium Monasteriis Carnioliae nullus apparet effectus, ingressus liber, obedientia nulla.« (Izv. 1891. 15). Odkar se je po vizitaciji l. 1593. izvedla stroga disciplina zlasti s klavzuro, večjih pritožb pač ni bilo več glede luteranizma v teh domovih. Hujše je bilo v Ogleju. Tamošnje benediktinke, ki so začasno stanovale v Čedadu, niso hotele več k izpovedi in obhajilu hoditi (1595). Njih tovarišice v Celle je ukazal vojvoda siloma v klavzuro segnati. Hurter, l. c. 157, 284.

¹ Papež Pij IV. je dal cistercijanskemu opatu v Cîteaux Ludoviku de Baissey (1560—1564) poseben privileg, da se upre zlorabi po komendatarnih opatih. Cistercienser-Chronik, 1901. 193.

² Na tridentinskem zboru je rekel škof iz Ales: »Commendae omnino tollantur tamquam vorago ecclesiarum«, — in škof namurski: »Commendae in posterum omnino tollantur, ut careat tali monstro ecclesia Dei.« Theiner, Acta genuina ss. oecum. Concilii Tridentini. Zagrabiae, 1874. II. 504.

³ Hohenauer, Kirchen-Gesch. v. Kärnten, 142—145.

⁴ Hurter, l. c. II. 72. — l. c. 79. Nadvojvoda je poslal v Runo lilienfeldskega priorja Bernarda Schauer, da bi ga izvolili za opata, a niso marali zanj. Umrli je v Stičini l. 1579. Nekrolog pravi: »Qui fraudulentè volebat se intrudere in Abbatiam runensem.«

proštije. Celjski škof bi užival dohodke sekulariziranih samostanov v Žičah in Neumünster, njegov kapitel pa iz kartuzije Pleterje¹. Vendar so skoraj vsi samostani odšli nemili usodi, le kartuziji v Jurkloštru in Pleterjah sta bili zatrti. Dohodke jurkloštarske je užival jezuitski kolegij v Gradcu, pleterske pa jezuitski kolegij v Ljubljani. Staroslavno kartuzijo v Žičah je red še le l. 1592. 7. jul. po skoraj 30letnem presledku zopet dobil v svojo last².

Ako pomislimo na vzorno življenje in delovanje v štirih slovenskih kartuzijah v srednjem veku, in da so le-te l. 1415. sklenile med seboj bratovsko zvezo, katero so v medsebojno pomoč l. 1481. ponovile³, mora se nam čudno zdeti, da je protestantizem tudi v njih tako zelo zrahljal disciplino, da sta se le še dva samostana ohranila. Največ jim je škodovalo, da so kartuzijani jeli posegati v javnost, čeprav jim je kot strogo kontemplativnim redovnikom to prepovedano⁴. Pač so Slovencem v duševnem in gmotnem oziru mnogo pomagali, a zaradi tega so sami popolno onemogli⁵. Ko je bilo dušno pastirstvo v deželi tako zelo zanemarjeno in dobrih duhovnikov tako malo, ni čuda, da so mirni kartuzijani zapustili svoje tihe domove in posegli v pastirstvo, zlasti, ko se je v njih neposredni bližini, n. pr. v Ljubljani, v Št. Jerneju in v Celju jelo širiti krivoverstvo. V Bistri se je disciplina vkljub maloštevilni redovni družini vendar-le vrlo ohranila. Ko so redovni vizitatorji odstavili lahkoživega priorja Blaža v Žičah, izvoljen je bil o. Peter iz Bistre za naslednika, a je izvolitev odklonil⁶. Priorja Andreja Vojnoviča (1564—1581) se je posluževala avstrijska vlada pri raznih poslanstvih, ker je bil nadarjen diplomat⁷. Iz Bistre

¹ l. c. II. 172—174. — Za preosnovo in povečanje ljubljanske škofije so nameravali sekularizirati avguštinsko proštijo v Doberlvasi in cistercijansko opatijo v Vetrinju ter jih v to svrhu porabiti. A runski opat se je 17. sept. 1586 temu uprl. (Alanus).

² l. c. II. 284—285. — L. 1589. je runski opat prejel Jurklošter kot komendo. L. 1591. pa je dal nadvojvoda Žiče in Jurklošter jezuitom „pro sustentatione alumnorum seminarii graecensis“. — Cf. l. c. I. 70—71. — Valvasor, l. c. XI. 143.

³ Milkowicz, l. c. 130.

⁴ Kakor je svoje dni patrijarh Bertrand podelil odpustke tistim, ki poslušajo kartuzijanske pridige, tako je vizitator Sebastijan de Nasimbonis 28. jul. 1499 podelil 40 dni odpustka vsem tistim, ki obišejo kartuzijanske cele v Pleterjah z namenom, da bi z menihi občevali. Kakor je bilo častno to zaupanje za stroge menihe, tako je postalo kmalu zanje osodepolno. Milkowicz, l. c. 154. — Cf. Izvestja, 1893. 63.

⁵ Tudi nad slovenskimi kartuzijani se je vresničilo, da kontemplativni redovniki niso za javno delovanje. Kdor jih sili iz samote v svetni hrup in boj, je podoben človeku, ki sadja polno drevo izpodseka, da ga obere, namesto da bi se potrudil nanj splezati in se z njim okoristiti. Tudi njim velja: »Sint ut sunt aut non sint!« — ⁶ Milkowicz, l. c. 140.

⁷ l. c. 132. — Nekrolog pravi o njem: »Die quarto maii mensis obiit rev. d. d. Andreas Voivoditsch de Verovetica prior vallis iocose alias Fraenz, qui fideliter

je izšla (okoli l. 1600) reformacija preostalih avstrijskih kartuzij¹. Na kranjske samostane je dobro vplival ljubljanski stolni prošt Tomaž Reitingner iz Reutlingena, kjer se je Trubar (1555) nekaj časa mudil. Bil je dominikanski prijor v Augsburgu, ko ga je l. 1565. nadvojvoda Karol kot dvornega pridigarja pozval k sebi v Gradec. Ko je bil položaj katoliške cerkve na Kranjskem po smrti škofa Petra zelo neugoden, imenoval je patra Tomaža ljubljanskim stolnim proštom (1568—1579)².

Cistercijanski red je v 16. stoletju potreboval splošne in temeljite reformacije. V to svrhu so se trudili mnogi opatje, zlasti pa trije po vrsti v Cîteaux (1560—1585). Uprli so se komendam in posamne opatije so se strnile v večje ali manjše kongregacije³. Tudi slovenske opatije v Vetrinju, Stičini in Kostanjevici so se v drugi polovici 16. stol. duševno popolno prenovile. V Stičini sta v najhujši dobi krepko branila katoličanstvo opata Volbenk Neff (1549—1566)⁴ in Lavrencij Rainer (1580—1601)⁵. V Kostanjevici so bile razmere nekaj časa bolj neugodne; a zboljšalo se je sčasoma po vplivu vetrinjskega samostana, odkoder so dobivali svoje dignitarje. Vetrinjski opat je s svojimi menihi vodil procesijo katoliških slovenskih kmetov skozi Celovec h Gospej sveti. Med potjo so glasno molili in prepevali. Luterani so besneli same jeze; a slovesnemu, tako mnogoštevilnemu sprevodu se nobeden ni upal ustaviti. Enako je stiški opat Lavrencij l. 1595. vodil v Ljubljani procesijo, pri kateri so katoličani glasno klicali presveto ime Jezus; luterani pa so osupnjeni zijali in se silno jezili⁶. Pri procesiji s presv. Rešnjim Telesom pa je prišlo do grdih škandalov, katere so protestantje naredili.

rexit hunc domum per 16 annos.« Milkowicz; Die Nekrologe d. Karthause Freudenthal. Mittheil. d. Musalver. f. Kr., 1889. 58.

¹ »Zu ihrem Ruhme gereicht es, dass nur ausserhalb des Machtbereiches ihrer meist vortrefflichen Vorstände liegende Umstände es waren, die ihren Aufschwung hemmten. Der so gearteten Leitung wird sie es auch zu verdanken haben, dass sie der Gefahr, die im 16. Jahrh. drohte und welcher Gairach und Pletriach nicht entgehen konnten, glücklich entgangen ist usw. Milkowicz, Klöster in Krain, 138.

² Hurter, l. c. I. 254; — Elze, Trubers Briefe, 19.

³ Cf. Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner- u. d. Cistercienser-Orden, XII. 56 id. — Postina, Beiträge zur Gesch. der Cistercienserklöster des 16. Jahrh. in Italien. Cistercienser-Chronik, 1901. 193.

⁴ Milkowicz (l. c. 71) pravi o njem: »der Thatkraft genug bis an sein Lebensende besass.« — Bil strije prošta Polidorja Montagnana.

⁵ Stiški kronist Pucelj ga imenuje »Pater patriae et religionis«. Škof Hren ga je zelo čislal. Poslalil ga je z mnogimi distihi, v katerih ga naziva: »Patrono meo colendo«, »Maecenati meo gratioso« id. Zgodovinski zbornik, 659—670. — Cf. Hurter, l. c. II. 492—494.

⁶ Izvestja, 1892. 65.

Kakor na svetno duhovščino v Avstriji, tako so blagodejno vplivali tudi na vse redovnike v 16. stoletju — jezuitje, ki so se tod naselili¹. Vetrinjski opat jim je že l. 1580. poslal dva svoja klerika v šolo, in drugi cistercijanski opatje so mu v tem sledili². Ko je ljubljanski škof iskal prostora za jezuitski kolegij v Ljubljani, prodal mu je kostanjeviški opat svoj dvorec in mu še odkupnino podaril v isto svrho, nekateri meščani v okolici pa so drage volje odstopili svoje zemljišče³.

Z nastopom jezuitov v Ljubljani in sploh v Avstriji se je začelo kakor drugod tako tudi med Slovenci novo duševno življenje. Ti redovniki so kmalu zbrali okoli sebe vse, kar je imelo še količkaj katoliške zavesti. Nič ni čudnega, da so zadeli takoj po svojem nastopu na silovit odpor⁴. Najmučnejše je bilo to, da so se jim celo nekateri lastni gojenci in redovni kandidatje, n. pr. Gašpar Kratzer in Pavel Florenius izneverili⁵ in potem toliko hujše zoper nje intrigirali. Vkljub tolikim napadom je vendar ravno po njih jela svitati boljša katoliška doba.

Sicer je prišlo v Slovencih že v navado, da se doba luteranske reformacije v 16. stoletju opisuje kot najlepša in najveselejša doba v slovenski zgodovini, ker se je tedaj probudilo slovensko slovstvo. Površni opis splošnih slovenskih razmer v oni dobi, kakor sem ga tu podal po zanesljivih, največ luteranskih ali vsaj luteranom prijaznih virih, dokazuje, kako krivično so se presojale tedanje kulturne in politične razmere, koliko grdega obrekovanja se je nametalo na katoliško cerkev, in kako lažnjivo so se poveličevali 'vzorni' luteranski narodnjaki-naprednjaki, ker so bili katoliški apostati!

Ni mogoče tajiti, da je katoliška cerkev koncem 15. in v začetku 16. stoletja potrebovala temeljite reformacije 'in capite et membris', kakor povsod, tako tudi na Slovenskem⁶. Marsikaj hudega je zakrivila tudi tukaj duhovščina sama. A zgodovina priča, da se tudi v najhujših

¹ Cf. Braunsberger, Der sel. Petrus Canisius und die deutsche Welt- und Ordensgeistlichkeit seiner Zeit. Theol.-prakt. Quartalschrift, 1897. 509—528.

² Hurter, l. c. II. 17. — ³ l. c. 42.

⁴ Loserth, l. c. 231—247, 309—325, 478—502. — Hurter, l. c. 252—274; II. 1—45 id. Predikant Heilbronner je l. 1600. dal na svetlo pamflet 'Jesuitenspiegel', po katerem je baje vsak jezuit: »Seductor Sueco, Gallo sicarius, Anglo proditor, Imperio explorator, davus Ibero, Italo adulator, dixi teres ove Suitum.« Raupach, Evangel.-Oesterr., I. 205.

⁵ Oba sta postala protestanta. Floreniju niti luteranizem ni ugajal, in obljubil je, da bo on razodel sveto pravo smisel sv. pisma.

⁶ Razne vražarske sekte, ki so nastale v drugi polovici 16. stol., so bile izrodek skrajne verske blaznosti, in gredo na rovaš protestantizmu, ne pa katoliški cerkvi. Cf. Hurter, l. c. IV. 235—239. — Dimitz, l. c. III. 212—214.

časih ni izgubila ljubezen do katoliške cerkve iz duhovščine in tudi ne iz naroda. Kar je bilo najboljših mož iz vseh krogov in stanov, so stali na katoliški strani. Zlasti treba omeniti deželnega glavarja, pozneje dvornega maršala Ambroža grofa Thurn in par junaških Lenkovičev. Kar je bilo moralnih propalic, šli so duhovni ko svetni odpadniki, za svojimi 'vzorniki' Lutrom, Zwinglijem, Calvinom, in za — jugoslovanskima reformatorjema Vlačičem in Skaličem.

Vsakdo naj si na podlagi tega, kar sem tu opisal le v poglavitnih potezah, napravi nepristransko sodbo, kam bi slovenski narod duševno in gmotno zabredel, ako bi še kaj časa sledil takim veščam, in ako bi mu apostolski škof Tomaž Hren s pomočjo redovne in svetne duhovščine iznova ne prižgal ugašajoče luči sv. vere ter tako pokazal pot k pravi prosveti! Luteranski predikantje so bili duševno navadno prav slabo izobraženi; nekateri so znali le slovenski ali hrvatski jezik, n. pr. siloviti dolenski kričač Gregorij Vlahovič, Popovič, Maleševac in drugi. Trubar sam je bil v bogoslovju prav slabo podkovan. Nadutost in brezozirnost spojena z brezsramnostjo je vodila vse te može od Trubarja, Vergarja in Skaliča tje do največjih propalic Zvečiča, Popoviča in Pirotarja.

Kako visoko stoji katoliška duhovščina še vedno nad temi kreaturami! Omenil sem že, kakih grdih pregreh so obdolžili škofa Petra, generalnega vikarija Škofica, prošta Montagnana in nižjo duhovščino. Le kratko omenim, da po vseh tedanjih okolnostih smemo sklepati, da je bilo skoraj vse to ostudno obrekovanje. Morda se je res eden ali drugi kdaj pregrešil v tem ali onem, kakor so se tudi Trubar, Wiener, Skalič in drugi. A spoznal je svojo zmoto in ni maral ž njimi vred apostazirati. Zato so ga pozneje skrivaj trgali, celo po smrti! Kdo bi mogel takim ljudem verovati, kar so pisali, kakršni so bili Flacius, Vergar, Trubar, Klombner, Konzul itd. Saj so se med seboj strupeno sovražili, preganjali in obrekovali, vkljub temu, da so skušali složni biti vsaj v sovraštvu do katoliške cerkve. Kar so si dovoljevali med seboj v ožjem krogu somišljenikov, zakaj bi si ne dovolili v smrtnem sovraštvu do katoliške duhovščine! Zoper škofa Petra, prošta Polidorja in generalnega vikarija se je naperila stroga preiskava, ki je dognala to, da so bili oproščeni. In ni čuda! Kdo bi mogel verovati lažem, n. pr. da se je božja pot na Sv. Gori pri Gorici (1559) in v Novi Štifti pri Gornjem Gradu (1558) začela z nečistim grehom? Ako so celo v tako svetih dogodkih našli nesramnost, dokazuje to le, kakšni so dotičniki sami bili. Kakor je Slekovec dokazal Polidorjevo nedolžnost, ki je bil izmed vseh duhovnikov najbolj oblaten, tako se da dokazati tudi o drugih, ki so trpeli največ le zaradi gorečnosti za ka-

toliško vero. Zanimivo je tudi to, da imenom navajajo le prej imenovane duhovnike in sicer, kolikor vem, nobenega drugega. Ako bi bili res kaj zagrešili, gotovo bi jim ne bili prizanesli. Kolikor jih je moralno padlo, kakor Luter, bili so skoraj vsi toliko dosledni, da so v pristanišču zakona ž njim vred zavetja iskali. In s tem so bili in so še pred luteransko javnostjo opravičeni¹. Dočim so predikantje neprestano rovali zoper cerkev in krono in pri vsem tem vedno tarnali, da jim katoličani strežejo po življenju, se jim vendar ni hujšega zgodilo, nego da so bili zaradi upornosti pahnjeni v ječo ali pa so morali bežati čez mejo. Smešno je, kako hinavsko so opetovano pisali deželni stanovi nadvojvodu, češ, da je Trubar pravoveren katoličan, svet mož in zvest državljan, in da so vsi njegovi pomočniki enaki poštenjaki, kakor on, le škof in njegova duhovščina, ti so pravi lopovi, zreli za pekel! In vendar ima kranjska dežela v tej dobi najmanj tri duhovnike-mučenike, ki so padli kot žrtve zaradi svoje gorečnosti za katoliško vero: škof Textor ter frančiškana Janez in Tomaž!

Doslej so se slovenski 'reformatorji' 16. stoletja opisavali le kot narodnjaki in literati, ki imajo baje nesmrtnne zasluge za slovensko slovstvo. Tu sem jih nekoliko opisal kot duhovnike in teologe, v kolikor so kot taki 'reformirali' svoj narod. Ali ni bila res taka 'reformacija' prava deformacija celega slovenskega ljudstva? Nobeden jim ne bo kratil njih slovstvenih zaslug, da so svoje siromašne in vsestransko pokvarjene prevode prvi dali — tiskati. A povedal sem že, da doba pred njih javnim nastopom v Slovencih ni bila baš taka, kakor se je doslej sploh mislilo. Imeli so že davno pred Trubarjem Slovenci svoje šole in razne zavode, imeli so krepko gospodarsko organizacijo po cehih in zadrugah, imeli so trdno narodno zavest in pošteno katoliško srce, živeli so v kljub tolikim in tako groznim turškim navalom srečni in zadovoljni pod svojo streho. Oni torej duševne reformacije niso potrebovali. Potrebovali pa so jo zelo njih voditelji. A za tak velikanski posel ni bil zmožen ali poklican kak navaden človek, najmanj pa 23letni pridigar Trubar, ki je sam najbolj potreboval radikalne duševne reformacije še preden jo je na drugih poskusil izvajati.

Kulturne razmere na Kranjskem so bile v začetku 16. stol., v kolikor je morala cerkev skrbeti za duševni napredek ljudstva, še vedno zadosti ugodne. V Ljubljani je bila šola v nemški viteški hiši²

¹ Primeri, kaj pravi Elze (Paul Wiener, 11) o ženitvi kanonika Wienerja.

² L. 1523. je kapelan pri nemški viteški cerkvi dobil nalog, naj trikrat na teden bere sv. mašo in naj poučuje v čitanju in petju. Mittheil. d. hist. Ver. f. Kr., 1868. 64.

in pri stolni cerkvi¹. Da se tudi v manjših mestih šole niso do cela opustile, je gotovo². Uprav v teh šolah so prejeli prvi pouk tudi tisti možje, ki so pozneje odpadli od katoliške cerkve, n. pr. Trubar, Wiener, Mertlič, Juričič, Klombner in drugi. Kakor v 15. stoletju, tako zasledimo tudi še v začetku 16. stoletja dokaj kranjskih rojakov v odličnih službah, n. pr. zdravnik Faitanus³, profesorji Dr. Briccius, ki je naredil ustanovo za kranjske dijake na Dunaju, Matija Hvale (Quale) in Jakob Strauss⁴, jurist Martin Pegius iz Polhovega Gradca⁵ in državniki: Sigmund Herberstein, ki sam pripoveduje, da se je v vipavski šoli učil slovenščine⁶, Moric Burgstall⁷, Krištof in Jožef Lamberg, Leonard in Janez Rauber⁸ itd.

Zlasti se je gojila glasba. Jurij Slatkonja, pozneje dunajski škof in Urban Textor, pozneje ljubljanski škof, sta bila veleizobražena v humanističnih študijah in sta bila nekaj let pevovodja na dunajskem dvoru⁹. Ljubljanski stolni dekan Arnold de Bruck (PrauKh?) je bil sloveč glasbenik in skladatelj¹⁰. Rimske napise je po Kranjskem na-

¹ L. 1534. je prosil ljublj. magistrat škofa, da odstopi eno sobo v svoji palači za šolski pouk. Elze, Die Rectoren der Krainischen Landschaftschule in Laibach. Jahrbuch etc. 1899. 99.

² L. 1505. 8. jan. je velesovska dominikanska prednica Barbara Mindorfer dobila od patrijarha dovoljenje, da smejo nune v samostanski šoli poučevati dekleta, zlasti one, ki so plemenitega stanu, ker ostanejo tako bolj verne, nego če se vzgoje v svetnih šolah. To dovoljenje je izprosila „universis Militia et Nobilitas Carniole“, ki so malo prej pisali patrijarhu: »Virgines in saeculo educatae raro vel nunquam religioni fauere, imo vel nunquam religiose vivere, nisi institutae in monasteriis, praecipue nobiles.« Izvestja, 1894. 18.

³ Rojen v Reggio od kranjskih starišev. Spisal je »De tumultu Seisenbergensi« (1560) in »Praecautio pro Podagra«. Hoff, Historisch-statistisch-topographisches Gemälde von Krain, III. 1808. 121.

⁴ l. c. 120—121. — ⁵ Dimitz, Gesch. Krains, II. 309. — Hoff, l. c. 131.

⁶ Dimitz, l. c. II. 309. — Hoff, l. c. 117. — ⁷ Dimitz, l. c. 65.

⁸ Dimitz, l. c. 66—67. — Ljubljančan Peter Stern je l. 1529. opisal obleganje dunajskega mesta. Hoff, l. c. 118.

⁹ Dimitz, l. c. 67, 308. — Dunajski stolni prošt Pavel v. Oberstein, ki je študiral v Padovi, Bolonji in v Reggio je l. 1541. objavil: »De Maximiliani Rom. Imp. Felicis memoriae laudibus, ad Carolum Ruinicum Iuris Consultum epistola.« (Karol Ruinio mu je bil v Reggio profesor prava.) Hoff, l. c. 121.

¹⁰ Janssen, Gesch. des deutschen Volkes, I. 233. »Seine religiösen Gesänge, zugleich voll Glut und strengen Ernstes, voll Erhabenheit und Milde, gehören zu dem Besten, was auf diesem Gebiete geleistet worden.« »Es ist die Frage — pravi Ambros (Gesch. der Musik im Zeitalter der Renaissance bis zu Palestrina. 1868. 389—404.) — ob nicht beispielsweise sein fünfstimmiges Pater Noster an Kraft, Würde und Wohlklang jenem von Palestrina beträchtlich vorzuziehen ist.« — Leta 1536. je Ferdinand dovolil, da se sme ena kanonikatska prebenda v Ljubljani porabiti kot plačilo stolnemu kapelniku. Dimitz, l. c. II. 308.

biral tajnik škofa Kristofa Rauberja Avguština Tiffernus (iz Laškega Trga). S škofom se je večkrat mudil v Italiji in l. 1507. v Neapolu objavil svoj »Codex inscriptionum«. Pozneje je prišel na Dunaj in postal kancelar škofa Slatkonja¹.

Da je bil umetniški čut v tej dobi še zelo razvit, da je bil narod prošinjen katoliške zavesti in požrtvovalen za čast božjo, pričajo mnoge krasne cerkvene gotske stavbe. L. 1497. je dila sezidana cerkev v Št. Rupertu; l. 1500. v Radovljici in Leskovcu, l. 1510. v Komendi, l. 1520. v Cerngrobu in Praprečah pri Brdu, l. 1532. v Škofji Loki. Cerkev Sv. Petra v Dvoru pri Polhovem Gradcu so zidali 26 let (1525 do 1561)². Iz te dobe so ohranjene še razne druge umetnine³.

Ves ta svež duševni razvoj v narodu, vsa krepka gospodarska organizacija in lepi mir v mestih in selih: vsemu se je zastavil jez s protestantizmom; in v drugi polovici 16. stoletja najdemo le še razvaline prejšnjega blagostanja. Ob tem porazu in splošni propasti spoznamo, kako neznaten uspeh so imeli luteranci s svojo šolo v Ljubljani in z izdavanjem slovenskih knjig. Spisali niso skoraj nič izvirnega; le slovenili so sv. pismo in razne luteranske postile, obredne in učne knjige ter katekizme. Po vsebini so bila torej njih slovstvena dela zelo prazna. Za poznejšo dobo morejo služiti le še v jezikoslovnem oziru; semtertje je kak predgovor tudi za zgodovino nekoliko zanimiv. Njih vrednost se je doslej v vseh naših slovstvenih zgodovinah mnogo previsoko cenilo.

V najnovejšem času je pokojni pastor Elze⁴, ki je svoje dni služboval tudi v Ljubljani, spravil menda vse na dan, kar se more o slo-

¹ Dimitz, l. c. II. 67. — ² l. c. 64, 306—307.

³ N. pr. »Ciborium-oltar« pri sv. Primožu nad Kamnikom, »Sakramentshäuschen« v Št. Rupertu, krasni gotski monštranci v Gotenicalah (1514) in v Mekinjah (1520), (le-ta zdaj v Poljanah nad Loko). Kelih na Malem gradu v Kamniku (1526) itd.

⁴ Njegova, slovenske reformacije se tičoča dela so:

1. Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain. Tübingen, 1877. 109.
2. Die Superintendenten der evangelischen Kirche in Krain während des sechzehnten Jahrhunderts. Wien. C. Gerolds Sohn. 1863. 60.
3. Primus Trubers Briefe. Mit den dazu gehörigen Schriftstücken gesammelt und erläutert von Dr. Theodor Elze. Tübingen, 1897. 574. (215te Publication des litterarischen Vereins in Stuttgart.

V zborniku »Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich«. Wien und Leipzig. Verlag von Julius Klinkhardt.

4. Die Anfänge des Protestantismus in Krain. I. Jahrg. 1880. 21—27.
5. Paul Wiener, Mitreformator in Krain, Gebundener des Evangeliums in Wien, erster evangelischer Bischof in Siebenbürgen. III. Jahrg. 1882. 1—52.
6. Die slovenischen protestantischen Gesangbücher des 16. Jahrhunderts. V. Jahrg. 1884. 1—39.
7. Zur Geschichte der Reformation in Krain. XII. Jahrg. 1891. 171—179.

venskih protestantih in njih delih dobrega povedati. A vse to, kar je podal on, in kar so dodali drugi¹, ni veliko, pa tudi ne popolnoma zanesljivo. Res so dale katoliške reformacijske komisije mnogo krivoverskih knjig sežgati; a to se ni zgodilo le s slovenskimi, temveč tudi z nemškimi, laškimi, hrvatskimi itd. Omenil sem že, da je tridentinski cerkveni zbor zapovedal, naj se vse krivoverske tiskovine sežgo; a že pred njim je avstrijska vlada opetovano prepovedala razprodajanje in

8. Die slovenischen protestantischen Katechismen des XVI. Jahrh. XIV. Jahrg., 1893. 79—100.

9. Die slovenischen protestantischen Postillen des XVI. Jahrh. XIV. Jahrg., 1893. 121—133.

10. Die slovenischen protestantischen Gebetbücher des XVI. Jahrh. XV. Jahrg., 1894. 15—22.

11. Die slovenischen protestantischen Ritual-, Streit-, Lehr- und Bekenntnisschriften des XVI. Jahrh., XV. Jahrg. 1894. 135—151.

12. Die slovenischen protestantischen Bibelbücher des XVI. Jahrh. XVI. Jahrg., 1895. 117—175.

13. Die slovenischen protestantischen Druckschriften des XVI. Jahrh., XVII. Jahrg., 1896.

14. Die Rectoren der Krainischen Landschaftschule in Laibach während des XVI. Jahrh., XX. Jahrg., 1899. 99—136.

15. Die evangelischen Prediger Krains im XVI. Jahrhunderte. XXI. Jahrgang, 1900.

Razen tega v istem zborniku:

Dr. E. Schatzmayr. Johannes Baptist Goineo und zeitgenössische Anhänger der Reformation in Istrien und Triest. XIV. Jahrg. 1893. 57—78.

O reformaciji na Slovenskem pišejo tudi:

Schnurrer, Slavischer Bücherdruck in Württemberg. Tübingen, 1799.

Raupach, Evangelisches Oesterreich. Hamburg, 1732—1744.

Kostrenčič, Urkundliche Beiträge zur Geschichte der protestantischen Literatur der Südslaven. Wien. C. Gerolds Sohn. 1874.

Robitsch, Geschichte des Protestantismus in der Steiermark. 1859.

Sixt, Peter Paul Vergerius. Braunschweig, 1855.

Hubert, Vergerios publicistische Thätigkeit, 1893.

Waldau, Geschichte der Protestanten in Oesterreich, Steiermark, Kärnten und Krain, 2 Bde. Anspach, 1784.

¹ Dr. F. M. Mayer, Jeremias Homberger. Ein Beitrag zur Geschichte Innerösterreichs im 16. Jahrh. Wien, 1889. 57. — Dr. F. M. Mayer, Der Brucker Landtag des Jahres 1572. Wien, 1888. 42. — Dr. Anton Schlossar, Grazer Buchdruck und Buchhandel im sechzehnten Jahrhundert. Leipzig, 1879. 44. — Dr. R. Peinlich, »Die Egkennperger Stift« zu Graz im XV. und XVI. Jahrhunderte. Graz, 1875. 70. — J. Kukuljevič-Sakcinski, Glasoviti Hrvati prošlih vjekova. Zagreb, 1886. — Loserth, Die Reformation und Gegenreformation in den innerösterreichischen Ländern im XVI. Jahrh. Stuttgart, 1898. 614. — Razen tega še razni članki v: Mittheilungen des hist. Ver. f. Krain, detto für Steiermark, Carinthia, Mittheil. des Musealvereins für Krain, Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie in Klagenfurt, etc. V to dobo posegajo tudi razni spisi, največ posnetki v ‚Zvonu‘, ‚Kresu‘ in Matičnih knjigah, katere so sestavili Wiesthaler, A. Raič, Fekonja, Glaser in drugi.

razpečavanje takih knjig, n. pr. 2. maja 1551¹. Isto prepoved so razglasile razne škofjske sinode ter naročile strogo nadzorstvo vseh tiskarn in knjigotržcev². Poslej se je to povelje skoraj povsod strogo izvajalo³. Leta 1581. je bilo v Gradcu sežganih 12.000 krivoverskih knjig⁴, v Beljaku pa je oglejski vizitator škof Pavel Biganzius uničil 2000 izvodov, največ Trubarjevih biblij⁵. L. 1600. je bilo v Brežah⁶ 1000, v Gradcu 10.000⁷, v Ljubljani pa (1601) osem vóz tiskovin pokončanih⁸.

Prva slovenska katoliška knjiga, katekizem, je zagledala beli dan l. 1574. v Gradcu. Spisal jo je cistercijan Leonard Pahenekar, ki je umrl kot opat v Kostanjevici 30. sept. 1580⁹. Koperski škof Janez Ingenerij (1576—1600) je tudi dal natisniti neki slovenski katekizem. Da je bil katoliški slovenski katekizem menda v raznih natiskih ali izdajah tedaj sploh v rabi, priča neki ukaz tržaškega škofa, ki naroča duhovnikom, naj vsako nedeljo popoldne v cerkvi razlagajo krščanski nauk po načrtu „natisnenem z našim naročilom v slovenskem jeziku“¹⁰. Cistercijan Andrej Rezel je l. 1582. poslovenil »Vinogradski zakon«¹¹. Bil je več let župnik na Raki, kjer je umrl l. 1600. — Iz tega se uvidi, da tudi katoliška duhovščina slovstveno ni mirovala.

Kratki obris slovenske protestantske dobe, zajet po zanesljivih virih, nam priča, da je bila ta doba v resnici najbolj žalostna, kar jih je slovenski narod kdaj doživel. Kar je nedavno zapisal neki angleški zgodovinar¹², ki ni prijatelj katoličanstvu, o reformaciji sploh, to velja do pičice tudi o slovenskih luteranskih reformatorjih: »Die sogenannte Reformation, die alle edelmüthigen Bestrebungen zu bessern, drei Jahrhunderte durch in Schlaf wiegte, hat alsbald ausreformirt und sie wird einmal in der Geschichte abgebildet stehen als eine Quergasse auf der Heerstrasse des Fortschrittes — nein, als eine Sackgasse, worin der suchende Geist mit grossem Verlust von Zeit und Kraft fruchtlos strebte, einen Ausgang zu gewinnen.«

† Jož. Benkovič.

¹ Loserth, l. c. 93. — ² Tangl, Bischöfe v. Lavant, 247.

³ Sežiganje sovražnih knjig so pravzaprav uvedli luterani. Tudi Rungius (l. 25) ne graja sežiganja samega („obs nun an dem, das Sectirische Bücher zuerbrennen ein altes herkommen ist“), temveč obžaluje le, da se sežiga nemška biblija, torej „Gottes Wort“. — ⁴ Hurter, l. c. I. 450. — ⁵ Hermann, l. c. II. 202.

⁶ Hohenauer, Die Stadt Friesach, 118. — ⁷ Hurter, l. c. IV. 252—254.

⁸ l. c. IV. 274—276. — Dimitz, l. c. III. 336. — Pridigovala sta največ škof Tomaž Hren in jezuit Henrik Vivarius. Cf. Hurter, l. c. IV. 13—16.

⁹ Ljubljanski Zvon, 1883, 479. — Milkowicz, l. c. 107.

¹⁰ Sila, Trst in okolica. 1882. 95.

¹¹ Glaser, Zgod. slovenskega slovstva, I. 1894, 69.

¹² Eduard Dowes Dekler (pseudonim »Multatuli«): Millionen Studien. 1901, 41.

V obrambo škofovskega reda svetega Cirila.

Pisatelj naslednje razprave je sicer že v svojih »Kritičnih beležkah o potovanjih svetega Metoda v Rim«¹ navedel neka zgodovinska spričevala, da je sveti slovenski apostol Ciril bil škof, ter je dvome o tem dejstvu imenoval nepotrebne. Toda potrebni ali nepotrebni, pojavili so se v naših dneh, po priliki od srede devetnajstega veka, na več straneh in močnejše, kakor kdaj poprej. Nekateri tudi kar naravnost trdijo, kakor svoje dni Jožef Šimon Assemani († 1768), da Ciril nikoli ni bil škof. Povod temu so dale posebno v rokopisih najdene in potlej tiskom objavljene staroslovenske legende o ss. Cirilu in Metodu, namreč srbskoslovensko (sicer tudi v ruskoslovenskih rokopisih se nahajajoče) »Žitije blaženaago učitelja našego Konštantina filozofa prvaago nastavnika slovensku jeziku«, pa ruskoslovensko »Žitije blaženaago otca našego i učitelja Metodija, arhiepiskupa moravskago«². Zategadelj ne bode odveč, ako še posebej pretresemo vprašanje o škofovskem posvečenju svetega Cirila. Po sebi sicer nima to dejstvo nikakega važnega pomena; ali spoštovanje in ljubezen do matere cerkve nam veleva, da branimo proti manj temeljiti kritiki resničnost njenih službenih izjav. In taka službena — dasi nikakor dogmatična — izjava cerkve je, da je sv. Ciril bil škof. Zakaj kakor po slovenskih zemljah že od davnih časov, tako se od leta 1880 vsled naredbe papeža Leona XIII. po celem katoliškem svetu napoveduje svetkovina slovenskih apostolov z naslovom: »Sanctorum Cyrilli et Methodii Pontificum et Confessorum«.

Preglejmo torej zgodovinske vire, da vidimo, je-li naslov naše svetkovine popolnoma opravičen ali ne.

I. Italska legenda.

1. Pripoved, ki se navadno zove italska legenda (odkar jo je namreč Dobrovski tako označil), je stala v rokopisu, po katerem jo je dal Bollandist Henschen l. 1668 v velikem delu »Acta Sanctorum« natisniti³, pod tem-le nadpisom: »Incipit translatio corporis Sancti Clementis Martyris et Pontificis«⁴. Premi in glavni namen pisateljev je tedaj bil, izročiti trajnemu spominu, kako so se po božji volji in naredbi ostanki svetega Klementa v Kerzonu našli in nekoliko pozneje v Rim prinesli, s čimer je Bog naklonil svojemu svetniku odlično novo slavo, vernemu ljudstvu pa po njegovi priprošnji obilne dobrote. Pri

¹ »Voditelj« III. 255. ssl.

² V naslednjem hočemo te vire kratko navajati: Življenjepis Konštantinov, Življenjepis Metodov, ali pa: Cirilova legenda, Metodova legenda.

³ Acta SS. tom. 2. Martii pp. 19—21. — ⁴ Ondi, pag. 14. B.

teh zgodbah je bil pa prvi činitelj za Bogom vseskozi sveti Ciril; zato se je moral pisatelj mnogo na-nj ozirati, in oziral se je rad in še več, kakor je bilo strogo potrebno, in tako je povest o ostankih svetega Klementa ob enem postala kratek pa lep življenjepis svetega Cirila. Neizogibno je bilo, da se je kraj njega tudi častno omenil sveti Metod.

V 9. poglavju popisuje naša legenda, koliko radost in tolažbo so čutili papež Hadrijan in Rimljani, da so v last dobili dragocen zaklad, telo svetega Klementa, in da se je na priprošnje svetnikovo veliko čudežnih ozdravljenj zgodilo v Rimu in drugod. Potlej pa beremo: »*Multis itaque gratiarum actionibus praefato Philosopho (Constantino) pro tanto beneficio redditis, consecraverunt ipsum et Methodium in Episcopos, nec non et ceteros eorum discipulos in Presbyteros et Diaconos.*«

Poročilo je jasno, a tudi zanesljivo resnično je. Zakaj poročevalc, ki v tej legendi govori, je Gauderih, škof Veliterski¹, ki je bil pri dogodkih, o katerih tukaj beremo, deloma sam navzoč, sicer pa vsaj v najboljši priložnosti, jih poizvedeti natanko in zanesljivo. Da je častitljivi mož resnico ljubil, ni treba posebej zatrjevati.

Tako, kakor smo ravno rekli, je sodil Henschen, prvi objavitelj legende; to pa na dvoji tako razvidni podlagi, da tudi pozneje ni mogel nihče kaj verjetnejšega uganiti ali najti. Z ene strani je namreč očitno, da legenda ni samostalen, v sebi dovršen spis, temveč izveček iz nekega večjega dela, prepis enega odseka iz obširnejše povesti svetega Klementa. Kdor bi bil hotel napisati samostalno knjižico o najdbi in prenesenju Klementovih ostankov, bil bi naravno moral najpoprej kratko povedati, kje in kako je sveti Klement umrl, kje in kako bil shranjen. Takega uvoda pa pogrešamo v italški legendi; začenja kar s Konstantinom, to je sv. Cirilom, kakega rodú in odkod je bil itd. In takoj v prvem stavku iznenadi bralca veznik »igitur«, ki ga sili pomisliti na neki poprejšnji, nepoznani tekst: »*Tempore igitur, quo Michael Imperator Novae-Romae regebat imperium*« etc. Z druge strani pa je bila Henschenu res prišla do rok tudi neka obširnejša povest svetega Klementa. Rokopis je bil sicer zelo pomanjkljiv, ali k sreči se je bral spredaj Predgovor Gauderih, Veliterskega škofa, upravljen na papeža Janeza VIII., v katerem je bistro načrtana razdelba in vsebina celega dela. Zanima nas tretja knjiga. V njej hoče Gauderih, kakor pravi, popisati neka čudežna znamenja (prodigia), trpljenje svetega Klementa v prognanstvu, njegovo muko in zmagovito smrt (martyrii laureas), potem njegovo čudapolno vrnitev k svo-

¹ Staro ime mestu je Velitrae, novo Velletri.

jemu sedežu, namreč v Rim (reversionis eius ad propriam sedem miracula), in slednjič nekaj malega od brezštevlnih dobrot, ki so jih verniki po priprošnji svetnikovi zadobili, kakor je deloma sam videl, deloma bral. — V okvir te tretje knjige Gauderihovega dela se prav lepo podaja cela italska legenda, in zato je pač težko drugače misliti, kakor da je iz istega izločena in prepisana. Nekoliko skrajšano utegne biti poročilo v legendi, meni Henschen. Mi vidimo skrajšanje v tem, da se ne nahajajo tukaj popisani posebni slučaji čudežnih, od svetnika izprošenih dobrot. Take reči bralca ali poslušalca lahko utrudijo¹. — Vprašal bi še kdo, čemu se je priredil tak poseben prepis iz Gauderihovega dela? Naslov »Translatio corporis S. Clementis« nas spominja dokaj živo sličnih naslovov nekih cerkvenih svetkovin, kakor so: Inventio (et translatio) corporis S. Stephani, Translatio Almae Domus Lauretanae, Translatio Sancti Ruperti, Sancti Virgilli. Prav verjetno se nam zdi, da se je v Rimu pa v bližnjih škofijah nekaj časa svetkovala obletnica Translationis corporis Sancti Clementis. A dočim je s početka pomen svetkovine bil seveda obče znan, je sčasoma, ko je nastopil mlajši rod, nastala potreba, vernike nalašč z njim seznanjati; in v to svrhu se je utegnila legenda, prepis iz Gauderihove knjige, širiti med ljudstvo, morda katerikrat tudi v cerkvi brati.

V naših dneh pa je prišel na svetlo še nov dokument, kateri — sme se reči — odločilno potrjuje resničnost Henschenove podmene, namreč neko pismo Anastazija bibliotekarja, bivšega osebnega znanca svetega Cirila. Našlo se je to pismo, o katerega pristnosti ni dvoma, v Lisabonu, v nekem kodeksu, pripadajočemu knjižnici nekdanjega samostana cistercijcev v Alcabasi (Alcabaça); in po nekem prepisu ga je najpoprej javnosti predal Janez Friedrich, znani vodja starokatolikov². Mi ga imamo pred seboj v knjigi: »Geschichte der Slavenapostel Konstantinus (Kyrillus) und Methodius. Von Lic. Leopold Karl Goetz, altkath. Pfarrer in Passau (Gotha 1897), na straneh 243—246.

Anastazij piše škofu Gauderihu, ki ga je bil večkrat prosil, naj mu prevede iz grških pisateljev, kar se morda pri njih nahaja o svetem Klementu, katerega življenjepis je sestavljal s pomočjo svojega dijakona Janeza. Anastazij mu res pošilja prevod dveh spisov svetega Cirila o najdbi ostankov svetega Klementa. Vrhu tega mu v pismu priobčuje, kako je o tem Ciril večkrat ustmeno pripovedoval, in kaj je razven tega še izvedel v Carigradu od Metrofana, Smirnanskega škofa,

¹ Primeri Acta SS. tom. cit. pag. 15.

² Sitzungsberichte der bayer. Akademie der Wissenschaften. Historische Klasse, Sitzung vom 2. Juli 1892.

kateri je, od Focija pregnan, več časa prebil v Kerzonu. Glede nekih drugih stvari, ki naj pridejo v življenjepis Klementov, opozarja Anastazij Gauderih na dotične latinske prevode, na koncu pa dodaje: »Qualiter autem reliquiae ipsius semper memorandi Clementis crebro dicto asportante philosopho in Romam delatae atque reconditae sunt, non necesse habeo scribere, cum et ipse inspector factus non nescias, et scriptor vitae illius silentio, sicut credimus, non praetereat«.

Kdor zdaj italsko legendo primerja z Anastazijevim pismom, vsili se mu prepričanje, da je ona prepisana iz nekega dela, katerega sestavljatelj si je pomagal z Anastazijevim pismom, in skrbno upotrebil njegove podatke. To je mogel biti le Gauderih¹. — Dodajemo, da je lahko isti Gauderih, ki je napisal obširno delo o svetem Klementu, tudi prvi bil, ki je dal manjše prepise iz njega prirejevati in med ljudstvo deliti. Zakaj Anastazij spričuje v uvodu svojega pisma z veliko pohvalo, kako si je Gauderih z največjo gorečnostjo in na vse načine prizadeval povišati slavo svetega Klementa, kateri se je sicer v mestu Velitrae ali Velletri od nekdaj posebno častil.

2. Toda slišimo glasove, ki nam prigovarjajo: V obče je italska legenda že dobra in zanesljiv zgodovinski vir, ali ono mesto na koncu 9. poglavja, kjer stoji, da so filozofa Konstantina in Metoda v škofa posvetili, je skvarjeno, gotovo skvarjeno; neki poznejši urednik je tukaj resnici neresnico primešal. A koliko je prav za prav primešano neresnice? Nekateri samo povdarjajo, da je vest o Konstantinovem ali Cirilovem posvečenju neresnična ali vsaj jako sumljiva. Drugi trdijo, da je vest neresnična tudi z ozirom na Metoda, katerega škofovsko posvečenje postavljajo v poznejši čas. Te druge misli sta se oklenila imenoma Friedrich in Goetz², tedaj ravno tista moža, ki sta z objavljenjem Anastazijevega pisma utrdila veljavo italske legende.

Mi pravimo, da je vsako ugibanje, da bi bila legenda na označenem mestu skvarjena, skrajno posilno, ter da ne zasluži nikakšne vere.

Legendini podatki, ki se tičejo posvečenja Cirila in Metoda in njih učencev, so v tesni zvezi in v lepem skladu med seboj, in v najboljšem skladu tudi z dejanskimi okolnostmi, v katerih sta sveta brata z učenci prišla v Rim. V 8. poglavju beremo, da sta se Ciril in Metod jako razveselila, ko sta dobila od papeža poziv, naj prideta v Rim. In »tako se na pot podavši sta vzela s seboj tudi nekatere svojih učencev, ki so se jima vredni zdeli, prejeti škofovsko čast«. Sprevidela

¹ Natančno primerjanje izvaja Goetz str. 19. ssl.

² Goetz, stran 36. in 153.

sta pač, da so Slovani na Moravskem in v Panoniji jako potrebni lastnih, samostalnih škofov, posebne metropolije. Kar sta mislila, to sta seveda v Rimu izrekla, in prosila za to, kar sta želela. In niso mogli v Rimu drugače, kakor priznati pravičnost njih želje, in uslišali so jo, vendar — in to je zopet jako umevno — ne ravno tako, kakor je bila izrečena. Kakor je umevno, da ponižna moža nista sebe samih mogla ponujati za škofa, tako je bilo papežu jasno, da sta ravno ona, učitelja, najsposobnejša za to visoko službo, najvrednejša take časti. Posvetil je torej Cirila in Metoda v škofa; a ker škofje ne morejo službovati brez pomočnikov, mašnikov in nižjega klera, dal je učence posvetiti, deloma v mašnike, deloma v dijakone. — Ta lepi in naravni sklad v legendi je sam po sebi kaj dobro poročstvo, da jo imamo pred seboj v neskvarjeni, resnični podobi.

Temu nasproti se takoj občuti nesklad, ako se hoče iz legende izločiti le eden člen. Sveta brata sta mislila na več ko samo enega škofa; ako bi zdaj našli, da je bil posvečen samo Metod, bi nas to iznenadilo. A k temu je treba opaziti, da legenda ne samo izrečno svedoči, da je »filozof«, to je Ciril prejel škofovsko posvečenje, ampak da njega, mlajšega brata, postavlja pred starejšega Metoda, in da označuje v spredaj stoječih besedah tudi razlog, zakaj tako. Cirilu so namreč papež in Rimljani posebno hvaležni bili, da je našel in jim prinesel zaklad telesa svetega Klementa, Cirilove zasluge so se posebno svetile v njih očeh; Metod je bil le njegov pomočnik. Zdaj naj se pomisli, kako so se mogle glasiti pristne legendine besede, ako denemo, da Ciril ni prejel škofovskega reda. Gotovo nista mogli samo izpuščeni biti oni dve besedici: »ipsum et«: »Multis igitur gratiarum actionibus praefato Philosopho pro tanto beneficio redditus, consecraverunt Methodium in Episcopum« etc. Tako bravši bi vsakdo jako iznenaden vprašal: Zakaj so neki Cirila prestopili? Bilo je torej v tem slučaju še bolj potrebno, da pisatelj razlog navede ravnanju papeževemu. Razložek sedanjega, kakor se trdi, skvarjenega teksta legende od izvirnega in pristnega bil bi potem takem ne majhen in neznamenit, temveč velik in korenit. Take spremembe nihče ni mogel storiti ali provzročiti po kaki slučajni pomoti, ampak le prav preišljeno in nalašč. Čemu bi jo pa bil hotel storiti ali povzročiti? Komu je moglo biti kaj do tega, iz Cirila škofa napraviti, ako to v resnici ni bil? Kakih posebnih dejanskih posledkov ta Cirilova odlika ni imela, ker jo je nosil na zemlji samo nekoliko tednov.

Ako li poskusimo, izločiti iz legende posvečenje obeh bratov (»consecraverunt ipsum et Methodium in Episcopos«), nastane v njej še večji in nerazumljivejši razdor. Želja in namera Cirila in Metoda, dobiti

škofove za slovenske zemlje, se ni nikakor izpolnila; čitatelj vpraša, zakaj ne, pa ne dobi odgovora. Posebno pa posvečenje učencev stoji kot prava zagonetka pred nami. Ako ni ne eden ne drugi od njih učiteljev postal škof in njih redni duhovni poglavar, komu so pa pri posvečenju obljubili spoštovanje in pokorščino (reverentiam et obedientiam) po cerkvenih zakonih? Adalvinu solnograškemu ali pa Hermanrihu pasovskemu gotovo ne, ti jih niso poslali niti priporočili. Morda neposredno papežu samemu? To bi predpostavljalo, da je papež namerjaval, Cirila in Metoda, četudi le mašnika, oskrbeti z izvenredno oblastjo svojega legata, da bo smel v vsaki škofiji slobodno duhovne posle vršiti in razpolagati z novimi mašniki neodvisno od dotičnih škofov. Ali čisto neverjetno je že po sebi, da je papež kaj takega imel v misli, ker je prvič očitno, da bi bilo to v prilikah, kakršne so bile, povzročilo le velike zmešnjave. In vrhu tega imamo v pismih papeža Ivana VIII. pozitivna spričevala, da je sveti Metod res bil papežev legat, a ta oblast da je bila zvezana ne s samim mašniškim, temveč s škofovskim redom in nadškofovsko oblastjo. V pismu do freisinškega škofa Hanona imenuje Ivan VIII. Metoda »archiepiscopum, legatione apostolicae sedis ad gentes fungentem«¹, a v pismu do Hermanriha pasovskega »episcopum apostolicae sedis manu sacratum et a latere destinatum«².

Brez vsakega dvoma je tedaj poročilo italske legende o škofovskem posvečenju Cirila in Metoda pristno in resnično. Doznavamo tukaj ustanovitev slovenske metropolije. Kateremu izmed obeh bratov je bila v tem času odločena nadškofovska oblast, ni sicer naravnost povedano, ali način, kako se sveti Ciril odlikuje, kaže na njega.

Kakšne razloge pa tedaj vendar imajo učeni možje, ki sicer priznavajo vrednost italske legende, da ji ravno glede škofovskega reda svetega Cirila ne verjamejo, vsaj odločno ne? Vnanji in skozi negativni so njih razlogi. Pravijo ali kar povprek, da drugi viri o tem nič ne vedó, da molčé, ali pa posebej navajajo neke take molčeče vire. Oglejmo si torej tudi mi druge vire.

II. Življenjepis blaženega Konstantina ali srbskoslovenska legenda o svetem Cirilu.

3. Držali se bodemo v naslednji preiskavi izdaje Cirilove legende, ki sta jo priredila Dümmler in Miklošič, dodavši starosrbskemu tekstu

¹ V Kosovi Spomenici tisočletnice Metodove smrti, stran 10. št. 4.

² Ondi, stran 11. št. 5.

latinski prevod¹. Primerili smo k temu tekst, kakor ga je uredil in objavil Šafařík, in vnovič Josip Jireček².

Čeravno ni znan pisatelj te legende, ter je težko določiti tudi čas, kedaj je nastala in kedaj svojo sedanjo uredbo in obliko prejela, ji vendar prisoja kritika iz notranjih razlogov veliko vrednost, s čimer more vsak, ki se zanima za svetega Cirila, le zadovoljen biti. Ali opozoriti moramo na nekaj, kar se navaja v predgovoru naše izdaje (str. 6), namreč, da se je delo v zadnjih časih mnogo kvarilo, tako da mlajši rokopisi niso za rabo; in dalje, da tudi starejši rokopisi (najstarejši so iz 15. stoletja) kažejo mnoge razlike, čeprav nobena, kakor se zatrjuje, ne zadeva kake znamenitejšje zgodovinske točke. Previden mora tedaj bralec vsekako biti.

»Žitije« ali »življenje blaženega Konstantina«, to je, svetega Cirila, je pismeno delo, bi se bavi, kakor sam naslov napoveduje, posebej in nalašč s tem svetnikom. Spremlja ga od rojstva do zadnjega počitka, in priobčuje o njem ne samo važnejša dejanja temveč tudi mnoge podrobnosti, Ako bi se v takem delu ničesar ne našlo o njegovi škofovski odliki, priznavamo, da bi to bilo, ako že ne odločilen dokaz, da ni bil nikdar škof, vendar tehten razlog, o tem dvomiti. Zdaj pa glej, oglašja se nam cela vrsta učenih pisateljev, ki pravijo, da je res tako.

Rus Gorskij je bil prvi, ki je s kritično razpravo pokazal svetu znamenitost starih slovenskih življenjepisov sv. Cirila in Metoda. Objavil je svoj spis l. 1843. v časopisu »Moskvitanin«, a vnovič je natisnjen v knjigi: »Sbornik Kirillo-Methodijevskij«, izdani v Moskvi 1865 v proslavo tisočletnice pokristjanjenja Rusov in začetka slovanske književnosti. Doznavamo to po veleučnem profesorju Vatroslavu Jagiću iz njegovega časopisa: »Archiv für slavische Philologie« (Berlin)³. A imenovano knjigo »Sbornik« smo sami v roke dobili, in tako mogli pogledati, kaj Gorskij trdi. Italsko legendo spoštuje ter priznava veliko verjetnost Henschenove podmene (str. 28. v opomnji), ali zopet pomenljivo naglašja: »Ni Cirilov ni Metodijev življenjepis ne govori, da bi bil papež hotel rukopoložiti (posvetiti) Konstantina v episkopa« (str. 26).

Gorskij je imel s svojo razpravo velik uspeh, kakor slišimo zopet od Jagića⁴; on je bil spregovoril, in drugi Rusi so govorili za njim. A ločili so se nekateri od Gorskega v tem, da italske legende niso

¹ Die Legende vom heiligen Cyrillus von Ernst Dümmler und Franz Miklosich. Wien, 1870.

² Šafařík-Jireček, Památky dřevniho písmenictví Jihoslovanův. V Praze 1873. Na straneh 1—27.

³ Letnik IV. (1880), stran 100. — ⁴ Ondi.

mogli tako uljudno gledati, kakor on, temveč so poskušali izpodkopati njeno veljavo s pristransko in posilno kritiko. Tako Voronov leta 1877¹; tako zopet Lavrovskij leta 1886². Umno in toplo je proti njim latinski vir zagovarjal (poleg jezuita Martinova) profesor Jagić, ali negativno dokazovanje ruskih prijateljev je bilo vendar na njega napravilo svoj utis, ter pravi, da poročilu italske legende o škofovskem posvečenju Cirilovem se sme že po pravici ugovarjati, legenda, da ni ravno nezmotljiva³.

Ernst Dümmler je oskrbel z Miklošičem izdajo Cirilove legende, izdelal je z istim skupaj nje prevod v latinščino, napisal ji je zanimiv uvod, ki predpostavlja mnogo učenja; a pri vsem tem delu in učenju ni opazil v legendi sledú škofovskemu posvečenju in redu svetega Cirila. Pravi, da se mu jako sumljivo zdi, kar o tem poroča italska legenda, ker je v tem ne podpira nobeden drug vir (str. 12). — Ta svoj dvom je Dümmler tudi že razodel l. 1862. v svojem delu: »Geschichte des ostfränkischen Reichs« (I. 700.), čeravno je vedel, da se s tem postavlja v nasprotje z vsemi novejšimi pisatelji.

Starokatolika Friedrich in Goetz sploh slabo marata za slovanske vire. Ako v njih kaj najdeta, kar jima ni po volji, zatisneta oči in pravita, to ni nič. Na primer da je sveti Ciril v Rimu slovenski jezik v liturgiji uspešno zagovarjal, da je papež Hadrijan njegovim razlogom pritrdil, in dovolil, kar se je želelo, to je vse prazno in nič. A čudno, ko pride beseda na škofovsko posvečenje Cirila in Metoda, se ista pisatelja sklicujeta med ostalim na molčanje slovenskih virov, imenoma tudi Cirilove legende, proti jasnemu pozitivnemu pričevanju latinskega vira⁴.

Goetzovo knjigo pretresa v časopisu »Archiv f. slav. Philologie«⁵ g. R. Nachtigall (Slovenec, kakor slišimo). V ostalem umno in spretno zavrača več ko čudne nazore Goetza in ob enem Friedricha⁶; kar se pa tiče škofovskega posvečenja svetega Cirila (ali tudi Metoda?), se zлага s svojima nasprotnikoma. Meni ž njima vred, da je dotično mesto italske legende skvarjeno⁷, in drugje naglašá, da legenda Cirilova nič ne ve o tem, da bi bil on škof postal⁸.

Dovolj smo navedli soglasnih zanimavih trditev, čas je, da razvidimo, ali so resnične ali ne, kolikor se nanašajo na Življenjepisa

¹ Glej Archiv itd. v naved. letniku str. 121. ssl.

² Glej isti časopis, letnik X. (1887), str. 305 ssl. — ³ Ondi, 309.

⁴ Goetz, str. 36. in str. 153. — ⁵ V letniku XX. (1898) str. 124. ssl.

⁶ Friedricha in njegovega trabanta Goetza zavrača tudi V. Jagić v svoji najnovejši razpravi »Zur Entstehungsgeschichte d. kirchenslav. Sprache«. Wien 1902.

Op. ur.

⁷ Ondi, str. 128. — ⁸ Ondi, str. 137.

Konštantinov ali Cirilovo legendo. Druge vire, imenoma tudi legendo Metodovo, pustimo za zdaj na stran¹.

4. Vabimo bralca, da z nami pregleda in premisli osemnajsto in zadnje poglavje legende, po priliki do srede. Tako-le beremo: »In zadeli so ga — Konštantina — mnogi trudi, ter pade v bolezen. In ko je trpel bolezen mnogo dni, vidi enkrat božje razodetje, in začne peti tako: O njih, ki so mi rekli (»o rekših meni«): v dom gospodov pojdemo, vzveselil se je moj duh in vzradovalo srce moje. In oblekel se je v častitljiva oblačila (»častnije rizi«) in je tako ostal ves ta dan, in vesel govoril: Odslej nisem več sluga niti carja niti kateregakoli človeka na zemlji, ampak samo vsemogočnega Boga. Ni me bilo, in začel sem biti, in sem na veke, amen. Drugi dan pa se obleče v sveto meniško opravo, in dodavši svetlobi svetlobo, pridene si ime Cirila; in v tej opravi je ostal petdeset dni.«

Vprašati moramo tukaj, kaj in kakšna so ona častitljiva oblačila, katera je Ciril oblekel, ko je bil prejel razodetje svoje bližnje smrti. Da tu ne smemo misliti na meniško opravo, je očitno, ker le-to je oblekel še le naslednji dan. Je-li bila obleka, ki razločuje duhovnika in klerika od lajkov? Ali bilo bi brez pomena in pravega smisla, beležiti ko neki posebni dogodek, da se je Ciril tisti dan oblekel, kakor se je zmiraj oblačil, odkar je klerik postal. Je-li bila mašna oprava amictus, alba itd.? Tudi to ne, ker ni sluha, da bi bil hotel maševati, in nihče ne ostane ko za sveto mašo oblečen celi dan. Edino, kar si umestno misliti moremo in dosledno moramo, je, da se je Ciril oblekel v svetlo škofovsko opravo, kar seveda predpostavlja, da je bil pred kratkim v škofa posvečen. Tisti čas, ko je dobil razodetje, da bo umrl, omenjene oprave ni imel na sebi, ali ker je bilo še rano jutro, ali pa, ker mu zavoljo bolezni ni priležno bilo, se je posluževati. Potlej pa se je oblekel, popolnoma se opravil ko škof, da se poslovi bolj slovesno od svojih učencev in drugih znancev, ki so ga v tem času obiskovali. Hotel je, naj ga vidijo v škofovski opravi², naj se jim njegova podoba kot višjega namestnika Kristusovega, in ž njo njegovi nauki in vzgledi globlje vtisnejo v pamet in srce. — Temu se prav dobro prilega, kar legenda dalje pravi, da je namreč Konštantin, vzemši drugi dan meniško opravo in ime Ciril, svetlobi svetlobo dodal.

¹ Voronov hoče, naj se legendi Cirilova in Metodova ne ločujeta, ampak rabita ko samo eden vir, ker da je obedve sestavil eden ter isti pisatelj. Ali tega ni dokazal on, niti se bo komu drugemu posrečilo. In ko bi bilo tudi resnično, objektivnosti preiskave bolj služi, ako se vsaki vir najprej razmatra za-se in posebej, in potlej še le gleda, v kakem razmerju, v kaki zvezi ali sorodnosti utegne biti z drugimi viri.

² Ogrnil si je morebiti tudi škofovsko haljo, »cappa« imenovano.

Ozirajo se namreč te besede brez dvoma na opominjanje Kristusovo: »Tako naj sveti vaša luč pred ljudmi, da vidijo vaša dobra dela in hvalijo Očeta, ki je v nebesih.« (Mat. 5, 16.) Cirilova luč je širila svetlobo, ko je v škofovski opravi ganljivo govoril one vzvišene besede, ki smo jih navedli, in druge slično spodbudljive; nova svetloba je bila, ko je vzel meniško opravo, znak ponižnosti in pokore, preziranja tega sveta in težnje za popolnostjo.

Bil je tedaj Ciril škof.

Berimo dalje: »In ko se približa čas, da odide v pokoj, in se prestavi v večna prebivališča, vzdigne svoje roke k Bogu, moli in govori s solzami tako: Gospod Bog moj, ki si vstvaril vse angelske rede in breztelesne sile, nebo razpel in zemljo osnoval..., usliši mojo molitev, in verno ti čredo ohrani, kateri si pristavil mene, nesposobnega in nevrednega služabnika tvojega; reši jo od brezbožne in paganske zlobe onih, ki te kolnejo...; daj da raste in se množi cerkev tvoja, da bodo vsi enodušno združeni; stori jih izvrstno ljudstvo, zloznega mišljenja v resnični veri tvoji in pravem izpovedanju, in vdihni v njih srca besedo tvojega usinovljenja¹; zakaj tvoj je dar, da si nas sprejel, naj oznanjujemo evangelij Kristusa tvojega, spodbujajoč se na blaga dela, in delujoč, kar je tebi dopadljivo, katere si meni dal, kakor tvoje tebi predavam, vladaj jih z mogočno tvojo desnico, pokrivaj jih s krovom kril (perot) tvojih, da vsi hvalijo in slavijo ime tvoje, očeta in sina in svetega duha, amen.«

To je molitev škofa, ne mašnika misijonarja. Prav vidno pomena Ciril molitev, ki jo je Kristus sam, najvišji duhovnik, pastir in škof vernikov (I. Petr. 2, 25.), govoril pri zadnji večerji za svoje učence in vernike. (Jan. 17.)

»Verno ti čredo ohrani, kateri si pristavil mene«². Duhovna čreda pa njen pastir sta dva neločljiva zvezana pojma. Hoče tedaj Ciril reči, da ga je Bog postavil pastirja duhovni čredi, katero v mislih ima, namreč vsemu vernemu ljudstvu onih zemelj, kjer je delal poslednja leta. »Pastirji« se pa zovejo v svetopisemskem in cerkvenem jeziku duhovniki, ki imajo črez vernike redno oblast v notranjih in vnanjih zadevah (iurisdictionem fori interni et externi), papež, škofje in župniki. Kristus je rekel svetemu Petru: »Pasi moja jagnjeta, pasi moje ovce« (Jan. 21), in je s tem postavil njega in njegove naslednike škofe cele cerkve. Njim podrejeni so ostali škofje, »katere je postavil sveti duh, da pazijo na čredo in vladajo cerkev božjo«

¹ Zavest, da si nas vzel za svoje otroke.

² Latinski prevod ima: »Fidelem tuum gregem serva, cui me... praefecisti«. Po smislu gotovo prav, četudi po besedi ne čisto natančno.

(Dj. ap. 20, 28.) Ker se tedaj Ciril, ki je dobro poznal svetopisemski in cerkveni jezik, označuje, četudi le posredno, kot pastirja Kristusove črede v slovenskih zemljah, svedoči ravno s tem, da je njen škof. Kak misijonar naj spreobrne v katerikoli deželi še toliko število nevernikov in grešnikov, in naj ga potem spreobrnjenci tudi slušajo kakor otroci: dokler ni dobil čez nje redne in cele jurisdikcije, ne more umestno reči, da je njih od Boga postavljen pastir.

Prav ta zavest Cirilova, da je postal višji pastir Slovenov na Moravskem in v Panoniji, ga spodbuja k taki prisrčni molitvi za-nje. Bil je neka leta poprej oznanjeval Kristusov nauk tudi Kazarjem, ali njim ni bil postavljen za pastirja, zato se jih zdaj ne spominja posebej, čeravno jim želi, to se ve, enake milosti od Boga. Posebej moli za tiste, ki so njegova čreda; ako bi dalje živel, bi imel dolžnost in voljo, si vse prizadejati, da jih ohrani v pravi veri, in pospešuje med njimi življenje po veri; ker bo pa skoro zapustil ta svet, in sam ne bode več mogel delati za-nje, jih prisrčno Bogu priporoča: »Verno ti čredo ohrani, kateri si pristavil mene«. Primeri Jan. 17, 11. 15.

Ciril se ponižuje: »Verno ti čredo ohrani, kateri si pristavil mene, nesposobnega in nevrednega služabnika tvojega.« Razni so povodi, s katerih se more kdo poniževati. Tako more govoriti pred Bogom misijonar, ki je v sredi nevernikov zbral okoli sebe lepo krščansko občino: O Gospod, ti si to storil, ne jaz, jaz sem nesposoben in nevreden služabnik tvoj. Tak pa ni zmisel Cirilovih besed; ne ponižuje se z ozirom na svoje uspehe, temveč z ozirom na odlično mesto, na katero ga je Bog postavil, in na službo mu izročeno, ki zahteva veliko modrost in svetost; skratka, ponižuje se, kakor so se vsaki čas poniževali pobožni in sveti duhovniki, katerim je pripadla škofovska čast pa škofovsko breme.

»Katere si mi dal, kakor tvoje tebi predavam«. Ni mogel Ciril hoteti reči, to vsakdo ume, da je on edini z božjo pomočjo pridobil za sveto vero ali pa za boljše krščansko življenje vse ovčice one črede, vse kristjane one cerkve, kateri je namenjena njegova molitev. Neposredno poprej je v množini govoril, in tako izrečno priznal, da je razven njega tudi še kdo drug delal na istem polju. Potem pa zmisel njegovih besed: »Katere si mi dal« ne more biti drug, kakor: Katere si podredil moji višjepastirski oblasti, katere si izročil moji višjepastirski skrbi¹.

¹ Primeri Kristusovo molitev Jan. 17, 2. 6. 9. 12.

Djanje in besede Cirilove tedaj, kakor nam jih priobčuje legenda v 18. poglavju, razodevajo, da je on bil škof¹.

5. Res je, da ni v legendi nikjer poprej jasno povedano, kdaj, kje in od koga je sveti Ciril prejel škofovsko posvečenje. Ali vsled tega pomanjkljaja kaže ona ravno sama v sebi neki nesklad, iz katerega po pravici sklepamo, da se v svoji prvotni in popolni podobi ni mogla glasiti čisto tako, kakor jo zdaj beremo. Mora biti nekje skvarjena. Poglejmo!

V predzadnjem, sedemnajstem poglavju se nam pripoveduje, kako je papež Cirila, ko je prišel v Rim, noseč ostanke svetega Klementa, slovesno vsprejel, in kako so mnogi bolniki po zazivanju svetega papeža in mučenika zadobili zdravje, in neki jetniki dosegli slobodo. Potlej pa sledi ta-le nejasen stavek: »Papež pa, prejemši slovenske knjige, osveti in položi je v cerkvi svete Marije, ki se zove Fatne, in peli so nad njimi sveto liturgijo.«

Nejasno je tukaj prvič, kaj hoče osveta ali posvečenje, consecratio, slovenskih liturgijskih knjig. Metodov življenjepis pravi: papež »svjati učenje jeju« (svetih bratov)². To je umljivo, svjatiti ali posvetiti znači tukaj isto, ko latinsko sancire, approbare, odobriti. Ali Konstantinov življenjepis, s katerim se bavimo, pravi o tvarnih knjigah, ki se z roko prijemljó, da jih je papež posvetil, in potlej v cerkvi (na oltar) položil. Kolikor znamo, se za sveto mašo posvečujejo oltarji, kelihi, patene. Na slično posvečenje liturgijskih knjig se ne more nikakor pomisliti, ker se pri njem dotični predmeti mazilijo s svetim oljem, česar knjiga ne trpi. Je-li morda »osvetiti« na našem mestu isto, ko »blagosloviti«, »benedicere«? Ali rimska cerkev tudi »blagoslova« liturgijskih knjig ne pozna, in mislimo, da si vsak bralec lahko sam razloži, zakaj ne. Ostaje tedaj legendin stavek nejasen.

Nejasen je isti stavek drugič v tem, ko pravi, da so peli nad knjigami sveto liturgijo, pa ne izraža, kdo so vse tisti, ki so peli. Brez dvoma je pel in služil sveti Ciril, a kdo še z njim? Učenci njegovi so bili kajpada navzoči, in lahko si mislimo, da so odpevali, pojoč odgovarjali; ali ne morejo se oni smatrati s svetim Cirilom ko ena pojoča in služeča skupina, ker še ni nobeden izmed njih

¹ Gorskij navaja v svoji razpravi mnogo tega iz obeh slovenskih legend. Iz Cirilove omenja med ostalim, kako se je Ciril, ko je naprej videl, da bo skoro umrl, oblekel v meniško opravo; kar pa malo spredaj stoji o nekih »častitljivih oblačilih«, to je — izpustil. O molitvi Cirilovi pravi čisto kratko, da ji je bil predmet umnoženje cerkve in utrjenje vernikov v zloznem mišljenju in pravem izpovedanju. O drugih značilnejših besedah molči (Kirillo-Methodijevskij Sbornik str. 29.) Naj si o tem čitatelj sam ustvari svoje misli. — ² Pogl. 6.

imel kakega svetega reda. Učenci tvorijo drugo, posebno skupino, o kateri v legendi dalje beremo: »Potlej je papež naložil dvema škofoma, Formosu in Gondrihu¹, da posvetita slovenske učence, in ko so bili posvečeni, so takoj peli liturgijo v cerkvi svetega Petra v slovenskem jeziku« itd. — Tedaj kdo je tvoril s svetim Cirilom prvo pojoco in služeečo skupino? Sveti Metod? Ali skozi cela tri prejšnja poglavja je legendopisec govoril samo o Cirilu in njegovih učencih, in nam ni povedal, da je s Cirilom tudi njegov brat Metod prišel na Moravsko in potlej v Rim.

Vendar to je ravno neka ne hvalevredna posebnost našega pisatelja, da se pri svojem prizadevanju, svetega Cirila obdati z največjim sijajem, njegovega vrednega brata Metoda izogiblje, kar največ more. Zdi se, ko da hoče bralcem nalašč prikriti, da se je kraj Cirila tudi Metod trudil in si pridobil nekih zaslug. Ve dobro za-nj, ali se dela, ko da bi ne vedel. Ima ga v misli, ali imenuje ga še le, kadar ne more več drugače. Metod je v Rimu navzoč, ali še le po smrti Cirilovi mu bode dal na svetlo stopiti. — No, ko pa enkrat poznamo to pisateljevo voljico, nam ni treba več dvomiti, da je na onem prvem mestu, kjer pravi, da so peli sveto liturgijo, poleg Cirila imel v misli Metoda. V zvezi s tem se nam pa takoj prav naravno podaje daljni sklep, da moramo v zmislu prvotnega in neizkvarjenega poročila one besede: »posveti je«, ki se knjigam ne prilegajo, pogniti na osebe svetih bratov, od katerih je bil papež knjige prejel. Odločeni dan je papež ukazal, naj se slovenske liturgijske knjige v cerkev svete Marije zanesó; nato je ravno ondi častljiva mašnika Cirila in Metoda posvetil v škofa, in potlej sta ona nad knjigami na oltar položenimi pela sveto liturgijo. Za njima je prišel red na učence, da prejmejo svoje posvečenje in potem liturgijo pojó. Posvetiti jih, predno so imeli svojega škofa, se ni moglo zdeti umestno.

Popravek legende, kakor smo ga ravnokar predložili, je gotovo že sam po sebi jako naraven, z dobrimi razlogi podprt. Popolnoma se pa opravičuje s tem, da le tako dobimo soglasje in sklad med sedemnajstim in osemnajstim poglavjem legende. Le tako se ume, kaj hočejo ona »častljiva oblačila« Cirilova v osemnajstem poglavju, in kako more on tako molitev govoriti, ki se le škofu pristoji.

Omeniti nam je, da je v Šafařikovem tekstu beseda »osveti« na označenem nejasnem mestu — izpuščena. Da pa to ni morda resničen popravek legende, ampak da je tisti, ki je besedo izbrisal, le novo napako poprejšnji dodal, lepo spričuje mali veznik »i« (in), ka-

¹ Gauderihu Veliterskemu.

terega bi bil moral obenem izbrisati, ali ga je po neprevidnosti pustil na svojem mestu: »Papež pa, prejemši knjige slovenske, in položi je v cerkvi svete Marije« itd. — Gorski je bral tako, kakor imamo v Dümmler-Miklošičevi izdaji.

6. Še nekaj se nam zdi shodno dodati. Življenjepisec blaženega Konstantina se je sploh premalo zanimal za duhovno redered svojega svetnika. Bil je pač gotovo doma mnogo bližje Carigradu kakor pa Rimu, najbrže na Bolgarskem, kakor Voronov in Dümmler sodita, in vsled tega se je navzel tistega slabo spoštljivega mišljenja o svetih redih, kakršno je v Carigradu, posebno na cesarskem dvoru, vladalo.

Zaslišimo le kratko poročilo našega legendopisca, kako je Konstantin ali sveti Ciril prešel iz stana lajka v duhovski stan. Logotet (upravljalca — oconomus — na cesarskem dvoru) Teoktist mu je ponujal zalo nevesto ter obetal častne, visoke službe. Ker se je pa Ciril zahvalil za vse to, gre Teoktist k cesarici, ter ji reče: »Mladi ta filozof ne mara za to življenje; torej, da ne bode kje zapustil naše družbe, ostrižimo ga na popovstvo, in dajmo mu službo, naj bode knjižničar pri patrijarhu v sveti Sofiji, da ga vsaj na ta način obdržimo.« »In to so«, dodaje legendopisec, »tudi storili«¹.

Čudiš se, bralec, in vprašaš: Kaj je pa modri in pobožni mladenič Ciril rekel, kako se obnesel, ko so mu naznanili, da ga hočejo »ostriči«? Imel je brez dvoma poklic k duhovskemu stanu in zato ga tudi ni odklonil; ali pa ni pokazal vsaj nekoliko svete nevolje, da so tako samooblastno o njem sklepali, ž njim razpolagali v sveti in važni zadevi, v kateri se mora zrel mladenič sam odločiti? In kaj je rekel častitljivi patrijarh Ignacij, ko je slišal, kaj se hoče od njega? On vendar ni bil mož, ki bi se bil dal cesarici pa nekemu cesarskemu uradniku kot slepo in mrtvo orodje rabiti v sprejemanju klerikov in posvečevanju duhovnikov. Koliko časa je Cirilu odločil od tonzure in nižjih redov do višjih, sosebnost do mašništva? Kako se je Ciril za novi, sveti stan pripravljaval? V kateri dobi življenja je slednjič prejel mašniški red? — Zastonj povprašuješ za vse to. »Ostrigli so ga na popovstvo«, to vedi pa miruj! — Mogoče, da pisatelj ni mogel ravno vseh navedenih okoliščin na tanko izvedeti; ali kratkota in čudni način njegovega poročila dokazuje, da mu je tudi prav malo mar bilo, jih izvedeti, ker je premalo upošteval nadnaravno vrednost in moč svetih redov.

V 14. poglavju pripoveduje legendopisec znani dogodek, kako je Rastislav, knez moravski, poslal v Carigrad k cesarju Mihaelu III., ter prosil učitelja slovenskega jezika veččega, ki bi njegove podložnike

¹ Pogl. 4.

bolje poučil v krščanski veri. A nekoliko drugače, kakor v drugih virih, se glasijo tukaj Rastislavove besede: on si je želel, ne kakršnegakoli učitelja, ampak naravnost škofa. »Pošlji nam tedaj, gospod, škofa (jepiskupa) in učitelja takega«. Cesar mu pošlje filozofa Konstantina, napisavši obenem list, v katerem knezu pravi, da je Bog ravno temu možu razodel pismo (bukve) za slovenski jezik. Hvali in priporoča Konstantina kot moža »pobožnega, blagovernega, jako učenega, filozofa«. Kateri duhovni red pa ima ta pobožni in učen mož, je-li škof, kakor ga je Rastislav želel, ali samo mašnik, ali kaj, o tem ne vidimo v cesarjevem listu nobene besede. Za tako malenkostno okolnost naj Rastislav Cirila samega vpraša, če hoče. In tudi legendopiscu samemu ni mar, svojim bralcem gladko povedati, da se je Ciril na Moravsko odpotil samo kot mašnik, ne kot škof, kakor bi si mogel kdo z ozirom na Rastislavovo prošnjo domišljevat.

Pri taki slabi pažnji pisatelja na duhovne rede, pa pri njegovem čudnem vedenju s svetim Metodom, katerega imenovati mu težavo dela, se mu je moglo naravno pripetiti, da je o škofovskem posvečenju svetih bratov v Rimu zapisal neki polovičen, premalo razločen stavek, ki se je lahko krivo razumel in vsled tega skvaril. — Toliko bolj nas pa veseli, da nam slednjič, v osemnajstem poglavju, isti pisatelj vendarle dovolj jasno, in k temu prav nazorno in lepo odkrije škofovsko odliko in oblast Cirilovo.

Posledek naše preiskave je tedaj, da se stari srbskoslovenski življenjepis blaženega Konstantina — dobro razumljen — glede dejstva, o katerem razpravljamo, zлага z italško legendo. Oba ta glavna vira za povest svetega Cirila pričujeta, da je on bil škof, četudi le malo časa.

III. Moravska legenda.

7. Kako ta legenda svedoči za škofovski red svetega Cirila, smo navedli že v razpravi o potovanjih svetega Metoda v Rim¹. V 8. poglavju poroča: »Sciens (Cyrillus), omnium esse virtutum in humilitate custodiam, episcopatum renuntians, habitum induit monachalem et ex auctoritate Apostolica dereliquit post se sanctum Methodium fratrem suum.« Te besede si je Assemani tolmačil tako-le: »voluisse quidem Hadrianum papam tam Cyrillum quam Methodium episcopali dignitate augere; Cyrillum tamen oblatum sibi honorem recusasse, et solum Methodium fuisse Episcopum creatum«². Ali po pravici je opomnil Dobrovski in za njim Ginzl, da je »renuntiare«, odreči se,

¹ »Voditelj« 1900, str. 261.

² *Calendaria ecclesiae universae (Romae 1755)*, tom. III. pag. 114.

»Voditelj« III.

nekaj drugega, kakor »recusare«, odkloniti. Ciril ni ničesar odklonil, ampak odrekel se je, ne sicer škofovskega reda, kar ni mogoče, ampak škofovske oblasti ali jurisdikcije, katera je s privoljenjem papeža prešla na Metoda¹.

Neka nepravilnost je, da je legendopisec opustil poprej izrečno povedati, da je papež Cirila in Metoda v škofa posvetil. A brez dvoma se je zanašal, da ima bralec v spominu naslov njegovega spisa: »Vita S. Cyrilli Ep. et monachi atque S. Methudii Ep. fratris eius, qui Moraviam atque Bohoemiam ad fidem Christi converterunt.« Ta naslov je Henschen v delu *Acta Sanctorum* zabeležil v svoji uvodni razpravi (tom. 2. Martii pag. 16. A.), pred legendo samo pa potlej postavlja svoj naslov: *Vita eorundem Sanctorum Cyrilli et Methodii ex MS. Blauburano* (pag. 22). Očitno je, da Assemani vsled tega onega prvega, pravega naslova še opazil ni.

Ker je moravska legenda nastala še le v štirinajstem stoletju, kakor je Dobrovski verjetno dokazal, in ker je imel nje pisatelj res malo kritične razsodnosti, ne moremo sicer njenemu pričevanju prisoditi kake velike važnosti, ali neko potrdilno moč mu prisojamo po pravici. Rabil je pisatelj deloma italsko legendo, to je očitno; a mogel je imeti za vrednost tega vira kako vnanje poročstvo, ki nam je danes neznano. K temu ni neverjetno, da je v moravskem narodu in sploh med severnimi Slovani tudi v štirinajstem stoletju še kolikor toliko životaril spomin na škofovstvo svetega Cirila, in da je pisatelj legende tudi v domačih krajih zasledil kako potrjenje tega, kar je bral v ital-skem viru.

8. Srbskoslovenskega življenjepisa bl. Konstantina, o katerem smo poprej razpravljali, moravski legendopisec gotovo ni rabil, niti ga poznal; toliko zanimivejše in pozora vredno je njegovo soglasje z onim starim virom v tem, da je sveti Ciril bil poprej škof, in potlej še le menih. Da je naš svetnik vzel meniško obleko še le v Rimu, proti koncu svojega življenja, nahajamo tudi v češki legendi², pa v lekcijah starega olomuškega brevirja, katere natisniti se je Henschenu vredno zdelo, ker je bil Baronij na-nje opozoril³. Isto nam pravi grški življenjepisec svetega Klementa, bolgarskega škofa, z dodatkom, da je Ciril sicer že davno poprej želel postati, ali da se ni upal, ker se mu je to zdelo nekaj velikega, k čemur da mu pomanjkuje zmožnosti⁴. — V soglasju vseh navedenih, dasi večinoma slabših virov se

¹ Dr. Ginzl, *Geschichte der Slawenapostel Cyrill und Method* (Wien 1861), S. 47. Anm. 7.

² Pri Ginzelu, Anhang I. S. 20. n. 5. — ³ Acta SS. tom. cit. p. 24.

⁴ Pogl. 3. Pri Ginzelu, Anhang I. S. 35.

zrcali soglasno izročilo Moravcev in Čehov in Poljakov na severu, in Bolgarov na jugu, o katerega resničnosti ni lahko dvomiti.

Drugo mnenje, da je bil Ciril že dolgo poprej, v Carigradu ali kje, menih postal, ima slab temelj. Opira se na besede matere Cirila in Metoda, s katerimi se je poslovila od sinov pred nju odhodom na Moravsko. Sveti Metod je te besede pozneje navedel pred papežem: »Ko sva dom zapustila . . ., je naju mati prosila z mnogimi solzami, da ako bi kateri izmed naju umrl, predno se povrneva, naj živi brat mrtvega nazaj spremi v njegov samostan, ter ga ondi pogrebe z dolžno in pravično častjo«¹. Samostani so stani menihov, torej je bil Ciril kakor Metod menih, tako se sklepa. Toda sklep ni tako čvrst, kakor se morda komu zdi. Sporoča nam besede materine po ustih Metoda ne samo italski, temveč tudi srbskoslovenski legendopisec, tedaj ravno tisti, ki nam poprej predočuje kot neki čisto nov čin Konstantinov, da je v Rimu smrti se bližajoč meniško obleko vzel, in si pridejal ime Cirila. Vse kaže, da je Ciril sicer nekaj časa pred odhodom na Moravsko prebival v samostanu Polihronu pri bratu Metodu, pa le kakor gost²; a predobra stara mamica da ni pazila na razloček med menihi in gostom menihov, ko je tukaj od sinov slovo jemala, vsa utopljena v občutke ljubezni in žalosti. Polihron se ji je zdel samostan obeh³. — Gost menihov je Ciril že poprej več kot enkrat bil, preživel kakšen čas v tem in onem samostanu; ali ga je zopet zapustil in živel drugje in na drug način po svojem izboru, kar dokazuje, da se ni bil odločil, sam menih postati⁴. A umreti je slednjič hotel kot menih.

Moravska legenda nas je zvabila, da smo se pomudili pri meniškem stanu svetega Cirila. Povrnimo se k vprašanju o njegovem škofovskem redu.

IV. Martirologiji, menologiji, cerkveni koledarji.

9. Dümmler, katerega objektivnost nam sicer prav dobro dene, je trdil, da italske legende, v kolikor svedoči škofovsko posvečenje svetega Cirila, ne podpira nobeden drug vir (glej zgoraj br. 3.) Vidi se, da je mislil, ko je tako pisal, samo na obširnejše vire, imenoma na razne legende. A njegova trditev tudi v takem omejenem zmislu

¹ Leg. ital. cap. 11. Primeri življ. Konstant. pogl. 18.

² Primeri v življenju Metodovem pogl. 4. in 5. pa v Konstantinovem pogl. 13. in 14.

³ Tudi tako bi se mogla stvar misliti, da je mati naziv »monastire« (samostan) od Polihrona per communicationem prenesla na neko zgradbo samostanu podobno, pri cerkvi ss. apostolov, kjer se je bil Ciril nastanil po vrnitvi od Kozarjev.

⁴ Beri v življ. Konstant. poglavje 4. 7. in 13.

ne odgovarja resnici. Italsko legendo podpirata dve drugi, srbsko-slovenska Cirilova in moravska. Dalje pa moramo Dümmlerja in druge, ki so se slično izjavili, vprašati: Kaj niso martirologiji, menologiji, cerkveni koledarji in sorodni dokumenti prav nikakšni viri? Ali so vseskoz tako brezpomembni, da ni vredno, jih le pogledati? Tako soditi, bilo bi zares jako napačno!

Posebno se mora resno vzeti v pošteve rimski martirologij s svojim oznanilom svetkovine slovenskih apostolov na deveti dan meseca marcija. Papež Leon XIII. je sicer nekoliko pre naredil to oznanilo. Poprej se je glasilo: »In Moravia Sanctorum Episcoporum Cyrilli et Methodii, qui multas earum regionum gentes cum earum regionibus ad fidem Christi perduxerunt«¹. Zdaj pa slove: »Romae et in Moravia SS. Episcoporum C. et M., qui Slavoniae gentes etc.«². Našega vprašanja se pa ta sprememba, kakor vsakdo vidi, nič ne tiče, slej ko prej beremo, da sta Ciril in Metod škofa. Isto je oznanjeval martirologij tudi že pred časom papeža Gregorija XIII. (1572—1585); kardinal Baronij ga v tem ni predrugačil, kakor razvidimo iz Bollandistov³ in iz Assemanija⁴. Kdaj ravno sta se naša dva sveta škofa prvič postavila v martirologij, sicer ne moremo povedati; ali zgodilo se je, ako ne poprej, vsaj v štirinajstem stoletju. Zakaj gotovo je olomuški škof Janez (Neumark-ski) ravnal v sporazumku z Rimom, ko je leta 1380 naredil, da ima ves kler in narod njegove škofije devetega marcija slovesno obhajati god sv. Cirila in Metoda, katera se v uvodu naredbe imenujeta: »beatissimi et gloriosissimi confessores Christi et episcopi Cyrillus et Methodius, Patres, Apostoli et Patroni nostri praecipui«⁵.

Utegnil bi seveda kdo pripomniti: Od 9. do 14. stoletja je že prav velik presledek časa, ako se je sveti Ciril z označenjem »škof« še le v štirinajstem stoletju vpisal v martirologij, se je vpisal jako pozno. Na to odgovarjamo, da je v gotovih okolnostih tudi pozno pričevanje vendar zanesljivo. Naj se pretehtajo v našem slučaju te-le okolnosti. Sveti Ciril je pred svojo smrtjo več ko leto dni preživel v Rimu, in je postal tukaj obče spoznana in visoko češčena oseba⁶. Ako je bil sploh kdaj v škofa posvečen, se je to zgodilo ravno tudi v Rimu — o tem ni prepira; in v službene knjige rimske cerkve se je zapisal sveti in imenitni čin. V Rimu je Ciril umrl, shranil se je slovesno v cerkvi svetega Klementa, in takoj so ga začeli Rimljani častiti kot svet-

¹ Martyrolog. Rom. editum Romae, item Moguntiae 1873, Ratisbonae 1874.

² Martyrologium Rom. ed. Mechliniae 1887. — ³ Acta SS. tom. cit. p. 12.

⁴ Calend. tom. III. p. 113. — ⁵ Ginzell, S. 13. Anm. 3.

⁶ »Tantus ac talis revera philosophus«, »mirabilis vere philosophus«, tako ga hvali Anastazij bibliotekar v novo najdenem pismu (Goetz, s. 245.)

nika. Naslikati so dali njegovo podobo, jo namestili nad njegovim grobom, in nad istim svetilnice prižigali, ki so gorele noč in dan¹. Po vsem tem je zares lahko verjeti, da so se ohranila v Rimu neka popolno zanesljiva, službena ali neslužbena spričevala škofovske odlike Cirilove do štirinajstega stoletja in še dalje. In da je rimsko cerkveno poglavarstvo le na temelju takih spričeval se odločilo, v martirologij zapisati: »SS. Episcoporum Cyrilli et Methodii«, zopet ne bo nihče dvomil, kdor ve, kaj in kako rimska cerkev veruje in misli o škofovskem redu in škofovski oblasti in njenih nosilcih. — Nezmotljivosti ne pripisujemo rimskemu martirologiju, ali da bi se motil glede škofovskega reda svetega Cirila, ni razloga sumnjati.

10. Italsko-grški menihi svetega Bazilija štejejo ss. Cirila in Metoda med svetnike svojega reda, a v ostalem ju častijo v soglasju z rimsko cerkvijo kot moravska škofa. Njih martirologij oznanjuje na dan 14. marcija: »In Moravia Sanctorum Episcoporum Cyrilli et Methodii, Ordinis Sancti Basilii« etc.². Ali so se ti menihi mnogo bavili s preučevanjem življenja slovenskih apostolov, ne vemo; vsekako pa so imeli lepe priložnosti, poizvedeti, na kaj se opira rimsko izročilo o škofovski odliki svetega Cirila. Njih glavni samostan namreč, Grottaferrata (lat. Crypta ferrata), utemeljen l. 1002. od svetega Nila, ni daleč od Rima.

11. V rumjancevskem muzeju³ v Moskvi se nahaja rokopis na pergamenu, prirejen, kakor se sodi, v Srbiji v trinajstem stoletju ali v početku štirinajstega, kateri obsega kratke življenjepise svetnikov za vse mesece leta (le september je izgubljen). Na 25. dan avgusta se bere: »Spomin svetih in prečastljivih naših očetov, moravskih nadškofov, Konstantina, ki se zove tudi Ciril filozof, in Metodija, njegovega brata, učiteljev slovenskega ljudstva«. In takoj se še dodaje: »Spomin istih obhaja cerkev 6. aprila, in ga slavi z veliko slovesnostjo«⁴. — Gotovo si niso stari Srbi sami izmislili, da je bil najprej sveti Ciril moravski nadškof, in za njim sveti Metod. Utegnili so to prvič izvedeti od kakega učenca svetega Metoda, ki je prišel v južne kraje, a občeci z Rimom so lahko tudi odtod dobili potrjenje, da je res tako. — Na nekega učenca Metodovega kot prvega izvestitelja

¹ Življ. Konstant. pogl. 18.

² Izdan je ta martirologij v Rimu 1848, in dodan tudi rimskemu istega leta.

³ Imenuje se tako po lastniku, grofu Rumjancevu ali Rumjancovu. Sicer pa ne vemo, je-li grofovska rodovina tega imena samo bila, ali je še z daj lastnica muzeja.

⁴ J. Martinov S. J., Annus ecclesiasticus graeco-slavicus (in Actis SS. tom. 11. Octobris) ad diem 25. Augusti. — Pripominja Martinov, da je po neki pogrški dobil srbski rokopis naslov: »Prolog«, in da bi se moralo bolj prav reči: Menologij.

kaže to, da je v omenjenem rokopisu tako natanko povedano, kje so svetega Metoda pokopali, namreč: »v veliki cerkvi Moravije, za oltarjem presvete božje porodnice, v zidu na levi strani.«

12. Nek star rusinski anthologij (kar bo po priliki isto značilo, ko menologij) oznanjuje na 14. dan februarija: »Svetega našega očeta Cirila, moravskega škofa, apostola Slovenov in Bolgarov, ki je iz grškega pisma napravil slovensko, in pokrstil Slovence in Bolgare«; a na 11. dan majnika: »Sveti naš oče Metodij, moravski škof; bil je brat Cirila filozofa, apostola Slovenov in iznajdnika slovenskega pisma: in je slovel za Bazilija Macedonca.«

Te navode imamo iz Assemanija (Calend. tom. III. pag. 113), a on jih je našel v delu Ignacija Kulczyńskiego, Ord. s. Basili: »Specimen Ecclesiae Ruthenicae ab origine susceptae fidei ad nostra usque tempora cum Sede Romana unitae« (Romae 1733). — Martinov, ki se je s to knjigo tudi seznanil, jo je tako cenil, da je oskrbel nje drugo izdanje v Parizu 1859. Pravi o njej: »Habet optimas res, easque ex vetustis et probatis fontibus depromptas«¹.

13. V nekem poznejšem času so Rusi, in, kakor se zdi, še pred njimi Srbi našega svetega Cirila postavili v svoje koledare (14. febr.) z naslovom kataonskega ali katanskega škofa. Martinov je poznal večje število takih koledarjev². V časopisu »Archiv für slavische Philologie« (letnik 1894 str. 561 in 562) nahajamo zanimivo sem spadajočo beležko Rusa Petrova. Pravi, da se je v Rusiji spomin svetega Cirila, poprej dolgo zanemarjen, obnovil takrat, ko je ondi veljavo dobil Jeruzalemski koledar, kakor so ga Srbi uredili; od tega časa da se je zopet bralo pod 14. februarijem ime Cirila, »episkopa kataonskega učitelja Slovenom in Bolgarom.« In kdaj je to bilo? Gotovo ima Petrov v misli tisti popravek koledarja, ki ga je izvedel patrijarh Nikon 1652—1658, in pozneje, l. 1667. potrdil neki cerkveni zbor. — Toda že l. 1682. se je pri novi preuredbi koledarja po grških virih Cirilovo ime poleg mnogih drugih zopet izbrisalo.

Kako naj si razložimo čudno prikazen Cirila, slovenskega apostola pa katanskega škofa v omenjenih koledarjih? Nastala je po goli pomoti. Tako je sodil Martinov³, tako profesor Jagić⁴, in nič verjetnejšega se ne bode dalo uganiti. Za silnih političnih, družabnih in verskih nemirov, kakršni so vladali po Evropi skozi stoletja po smrti ss. Cirila in Metoda, se je nju prava in natančnejša povest čedalje bolj pozabila. Ali nekaj je ostalo, kar je živo in trajno spominjalo na nju preznameniti osebi, namreč slovenski cerkveni jezik, ki se je pri Srbih,

¹ Glej Acta SS. 11. Octobris, pag. 17. — ² Annus eccl. etc. sub. 14. Febr.

³ Op. cit. sub 21. Martii. — ⁴ Archiv f. sl. Phil. IV. (1880) SS. 312. 313.

Bolgarih in Rusih naprej rabil, in za katerega so se Hrvati borili s svojimi latinskimi nasprotniki. Hotelo se je tedaj in moralo se je zopet in zopet govoriti in pisati o Cirilu in Metodu, a ker se mnogo pravega ni znalo, jele so se plesti okoli nju pravljice in bajke. Tako so med ostalim nekateri sicer dobro pomnili, da je sveti Ciril bil škof, ali niso vedeli, kje je bila njegova škofija. Listali so tedaj in iskali po menologijih, martirologijih in raznih liturgijskih knjigah in zadeli so na nekega Berylla ali Birilla ali Cyrilla — različno se je bralo ime v raznih knjigah —, ki je bil škof v Kataniji na Siciliji, katerega god je 21. marcija. In dejali so: gotovo je to naš Ciril, naš slovenski apostol! Ali kako je prišel v Katanijo? No, oblast carigrajskih patrijarhov se je takrat na Sicilijo raztezala, Focij ali njegov naslednik je Cirila posvetil in tje poslal. Razkolnikom je ta misel kaj dobro dejala, in kar je komu po volji, to rad veruje.

Omenili smo to zmoto, ker se posredno tudi v zmoti odkriva zrno resnice. Ako bi se ne bilo jako zanesljivo verovalo, da je sv. Ciril bil škof, bi se ne bilo prišlo do tega, ga pomešati z nekim drugim škofom.

14. Ko se je v devetnajstem stoletju pri Rusih na novo vzbudila želja in volja, ss. Cirillu in Metodu izkazovati javno cerkveno čast, so na temelju starejših menologijev Cirila kakor Metoda priznali za moravskega škofa, in odločili, da se spomin obeh slovesno praznuje 11. dan majnika¹. Isti red so si usvojili Srbi in Bolgari, in tako se dandanes v priznavanju, da je sv. Ciril bil škof, in to moravski škof, zlagajo vse cerkve, katere ga sploh častijo.

Ni tedaj ravno majhno število spričeval za škofovski red svetega Cirila, in večinoma so tako dobra, da se jim ne more kaj pametnega prigovoriti. Z druge strani se nasprotna trditev, da Ciril ni bil v škofa posvečen, ne nahaja v nobenem starem viru. Res je samo, da nekateri viri o tem dejstvu molčijo; ali lahko bode bralec sprevidel, da njihov molk nikakor nima dokazne moči v nasprotnem zmislu.

V. Viri, ki o škofovskem redu svetega Cirila molčijo.

15. Molčanje enega ali več pisateljev o nekem dogodku, katerega drugi poročajo, more res včasih biti več ali manj močen dokaz, da takega dogodka v resnici ni bilo. Toda prav skrbno je treba paziti na pogoje, od katerih je odvisna moč takega dokaza. Ni dovolj znati, da je molčeči pisatelj resnico ljubil, in gotovo vedel, kaj je resnica glede dogodka ali stvari, za katero se vpraša; moral je razven tega

¹ Neke dotične ruske koledarje in cerkvene knjige imenuje Martinov, op. cit. sub 11. Maii.

tudi imeti nujen, ali vsaj prav naraven povod, dogodek ali stvar omeniti. Ako ni imel takega povoda, je poziv na njegovo molčanje prazen. Zakaj tisočkrat imamo v spominu kak gotovo resničen dogodek, pa ne spregovorimo o njem, ker nimamo povoda.

Med vsem, kar je Assemani navedel za svojo trditev, da sv. Ciril ni bil škof, se mu je najodločilnejše zdelo to, da ga papež Janez VIII. v znanem pismu do kneza Svetopolka od leta 880 ne imenuje škofa, ampak le Konštantina filozofa: »*Literas denique slavonicas a Constantino quondam philosopho repertas, quibus Deo laudes debite resonant, iure laudamus*«¹. — Assemaniju danes v tem pritegujeta Friedrich in Goetz, hkrati se oziraje na slične izraze papeža Hadrijana II. v pismu, ki se nahaja v 8. poglavju Metodove legende: »*Misit vobis (imperator Michael) beatum philosophum Constantinum cum fratre . . . Nos autem . . . statuimus . . . Methodium in partes vestras mittere . . ., ut vos edoceret, quemadmodum rogastis, libros in vestram linguam interpretans . . ., sicuti Constantinus philosophus . . . coepit*«².

Ali sklepanje Assemanija in starokatolikov je skoz neopravičeno. Naj sta Janez VIII. in Hadrijan II. še tako dobro vedela, da je Konštantin v Rimu prejel škofovsko posvečenje — Hadrijan mu ga je bil sam podelil —, ni se jima moglo v navedenih slučajih prikladno zdeti, Konštantina imenovati škofa namesto filozofa; zakaj spojitve »Konštantin škof« bi bila dajala napačni zmisel, da je bil že takrat škof, ko je priredil slovensko pismo, začel cerkvene knjige na slovensko prelagati, in da je kot škof prišel iz Carigrada na Moravsko. — V neki stari kroniki, katero omenja Jacobus de Voragine (Jakob, Genoveški škof), legendopisec trinajstega stoletja, se je bralo, da se je morje posušilo okoli onega mesta blizu Kerzona, kjer je bilo shranjeno telo svetega Klementa, papeža in mučenika, in da ga je potem blaženi Ciril, moravski škof, v Rim prenesel³. Naravno je iz te kronike vsaki bralec, ki ni bil od drugod natančneje poučen, zajel neresnično misel, da je bil sv. Ciril že takrat moravski škof, ko je iskal in našel telo svetega Klementa. Ali bi se bila imela Hadrijan II. in Janez VIII. ravno tako neumestno izraziti, kakor navedena kronika?

Da bi papeža nalašč in posebej omenila poznejše škofovsko posvečenje filozofa Konštantina v Rimu, k temu zopet nista imela povoda, ker je bilo dejstvo slovenskim knezom že znano, posebno leta

¹ Calend. tom. III. p. 115. Assemani prav za prav piše: »a Constantino quondam philosopho«, kar pa smatramo samo za slučajno pomoto.

² Glej v Goetzovem delu strani 36. 153. 263. 264.

³ Acta SS., tom. 2. Martii, pag. 14. E.

880 Svetopolku že jako davno znano, in ker je cela svrha nju službenih pisem bila ta, škofa Metoda priporočiti, ter označiti oblast in pravice njemu podeljene.

Pravi povod, Konštantinu ali Cirilu priložiti naslov škofa, je pač imel tisti papež — naj je že bil katerikoli —, ki ga je prvi službeno priznal za svetnika, ter ga vpisati dal v rimski martirologij. Zakaj rimska cerkev se stanovitno drži običaja, da svete spoznavalce, ki so bili škofje, izrečno ravno s tem naslovom odlikuje, ne gledé na to, ali so bili škofje dolgo ali kratko, ali so v tej lastnosti storili mnogo ali malo. Vsled tega običaja se sv. Ciril v martirologiju imenuje škof, ker je to v resnici bil. Opustilo pa se je pri vpisu njegovo prvotno ime Konštantin, in postavilo ono, katero si je z dovoljenjem papeža Hadrijana priložil petdeset dni¹ pred svojo smrtjo, in katero je dobilo pri Rimljanih sčasoma izključljivo pravico. Seveda le sčasoma, ne hipoma, na kar je tudi treba paziti pri presojevanju starejših dokumentov².

16. Dokazovanje Friedricha in drugih iz Anastazija bibliotekarja, da sv. Ciril ni bil škof, je ravno tako netemeljito, kakor ono iz pisem Hadrijana II. in Janeza VIII.

Ako bi bil Anastazij sestavil in nam zapustil celi življenjepis Konštantina ali Cirila, bodi obširnejši bodi krajši, bi se kajpada moralo v njem med ostalim brati o škofovskem posvečenju Konštantinovem. O takem delu Anastazija pa do danes ni sledú. On se je izjavil pri različnih priložnostih samo o nekih posebnih dejstvih iz življenja Konštantinovega, in sicer vselej le o takih, ki spadajo v čas pred njegovim prihodom v Rim. Francoski kralj Karol Plešec se je jako zanimal za vprašanje, je-li sv. Dionizij, prvi pariški škof, ista oseba s sv. Dionizijem Areopagitom, in dalje za bogoslovská dela, ki so se v srednjem veku sploh Areopagitu pripisovala. Anastazij bibliotekar mu je pismeno razložil svoje mnenje glede teh vprašanj, in med ostalim priča, da je veliki mož in učitelj apostolskega življenja, Konštantin filozof, ki je ostanke svetega Klementa papeža v Rim prinesel, jako cenil in spoštoval knjige Dionizija Areopagita, mnogo se iz njih učil, mnogo jih drugim priporočal³. — Napisal je Anastazij dalje razlago osmega občnega cerkvenega zbora, četrtega carigrajskega (l. 869), s predgovorom, v katerem priobčuje, kako je bil svoj čas Konštantin filo-

¹ Tako pravita starosrbska Cirilova in moravska legenda. Italska imenuje štirideset dni, kar je pa najbrže pomota kakega prepisovalca.

² Po italski in moravski legendi je Konštantin zagotavljal, da mu je Bog sam razodel, naj vzame drugo ime — Ciril. Ako morebiti ni bilo razodetje v strogem smislu, bilo je brez dvoma neko notranje razsvetljenje, ki ga je jasno in jako k temu opominjalo. — ³ Migne, *Patrolog. latina*, tom. 129. col. 741.

zof, mož velike svetosti, strogo posvaril Focija, ki je bil krivi nauk o dveh dušah v človeku med ljudi raztrosil¹. — Tretje sem spadajoče delce Anastazija je pismo do Gauderihja Veliterskega škofa, s katerim smo bralca zgoraj (br. 1.) kratko seznanili. V njem se večkrat imenuje Konštantin filozof, ki je ostanke svetega Klementa našel, in objavil neke spise o tem dogodku.

Lahko je vendar sprevideti, da Anastazij v nobenem navedenih slučajev ni mogel prikladno namestu Konštantina filozofa imenovati Konštantina moravskega škofa; in takisto dalje, da v nobenem slučaju ni imel povoda, posebej dodavati, da je bil isti Konštantin slednjič v Rimu v škofa posvečen. S tem bi ne bil Karolu Plešču knjig Dionizijevih nič bolje priporočil, carigrajskih razmer pred osmim občnim cerkvenim zborom nič boljše pojasnil, a škofu Gauderihu bi bil neki dogodek, ki bi bil obema enako znan, ko nekaj novega pripovedoval!

17. Pri staroslovenskih legendah se nam tukaj ne bode dolgo muditi, ker smo o tisti, ki je važnejša za nas, namreč o življenjepisu bl. Konštantina, že poprej razpravljali. Pokazali smo, da se v tej legendi dovolj jasno razodeva škofovska odlika in oblast Cirilova, in da je ono mesto, kjer bi moral biti izražen čin njegovega posvečenja, brez dvoma skvarjeno. — Kar se pa tiče življenjepisa bl. Metoda, odgovarjamo tistim, ki se na njegov molk o škofovski posvetitvi Konštantina ali Cirila pozivljejo, z logičnim pravilom: »Qui nimis probat, nihil probat«. Isti življenjepis molči tudi o škofovskem posvečenju Metoda samega za njegove prve navzočnosti v Rimu, ki se je vendar prav gotovo takrat izvršilo². Ker pisatelj s tem dokazuje, da celo o okolnostih posvečenja svetega Metoda, s katerim svetnikom se poglavitno in nalašč bavi, ni bil dobro poučen, pripisujemo tem pravičnejše njegov molk o Cirilovem posvečenju njegovi nevednosti.

Naj takoj sploh ponovimo, kar smo že rekli v razpravi o potovanjih svetega Metoda, da so prijatelji slovenskih virov Metodovo legendo precenjevali. Nam se vse slabša dozdeva, čimbolj jo razmotrujemo. Ne dolžimo sicer pisatelja, da bi bil naravnost hotel kaj neresničnega povedati ali neke stvari je samo ugibal, pri tem pa ni bil srečen, ker ni dovolj dobro poznal cerkvenih uredb, in dejanskih cerkvenih razmer na zapadu. Poglavitna napačna misel, katero si je vsled tega usvojil, je bila ta, da se je sveti Metod po Cirilovi smrti brez škofovskega reda, samo kot mašnik povrnil v slovenske zemlje. Ako bi bilo res — prav slabo verjetno je tudi to, a vendar mogoče —, da

¹ Ibid. col. 14.

² Jagić v omenjeni razpravi (str. 29 i. d.) sodi drugače.

je sv. Metod še le v Rimu mašnik postal, bi se moralo reči, da je prejel za svoje prve navzočnosti v Rimu oba sveta reda, najpoprej mašniški, pozneje, po dostojnem presledku časa, s Cirilom vred škofovski. — Najbrže pa je postal sveti Metod mašnik že med menihi na Olimpu; tako se ume, da je mogel pozneje prevzeti častno službo predstojnika (igumana) v velikem samostanu Polihronu.

18. Za grški življenjepis svetega Klementa, bolgarskega škofa, se nam ni treba meniti, zakaj vsaki bralec tega dela lahko opazi, da je imel pisatelj o življenju in dejanjih slovenskih apostolov le neko prav površno in pomanjkljivo znanje. Ako on ni znal za škofovski red Cirilov, je pa bilo drugih, ki so znali. — S podobnega razloga se nam tudi ni treba meniti za češko legendo in za lekcije starega olomuškega brevirja. Assemani je mislil, da ima v teh lekcijah neko dobro podporo za svoje mnenje, ker jih je Baronij nekako pohvalno omenil²; ali to nič ne pomaga, ker je Baronij sam prav malo vedel o sv. Cirilu in Metodu.

Pač pa smo še dolžni se ozreti na neke stare koledarje, ki svetega Cirila ne imenujejo škofa. Podajemo navode, ki se nam zdé najznamenitejši, iz večkrat imenovanega dela Martinova ž njegovimi latinskimi besedami. Glasoviti Ostromirov evangelijar, prepisan v Novgorodu v letih 1056 in 1057 iz nekega še starejšega bolgarskega kodeksa, javlja god sv. Cirila na dan 14. februarija tako: »Venerabilis Patris nostri Constantini philosophi, qui in monachatu dictus est Cyrillus«. Vatikanski glagolitski kodeks od Assemanija iz Jeruzalema v Rim prinesen, ki je napisan v ednajstem, ako ne celo že v desetem stoletju, pravi na isti dan kratko: »Sancti Patris nostri Cyrilli philosophi«; a na 6. dan aprila oznanjuje: »Memoria dormitionis sancti Patris nostri Methodii, Archiepiscopi Moraviae superioris, ac fratris sancti Patris Cyrilli philosophi«. — Tukaj je na prvi pogled res prav naravno pomisliti: Ciril menda le ni bil škof, ker ga v najstarejšem času niso kot takega priznavali in častili.

Toda ne prenačimo se! Večja ali manjša starost zgodovinskih spričeval ni edina okolnost, na katero je treba gledati pri njih presoji; treba je tudi vprašati za mesto, kje so nastala, in še za marsikaj drugega. Navedeni evangelijarji so s svojimi koledarji vred bolgarskega roda. Kdor enkrat to ve, bode dalje premislil, da so stanovali Bolgarji, kakor stanujejo tudi danes, precej dalje od Rima, kjer je sveti Ciril prejel škofovski red, in kar je važnejše, da so le malo časa bili v neposredni zvezi z rimsko cerkvijo. Leta 866 je knez Boris (Mihael) veselo vsprejel poslanca papeža Nikolaja I. in željno

² Calend. tom. III. pp. 113. 114.

poslušal njegova poročila in nauke; a že leta 870 se je trde glave mož zopet odvrnil od Rima, ter se Carigradu v naročje spustil. S tem sicer Bolgarji za zdaj še niso bili razkolniki, ali nehalo je dejansko občenje z Rimom, in tesnejše prijateljstvo s Carigradom je storilo, da so se navzeli vseh napak, ki so tukaj in sploh v iztočni cerkvi vladale.

Neka domača napaka pri Grkih je bila ta, da so pri učenju, razlaganju in oznanjevanju resnic od Boga razodetih čez pravo mero cenili človeške, naravne pripomočke, kakor so filozofsko umovanje, dialektika, zgovornost. Mnogim je prešlo v pravo strast, ostrino svojega uma skušati o največjih skrivnostih vere, n. pr. o presveti Trojici, o včlovečenju Sina božjega itd. Od tod oni brezкраjni, silni verski prepiri na iztoku, ki so dušam neizmerno škode storili. Druga napaka je bila, da so preslabo upoštevali čudovitne nadnaravne moči in nadnaravno milostno pomoč, katero je Kristus sklenil z zakramentom svetega reda. Cenili so duhovski stan mnogo manje po njegovem jedru, kakor po njegovi lupini, namreč po tem, kar je bilo ž njim sklenjeno vnanjega sijaja, moči in oblasti, pa priložnosti, obogatiti se. Vsled tega so se jako v nemar puščali cerkveni zakoni glede izbora vrednih mladeničev in mož za duhovski stan, glede priprave na istega in presledkov časa, ki naj bodo med jednim redom in sledečim višjim. Vse prenašlo, skokoma, so mnogi postali iz lajikov mašniki, nekateri ravno tako celo škofje. Občni cerkveni zbor l. 869 je sicer storil, kar je mogel, proti tem razvadam, ali uspeh je ostal jako nepopoln.

Ni moglo biti drugače, kakor da se je tako napačno mišljenje in ravnanje vdomačilo tudi pri Bolgarih, ako morda ne v največji meri, pa gotovo v precejšnji. In pozna se to prav dobro v življenjepisu bl. Konstantina. Pisatelj je kakor zamaknjen v filozofski sijaj svojega ljubljenca. Le parkrat od začetka ga imenuje »Konstantina«, potlej pa rabi vseskozi bliščeči pridevek »filozof« kot njegovo lastno ime. Na drobno in z veliko slastjo poroča pisatelj, kako se je »filozof« prepiral z Janezom Gramatikom, s Saraceni v mali Aziji, z židovi pri Kozarjih in s trojezičniki v Benetkah, naj vidimo, kako je bil duhovit, kako izurjen v dialektiki. Ne pravimo, da te reči niso zanimive, ali so v primeri s celim obsegom življenjepisa vendar preveč raztegnjene. Kadarkoli pa bi pisatelj imel kaj povedati o tem ali onem svetem redu Konstantinovem, je vselej tako malomaren in čuden, da nas rimsko-katoliške bralce na zapadu nevolja spreha. Imeli smo že priložnost, o tem govoriti, a tukaj bodemo prikladno še nekaj omenili.

Življenjepis Konstantinov se je rabil za branje pri božji službi na njegov praznik, dne 14. februarija¹, tedaj na ravno tisto svetkovino,

¹ Zato stoje na čelu besede: »Blagoslovi, oče!«, s katerimi je bralec, predno je začel, blagoslova prosil od služječega duhovnika.

katero napovedujeta stara koledarja v Ostromirovem evangelijaru in v glagolitskem vatikanskem kodeksu. In vjema se s temi koledarji tudi naslov življenjepisa ali legende v tem, da Konstantina ne imenuje škofa. Podali smo ga v uvodu razprave, polatinjen se glasi: »Vita beati doctoris nostri Constantini philosophi, primi institutoris slovenicae gentis.«

Pisatelj je vedel za škofovski red Konstantinov, drugače bi se moralo reči, da sam sebe v osemnajstem poglavju, katero smo na svojem mestu razložili, ni razumel. Zakaj tedaj zamolči »škofa« v naslovu? Odgovor je po tem, kar smo spredaj povedali, lahek. Mož v grškem duhu odgojen je motril svete rede blizu samo po vnanjih, slučajnih okolinostih, in tako se mu je zdelo Cirilovo kratkotrajno škofovstvo brez škofovskih dejanj premalo znamenito, da bi ga imel v naslovu oznaniti.

Možje sličnega duha in mišljenja, kakor Konstantinov življenjepisec, so bili uredniki starih bolgarskih (in ruskih) koledarjev. Mogli so tedaj iz sličnega razloga, kakor on, škofovski red Cirilov premolčati, dasi so zanj znali.

K temu je naravno, da so Bolgarji, od bizantske struje zaneseni, za škofovsko čast Cirilovo tudi zategadelj manj marali, ker je še le v Rimu prišel do nje, ne pa že poprej v slavnem Carigradu. Rajši so torej pri tem ostali, Cirila »filozofa« občudovati, zakaj jako jim je laskalo, da so glasovitega filozofa hkrati mogli imenovati svojega učitelja, prvega nastavnika svojemu rodu.

In ker se je za Cirilovo škofovstvo tako malo maralo, ker se je prav redko omenjalo, so se mogli sčasoma mnogi glede tega dejstva najti v popolni nevednosti; in tako more tudi prav nevednost biti vzrok pomanjkljivosti bolgarsko-ruskih koledarjev.

Razvidno je tedaj, da se tudi stari bolgarsko-ruski koledarji nikakor ne morejo vzeti za dokaz, da Ciril ni bil škof. In ker nima dokazne moči za to trditev nobeden izmed molčečih virov, je dosledno tudi vsi skupaj nimajo.

Potemtakem ima celotno veljavo pozitivno pričevanje italske legende, rimskega martirologija in drugih poprej navedenih virov, da je sveti Ciril bil škof.

Sklep.

Mogli bi to kritiko, ki zanika Cirilov škofovski red, mirno prenašati, ako bi bila ta kritika skoz objektivna pa temeljita, ter bi se moglo reči, da je resnico spravila na dan; zakaj resnica je kraljica, kateri se mora vselej in povsod prostor dati. Ali teh lastnosti omenjena kritika nima; ni nikakor dovolj temeljita, in vzrok temu je vsaj

deloma ta, da ni potekla iz čiste ljubezni do resnice, ampak iz strankarskih teženj, ki so naperjene proti Rimu. Da mnogi ruski pisatelji radi sumničijo vse, kar veljavo rimske cerkve in njenih izjav utruje, priznava z obžalovanjem prof. Jagić, dasi sicer tako uljudno in prijazno, kakor le mogoče, ž njimi ravna¹. Še manj morejo naravno starokatoliki biti objektivni nasproti Rimu, in jako značilno je, da so se ravno oni zadnji čas z Rusi združili v napadih na nedolžno mitro svetega Cirila. Zato smo se odločili, napisati predstoječo malo apologijo rimskega koledarja, ki svetkovino slovenskih apostolov oznanjuje z besedami: »Sanctorum Cyrilli et Methodii Pontificum et Confessorum«. Smo-li nalogo, katero smo si vzeli, dobro rešili, naj sodijo bralci.

Da v ostalem škofovstvo svetega Cirila nima kakega važnega pomena v cerkveni zgodovini, smo priznali takoj v začetku. Ni imelo kakega vpliva na daljni razvoj krščanskega življenja pri Slovanih, niti si je svetnik kakor škof pridobil znatnih novih zaslug. Pozabiti se pa pri vsem tem ne sme, da je škofovski red sam v sebi nekaj jako vzvišenega in častitljivega. Škofje so nasledniki apostolov, nosilci največjih in najodličnejših oblasti, katere je Kristus podelil svoji cerkvi. Te svetle odlike je bil sveti Ciril od Boga in od cerkve vreden spoznan, okitila je škofovska mitra njegovo glavo, in ostaje mu škofovski značaj na veke. Škof je, in kakor škof se ima tedaj častiti!

T. Lempl S. J.

Dušno pastirstvo.

A.

Kako se obhaja god župnega patrona, ako pride na nedeljo?
Letos je bil god sv. Marjete v nedeljo — Dom. 9. post Pent. V župniji J., ki sv. Marjeto časti kot patrono, se je slovesno praznoval patrocinj. K tej slavnosti se je sešlo več duhovnikov sosedov, kateri se posvetujejo med seboj, kako naj se služi slovesna sv. maša. Hitro so edini: sv. maša bo »de Festo S. Margarithae Mart. cum Gloria, Credo, Oratione unica, Praef. de st. Trint. cum ult. Evang. S. Ioannis.« Vpraša se: So-li ravnali pravilno, in ako ne, kako bi se bila morala služiti slovesna sv. maša!

Odgovor. Gotovo je bila zbranim duhovnikom v mislih določba, ki se ozira na nedeljo po prazniku, ko je »concursum populi«; takrat namreč »permittitur unica tantum Missa solemnis de octava cum

¹ Glej Archiv f. sl. Phil. X. 306. 307.

Gloria et Credo, absque ulla commemoratione. (S. R. C. 3. Sept. 1746)¹. Ali ta določba velja le takrat, kadar se slovesno praznovanje župnega patrona, katerega god je bil med tednom, za ljudstvo prestavi na prihodnjo nedeljo. V tem slučaju je dovoljeno — a ne zapovedano — slovesno sv. mašo služiti po omenjenem obredu. More se pa služiti tudi »Missa de Festo occur. cum commemoratione Patroni seu Titularis et aliis commemorationibus occurrentibus«; mora pa se služiti tako v cerkvah, v katerih se služi le ena sv. maša.

Ako pa pride god patrona v nedeljo, velja določba: »Festum Patroni seu Titularis Ecclesiae ritu dupl. 1. cl. cum Octava celebrandum est . . . Missa dicitur, si adsit, propria ex Missali vel Proprio Missarum vel ex Communi Sanctorum . . . Gl. Cr., item Praef. propria, si talem habet«, z vsemi komemoracijami, katere pripuša praznik »duplex 1. classis« in z zadnjim evangelijem dotične nedelje. Med prazniki pa, katere pripuša f. dupl. I. cl. so vse nedelje celega leta, izvzemi seveda Dom. I. cl., ki se sploh nobenemu prazniku ne umaknejo.

M. K.

Katehet zoper pijančevanje. Nepopisna in vsestranska je škoda, ki jo prizadene človeški družbi nezumno uživanje vpijanljivih pijač: pijanci so pravcati grobokopi telesnega in dušnega blagostanja človeškega. Zato se dvigajo zoper pijančevanje resnični prijatelji ljudstva iz vseh slojev in stanov. Naj-li zaostane katoliški duhovnik? Nikakor! V zasebnem občevarju, iz lece, v spovednici mora ljudem kazati hude posledice pijančevanja in jih svariti pred satanom, ki si navadno poleg hiše božje postavi prav kmalu svojo hišo, svoj tempel t. j. slabo krčmo. Tam mu je miza polna pijače oltar, razuzdano ženstvo je žrec, žep krčmarjev je pušica, karte ponuja mesto molitvenika, in pretepen ali celo ubit pijanček, to je njegova žrtev ali daritev. In to je groza, da je ta tempel satanov tako priljubljen kristjanom, zlasti mlajšemu zrodu. Komaj se otrese mladenič šolskega jarma, že se pridružuje malo starejšim tovarišem po krčmah. Še celo šolarje vlačijo nespametni stariši ali brezvestni zapeljivci seboj k pijači na veliko žalost katehetovega srca. Prav tedaj stori veroučitelj, da že v šoli pri kateheziranju prilično ožigosa pijančevanje in je pokaže v pravi, tako žalostni luči.

Pri vsakem šolskem učnem predmetu ima učitelj priliko svariti pred pijančevanjem. Najlepšo pa ponuja veronauk, to pripoznajo in morajo pripoznati celo maloverni učitelji. Ni treba celih pridig ali posebnih katehez v ta namen. Pojedine točke v katekizmu se že lahko naglašajo in uporabijo tako, da učenci spoznajo škodljivost te človeške razvade, ki je bila v svoji obsežnosti res prihranjena našemu veku.

¹ Decreta authentica. Vol. II., str. 93 ad 1.

Prva zahteva je pač ta, da se katehet ne kaže otrokom nikdar pijanega, potem bo njegova razlaga obveljala.

a) V katekizmu služijo v naš namen posebno zapovedi božje, nauk o molitvi in nauk o grehah. Nezmerno užita pijača je dobra prijateljica vseh grehov; pijanec je pripravljen in sposoben pregrešiti se zoper vsako božjo zapoved, da le prija njegovemu grlu. N. pr.:

1. b. z. Pijancu je Bog njegov trebuh, pljuča so mu tempel, želodec oltar, natakar je njegov duhovnik. Poželjivost mu je najdražja stvar, njej mora streči, njo ljubiti. Če mu še tli v srcu iskrica vernosti, žganje mu jo pogasi. Kdo bolj zanemarja molitev, kdo se bolj norčuje iz božjih in verskih reči? Kdaj človek najlažje vero proda?

2. b. z. Kdo bolj preklinja in skruni božje ime kakor pijanec? Komu je kriva prisega lažja?

3. b. z. Kdo bolj zanemarja službo božjo, kdo bolj skruni Gospodov dan, kdo stori več grehov ob nedeljah kakor pijanci? Celi teden se ne žali Bog tolikanj, kakor ravno tisti dan, ki si ga je izbral sebi v čast! Zato toliko božjih šib nad nami!

4. b. z. Kateri otrok pripravlja starišem več žalosti, jeze, škode in sramote, kakor sin-pijanec in hči, ki se da voditi po krčmah? Kdo bolj gotovo zapravi sebi in osivelim starišem lastno streho, pripravi pa beraško palico in siromaštvo? Kaki prizori se dogajajo, kadar priropoče in prikolne pozno v noč pijan sin ali mož domu! Vzglede najdeš v časniških poročilih.

5. b. z. Pijanec zastruplja sam sebe; tekmuje pri popivanju in zadene ga kap, zmrzne v snegu, pade v globočino, telebne v vodo. Koliko težkih telesnih poškodb, ubojev, samomorov... koliko nesreče povzroči lahko pijan človek, kateremu je izročeno po več 100 ljudi: vozniki, strojevodje, železniški čuvaji, tovarniški nadzorniki, uradniki po jamah, krmarji na ladjah in čolnih... neštete so take nesreče.

6. in 9. z. Pijača razburi vse človeške strasti, vzame človeku razsodnost, sramežljivost, dostojnost, pamet — pijača je tisti sladki strup, s katerim lovijo zapeljivci svoje žrtve... Posebno je treba dekleta opozoriti na to.

7. in 10. z. Če manjka pijancu lastnega cvenka, si išče pridobiti pijače na drug, četudi nepošten način. Krade, goljufa, zmika, prodaja ukradeno blago, zastavlja, se zadolžuje... (otroci doma jajca, žito... kradejo in donašajo v štacuno, ko odrastejo, pa v krčmo). Pijanec krade Bogu zlati čas, sebi zdravje in dušne zmožnosti, starišem premoženje, celi hiši poštenje.

Pri 8. b. z. naj pripomni katehet, da je že marsikateri pijanec za pijačo krivo pričal, celo prisegel. Pijača razveže jezik in pijan človek ne more premisliti, kaj govori. In kaj sledi iz takega govorjenja?

Ko razlaga katehet poglavje o molitvi, lahko dokaže, da pijanci malo in zelo slabo molijo in da jih ravno pijača tako zelo ovira pri tem prav važnem opravilu kristjanovem. Četrta in sedma prošnja Gospodove molitve nam posredno priporoča zmernost.

Pri zakramentih naj opomni katehet, da jih ravno pijanci zanemarjajo, brez skrbne priprave in brez resnega sklepa prejemajo, in da ravno pijača dostikrat zakrivi naglo ter neprevideno smrt brez sv. zakramentov.

V petem poglavju ne bo težko dokazati, da so ravno pijanci sposobni za vsako vrsto pregreh, nesposobni pa tudi za kako čednost. Toliko iz katekizma.

b) Zgodbe st. in n. z. tudi pridejo v poštev, kadar svari katehet pred nezmernostjo v jedi in pijači. Vzglede ne manjka. So n. pr. Noe, Lot, Holofern, Baltazar, Amon, Herodež, izgubljen sin, Eva, Ezav, Izraelci v puščavi, oni bogatin pri Luk. 16, 19.; dobro služijo v ta namen tudi občni potop, Sodoma, Helijeva sinova, Gedeon i. dr. Zmernosti se učimo na vzgledih kakor Abrahamova gostoljubnost, Samuelova mati, ženitnina v Kani, Samson, Daniel, Janez Krstnik, najbolj pa seveda na Jezusu Kristusu, čigar hrana je bila, »spolnjevati voljo nebeškega Očeta« — (Jan. 4, 34.)

c) Sv. pismo podaja značilnih izrekov o pijancih in njihovem početju. Ni od škode, če otroci tega ali onega zvejo in se ga naučijo, n. pr. Preg. 20, 1. + 23, 29. — Sir. 19, 1. + 31, 38. — Oseja 4, 11. — Rimlj. 13, 13. — I. Kor. 6, 10. itd.

d) Krepka svarila cerkvenih očetov in učenikov pridejo tudi prav.

e) Katehet se naj poslužuje očitidnih in svarilnih vzgledov — najde jih malone slehern dan v časnikih — vzgledov od blizu in daleč v to, da kaže šolarjem žalostne nasledke pijančevanja za dušo in telo, za posameznega človeka in cele družine...

Kakor drugje mora katehet tudi pri tem nauku imeti pred očmi ono načelo »distinguendum est« — da otrokom tudi vstvari pravo vest, s katero pozneje ločijo pijančevanje od slučajne pijanosti. Naj pa tudi katehet uči otroke prav ravnati s stariši za slučaj, da dajejo ti otrokom slab vzgled s pijančevanjem: v vsaki šoli so otroci, ki so tako nesrečni, da imajo očeta — pijanca. Posebno naj pa katehet pazi na to, da se mu otroci že kot šolarji ne navadijo vpijanljivih pijač ali celo krčem: principiis obsta...

Irenaeus.

Kako greši, kdor zamudi kak glavni del sv. maše? A. smatra za smrtni greh, ako kdo kak glaven del n. pr. sv. evangelij izpusti, ker ne zadosti svoji dolžnosti.

B. pa meni, da niti oni smrtno ne greši, ki izpusti samo darovanje ali samo povzdigovanje ali samo obhajilo.

Kateri ima prav? V tej točki so res nekateri prestrogi, drugi pa predobri. Za spovednikovo prakso pa je važno, da hodi varno pot in da ima zdrava načela.

Goepfert zagovarja v svoji zelo razširjeni in ugledni moralki (*Moraltheologie* I. n. 344 b.) te-le nazore: Wer das Offertorium allein ausläßt, hat wesentlich seiner Pflicht genügt, also keine schwere Sünde begangen. Wer bei Wandlung und Communion nicht anwesend ist, hat sicher seiner Pflicht nicht genügt, also eventuell schwer gesündigt. Kontrovers ist es, ob als schwere Versäumnis die Abwesenheit bei der Wandlung allein oder bei der Communion allein anzusehen sei, weil es Kontrovers ist, worin das Wesen des Opfers zu setzen sei. Praktisch kann man also den nicht zum nochmaligen Besuch der hl. Messe verpflichten oder einer schweren Sünde schuldig erklären, der bloß bei der Wandlung, zumal bei der Konsekration einer Gestalt oder bloß bei der Kommunion nicht anwesend war.

Varnejše pa hodi spovednik, ki se ravna po načelu: Praesentia debet esse continua, per integram missam; ita ut graviter peccet, qui omittit eius partem sive diurnitate sive dignitate notabilem. — Ratio est, quia Ecclesia praecipit assistentiam non tantum iis partibus, in quibus essentia sacrificii consistit, sed toti sacrae caeremoniae (Homo Apost. s. Alphonsi Lig. I. III. 310 q. 2.) Iz tega sledi:

1. Smrtno greši: kdor opusti vse od začetka do konca darovanja ali kanon od povzdigovanja do Pater noster izključno, quia est pars notabilis diurnitate et dignitate, ali povzdigovanje in obhajilo ali (probabilius) samo obhajilo, ker (probabilius) pripada k bistvu daritve (Alph. Lig. Conf. dir. VI. 6) ali ob enem vse pred prvim evangelijem in molitve po obhajilu do konca.

2. Mali greh je, opustiti začetek z evangelijem ali prefatio ali konec po obhajilu. Evangelij sv. Janeza koncem sv. maše ni njen del, ker se ljudstvo že z blagoslovom odpusti. *Conferentiae Leonardinae.*

Kraj spovedovanja. Spominjam se, da sem videl dušnega pastirja, ki je spovedoval v zakristiji — opravljen za sv. mašo. Ne mislim kakega izrednega slučaja, marveč to se je godilo često. Ko je bil namenjen pristopiti k oltarju, tu prileze spovedenec, zopet od druge strani spovedenka. Spovedoval je tako svoj famulitium, pa tudi druge osebe, zlasti ženske.

Četudi se ne bi hoteli ozirati na to, da je tudi ob delavnikih treba pristopati točno ob uri k oltarju, je vsekakor ta 'uljudnost' prevelika. Zakaj bi ravno nekatere osebe, čeprav pobožne, imele privilegij, da jim ni treba poklekniti v spovednico? Ako res ne vtegnejo priti pravo-

časno, ali ne bi bil tudi po sv. maši čas? V sili bi je spovedal lahko pomočnik, ki je bil vselej prisoten.

Ta način spovedovanja se zdi smešen opazovalcem, četudi bi bil pravilen. Pravilen pa tudi ni, ampak rubrike govore odločno proti takemu spovedovanju.

Razven prav tehtnega vzroka je kraj spovedovanja le cerkev in v cerkvi le spovednica... »habeat in Ecclesia sedem confessionalem, in qua sacras confessiones excipiat...«¹.

Strogo je prepovedano spovedovati ženske, izvzemši bolne, drugje kakor v cerkvi, in v cerkvi tudi le v spovednici. Praški cerkveni zbor (1860. l.) pravi: »Patres huius synodi severissime prohibent, ne quis — excepto casu necessitatis — confessiones mulierum extra ecclesiam, imo neque in ipsa ecclesia, nisi sedes confessionalis praedicto modo (crate perforata) aptata sit, excipere audeat. Contra facientes gravibus poenis et ipsa etiam suspensione ab officio confessoriorum mulctabuntur«².

Cerkev skrbi za dobro ime svojih duhovnikov, zato ukazuje, da bi jih kolikor možno obvarovala »mola, ki pregloje obleko«, da mora biti med spovednikom in spovedencem mreža... »(sedes confessionalis) crate perforata inter poenitentem et Sacerdotem sit instructa«³. »In magno concursu saltem strophium et manus interposita confessorium a poenitente masculo separet; mulierum vero confessiones semper ad crates audiantur«⁴.

Dasi štola ni de essentia sacramenti, vendar se naj rabi štola »violacei coloris«⁵. Duhovnik, ki je opravljen za sv. mašo, pa deli sv. odvezo v beli ali rdeči štoli!

V znak svoje sodniške oblasti mašnik sedi med spovedovanjem; naj ne stoji in tudi naj ne kleči⁶.

Duhovniku, ki se ne drži teh predpisov, velja: »Conscientia necessaria tibi, fama proximo tuo!«

J. E. K.

Pomote v direktoriju. V cerkvenem koledarju ali direktoriju nahajajo se, kakor v vsaki drugi knjigi, tiskovni pogreški in tudi druge pomote.

¹ Collectio rituum dioeceseos Lavantinae. Iussu et auctoritate celsissimi ac reverendissimi Domini Domini Michaelis, Principis-Episcopi Lavantini etc. etc. edita. Marburgi. Typis Typographiae s. Cyrilli. 1896, pag. 51. n. 8.

² Concil. prov. Prag. 1860. tit. IV. cap. 7. glej dr. Gabriel Pecháček, o. cr., Zpovědnice, nákladem Dědictví sv. Prokopa, v Praze, 1897. str. 139.

³ Collectio rituum str. 51. n. 8. — ⁴ Instructio pastor. Eystett. tit. XI.

⁵ Collectio rituum str. 52. n. 9.

⁶ Scavini, Theol. mor. lib. III. edit. 12. Mediolani 1874. n. 389.

Župnik Marcellin se drži direktorija le takrat, kadar se popolnoma strinja z rubrikami mašne knjige, brevirja in z odloki kongregacije sv. obredov; kapelan Gelazij pa se drži strogo direktorija, ako je v njem tudi očitna pomota. Vsled tega opusti n. pr. »Glorijo« na veliko soboto, v osmini sv. Janeza Nep. komemoracijo tega svetnika in v nedeljo na dan sv. Marjete ultimatum Evangelium de Dominica itd., ker tega ni bilo v dotičnem direktoriju, ter se sklicuje na odlok kongregacije sv. obredov z dne 23. maja 1835: »*Standum Kalendario*«.

Quid iuris?

Vsak škof je v svoji škofiji oznanjevalec sv. obredov pri sv. maši in v brevirju. Zato se mora vsak duhovnik strogo držati cerkvenega koledarja svoje škofije, kajti ko bi vsak duhovnik po svojem tolmačil liturgične postave, bi nastala velika zmešnjava v cerkv. obredih in pohujšanje pri vernem ljudstvu. Strinjati pa se mora tudi popolnoma cerkv. koledar z rubrikami brevirja in mašne knjige ter z odloki kongregacije sv. obredov, izvzemši le nekatere privilegije, ki jih je dovolila posameznim škofijam rimska stolica.

Dotični odlok, ki je pa v novi izdaji »*Decreta authentica*« (Romae 1898 vol. II.) izpuščen, si je omenjeni gospod krivo razlagal ter rekel: »*Standum Kalendario etiam quando certo errat*«, kar pa ne trdi sv. kongregacija, ki le pravi: »*In casibus dubiis... etiamsi quibusdam probabilior... et casu, quo certum alicui videretur etc.* Tukaj je le govor o dvomljivih slučajih, kateri se dozdevajo »*quibusdam*« verjetni ali »*alicui*« celo gotovi.

Zatorej velja vselej pravilo: Drži se strogo direktorija, ako nasprotno mnenje ni popolnoma gotovo; če je pa v koledarju pogrešek ali tiskovna pomota očitna, se pa ravnaj natančno po rubrikah, nikakor pa ne po pomotah. Vide: Anton Zupančič, Duhovno pastirstvo, 2. natis str. 418: »Ako bi kdo le menil, da je v cerkveni pratiki kaj napačnega ozir. duhovnih dnevnic, ne sme še zaradi tega odstopiti od določil direktorija, smel bi to storiti tedaj, če je prav očitno in gotovo, da se je vrinila pomota zoper rubrike. A.

Applicatio missae est mentis intentio, qua sacerdos personam designat, quam fructus Sacrificii vult fieri participem. Je-li aplikacija potrebna in kakšna mora biti?

a) Ako hoče kdo dobiti poseben sad daritve sv. maše, mu ga mora mašnik nakloniti. Aplikacija je torej potrebna. Poseben sad sv. maše, v kolikor je opravilo Kristusovo, ne pripada nikomur; ako ga torej posebno ne obrnemo komu na korist, ga nihče ne dobi. Sinoda Pistojska, ki je to tajila, je tudi, kakor je razvidno iz Const. Auctorem fidei, prop. 30., grešila v tej točki. Celebrantu pristojna ta pravica vsled mašniške oblasti, tako da njena veljavnost ni odvisna od na-

sprotne zapovedi predstojnikove. Zato pravi sv. Alfons Lig. (Homo Ap. XV. 79 in VI. 334): Si religiosus applicat Missam contra superioris voluntatem, illicite quidem, sed valide applicat, quia subditus, quoad Ordinis potestatem, qua tunc utitur, non subiacet Praelato.

b) Da je pa aplikacija veljavna, se mora izvršiti pred povzdigovanjem, per intentionem habitualem et aliquo modo determinatam. Tri reči se torej tirjajo:

1. da se zgodi pred povzdigovanjem, torej vsaj pred povzdigovanjem keliha, ker drugače gre ta sad v zgubo. Daritev namreč povzroči svoj učinek, ko se vrši, ne pa pozneje.

2. namera ali namen mora biti vsaj habitualen, ne tirja se torej intentio actualis aut virtualis, ampak zadošča habitualis, t. j. habita et non revocata. — Katera aplikacija velja pa tedaj, kadar se mašnik poprejšnje ne spominja in naredi novo? Na to se da kratko odgovoriti: ona velja, ki prevladuje. Ako je bila prvotna bolj splošna ter je izključila kako poznejšo, velja prva. Če bi bili obe jednaki, prevlada poznejša nalik oporoki. V praksi zadošča, da mašnik v dvomu drugokrat za tisti namen mašuje, za katerega prvokrat ni naredil aplikacije (Lugo).

3. Zahteva se določen namen vsaj nekoliko, ker drugače bi ne bilo razloga, zakaj se sad podeli temu in ne drugemu. Več o načinu aplikacije prihodnjič!

Dr. J. S.

Katera vprašanja so dušnemu pastirju koristna koncem vsakega leta? a) Pogled na dušno pastirstvo: 1. Kako bi se dalo moralno stanje župljanov poboljšati in njih pobožnost povzdigniti? 2. Katere bratovščine imam za mladeniče, dekleta, može, žene in kak je njih uspeh? 3. Katere razvade bi bilo treba odpraviti? Kaj bi bilo dobro ukreniti proti plesu, ponočevanju in grešnemu znanju? 4. Kako so se verniki udeleževali velikonočne spovedi? Kako bi se dali še neredni pridobiti? 5. Sem že dal obhajati sv. misijon in druge pobožnosti (tridnevnic)? 6. Potrebujejo li nekatere hude razvade med ljudstvom, da se nasvetuje in opomore od višje cerkvene in svetne oblasti (šola)?

b) Pogled na cerkev in bratovščine: 1. Je v sakristiji in v arhivu zapisnik vseh sv. maš in obletnic, in se jim je tudi natančno zadostilo? 2. Koliko intencij še ni opravljenih? Se je ves določen denar razdelil med ubožce? 3. So župnijske knjige v uradu in v knjižnici v redu? 4. Sem vsa cerkvena opravila izvrševal po rubrikah in po novo predpisanem obredniku? 5. Je večna luč vedno gorela pred Najsvetejšim v župni cerkvi in v podružnicah? 6. V kakem stanu so oltarji in vsa cerkvena oprava, korporali? Kaj je še treba kmalu priksrbeti? 7. So se hostije prenavljale v ciboriju in monštranci pravočasno in so se dotične posode vedno očistile? 8. Je župnijska knjižnica

in kronika urejena? 9. V kakem stanu so poslopja? 10. Kako se je izpolnjevalo, kar določujejo posamezna pravila bratovščin in katoliških društev?

c) Pogled na dušnega pastirja samega: 1. Sem se ravnal po določenih residentiae? 2. Sem se pri pridigah in krščanskih naukih ravnal po tem, kar ukazujejo sinode in drugi odloki? 3. Si šolarje zadostno pripravljaj na prejem sv. spovedi, sv. birme in prvega sv. obhajila? 4. Si rad šel na spoved k bolnikom, ali si se vedno le na svojega pomočnika zanašal? 5. Si šel pravočasno v spovednico? 6. Kaj te najbolj ovira, da ne izpolnjuješ svoje dolžnosti? 7. Si skazoval predstojnikom pokorščino in spoštovanje? 8. Si imel pri vseh opravilih določen red?

Dr. J. S.

Nekaj za organiste! Tu pa tam se razveseli organist, če ima že toliko spretnosti v prstih, da spremlja na orglah duhovnika, ko poje mašno Praefatio ali Pater noster.

To navado je kongregacija sv. obredov dne 27. prosinca 1899 prepovedala, sklicevaje se na Caeremoniale Episcoporum Lib. I. Cap. 28. n. 9.

Dr. J. S.

Revalidatio matrimonii per novum consensum in foro interno. Če spovednik zapazi, da je zakonska zveza zaradi kakega spregledljivega zadržka (n. pr. sorodstvo v tretjem ali četrtem kolenu) neveljavna, mora dobiti spregled. Potem poveljavi in foro interno neveljavni zakon po teh načelih:

1. Ako je zadržek znan obema poročencema, morata oba izraziti privoljenje. V tem slučaju ni toliko revalidatio kakor simplex celebratio, dasi seveda tajna, brez vsake priče.

2. Ako pa je zakonski zadržek znan samo enemu soprogu ter se drugemu brez nevarnosti velike škode ne more razodeti, se naj soprogo, ki ve o zadržku, opomni, da ponovi privoljenje z navideznim soprogom in ga obvesti o neveljavnosti poprejšnjega, pa tako previdno, da ne zapazi kake krivde. — Ta način zagotovi vsestransko veljavnost sv. zakramenta, ker obe stranki po spregledu postaneta sposobni za zakonsko zvezo, katero skleneta vedoma, ne oziraje se na prvotno neveljavno, s tem da ponovita privoljenje v zakon.

Kako pa se naj ponovi privoljenje? Pagella S. Poenit. XII. ukazuje dne 14. dec. 1871: »Monito Poenitente de necessaria secreta renovatione consensus cum sua putata uxore, vel suo putato marito, certiorato seu certiorata de nullitate prioris consensus, sed ita caute, ut ipsius delictum nusquam detegatur; et, quatenus haec certioratio absque gravi periculo fieri nequeat, renovato consensu iuxta regulas a probatis auctoribus traditas.«

Med take pisatelje smemo prištevati Aichnerja, ki priporoča (Compend. iur. eccles. § 197 nota 14) te-le načine: 1. Najin zakon je neveljaven, zato ponoviva privoljenje. 2. V najin zakon nisem prav privolil(a); zato so mi spovednik rekli, da je zelo potrebno, da ponoviva medsebojno privoljenje. (Bened. XIV.) Sv. Alfons Lig. (Po A. Hugnes: Der Beichtvater XVII. Cap. § 6. n. 30) omenja: »Ich halte dafür, die gegebene Einwilligung wäre zureichend, wenn man bloß sagte: Als ich dich heiratete, habe ich meine wirkliche Einwilligung nicht gegeben (denn in der That ist auch die zu einer ungültigen Ehe gegebene keine wirkliche Einwilligung), jetzt aber gebe ich sie dir; willst du mir dieselbe auch geben? Oder: Ich habe einige Zweifel über die Gültigkeit unserer Ehe, laß uns unsere Einwilligung zu unserer Sicherheit erneuern.«

Drugi moralisti še priporočajo (Clem. Marc): »Pro mea consolatione volo de novo contrahere, eia contrahamus« vel »prae meo in te amore te sumo in coniugem, nonne et tu vicissim?«

Zgodilo bi se pa tudi lahko, da bi v nekaterih slučajih ne mogli rabiti nobenega navedenih načinov zaradi smrtne nevarnosti, velikega pohujšanja v slučaju ločitve, zato učijo: Cajetan, Soto, Tournely, Sanches, Liguori: Si nullus ex his modis adhibendus videretur, sufficeret consensus partis consciae per copulam coniugalem expressus cum consensu alterius virtualiter perdurante.

Nezadostni načini revalidationis consensus, ki se tu pa tam osebno ali po knjigah nasvetujejo, so n. pr.: Če bi bil najin zakon neveljaven, povej, me še hočeš zdaj vzeti v zakon? — Če bi me še do zdaj ne bil vzela(a), ali bi me zdaj vzela? Takih in sličnih spovednik naj ne rabi!

Dr. J. S.

Alkoholizem in abstinenca. Alkoholizem je dandanes ena izmed tistih nezdravih prikazni, katere nam svedočijo, da so civilizirani evropski narodi res že jeli povprek izgubljati zmisel za višje uzore, da v njih začenja nadvladovati materijalizem nad idejalizmom. Vse okoliščine že kažejo, da se moderni človek vedno bolj vdaja čutnim razvedrilom, katerim služijo že vse iznajdbe duha, vsa industrija, vsa javnost se suče le okoli športa, kave, tobaka, plesa, godbe, gledališča, iger, romanov itd., dočim so potišnjena v kot blažila in razvedrila, ki bi prišla v poštev pri duševnem človeku; blažila, ki so namenjena ne le peterim čutom, ampak, ki uzadovoljujejo um, srce in voljo. Resnobna veda in vera životarita le še v zasebnem življenju.

O alkoholizmu kot vseobčem zlu govorimo šele od tistega časa, odkar so se kapitalisti jeli posluževati pridobitev učenjaških preiskovanj in pripravljati omotne pijače, katere so bile izprva sicer razširjene le v višjih krogih, a so se vsled vzgleda udomačile tudi med

priprostimi ljudmi. Uživati in posnemati imenitnejše ljudi, je postalo nekaj — imenitnejšega. To stremljenje pa so na drugi strani prav hitro porabili tovarničarji. Kakor glive so vzrastle nove tovarne za ceneje in hitreje pridelovanje opojnih — alkoholnih pijač. 50 let sem opravljajo ta posel po mestih razne tovarne, po kmetih pa žganjarije. In priprosto ljudstvo se čimdalje bolj vdaja alkoholizmu — svojemu vragu, kakor pravi ekonom Ming.

Vsled alkoholizma gineva in propada naš narod, pravi Jurij Trunk¹, zlasti ob jezikovnih mejah, in podlega močnejšemu in zmernejšemu sosedu; alkohol mnogo pripomaga, da se naš kmet v vedno večjo siromaštvo vdira, da skoro vsak dan boben poje, da hira obče blagostanje, da se zbira narodovo premoženje v krempljih njegovih krvosesov — krčmarjev in brezvestnih trgovcev z žganjem; alkohol pa je tudi kriv, da se naš narod — žalibog — tudi moralno vedno bolj in bolj pogreza, kakor to svedočijo v zadnjem času množiča se grozna zločinstva. Pa še nekaj moram natvezti alkoholizmu na rovaš, če mi daste prav ali ne. Kdo namreč še ni opazil, da naši verski in narodni nasprotniki, posebno po krčmah povzdigujejo svoje glave. Krčme so prava vališča narodne neznačajnosti, nenravnosti ter omahljivosti v veri. Že naš narodni pregovor pravi: Kjer sezida Bog cerkev, tam hudič gostilno. Saj iščejo nasprotniki za svoje naklepe najprej tiste, ki med službo božjo ali od zunaj zid podpirajo ali celo v gostilni izvršujejo drugo cerkveno zapoved. Res priporočljivo spričevalo za alkoholizem, da ravno on vzgojuje narodne neznačajneže in verske mlačneže!

Že iz dozdam navedenega lahko povzame vsak rodoljub, a zlasti duhovnik kot narodov svetovalec in pomočnik v dušnih in telesnih potrebah, kakšno stališče da mu je zavzeti nasproti tej vedno bolj in bolj razširjajoči se kugi, ki je tem nevarnejša, čim manj spoznamo in pripoznamo njen pogubljiv vpliv.

Ta strast se je v Evropi v obče in zlasti v Slovencih tako udomaćila in postala tako pogosta, da se je že skoro nikdo več ne sramuje, nikdo več niti ne pomisli na strašno pohujšanje vpričo otrok. Piti se mora dandanes ne več za žejo in iz potrebe, ampak eden pije, ker mu je dolg čas, ali si hoče pregnati skrbi, drugi, ker je mokro vreme ali delo težko, tretji, ker mu je vroče ali mraz. Mnogi pijejo, ker ne morejo spati ali da bi lažje bedeli, nekateri, ker bi sicer ne mogli prebavljati ali gladu prenašati. V pijači išče se veselja in tolažbe, pije se iz prijateljstva, včasih celo iz sovraštva ali iz hvaležnosti; mladi pijejo, ker so mladi, stari, ker so že v letih. Piti začno še predno

¹ Glej Slov. Večernice 1900, spis »Žganje, naš sovražnik«.

delati začnejo, še bolj pa, ko končajo¹. Sploh, kdo bi naštel vse povere in malenkostne vzroke, pri katerih bi alkohol kot sitni dacar ne zahteval svojega obola, četudi na škodo zdravja in mošnje, le da se pije in pije — do nezavesti. Sicer je človek bistveno v vseh stoletjih isti, vendar si zlasti dandanes skoro ne moremo predstaviti vesele družbe brez alkohola — družabnika, ki pa je vendar precej mlajši od človeške družbe. Neverjetno se nam še zdi, kar piše škof Egger, vodja švicarske abstinenčne lige.

Pri mizi angleške kraljice je dovoljeno kraljici nazdraviti z vodo v kupici. »In jaz«, pravi nadalje Egger, »sem bil že s knezi in vladikami pri eni mizi, sedel sem poleg kardinalov in predsednika države ter govoril in pil zdravice z vodo v kupici! In nikdo se ni nad tem spotikal.«

Gorje pa onemu človeku, ki bi se pri nas drznil vzdržati se opojnih pijač, ali njih rabo omejiti le na največje potrebe; kdor tako — edino pametno ravna, on se izpostavi splošnemu pomilovanju, ako ne zasmehovanju, velja za posebno čudo čudes, pri katerem najbrž ni vse prav v redu v možganih.

Navada, in naj še bo tako močna ko železna srajca, more se trpeti le tedaj, če je secundum ali praeter legem, če je hvalevredna, nikakor pa ne, če jo vera in moralnost obsojata. In ko bi se ji tudi cel svet pokoril, ne more se ji pokoriti služabnik Kristusov, ne more se ji klanjati katoliški duhovnik; da, to je naravnost njegova dolžnost, če hoče biti lux mundi in sal terrae, da se ji ustavlja in ji izkuša izpodmakniti tla.

Nujna potreba je, da se v naš narodno-gospodarski program sprejme tudi geslo: Proč od alkohola! Toda Bog ve, če se sploh da še kaj pomagati, čujem nato odgovor.

Res, globoko ukoreninjeno je zlo alkoholizma in vedno bolj zastruplja že samo srce naroda, ker pijančevanje postaja, kakor smo rekli, zlo demokratično, dočim je bilo dolgo časa le aristokratično ali vsaj omejeno na mesta in večje trge. Beznice rastejo po deželi ko gobe. In le, ako se potrudijo vsi prizadeti faktorji: posamezniki in družba, cerkev in država, bi še morebiti odstranili ali vsaj omejili to zlo, kakor se je to že deloma posrečilo v Ameriki, Skandinaviji, Švici in na Angleškem ter Irskem, kjer se podaja pouk o alkoholizmu kot samosto-

¹ Da tukaj tudi duhovniki nismo brez krivde, si pač nikdo ne bo upal trditi. Pomislimo le, koliko se često popije o priliki raznih cerkv. svečanosti! Dokler vladajo te razmere, bodo pač vse pridige proti alkoholizmu bob v steno. Če hočemo zatreti alkoholizem, ne smemo ga na drugi strani sami posvečevati!

jen predmet na ljudskih šolah, kjer so pijanci in krčmarji pod strogo kontrolo državne oblasti.

Pa država tukaj ni storila prvega koraka, ampak reakcija se je pričela v družbi sami. Predno se namreč dado stroge postave proti zlorabi alkohola, mora biti kdo, ki jih vsaj predlaga, treba je, da se sprejmo. Kdo pa jo naj predlaga pri nas, ko se še vse giblje v sladkih alkoholovih sanjah!

Kaj neki poreče cerkev na to vprašanje? Trije zadnji papeži in več škofov je večkrat povzdignilo svoj glas. Kateri so še pravi kristjani, te je itak vselej dičila zdržnost ali vsaj velika zmernost, o čemur pričajo jasno djanja svetnikov. Samozatajevanje je značilno svojstvo pravih Kristusovih naslednikov: »Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam et sequatur me«, te zlate besede so se pri njih nekdanj uresničevale in se še vedno spolnjujejo v celem svojem obsegu, torej tudi glede jedi in pijače, sploh čutnih užitkov ter razvedril.

Le kjer se je ohladila Kristusova ljubezen in namesto ognja božjega nastopila zaljubljenost v zemeljsko grudo in mesene naslade, tam o zatajevanju seveda ni več sluha ni duha. Kjer je stvar taka, tam je nastal kajpada močen hrup in vrišč, ko se je v družbi abstinentov prvič pojavila resna reakcija proti nezmernosti v uživanju opojnin. In vendar abstinenti ne nameravajo nič drugega, kakor alkoholizmu prizadeti smrtni udarec s tem, da se

1. sami popolnoma ali vsaj deloma vzdržujejo alkoholovih pijač;
2. z besedo in z vzgledom delujejo proti vladajočim pivskim razvadam;
3. širijo zdrave nazore o škodljivosti in pogubnih posledicah alkoholizma;
4. odvrčajo zlasti mladino od zauživanja vpijanljivih pijač in
6. da skrbe z gmotnimi prispevki in molitvijo za ozdravljenje na alkoholizmu obolelih t. j. pijancev, bodisi da jih pridobivajo za popolno abstinenco ali jim stavijo posebna zdravilišča.

---

¹ Vsi poskusi, omejiti prodajo žganja, se bodo po večini izjalovili, ker so polovičarski. Omajati je treba prej trdno podstavo pivskih navad, ljudstvo mora prej videti na višjih slojih, kateri si doslej še delajo in gasé žejo z vinom in pivom, vzgled velike zmernosti, potem bo tudi pri njem ponehalo brezumno in toli pogubno žganjepitje. Prepovedovati drugim siromašnim slojem žganje, sam pa brez konca in kraja častiti Baka v vinu, je nezmislno. Pri pivu in vinu se začenja nezmernost, v žganju pa neha in ravno strastni žganjepivci s svojim strašnim vzgledom še nekako strašijo človeka, dočim ga »zmernie prijatelji vinske kapljice privabljajo v to kugo.

Gotovo najvzvišenejši smotri, katere mora pospeševati dandanes vsako človekoljubno srce! Kdo bi bil torej pričakoval takega nasprotja, na kakršno je zadelo mlado društvo zlasti od onih, ki bi je morali s celim srcem pozdraviti kot edino rešilno sredstvo iz malone vsemogočega Bakovega žrela, namreč od strani t. zv. zmernikov, ki vzemši sami to rešilno akcijo v zakup, skušajo le s paktiranjem in rahlimi opomini odpraviti vseobče pijančevanje. Imajo-li ti nasprotniki abstinence zato stvarnih razlogov in katere, in če teh ne, kateri so predsodki, ki jim branijo storiti korak dalje do popolne zdržnosti?

Častivci Bakovi, in to so vsi, naj mu že potem zažgo na oltarju veliko ali malo kadilo, nimajo za svoje ravnanje niti enega res stvarnega razloga. Le strastna, globoko ukoreninjena navada in nekateri predsodki so, ki jim branijo obrniti hrbet pogubnemu kultu, ter začeti novo od alkoholizma očiščeno življenje, ki ne izgubi prav nič na prijetnosti, pač pa obeta obilo koristi njim in človeštvu.

Da je alkohol strup, o tem dandanes menda nihče ne dvomi več, da bi pa kar vse opojne pijače škodovala, kakor se poleg nebroya zdravniških kapacitet upa trditi tudi Kneipp, to pa skraja marsikomu neče iti v glavo. Pač pa slišiš nasprotno sodbo vsepovsod, kamor še ni prodrlo sitnih abstinentov »heretično« naziranje, češ, te vrste pijače, izvzemši morebiti žganje, — ako že mora biti, — imajo redilno moč, grejejo, krepčajo, oživljajo, utrujen človek si s takim poštenim požirkom priveže dušo, da lažje prenaša težavno delo. Ali naj bo to vse: obče prepričanje pogubna zmeta? Žal, da ne morem drugega, kakor pritrditi, četudi se vsakemu zdi na prvi hip nasprotno res; to mnenje skušajo z lažnjivimi reklamami vzdržati vsi tisti, ki žanjejo iz te zmote dobiček ali kateri bi se sami neradi pokazali kot take, ki se ne ravnaajo po svojih nazorih.

Kolikokrat kdo pride v gostilno, ne da si ugasi žejo, ampak da si potolaži glad in vendar se mu brez vprašanja pomoli vrček alkoholne pijače, še predno se mu je postreglo z jedjo. Človeka je že sram samo jesti, mora tudi piti, četudi ne čuti k temu potrebe. Ali pa ni to predrzna vsiljivost alkoholizma, ki ljudstvo sistematično vzgaja k pijančevanju, tako da marsikdo že ne ve več, kaj je naravna žeja, ampak pozna le še bolezen žeje, ali si domišlja žejo. Ali ni to prava pravcata zmeda pojmov?

Čist alkohol je smrtonosen strup. V manjši meri zavžit učinkuje primeroma manj škodljivo, toda vedno ohrani svoja otrovalna svojstva bodisi v žganju, ki ga ima do 50 %, ali vinu (6—18 %), ali pivu (2—8 %), ali sadnem moštu (3—7 %). Skraja se je dobival le iz vina (vinski cvet), in se rabil kot zdravilo »voda življenja«, ali v obrtniji, kjer razkrajja in barva tvarine. Po arabskih zdravnikih prinesenega v Ev-

ropo so ga v 30letni vojni začeli piti pomešanega z vodo, nad čemer se je zgražal takrat vsak pošten človek. Od tedaj je rastel konsum, začeli so ga pridelovati iz drugih sladkor in škrob imajočih tvarin: rži, krompirja, hrušek, češpelj, lesa, saj in reči, katerih niti imenovati ne smemo. Res je že Noe jel piti vpijanljivo vino, a vendar je bilo prej pitje vina le izredna prikazen. Navadno so grozdje sušili ali pa sveže hranili in ga za rabo sproti stiskovali. I. Mos. 40, 11 beremo: Tuli ergo uvas, et expressi in calicem, quem tenebam et tradidi poculum Pharaoni. Celó lahkoživi Grki so smatrali barbarom vsakogar, kdor bi ne bil primešal vinu vode. Likurg je dal celo vse trte izruti, da bi ohranil čvrst špartanski rod. Da bi se nikdar lakonski junaki ne udali pijači, napojili so vsako leto helote enkrat in je kazali potem mladini za svarilen vzgled. Hraber Rimljan ni pil vina do 30. leta, Rimljanka nikoli. Ko so se pa vendar le udali slednjič pijanstvu brez razlike spola, jela je pa tudi pešati njih toli slavljena »virtus«, možatost. Germanske čete so branile nekaj časa še Rim razpada, dokler niso z lahkoto odrinile svojih omehkuženih gospodarjev.

Pa vendar se čutim oživljenega in pokrepčanega, — mi odvrneš — če izpijem po kosilu čašo vina, ali si privoščim popoldne svoj obligatni vrček, naj že poreko vzdržni filistri, kar jim drago. Nato ti odgovorim: Res je to, toda tak učinek je prisiljen in zato ga moraš drago plačati, ne baš z denarjem, ampak s svojim zdravjem. Kako to? Ali se nič več ne spominjaš, kako te je otroka pretresel prvi okus vina ali piva? Pa kaj ta okus, morivec postane alkohol šele v želodcu, kjer spridi sokove in zabranjuje redno prebavljanje. Ako že sploh alkohol razdražuje živčevje in tako posredno moti in ovira dušno in telesno zdravje, velja to zlasti o vplivu alkohola na želodec, kateri pogostoma po njem razdražen mora oslabeti. Seveda mala čaša vina ali piva še ne povzroča bogve kake škode, zlasti po obilo[em] zavžitem [delu] obedu se celo dobro prileže in morda v nekem oziru res pospešuje prebavljanje, ker stori, da se želodčne tekočine in soki v obilnejši meri razlijo. Alkohol prehaja pri zdravem človeku v mali meri zavžit, in če tudi neprebavljen, kar je res, v kri, vendar se ga močna narava še iznebiva, četudi na srce in pljuča rad slabo vpliva. Toda bolnemu na želodcu in tudi zdravemu v preveliki meri ga nikakor ni priporočati. V želodcu namreč povzroča toliko sape, da ga odpre navzgor, hrana pa se — ako ni hujših posledic, vsaj nepripravljena zlije v čreva. Preobširno bi bilo opisovati posebej, kako vpliva alkohol v krvi, kjer slastno použiva od pljuč preneseni kisik in povzroča tako tisti kemični pojav, ki ga zunaj v naravi zovemo gorenje, kako vpliva nadalje na srce, žolč, jetra in ledvice. Seveda se ti kvarljivi vplivi ne javljajo vselej izpočetka; to je odvisno od konstitucije posameznih ljudi. Pa

dovolj je omeniti le njegovo delovanje v želodcu. Da tudi sčasoma spridi okus, ki le še po čem finem, pikantnem hlepi, dočim se mu najredilnejše jedi, kakor mleko, sadje in sladke jedi gnusijo, o tem se je že menda vsak sam prepričal. Nekaj pa ima vendar le dobrega, kar moramo omeniti, ako nečemo veljati za pristranske in to je, da spreminja beljakovino v mast in odtod nenavadna debelost onih bolj zmernih pivcev. Vkljub tej rejenosti napreduje njih občna slabost, udje se radi tresejo in prva večja bolezen jih podere. Zato uživajo abstinentje pri angleških zavarovalnicah to ugodnost, da plačajo manjše odstotke. Mora že nekaj resnice biti na tem, ali pa Angleži niso dovolj praktični računarji.

Po katoliški morali je mogoče — celo zaslužljivejše živeti v vedni zmernosti, kakor pa v popolni abstinenci, zato ker je prvo težje. A kako malo jih je, ki bi res bojevali ta boj in kako močne so verige sedanjih konvencionalnih pivskih navad, smo občutili in še čutimo vsi. In ravno to dejstvo je napotilo najgorečnejše propovednike zmernosti, n. pr. kapucina Mathew, kard. Manninga, škofa Egger-ja, da so, uvidevši neuspešnost svojega prizadevanja, postali abstinenti. O. Mathew (1790—1856) je sam pridobil 6 milijonov abstinentov na Irskem, Angleškem in v Sev. Ameriki. Kard. Manninga je napotil k temu koraku pogovor s preprostim delavcem, katerega je skušal odvrniti od žganjepitja, a ta se mu je izvijal rekoč: »Saj vi tudi pijete, četudi ne take brozge, kakor mi siromaki«. Ne kapljice več, odloči se v tem hipu kardinal in pred smrtjo je štel v Londonu samem 28.000 abstinentov.

Zadnji lav. škofijski zbor l. 1900 izraža živo željo, da se l. 1864. sklenjena in še le l. 1885. uživotvorjena družba zmernosti pod naslovom St. Johannes Baptista Mässigkeitsverein für die Diöcese Lavant oživi in 'prebudi'. Kadar bomo duhovniki začeli delati in učiti, delati z vzgledom, in učiti z besedo, bo vse drugače, če ne bo le že prepozno. Sama zmernost se ni nikjer kaj posebno obnesla in torej tudi v prihodnje pri nas ne obeta dosti sadov. Na pomoč ji mora priti popolna vzdržnost vsaj nekaterih abstinentov. Da bi se vsi vzdržali, ni upati in tudi ni potrebno za namen, ki ga hoče doseči abstinenca, namreč razdreti in reformirati sedaj vladajoče pogubne pivske navade. Kdor se ne upa dalje, tisti naj si le prizadeva biti zmeren in naj ne nasprotuje vzdržnikom, ako neče biti sokriv, da se širi še nadalje vse preplavljajoča povodenj alkoholizma. Res težko mu bo zmerom ostati zmernemu, težje ko abstinentu vzdržnost, kateri odvajen vinu, ne čuti nikake potrebe več po njem.

¹ »Actiones et Constitutiones«. Str. 294. Sploh je zelo želeti, da bi se ideje, izražene v tej konstituciji čim prej oživotvorile tako pri duhovščini kakor pri ljudstvu. —

Pristaš zmernosti, pa misli vedno, da še zmerno uživa pijačo, pa je že davno pohleven pijanček: najprej vzame eden kozarček; prileže se izvrstno, se razvedri, postane zgovoren; zato da ne bo kar gledal, si ga poželi še eden požirek; se navduši, je prav židane volje, in tako gre požirek za požirkom seveda brez potrebe in nazadnje — nazadnje pa vzame požirek človeka, kakor pravi Japonec.

Pijača mu polagoma postane strast, in ne da bi prav vedel kedaj, neizogibna potreba. Misli, da že ne more biti srečen brez nje. Kdo še ni čul vinskega bratca hvaliti se, kako da je le srečen, da je na pol v nebesih tedaj, kadar ga ima pošteno pod kapo. Saj je dobil prepričanje, da je edino še pijača tisto sredstvo, katero mu more pregnati skrbi in slabo voljo. To nam je celo umljivo, ali pa je tudi dovoljeno, zato se seveda ne zmenijo. Pijanci so tudi vedno žejni. Prišedši iz gostilne domov, kjer so ga vlekli celo popoldne ali še dalje, črpajo bolj vodo kakor pristni vodopivci.

Kaj pa pravi na to moralka? Ne bom tukaj našteval posledic greha, katere izraža svetopisemski citat v kratkem stavku: »In vino luxuria«, ampak naj z neke druge strani, osvetlim vso stvar. Alkohol pravijo, odganja čute nevolje, in ti ljudje mislijo, da store svojemu telesu in duši bogve kako uslugo, če odstranijo te čute nevolje vselej s pijačo. Zakaj pa je dal Stvarnik človeku te čute? Ali zato, da jih potapljamo v alkoholu? Nikakor ne. Oni so takorekoč naši angeli varihi, ki nas opozarjajo na nedostatke duše in telesa; zvesti čuvaji so, kateri opravljajo jako važno službo v našem »malem svetu«, in treba jih je prav umeti, treba jim ugoditi na primeren način in ne vseh po isti fačoni utapljati v opojni pijači, ker se itak nečejo potopiti. Zato, ako se oglasi kaka boleost, tedaj v telesu ni vse v redu; trudnost nas opominja, da je čas počitka, vest pa zahteva pomiritve v nadnaravnih blažilih, dolg čas pravi, da smo ustvarjeni za delo, in tako govore vsi čuti po vrsti, vendar nobeden ne kliče naravnost po alkoholu. Molitev, delo, jed, spanje in razvedrilo so res kakor pet prstov k roki, a najmanjši, mezinec, je razvedrilo, manjkati seveda tudi ne sme. Vendar da bi ga moral človek, zlasti duhovnik iskati ravno v alkoholu, pač ne more biti edino res.

Gotovo je torej potreba malo več zanimanja za to dnevno in velevažno vprašanje. Saj dobiva še celo med protestanti in v zemeljsko uživanje zaljubljenimi socijalnimi demokrati ideja vzdržnosti, toplo priporočena tudi po Leonu XIII.¹ vedno več rodovitnih tal, tako da imamo že celo društva abstinentnih zdravnikov, dijakov, učiteljev, delavcev

¹ Glej *Actiones et Constit.* pag. 291.

katoliških duhovnikov pa bi ne bilo dobiti zato stvar, ki edino more zdatno pobijati kugo alkoholizma? No zadnji čas smo tudi v tem oziru na boljšem. Celo v Avstriji se je ustanovila družba abstinentov-duhovnikov. Kdor bi se upal prevzeti to breme, ki pa se le zdi breme, naj jame študirati alkoholno vprašanje, naj skuša vsaj za nekaj časa. Siliti se seveda ne more nikdo, kar izraža tudi že večkrat omenjeni kardinal Manning rekoč:

»Zmernost je dobra, vzdržnost popolna. Vsi moramo biti zmerni že po krstni obljubi, nikogar pa ne veže popolna vzdržnost. Prosto si jo izvolijo oni, kateri hrepene po boljšem življenju. Srečne so hiše, v katerih sta se odločila oče in mati za to življenje. Blagor otrokom, ki niso okusili opojnih pijač. Srečni so, kateri so se odpovedali pijančevanju. Blagor vsem, ki so obljubili vzdržnost ne iz lastne potrebe, temuč da bi druge z besedo in vzgledom rešili duševne smrti! V takih družinah in srcih bo prebival mir božji!«

J. R.

B.

Priprave za biblične katekeze.

48. Kako je Ruta ljubila svojo taščo.

I. Uvod. Že premnogokrat ste imeli priložnost opazovati, da nam zgodovina opisuje dobre in slabe ljudi; dobre zato, da bi jih posnemali, zlobne pa zato, da bi se ogibali njihovih napak. Zgodba, ki pride danes na vrsto, nam kaže jako blagodušno ženo, ki je živela ob času sodnikov.

II. Pripovedovanje. a) Elimelek in njegova družina se preseli v Moabsko deželo; b) Rut spremi svojo taščo Noemo v Betlehem; c) Rut pobira klasje na Bocevi njivi; d) Boceva dobrohotnost do pridne pobiralke; e) Rutina delavnost in vztrajnost; f) Boc vzame Ruto za ženo.

III. Pojašnjevanje: a) »Moabska dežela« je na vzhodni strani Mrtvega morja. (Pokaži na zemljevidu, kod je šla Elimelekova družina.) — »V svojo domovino« se vrne Noema, ker je zvedela, da je ponehala lakota v Palestini, in ker se ji je na ptujem zdelo neprijetno zdaj, ko je izgubila moža in še oba sinova. — »Snahi«, ženi njenih umrlih sinov.

b) »Gospod naj nama povrne... ranjima!« Pač dobri ljudje! Noema, ker je bila tako hvaležna; snahi pa, ker sta bili tako dobrohotni in postrežni stari tašči in svojima možema, zlasti v boleznih itd. — »Kamorkoli pojdeš ti... tudi jaz«. V katerih rečeh hoče

biti Ruta enaka svoji tašči? 1. »Kamorkoli«, v obče ista usoda, ki utegne zadeti Noemo, bo tudi njej po volji; 2. »kjerkoli ostaneš ti itd.«, posebej hoče živeti tudi v istih okoliščinah; 3. »tvoje ljudstvo itd.«, tudi v notranjem mišljenju in verskem prepričanju, tudi v srcu hoče biti z njo edina; 4. »v deželi itd.«, ta vsestranska edinost bodi nerazrušljiva, traja naj do smrti, da, ostane naj še po smrti! Res, kako ganljiva udanost!

c) »Ravno so ječmen želi«. Ob katerem času je bilo? (V Palestini ni setev in žetev v istem času kakor pri nas; sejejo v novembru, žanjejo pa že v aprilu; o Veliki noči so darovali prvo klasje, binkoštni praznik pa je bil ob enem zahvalni praznik za poljske pridelke.) — »Pobirala bom klasje«. Pri Izraelcih je bilo po Mojzesovi postavi ubožcem dovoljeno pobirati klasje, ki je ostajalo za ženjci. Ruta se ni sramovala ubožstva; natančno pokorščino pokaže s tem, da prosi Noemo dovoljenja. — »Gospod z vami«. Tako se še zdaj pozdravljajo pri nekaterih jutrovskih narodih. Lep je tudi odgovor: »Gospod te blagoslovi«, t. j. dajaj ti srečo in pomoč. — »Prosila je«, iz ponižnosti, saj je bilo postavno dovoljeno.

d) »Drži se mojih dekel«. Blizu ženjic se da največ nabrati, ker še niso pobirali drugi. »Pij iz posode...«, da bi več nabrala, ko ne bo treba hoditi raz njivo v daljavo po vodo. — »Ruta se ponižno prikloni do tal«, po jutrovski šegi. — »Nekoliko še za Noemo dene na stran«, ter pokaže s tem svojo prisrčno ljubezen do nje.

e) »Tri merice« = kakih 24 l ali 20 kg.

f) »Pobožna«, v širšem pomenu = krepostno, čednostno. »Obed je imel sina Isaja, očeta Davidovega. V kakšnem sorodu je bil torej David z Ruto? (Pravnuk.)

IV. Razlaga. 1. Božja previdnost. Ni bilo slučajno, marveč Bog je tako naklonil, da je Ruta prišla ravno na Bocevo njivo, da je Boc spoznal njene čednosti in jo vzal za ženo. Ljubeznivo vodi božja previdnost: obe sta bili zdaj preskrbljeni; Noemi ni bilo treba na stara leta stradati; Ruta je dosegla nenavadno čast.

2. Naštejte lepe čednosti, katere ste opazili pri raznih osebah te zgodbe. a) Zakaj vam je všeč Noema? Le v skrajni sili je zapustila domovino in je bila tudi na tujem zvesta svoji veri. Ko je pa minila lakota, se je zopet povrnila v svoj domači kraj, da bi bila med verniki. Nesebična je bila blaga starka, ker ni zahtevala, da bi snahi skrbeli zanjo na starost, še silila ji je, naj se vrneta. — Noema je imela živo vero in je z lepim vzgledom pridobila Ruto za svojo izraelsko vero...

b) V katerih čednostih se je odlikovala Ruta? 1. V ljubezni do svoje tašče (naštej, kaj je storila zanjo). 2. V stanovitni veri. Spoznala je pravega Boga in mu hoče zvesto služiti: pripravljena je zapustiti domovino, da bi mogla stanovati med izvoljenim ljudstvom božjim in ohraniti pravo vero, nobena reč je ne more odvrniti od tega sklepa. 3. V ponižnosti, pokorščini in pridnosti. (Povej, kako? — Ne sramuje se ubožstva, prosi taščo dovoljenja itd.) 4. Sploh v spodobnem in modrem vedenju, saj pravi Boc o nji: »Vse mesto vé, da si pobožna (krepostna) ženska«.

c) Katere čednosti si opazil pri Bocu? (Bil je bogaboječ in bogoljuben mož; to kaže njegov pozdrav, in ko si izbira nevesto, ne gleda na premoženje, marveč le na čednost, dušno bogastvo. Bil je tudi dobrodelen in usmiljen.)

3. Čednost in poštenost poplača Bog večkrat že na tem svetu.

V. Uporaba. 1. Ruta je bila v veliko tolažbo svoji tašči Noemi; delaj tudi ti veselje svojim starišem, pa tudi z drugimi domačimi živi v lepi slogi. (Kako je bilo doslej? . . . Kes, sklep!) — 2. Bodi dobrohoten in usmiljen do ubožcev! »Če pride k nam ubožec, nam pošlje Bog pozdrav. Ta pozdrav nam prinese ubožec in pové, da Bog misli na nas« (Wiseman). Ne zaničuj ubožcev (revnih otrok . . .), zakaj pregovor, da »človek toliko velja, kolikor plača«, ni resničen; merodajna je čednost in poštenost. — 3. Ali si tudi ti tako priden in delaven, kakor Ruta? (Zoper to čednost se zdaj mnogovrstno pregrešujejo.) — 5. Dobro ime. (**Za srce.**) En stavek v današnji zgodbi mi je pa še najbolj všeč izmed vseh drugih. (Uganite, kateri?) »Vse mesto vé, da si ti pobožna (krepostna) ženska!« Kako lepo je pohvaljena Ruta s temi besedami! Kako vesel bi bil tudi jaz, kako veseli bi bili vaši stariši, ko bi se o slehernem izmed vas moglo kaj takega reči: Vsa vas (ves trg, vse mesto) vé, da je J . . .jev Jožek kreposten deček, da je J . . .jeva Marica čednostna deklica itd.! Kako je pa to žalostno, ako se mora obratno o kom reči: Vsa vas (trg, mesto) vé, da je ta deček (deklica) ves popačen, ves izprijen in zloben! Z dobrim imenom si je Ruta prislužila tudi časno srečo. Skušnja pa še zdaj priča, da s slabim slovesom zlobnež najlažje zapravi časno srečo in blagostanje.

Kaj pa je storiti, da si pridobite dobro ime? To, kar je storila Ruta: vedno in povsod čednostno živeti! Na to še misliti ni treba, da bi se s svojim vedenjem prikupili ljudem, marveč le na to mislite, da se z grehom ne zamerite Bogu, pa da ste mu po svojih čednostih in dobrih delih čimdalje ljubši in prijetnejši. Če ste le pri Bogu dobro zapisani, ali kakor pravi Jezus, če so vaša imena zapisana v bukvah življenja, le veseli bodite in prepričani, da so vaša imena tudi v čislh

pri vseh dobrih ljudeh. Saj nam je obljubil Zveličar sam: »Iščite najprej božjega kraljestva in njegove pravice, — vse drugo vam bo narvrženo.«

49. Samuel. Helijeva hudobna sina.

I. Uvod. Kaj so bili pri Izraelcih »sodniki«? Kateri so bili najimenitnejši? Le še o dveh se bomo posebej učili: o Heliju in Samuelu.

II. Pripovedovanje: *a)* Ana v šotoru, njena prošnja in obljuba, Samuel pri Heliju; *b)* Helijeva zlobna sinova; *c)* napoved kazni; *d)* kazen pride; *e)* Filistejci vzamejo škrinjo zaveze; *f)* vsled Samuelovega opominjevanja se Izraelci spokoré in premagajo Filistejce.

III. Pojašnjevanje. *a)* »Ko je veliki duhoven Heli bil sodnik«. Heli je bil kot Aronov potomec veliki duhovnik, a bil je ob enem sodnik, torej je združeval duhovsko in svetno oblast. — »V Silu« — kje? (Od Jeruzalema proti severu kakih 30 km.) — »Gospod vojnih trum«. Izraelci so z božjo pomočjo premagali mnogo močnih sovražnikov; zato se Bog imenuje Gospod (vrhovni zapovednik) vojnih trum; je pa tudi gospod nebeških množic — angelov. — »Ako se mene spomniš«, ako mi nakloniš milost. (Kdaj smo že imeli enak izraz? — Št. 8, III, *a*).

b) »Predno je bila mast zažgana«, predno je Bogu odločeni del pogorel. Delala sta zoper svete naredbe o darovanju ter tako Boga drzno žalila, ljudi pa odvrčala od daritve. — »Še druge hudobije«. Razlagalci menijo, da so bili ostudni grehi zoper sveto čistost.

c) »V preddvoru svetega šotora«, kjer so bile celice za duhovnike in levite, kateri so opravljali sveto službo. — »Nikar mi nič ne skrivaj«. To pristavi Heli zato, ker že slutí, da je Gospod govoril o zlobnosti njegovih sinov in da mu ni pričakovati nič dobrega. In ko izvé, da je Gospod napovedal kazen, se ponižno uda v božjo voljo. (Iz katerih besed spoznaš to?)

d) »Prinesimo škrinjo zaveze sem« itd. Spominjali so se zmage pri Jerihu, čudeža, ko so šli čez Jordan itd. ter se trdno nadejali, da zmagajo tudi zdaj, če bo pri njih škrinja zaveze. — »Ko sliši Heli žalostno novico« itd. Zelo se prestraši novice, da sta mu ubita sinova, a še bolj pretrese dobrega starčka strašno sporočilo, da je sovražnik vzel tudi škrinjo zaveze, ker je mislil, da je Bog popolnoma zapustil (zavrgel) Izrael in da je prenehala zaveza.

e) »Dagona« so Filistejci in drugi vzhodni pagani molili kot najvišjega malika; njegov zgornji del je imel človeško podobo, spodnji pa ribjo. S škrinjo zaveze so ga hoteli posebno počastiti, ker so njemu pripisovali zmago. — »Dve doječi kravi«. Ker doječa krava ne

popusti rada svojega teleta, se je še bolj pokazala čudežnost tega dogodka. Tudi sta bili kravi še mladi, poprej še nobenkrat ne upreženi, in vendar sta kar sami šli v določeni kraj. — »Betsames« je mesto nekako 22 km oddaljeno od Jeruzalema proti zahodu. (Škrinja zaveze je bila odtod prenesena v Karjatjarim — 14 km od Jeruzalema — od koder jo je pozneje David dal prenesti v Jeruzalem.)

f) »Nato se jih Gospod usmili« itd. Gospod je dal treskati z velikim grmenjem na Filistejce in jih je prestrašil in Izraelci so jih potolkli. — »Veliko let«, 20 let, dokler je bil Samuel sodnik.

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: a) Pravičnost. Samuela je ljubi Bog za njegovo čednost poplačal in povikšal za voditelja v Izraelu in po njem rešil ljudstvo iz rok Filistejcev. Kaznoval pa je Helija, ker je zanemarjal vzgojo svojih sinov, — oba sina radi brezbožnosti, Izraelce radi nezvestobe, Filistejce, ker so onečastili škrinjo zaveze in jo hoteli darovati maliku Dagonu. b) Dobrotljivost in usmiljenost. Pobožno Ano je uslišal in ji dal sina. Samuela je od prve mladosti ljubeznivo vodil in varoval, da ga ni popačil zlobni vzgled izprijenih Helijeveh sinov. Ljudstvu, ki se je skesano spreobrnilo, je odpustil grehe in dodelil slavno zmago. c) Zvestoba. Kar je Bog zažugal Heliju in kar je obljubil izraelskemu ljudstvu, je natanko izpolnil. (Povej, kako.)

2. Bog je gospodar narave: na njegov migljej pade Dagonova podoba na tla, pokončajo miši polje, zbolijo in umrje mnogi ljudi, privihra nevihta nad Filistejce. (Vpr. 72.)

3. Pobožna molitev pomaga v stiski (Vpr. 262, 3; 277, 5.)

4. Božji rop. Nespodobno vedenje v hiši božji. Divja surovost Helijeveh sinov se je kazala posebno v tem, da sta celo službo božjo predrzno motila in še na svetem kraju uganjala hudobije. (Vpr. 365; 370.) Če je bilo nedostojno vedenje v šotoru stare zaveze že tako velik greh, kolika je šele zlobnost, če se kdo grdo vede v hiši božji nove zaveze, v kateri je Jezus Kristus osebno pričujoč. In če je Bog tako zelo kaznoval ostudno vedenje pri daritvi stare zaveze, koliko bolj kažnjivo je nespodobno vedenje pri daritvi nove zaveze, pri sv. maši! (Vpr. 490, 2.)

5. Helijev greh. Da sta bila Ofni in Finees tako zelo hudobna, je zakrivil oče, ker ju ni o pravem času kaznoval. Kdor neče slišati, mora čutiti. Pregrešil se je zoper 4. zapoved. (Vpr. 417, 3.) Udeležil se je pa tudi tujega greha, ker je bil sokriv hudobij svojih zlobnih sinov. (Vpr. 793, 7.)

V. Uporaba. Vzornik Samuel. (Za srce). Luč se pokaže še le v pravi lepoti, kadar posveti v temo. Zato vam tako krasno sveti vzorni vzgled bogoljubnega Samuela izza črnega ozadja izprijenih zlobne-

žev Ofnija in Fineesa. Kako lepo se vede že kot otrok! Pobožno moli in služi Bogu v sv. šotoru in se ne zmeni za pohujšljiva Helijevega sina. Kako je poslušen! Kolikorkrat je poklican — v temni noči iz sladkega spanja prebujen — takoj priteče k Heliju in zakliče: »Glej, tukaj sem!« Še potlej, ko mu Heli prigovarja, da naj spi, vselej takoj vstane in prihiti, ko se mu zdi, da ga Heli kliče. Pa kako odkritosrčen in resnicoljuben je! Zelo težko je bilo povedati tako žalostno reč — svojemu ljubemu učitelju in vzgojitelju, in vendar, ker je vprašan, ničesar ne zamolči ali drugače ne zavije. Po tako lepi detinski dobi pač ni bilo drugega pričakovati, kakor da bo tudi izvrsten mladenič in moder mož, kar na kratko izpričuje naša zgodba z besedami: »Služil je Gospodu, je rasel in je bil Bogu in ljudem prijeten«. Rasel je namreč v modrosti in pravičnosti; zakaj, da kdo telesno raste, tega pač ni treba še posebej omenjati. Dosegel je visoko starost — dve manj kot sto let. Zdi se mi, kakor da so mu vse njegovo dolgo življenje vedno na uho donele besede njegovega dobrega učitelja: »Gospod, govori, tvoj služabnik posluša« — tako zvesto je izpolnjeval božjo voljo in se trudil, da bi jo izpolnjevali tudi drugi — vsi Izraelci.

Oh, globoko naj si tudi vsak izmed vas zapiše v spomin in srce te zlate besede: »Gospod, govori, tvoj služabnik (tvoja služabnica) posluša!« in ravnajte se po njih vse dni svojega življenja. Kako pa je bilo doslej? (Ali si natanko izpolnjeval povelje svojih starišev in predstojnikov? precej prišel, ko si bil klican? takoj šel, ko si bil poslan? precej vstal, ko so te klicali? ... Ali govoriš vselej resnico? ... Kako izpolnjuješ nauke in opomine svojih duhovnikov? Kako se vedeš v cerkvi? pri sv. maši? Kesanje. Sklep: »Glej, tu sem! Gospod, govori, tvoj služabnik posluša!«)

50. Kraljestvo ustanovljeno. Savel prvi kralj.

I. Uvod. Samuel je bil zadnji sodnik. Še predno je umrl, so si Izraelci želeli kralja, kakor so jih imeli drugi narodi. Bog jim izpolni željo. Prvi izraelski kralj je bil Savel. O njem se bomo danes učili.

II. Pripovedovanje. a) Savel je maziljen za kralja; b) Savel je Bogu nepokoren in zato zavržen.

III. Pojašnjavanje. a) »Ta govor Samuelu ni bil všeč« itd. Zdelo se mu je, kakor da Izraelci ne marajo več, da bi jih Bog sam vodil kot posebno, izvoljeno ljudstvo. — »Naznani jim pravice« itd. Kakšne dolžnosti, davke itd. jim bo nakladal kralj, da bi se potlej ne pritoževali, ako bi se jim zdelo kraljevsko vladanje pretrdo. — »Goršega« = lepšega, čednejšega. — »Vzame posodico z oljem« itd. Jako primerno je, da se z maziljenjem podeli kraljevska čast in

oblast. 1. Olje je hrana in zdravilo, torej krepčilo; 2. olje se rabi za razsvetljavo. V dušnem pomenu je torej olje podoba (simbol) modrosti in moči. (Z ozirom na moč, bi se tudi še lahko omenilo, da so si nekdanji borilci mazili ude z oljem, da so bili gibčnejši in močnejši.)

b) »Amalek« = Amalečani, Izraelcem sovražen narod na jugu Svete dežele. — »Zmagovalen slavolok« si je dal napraviti ter s tem pokazal, da zmago pripisuje sebi, ne pa Bogu. — »Prizanesel sem... darujem Gospodu«. Čeravno je imel tako lep namen, vendar njegovo dejanje ni bilo všeč Bogu, ker je bilo nasprotno njegovi zapovedi. Dober namen ne more zboljšati slabega dela.

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: a) Dobrotljivost božja do Izraelcev sploh, ker jim je Bog izpolnil želje in jim dal kralja, posebej pa do Savla, ker ga je iz nizkega rodu povzdignil do kraljevske časti, mu naklonil srca izraelskega ljudstva, dodelil slavne zmage itd. O, kako bi bil moral biti hvaležen in pokoren! — b) Pravčnost božja. Ker je bil Savel nepokoren, ga je Bog občutno kaznoval, ga zapustil, zavrgel, kraljevska čast ni prešla na njegovega sina, marveč na Davida.

2. Prevzetnost. Vsled slavnih zmag je postal Savel ošaben, zanašal se je le na svojo moč in sebi pripisoval čast, ne pa Bogu, ter si celo dal postaviti zmagoslavni spomenik. (Vpr. 774.) Ker je Savel v prevzetnosti in nepokorščini zapustil Boga, je Bog zapustil njega. »Bog se zoperstavlja prevzetnim, ponižnim pa daje milost«. (Jak. 4, 6.)

3. »Pokorščina je boljša kakor darovi«. Daritev, kakor je bila v navadi pri Izraelcih, je sicer dobra in Bogu prijetna reč, ako se opravi s pravim in svetim namenom. Boljša in Bogu prijetnejša pa je pokorščina, ker ž njo človek daruje na oltarju svojega srca, kar ima najboljšega — svojo prosto voljo, — takorekoč sebe samega! Pokorščina kot evangelijski svet privede človeka do največje popolnosti. Obratno pa je nepokorščina korenika vsem grehom, ali prav za prav vsak greh je že sam v sebi nepokorščina, ker grešnik neče storiti tega, kar je Bog ukazal, ali pa dela to, kar je Bog prepovedal.

4. Jezus se imenuje Maziljenec. Kakor veliki duhovnik, se je tudi kralj v stari zavezi (pozneje tudi preroki) imenoval maziljenec Gospodov, ker se mu je z maziljenjem (z oljem) podelila ta čast. Jezus kot najvišji duhovnik in kralj (in učenik) zasluži prav posebno pred vsemi drugimi častitljivo ime Kristus, t. j. Maziljenec. (Vpr. 113.)

V. Uporaba. 1. Ponižnost in prevzetnost. Pomisli, ali nisi tudi ti kaj Savlu podoben — prevzet, ošaben? Ali pripisuješ Bogu in izkazuješ njemu čast, kadar se ti kaj posreči? Ali rad govoriš sam o sebi, o domačih imenitnostih? Ali rad hvališ druge, ali jih pa rajši grajaš in ponižuješ?... Vse druge čednosti nimajo prave cene brez

ponižnosti. Vse, kar si, kar znaš in imaš, vse imaš od Boga; zato bodi Bogu hvaležen in nikar ga ne žali s prevzetnostjo. (Kes, sklep!)

2. Pokorščina. Ali se še spominjaš, koliko lepega sem zadnjič pravil o Samuelu. Glej, vso to dušno lepoto si je Samuel pridobil zlasti po svoji pokorščini. Savel pa si je z nepokorščino vse pokvaril. (Nauk o pokorščini se zopet ponovi prav intenzivno!) *A. Kržič.*

C.¹

Vzgleđ molčečnosti². Služabnika božjega, H. Suso je gnalo v notranjosti, da bi došel vsaj do dobrega miru svojega srca, in menil je, da bi mu v tem pripomogla najbolj molčečnost. Zatorej je zelo pazil na svoja usta, tako zelo, da v tridesetih letih ni zinil za mizo, razven eno samo krat, ko se je bil vozil z mnogimi svojih bratov od kapitola in so bili obedovali na ladiji, — takrat ga je premagalo.

Da bi svoj jezik prav v strahu imel in preveč zgovoren ne bil, si je v svojem premišljevanju izbral tri mojstre, brez katerih posebnega dopuščenja ni hotel govoriti. In ti so bili svetniki: sv. Dominik, sv. Arzenij in sv. Bernard. Kadar mu je bilo govoriti, hodil je od tega do drugega in je prosil dopuščenja ter dejal: lube domne benedicere! in ako je bil čas pravi in mesto pravo za besedo, dobil je dopuščenje od prvega mojstra; in ako mu govorjenje ni prizadejalo zunanje nadežnosti, imel je dopuščenje od drugega; in če ga ni begala notranja težnja, dozdevalo se mu je, da ima dopuščenje od vseh treh in takrat je govoril; ako pa temu ni bilo tako, je spoznal, da naj bo tiho.

Kadar so ga poklicali k porti, je pazil na te-le štiri reči: prvič, da je vsakega človeka dobrotljivo vsprejel; drugič, da je vse v kratkem odpravil; tretjič, da je slednjega tolažljivo odslovil; in četrtič, da se je povrnil v celico neobteženega srca. *Fac et tu similiter. J. B.*

Cerkveni letopis.

† Kardinal Ledochowski. Dne 22. jul. zjutraj je v Rimu umrl prefekt propagande, kardinal Miečislav Ledochowski. Rodil se je dne 29. oktobra 1822 v Gorki, v sandomirski škofiji na ruskem Poljskem. Svoje

¹ Članek »Nekaj misli o našem bogoslovnem znanstvu« se je zaradi pretesnega prostora moral odložiti na prihodnje leto. Ur.

² Glej Heinrich Susos, genannt Amandus, Leben und Schriften von Melchior Diegenbrock, Regensburg 1884.

študije je dokončal v Rimu. Posvetil se je najprej cerkveni diplomaciji in bil apostolski delegat v Kolumbiji in nuncij v Bruselju. L. 1866. je postal nadškof v Gneznju in Poznanju in kot tak primas Poljske. Ko je pruska vlada začela proticerkveni boj, je tudi Ledochowski postal žrtev, ker je pogumno branil pravice kat. cerkve in poljskega jezika pri verskem pouku v šoli. L. 1873. je nadpredsednik Günther zahteval, da se odpove nadškof. časti, ker da se neprestano upira novim cerkvenim postavam. Uljudno pa odločno je nadškof zavrnil to zahtevo v pismu, polnim duha velikega Atanazija, o katerem je Windthorst rekel pred vso zbornico, da bo v cerkveni zgodovini tiskano z zlatimi črkami. V noči od 2. do 3. febr. 1874 so neustrašljivega nadpastirja pruski žandarji odvedli v ječo Ostrov, kjer je ostal v tesni celici dve leti. Dne 15. sušca 1875 ga je Pij IX. imenoval kardinalom, vsled česar ga je vlada izpustila iz zapora. Po želji sv. stolice se je odpovedal škofiji in se odpotil v Rim. L. 1892. je po smrti kardinala Simeoni postal prefekt Propagande ter je z veliko vnemo opravljal to velevažno in težavno službo. Za procvitanje kat. misijonov si je pridobil trajnih zaslug.

Novi škofje. V naši ožji domovini sta dve škofiji zadnji čas dobili svoje nadpastirje. V konzistoriju dne 9. junija t. l. sta bila prekoni-zirana msgr. Andrej Jordan za nadškofa v Gorici in msgr. Frančišek Nagl za tržaško škofijo. Prvi se je rodil 29. nov. 1845 v Gorici kot sin gimnazijskega profesorja, duhovnik je postal 6. junija 1868. Deloval je zlasti na šolskem polju in pa kot državni in deželni poslanec. Po odhodu sedanjega tridentinskega škofa je postal stolni prošt v Gorici. Dne 20. jul. t. l. mu je poreški škof dr. Flapp podelil škofovsko posvečenje ob navzočnosti ljubljanskega knezoškofa in novega tržaškega škofa. Isti dan je bil tudi slovesno vmeščen.

Dr. Frančišek Nagl se je rodil na Dunaju l. 1855. in je postal duhovnik v st. hipolitski škofiji l. 1878. Bil je profesor v St. Hipolitu, dvorni kapelan na Dunaju, od l. 1889. pa rektor avstrijskega zavoda S. Maria dell' Anima v Rimu, kjer je tudi več slovenskih duhovnikov, ki so se zaradi višjih študij mudili v Rimu, bilo njegovih gojencev. V škofa je bil posvečen v Rimu dne 15. junija t. l. od kardinala Aloisi Masella, v Trstu pa slovesno vmeščen dne 31. avgusta.

Ad plurimos annos!

Protiverski boj na Francoskem. Framazonstvo slavi svoje slavje v Franciji, »prvorojeni hčerki cerkve« (fille ainée de l'Église); za Waldeck-Rousseau-ovim ministerstvom je prišel na krmilo Combes, ki v najstrožjem zmislu razlaga in uporablja že itak trdo postavo proti verskim družbam. Dan na dan časniki poročajo o nasilnem zatvarjanju redovnih šol in preganjanju redovnikov in redovnic. Francoska vojska, ki je l. 1870. tako sramotno svojo domovino prepustila na milost in nemilost sovražniku, kaže sedaj svoje junaštvo proti brezorožnim redovnicam.

Francoski zadružni zakon z dne 1. jul. 1901 v čl. 13. in 16. zahteva, da med vsemi društvi edino le verske družbe z obljubami potrebujejo posebnega zakona, kadar se hoče ustanoviti nova družba, ako pa že obstoječa družba hoče odpreti nov zavod, mora dobiti dovoljenje državnega sveta, a že potrjene družbe in zavodi se lahko zatró in razpusté s samim odlokom ministerskega sveta. Vsakdo lahko uvidi, da so s tem verske družbe popolnoma izročene na milost in nemilost tega ali onega minister-

stva in parlamentarne večine. Nepotrjene družbe se smatrajo »uporne« proti državi in njenim postavam.

Kak duh preveva novo združno postavo, je dovolj razvidno iz izjav prejšnjega min. predsednika in njegovih pomagačev. Opirajoč se na čl. 1128 v »Code civil«, ki določa: »Le v prometu se nahajajoče stvari morejo biti predmet pogodbam«, sklepa: osebne pravice: ženiti se, kupovati in prodajati, osebna prostost, niso predmet trgovine, torej družbe z obljubami vednega devišstva, ubošva in pokorščine so že v svoji korenini nične, nedopuščene, protipostavne. In poročevalec Vallé se je drznil trditi, da so družbe z vednimi obljubami smrten greh in se sploh ne morejo postavno ustanoviti.

S takimi nazori so framazoni podpirali nov združni zakon. Obljube se vendar opirajo na jasen Kristusov nauk, tisočletja je človeštvo častilo in občudovalo one, ki so vestno izpolnjevali obljube devišstva, ubošva in pokorščine, nobenemu državniku ni prišlo na um zaradi samih obljub verske družbe proglasiti kot nične in škodljive v svoji korenini. Francoska država sama je od francoske prekucije sem vsaj trpela redovne družbe.

Redovne družbe po nauku novodobnih jakobincev zatirajo in vničujejo osebne pravice in individuuum, teh pravic da se ne sme nikdo trajno odreči. Ako je tako, potem danes ali jutri kak minister lahko proglasi kot zlo v korenini tudi duhovski stan, celibat, nerazvezljivost zakona, ker tudi to so nepreklicljive pogodbe.

Kdo bi ne občudoval doslednosti teh modrih prostožidarskih državnikov! Najprej se družbe proglasijo že v korenini zle, ničevne, nenravne protipostavne, potem se pa vendar sprejme v postavo, da zbornica, oziroma državni svet lahko pozakoni te »podstatno neveljavne« družbe. Lahko se torej zgodi, da se z večino enega samega glasa proglasi kot postavno in dopuščeno, kar je v svoji korenini zlo in protipostavno! Vere mentita est iniquitas sibi.

Izprva je Combes namerjaval z enim mahom zatreti 6000 ljudskih šol, sirotišč, patronatov in zavetišč, ki jih vodijo redovniki, vendar se je ustrašil posledic in je svoje odloke omejil. 23 okrajev (departements) še doslej sploh ni taknila njegova kruta roka. Vendar je že koncem junija bilo zatvorjenih 125 šol, a kmalu potem je razposlal prefektom odlok, s katerim je ukazal razpustiti 2600 šol, ki jih vodijo redovnice, brez ozira na to, če je tudi dotična kongregacija imela potrjenje že iz l. 1825. Živahen ugovor se je vzdignil proti temu nasilstvu od vseh strani in celo redovom neprijazni pravniki so spoznali, da za tak korak ne zadostuje enostaven odlok ministerskega predsednika, marveč mora tak odlok izdati predsednik republike sam. Pod pritiskom svojega ministerstva je predsednik Loubet, ki je malo poprej pred odhodom na Rusko v Brestu napovedoval dobo miru, tudi res podpiral dotični odlok dne 25. julija. Vsled zatvoritve mnogih šol bo država potrebovala vsaj 100 milijonov fr., da jih nadomesti z državnimi šolami. Sicer pa katoličani še nikakor ne obupavajo, marveč delajo priprave, da svetne katoliške dame prevzamejo delo pregnanih sester. Nasilstvo prostožidarske vlade je vzbudilo silen pokret v vsem prebivalstvu, ustanovili sta se že dve velikanski družbi, ki hočeta na republikanski podlagi priboriti popolno prostost državljansko zlasti v pouku.

Na čelu temu pokretu so glasoviti državniki, pravniki, učenjaki in pisatelji. Tudi francoski episkopat je odločno prosvedoval proti nečuve-

nemu nasilstvu. Toda tudi nasprotne sovražne sile ne mirujejo, in ko se zbornica snide, se morda skujejo še novi okovi za cerkev.

Kako se bo ta kruti boj končal, je težko si predstavljati. Nastopila je pač za francosko cerkev kriza. Poleg boja zoper kongregacije se marsikaj meša tudi v svetni duhovščini in med verniki. Načela od apost. stolice obsojenega amerikanizma so na gosto razsejana in njih pristaši delajo kakor nekdanj janzenisti, češ, amerikanizem je res obsojen, toda to, kar mi učimo in hočemo, ni tisti amerikanizem.

Ako se enkrat zatró redovni zavodi, bodo te struje še močnejše bruh-nile na dan, tem bolj, ker je znaten del duhovščine prepojen s protestantskimi načeli. (Gl. knjigo *Nouveau catholicisme et nouveau clergé*. Par Charles Maignen. Paris 1902.) V bližnji bodočnosti ni torej pričakovati kaj dobrega, a morda ravno sedanji vihar očisti na Francoskem ozračje ter naposled zasije solnce resnice in pravice.

Evharistični shod na Trsatu. V naši tužni domovini je ta shod v zadnjem času gotovo najveselejši in najidealnejši pojav na cerkvenem polju. Evharistični shodi niso sicer več nikakšna novost, a shod na Trsatu ima prav poseben pomen. Srečna je bila misel, da se je začetkom t. l. ustanovil na Krku hrvaško-slovenski list »Ss. Eucharistia« in ista ideja je rodila tudi prvi hrvaško-slovenski evharistični shod, ki se je vršil 2. in 3. septembra t. l. Natančnega poročila ne moremo tukaj podati, ker je ta štev. bila že skoro sklenjena, ko se je shod vršil, podamo torej le skupen pregled in nadovežemo nekatere misli, ki se nam vzbujajo ob tem shodu. Udeležilo se je shoda do 200 hrvaških in slovenskih duhovnikov, med njimi štirje škofje: ljubljanski, senjski, v katerega škofiji se je shod vršil, zagrebški naslovni škof in levovski arm. obr. Shodu je (dejanski) predsedoval ljublj. generalni vikar, mil. g. Janez Flis. Shod je imel dve slovesni seji in v cerkvi razne skupne pobožnosti. Iz poročila urednika »Evharistije« smo zvedeli, da ima list do 750 naročnikov — z ozirom na število hrvaške in slovenske duhovščine je pričakovati, da število naročnikov v kratkem znatno poskoči. Družba duhovnikov-častilcev šteje sedaj 68.000 udov, med temi je Slovencev 290, Hrvatov pa 240.

Kak sad naj prinese evharistični shod na Trsatu? V slavnem svetišču Matere božje so se pred Najsvetejšim zbrali hrvaški in slovenski duhovniki, da Mu se poklonijo. Iz tega svetišča in iz tega shoda naj se razširi ogenj božje ljubezni, svetega navdušenja in zavesti o vzvišenosti duhovske službe med vso hrvaško in slovensko duhovščino, pa tudi tolažba v raznih britkosti sedanjega časa.

Sv. evharistija je vrhunec krščanskega bogočastja, je prečisti studene-c, ki napaja vse krščansko življenje; ako bi imel vsak duhovnik prav živo vero in bi se popolnoma zavedal visokosti te skrivnosti, bi pač tudi si prizadeval vravnati svoje življenje in mišljenje tako, da bi bil vreden služabnik Kristusov. Dokler duhovnik ne izvršuje sv. obredov s spodobno častjo, ali se potem more kdo pritoževati, če se svetni verniki slabo udeležujejo službe božje? Ako duhovnik nima prav žive vere, ali se more zahtevati, da bi svetni ljudje imeli več živega verskega prepričanja? In ako se duhovnikovo življenje ne vjema z njegovo visoko službo, ni čuda, če tudi med ljudstvom gine krščanska pravost in s tem tudi narodova čilost in značajnost. Naj torej evharistični shod na Trsatu razvname srca duhovnikov, da bodemo vsi vredni služabniki Najsvetejšega; s tem bode

potem storjeno tudi največje socijalno delo, zakaj duhovščina je »forma gregis«, »sal terrae«, »lux mundi«. Ako bo božji duh prešinjal duhovnike, se bodo prenovila tudi prej ali slej srca vernikov in to bo podlaga tudi časnih narodnih blaginji, zakaj »Iustitia elevat gentes, miseros autem facit populos peccatum«.

Evharistični shod na Trsatu je bil idealno-verskega značaja brez politične barve. Naj bi se taki shodi še večkrat prirejali. Naša napaka je, da pogostoma nepolitičnim rečem primešamo politične in si s tem marsikaj pokvarimo. Slovenska in hrvaška duhovščina naj se le večkrat shaja v take shode, da se bližje spoznamo in trdneje drug drugega oklenemo. Ona ideja vzajemnosti, ki je rodila slovensko-hrvaški evharistični list, naj se popolnoma vživi med nami, da si bomo medsebojno podpirali tudi naše znanstvo, zlasti (duhovniki) teologično. Dokler smo ločeni, smo pritlikovci, ako se združimo, bomo močni. Naj torej pride tudi do hrvaško-slovenskih znanstvenih shodov in skupnih znanstvenih podjetij.

Vzhodna cerkev. Na otoku Cejlon je končan razkol, ki je nastal v ondotni cerkvi l. 1887 v pokrajini Manaar na istem otoku. Nekatere župnije takrat niso hotele sprejeti konkordata med sv. stolico in portugalsko vlado, vsled katerega bi bile morale preiti izpod oblasti patrijarha v Goi pod jurisdikcijo škofa v Jaffni. Ta izpremema se je priprostom in nevednim indijanskim vernikom zdela kot nekaj odstop od vere njihovih očetov, zatorej so odrekli pokorščino ukazom sv. stolice. Na čelo se jim je postavil portugalski duhovnik-odpadnik Alvarez, ki jih je spravil v razkol. Mož je pa sedaj izgubil svoj ugled in zadnjo nedeljo v majniku se je več tisoč ljudi v Parapakandal odreklo razkolu in msgr. Joulain, škof v Jaffni jih je odvezal od izobčenja in drugih cenzur, v katere so zapadli vsled razkola. Nekatere župnije so še ostale v razkolu, a upati je, da se i te kmalu povrnejo v ovčinjak. Sploh na tem otoku katoliška cerkev lepo napreduje.

Tudi iz Armenije prihajajo ugodni glasovi. Ondotni misijonarji poročajo, da se armensko prebivalstvo vedno bolj vnema za katolicizem, kakih 550 družin v mestu Payas je zadnji čas prosilo za unijo z Rimom. V vilajetu Van je med nestorijanci postal pokret za unijo, kateremu so se sicer postavile na pot nepričakovane težave, vendar je upati, da se zedinjenje doseže. V Mezopotamiji in Armeniji delujejo zlasti dominikanci. P. De-france poroča, da se vrše dogovori med apostolskim delegatom in razkolniki zaradi zedinjenja.

Sv. kongregacija de propaganda fide je po ukazu sv. očeta z odlokom dne 26. avg. t. l. naročila benediktincem, da pri svojem samostanu na Oljski gori otvorijo sirska semenišča. Lansko leto so nakupili ondi zemljišče, za katero so se močno potegovali tudi ruski agentje. V novem semenišču se bodo vzgajali kleriki vseh škofij sirskega obreda. Benediktincem, ki so latinskega obreda, bodo v pomoč pridejani sirske duhovniki, ki bodo gojence poučevali v sirske liturgiji. Cerkev, ki se bo pri zavodu pozidala, mora ustrezati vsem zahtevam sirske liturgije. Semenišče bo podložno neposredno sodnosti propagande.

Manj veseli so pojavi, ki se tičejo vzhodne in zahodne cerkve v Evropi. Razmerje med rusko vlado in sv. stolico se je zadnji čas znatno poslabšalo. Rusko časopisje večinoma simpatizuje s pročodrimskim gibanjem

pri nas, čemur je kriva le nevednost, ker iz stališča pravoslavne cerkve same kakor iz občaslovskega stališča se mora ta gonja odločno obsojati.

Na slovanskem jugu je pa ravno zadnji čas izbruhnilo na dan v krvavih izgredih staro nasprotje med dvema najsorodnejšima narodoma, ki bi morala posredovati med vzhodom in zahodom. Nasprotje med Srbi in Hrvati na jugu, ki se od gotove strani tudi umetno neti, pa nasprotje med ruskim in poljskim narodom na severu je najhujša zavornica zblizanju vzhodne in zahodne cerkve.

Pa tudi med Hrvati samimi se je zadnji čas vnel pokret, ki ne more biti vseč pravemu rodoljubu in katoličanu. Z velikim veseljem je lansko leto pozdravil hrvaški narod zavod sv. Jeronima »pro gente croatica« v Rimu. Toda kmalu so se pojavile velikanske ovire in nasledek je bil, da se je zavodu dalo zopet staro ime »collegium Illyricorum«. Vsled tega se je pa prejšnje navdušenje prevrglo v ogorčenje in strastne napade na hrvaški episkopat in apostolsko stolico. V stvari sami zavod ostane, kakor ga je sv. oče preosnoval z apostolskim pismom dne 1. avg. 1901, izpremenilo se je le ime. A življi, ki povsod iščejo priliko, da izpodkopujejo vero, so to uporabili za gonjo zoper Rim. — V nekaki zvezi s tem je gibanje v prilog glagoljice. Sv. stolica je ta privilegij potrdila onim škofijam, kjer je doslej bila v navadi, toda med Hrvati se je začela agitacija, da se glagoljica vpelje po celem hrvaškem ozemlju, in v tej struji plove tudi znaten del duhovščine. Tako se je začelo med Hrvati cerkveno gibanje, ki se ne more in ne sme prezirati. Žalibog, da pri tem silijo v ospredje nezreli in nepremišljeni ljudje, ki utegnejo veliko škodovati. Glagoljica je pač častitljiva starina, katero Hrvatje po pravici branijo kot narodno svetinje in obžalovati je, da so jo zgodovinski dogodki potisnili iz mnogih krajev. A sedaj je treba realno računati z dejstvom, da ima latinščina že stoletja domovinsko pravico. Nič bolj ne absorbuje narodove moči, kakor versko-cerkveni boji. Po našem mnenju imajo Hrvatje veliko mnogo bolj perečih vprašanj na političnem, kulturnem in gospodarskem polju, kakor je izprememba cerkv. obredov. Ako le Hrvatje priborijo pravice svojemu jeziku v javnem življenju, ono malo latinskih cerkvenih obredov jih pač ne bo spravilo ob narodnost. Saj se tudi zdaj hrvaški spoveduje, hrvaški propoveduje in hrvaški opravljajo razne pobožnosti in vendar ravno to najbolj zanemarjajo oni, ki tako silovito zahtevajo uvedenje glagoljice, torej se sme opravičeno dvomiti, ali bi se vsled glagoljice zboljšalo njih krščansko življenje in povečala gorečnost za službo božjo.

Slovstvo.

Biblične vede.

Biblische Studien. VII. Band, 1. bis 3. Heft: Abraham. Studien über die Anfänge des hebräischen Volkes von

Dr. Paul Dornstetter. (XII u. 280 S. M. 6.) Herder. Freiburg i. Br. 1902.

»Voditelj« bi rad zasledoval v književnih poročilih in ocenah vse glavne struje

in pojave v teološkem znanstvu. Evo v navedeni knjigi moderne struje v biblijskem znanstvu!

Negativna kritika je zavrгла vse dozdanje tradicijske nazore ter razkosala sv. pismo v majhne fragmente, ki so prišli sčasoma v celoto, deloma slušajno, večinoma vsled „pobožne goljufije“.

Mojzsove knjige se ne smejo staviti v začetek verskega razvoja izraelskega ljudstva, ampak so nastale iz raznih drobcev (J, E, JE, Dt, PC itd.) po babilonski sužnosti. Starejši preroki so pripravljali pot tem »Mojzsovim knjigam«. Preroke treba tudi razkosati (Deuteroizaija, Tritoizaija, Deuterozaharija itd.) ali pa jih postaviti brez resnične zgodovinske eksistence v poznejše čase (Daniel i. dr.), posebno v makabejske, kjer je nastalo tudi največ psalmov, ki so jih prepevali po tradicijskih nazorih stari preroki. Najstarejša zgodovina izraelskega ljudstva je sama bajka. Bajka je vse, kar se pripoveduje pred in po Mojzesu. Verski monoteizem Izraelcev se je razvil iz politeizma. Jehova ali Jahve je bil v začetku le narodni bog, ki se je razvil po »dialektiki dogodkov« v vseobčnega svetovnega Boga. Pri vsem tem ni govoriti o kakem nadnaravnem božjem delovanju.

Pomniti pa treba, da nasprotniki nikakor niso edini. Tu so le glavni obrisi; sicer se pa jako križajo njih pota, napredujejo le v tem, da novejši cepijo do zdaj še cele verze ter udrihajo po starejših.

Tej negativni kritiki so se uprli že konservativni protestanti sami. A tudi v katoliških vrstah so vstali možje, ki uporabljajo vse pridobitve modernega časa ter branijo katoliško stališče z vsestransko znanstvenostjo — kritično preiskovanje rokopisov in izdaj sv. pisma, jezikoslovni in zgodovinski študij, uporabljenje klinopisov ter drugih izkopin in starin davne preteklosti —, ki se pa ne prepuščajo samo svojemu zmoti podvrženemu, ampak z vero razsvetljenemu umu.

V tem oziru zavzema v latinskem jeziku častno mesto veliko delo, ki ga izdajajo jezuiti K. Cornely, J. Knabebauer, Fr. de Hummelauer, namreč v Parizu od l. 1885. izhajajoči: *Cursus Scripturae sacrae*. Temu delu se je pridružilo v nemškem jeziku epohalno delo dunajske Leonove družbe, namreč komentarji St. in N. Z., ki jih je začela ravnokar izdajati s sodelovanjem raznih učenjakov iz Avstrije in Nemčije, St. Z. pod vrhovnim uredništvom dun. prof. dr. B. Schäferja, N. Z. pride takoj na vrsto za St. Z. pod vrhovnim uredništvom P. dr. Er. Nagla (samostan sv. Križa).

Poleg teh del, kjer se že uporabljajo razne znanostne pridobitve v praktično temeljito razumevanje sv. knjig, so važne druge izdaje, ki pripravljajo pot za take uspehe. Tu nam je omeniti razun manjših del, monografij ter bogoslovskih časopisov zlasti troje periodičnih publikacij.

L. 1889. so ustanovili dominikanci v središču biblijskega pozorišča École pratique d'études bibliques à Jérusalem in v Parizu l. 1892. *Revue biblique*. Nemci so pa ustanovili l. 1896. *Biblische Studien*, ki jih izdaja monakovski prof. dr. O. Bardenhewer. (Herder. Freiburg i. Br.)

O nekaterih številkah teh bibl. študij je že poročal »Voditelj«. Opozoriti bi še bilo poleg raznih kritičnih preiskovanj sv. teksta na knjigo: »Die prophetische Inspiration«. *Biblich-patristische Studie* von Dr. F. Leitner (I. Bd. 4—5 H. XIV. und 196 S. M. 350), in ravnokar je izšel zadnji (4.) letošnji snopič: VII. Band, 4. Heft: *Eine Vertheidigung der »Einheit der Apokalypse« gegen die neuesten Hypothesen der Bibelkritik* von Dr. M. Kohlhofer (VIII. und 144 S. M. 3).

Kakor se je spravlil Kohlhofer na najnovejše hipoteze o N. Z., tako se je vrgel monografist navedene knjige »Abraham« v kaos modernih hipotez v St. Z., da tam dvigne katoliško bakljo ter razprši kaotično temo.

Negativnim kritikom, ki jim je vse bajka, ki stičejo že pri Savlu, Davidu in

Salamonu, da jim odtrgajo kaj zgodovinske resničnosti, tem seveda ni težko, da odpravijo Abrahama v temo 1001 noči. Stališče vprašanja o Abrahamu je pa sledeče:

1. Nekateri protestantski kritiki tajijo Abrahamovo zgodovinsko existenco sploh. N. pr. H. Winkler (str. 79): Abraham, der aus Ur und Haran, den beiden Mondstädten, kommt, ist nichts anderes als ein Ausfluss des Mondgottes; er ist Bruder und Gatte seiner Schwester Sara (oder Sarai), er ist somit Tammuz-Adonis, Sara die Istar der babylonischen Mythologie.

2. Drugi se zadovoljujejo s trditvijo, da je Abrahamova zgodovinska podoba le otmneta v teku časa ter se našemila po domišljiji. Živel je pa ta Abraham v prazgodovinski dobi, iz katere so ga privedle bajke v biblijsko zgodovino. Tej zmoti se je seveda moral prilagoditi tudi Kristus.

3. Končno so zašli tudi nekateri katoliški učenjaki tako daleč v popustljivosti, da govore a) bolj splošno o gosti temi v pentatevhu, b) 15. okt. 1900. je pa prinesla »Revue du clergé français« članek, kjer se diktira brez obotavljanja: α) biblijska zgodovina nazaj do Samuela je še precej jasna, β) med Samuelom in Mojzeso so nekatere temne točke, γ) od Mojzesa do Abrahama se dado s težkočo ločevati iz temote nekatere nedoločne slike, δ) pred Abrahamom pa vlada popolna noč.

Proti taki drznosti in popustljivosti označuje pisatelj svoje stališče (Vorwort I.): Ich möchte hier darauf hinweisen, dass ich in einer wissenschaftlichen Geschichte Abrahams den eigentlichen Grundstein einer Geschichte des hebräischen Volkes sehe. Israel ist durch Abraham das auserwählte Volk geworden, mit Abraham ist die Heilsgeschichte sowohl des Alten als auch des Neuen Testaments auf das engste verknüpft. Es muss daher der modernen Sitte, Abraham und seine Erlebnisse in das Gebiet der Sage zu verweisen, auf das schärfste entgegen-

getreten werden. Das Leben Abrahams ist besser als dasjenige jeder andern alttestamentlichen Persönlichkeit geeignet, um die Irrgänge der neueren Bibelkritik aufzudecken; an Abraham sehen wir so klar, auf welcher kritiklose Weise heutzutage biblische Personen aus dem Rahmen der Geschichte entfernt werden, um ihre Existenz zu verlieren und in mythische Begriffe aufgelöst zu werden. Jedoch ist neben dem Zurückweisen der Kritik auch positive Arbeit zu leisten; ich meine damit ausser den geographischen Problemen namentlich die Feststellung der Zeit Abrahams, die für die ganze alte Geschichte so sehr große Bedeutung hat.

O knjigi sami moremo posneti v tem tesnem prostoru le glavne misli. Po kratkem uvodu, kjer navaja pisatelj pozitivne dokaze za existenco Abrahamovo zlasti iz besed Kristusovih, začne govoriti jezik nasprotnikov ter zasleduje posamezna zgodovinska imena, s katerimi je v dotiki Abraham, ki jim pa hočejo negativni kritiki izruti zgodovinska tla, da tako vzdignejo Abrahama v zrak, od koder ga potem lahko spravijo v mitično temo.

Knjiga ima 5 oddelkov: I. Von Ur nach Hebron, II. Beziehungen zu Ägypten, III. Die Völkerschaften in Palästina zur Zeit Abrahams, IV. Einige Namen aus I. Mos. Kap. 14., V. Amraphel (Hamurabi). Omenimo le II. oddelek radi najmodernejšje jednačbe: טערים = טער t. j. na mestih sv. pisma, kjer se je dozdej čital levi del jednačbe in se je mislilo na stari Egipet, je treba pisati desni del in misliti na severno-arabski Musri. V ta Musri je zahajal Abraham in drugi očaki. Da, tudi Izraelci so bili po Winklerju v tem Musri-Egipetu, in jim torej ni bilo treba hoditi skozi Rdeče morje! Seveda, se mora tudi Sinaj umakniti malo v drug kot.

V V. oddelku ima zlasti pozitivno delo, namreč zanimivo rekonstrukcijo babilonske in asirske zgodovine.

Knjiga je vzbudila mnogo zanimanja, ker je med prvimi večjimi deli v tej

stroki s katoliškega stališča. Ne oziraje se na posameznosti dokazovanja, kjer so lahko strokovnjaki različnega mnenja, se mora priznati pisatelju, da se ve sukati z nekako drzno lahkoto proti modernim nazorom nasprotnikov ter se ne ustraši niti najsmelejših napadov. Seve mu včasih drugega ne preostaja nego da izpodbije nasprotniku kak orientalni jod ali ha, radi česar potem šepa dokaz nasprotnikov; kar pa sicer največkrat popolnoma zadostuje, ker nasprotniki baš na tem zidajo svoje teorije. Pisatelj pozna izvrstno vse moderno biblijsko slovstvo. Poleg obilnih citatov pod črto še ima v dodatku celo bibliografijo o tem predmetu, kjer našteva poleg 65 časopisov in zbornikov nad 700 del ter pravi: »Eine Studie über Abraham arbeitet nothwendig mit einem großen bibliographischen Apparate.« Četudi vsega tega ni niti »konsultiral«, dasi ima napis: Systematisch geordnete Liste der konsultierten Werke in 9 Gruppen, mu moramo vsaj zelo hvaležni biti tudi za to zistematično bibliografijo. *M. Slavič.*

Dogmatika.

De consummatione sanctorum quaestio unica. Auctore P. Ludovico Ciganotto a Motta ad Lipientiae Flumina, O. F. M., philosophiae et theologiae lectore generali. (Pro manuscripto). Venetiis, typis Sorteni et Vidotti. 1902.

V frančiškanskem samostanu v Dubrovniku se dobi knjiga za 2 K. Vzбудila bo brezdvomno mnogo zanimanja po učenjaškem svetu zaradi svoje, v marsičem nove vsebine.

Pisatelj vpraša: Utrum possibile et conveniens sit omnem creaturam rationalem glorificatam assumi, post finale iudicium, ad unionem hypostaticam Verbi? To vprašanje obdeluje v treh oddelkih: A. Praemonita quaedam, B. Demonstratio conclusionis per partes, C. Solutio difficultatum.

A. V prvem oddelku (str. 5—16) opazuje vesoljni red, naravni in nadnaravni,

in občuduje hrepenenje ali teženje po edinosti (nisus unitatis) ali enotnosti. Opira se pred vsem na Skota, kot patrona frančiškanske šole. Ta uči: »Appetitus unitatis ita intimus et essentialis et universalis est omnibus, tam creaturis quam Creatori, quod nullum est nec excogitari potest genus multitudinis aut divisionis sive distinctionis, quod ad unitatem aliquam non reducatur . . . Sic etiam in communicatione intrinseca Trinitas personarum ad duas emanationes, duae emanationes ad duo principia, scilicet intellectum et voluntatem et illa ad unam simplicissimam unitatem essentiae reducuntur«. — »Perfectio universi habet latitudinem basis et tendit in conum, cuius perfectio terminatur in puncto unionis Verbi Dei ad humanam naturam«².

Potem pisatelj zavrača krive nazore o popolnosti in dobrini stvarstva in se oklene mnenja: praesentem mundum esse quidem in suo genere et relative perfectum et optimum, non tamen absolute, quasi meliorem et quoad substantiam et quoad modum Deus facere nequeat. S tem je v dotiki mnenje o konečni popolnosti in zvezi z Bogom, katero bodo ljudje dosegli v prihodnjem življenju. Ker bodo pa zveličani le tedaj popolnoma srečni, ako bode nasičeno vsako pošteno hrepenenje, torej tudi teženje po zedinjenju z Bogom, nastane vprašanje o načinu tega združenja. Večina nekrščanskih modrijanov uči, da se bodo vse stvari tekom časa očistile zemeljske snovi (simplificatio) in osebne sestavine (depositio dualitatis subiecti et obiecti) ter se bodo povrnile k Bogu in bodo ž njim eno, absolutno bitje.

Katoliški učenjaki se zadovoljijo z naukom: »Unio Sanctorum cum Deo indissolubilis, perfecta absoluta perficitur per gratiam consummatam, per charitatem, per s. Spiritus inhabitationem, per gratiam et Spiritum adoptionis etc. Tak nauk je nezadosten iz treh razlogov: 1.

¹ Scot. De rerum princ. q. IX. n. 1.

² Ibid. q. X. a. 4. n. 23.

je nejasen in premalo natančen, 2. ne razločuje med sedanjim stanom pravičnih in med zveličanimi in 3. milost, ljubezen, bivanje sv. Duha so partes antecedentes, concomitantes, consequentes aut causa unionis, de qua quaeritur.

Torej, meni pisatelj, se konečno združenje zveličanih najbolje označi kot »unio hypostatica in Verbo, quod dum caro factum est, potestatem dedit filios Dei fieri iis, qui credunt in nomine eius et Spiritum in corda nostra misit adoptionis filiorum, pignus haereditatis nostrae, clamantem, Abba, Pater.«

To pojasnjuje z razlago pojma adoptionis, ki je »assumptio personae extraneae in haereditatem«. Posinovljenje pa je tu na zemlji nepopolno. Verniki, vojskujoče se cerkve so po naravi, številu, samostati (hypostasi) ločeni med seboj in od Boga in Kristusa. Popolno posinovljenje pa čaka zveličane v nebesih in bo takšno, da bodo lastno naravo, število (numerus seu individuationem) ohranili, vendar pa z božjo Besedo kot udje z glavo Kristusom in z Bogom zedinjeni. Ko še določi pisatelj pojem osebe (persona definitur: Naturae rationalis incommunicabilis existentia), sklene prvi oddelek z zaključkom: »Cum possibilis et conveniens esse videatur unio hypostatica Verbi cum creatura rationali glorificata, haud improbabile futuram eandem esse post finale iudicium, existimamus.

B. Drugi oddelek (str. 17—149) v treh delih dokazuje zaključek in sicer: I. Recitata unio videtur possibilis; II. conveniens; III. haud improbabile est eandem post finale iudicium, esse futuram.

I. Recitata unio videtur possibilis. Haec est communis inter Philosophos et Theologos Scholae catholicae Dominicanae et Franciscanae. Illud est possibile, quod non repugnat. Atqui talis assumptio non repugnat. Ergo etc. — Probatur min.: Si repugnaret: vel ex parte personae assumptis, vel ex parte

»Voditelj« IV.

naturarum assumendarum. Atqui neutrum repugnat. Ergo etc.

II. Recitata unio videtur conveniens. Najprej sledijo dokazi iz sv. pisma in cerkvenih očetov (str. 19—134), potem iz alegoričnih dejstev novega zakona (str. 134—144) in konečno ex ratione theologica et philosophica (str. 144—147).

Iz sv. pisma je navedeno kot dokaz: »Sumus filii Dei. Si autem filii, et haeredes; haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi, si tamen compatimur, ut et conglorificemur... Nam quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.« (Rom. 8, 16. 17. 29). — Gal. 3, 13. — 4, 1—7. — Eph. cap. 1—4. — Ioa. 17. cap), kjer prosi Kristus nebeškega Očeta, da apostolom podeli edinost. — Ioa. 1, 12. 13: »Quot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.« — II. Petr. 1, 4: »Per quem (Christum) maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per haec efficiamini divinae consortes naturae.«

Izmed cerkvenih očetov navaja sv. Avguština, Ambrozija, Anzelma, Atanazija, Janeza Zlatousta, Cirila Aleks., Gregorija Naz., Hijeronima, Gregorija Nys., ki razlagajo zgoraj omenjena svetopisemska mesta.

Alegorična dejstva so molitve, ki jih rabi sv. cerkev pri sv. maši, spremenjenje Kristusovo na Taboru, zakrament presv. Rešnjega Telesa, primešanje vode k vinu pri darovanju.

Dokazov ex ratione theologica navaja sedem in ex ratione philosophica dva.

III. Non est improbabile recitatum unionem, post finale iudicium, compleri. Dvoje trdi tukaj pisatelj, prvič da je njegov nauk verjeten (non improbabilis), drugič določi čas, kdaj se bo združenje zveličanih izvršilo z

Bogom. Prvo tako-le utemeljuje: Unionis de qua sermo est convenientiam praece-denti articulo ostendimus, atque hoc demon-strato, sponte fluit eiusdem non im-probabilitas. Illud enim non est theolo-gice improbabile, quod fundamentum ha-bet in Scriptura et Traditione Patrum.

Drugo trditev, da se bo namreč unio hypostatica izvršila šele po poslednji sodbi, dokazuje iz sv. pisma, iz cerkvenih očetov in iz pameti kratko na straneh 147-149.

C. Tretji del rešuje razne ugovore proti možnosti, prikladnosti in času hi-postatičnega zedinjenja zveličanih z Bo-gom.

Kritika.

Sam pisatelj nas zagotavlja, da je izdal svoj spis »cum omnimodo erga Sanctam Matrem Ecclesiam obsequio, Sancti Antonii Patavini Ordinis Minorum primi S. Facultatis Lectoris et Ven. Ioannis Dunsii Scoti eiusdem Ordinis Scho-laeducis patrociniis freti, doctorum viro-rum sententiae explorandae pro manus-cripto damus, eosdemque serenam cen-suram libenter excepturi rogamus, ut sen-sum suum humane nobis operire dignen-tur.«

Oglejmo si torej nauk, katerega nam podaje pisatelj. Ako mu odvzamemo sho-lastično obliko, se lahko tako-le glasi: Človeška narava zveličanih bo po poslednji sodbi združena z drugo božjo osebo ravno tako, kakor je bila združena človeška narava Kristusova z drugo božjo osebo.

To sedaj ni dognana resnica, ampak le hipoteza ali podmena, o kateri meni naš pisatelj, da jo je dokazal vsaj kot nekoliko verjetno (haud improbabilis). Dasi trdi (str. 162), da ta hipoteza ni nova, razven »in prolata formula verbo-rum«, mu ne moremo pritrditi, ker je tudi stvarno nov nauk. Iz tega pa seveda ne sledi, da je zaradi novosti ne-verjetna ali sama na sebi neresnična. Vendar pa tej novi hipotezi ne moremo

pripisovati večje verjetnosti, kakršno ji podajo dokazi; kajti to velja za vsako hipotezo. Kako je torej dokazana?

Dokaz možnosti: »Recitata unio videtur possibilis. Haec est communis inter Philosophos et Theologos utriusque Scholae catholicae Dominicanae et Fran-ciscanae«. Kaj uči zastopnik frančiškanske šole? D. Skot pravi: »Nulla est na-tura vel entitas creata cui repugnet con-tradictorie dependere ad Verbum«. Prvak dominikanske šole, sv. Tomaž Akv. pa uči (Summa th. P. III. q. 3. a. 7): »Quo-niam potentia divinae personae infinita est, potest persona divina praeter huma-nam naturam, quam assumpsit, aliam nu-mero humanam naturam assumere«.

Mi pa trdimo, da ne frančiškanska ne dominikanska šola ne uči možnosti hipoteze, kakor jo navaja pisatelj v svoji zaključbi. Kajti bistvo hipostatične unije v Kristusu je to, ut duae substantiae, quae quoad naturam completae sunt et completae manent, convenient sub una subsistentia ita, ut unam tantum consti-tuant hypostasim, unam personam. Zdru-žitev, kakršna je bila v Kristusu, je taka, da njegova človeška narava ni imela lastne samobiti (subsistentia). Božja be-seda ni privzela človeka, ki je imel kdaj lastno osebnost. Človeška narava Kris-tusova je imela subsistenco le v božji Besedi in ni nikdar bivala sama za se. Le o možnosti take združitve govori-ta Skot in Tomaž Akv., ne pa o taki, ka-kršno najdemo v hipotezi.

Gotovo je namreč, da ima vsak člo-vek svojo lastno subsistenco. Naša člo-veška narava biva za se, ima lastno oseb-nost. Ta je človeku naravna in bistvena. Bistvo ali narava je večim osebam lahko skupna, torej communicabilis, assumibilis, osebnost pa je incommunicabilis, inas-sumibilis. Ena oseba ne more nikdar postati druga oseba, nikdar ne more več oseb postati ena oseba. Kajti bistvo (ratio formalis, constitutum) osebe je v tem, da je izključno v sebi in za se.

Metafizično je torej nemogoče, da bi zveličani, ki bodo do sodnjega dne

imeli lastno osebnost, to po Ciganottovi hipotezi izgubili in se združili z osebnostjo Besede božje. In ako bi celo to bilo mogoče, bi se ta združitev nikdar ne smela imenovati »unio hypostatica«, ker s tem izrazom zaznamujemo združitev v Kristusu, ki ni nikdar imel svoje človeškonaravne osebnosti. Unio v Kristusu in unio v zveličanih po tej hipotezi sta bistveno različni; Kristusova človeška narava nima osebnosti, zveličani pa jo imajo. Različni pojmi se morajo tudi različno izražati.

Ako torej Skot in Tomaž dokazujeta možnost hypostaticae unionis, kakršna je v Kristusu, še ne dokazujeta možnosti druge od nje različne, katero C. pripisuje zveličanim. Torej možnost hipoteze iz tega ni dokazana. Da, sv. Tomaž celo pravi: »Convensiens est, quod sicut unum suppositum divinum est incarnatum, ita unam solam naturam humanam assumet, ut ex utraque parte unitas inveniatur¹.

Tudi dokaz ex ratione ne velja, kjer pravi (str. 18): »Non repugnat ex parte personae assumptis: eadem enim sunt rationes pro et contra ac pro possibilitate Incarnationis«. — Odgovorimo lahko: Nego paritatem utriusque unionis.

Če nadalje dokazuje: »Non repugnat ex parte naturarum assumendarum. Si repugnantia existeret, quia sunt personatae . . . Persona non est de essentia naturae individuae. Ergo non repugnat naturae illa expoliari«. — Odgovor: Personalitas est de essentia huius vel illius glorificati sicut nunc huius vel illius hominis vel Christi. Est enim illis connaturalis. Da je po sodnjem dnevu expoliatio propriae personalitatis možna, kakor misli C., to bi moral tudi šele dokazati.

Dokaz možnosti, da bi se zveličani po sodnjem dnevu hipostatično združili z Besedo božjo, stoji na slabih nogah. In s tem je omajana cela hipoteza.

Pa če bi možnost bila tudi trdno dokazana, bi hipoteza za se imela le malo verjetnosti, ako ne dobi boljših dokazov.

Pisatelj ji hoče podati verjetnost s tem, da dokazuje: Recitata unio videtur conveniens. Dasi je C. zelo natančen pri določbi pojmov, vendar nikjer ne pove, kako »convenientia« meni, nikjer ne določi, s kom je conveniens in kako daleč sega ta convenientia. Kakor je iz vsega sklepati, imenuje hipotezo »convensiens«, ker meni za njo najti podlago v sv. pismu in v cerkvenih očetih.

Način dokazovanja iz sv. pisma hočemo pokazati na vzgledu, ki se nam še zdi najboljši in ga C. navaja na str. 22. iz Rom. 8, 29: Nam quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

»Alia est adoptio, qua potestatem accipimus filios Dei fieri, quaque Christo patienti conformes reddimur; et alia, quam expectamus, qua conformes Christo glorificato et Filio Dei vero ipsiusque cohaerentes efficiamur, quaque ipse primogenitus in multis fratribus constituitur. Atqui ubi est primogenitus, ibi habet fratres consecuturos in id, quo ipse praecessit ut primogenitus Dei esset. Est autem vere et realiter ut homo primogenitus Dei per unionem hypostaticam cum Verbo Unigenito. Ergo in id quo ipse praecessit, vere et realiter fratres consortes tandem habet. — Confirmatur: Praedestinantur fideles, ut conformes efficiantur imagini Filii Dei Christi. Imago autem, quantum est de natura sua, adaequatam sibi conformitatem in exemplato expostulat, ubi possibile est nec ulla repugnantia prohibet. Atqui haec conformitas eo decernitur, ut sit ipse Primogenitus in multis fratribus. Ergo etc.«

Izraze, adoptio, conformitas, imago Filii, primogenitus, fratres na naveden način tolmačiti in iz njih dokazovati »unionem hypostaticam«, že presega vsa pravila hermeneutike, in je prisiljeno.

¹ Summa theol. P. III. qu. 4, a. 5. fin. corp.

Sv. Tomaž Akv. nam podaja tako-le razlago: *Adoptio fit dupliciter: primo quidem fit per gratiam viae, secundo per gloriam patriae, quae est conformitas perfecta. — Imago Dei tripliciter potest considerari in homine: uno quidem modo, secundum quod homo habet aptitudinem naturalem ad intelligendum et amandum Deum; alio modo, secundum quod homo actu vel habitu Deum cognoscit et amat, sed tamen imperfecte; et haec est imago per conformitatem gratiae; tertio modo, secundum quod homo Deum actu cognoscit et amat perfecte, et sic attenditur imago secundum similitudinem gloriae. — (Athanasius): Est autem rerum creaturarum primogenitus, quia omnes adoptione filii efficiuntur. — Vsi smo torej per regenerationem adoptionis fratres Christi, on pa je primogenitus inter fratres ne le sedaj, ampak tudi na večno.*

Tudi mesta iz cerkvenih očetov nas ne silijo, da bi sprejeli unionem hypostaticam zveličanih. Navedimo le eno mesto iz sv. Avguština, katero po C. mnenju edino zadošča, če bi ne bilo drugih prič med sv. očeti: »*Quod autem dicit, Ut sit primogenitus in multis fratribus, satis docet aliter intelligendum Deum nostrum unigenitum, aliter primogenitum. Nam ubi unigenitus dicitur, fratres non habet et naturaliter est Filius Dei, Verbum in principio per quod facta sunt omnia. Secundum susceptionem autem hominis et incarnationis dispensationem, per quam nos etiam non naturaliter filios, in adoptionem filiorum vocare dignatus est, primogenitus dicitur cum adiunctione fratrum. Ubi enim primus dicitur, non utique solus, sed consecuturis fratribus in id, quo ipse praecessit. Unde et alio loco (Coloss. 1, 18.) primogenitum eum a mortuis dicit, ut sit in omnibus ipse primatum tenens. Resurrectio enim mortuorum, ut iam non moriantur, ante illum nulla, post illum autem multorum sanctorum est, quos fratres non confunditur appellare propter ipsam communicationem humanitatis.*«

Kdor te besede sv. Avguština brez

predsodkov, posebno v celotni zvezi bere, jim ne more pripisovati dokazovalne moči za C. hipotezo. Kristus je primogenitus po svojem včlovečenju, unigenitus kot edini Sin božji. Po njegovem včlovečenju smo mi prerajeni v sinove božje, zato ima sobrate in ni več sam. Človeška narava pa je v njem prvokrat povzdignjena, posinovljena, da je ob enem primogenitus hominum. Po njem so šele posinovljeni drugi, ne sicer naturaliter filii, ampak kot filii adoptivi. Tudi med mrtvimi ima prvenstvo, ker je prvi neumrljiv vstal od mrtvih (primogenitus ex mortuis). In tako ni prostora umetni razlagi, na katero bi se naj stavila omenjena hipoteza.

Mnogo manj, kakor to mesto iz sv. Avguština, nas nagibljejo druga, da bi dobili zanesljivo zaslombo za dotično mnenje Ciganottovo. Po pravici smemo zanikati, da cerkveni očetje, v kolikor jih knjiga upošteva, nimajo zadostnega besedila, da bi se dalo zanesljivo sklepati v zmyslu Ciganottove zaključbe.

Dokazi ex ratione philosophica (str. 146) so prav za prav le ex ratione theologica in bi ne bilo treba delati razlike. Kar se pa zadnjih tiče, so jako dvomljivega pomena. Omenimo le enega: »*Est principium theologicum consummationem Sanctorum esse per Christum, cum Christo, et in Christo. Atqui non meliori, nobiliori, veriori ac divinae Bonitati convenientiori ratione adstruitur, quam in nostra sententia. Ergo etc.*« Premise k takemu sklepu so nezadostne in tudi ne dokazane. Zato tudi zaključek ni zanesljiv. Slično nas ne zadovoljijo drugi dokazi ex ratione.

Ko je C. dokazal »*convenientiam*«, še dokazuje tretji del zaključbe: *Non est improbabile recitatum unionem, post finale iudicium, compleri. To nalogo kratko reši rekoč: »Unionis, de qua sermo est, convenientiam praecedenti articulo ostendimus, atque hoc demonstrato, sponte fluit eiusdem non improbabilitas.*

Ker pa dokazi za njeno možnost in prikladnost niso kaj zanesljivi, zato je

tudi verjetnost cele podmene zelo mala. Da bodo zveličani z Bogom združeni z dušo in telesom še le po poslednji sodbi, priznava dogmatika. Torej se sme tudi trditi, ako je ta združitev hipostatična v Besedi božji, da se bi po poslednji sodbi izvršila.

Konečno radi priznavamo veliki trud, ki ga je imel pisatelj pri svojem delu. Vidi se na prvi hip, da se je trudil s skrbno natančnostjo priti vprašanju do jedra. Tudi ni dvomiti, da se bo izpolnila želja pisateljeva: »Ac denique si emolumentum aliquod ex hoc nostro parvo labore pietas ac scientia consecuta fuerit, sat nos fecisse videbimus.« Kajti knjiga bo na vsak način budila pisatelje, da se poprimejo težavnega vprašanja, kako bodo zveličani združeni z Bogom.

Z veseljem pritrdimo besedam sv. Avguština: »Certe credentibus in nomine eius (Christi) dedit potestatem filios Dei fieri. Nec ipsi, quibus dedit potestatem filios Dei fieri, putent impossibile esse filios Dei fieri: Verbum caro factum est et habitavit in nobis. Nolite putare multum esse ad vos filii Dei fieri. Si factus est ipse, ut minus esset, qui plus erat, non potest facere ex eo, qui minus eramus, ut aliquando plus esse possimus? (Sermo 119, Migne t. 38, p. 675.)

A hipoteze, da se bodo zveličani združili z Besedo božjo, kakor se je bila združila Beseda božja s človeško naravo, ni mogoče sprejeti, dokler ni vsestransko podprta z neovrgljivimi dokazi.

Dr. Jos. Somrek.

Nravoroslovje.

Casus conscientiae ad usum confessoriorum compositi et soluti ab Augustino Lehmkuhl S. I. II. Casus de sacramentis. Sumptibus Herder. 1902.

Ravno v času, ko so izšle v Nemčiji razne razprave proti kazuistiki, je spisal Lehmkuhl svoje delo. Mnogo se je pisalo proti kazuistični metodi, da je namreč slaba in našim časom kakor tudi znanstvenemu napredku neprimerna. S takimi nazori

se Lehmkuhl ni strinjal, ampak se je z drugimi katoliškimi moralisti držal zdravil načel, kakršne je zagovarjal tudi vseučilišni profesor v Münstru J. Mausbach. V svojem delu: »Die katholische Moral und ihre wissenschaftlichen Gegner« je temeljito povdajal modroslovno in praktično opravičenost nravoroslovne kazuistike in se je oziral tudi na zgodovinske razloge.

Saj tudi drugače ne more biti. Pri vsestranskem delovanju katoliškega duhovnika, ki je dušni pastir, katehet, pridigar, svetovalec vernikom, pri raznih drugih opraviilih potrebuje knjig, v katerih lahko kmalu najde, česar mu je ravno v praksi treba. On se ne briga za strogo sistematiko, ne za globokoučeno razpravo, ker le rabi zanesljivega, kratkega in jasnega odgovora. Tega mu podaja dobra kazuistična knjiga.

Semkaj smemo prištovati Lehmkuhl-ovo novo delo. To razpravlja na 569 straneh vel. 8° 283 praktičnih slučajev, ki so nekaka praktična ilustracija drugega dela njegove moralke. Obdeluje pa snov o zakramentih sploh in o vsakem posebej. Izborne so točke o izpraševanju spovednikovem, o bistvu in lastnostih kesa in trdnega sklepa, o misijonških spovedih in o raznih zakonskih zadržkih.

Način, kako Lehmkuhl slučaje obravnava, je sicer sličen Gury-jevemu, a vendar ima več prednosti. To pa naj pojasni vzgled (casus 118), ki je za vsakega spovednika zelo poučljiv:

Cassianus confessorius, ut devotulas (molenke) a se removeat, illis imponit pro paenitentia, ut per hebdomadam a communione abstineant et per quadrantem de sua indignitate cogitent.

Cunibertus theologiae studiosus miratur, cum legat in theologia, modum implendae sacramentalis paenitentiae eum esse, qui in rebus lege ecclesiastica praescriptis, ac proin necum vocaliter recitari debere. Quod nunquam fecit, nisi forte in recitatione rosarii; nam, si litanias aliasve preces fundere vel viam cru-

cis peragere iussus fuerit, se ex libello precum preces oculis lustrasse et mente percurrisse.

Quaeritur 1° possintne imponi pro paenitentia omissiones operum bonorum, et actus mere interni.

2° sufficiatne preces impositas sola mente percurrere, an voce proferri debeant.

3° quid de propositis casibus dicendum sit, et ad quid Cunibertus obligandus?

Solutio. Ad quaesitum 1m R. 1. Paenitentia imposita cum sit pro satisfactione poenarum temporalium, re vera opera satisfactoria esse debent, quorum vis satisfactoria absolute confessarii non creatur, sed elevatur seu augetur. Hinc debent esse opera bona, aliquo modo poenalia: verum cum in hoc ordine quaelibet bona opera naturae hominis corruptae sint gravia, haec condicio posterior practice attendenda non est. Inde patet omissionem boni operis qua tale m non posse esse pro paenitentia, cum nihil boni dicat; potest tamen humiliatio et obedientia, si qua in omittendo opere bono continetur, quatenus est subiectio sub voluntatem alienam, maxime superioris, actus bonus atque poenalis esse. Quapropter quaestio haec, num omissio boni operis absolute esse possit paenitentia sacramentalis, pendet fere ab altera quaestione, num actus internus virtutis possit pro sacramentali paenitentia imponi.

R. 2. Actus etiam mere internos imponi posse a confessario, communiter docetur; neque obstat ratio sacramenti, quod scilicet partes sacramenti, utpote signi externi, debeant etse sensibiles: nam recte dicit S. Alph. l. c. n. 514 cum aliis illud opus internum satis sensibile fieri per impositionem ex parte confessarii et acceptationem ex parte poenitentis, perinde ac contritionem, sacramenti partem nobiliorem.

Ad quaesitum 2m R. 1. Ex iis quae modo dicta sunt, consequitur potestatem

confessarii id non excedere, si preces fundendas ita iniungat, ut sufficiat eas mente percurrere vel oculis lustrare.

R. 2. Nihilominus verum est, praesumendam communiter esse confessarii intentionem iniungendi preces fundendas secundum eum modum, quo similes a lege ecclesiastica iniunguntur. Quare cum rosarium, litaniae similesque preces, si ab ecclesia imperantur, recitari seu voce enuntiari debeant, — et si sufficiat voce omnino submissa, quae ne audiatur quidem, — praesumi debet confessarium eodem modo eas preces iniungere vel iniunxisse pro sacramentali paenitentia, nisi contrarium declaraverit.

Ad quaesitum 3m R. 1. Abstinere ab aliquo opere bono, raro admodum aptum est, quod pro sacramentali paenitentia imponatur; imo censeo non raro eiusmodi iniunctionem invalide fieri pro sacramentali paenitentia: nam ita abstinere quibus neque bonum neque poenale ullatenus fuerit, pro iis nihil habet satisfactorii seu nullam vim satisfactivam, adeoque recipere nequit virtutis satisfactivae augmentum: quod essenziale est in paenitentia sacramentali.

Attamen in casu proposito non repugno, quin illa abstinencia brevis a s. eucharistia imponi potuerit, saltem si frequentior communio in devotulis illis paenitentibus effectum proportionatum non produxit atque melius iis erat abstinere quam minus praeparatis seu dispositis accedere: de quo cf. Lugo, De paenitentia d. 25, n. 65.

R. 2. Cogitare seu meditari per tempus praescriptum de propria indignitate, certe in se optimum est exercitium atque pro sacramentali satisfactione sane potest imponi. Sed videre nihilominus Cassianus debuit, quibus id iniungat. Nisi enim fuerint personae, quae assuetae sint ad meditandum, eas sibi suis cogitationibus relinquere, imprudentiae est; quia nihil cogitabunt neque reflectere possunt. Debat iis potius iniungere certam lectionem piam, quae hanc hominis indignitatem apte exponat.

R. 3. Quoad casum Cuniberti per se quidem et obiective loquendo vix dubium est, quin defecerit in persolvenda satisfactione sacramentali. Nam litanias aliasque preces determinatas a confessario iniunctas debuit vocaliter recitare. Attamen, ubi paenitentes preces ita persolvere solent, sumi debet confessarium eorum agendi rationem nosse neque voluisse precandi modum alium imponere, nisi id expresse dixerit. — Exercitium viae crucis autem iam ex se Cunibertus satis valide peregit. Cum enim ex praescripto Ecclesiae ad lucrandas viae crucis indulgentias requiratur et sufficiat, ut ad singulas stationes corporali motu aliquis sese transferat et ibidem passionem dominicam mente volvat seu meditetur, sine ullis precibus vocalibus, sufficere etiam pius affectus et preces, quae ad meditandum aptae sunt, ex libro oculis lustrare et mente volvere; atque hoc idem debet sufficere ad peragendam hanc paenitentiam sacramentalem.

R. 4. Sed etiam si sumitur Cunibertum litanias aliasve preces seu paenitentias sibi impositas male persolvisse, nimis longum esset atque ex parte impossibile paenitentias repetere; proin satis erit, si in subsequenti confessione petat, ut sibi a confessario per modum commutationis aliquid imponatur: quod sane ratione habita eorum quae praestitit, etsi imperfecte praestitit, non adeo grave esse debet.

Kakor je iz tega slučaja razvidno, predlaga Lehmkuhl kratko in prosto brez velikih fraz slučaj, ki se ima rešiti. Potem zaznamuje dvojje ali troje bistvenih vprašanj (quaeritur), na to pa sledi odgovor v soluciji (Ad quaesitum im R.) Tu najpoprej razloži teoretična načela, ki jih je treba vsakokrat porabiti. Mnogokrat navaja izreke cerkvenih zborov, papežev in rimskih kongregacij in se opira na slavne pravoslovce (Alfons Lig., Ballerini, Marc i. dr.)

To podaje rešitvi posameznih slučajev posebno vrednost, ker jih vsestransko prevdarja in vse dobro utemeljuje.

Kakor v Theologia moralis, je tudi tukaj do skrajne pičice vesten in natančen, da se lahko varno poprimemo njegovega mnenja, če pravi: censeo, mihi videtur. Latinščina je tu bolj lahka kakor v njegovi moralki.

Ker je delo spisano z veliko učenostjo in nenavadno natančnostjo, se mora vsakemu dušnemu pastirju zelo pripravljati. Koncem leta je objavljen prvi del.

Dr. Jos. Sonreck.

Kurze Anleitung zur Verwaltung des heil. Bussacramentes. Vom † A. Schick, Professor. Nach dem Handexemplare des Verstorbenen herausgegeben von Wilh. Rhiel, Director in Steinfeld. 2. Auflage. Der Reinertrag dient den Zwecken des St. Josephs-Pfennigs. Fulda. Druck und Verlag der Fuldaer Actiendruckerei. 1901.

Naslov tej lični knjižici, ki šteje le 98 strani v 8° in stane 80 pf. ali 96 v, je precej dolg, vendar ga je treba še pojasniti. A. Schick je bil profesor bogoslovja (bržčas v Fuldi) in je umrl l. 1898. Že l. 1894. je bil dal to brošurico kot rokopis za svoje slušatelje natisniti. V oni izvod, katerega je sam rabil pri predavanju, zapisoval si je razne opombe. Te je njegov nečak, ravnatelj Rhiel, v tej II. izdaji, ki se je nam poslala v oceno, dal ponatisniti. Knjižica se prijetno bere, a če bi kdo mislil, da najde res na 98 straneh, kar je vsakemu spovedniku treba vedeti, bi se motil.

Knjižica ima dva poglavitna dela. V I. delu (str. 9–18) podaje pisatelj prav dobrih navodil, kdaj da se naj sv. odveza podeli, kdaj odloži, in kdaj odreče.

V II. delu (str. 19–75) ti pa podaje posebnih navodil zastran odveze le za trojno vrsto grešnikov: za grešnike iz navade, za povračljive in za priložnostne grešnike. To je jedro te knjižice, ki ima za uvod nekaj tehtnih opazk o važnosti službe spovednikove, ob koncu pa dva dodatka: A. Nauk, kako grešnike izpraševati o grehih zoper VI.

zapoved; B. pa prav dober nauk za žene in neveste.

Kdor se torej o navedenih vprašanjih hoče z malim trudom zadostno poučiti, naj vzame to knjižico v roke in naj jo marljivo prebira. Spisana je po sv. Alfonzu Liguori in najboljših moralistih raznih dob. »Imprimatur« ima od gener. vikarija v Fuldi. *Jernej Voh.*

Cerkvena zgodovina.

Kapela žalostne Matere božje v Središču in njen častni venec. Spomenica na zlato mašo dveh srediških rojakov leta 1902. Maribor, 1902. Lastna založba. Tisk tiskarne sv. Cirila.

Po svojem namenu sicer priložnostna knjižica, posvečena zlatomašnikom preč. g. mons. L. Hergu, stolnemu proštu lav., in mnogoč. g. Matiji Šinko, vpokojenemu župniku in bivšemu profesorju bogoslovja, obsega vendar mnogo dragocenih in zanimivih zgodovinskih podatkov, ki jo povzdigujejo nad priložnostne spise in ji dajejo trajno vrednost.

Veleč. g. pisatelj, M. Slekovec, ki je ravno kot kapelan v Središču začel svoja zgodovinska raziskovanja, nam v uvodu najprej poda v glavnih potezah zgodovino središkega trga, na to pa v I. delu opiše zgodovino in stavbo središke podružnice, kapele žal. Matere božje, v II. delu pa nam kaže cvetlice v častnem vencu žalostne Matere božje t. j. središke rojake-duhovnike, ki so v kapeli opravili prvo sv. daritev. Natančneje je seveda opisano življenje stolnega prošta L. Herga. Neštevilni rodoslovni, kronologični, življenjepisni podatki spričujejo, s koliko skrbjo in natančnostjo je g. pisatelj brskal po raznih matrikah in drugih virih. V zbiranju življenjepis. podatkov mu ni lahko kdo enak, saj ima neki nabranih življenjepisnih podatkov od kakih 60.000 oseb. V »zimzelen in bršljan častnega venca« (str. 119—128) prišteva gosp. pisatelj one duhovnike, ki so bili doma iz središke župnije, a ne iz trga Središča (izvenštajerskim čitateljem moramo pojasniti, da župnijska cerkev ni v trgu

Središču, ampak v občini »Grabe«). V »dodatku« so pa naštetih vikarji in župniki pri sv. Duhu tik Središča. *F. K.*

Homiletika.

Spomnite se besed, katere sem vam govoril. (Jan. 15, 20.) Priložnostni cerkveni govori, ki jih je imel in na svitlo dal Dr. Mihael Napotnik, knez in škof lavantinski. V Mariboru, 1902. Založil izdajatelj. — Tiskala tiskarna sv. Cirila. Vel. 8°. Str. 356.

Krasno darilo so dobili pred kratkim duhovniki prelepe lavant. škofije. Njihov prevzvišeni knez in škof je namreč izdal zgoraj navedeno knjigo ter poklonil veledušno vsakateremu svojih vrlih duhovnikov po eden izvod v spomin. Tako umestnega in dragocenega darila še ni prejelo skupno svečeništvo naše vladikovine od svojega nadpastirja. Le-ta spomin je očitno znamenje neomejene ljubezni, goreče vnetega nadpastirja do vseh svojih neutrudljivih delavcev v vinogradu Gospodovem. Časi so zelo resni, pot, po kateri hodijo duhovniki, je z bodečim trnjem posuta, duhovski poklic zahteva žrtev in zatajevanja v preobilni meri; trpljenja mnogo, veselja bore malo, napora in truda neizmerno veliko, plačila in zadoščenja nikakor ne preobilo — to je trda usoda duhovnikova v današnjih dnevih. A kar ga mora tolažiti in navduševati za njegov vzvišeni delokrog, to je gotovo ljubezen in naklonjenost skrbnega in dobrotljivega nadpastirja. Take ljubezni znak je ta dična knjiga. Brezdvomno jo bodo duhovniki z velikim veseljem sprejeli, z globokimi občutki prebirali in z veliko hvaležnostjo do svojega nadpastirja ohranili kot neminljiv spomin.

Namen izdane knjige označi presvitli izdajatelj sam z besedami v predgovoru: »Na dekanijskih shodih dušnih pastirjev so nekateri zborovalci nasvetovali in stavili predlog, da naj bi duhovniki gošče priobčevali svoje cerkvene govore, deloma v trajni spomin na posebne cerk-

vene slovesnosti, deloma pa v poljubno porabo svojim sobratom tovarišem. Da bi po svojih močeh ustregel hvalevredni želji, sem izdal l. 1900. govore, ki sem jih imel pri raznih cerkvenih svečanostih v Čadramski župniji. Mnogoteri duhovniki so mi zatrjevali, da jim je knjiga dobrodošla in že semtertam dobro služila. Vesela ta vest me je napotila, da sem zbral nov zvezek različnih pridig in govorov, ki sem jih imel v raznih časih pri raznih cerkvenih slavnostih...»

Razdeljena je knjiga v štiri dele: Prvi del, obsegajoč pridige o cerkvenih osebah, nam podaje 12 govorov iz različnih dob blagonosnega delovanja prevzvišenega izdajatelja, kot kapelana v Sevnici in v Vojniku, kot bogoslovnega podpravatelja v Mariboru in kot kneza in škofa lavantinskega. Drugi del, obsegajoč pridige o blagoslovljenju cerkvenih reči, ima 7, tretji del, obsegajoč pridige o posvečenju cerkvenih reči, pa ima 8 cerkvenih govorov. Četrti del obsega 3 govore na katoliških shodih in sicer v Gradcu l. 1891., ter v Ljubljani l. 1892. in 1900.

Dr. Mihael Napotnik je slavno znan daleč in okoli, tudi izven mej svoje vladikovine, kot izboren govornik, kajti dičijo ga v polni izobilici vse lastnosti dobrega govornika: visoka in temeljita učenost v cerkvenih in svetnih vedah, vstrajna marljivost pri izdelovanju govorov, pri prednašanju pa močen in prikupljiv glas, ki ga vnema do srca segajoče govorniško oduševljenje. Te bistvene lastnosti dovršenega govornišva odsevajo iz vsakega govora. Že prvi govor, ki ga je imel v Alojzijevi cerkvi v Mariboru bogoslovec-duhovnik Napotnik (str. 129), kaže izvanredno marljivo in vestno pripravo, kar je za dober govor »conditio sine qua non«; snov: dolžnosti poslov do gospodarjev, je sama ob sebi malenkostna in suhoparna videti, a z mičnimi vzgledi in z obilnimi svetopisemski reki jo je govornik umel zanimivo obdelati. O truda-

polni pripravi priča odlična pridiga na god sv. apostola Jerneja v Vojniku leta 1876., v kateri so jezikoslovne in zgodovinske črtice blagodejno spojene s poljudnim prednašanjem. Posebej se mora opaziti govornikovo prizadevanje, vse dokaze podpreti z izreki sv. pisma, kar je gotovo najboljše načelo, kajti kje bi pač našli boljših in jasnejših razlogov za utrditev verskih in nraštvenih resnic, kakor ravno v sv. pismu, v besedi Boga samega! Marsikatera pridiga ni drugega, kakor logično razlaganje najlepših klasičnih mest svetopisemskih, kakor je bilo to pri staroslavni homileti splošno običajno.

Tvarina je jako mnogolična; prevzvišeni govornik se je v različnih govorih dotaknil vsakovrstne panoge na obširnem polju cerkvenega govorništva; med govori najdeš apologetične in liturgične, dogmatične, moralne in zgodovinske; posebne priložnosti dale so povod posebnim predmetom in oblikam v govorništvu.

Knjiga je posvečena duhovnikom, njim je poklonjena v dar in spomin. Raditega je presviti nadpastir vpletel v bujen venec cerkvenih govorov več dišečih rožic, ki naj bi služile ravno duhovniku kot vsakdanji, redni vadecem. Duhovniki jih bodo večkrat prebirali in iz njih zajemali ljubezen do svojega stanu in nujen opomin k natančnemu izpolnjevanju svojih dolžnosti. O visoki časti duhovskega stanu čitamo na str. 33.: »Težko je dandanes, ljubi moji, dokazati lahkomišljenemu svetu, kolika je vrednost in čast mašniškega stanu. Dasiravno je oblast njegova, kakor ni oblast nobenega mogočnega na zemlji — saj ima le on čudovito oblast, grehe odpuščati ali pridrževati, pa ima moč, najjemenitnejšo daritev opravljati in besedo božjo oznanjevati — vendar pa je v kljub tem prednostim in predpravim nekam izginilo nekdanje spoštovanje in veselje do tega stanu. Kako vse drugače je mislil in sodil sv. Nikolaj! Od mladih nog je živel sveto in je hrepenel goreče po duhov-

skem stanu; vendar se ni drznil, stopiti vanj, ker je čutil in spoznal njegovo veličastnost. Ali ko ga je lastni škof poklical in odločil za mašnika, je sprejel to čast z nepopisnim veseljem, pa je popustil svoje premoženje in se je popolnoma posvetil vzvišenemu stanu...»

Ganljivo je izraženo načelo, povsod se podvreči cerkvenim predstojnikom, kar službo zadeva (str. 85): »Vedno je bilo in bo moje nepremično ravnilo: Sprejmi vesel vsako službo, odločeno ti od predstojnikov, in izpolnjuj naložene ti dolžnosti vestno po svojih telesnih in duševnih močeh.« Kako vzpodbudljiv je opomin str. 88.: »Spoštujte, ali kaj pravim: spoštujte, temveč visoko častite in iskreno ljubite vse one redko sejane prijatelje, ki vam iz oči v oči povedó resnico, ki vas z obraza v obraz opomnijo vaših napak in razvad, slabostij in nepopolnostij... Obžalovanja je vredna škodljiva prikazen, da se ljudje tako neradi med seboj opozarjajo na razne nedostatke, ko medtem skrivaj tako radi drug drugemu oponašajo slabosti. Naš božji Vzveličar ni le nasvetoval bratovske posvaritve, marveč on jo je zapovedal. O koliko več dobrega bi se doseglo in koliko več hudega zabranilo, ko bi se v krščanski ljubezni izvrševala modra zapoved Gospodova.« Krasen, za duhovnika pomenljiv govor je na str. 108. ss.: »Morebiti čaka ravno vas, dragi prijatelji, če boste vneti, vzgledni duhovniki, zasramovanje in zaničevanje, hudo preganjanje in sovraženje — znamenja časa kažejo na takšno prihodnost. Pripravljajte se za vse. Saj ni, da bi se služabniku boljše godilo, kakor Gospodu.« (111.) ... »Po nauku Pavlovem, ki je nauk Jezusov, so torej duhovni zakladi, po katerih naj mašnik kopni: pravica, pobožnost, vera, ljubezen, potrpežljivost, pohlevnost. To je zanj pravo bogastvo. Ako ima tudi posvetnega blaga, ne veže na-nj svojega srca; ako ga nima, se tolaži z božjim mojstrom, ki ni imel, kamor bi bil položil svojo glavo, se tolaži s sv. Pavlom, ki si je z

lastnimi rokami kruh služil v svoji apostolski službi. Quid vis? Ali naj želi in hoče semeniščan brezskrbno, ugodno, lahko življenje? Ne, tega ne sme želiti in hoteti. On mora hoteti: delati, trpeti, truditi se do zadnjega vzdihljaja svojega pastirskega življenja.« (112.) »Duhovnik je pomočnik božji, je pomagavec božji. Duhovnik je pomočnik Boga Očeta in Sina in sv. Duha. Oče hoče, da se vsi ljudje vzveličajo, — in tebe kliče, da mu izpolniš to voljo. Dei eris adiutor. Jezus je odrešil ljudi, ti pa bi naj nadaljeval in dovrševal to odrešenje nad ljudmi. O predragi, višje in častnejše službe si ne moremo misliti! Sv. Duh hoče vse ljudi posvetiti, ti pa si odločen in poklican, da jih posvečuješ po svetih zakramentih in zakramentalijah. Ni večje časti pa tudi ne večjega plačila, kakor čaka zvestega služabnika, vdanega in poslušnega hlapca. Tam, kjer sem jaz, naj bo tudi moj hlapec, pravi božji Odrešenik« (116). Istina, — to so vzvišene misli in divni stavki!

Z velikim vznosom so sestavljeni govori na katoliških shodih. Poslušalo jih je mnogo tisoč ljudi. Kako nepopisno navdušenje so vzbudili, vedó mnogoteri lavantinski duhovniki, ki so bili na dotičnih shodih navzoči. Govor na slovesnem zborovanju drugega štajerskega kat. shoda v Gradcu 1891 je prestava nemškega govora. Isti shod ima z ozirom na današnje razmere nekak zgodovinski pomen. Takrat so bili še odnošaji med konservativno nemško stranko in med Slovenci prijazni. Graški odbor je štajerske Slovence posebej povabil, naj se shoda udeležijo, ponudil jim je celo priliko, da eden izmed njih († stolni dekan Kosar) na shodu slovenski govori; reditega je slov. pripravljalni odbor v Mariboru izdal posebno povabilo, v katerem med drugim pravi: »Ker bode v odsekih mogoče, da nas seže več v razpravo, dobimo tudi priliko, da razjasnimo nemškim kmetom naše želje ter jih tako vtrdimo v tem, da se držé

svojih konzervativnih zagovornikov — tistih, ki so našim, potrebam slov. ljudstva, prijazni, in upamo, da še bodo to potlej bolje, ako vidijo tudi naše zaupanje do njih. — Nekaj govornikov pride tudi iz slov. strani pri splošnem zboru na vrsto, v odsekih pa je to čisto lahko mogoče. Ker je pa pokojni Kosar bil v zadnjem trenutku svoj govor odpovedal, prišel je le lavantinski knez in škof kot govornik na vrsto. To je bila še doba narodne prizanesljivosti in uljudnosti; dandanes je ista i pri konservativcih izginila in Bog ve, kedaj se vrnejo časi, ko bode na nemškem shodu zopet Slovenec prišel do besede!

Oblika je v vseh govorih dovršena. Jezik je povsem pravilen. Stavki so kratki in jedrnat, kar je najlepši značaj slovenskega govora. V slovenski retoriki si bo knjiga pridobila odlično mesto.

Tudi tisek je zelo ličen in razločljiv. Tiskarni sv. Cirila, ki v svojem podjetju tako lepo napreduje, dela knjiga vso čast.

Kakšno čast in slavo bo pa žel prevzvišeni vladika, ki svojim duhovnikom to knjigo v spomin poklanja? V srcih vseh udanih duhovnikov mu je zagotovljena najiskrenejša zahvala. Bog plati tisočero! bo odmevalo iz vseh župnij obširne škofije. Ob enem pa naj bodo vzvišeno plačilo za preobili trud in ogromno požrtvovalnost ter veledušnost Prevzvišenemu pomenljive besede Kolinskega provincijalnega zbora l. 1860., glaseče se: »Gravissimum sane et plane eximium sacri oratoris est munus. Originem enim si attendis, Prophetarum, Apostolorum ipsiusque Christi premit vestigia; si finem, Dei omnipotentis gloriam et animarum provehit salutem; si res, quas enuntiat, divina pandit mysteria; si illos, ad quos loquitur, animae immortales et Christi sanguine redemptae vocem eius auscultantur; si adversarios, contra quos nitendum est, portae inferi validissimas obiiiciunt acies; si auxilia, quibus iuvatur, ecclesia opem divinum implorat, spiritus sancti gratia, Christum ipse ei praesto est; si denique laborum praemium

— fulgebunt, qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates.«

Dr. A. Medved.

Predigten auf die Sonn- und Festtage des Kirchenjahres mit einem Anhang von Sacraments- und Fastenpredigten von Julius Pottgeißer, S. J. Mit bischöflicher Approbation und Erlaubnis der Ordensoberen. Vierte Auflage. Paderborn 1898. Druck und Verlag der Bonifacius-Druckerei. (J. W. Schröder.) Vel. 8°. Str. XX. + 512. Mrk. 11'80.

Novejše cerkveno govorništvo med Nemci ni posebno bogato na vzglednih proizvodih. V drugih strokah je nemška priznanja vredna delavnost bolj plodnosna. A med najboljše umotvore novejšje retorike med Nemci smemo prištevati ravno navedeno knjigo. Njen pisatelj je jezuit Julij Pottgeißer. Življenje le-tega, svoj čas zelo slovečega govornika je zanimivo. Julij Pottgeißer je bil rojen 10. sušca 1813 v Koblencu ob Renu. L. 1831. je stopil v mestecu Stäffis na Švicarskem v jezuitsko družbo, kjer je bil l. 1846. v duhovnika posvečen. A koj drugo leto je izbruhnila na Švicarskem krvava prekucija in mladi redovnik je bil primoran bežati. Dal je slovo svoji domovini ter hitel v — raj verske in politične svobode, v severno Ameriko. Blizu Novega Jorka, v Fordhamu, je dobil službo kot katehet in dušni pastir. Med tem je grozovita prekucija kakor ljut naval drla po celi Evropi. Vladarji so spoznali, da je ljudstvo zbesnelo, ker je — vero izgubilo. Raditega so iskali pri škofih pomoči. Že l. 1848. so vlade združene v tem oziru z vsemi škofi priznale, da so ljudski misijoni zelo koristni. Zato so poklicali od vseh strani redovnike, naj se vrnejo zopet v domovino na obširne misijone. Med njimi, ki so vabilo takoj sprejeli, bil je tudi Pottgeißer. Prepotoval je od tedaj (1849—64) vsa večja mesta na Nemškem. Celi mesec majnik 1858 je pridigal v Berlinu v cerkvi sv. Hedwige. Kako plodovito je moralo biti njegovo delovanje, razvidno je iz članka

v nekem berlinskem listu, ki ga je spisal nek — protestant v imenu več udov protestantovske cerkve; v njem pravi med drugim: »Med tem, ko P. Hasslacher s svojimi stanovskimi govori tako rekoč lope v svetiščih zida, vpelje nas P. Pottgeißer z vsemogočnostjo prepričevalnega duha v najsvetejše samo. Vsakdo, ki je patrove pridige od začetka poslušal, mora odkritosrčno priznati, da je bil vsak govor logično zvezan z odloki cerkvenih zborov, da so bile strogo cerkvene, ne pretirane, niti ena žal beseda se ni izgovorila proti nasprotno mislečim. To se mora v čast resnici s spoštovanjem priznati in zadosten dokaz zato je bilo dostojno vedenje mnogobrojnih poslušalcev in sicer takih poslušalcev, da si različnejših po verskem in političnem mišljenju ne moremo misliti. Vsi stanovi, vsa veroizpovedanja so bila zastopana, in večina obiskovalcev ni poslušala le enkrat, temveč vselej! Takega uspeha se ni nikdo nadjal. Ti govori bodo zapustili trajen vtis: prvič, ker na ganljiv način predočujejo nauk katoliške cerkve, o čemur smo bili v mladosti le deloma poučeni in drugič, ker isti mnogo naših občnih predsojsov uničijo. Do sedaj smo videli v jezuitu vedno le paglavca, a kako čisto drugačne pojme imamo sedaj o teh možih, ki so nam pridigovali iz najglobljega prepričanja o svoji veri.« — 12 let je misijonaril Pottgeißer po različnih mestih potem je pa šel v sloveči zavod Stella matutina na Predarliskem. Pozneje je šel zopet v Ameriko ter je bil mestni pridigar v Buffalu, kjer je 2. grudna 1894 umrl. Njegove pridige so zelo kratke, za četrte ure proračunjene, v katerem oziru se je Pottgeißer prilagodil ameriškemu pridigarju, ki hočejo sedaj celó samo 5 minut pridigati. Uvod obsega le nekaj stavkov, potem pa jasno razlaga pomen vsakonedeljskega evangelija; dokazuje jemlje vedno le iz sv. pisma, vzgledov iz zgodovine in vsakdanjega življenja nima. Najlepše so postne pridige v dveh krogih, v prvem govori o molitvi, v drugem pa

primerja naše trpljenje s Kristusovim. V celoti se zgoraj navedene besede protestantovskega poslušalca morejo na Pottgeißerja sploh obrniti. *Dr. A. Medved.*

Katehetika.

Razlaga velikega katekizma ali krščanskega nauka. Za cerkev sestavil po raznih virih Anton Veternik, župnik pri sv. Jakobu na Dolu. V Ljubljani 1902. Založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani. Zvezek III. in IV. (Str. 504 + 326.) Cena vez. 3'50 K. ozir. 2'60. K.

Dušne pastirje, ki že razlagajo krščanski nauk po novem katekizmu, bo nadaljevanje Veternikove razlage gotovo razveselilo. Saj najdejo v tretjem zvezku obširno razlago vseh sv. zakramentov, zakramentalov in cerkvenih obredov. Vprašanja velikega katekizma 508—753 so razvrščena v 59 krščanskih naukov (114—172).

S četrtrim zvezkom, ki obravnava peto poglavje velikega katekizma t. j. krščansko pravičnost in štiri poslednje reči, je razlaga dovršena. IV. zvezek ima 36 krščanskih naukov (173—208).

Način razlaganja besede božje v teh naukih je popolnoma isti, kakor v prvem in drugem zvezku. Kar smo rekli (glej let. IV. str. 505—507 in let. V. str. 125, 136) o onih velja tudi o tretjem zvezku. Posamezna snov četrtega poglavja je zelo natančno, poljudno in obsežno obdelana. O sv. birmi sami govori pisatelj na 26 straneh. Zelo lepo je razložen zakrament sv. Rešnjega Telesa in sv. pokore in v zadnjem zvezku nauk o dejanskih ali nraštvenih čednostih.

Pri zakramentu sv. poslednjega olja bi bilo na str. 424 dobro dostaviti, naj ljudje razven kupice čiste vode pripravijo tudi snažno žlico. Kajti duhovnik od bolnika posebno, če ima slab želodec, ne more nikakor tirjati, da izpije celo kupico vode, v kateri je ablucija. Mnogo boljše torej ravnajo oni duhovniki, ki zahtevajo žlico, da se samo v njej poda

bolniku oblacija. Razven tega naj se na istem mestu (str. 424) dodane opomin, da imajo ljudje na mizi snažno brisalo ali pa snažno rutico, da si duhovnik po dovršenem maziljenju in snaženju s soljo obriše roke.

Ne ozirajte se na nekatere tiskovne pomote, ki jih lahko čitatelj sam popravi, kakor večkratni c mesto č (str. 228 ce, 494 cemu), hisopem mesto hisopom na str. 500 i. dr. smatramo tudi III. in IV. zvezek Veternikove razlage kot izboren pomoček kateketskemu delovanju duhovnikovemu. Če tudi pogrešamo pri uvodih posameznih nauk lepe razdelitve celotne snovi dotičnega predavanja, najdemo vendar pri vseh vprašanih velikega katekizma obilnih besednih in stvarnih razlag, dokazov iz sv. pisma in ustnega izročila. Če so tudi vzgledi bolj redki, pa jih vendar precej lepih in dobrih najdemo primerno vpletenih včasih v razlagi, včasih v zvršetku.

Zato knjigo lahko vsakemu priporočamo ne le zaradi nizke cene, ampak posebno zaradi temeljite vsebine ter izražamo svoje veselje, da so dušni pastirji v tako kratkem času dobili vsekako izborna in obširna razlaga novega katekizma.

Dr. Jos. Somrek.

Katechismus - Dispositionen mit Einleitungen und Nutzenwendungen zu Katechesen in Schule und Kirche nach dem großen österr. Katechismus von A n t. E n d e r, Religionslehrer am kathol. Lehrerseminar in Feldkirch und Bezirksschulinspektor. I. Band. Verlag von F. Unterberger Feldkirch (Vorarlberg). Seiten 223, Preis 2 50 K.

Pisatelj te knjige hoče podati katehetom in pridigarjem vsebino novega velikega katekizma v preglednih in logično urejenih dispozicijah. Pet do deset vprašanj velikega katekizma je združeno v eno dispozicijo. Prvi del ima v 62 dispozicijah razvrščen ves nauk o veri, upanju in ljubezni, torej vprašanja 1—507.

Vsaka dispozicija ima obširen uvod in osnovano naobračbo. To oboje navadno katehetom dela velike težave. Uvo-

dom je vsebina vzeta večinoma iz zgodovine. Naobračbe posamejno poglavitno misel iz katekizma. Razdelijo pa se v dva dela. En del uči, kako je treba zadostiti nravnim zahtevam dotičnega nauka drugi del pa podaja nagibe, vsled katerih naj človek izpolni voljo božjo. Zato bi se dale naobračbe same razširiti v parnetične pridige.

Ker je knjiga spisana po skušnji večletne lastne prakse v cerkvi in šoli, zato bo kateketom dobro služila. Učila jih bo pa tudi, kako si Veternikovo razlago lahko spravijo v logično dispozicijo, ki podpira spomin, kar olajša pripravo in predavanje. Ker namreč Veternikovim krščanskim naukom manjka dispozicije, nam Ender lahko izvrstno pomaga, kar naj pokažemo na tem le vzgledu:

Veternik obravnava v prvem krščanskem nauku prvih pet vprašanj velikega katekizma. Ender tudi združi prvih pet vprašanj v eno dispozicijo na ta-le način:

I. Uvod.

Jezus v hiši Marte in Marije. Marta predpodoba tistih, ki si želijo pridobiti svetnih znanosti in spretnosti; Marija predpodoba za veronauk vnete duše. Sodba Gospodova: Marta, Marta itd., le eno je potrebno itd. (Luk. 10, 41. 42) — Mi hočemo biti ne le Marta, ampak tudi Marija; kajti to eno, natančno znanje veronauka je potrebno. Danes o tem!

II. Dispozicija.

A. Potreba kat. veronauka; vpraš. 1—2.

a) Resnična potreba. 1.

α) Kaj je potrebno? 1. Nauk o sv. veri in sicer 2. o katoliški. β) Kako potreben je nauk.

b) Utemeljitev potrebe. 2.

α) Iz konečnega namena človekovega: popolna blaženost. β) Iz bližnjega smotra človekovega: spoznanje in služba božja.

B. Učna knjiga kat. veronauka 3—5.

- a) Oblika in vsebina. 3.
 b) Razdelitev katekizmov. 4—5.
 α) splošna. 4. β) posebna. 5.

III. Naobračba:

Čislaj visoko veronauk.

A. Zakaj?

- a) Je najvzvišenejši nauk.
 α) zaradi svojega predmeta. β) zaradi svojega začetnika. γ) zaradi svoje gotovosti in zanesljivosti.
 b) Je najvažnejši nauk.
 α) za časno srečo (zadovoljnost, tolažba). β) za večno srečo (Jan. 17, 3.)

B. Kako moramo pokazati, da ga čislamo? Po čednostih pri pouku:

- a) čistost srca.
 b) ponižnost razuma.
 c) gorečnost volje in sicer:
 α) v cerkvi (pri pridigi in krščanskem nauku). β) v šoli (pri katehezi, pravila zadržanja). γ) doma (ponavljanje, učenje.)

Ako hoče katehet nastopiti samo z razlago (Veternik), in drugi z razlago in omenjeno dispozicijo (Veternik + Ender), tedaj ni dvoma, kedaj bo lažji in ugodnejši uspeh. Vsak naj sam razsodi!

Dr. Jos. Somrek.

Kratek pouk o svetem zakonu.

Za slovenske zaročence in zakonske sestavil Janez Zabukovec, župnik. Založila Katoliška bukvarna v Ljubljani 1902. Mala 8°, str. 94, cena 70 v, po pošti 80 v. V predzadnji številki »Voditelja« smo ocenili »Katekizem« o svetem zakonu in ob koncu izrazili željo, da bi kdo zakonskim spisal lep, poljuden pouk. Ko je »Voditelj« izrekel to željo, je bila menda dotična knjižica že spisana in jo z veseljem že danes ocenjujemo. Sveta cerkev se je velikosti sv. zakona vedno zavedala, je vernike o njega svetosti skrbno poučevala, ter še poseben zakonski nauk pred poroko naročila. Tretja lavantinska sinoda še posebej naroča vsako leto prvo nedeljo po Treh kraljih brati nalašč v ta

namen sestavljen pouk. Po raznih slovenskih knjigah nahajamo lepe sestavke o posameznih dolžnostih krščanskih zakoncev, a knjižic, kompendijev, v katerih bi bil pouk o vseh dolžnostih, smo do letos prav pogrešali. Z našim »Kratkim poukom« smo prav zadovoljni. Resno vprašuje v začetku mladeniča, oziroma dekle: »Kaj hočeš storiti? Opozarja ju na veliko nesrečo neprèmišljeno sklenjenih zakonov; našteva jima lepo razumljivo različne zadržke ter ju svari pred grešnim življenjem v zarokah; poučuje ju o bistvu in svetosti krščanskega zakona in prav poljudno in resnobno razlaga raznovrstne dolžnosti krščanskega moža in žene do drugega, do otrok, do starišev, do družine. Ker se pouk vedno naslanja na katekizem, ima tem trdnješo podlago.

Kaj lepo je brati v »Pouku« mnoge krepke izreke svetega pisma. Med viri, iz katerih je zajemal g. pisatelj, pogrešamo enega — Slomškega. Kdo je kdaj lepše učil razne slovenske stanovce z besedo in peresom kot naš Slomšek; in na Slomškovke besede Slovenci mnogo porajajo. — *Pri p o m b e.* Str. 15: »Na Kranjskem se od ženina zahteva za ženitev dovoljnjne županstva.« Isto dovoljenje mora prinesiti na Kranjsko pristojen ženin tudi, ako se drugje ženi. Str. 59: Pred časom rojene otroke pač navadno krste babice. Tretja lavantinska sinoda podaja krščanskim babicam obširen, tudi posebej tiskan pouk. Prvi stavek na st. 66 naj bi se boljše stiliziral, da bi ne bil dvoumen. Str. 78.: Udovcem in udovam se bi dalo morda več povedati v potrebno tolažbo in ob enem resen opomin. Sv. Pavel opozarja Timoteja prav posebno na udove. V prvem delu bi se še lahko v drugi izdaji kaj povedalo o raznih potrebnih listinah. Upamo, da dušni pastirji ne bodo prezrli te lepe knjižice, ampak da jo bodo o primernih prilikah lepo priporočili in je imeli tudi vedno par izvodov v zalogi za prilično porabo. Kar ne bodo zaročenci slišali pri nauku, bodo našli in brali tu. Knjižico naj shranjujejo zakonski sami,

da ne bo vsakemu otroku odprta. Ker nam delce ugaja, mu ne bomo toliko očitali, da je sicer malo drago. J.

Krščanski detoljub. List za krščansko vzgojo mladine. Izhaja štirikrat na leto. Ureduje M. Bulovec. Let. XI. Št. 1. 2. Priloga: Molimo ali najpotrebnejši nauki o molitvi. Sv. oče Leon XIII. Njegovo življenje in delovanje. Izdalo »Katoliško društvo detoljubov«.

Ker je dosedanji urednik »Kr. detoljuba«, neumorno delavni g. A. Kržič preobložen z delom, prepustil je uredništvo tega lista mlajšim ramam. Po daljšem

prenehljaju pozdravljamo ta list in ga priporočamo vsem vzgojiteljem mladine. Gg. katehetje naj ga pridno širijo pa tudi podpirajo z dobrimi spisi in nasveti. Kako rado se duhovnikom očita, da jim je pedagogika španska vas! Zatorej podpirajmo vzgojevalne spise in skrbimo za blagor mladine po vzgledu največjega pedagoga vseh vekov — Jezusa Kristusa. Cena »Kršč. detoljuba« je na leto 80 v., udje »Katol. društva detoljubov« plačujejo udnine na leto 2 K, oziroma 96 v., 48 v., 24 v.

φ.

Raznoterosti.

Stoletnica rojstva J. B. H. D. Lacordaire-a. Dne 12. majnika 1902 je minolo 100 let, kar se je v Reccy-sur-Ource (v Burgundiji) narodil Janez K. Henrik Dominik Lacordaire, slaven govornik, pisatelj, akademik, obnovitelj dominikanskega reda na Francoskem. Že v dijaških letih je izgubil vero, kakor sam piše: »Moje prvo sv. obhajilo je bilo moje zadnje versko veselje, zadnji žarek za dušo moje matere.« Voltaire se mu je sicer studil, a se je tem bolj oklenil Rousseauovega deizma. V Dijonu se je posvetil pravnim študijam, ki ga pa niso nič kaj udovoljile. Pečal se je v svoji samoti veliko bolj z najvišjimi filozofskimi in zgodovinskimi vprašanji. Po dveletnem neumornem in globokem proučevanju mu je vzvišenost in resničnost krščanstva tako jasno stopila pred oči, da je nemudoma koncem marca 1824 naznanil svoji materi svojo spreobrnitev in jo prosil blagoslova, ker da hoče postati mašnik.

L. 1827. je postal duhovnik. Vrgel se je z vso vnemo na apologetično polje ki je bilo njegov ideal. A kmalu je z bridkostí opazil neuspeh svojega prizadevanja in se zgrozil nad brezverstvom takratne mladeži. Hotel je zapustiti Fran-

cijo ter prevzeti službo generalnega vikarja in semeniškega vodja v New-Yorku, a ravno ko se je hotel ukrcati, je preukcija vrgla (1830) Karola X. s prestola. Na povabilo takrat slovečega Lamennais-a je ob enem z Montalembertom stopil v boj za slobodo cerkve in postal sotrudnik lista »Avenir.« V svojem mladeniškem ognju ni zapazil, v kako nevarno strujo je že takrat zaplovel Lamennais in se je dal preveč voditi svojemu slavljenuemu učeniku. Potegoval se je z besedo in peresom za popolno ločitev države in cerkve, zlasti pa za prostost v pouku.

Goreči možje so sicer za sveto stvar veliko dobrega storili, a trezni možje so v njih delovanju pogrešali modrost in zmernost. Ko je Rim na priziv Lamennais-a samega obsodil nekatere točke njegovega nauka in je oholi mož ostal trdovraten, se je Lacordaire odvrnil od njega in se odkritosrčno podvrgel. V onem vsled Lam. zadeve sila razburjenem času je moral Lacordaire prestat marsikatero britkost in težko poskušnjo.

L. 1834 se mu je odprl nov delokrog, začel je t. i. apologetične konference, ki so nagloma zaslovele in privabile v cerkev najodličnejše može. Lacordaire je za

pravo ustanovitelj apologetičnih konferenc, s katerimi je v neštevilnih srcih zopet prižgal luč sv. vere.

L. 1839. je ognjeni in slobodežjni mož v Rimu stopil v red sv. Dominika ter je kot menih bil vzgled ponižnosti, krotkosti, ljubezni in spokornosti. L. 1840 se je vrnil na Francosko, kjer že 50 let ni bilo videti dominikanske halje.

Neumorno je sedaj deloval z besedo in peresom za stvar sv. vere in svojega reda. Pridobil si je kot govornik in pisatelj mnogo navdušenih častilcev, a tudi mnogo sovražnikov in trpkih izkušenj si je nakopal na glavo. Vrhunec njegove delavnosti in slave je bilo l. 1848. Dne 2. svečana 1860 ga je francoska akademija »neumrlih« na predlog Cousin-ov sprejela med svoje ude. Po daljši boleznii je slavni mož umrl dne 20. novembra 1861.

Spomin stoletnice njegovega rojstva se je slovesno praznoval v Notre-Dame v Parizu. Med ogromno množico je pri slovesnosti bil navzoč papežev nuncij, kardinal pariški in več drugih škofov. Zastopana je bila tudi akademija. Orleanski škof Touchet je imel vznesen govor v spomin »drugega Bossueta«.

Mizni blagoslov v verzih, kakor se nahaja v Cod. Ottob. 254 vaticanske knjižnice str. 36.

Pred jedjo:

Melifluens Iesus — Sis nobis potus et esus;

Escas praesentes — Benedic Deus et comedentes;

Potum servorum — Benedic Deus alme tuorum;

Per Iesum Christum — Cibum benedicamus istum;

Et reliquum munus — Benedicat trinus et unus! Amen.

Po jedi:

Gratias ex esu — Referamus Christo Iesu; Sit semper Dominus — Cum sua matre benedictus;

Laus Deo, pax vivis — Et requies aeterna defunctis! Amen.

Duh novega časa. Ni lahko kje bolj drastično in klasično izraženo nasprotje med novo-paganskim pa krščanskim svetovnim naziranjem, kakor na pročelju vseučilišnega poslopja v Würzburgu. Ondotno vseučilišče je ustanovil največji škof herbipolske škofije, Julius Echter (1573—1617). Nad pročelje je dal napraviti globoko pomenljivo sliko: prihod sv. Duha na apostole. Pred nekaterimi leti so pa zgradili novo vseučiliščno poslopje. Seveda so tudi tu hoteli postaviti primeren simbol nad pročelje. Vzeli so ga iz grške mitologije. Velik kamenit kip predstavlja Prometeja, ki je ravnokar ugrabil ogenj iz neba. Res, pomemben paralelizem: prihod sv. Duha v podobi gorečih jezikov na starem vseučilišču — pa Prometej, ki ukrade ogenj iz neba, na novem! Upor zoper Boga in njegovo postavo je seveda geslo enega dela modernega sveta. Po nujni logični doslednosti pride pa tudi drugi del Prometejeve drame: njegove muke — pesimizem, ki kakor jastrebljuje pljuča modernemu, protikrščanskemu društvu. Duh ljubezni in miru pa duh upora in razdora, to je značilna razlika med krščanstvom in novim paganstvom. Slednjemu so se, žal, po večini vdinjale današnji čas častitljive »almae matres«.

F. K.

